

שבוע פרשת ויגש

(17 - 23 December 2023)

ה' - י"א טבת תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִהְיוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ:
 מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתַי, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפֵטָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁחַנְנוּ: ג חֲנַנּוּ יְיָ חֲנַנּוּ
כִּי רַב שָׁבַעְנוּ בּוֹז: ד רַב־תָּבֵעָה לָּהּ
נִפְשָׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משובח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחֵתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְכְּדָה:
ב עַמְדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְּרָה לָהּ יַחְדָּו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה
יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלְוּ אַהֲבֵיךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אַחֲוִי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ: ט לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שלישי בערב, ז' טבת

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר יצחק יעקב שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד כסלו. ולפלא שאינו מזכיר דבר מהנעשה ביום הבהיר הוא י"ט כסלו יום גאולת רבנו הזקן מיסד תורת חסידות חב"ד שבמילא זה גם גאולתנו ופדות נפשנו, וכיון שבעינינו כאלו הרי גם לאחר זמן צריך למלאות עכ"פ כפי האפשרי, הנה אם לא התועדו ביום הנ"ל כדאי לעשות כזה באחד הימים הבאים.

ומה שכותב שאינו מוצא אפילו אחד שיעזרהו בפעולות כו', הרי ידוע ביאור כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בלשון רז"ל **העוסק** בתורה, **העוסק** במצוה, שזה צ"ל ע"ד השתדלות בעסק שאינם מחכים שמי שהוא יתעורר מעצמו, וכן אין מתרשמים אם כשמציעים למי שהוא ואינו מרוצה, כיון שידוע הוא שאין הוא העושה טובה לאחרים, אלא שזהו טובת עצמו הוא, והנהגה כזו צריכה להיות בהפצת התורה והמצוה, וכבר ידוע פסק רז"ל, יותר ממה שהבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב, שזה הן בצדקה גשמית והן בצדקה רוחנית, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקס, אף שלפעמים עובר כמה זמן מזריעת הגרעין לצמיחת התבואה.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל מתוך בריאות הנכונה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 210 שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 210 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 213 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 218 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 219 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 220 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 221 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 222 ספר המאמרים - תרפ"ט.
 223 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 226 רשימת המאסר.
 228 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 37 ילקוט לוי יצחק על התורה
 39 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 171 נביאים וכתובים.
 179 עין יעקב - מסכת ברכות.
 229 נקודה משיחת קודש מעובדת.
 230 חומש לקריאה בציבור.
 237 קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 238 לוח זמנים.
 239 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה יגש אליו יהודה גו',
 שבת פרשת יגש, ה' טבת, תשמ"ח 5

התוועדות

- יום ג' פ' יגש, ט' טבת, ה'תשי"ד 10
 משיחות ש"פ יגש, ה' טבת תשמ"ח 15

לקוטי שיחות

- פרשת יגש, כרך טו, ד 24
 עשרה בטבת, כרך טו 29

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 40 חומש יומי - פרשת יגש
 61 לוח לתהלים היומי.
 62 תניא יומי.
 75 לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 78 הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 82 שלושה פרקים ליום.
 134 פרק אחד ליום.
 170 ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת יבמות 173
 גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא 180
 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 210

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תֵכֵן הֶעֱנִינְךָ לְפִי הַמְשַׁמְעוֹת הַרוּחָנִית
2 הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים הוּא הַגָּשָׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנּוּ יַחֲדוּ
3 הַתַּאֲחָרוֹת יְהוּדָה וְיוֹסֵף² כִּפִּי שִׁיבוּאֵר לְהִלְךְ. וְעַל-דִּרְךָ-זֶה
4 בְּהַפְּטָרַת הַפְּרָשָׁה³ מְסַפֵּר שְׁלֹעֲתִיד לְבֹא בִּימֹת הַמִּשְׁחָה יְהוּדָה

5 שְׁנֵי עֲצִים, עֵץ יְהוּדָה עֵץ

6 הַמְּסַמֵּל אֶת שְׁבֹט-מַלְכוּת יְהוּדָה וְעֵץ

7 אֲפָרַיִם עֵץ הַמְּסַמֵּל אֶת שְׁבֹט-מַלְכוּת

8 אֲפָרַיִם בֶּן יוֹסֵף, וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה

9 לְכֻלָּם כִּי בְעוֹד שְׁבַתְקוּפָה קוֹדֶמֶת

10 יְהוּדָה וְאֲפָרַיִם הָיוּ שְׁתֵּי מַמְלָכוֹת

11 שׁוֹנוֹת, לְעֵתִיד לְבֹא הֵם יִתְאַחְדוּ תַּחַת

12 מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֶחָד שֶׁהוּא דָּוִד,

13 כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁴ בְּהַמְשַׁךְ הַהַפְּטָרָה שֶׁל

14 פְּרֹשֶׁת וַיִּגַּשׁ וְעַבְדֵי דָּוִד מִלֶּךְ

15 עֲלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדֵי נָשִׂיא

16 לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֲפָרַיִם הוּא

17 עֶקֶר שְׁבָטוֹ שֶׁל יוֹסֵף שֶׁהוּי לוֹ

18 שְׁנֵי בָנִים, מְנַשֶּׁה וְאֲפָרַיִם, וּמִבֵּין שְׁנֵיהֶם

19 אֲפָרַיִם הוּא הַחֹשֵׁב יוֹתֵר, כְּמוֹ

20 שְׁפָתוֹב בּוֹ⁵ וְאוֹלָם לְמֹרֹת

21 שֶׁמְנַשֶּׁה הוּא הַבְּכוֹר אֲחִיו הַקָּטָן

22 שֶׁהוּא אֲפָרַיִם יִגְדֵל מִמֶּנּוּ, וְהוּא

23 אֲפָרַיִם הָיָה רֹאשׁ הַדָּגֵל שְׁפָלָל

24 אֶת שְׁבָט מְנַשֶּׁה כְּכַתוּב בַּתּוֹרָה

25 שֶׁהַתְּנִיחָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר הַיִּתְּחָה

26 לְפִי חִלּוּקָה שֶׁל אֲרַבְעָה 'דִּגְלִים' (דָּגֵל)

27 מַחֲנֵה יְהוּדָה, דָּגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, דָּגֵל

28 מַחֲנֵה אֲפָרַיִם וְדָגֵל מַחֲנֵה דָן) שֶׁבְּכָל

29 אֶחָד מֵהֶם הָיוּ שְׁלוֹשָׁה שְׁבָטִים, וְכָל

30 'דָּגֵל' נִקְרָא עַל שֵׁם שְׁבֹט אֶחָד שֶׁהִיא

31 רֹאשׁ הַדָּגֵל, וְלֹעֲנִינּוּ – שְׁבֹט אֲפָרַיִם

32 הִיא רֹאשׁ דָּגֵל מַחֲנֵה אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה הִיא

33 טַפֵּל לוֹ (וְכְמוֹ שְׁפָתוֹב⁶ וְעֵלְיוֹ

34 מִטָּה מְנַשֶּׁה גו' הֵינּוּ שְׁמֹנֶה

ביאור בדרך אפשר

35 טַפֵּל לְאֲפָרַיִם, כְּאִמּוֹ), וְדָוִד הוּא מְשַׁבֵּט יְהוּדָה וְאֵם כֵּן מַלְכוּת אֲפָרַיִם
36 וּמַלְכוּת יְהוּדָה יִתְאַחְדוּ כִּי שְׁבֹט אֲפָרַיִם יִהְיֶה תַּחַת מַמְשַׁלַּת דָּוִד שֶׁהוּא
37 מְשַׁבֵּט יְהוּדָה (וְזֹאת בְּשׁוֹנָה מֵהַמְצַב בּוֹ נִאֲמַר הַכְּתוּב "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה",
38 כִּאֲשֶׁר יְהוּדָה נִיגַשׁ לְיוֹסֵף בְּשַׁעַת שְׁיוֹסֵף (אֲבִיו שֶׁל אֲפָרַיִם) הִיא מְשַׁנָּה לְמֶלֶךְ,

39 וְיְהוּדָה הִיא תַּחַת מַמְשַׁלְתוֹ). וְנִמְצָא

40 שְׁתֵּכֵן הַהַפְּטָרָה, הוּא גַם כֵּן

41 כְּמוֹ תוֹכֵן הַפְּרָשָׁה הַחֲבִירָה

42 וְהֶאֱיַחְדוּ דְיוֹסֵף וְיְהוּדָה,

43 שְׁשִׁנְיָהֶם יְהִי תַּחַת מֶלֶךְ

44 אֶחָד.

45 וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית⁷

46 וְלְמֹרֹת שֶׁהִיא עוֹסֶקֶת בְּמֵאוֹרוֹת

47 שֶׁהִתְרַחֲשׁוּ לְפָנָיו אֲלֵפֵי שָׁנִים,

48 הַמְשַׁמְעוֹת הַרוּחָנִית שֶׁל כָּל דְּבָרֵי

49 הַתּוֹרָה קִיַּמְתָּ לְנֶצַח, וּמִזָּה מוֹכֵן,

50 שְׁבַעֲנִינֵן זֶה שֶׁל גִּישַׁת יְהוּדָה

51 לְיוֹסֵף וְאֲחָדוֹת בֵּין מַמְלָכוֹת יְהוּדָה

52 וְאֲפָרַיִם (כְּמוֹ בְּכָל עֵינֵי הַתּוֹרָה)

53 יִשְׁנֶה הוֹרָאָה נִצְחִית לְכָל

54 אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגַם

55 הַסְּפֹר עַל דָּבָר הֶעֱתִיד

56 לְהִיָּת (לְעֵתִיד לְבֹא) הָרִי

57 לְמֹרֹת שֶׁהִדְבַר עֵדִיין לֹא הִתְרַחֲשׁ

58 בְּפוֹעֵל, בְּכָל זֹאת הוּא נִצְחִי

59 וְשִׁנְךָ מִבְּחִינָה רִוּחָנִית גַּם עֲכָשׁוֹ,

60 וְכָל-שִׁנְךָ וְקַל-וַחֲמֵר הֶעֱנִינִים

61 שְׁכָבָר הָיוּ בְּפוֹעֵל בְּעֶבֶר

62 (הַגָּשָׁת יוֹסֵף לְיְהוּדָה).

63 וּמִכִּינּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר

64 הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ

65 שְׁפָתוֹב בָּהּ צוֹ אֶת בְּנֵי

66 יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֵל בְּנֵי

67 יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שְׁעֵקְרָה הוּא

68 לֹא סִפּוֹר הַדְּבָרִים סַחֵם אֵלָּא הַמְטָרָה

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ה'

טבת תשמ"ח.

הנחה בלתי מוגה

1 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'¹, הִנֵּה תֵכֵן הֶעֱנִינְךָ הוּא

2 הַגָּשָׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף דִּהְיִנּוּ יַחֲדוּ יְהוּדָה

3 וְיוֹסֵף². וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּהַפְּטָרַת הַפְּרָשָׁה³ מְסַפֵּר

4 שְׁלֹעֲתִיד לְבֹא יְהוּדָה שְׁנֵי עֲצִים, עֵץ יְהוּדָה וְעֵץ

5 אֲפָרַיִם, וּמִלֶּךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם שֶׁהוּא דָּוִד, כְּמוֹ

6 שְׁפָתוֹב⁴ וְעַבְדֵי דָּוִד מִלֶּךְ עֲלֵיהֶם גו' וְדָוִד עַבְדֵי

7 נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם. דְּאֲפָרַיִם הוּא עֶקֶר שְׁבָטוֹ שֶׁל

8 יוֹסֵף, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בּוֹ⁵ וְאוֹלָם אֲחִיו הַקָּטָן יִגְדֵל

9 מִמֶּנּוּ, וְהוּא הָיָה רֹאשׁ הַדָּגֵל שְׁפָלָל אֶת שְׁבָט

10 מְנַשֶּׁה (וְכְמוֹ שְׁפָתוֹב⁶ וְעֵלְיוֹ מִטָּה מְנַשֶּׁה גו'),

11 וְדָוִד הוּא מְשַׁבֵּט יְהוּדָה. וְנִמְצָא שְׁתֵּכֵן הַהַפְּטָרָה,

12 הוּא גַם כֵּן הַחֲבִירָה וְהֶאֱיַחְדוּ דְיוֹסֵף וְיְהוּדָה,

13 שְׁשִׁנְיָהֶם יְהִי תַּחַת מֶלֶךְ אֶחָד. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה הִיא

14 נִצְחִית⁷, וּמִזָּה מוֹכֵן, שְׁבַעֲנִינֵן זֶה יִשְׁנֶה הוֹרָאָה

15 נִצְחִית לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, דָּגַם הַסְּפֹר

16 עַל דָּבָר הֶעֱתִיד לְהִיָּת (לְעֵתִיד לְבֹא) הוּא נִצְחִי

17 וְשִׁנְךָ גַם עֲכָשׁוֹ, וְכָל-שִׁנְךָ וְקַל-וַחֲמֵר הֶעֱנִינִים

18 שְׁכָבָר הָיוּ בְּעֶבֶר (הַגָּשָׁת יוֹסֵף לְיְהוּדָה). וּמִכִּינּוֹן

19 שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּתוֹר הוֹרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ

20 שְׁפָתוֹב בָּהּ צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֵל בְּנֵי

21 יִשְׂרָאֵל⁸, מוֹכֵן, שְׁעֵקְרָה הוּא הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד

(1) ריש פרשתנו (ויגש מז, ויחי). (2) זהר פרשתנו (רו, א). ד"ה ויגש אליו יהודה בתו"א פרשתנו מז, א. ובתו"ח שם פ"ט (צג, א) ואילך. (3) יחזקאל לו, טז ואילך. (4) שם, כד"כה. (5) ויחי מח, יט. (6) במדבר כ, ב. (7) ראה תניא רפ"ז. ועוד. (8) כ"ה בכ"מ בדא"ח (מתדבא"ר) – סה"מ היש"ת ע' 61. ועוד. וראה תדבא"ר פ"ד ופלא"א. ב"ר פ"א, ד. וראה שיחות שלפני המאמר סו"ס ה. (לקמן ע' יב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 העיקרית בסיפור היא לשמש הוראה לכל אחד מישראל, 2 וההוראה היא בעקר ענינו של כל אחד ואחד מישראל 3 ולא בפרט טפל בחייו ובתפקידו, ועיקר ענינו הוא - מה שאני 4 נבראתי במטרה לשמש את קוני⁹ ולעבוד את ה' ולכן ההוראה 5 צריכה להיות בענייני עבודת ה'.

6 ובאור הענין, כמבאר 1 בדרושי פרושתנו מאמרי החסידות 2 של רבותינו נשיאינו על הפרשה¹⁰, 3 שעניני יהודה ויוסף הם ב' 4 הענינים דתלמוד (או למוד) 5 ומעשה, דאיפליגו נחלקו 6 בגמרא¹¹ אי האם תלמוד לימוד 7 התורה גדול וחשוב יותר או 8 מעשה קיום המצוות גדול חשוב 9 יותר מהתלמוד. דיהודה גבר 10 באיך¹² כתוב בספר דברי הימים: 11 "... ראוהו כבוד ישראל... ניתנה 12 בכורתו לבני יוסף בן ישראל... כי 13 יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו 14 והבכורה ליוסף", והוא יהודה 15 המלך שעקר ענינו הוא 16 לפסק ולהורות איך יהיה 17 המעשה בפעל. וזהו גם 18 ענינו של דוד דקתיב ביה 19 שיש לעשה בפעל דוקא¹³. ויוסף ענינו הוא 20 תלמוד, שהרי ענין התלמוד הוא באפן של 21 לאפשא לה¹⁴ שמוסיף על-ידי למוד בהבנה 22 והשגה, שזהו ענינו של יוסף מלשון הוספה¹⁵, 23 וכן זהו ענינו של אפרים, שהרי אפרים הוא 24 מלשון הפרני גו'¹⁶, רבוי והוספה. והנה תכלית 25 הפונה היא ששניהם יתאחדו, והינו שתהיה 26 פעלת התלמוד במעשה, ופעלת המעשה 27 בתלמוד. דפעלת המעשה בתלמוד מוכנת על- 28 פי המבאר בהמשך תרס"ו¹⁷, דכאשר הלומד 29 תורה יודע שהמעשה בפעל יהיה תלוי בלמודו, 30 הרי אז הוא בטל לגמרי ומכונן אל אמתת 31 ההלכה, משום שידע שזהו 32 נוגע למעשה. ועל-דרך זה 33 לאיך גיטא התלמוד פועל 34 ומשפיע במעשה, והינו לא רק 35 מה שצריך להיות ידיעת 36 ההלכות על מנת לידע את 37 המעשה אשר יעשו ואלה 38 אשר לא תעשינה כן שבעצם 39 המעשה מחייב תלמוד, אלא 40 שצריך להיות גם לצורך המעשה 41 (ולא רק בשביל הלימוד עצמו) גם 42 ענין של למוד בהבנה והשגה 43 כו' (באפן של לאפשא לה 44 להוסיף ולחדש), שהרי אי- 45 אפשר לפסק הלכות למעשה 46 בלי לידע פירטי וטעמי

9) קידושין בסופה. 10) אוה"ת ריש פרשתנו (כרך ב שמת, ב). ד"ה ויגש תרע"ח. ועבדי דוד (הא' והב') תרצ"ט (תש"ח). תשמ"ו. ועוד. וראה לקו"ש חלק כה ע' 258 ואילך. 11) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א. 12) דה"א ה, ב. 13) ראה ד"ה ויגש וד"ה ועבדי דוד שם. לקו"ש שם ס"ח. וש"נ. 14) ראה זה"א יב, ב. 15) ראה תו"א פרשתנו מד, א. תו"ח שם צג, ב. ד"ה ועבדי דוד תשמ"ו פ"ב. 16) מקץ מא, נב. 17) ע' שצ ואילך. ע' תכא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַהֲלָכוֹת וידיעת פרטי ההלכות והבנה ועיון בטעמי ההלכות (לצורך
 2 המעשה) מחייבת לימוד מתוך עיון והבנה והגשה, כְּדֹאִיתָא כפי שמוכח
 3 בְּרֵאשׁוֹנִים¹⁸.
 4 וְהִנֵּה לְפִי בְּאוּר זֶה שֶׁהַחִיבוֹר וְהַחִיּוּד בֵּין תְּלִמוּד לְמַעֲשֵׂה הוּא
 5 שֶׁהַמַּעֲשֵׂה פּוֹעֵל בְּתִלְמוּד שִׂיחָה מֵתוֹךְ
 6 בִּיטוּל, וְהַתְּלִמוּד פּוֹעֵל בְּמַעֲשֵׂה כִּי
 7 הַתְּלִמוּד מְכוּוֹן וּמִנַּחָה אֶת הַמַּעֲשֵׂה
 8 הֲרִי עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה הוּא מֵחוּץ
 9 לְאָדָם עֲצֵמוֹ כִּי כּוֹחַ הַמַּעֲשֵׂה הוּא
 10 לְבוֹשׁ חִיצוֹנִי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, בְּשׂוֹנָה
 11 מִכּוֹחַ הַשֶּׁכֶל שֶׁעַל יְדוֹ הוּא הַלִּימוּד
 12 שֶׁהוּא כּוֹחַ פְּנִימִי וְחַלֵּק מֵהָאָדָם עֲצֵמוֹ,
 13 אֲמַנְם בְּפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר יִשְׁנָם ב'
 14 הַעֲנִינִים בְּאָדָם עֲצֵמוֹ, הֵינּוּ
 15 בְּעִבּוּדֵת הַתְּפִלָּה שְׁלוֹ, סְמִיכַת
 16 גְּאֻלָּה לְתְּפִלָּה¹⁹ תִּיקְנוּ חֲכָמִים
 17 לְחֻזְרֵי אֶת הַגְּאֻלָּה מִמַּצְרַיִם וּלְבוֹרֵךְ
 18 "גאל ישראל" סוֹךְ לְתְּפִילַת שְׂמוֹנָה
 19 עֶשְׂרֵה וּבִכֵּן לְסִמּוֹךְ גְּאֻלָּה לְתְּפִילָּה
 20 שְׁזָהוּ עֲנִין יוֹסֵף וְיִהוּדָה²⁰
 21 כִּמְבוֹאֵר בְּזוּהַר וּבַחֲסִידוֹת יוֹסֵף הוּא
 22 בְּחִינַת גְּאֻלָּה, וְיִהוּדָה הוּא בְּחִינַת
 23 תְּפִילָּה וְאִם כֵּן כֹּאשֶׁר הִיא "ויגש אליו
 24 יהודה" הִייתָ זֶה סְמִיכַת וְהַתְּקַרְבוֹת
 25 גְּאֻלָּה וְתְּפִילָּה, שְׁיִשְׁנֵנוּ עֲנִין
 26 הַתְּפִלָּה, תְּפִילַת הַעֲמִידָה
 27 תְּפִילַת שְׂמוֹנַת־עֶשְׂרֵה, שְׁתְּפִלָּה זֶה
 28 הִיא בְּתְּכָלִית הַבְּטוּלָה²¹ וְכֵן
 29 הָאָדָם חַיִּיב לְעַמּוּד לְלֹא תְנוּעָה וְגַם
 30 מִבְּחִינַת רִוּחַנִית, בְּתְּפִילַת שְׂמוֹנָה
 31 עֶשְׂרֵה הָאָדָם מְגִיעַ לְתְּכָלִית הַבִּיטוּל
 32 לְקִדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא (וּמְבוֹאֵר שֶׁהִיא כִּנְגַד
 33 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת), שְׁזָהוּ הַבִּיטוּל הוּא
 34 עֲנִינוּ שְׁלֵ יִהוּדָה²⁰, כְּמוֹ
 35 שְׁכָתוֹב בּוֹ²² שֶׁשְׁמוֹ "יהודה" נִיתַן
 36 לוֹ עַל יְדֵי אִימּוֹ לֵאמֹר שֶׁאִמְרָה הַפְּעַם
 37 אֹרְדָה אֶת ה' גו' וְתַעֲמֹד
 38 מְלֻדָּת, שְׁעַל־יְדֵי הַהוֹדָאָה (אֹרְדָה) כִּי

(18) תשובות הרא"ש כלל לא ס"ט. הובא בקו"א להל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. (19) ברכות ד, ב. (20) זהו פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו. תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד. (21) ראה שבת י, א. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סו"ס צה. ברכות לג, רע"א. וראה אוה"ת יתרו ע' ב'תרפ"ט. בהעלותך ע' ש"ס. סה"מ תרנ"ד ע' קסב ואילך. תרס"ו ס"ע תקצ. סה"מ קונטרסים ח"א קסז, א. ובכ"מ. (22) ויצא כט, לה. (23) זהו פרשתנו רה, ב. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש תרס"ו, תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 אותם עד אז. ולכאורה מדוע האריך הכתוב בכל פרטי
 2 הדברים ופירט גם כיצד ניגש יהודה ליוסף וכיצד בדיוק דיבר אליו וגם את
 3 כל מה שאמר לו? ועוד צריך להבין, הלאחר דברי יהודה
 4 פתיב²⁴ ולא יכול יוסף להתאפק וגו' ובהמשך התוודע יוסף
 5 לאחיו, ומשמע שזה היה
 6 תוצאה מדברי יהודה, הכתוב בכל פרטי הדברים. ועוד צריך להבין,
 7 ולכאורה הרי רב הדברים מה
 8 שספר יהודה ליוסף כעת, לאחר
 9 שניגש אליו ידע יוסף מקדם,
 10 שהרי ברב דבריו חזר על מה
 11 שארע מקדם, ואם פן איך
 12 גרם זה החזרה על הדברים כעת
 13 שנוי גדול כל כך ביוסף שלא
 14 היה יכול להתאפק וכו' ועד
 15 כדי כך שבגלל זה התוודע יוסף לאחיו?
 16 אף הענין הוא, כמבאר
 17 בארקה בתורת חיים' לאדמו"ר
 18 האמצעי פרשתנו²⁵, דהחדוש
 19 בדברי יהודה היה שעל-ידי
 20 דבריו כעת באזני יוסף העלה
 21 יהודה את כל הענינים והמאורעות
 22 שדבר אודותם לדוגמתו, והינו
 23 שאמנם רוב הדברים כבר היו ידועים
 24 ליוסף קודם לכן אבל בדברי יהודה
 25 כעת התחדש שפעל ברור וזכור
 26 בכל פרטים אלו, והעלה
 27 אותם לשרשם ומקורם. דהנה
 28 יהודה הזכיר בדבריו אודות
 29 מכירת יוסף שבחיצוניות
 30 ובגלוי היה זה דבר בלתי רצוי,
 31 ועד שזה פעל ירידה אפלו
 32 ביהודה, כמו שכתוב²⁶ וירד
 33 יהודה גו' שהורידוהו אחיו
 34 מגדלתו (פי אחיו טענו
 35 שמכירת יוסף היתה באשמתו
 36 מחמת שלא מחה בהם
 37 וכפירוש רש"י על הפסוק "וירד
 38 יהודה": "שהורידוהו אחיו מגדלתו
 39 כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת
 40 למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו
 41 שומעים לך"). אמנם על-ידי שדבר יהודה בענינים אלו כעת

ויגש אליו יהודה גו'

ביאור בדרך אפשר

באזני יוסף, העלה אותם לשרשם ומקורם והביא לידי גילוי את
 שורשם ומקורם ששם הרי הם ענינים נעלים ורק כפי שיררו
 ונשתלשלו למטה הם דברים בלתי רצויים. ולכן דוקא אז לאחר שיהודה
 גילה את הדברים כפי שהם בשורשם ומקורם נתגלה שמכירת יוסף
 היתה דבר נעלה (ומשלב זה
 ואילך, התגלה גם כאן למטה שבעצם
 מכירת יוסף היתה דבר חיובי ונעלה),
 כמו שאמר יוסף²⁷ שאמנם
 בחיצוניות ובגלוי מכירתו היה דבר
 בלתי רצוי ולכן כאשר יוסף התוודע
 לאחיו "נבהלו מפניו", אבל "אל
 תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם
 אותי הנה" - פי למחיה שלחני
 אלקים לפניכם וגו' וישמני
 לאב לפרעה וגו' וכעת מתברר
 שהכול היה לטובה גם בגלוי. ודבר זה
 נפעל על ידי החיבור בין יהודה ליוסף
 ("ויגש אליו יהודה") פי אמנם באופן
 כללי מעלתו של יוסף גדולה ממלתו
 של יהודה, בכל זאת דוקא יהודה
 מלשון הודאה מחמת מעלת
 הבטול שלו, יכול לפעל גלוי
 ענין זה ביוסף מלשון הוספה.
 חוספה וגילוי של ענין חדש ושינוי
 מהמצב הקודם שבו יוסף התנכר לאחיו
 והם לא הכירוהו, אלא שיהיה ולא
 יכול יוסף להתאפק וכו' ובעת
 לא יגביל ויסתיר את עצמו אלא
 יתוודע אל אחיו, והיה אצלו ענין
 הבכיה שהוא חידוש נוסף, שזה
 הבכי בא ממותרי המוחין,
 היינו שזה בא על-ידי גלוי
 כזה שאין המוחין יכולים
 לסבל ולהכיל אותו ובעוד
 שבדברים רגילים שהמוח סובל ומכיל,
 הרגש נשלט ונעצר על ידי המוח, הרי
 דבר שגדול וחזק מכדי שהמוח יוכל
 לסבול ולהכיל אותו, יוצא מגדרי המוח
 הרגילים והופך ל"מותרי מוחין" וגורם
 בכי, ולכן לא היה יכול יוסף להתאפק.

(24) פרשתנו מה, א. 25) פ"י (צג, ג-ד). פ"ב (צד, ד ואילך). שם בסוף הפרק (צה, ב). וראה סד"ה ויגש במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ע' רט. 26) וישב לח, א ובפרש"י. 27) פרשתנו מה, ה; ח.

ביאור בדרך אפסר

ביאור בדרך אפסר

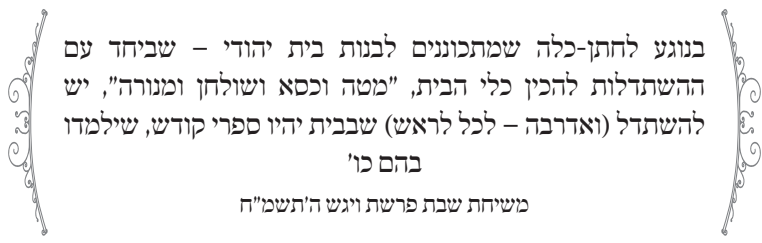
33 מהשבטים גם קודם לכן הרי לאתר דברי יהודה באפן דויגש
 34 אליו יהודה, דהינו תכלית הבטול הנ"ל, הרי בטול זה
 35 פעל גלוי אור נעלה כל כף שלמעלה גם ממדרגתו של
 36 יוסף ולמעלה ממה שיוסף בעצמו היה יכול לסבול ולהכיל, עד שלא
 37 היה יוסף יכול להתאפק
 38 והאור הנעלה התגלה גם כלפי חוץ,
 39 אל אחיו, ויתירה מזו - ועד
 40 שהקול נשמע בית פרעה³¹,
 41 ביתא דאתפריעו ואתגליין
 42 מיניה כל נהורין כו' בית
 43 שנפרעו (נפרמו ונפתחו) והתגלו ממנו
 44 כל האורות (כדאייתא בזהר על
 45 הפסוק³²), היינו שהתגלו האורות
 46 העליונים שבכל הדרגות עד לשרש
 47 ומקור כל האורות - לעצמותו
 48 ומזהותו ותפריעו.
 49 ויהי-רצון שעל-ידי הדבור
 50 בכל ענינים אלו, נזכה
 51 בקרוב ממש לקיום היעוד
 52 שבהפטרך הנ"ל בפעל,
 53 החבור דיהודה ואפריים, עד
 54 שיהפכו להיות ממלכה אחת ויחידה
 55 ליהו לאחדים בידך³³,
 56 ויהיה ודוד עבדי מלך המשיח
 57 נשיא להם לעולם, ובשמחה
 58 וטוב לבב, ותכף ומיד
 59 ממש.

1 וזהו החדוש וההוספה המיוחדת בענין זה שאפלו יוסף לא היה
 2 יכול להתאפק, כי אף שבכלל, יוסף הוא למעלה מהאבות
 3 והשבטים, וכדוע הבאור בזה²⁸ שהאבות והשבטים היו
 4 רועי צאן כדי להיות בהתבודדות מעניני העולם וכדי לעסוק
 5 במלאכה שאינה דורשת טרחה יתירה,
 6 וזאת על מנת שעניני העולם הזה
 7 הגשמי לא יפריעו להם להיות דבוקים
 8 באלוקות, מה-שאין-כן יוסף
 9 היה בכחו להיות דבוק
 10 באלקות, ולא רק בדרגות נמוכות
 11 באלוקות אלא הדבקות שלו הייתה
 12 בעצמותו ומזהותו ותפריעו, גם
 13 בהיותו משנה למלך מצרים
 14 ולמרות שהיו לו טרדות גדולות ביותר
 15 בעניני העולם הזה, כל הטרדות לא
 16 מנעו ממנו להמשיך להיות דבוק
 17 באלוקות בתכלית הדבקות כי האיר בו
 18 אור אלוהי נעלה מהעולם כך שהעולם
 19 כלל לא נחשב בעיניו וכל עניני
 20 העולם לא פגעו בדבוקתו המוחלטת
 21 באלוקות. וכדאייתא במדרש²⁹
 22 על מה שאמר יעקב³⁰ כאשר
 23 בישר לו שיוסף בחיים - רב עוד
 24 יוסף בני חי, שהוא צדיק
 25 הרבה יותר ממנו, שזהו
 26 מחמת מעלת יוסף על יעקב
 27 האמורה לעיל, שיעקב היה רועה צאן
 28 ופרוש מעניני העולם כדי שעניני
 29 העולם לא יפריעו לו לדבוק באלוקות,
 30 ויוסף היה דבוק באלוקות למרות
 31 טרדותיו בעניני העולם. ואף-על-
 32 פי-כן, למרות שיוסף היה נעלה

אותו, ולכן לא היה יכול להתאפק. וזהו החדוש
 שאפלו יוסף לא היה יכול להתאפק, כי אף
 שבכלל, יוסף הוא למעלה מהאבות והשבטים,
 וכדוע הבאור בזה²⁸ שהאבות והשבטים היו
 רועי צאן כדי להיות בהתבודדות, מה-שאין-כן
 יוסף היה בכחו להיות דבוק באלקות, בעצמותו
 ומזהותו ותפריעו, גם בהיותו משנה למלך מצרים.
 וכדאייתא במדרש²⁹ על מה שאמר יעקב³⁰ רב
 עוד יוסף בני חי, שהוא צדיק הרבה יותר ממנו,
 שזהו מחמת מעלת יוסף על יעקב. ואף-על-פי-
 כן, הרי לאתר דברי יהודה באפן דויגש אליו
 יהודה, דהינו תכלית הבטול הנ"ל, הרי בטול
 זה פעל גלוי אור נעלה כל כף שלמעלה גם
 ממדרגתו של יוסף, עד שלא היה יוסף יכול
 להתאפק, ועד שהקול נשמע בית פרעה³¹, ביתא
 דאתפריעו ואתגליין מיניה כל נהורין כו'
 (כדאייתא בזהר על הפסוק³²), עד לעצמותו
 ומזהותו ותפריעו.

ויהי-רצון שעל-ידי הדבור בכל ענינים אלו,
 נזכה בקרוב ממש לקיום היעוד שבהפטרך הנ"ל בפעל,
 דיהודה ואפריים, עד ליהו לאחדים בידך³³, ויהיה ודוד עבדי נשיא להם
 לעולם, ובשמחה וטוב לבב, ותכף ומיד ממש.

(28) מאמרי אדה"ז - הקצרים ע' יט. תקס"ה (ח"א) ע' קצב ואילך. תו"ח ויחי (קב, ב ואילך). ד"ה ולא זכר עזר"ת, תפר"ח. ועוד. וראה לקו"ש חלק ל עמוד 225 ס"ד ואילך. חכ"ה ע' 197. ע' 253 ואילך. (29) ב"ר פצ"ד, ג. תנחומא פרשתנו יא. וראה לקו"ש חלק ל ע' 222 ואילך. (30) פרשתנו מה, כח. (31) שם, טז. (32) פרשתנו רי, א. (33) יחזקאל לו, יז.

התוועדויות

בס"ד. יום ג' פ' ויגש, ט' טבת, ה'תשי"ד.

– בעת ניחום אבלים אצל האדמו"ר יהודא ארי' פערלאָוו מנאָוואַמינסק שליט"א* –

בלתי מוגה

1 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א התענין אודות סיבת פטירתה, מספר שנותי' וקורות ימי חייו, וכשהזכירו
2 (במענה לשאלתו) שהתיישרה באמריקא לפני שלושים שנה (בגלל הפוגרומים כו' שהיו במקום מגוריהם
3 מעבר לים) – נענה כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:

4 באותה תקופה הי' עדיין המצב מעבר לים כבשנים כתיקונם (לפי-ערך), ואף על פי כן, היו כמה
5 וכמה מבני ישראל שנסעו משם, ובסופו של דבר התברר שנסיעתם היתה עבורם – כלשון הכתוב בפרשת
6 השבוע¹ – "לפליטה גדולה".

7 ואחרי כן אמר:

8 בהקשר לכך יש להדגיש את מעלתם של אותם יהודים שהתיישבו באמריקא באותה תקופה, והצליחו
9 לנהל אורח-חיים הראוי ליהודים שומרי תורה ומצוות, יראים ושלמים.

10 ועל דרך שמצינו בזהר² בנוגע למעלתה של שרה אמנו, ש"אתת שרה ונחתת וסלקת כו". ועל דרך
11 זה בנדון דידן, שלמרות ש"נחתת" לאמריקא בתקופה זו, מכל מקום, "סלקת" באופן הראוי, שזהו בודאי
12 עילוי גדול.

13 ואחרי כן אמר:

14 בנוגע לפטירתה של רחל אמנו [שהיא רגל הרביעי שבמרכבה, כמובא גם להלכה³ בנוגע לכתיבת גט
15 בחודש אייר, שיש לכתוב "אייר" בב' יודיין, וסימנך: ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי
16 המרכבה] – איתא בזהר⁴ ש"כד יעקב מסתכל ביוסף הוה אשתלים בנפשי' כאילו חמא לאמי' דיוסף,
17 דשפירו דיוסף דמי לשפירו דרחל, והוה דמי בגרמי' כמה דלא אעבר עלי' צערא כו", ומזה מובן שגם
18 על הצער שבפטירתה של רחל התנחם יעקב בבנה יוסף, וכמבואר בדרושי חסידות⁵ שזהו מצד השייכות
19 המיוחדת שבין יעקב ליוסף, כמו שנאמר⁶ "אלה תולדות יעקב יוסף", "שכל תולדות דיעקב בא לגילוי
20 על ידי יוסף דוקא (שהי' "המשביר לכל עם הארץ"⁷). כמו שהי' גילוי אור שפעו על ידי רחל בחיי
21 ממש כו".

22 *

23 ב. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את האדמו"ר מנאָוואַמינסק שליט"א האם יש ספרים של חידושי תורה
24 מאביו⁸, והשיב, שיש רק בכתב-יד, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

(* אחר פטירת זוגתו מרת אסתר רייזל ע"ה – נפטרה ד' טבת תשי"ד.
1) ויגש מה, ז.
2) ח"א קכב, ב.
3) ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ.
4) ח"א רטז, ב.
5) ביאורו"ז לאדהאמ"צ ויחי ל, ב. ובכ"מ.
6) וישב לו, ב.
7) מקץ מב, ו.
8) ר' יעקב – האדמו"ר הזקן מנאָוואַמינסק.

1 כדאי ונכון ביותר שישתדלו להדפיס את הדברים?⁹ שעל ידי זה נמשכים ומתגלים דברי-תורתו בעולם,
 2 שכן, בשעתם נאמרו הדברים רק לאותם יהודים שהיו נוכחים בבית-המדרש שלו, ועל כל פנים ליהודים
 3 ששייכים לד' אמות של תורה ותפלה, ואילו על ידי ההדפסה, נמשכים ומתגלים הדברים בכללות העולם.
 4 ולהעיר גם ממאמר רבותינו ז"ל¹⁰ "בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס" – שבעבר היו זמנים
 5 שבהם היתה נתינת-מקום להנהגה ד"כנס" (לאחוז במידת הענוה¹¹), מה שאין כן בימינו אלה צריכה
 6 להיות ההנהגה באופן ד"פור" דוקא.
 7 ויש להוסיף, שבכגון-דא, הרי, גם אפילו אם ישנו ציווי שלא להדפיס – יש סברא שלא לקיים
 8 הציווי... ולהדפיס הדברים!

9 ואין לחשוש מזה שישתמשו וילמדו רק בחלק מהספרים הנדפסים, שכן, כדאי להדפיס אפילו אגף
 10 ספרים כדי שישתמשו וילמדו בעשרה מהם בלבד (על דרך שכותבים כמה מהמחברים בהקדמתם
 11 לספריהם).

12 אחרי כן התענין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א אודות ספרי
 13 חידושי-תורה משלו, וכשהשיב שחיבר הספרים "קול יהודה" ו"לב ארי", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א,
 14 שישמח לקחת¹² את ספרי¹³, והוסיף – בהמשך להנ"ל – בחיך, שהספרים שיגיעו לידו בודאי יבואו
 15 לשימוש... ולכן מוטב שיגיעו לידו משישאר מיותרים ללא תועלת.

*

17 ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוסח דניחום אבלים אומרים "המקום ינחם כו". וצריך להבין מהו הטעם
 18 שמכל השמות והתוארים שבהם נקרא הקב"ה, מדייקים – בנוגע לענין הנחמה – השם "מקום", ולא
 19 אומרים "השם ית' (וכיצא בזה) ינחם"?

20 ויש לומר הביאור בזה:

21 כאשר מבקשים מהקב"ה דבר מסוים, צריכה הבקשה להיות באופן המתאים להדבר המבוקש.
 22 ולדוגמא: כשמבקשים "חננו מאתך חכמה בינה ודעת", משבחים את הקב"ה בענין החכמה, "אתה חונן
 23 לאדם דעת . . . ברוך אתה ה' חונן הדעת", שעל ידי זה תהי' ההתלבשות בספירת החכמה, שעל ידה
 24 יומשך ענין החכמה למטה. ועל דרך זה בנוגע לענין החסד, וכיצא-בזה¹⁴.

25 ובנוגע לענינו: כשמבקשים מהקב"ה על ענין הנחמה, שלילת וביטול הצער כו', צריכים להמשיך זה
 26 מדרגא כזו שבה תופס מקום הצער של האבלים על הפטירה – שענין זה שייך מצד דרגת האלוקות השייכת
 27 לעולמות, שבדרגא זו תופס מקום הצער של האבלים בעולם למטה, ובמילא מודגש הצורך בענין הנחמה,
 28 מה שאין כן מצד דרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, ייתכן שלא יומשך ח"ו ענין הנחמה, משום שאין
 29 מקום לצער על הפטירה, בגלל המעלה והטובה שבדבר ביחס להנשמה.

הגבאי הנ"ל, שהצטער והתחרט על הערתו – נגש אח"כ
 לכ"ק אדמו"ר שליט"א (בצאתו מהבית) וביקש מחילה. כ"ק
 אדמו"ר שליט"א שאלו לשמו ושם אמו כו', ואז המתיק את
 המאורע ולימד עליו זכות, באמרו: זוהי המעלה של יהודי,
 שכאשר יש לו הזדמנות להזכיר משהו מהגמרא, אינו מתאפק
 ומתערב באמצע הדברים כדי להזכיר דברי הגמרא, כבנוד"ד,
 שרצה להזכיר את דברי הגמרא בריש קידושין שקיחה היא בכסף.
 (13 ראה מכתב י"ז שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' קע):
 "מאשר הנני קבלת . . . שני הספרים לב ארי' החדש ח"א וח"ב.
 ות"ח ת"ח על תשורתו יקרה זו כו'".
 (14 ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ח ואילך.

(9) יש לציין שבשנת תשכ"ד נדפס הספר "שופרא דיעקב"
 להנ"ל (המז"ל).
 (10) ברכות סג, א.
 (11) פרש"י שם.
 (12) הגבאי של האדמו"ר מנאָוואָמינסק הפטיר שקיחה צ"ל
 בכסף, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הביט עליו במבט של פליאה,
 והמשיך בדבריו.
 אח"כ, כשהלכו מהדרר שישבו האבלים לביהמ"ד לתפלת
 ערבית, פנה כ"ק אדמו"ר שליט"א להגבאי הנ"ל, ואמר לו:
 הזכרתם קודם שקיחה היא בכסף. – בודאי ידוע לכם שענין זה
 נאמר בעפרון, ועל זה קיבל אח"כ "פסק" . . . שנחסר משמו אות
 וא"ו: "עפרון", "חסר וא"ו" (פרש"י חיי שרה כג, טז).

1 ולכן מדייקים לומר "המקום ינחם כו" – כי, השם "מקום", כפי שנתפרש במדרש¹⁵ "שהוא מקומו
2 של עולם", מורה על דרגת האלוקות השייכת לעולמות, שגדרם הוא זמן ומקום¹⁶, וכיון שבדרגה זו תופס
3 מקום הצער של האבלים בעולם למטה, לכן מבקשים שמשם דוקא יומשך ענין הנחמה.
4 ועל פי זה יש לבאר גם דיוק הלשון "ברוך המקום" כהקדמה (גם) לפיסקא "ברוך הוא שהקב"ה
5 חישב את הקץ"¹⁷:

6 ובהקדם ביאור כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁸ בפירושו המאמר "ברוך הוא שהקב"ה חישב את הקץ" –
7 "שיש לו ית' כביכול תענוג גדול בעבודה זו (עבודת הבירורים שבזמן הגלות), ואם כן הרי ח"ו הי' יכול
8 להיות ענין זה בלי קץ וגבול, הנה זהו השבח וההילול, ברוך הוא, שהקב"ה חישב את הקץ לעשות, שיהי'
9 קץ וגבול לעבודת הבירורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד".

10 ויש להוסיף, שזוהי גם ההקדמה ד"ברוך המקום" דייקא – כי, זה שהקב"ה חישב את הקץ לעשות,
11 שיהי' קץ וגבול לעבודה דזמן הגלות, הוא מצד דרגת האלוקות השייכת לעולמות ("מקום"), ששם תופס
12 מקום הצער דקושי השעבוד של בני ישראל, ובגלל זה מוותר הקב"ה, כביכול, על התענוג שיש לו מצד
13 עצמו (בדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות) בעבודה דזמן הגלות (על דרך האמור לעיל שבדרגת
14 האלוקות השייכת לעולמות תופס מקום הצער של האבלים, ומשם דוקא נמשך ענין הנחמה).

15 ד. האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א: אולי יש לבאר השייכות ד"המקום" לניחום אבלים, משום שרגש
16 הצער והאבלות הוא בגלל שבפטירתו של אדם נוצר מקום חלל (כיון שנשאר ריק המקום בעולם שאותו
17 הי' ממלא במשך שנות חייו), ולכן מבקשים "המקום ינחם כו" – שהנחמה תהי' ממקומו של הקב"ה
18 ("המקום"), ששם הוא מקור השמחה (היפך הצער והאבלות), כמו שנאמר¹⁹ "עוז וחדוה במקומו".

19 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ביאור זה תלוי בשינויי הגירסאות בסוגיית הגמרא²⁰ בפירושו הכתוב²¹
20 "במסתרים תבכה נפשי", "ומי איכא בכי קמי' הקב"ה, והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה,
21 שנאמר¹⁹ הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לא קשיא, הא בבתי גואי הא בבתי בראי":

22 לגירסת רש"י – "בבתי גואי, איכא (בכי)", דכתיב במסתרים, ובבתי בראי ליכא" (בכי), ומה שנאמר
23 "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי בראי", שזוהי הדרגה החיצונית השייכת לעולם ("מקום", "מקומו
24 של עולם"). ועל פי זה, אפשר לפרש "המקום ינחם" שהבקשה היא שתומשך השמחה מבחינת המקום
25 ("בתי בראי"), ש"עוז וחדוה במקומו".

26 מה שאין כן לגירסת ר"ח הרי זה להיפך – "כי ליכא בכי בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי
27 בראי הוא", ומה שנאמר "עוז וחדוה במקומו" קאי על "בתי גואי"²². ויש לומר ההסברה בזה – ש"בבתי
28 בראי", דרגא חיצונית השייכת גם לזולת, יש מקום לשינויים, ולכן, גם בזמן של שמחה אין זה עדיין
29 שמחה בשלימותה, ורק "בבתי גואי", דרגא פנימית שלמעלה משייכות לזולת, שם השמחה היא
30 בשלימותה. ועל פי זה, לא מתאים הלשון "המקום ינחם", כי, הענין ד"עוז וחדוה" הוא "במקומו" דוקא,
31 "בבתי גואי", ולא בהדרגה ד"מקום" (סתם), "מקומו של עולם", "בתי בראי".

32 ולכן, מסתבר יותר לומר כנ"ל – שמצד דרגת האלוקות שלמעלה מהעולמות אין מקום לצער על
33 הפטירה (ובפרט על פי האמור ש"בבתי גואי" הרי זה באופן ד"עוז וחדוה במקומו"), ובמילא, לא תומשך
34 משם ענין הנחמה, ולכן מבקשים "המקום (דוקא) ינחם כו", שתומשך הנחמה מדרגת האלוקות השייכת

(21) ירמי' יג, יז.

(15) ב"ר פס"ח, ט.

(22) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' קל (וש"ג):

(16) ראה תניא שעהיהו"א פ"ז. לקו"ת ברכה צח, א. ובכ"מ.

"ומ"ש במסתרים תבכה נפשי כו' היינו בבתי גואי, לא יתכן, דהא

(17) בהגש"פ.

אין עצבות לפני המקום בפנימי' רק בהיכלות החיצוניות שנק'

(18) סה"מ תש"ח ע' 151.

בתי בראי".

(19) דברי הימים-א טז, כז.

(20) חגיגה ה, ב. וראה גם קה"י ערך בתי גואי.

1 לעולמות ("מקום", "מקומו של עולם"), ששם תופס מקום הצנור על הפטירה (ובפרט על פי האמור
2 ש"בבתי בראי" יש בכי"), ולכן נמשך משם ענין הנחמה.

3 ה. האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א: על פי הביאור האמור ש"המקום ינחם" מורה על דרגת האלוקות
4 השייכת לעולם – צריך להבין הלשון "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו", דלכאורה, ענין הרחמים צריך
5 להיות מדרגת האלוקות שלמעלה מעולמות, למעלה מ"מקום"?

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לענין הרחמים אכן מדגישים "ממקומו" דוקא, בחינה שלמעלה מבחינת
7 "מקום" סתם, "מקומו של עולם".

8 וההסברה בזה – על דרך המבואר²³ בפירוש "ברחמיך הרבים רחם עלינו", "ברחמיך" דייקא, שייכת
9 מעמד ומצב שאין אדם מרגיש הרחמנות עליו, כיון שמצבו הגשמי הוא כדבעי (שיש לו בני חיי ומזונא
10 רויחא ולא חסר לו מאומה), וגם בנוגע למצבו הרוחני, הרי, "כל דרך איש ישר בעיניו ודומה לו שכך
11 היא המידה הנכונה כו'", אף על פי שהאמת היא שהרחמנות עליו גדולה ביותר, להיותו מיושבי בתי
12 חומר כו', שזוהי ירידה גדולה ביותר, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. "ולזאת אנו מבקשים . . ואומרים
13 הגם שלפי שכלנו הדל אין אנו מרגישים הרחמנות, מכל מקום, ברחמיך הרבים רחם עלינו".

14 ועל דרך זה מבקשים ואומרים "ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו" – שגם אם אנו במקומו נמצאים
15 במעמד ומצב שלא מרגישים את הרחמנות שעלינו, מכל מקום, הוא ית', "ממקומו" – שמשם נראית
16 גודל הרחמנות עלינו – "הוא יפן ברחמיו ("ברחמיך" דייקא) לעמו".

17 [בהמשך²⁴ הדברים אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאין להסתפק בהבנה השכלית (כנראה, על דבר גודל
18 הרחמנות), אלא צריך להיות גם הרגש הלב. וזוהי כללות עבודת האדם – להמשיך ולחבר ההבנה השכלית
19 עם הרגש הלב. אלא, שכדי לפעול זאת, דרושה עבודה קשה, ובשביל זה יש צורך בלימוד החסידות
20 (יחד עם הלימוד בנגלה דתורה), שפועל הרגש דיראת-שמים וכו'. ומה גם שעל ידי לימוד החסידות,
21 פנימיות התורה, יוצאים מן הגלות אל הגאולה, כדאיתא בזהר פרשת נשא²⁵ ש"בהאי חיבורא דילך . .
22 יפקון בי' מן גלותא ברחמי" – שלימות ענין הרחמים].

23 *

24 ו. [כשהגיע זמן תפלת ערבית, שאלו את כ"ק אדמו"ר שליט"א אם יישאר לתפלת ערבית, והשיב,
25 שיישאר עם המניין, אבל לא יתפלל ערבית, כדי שלא לשנות את הסדרים שלו (באמרו: "בא' מיר זיינען
26 אנדערע סדרים")].

27 לאחרי תפלת ערבית, שאל האדמו"ר מנאָוואָמינסק שליט"א אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א כיצד נוהג
28 האבל בנוגע לאמירת ענייני תורה שבסדר התפלה, כמו פרק "איזהו מקומן", וכיוצא בזה. והשיב כ"ק
29 אדמו"ר שליט"א:

30 ראיתי בהנהגת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שהי' אומר כל ענייני לימוד התורה שבסדר התפלה, כמו
31 פיטום הקטורת, איזהו מקומן, תנא דבי אליהו וכו', אלא שאמרם בלחש, וציווה שאחר יאמרם (יסיים)
32 בקול רם²⁶.

33 אחד הנוכחים הזכיר שהחתם-סופר²⁷ כותב לחותנו ר' עקיבא איגר חידושי תורה שחידש בימי אבלו.
34 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א ש"לאונסו שאני", כיון שאינו יכול להימנע מלהרהר בדברי תורה²⁸.

(25) קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

(26) ראה תורת מנחם – מנחם ציון ח"א ע' 27. וש"נ.

(27) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סשמ"ו.

(28) ראה תורת מנחם שם ע' 101. וש"נ.

(23) לקו"ת פינחס עה, ג. ובכ"מ.

(24) קטע זה – נלקח מצירוף דברים מקוטעים שנזכרו בהרשימה, וכאן במשך וקשר הענינים ע"פ ההשערה בלבד (המו"ל).

*

[בעת הנסיעה חזרה ל-770 הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אה! שלושים שנה באמריקא... ואחרי כן הוסיף אודות האדמו"ר מנאָוואָמינסק: ניכר עליו שהוא "א וואַרעמער איד".

אחרי כן התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל ר' שניאור זלמן שי' גורארי' (שנתלווה אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בביקור זה²⁹) לפשר העובדה שהאדמו"ר מנאָוואָמינסק לבש בגד משי, אם זה רק בימי האבלות. והשיב הנ"ל שיש אדמורי"ם שנוהגים ללבוש משי בכל ימות השנה, שבהם אין חשש שעטנו כלל. ובהמשך לזה דובר אודות חיוב ציצית בבגד משי³⁰.

ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין הזכיר – בקשר לדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בהפירוש ד"המקום כו" – שינסם ב' דעות, הא', שהמקום המקיף את הגשם נקרא מקום, והב', שהמקום הפנוי שבו נכנס הגשם נקרא מקום. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שדעת האריז"ל שבחינת מקום הוא המקום פנוי שבו העולמות³¹].

(30) ראה גם רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ב. טושו"ע ודאה"ז ארו"ח ס"ט.
(31) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צד-ה. וש"נ.

(29) כן נתלו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרה"ח ר' חיים מרדכי אייזיק שי' חרקוב; הרה"ח ר' שמואל הלוי שי' לעוויטין; והנהג, התמים חיים יהודה שי' קרינסקי (שע"פ רשימתו מאז נערכה רשימה זו).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' 1

משנה

המכה אשה מעוברת והפילה את עובריה, חייב לשלם לבעל האשה דמי הולד, שנאמר (שמות כא כב) וְכִי יִצְאוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יְלֶדֶיהָ וְלֹא יְהִי אֶסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ, כְּאֲשֶׁר יִשִּׁית עֲלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים. ומפורש בפסוק שהחיוב הוא אף כשנתכוין להכות את חבירו והכה את האשה שלא בכוונה, ובמשנתנו יתבאר אם דין שור שהכה את האשה שוה בזה לדין האדם המכה את האשה, וכן יתבאר כיצד שמין את דמי הולדות: שור שְׁהִיָּה מִתְּפִינִין לְחִבְרֵי – ליגח שור אחר, והכה שלא בכוונה אֶת הָאִשָּׁה המעוברת הסמוכה לו, וַיֵּצְאוּ יְלֶדֶיהָ – עוברים שבמעיה, ומתו, פְּטוּר בעל השור מתשלום דְּמֵי הַיְלָדוֹת. וְאִדָּם שְׁהִיָּה מִתְּפִינִין לְחִבְרֵי אֶת חֲבִירוֹ, והכה שלא בכוונה אֶת הָאִשָּׁה המעוברת הסמוכה לו, וַיֵּצְאוּ יְלֶדֶיהָ ומתו, הרי המכה מְשַׁלֵּם לבעל האשה את דְּמֵי הַיְלָדוֹת.

מבארת המשנה: בַּיָּצֵד משערין כמה מְשַׁלֵּם המכה בְּדְמֵי הַיְלָדוֹת, שְׁמִינֵי אֶת הָאִשָּׁה אֵילוֹ הִיְתָה שְׁפָחָה העומדת לימכר, כְּמָה הִיא יָפָה – כמה היתה שוה לימכר עַד שְׁלֹא יִלְדָה – כשהיא עדיין מעוברת, שדמיה מרובין, וְכְמָה הִיא יָפָה – שוה לימכר עכשיו מִשְׁקִלָּהּ, שדמיה נפחתין אחר הלידה. ואת הדמים שנפחתה משויה ישלם המזיק. אֶמָּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְתַנָּא קַמָּא,

עליו שמירה, אין לדייק מכך שבסתמא אינו מקבל שמירה, אלא אֵינִי דְּנִסְיֵי רִישָׁא שְׁמֵרוֹ – אגב שנקטה הברייתא ברישא שאמר בפירוש שאינו מקבל שמירה, שאופן זה דווקא הוא, לומר שבסתמא אכן מקבל שמירה, לכך תִּנָּא סִיפָא שאמר בפירוש וְאֵינִי אֲשַׁמְרֵנּוּ, אמנם לאו דווקא הוא.

רַב פְּסָא אָמַר, בּוּלָה רַבִּי הִיא, ואינו מקבל עליו שמירה אלא אם אמר בפירושו, ומה שנקטה הברייתא ברישא שאמר בפירוש שאינו מקבל שמירה, כוונתה לחלק בדין אחר, וְכַבֵּר לָהּ כְּרַבִּי מִרְפוּן דְּאָמַר שְׁקָרָן בְּחֶצֶר הַנִּזְקָן נִזְקֵי מְשַׁלֵּם, הִלְכָךְ אִם אָמַר לִיָּה בעל החצר, שְׁמֵרוֹ – תשמרנו אתה, נמצא שלא מְקַנֵּי לִיָּה מְקוֹם בְּחֶצֶר – שאינו מקנה לו בהשאלה מקום בחצר להכניס שם את שורו, שלא נתן לו אלא רשות להכניס את השור, וְהוּיָא לִיָּה קָרָן בְּחֶצֶר הַנִּזְקָן – ונמצא שהחצר של בעל החצר בלבד היא ולא של בעל השור, וְקָרָן בְּחֶצֶר הַנִּזְקָן, מְשַׁלֵּם נִזְקֵי שְׁלָם. אך אם לא אָמַר לִיָּה שְׁמֵרוֹ אלא נתן לו רשות להכניסו בסתמא, אף שאינו מקבל עליו שמירה, מכל מקום אֶקְנִי לִיָּה מְקוֹם בְּחֶצֶר, וְהוּיָא לִיָּה חֶצֶר הַשְׁוֹתָפִין – של בעל החצר ושל בעל השור, וְקָרָן בְּחֶצֶר הַשְׁוֹתָפִין הרי היא כרשות הרבים, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֵלָּא חֶצִי נִזְקֵי. ולכך נקטה הברייתא ברישא שאמר 'שמרו', שבכך משלם בעל השור נזק שלם:

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויגש, ה' טבת ה'תשמ"ח.

(תרגום מאידיש)

23 (בה' טבת) הוא ענין של נצחון וגאולה עבור
24 היהדות התורנית כולה, כולל ובמיוחד – נצחון
25 וגאולה להמשך והרחבת הפעולות דהפצת התורה
26 והיהדות והפצת המעיינות חוצה, עד לתורת
27 החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן
28 ד"מוסיף והולך"¹, תוך כדי התגברות על כל
29 המניעות והעיכובים, בדרכי נועם ודרכי שלום,
30 ובאופן ד"פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו
31 עמדי"⁸, שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחוננו של
32 דוד⁹.

33 ו"הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דוד ודוד
34 גו"¹⁰, כלומר, בבוא יום זה בשנה שלאחרי-זה¹¹,
35 ועל-דרך-זה מדי שנה בשנה, "נזכרים" ועל-ידי-זה
36 "נעשים" אותם הענינים שהיו בפעם הראשונה¹² -
37 להקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור
38 לנצחונם של הספרים.

39 ומובן, שכדי לדעת באיזה אופן צריכים לחגוג
40 את נצחונם של הספרים ("דידן – דהספרים –
41 נצח") – יש "לשאול" את הספרים עצמם, כלומר,
42 יש לעיין ולברר זה בספרים עצמם, ולהתנהג על-פי
43 הוראתם, כדלקמן.

44 ב. ובהקדמה:

45 הספר הראשון והעיקרי הכולל את כל הספרים
46 הוא, כמובן, ספר תורה, החל מספר-תורה שכתב

(8) תהלים נה, יט.

(9) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(10) ל' הכתוב – אסתר ט, כח.

(11) שבו מודגשת השמחה בפועל ובגלוי עוד יותר – לאחרי
שכבר הי' גם ה"פדיון שבויים" של הספרים (רובם ככולם)
שהושבו למקומם בפועל ממוס, ביום שני לסדר "ושבתי בשלום
אל בית אבי", ב' כסלו (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויצא ע'
15 ואילך, ובהערות 18-2).

(12) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים, הובא ונתבאר בספר לב
דוד (להחיד"א) פכ"ט.

1 א. לכל לראש יש להתחיל בפרשת היום, כפי
2 שכבר הכריזו ובאופן של פרסום – פירסומי ניסא¹
3 - אודות המאורע שאירע ביום זה, ה' טבת, בשנה
4 שעברה, שבו היה "דידן נצח"², הנצחון של
5 הספרים³.
6 ובפרטיות יותר:

7 המדובר הוא אודות הספרים של ספריית אגודת
8 חסידי חב"ד ליובאוויטש, שהוקמה ונתרחבה על-
9 ידי ובנשיאותו והנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר
10 נשיא דורנו, עוד בהיותו במדינה ההיא, וביציאתו
11 ממדינה ההיא, לאחרי ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז,
12 נגאלו ויצאו גם הספרים (לאחרי שמסר נפשו שלא
13 לצאת בלעד, כידוע ומפורסם⁴), והגיעו לבסוף
14 למדינה זו, שבה נתרבו ממדיה של ספריית אגודת
15 חסידי חב"ד ליובאוויטש, ומוסיף והולך עד היום
16 הזה, על-ידי נשיא אגודה זו והנהלתו הוא כ"ק
17 מו"ח אדמו"ר, אשר, כלשון חכמינו ז"ל, "יעקב⁵
18 אבינו לא מת . . מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"⁶,
19 "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"⁷.

20 ומכיון שמדובר אודות ספריה בקנה-מדה
21 עולמי, המהוה אוצר בלום עבור היהדות התורנית
22 כולה – מובן, שנצחונם וגאולתם של ספרים אלה

(1) כהוראת ימי חנוכה – דמינייהו אזלינן, ובפרט ביום השבת
שלאחריהם, שבו נעשה העילוי והשלימות ("ויכולו") דימי חנוכה
– שכל הענינים השייכים לתורה ומצוותי, "נר מצוה ותורה אור",
צריכים להיות ע"ד ובדוגמת אופן הפעולה דנרות חנוכה.

(2) ל' חז"ל – ויק"ר פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז.

(3) ראה גם שיחות ה' טבת (והמשכם בשבעת ימי ההיקף עד
י"ב טבת) תשמ"ז – לימודים והוראות מפרשת השבוע וכו' בקשר
ובשייכות לפרשת היום.

(4) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1066.

(5) ועד"ז בנוגע ליוסף (שמו הראשון דכ"ק מו"ח אדמו"ר) –
"אלה תולדות יעקב יוסף" – כלשון הכתוב (פרשתנו מה, כו)
"עוד יוסף חי".

(6) תענית ה, ב.

(7) סוטה יג, סע"ב.

32 הם הספרים שאדם מצווה לכותבם". וכן פוסק
33 הבית-יוסף ב'שולחן ערוך'²² ש"האידינא מצוה
34 לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן"²³.

35 ובדורותינו אלה, שאין צורך לכתוב ספרים,
36 מכיון שיכולים להשיג ספרים הנדפסים – יש לומר,
37 שיוצאים ידי-חובה גם על-ידי קניית ספרים
38 הנדפסים, שגם על-ידם נעשה עיקר ותכלית המצוה,
39 "ולמדה גו' שימה בפייהם", לימוד וידיעת
40 התורה²⁴.

41 ונמצא, שאף שישנו ספר תורה, הספר הראשון
42 והעיקרי הכולל את כל הספרים – מכל-מקום, כדי
43 שיהיה הלימוד בפועל, "ולמדה גו' שימה בפייהם",
44 צריך ללמוד (לא בספר העיקרי והכללי, אלא)
45 בריבוי הספרים המבארים ומפרשים בפרטיות
46 ובפרטי פרטיות את כל הענינים שבספר העיקרי
47 והכללי, אשר על-ידם דוקא נעשה השלימות של
48 הספר-תורה, "ולמדה גו' שימה בפייהם".

49 ג. וענין זה מודגש גם בחילוק בין הלימוד
50 בספר-תורה ללימוד בשאר הספרים (חומשי תורה,
51 משנה וגמרא ופירושיהן) – הן בנוגע לזמן הלימוד,
52 והן בנוגע לאופן הלימוד:

53 זמן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה –
54 אינו אלא בזמנים קבועים, ביום השבת, בשני
55 וחמישי, וכיוצא בזה, וגם אז קורין בספר תורה
56 עצמו רק העולה לתורה והקורא בתורה, ואילו כל
57 הציבור שומעים את הקריאה מתוך חומשים
58 הנדפסים. מה-שאינ-כן בנוגע לשאר ספרים – חיוב
59 הלימוד בהם הוא בכל יום ויום, ובכל רגע פנוי.

60 ואופן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה –
61 צריכים להיות בתכלית הזהירות בכבודו ושלימותו
62 של הספר-תורה, עד לזהירות שלא לגעת בספר-
63 תורה ללא מפה וכו'²⁵. מה-שאינ-כן בנוגע ללימוד
64 בשאר ספרים – אף שהלימוד צריך להיות באופן

1 משה רבינו ו"נתנהו בארון לעד"¹³, שהוא המקור
2 לכל ספרי התורה, שכותבים ומעתיקים ומגיהים זה
3 מזה, עד לספר-תורה דמשה רבינו¹⁴.

4 וספר-תורה זה כולל את כל הספרים – כל פרטי
5 הענינים דתורה שבעל-פה, ובלשון הרמב"ם
6 בהקדמתו לספרי "משנה תורה": "כל המצוות
7 שניתנו לו למשה מסיני בפירושן ניתנו, שנאמר¹⁵
8 ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה
9 זו תורה שבכתב, והמצוה זו פירושה . . . תורה
10 שבעל פה" [אשר, מפני "עת לעשות לה' גו'"]
11 התיירו לכותבם¹⁶], היינו, משנה וגמרא, ופירושיהן
12 בדברי הגאונים וכו', עד לחיבורו של הרמב"ם, כפי
13 שכותב בהקדמתו לספרו ש"בנותי בכל אלו
14 הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו
15 החיבורים . . . בלשון ברורה ודרך קצרה", ולאחרי-
16 זה חיבור ה'שולחן ערוך' דה'בית יוסף', חיבור
17 ה'שולחן ערוך' של רבינו הזקן (הלכות
18 בטעמיהן¹⁷), וכן פסקי דינים וספרי כל גדולי
19 ישראל לדורותיהם, כל מה שתלמיד ותיק עתיד
20 לחדש (שניתן למשה מסיני¹⁸).

21 והנה, אף-על-פי שהעיקר והכלל הוא ספר תורה
22 – הרי, גם בנוגע למצות כתיבת ספר-תורה¹⁹, כתב
23 הרא"ש²⁰ שחיוב זה עיקרו "בדורות הראשונים
24 שהיו כותבין ספר-תורה ולומדין בו, אבל האידינא
25 שכותבין ספר-תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות
26 לקרות בו ברבים, מצות-עשה היא על כל איש
27 ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה משנה
28 וגמרא ופירושה להגות בהן הוא ובניו, כי מצות
29 כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב²¹ ולמדה את
30 בני ישראל שימה בפייהם, ועל-ידי הגמרא והפירוש
31 ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן, הם

(13) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד – מב"ב יד, א"ב.

(14) ראה גם צפע"נ עה"ת ר"פ וילך ובהנסמן שם.

(15) משפטים כד, יב.

(16) גיטין ס, א"ב. וש"נ.

(17) לשון ההקדמה לשו"ע אדה"ז.

(18) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

(19) "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה
לעצמו, שנאמר (וילך לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה,
כלומר, כתבו לכם תורה שיש בו שירה זו כו'" (רמב"ם הל' ס"ת
רפ"ז).

(20) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה.

(21) דברים לא, יט.

(22) יו"ד סע"ר ס"ב.

(23) ויתירה מזה – לכמה דעות (דרישה ופרישה שם סק"ח.
ש"ך שם סק"ה) המצוה "האידינא" היא רק בחומשים משנה
וגמרא כו', ולא בס"ת.

(24) פרטי השקו"ט בזה – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 17
ואילך.

(25) ראה מגילה בסופה. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ו. שו"ע יו"ד
סרפ"ב ס"ד.

30 שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת
31 אותה השבוע שנים מקרא ואחד תרגום³⁰ – מצינו
32 שהאריז"ל היה נוהג לקרוא הפרשה (כל פסוק ב'
33 פעמים) מתוך ספר-תורה כשר³¹. וכן מביא רבינו
34 הזקן ב'שולחן ערוך' שלו³² ש"מי שהוא רגיל
35 בפסקי טעמים בעל-פה טוב שיקרא שנים מקרא
36 בספר-תורה כשר בכל ערב שבת וערב שבת".

37 ואף-על-פי-כן, המנהג בפועל – "מעשה רב"³³
38 – גם אצל גדולי ישראל, וכן אצל רבותינו נשיאינו,
39 שקורין שנים מקרא (לא מתוך ספר-תורה כשר,
40 אלא) מתוך חומשים הנדפסים דוקא³⁴, שבזה
41 מודגש עוד יותר העילוי דספרים הנדפסים (נוסף
42 לכך שעל-ידם נעשה עיקר השלימות של הספר-
43 תורה, "ולמדה גו' שימה בפייהם", לימוד וידיעת
44 פירוש המצוות והדינים על בוריים).

45 ה. על-פי-זה מובן בהג"ל – ובהקדמה:
46 על-פי הנחות העולם – נצחנו של דבר יקר
47 ערך, כמו אבנים טובות ומרגליות, הוא בזה
48 שמוסיפים בכבודו על-ידי שמירתו במקום הכי
49 מכובד, שלא יגעו בו, ועל-אחת-כמה-זכמה שלא
50 ישתמשו בו, ולכל היותר – לראותו מזמן לזמן.

51 ומצינו דוגמתו גם בעניני קדושה – בנוגע
52 לבנין בית המקדש:

53 בדרושי חסידות דפרשת השבוע, פרשת ויגש³⁵,
54 מבואר העילוי דבית המקדש לגבי המשכן,
55 שהמשכן היה מארזים, "קורות בתינו ארזים"³⁶,
56 מין הצומח. ובית המקדש, שניתוסף בו העילוי
57 דדירת קבע (לא רק "ואהיה מתהלך באוהג"³⁷),
58 היה מאבנים דוקא, מין הדומם – על-דרך ובדוגמת
59 העילוי דיהודה (ביטול, בחינת דומם) לגבי יוסף

1 של כבוד וכו', הרי זה שלא בדומה כלל לזהירות
2 בקריאה בספר-תורה.

3 ונקודת החילוק – שהקריאה בספר-תורה
4 עיקרה (לא הבנת תוכן הלימוד, כי אם) קדושת
5 הענין והאותיות כו'²⁶, ואילו הלימוד בשאר
6 הספרים הוא בשביל לדעת פירוש המצוות והדינים
7 על בוריים, על-ידי העיון וההעמקה להבין היטב
8 בשכלו כו', והרי, מטבע הדברים שבזמן הלימוד
9 בהבנה והשגה כו' אי-אפשר להקדיש מלוא
10 תשומת-הלב לזהירות ושמירה על שלימותן של
11 ספרי הלימוד, ואדרבה – הלימוד כדבעי הוא
12 באופן שמדפדף הלך ושוב, ומספר אחד למשנהו
13 וכו', עד שספרי הלימוד בלים ונקרעים מרוב
14 השימוש²⁷, על-דרך לשון המשנה²⁸ "הפך בה והפך
15 בה . . . ובלה בה".

16 ונמצא, שהספר-תורה עצמו מדגיש גם את
17 המעלה דשאר ספרים ("פירושה"), שאף שגדלה
18 ביותר מעלת וקדושת הספר-תורה, מכל-מקום,
19 שלימות הספר-תורה – "ולמדה את בני ישראל
20 שימה בפייהם" – הוא על-ידי הלימוד בשאר
21 הספרים דוקא, שעל-ידם יודעים "פירוש המצוות
22 והדינים על בוריים".

23 ד. ויש להוסיף, שהדגשת הלימוד מתוך ספרים
24 הנדפסים היא – לא רק בנוגע ל"פירושה"
25 (שבהכרח ללמדו מתוך ספרים הנדפסים שבהם
26 נכתב ה"פירוש" דתורה שבכתב), אלא גם בנוגע
27 לתורה שבכתב עצמה:

28 בנוגע לחיוב דכל יחיד להשלים פרשיותיו עם
29 הציבור²⁹, שנוסף לכך ש"שומע כל התורה כולה כל

(26) ולכן, גם עם-הארץ שלא ידע מאי קאמר, עולה לתורה ומברך ברכת התורה (הל' ת"ת לאדה"ז ס"ב. וש"נ).

(27) ולכן, "ספרים של חבירו אסור ללמוד בהן שלא מדעתו . משום דבעל הספרים חושש שמא יקרא בהן הרבה עד שיקרעו מרוב משמושם" (שו"ע אדה"ז או"ח סי"ד סי"ג. וש"נ), וכן המוצא ספרים או שהופקדו אצלו, שצריך לגוללן כדי שיכנס בהן מהאוויר פ"א בכל ל' יום, שאז, יש לו רשות לקרות בהם – "לא יקרא פרשה וישנה, ולא פרשה שלא למדה מעולם, מפני ששוהה הרבה ומושך אילך ואילך ומקלקל הספר" (שם חו"מ הל' מציאה ופקדון ס"ה. וש"נ), ורק בנוגע לתלמיד חכם יש מתירים ללמוד בהם, כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו (שם סכ"ו. וש"נ).

(28) אבות פ"ה מכ"א.

(29) ברכות ה, סע"א. רמב"ם הל' תפלה ספ"ג.

(30) שו"ע ואדה"ז או"ח הל' שבת וסרפ"ה.

(31) שער הכוונות ענין ליל ו'. פע"ח שער הנהגת הלימוד. ובנוגע לתרגום – "הי' לו תלמיד אחד שהי' קורא לו התרגום מתוך ספר התרגום, והוא אומר אחריו" (שער הכוונות שם. אבל בפע"ח שם: "ומורי זלה"ה הי' שומע").

(32) שם ס"ד.

(33) ראה שבת כא, א. וש"נ.

(34) אף שהטעם הוא כדי שיוכלו לקרוא בעצמם גם את התרגום, שנדפס בחומשים ביחד עם המקרא.

(35) תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. ועוד.

(36) שה"ש א, יז.

(37) ש"ב ז, ו.

אליהו רבה⁴³ "שני דברים קדמו לעולם, תורה³⁴
 וישראל ואיני יודע איזה מהם קודם, כשהוא אומר³⁵
 צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני³⁶
 – אליהו הנביא – שישראל קדמו", היינו, שהתורה³⁷
 עצמה מכריזה "שישראל קדמו", מכיון שענינה של³⁸
 התורה הוא הציווי לבני ישראל, ודוגמתו בנידון-³⁹
 דידן, שהספרים עצמם מכריזים שתכליתם ומטרתם⁴⁰
 (ובמילא, גם כבודם⁴⁴) – הלימוד בהם, אפילו על⁴¹
 חשבון שלימותם של הספרים, שיבלו ויקרעו מרוב⁴²
 הלימוד.

ו. המורם מכל האמור בנוגע לפועל – שמכאן⁴⁴
 ולהבא צריך לבוא לידי חיזוק והוספה בלימוד⁴⁵
 התורה ביתר שאת וביתר עוז, וזהו "אכן הבוחן"⁴⁶
 לנצחונם האמיתי של הספרים, "דידן (דהספרים)⁴⁷
 נצח".
 ובפשטות – להוסיף בקביעות עתים לתורה,⁴⁹
 כולל ובמיוחד – לימוד ברבים⁴⁵, "עשרה שיושבים⁵⁰
 ועוסקים בתורה"⁴⁶, מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול⁵¹
 התלמידים"⁴⁷.

ולכל לראש – לימוד המביא לידי מעשה⁵³
 ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁴⁸), לדעת את⁵⁴
 המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, עד⁵⁵
 ללימוד ההלכות, בספר הרמב"ם, ב'שולחן ערוך'⁵⁶
 ונושאי כליו כו', ובפנימיות התורה, תורת⁵⁷
 החסידות, שעל-ידי-זה⁴⁹ יכולים לקיים המצוות⁵⁸
 שחיובן תמידי בכל רגע, אמונת ה', יחודו, אהבתו⁵⁹
 ויראתו כו'⁵⁰, כמו שכתוב⁵¹ "דע את אלקי אביך⁶⁰
 ועבדהו בלבב שלם".⁶¹

1 (לשון תוספת וריבוי, בחינת צומח) לעתיד לבוא,
 2 שבמקום הענין ד'ויגש אליו יהודה"³⁸, שיהודה
 3 נגש ליוסף לקבל השפעה ממנו, יתעלה יהודה
 4 להיות למעלה מיוסף, כמו שכתוב בהפטרה³⁹ "הנה
 5 אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו
 6 (למעלה ממנו) את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד
 7 גו' ועבדי דוד (מיהודה דוקא) מלך עליהם גו'
 8 נשיא להם לעולם"⁴⁰.

9 והנה, אף שבית המקדש הוצרך להיות מאבנים
 10 דוקא – מכל-מקום, לא בנוהו מאבנים טובות
 11 ומרגליות, אלא מאבנים סתם. ואילו אבנים טובות
 12 ומרגליות, נועדו לחושן ואפוד בבגדי כהונה דכהן
 13 גדול "לכבוד ולתפארת"⁴¹.

14 וראיה נוספת וקרובה יותר – מספר-תורה,
 15 ששומרים אותו בכבוד גדול, בארון הקודש,
 16 "לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר
 17 מדאי"⁴².

18 אבל, הספר-תורה עצמו מדגיש ששלימותו היא
 19 על-ידי הלימוד והיגיעה כו' בשאר ספרים
 20 שמשתמשים בהם ללימוד יום-יומי. ונמצא,
 21 שנצחונם של הספרים על-פי התורה – כמפורש
 22 בספרים עצמם – הוא (לא בכך שמכאן ולהבא
 23 ישמרו עליהם בכבוד גדול, שלא ליגע בהם וכו',
 24 על-דרך ובדוגמת השמירה על ספר-תורה בארון
 25 הקודש כו', אלא אדרבה) שמוסיפים עוד יותר
 26 בשימוש ולימוד בספרים, ואדרבה ככל שמוסיפים
 27 יותר ללימוד בספרים, ניתוסף יותר בכבודם של
 28 הספרים (גם אם יבלה ויקרע הספר מרוב לימוד),
 29 ועד שעל-ידי-זה ניתוסף גם בכבוד והשלימות של
 30 הספר-תורה (שחייבים לשומרו בארון הקודש
 31 וכו'), שעיקרה ותכליתה, כאמור, "ולמדה גו'
 32 שימה בפייהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדפסים.

33 ובלשון חכמינו ז"ל – כדאיתא בתנא-דבי-

(43) כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה'ש"ת ע' 61. ועוד). וראה
 תדבאר פי"ד ופלא"א. ב"ר פ"א, ד.
 (44) להעיר גם מסיום וחותרם שיעור היומי ברמב"ם (הל'
 סנהדרין ספכ"ד) "אין כבוד התורה אלא לעשות על פי חוקי'
 ומשפט".
 (45) "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", ולא באופן
 ש"יושבים בד בכר (ביחיד) ועוסקים בתורה . . שמשפשים כו"
 (ברכות סג, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"י).
 (46) אבות פ"ג מ"ו.
 (47) שם פ"ו מ"ו.
 (48) קידושין מ, ב. וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ב-ג. –
 ולהעיר מדרושי פ' ויגש, שיוסף ויהודה הו"ע תלמוד ומעשה,
 ומעלתו של יהודה לגבי יוסף (המודגשת בהפטרה) קשורה עם
 הענין שלעתיד לבוא יהי' מעשה גדול.
 (49) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.
 (50) אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה).
 (51) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.

(38) ריש פרשתנו.

(39) יחזקאל לז, יט-כה.

(40) וי"ל, שבענין זה מודגש העילוי דשבת שלאחרי חנוכה
 לגבי חנוכה – בדוגמת מעלת המקדש לגבי המשכן (ראה בארוכה
 קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז).

(41) תצוה כח, ב"מ.

(42) רמב"ם הל' ס"ת בסופן. שו"ע יו"ד רסרפ"ב.

29 ואכריע בין הסברות . . במקום ששנים מהם
30 (משלשת עמודי ההוראה אשר ה'בית יוסף' נשען
31 עליהם . . הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל) מסכימים
32 לדעה אחת נפסוק הלכה כמותם", ובפרט בחיבורו
33 "שבלשון ברורה ודרך קצרה" – "שולחן ערוך",
34 שבו פוסק, כאמור, ש"האידנא מצוה לכתוב חומשי
35 תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן"⁷⁰.

36 והנה, שנה זו היא שנת החמש מאות להולדתו
37 של הבית"יוסף" – כפי שכבר התחילה ההתעוררות
38 בזה בארץ הקודש אצל אחינו בני ישראל
39 הספרדים.

40 ויהירצון, שהתעוררות זו תלך ותגדל ביתר
41 שאת וביתר עוז בין כל בני ישראל (ספרדים
42 ואשכנזים) בכל מקום שהם.

43 ולכל לראש – להוסיף בלימוד תורתו של
44 ה'בית יוסף'⁷¹, הן חיבורו הארוך על הטור, והן
45 ובמיוחד חיבורו הקצר, שולחן ערוך, הלכות
46 פסוקות, "תרומות מתרומות כו"⁷² מחיבורו
47 הארוך, לדעת את המעשה אשר יעשון.

48 ומעשה רב בנוגע להתעוררות על-ידי ציון
49 תאריכים מיוחדים, כמו ימי הולדת של צדיקי
50 וגדולי ישראל, בפרט לרגל מלאת מספר שנים
51 מיוחד, ולדוגמא: החגיגות לציון שנת השמונה
52 מאות וחמישים להולדתו של הרמב"ם, ועל-דרך-
53 זה ליום הסתלקותו (בעשרים בטבת), וכיוצא בזה
54 – שעל-ידי-זה ניתוסף בעניני יהדות, תורה
55 ומצוותיה, בפועל ממש, כפי שראו במוחש
56 שבעקבות החגיגות בקשר עם הולדתו של הרמב"ם
57 ניתוספו אלפי יהודים ללומדי הרמב"ם, והתקווה
58 חזקה שגם ההתעוררות בקשר עם שנת החמש
59 -מאות להולדת ה'בית יוסף' תביא לידי הוספה
60 בלימוד ספריו של ה'בית יוסף'.

61 ובפשטות – בנוגע לפועל:

62 יש לעורר בכל מקום ומקום, אשר, מכיון ששנה

1 ועוד, וגם זה עיקר – שהלימוד עצמו הוא
2 באופן שחודר בכל מציאות, "כל עצמותי
3 תאמרנה"⁵², "ערוכה בכל רמ"ח אברים"⁵³, מהמוח
4 שבראש עד לעקב שברגל⁵⁴, בכל החיות
5 וההתלהבות כו', ובלשון חכמינו ז"ל⁵⁵ "מה להלן
6 באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו'", היינו,
7 ש"עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן (גם בזמן
8 הגלות, גם בחושך כפול ומכופל דגלות זה
9 האחרון) הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה בסיני .
10 . כאילו קבלה היום מהר סיני"⁵⁶, כמודגש בנוסח
11 דברכת התורה שבכל יום – "נותן התורה", לשון
12 הוה⁵⁷.

13 וכל זה – בנוגע לעצמו, ובנוגע לפעולה על
14 הזולת, כלומר, לעורר רבים מישראל להוסיף
15 בלימוד התורה, שכן, פעולת ההשפעה על הזולת,
16 על-פי הציווי "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁸, היא "כלל
17 גדול בתורה"⁵⁹, ויתירה מזה – "זו היא כל התורה
18 כולה, ואידך פירושה הוא"⁶⁰.

19 ח. ...ועוד ענין מיוחד בשנה זו – ובהקדמה:
20 בהמשך להאמור לעיל אודות ההדגשה
21 המיוחדת בלימוד התורה (לא בספר-תורה, אלא)
22 בספרים שבהם נתבאר "פירושה" דתורה שבכתב
23 הלכה למעשה – הרי, מהספרים העיקריים (לאחרי
24 חיבורו של הרמב"ם) הוא ה'בית יוסף'⁶⁹, כמו
25 שכתב בהקדמתו "הסכמתי לחבר ספר כולל כל
26 הדינים הנוהגים בביאור שרשיהם ומוצאיהם
27 מהגמרא עם כל חילוקי סברות הפוסקים . .
28 לסומכו לספר ארבעה טורים . . אפסוק הלכה

(52) תהלים לה, יו"ד. וראה תניא פל"ז (מז, א).

(53) עירובין נד, רע"א. ה' ת"ת לאדה"ז שם ה"ט.

(54) וכמ"ש (תולדות כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקוליי",
כידוע הפירוש שגם ה"עקב" שברגל שמע כו' (ראה סה"מ תש"ח
ע' 254. "התמים" ח"ו ע' נב).

(55) ברכות כב, א. וש"נ.

(56) תו"א יתרו סז, ב.

(57) לקו"ת תוריע כג, א. ובכ"מ.

(58) קדושים יט, יח.

(59) תו"כ ופרש"י עה"פ.

(60) שבת לא, א. וראה תניא פל"ב (מא, א).

(69) להעיר מהשייכות לפרשתנו – "ויכלכל יוסף גו' את כל
בית אביו לחם לפי הטף" (מז, יב), כמ"ש הבי"ב בהקדמתו
לחיבורו בטעם קריאת שם החיבור "בית יוסף" – "כי כשם
שמבית יוסף היו נזונים הכל מזון הגוף, כך יהיו נזונים מספר זה
מזון הנפש".

(70) כולל גם חיבורו של הבי"ב – כי, "בזמן הזה גם הלכות
פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והש"ע והגהותיו
בכלל משנה יחשבו" (ה' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. וש"נ).

(71) וכן חיבורו "מגיד מישרים", שיש בו (מלבד סודות התורה
כו') גם עניני הנהגות הלכה למעשה כו'.

(72) ל' חז"ל – גיטין סז, א.

ט. ובהמשך לזה, הצעתי, שיתדברו עם מוכרי
 הספרים והמוציאים-לאור – להכריז על הנחה
 מיוחדת על ה"שולחן ערוך" ושאר ספריו של
 ה"בית יוסף", לרגל שנת החמש-מאות להולדתו,
 מתוך מטרה להקל ולעודד את רכישת הספרים,
 ועל-ידי-זה – הלימוד בספרים, "ולמדה גו' שימה
 בפייהם".

ו"מצוה גוררת מצוה"⁷⁹ – הנחה מיוחדת על
 שאר הספרים בכל מקצועות התורה, בקשר
 ובשייכות עם שנת הקהל, "תקרא את התורה הזאת
 גו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת",
 על-ידי הלימוד בספרים שעל-ידם יודעים "פירוש
 המצוות והדינים על בוריים".

י. ומכיון דאתינן להכי – יש לעורר גם אודות
 רכישת ספרים, כאמור, שגם רכישת ספרים שייכת
 למצוה דכתיבת ספר-תורה, שעיקרה ותכליתה –
 "ולמדה גו' שימה בפייהם", על-ידי הלימוד
 בספרים הנדפסים.
 ובפרטיות יותר:

בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל
 צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף
 לחומש, סידור, תהלים, ובבית חסידי – גם ספר
 התניא וכו'), כולל ובמיוחד – ספרי הלכה בענינים
 הנוגעים לחיי היום-יום, שילמדו בהם לעתים
 קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון.

וכן בנוגע לחתן-כלה⁸⁰ שמתכוונים לבנות בית
 יהודי – שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית,
 "מטה וכסא ושולחן ומנורה"⁸¹, יש להשתדל
 (ואדרבה – לכל לראש) שבבית יהיו ספרי קודש,
 שילמדו בהם כו', ועד שנעשה "בית מלא
 ספרים"⁸², כולל הפירוש – שכל מציאות הבית
 וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים",
 ובלשון חכמינו ז"ל⁸³ – "בית ועד לחכמים"⁸⁴.

עשו". וראה ב"ר פס"ה, כ: "בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי
 כנסיות אין הידים ידי עשו".

(79) אבות פ"ד מ"ב.

(80) להעיר מתו"א סוף פרשתנו בענין יהודה.

(81) ל' הכתוב – מ"ב ד, יו"ד.

(82) ל' חז"ל – תנחומא קרח ב. ועוד.

(83) אבות פ"א מ"ד.

(84) להעיר גם ממ"ש בפרשתנו (מו, כח ובפרש"י) "ואת

1 זו היא שנת החמש-מאות להולדתו של ה'בית
 2 יוסף' – ראוי ונכון להוסיף בלימוד ה'שולחן
 3 ערוך',

4 - והדגשה מיוחדת בנוגע לחלק "אורח חיים",
 5 אשר, כשמו כן הוא – פסקי דינים המהווים "אורח
 6 חיים" דכל אחד ואחד מישראל בחיי היום-יום,
 7 שהרי אי-אפשר לשאול רב מורה-הוראה על כל
 8 צעד ושעל כו' (מה-שאינ-כן שאר חלקי ה'שולחן
 9 ערוך')⁷³ –

10 כולל גם ה"מפה" דה'שולחן ערוך' – הגהות
 11 הרמ"א, אשר "בני ישראל יוצאים ביד רמה"⁷⁴,
 12 כידוע⁷⁵ הרמז (על דרך הצחות) ש"יד רמה" קאי
 13 על פסקי-הדינים של הרמ"א, וכן נושאי כלי
 14 ה'שולחן ערוך', ופשיטא – 'שולחן ערוך' של
 15 רבינו הזקן, הלכות בטעמיהן, ובנוגע לכל ה'שולחן
 16 ערוך' חלק 'אורח חיים' – חיבורו של ה'משנה
 17 ברורה', אשר להיותו "האיש החפץ חיים", זכה
 18 שנתקבל חיבורו בתפוצות ישראל.

19 [ופשיטא – שהלימוד צריך להיות באופן
 20 המביא לידי מעשה, כולל ובמיוחד – בנוגע
 21 לאהבת ישראל, "כלל גדול" בתורה, "כל התורה
 22 כולה" (כנ"ל סעיף ו), כדרכו של מחבר ה'משנה
 23 ברורה' – ה'חפץ חיים', שהאריך בספריו אודות
 24 גודל ההכרח דאהבת ישראל, ושליטת הפכו כו',
 25 להזהר בתכלית מדיבור בלתי-רצוי (אפילו אבק
 26 לשון הרע וכיוצא בזה) על איש ישראל, "בנים
 27 אתם לה' אלקיכם"⁷⁶, ויתירה מזה – "בני בכורי
 28 ישראל"⁷⁷, ואין צריך לומר שליטת הענין דהרמת
 29 יד, חסו-שלום, להכות או לכתוב כתבי פלסתר נגד
 30 בני ישראל⁷⁸].

(73) ולהעיר, שגם בנוגע לרבנים מורי-הוראה צ"ל השתדלות
 יתירה בנוגע לבקיאות בחלק "אורח-חיים" – כידוע הסיפור מא'
 הרבנים שבא להגאון הרגזיובי בקשר לקבלת "סמיכה", ואמר לו
 שיבחן גם ובדיק בהלכות קריאת ספר תורה, כי, כשמתעוררת
 שאלה בשאר ההלכות, יש שהות זמן לעיין בספרים כו', משא"כ
 בשאלה בעת קר"ת, שמפני כבוד הס"ת בהכרח לפסוק מ"ד.

(74) בשלח יד, ח.

(75) שו"ת חת"ס או"ח סק"ג (הובא בהגהות חת"ס לשו"ע
 או"ח סתכ"ט). שו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה סי"ח. ועוד.

(76) פ' ראה יד, א.

(77) שמות ד, כב.

(78) וכמ"ש (תולדות כז, כב) "הקול קול יעקב והידיים ידי

31 ובוודאי יסבירו לילדים שלא יחששו להרבות
 32 להשתמש בספרים מחשש שיתקלקלו ויקרעו⁸⁹ -
 33 מכיון שיבטיחו להם שיקנו להם ספרים חדשים
 34 ומהודרים עוד יותר.
 35 יא. ומ"בית מלא ספרים" בנוגע לביתו הפרטי
 36 דכל אחד ואחד מישראל - "בית מלא ספרים"
 37 בנוגע לבתים ציבוריים:
 38 אם כל בית פרטי בישראל צריך להיות "מלא
 39 ספרים" - בית מרכזי וציבורי המיועד לכמה וכמה
 40 מישראל, על-אחת-כמה-וכמה שצריך להיות "מלא
 41 ספרים", שעל-ידי-זה יתוסף בלימוד התורה אצל
 42 אלה הנכנסים לבית זה.
 43 ובפשטות: בכל מקום ומקום שהקימו ויקימו
 44 בית ציבורי לתורה תפילה וצדקה, וכיוצא בזה -
 45 יש להשתדל שנוסף לספרים המוכרחים, סידורים,
 46 חומשים, ספרי תהילים וכו', יהיו עוד הרבה ספרים
 47 - "בית מלא ספרים" - בכל מקצועות התורה,
 48 כלומר, להקים ספריה תורנית (או להרחיב את
 49 הספריה הקיימת) לתועלת הציבור כולו⁹⁰, שיוכלו
 50 להוסיף ולהרבות בלימוד התורה, הן בכמות והן
 51 באיכות, על-ידי העיון והלימוד ריבוי ספרים בכל
 52 מקצועות התורה.
 53 יב. ומכאן לענין נוסף השייך באופן ישיר
 54 לספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש -
 55 להוסיף ולהרחיב את הספריה עצמה,
 56 קריאה - כפי שפורסם בשעתה בהוראת
 57 מייסדה ומנהלה של הספריה, כ"ק מו"ח אדמו"ר
 58 נשיא דורנו, לאחר העתקת הספריה למדינה זו⁹¹ -
 59 שמבקשים מכבוד הרבנים, מחברי ספרים,
 60 והמוציאים-לאור, שיואילו מטובם לשלוח העתק
 61 בתור תשורה לספריה הגדולה של אגודת חסידי
 62 חב"ד ליובאוויטש.

1 וידוע מנהג ישראל בכמה וכמה מקומות
 2 שנותנים מתנה לחתן - ש"ס, ולכלה נותנים סידור
 3 קרבן מנחה, סידור עם עברי-טייטש, שהובאו בו
 4 כמה דינים השייכים לנשי ישראל בשפה המדוברת
 5 (ובימינו אלה, שהנשים לומדות ויודעות וכו', ואינן
 6 זקוקות ל"עברי-טייטש", ואולי יתכן שיתביישו
 7 במתנה כזו - יתנו להן ספרי הלכה בענינים
 8 השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך
 9 קצרה", בלשון הקודש, או מתורגם לשפת המדינה
 10 (וכו'), וכל המרבה הרי זה משובח.
 11 והדגשה יתירה בכל זה - בקשר עם שנת
 12 הקהל, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו'
 13 למען ישמעו ולמען ילמדו גו' ושמרו לעשות גו'".
 14 ולא רק בנוגע לאנשים ונשים, אלא גם -
 15 ובמיוחד - בנוגע ל"טף", כמודגש בהמשך
 16 הכתוב⁸⁵ "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו
 17 ליראה את ה' אלקיכם כל הימים".
 18 ולכן, יש לעורר עוד פעם אודות המדובר כמה
 19 פעמים שלכל ילד וילדה (גם הקטנים ביותר,
 20 שהגיעו לכלל הבנה, משהתינוק מתחיל לדבר כו')
 21 יהיו ספרי קודש משלהם, כמו: סידור, חומש
 22 ותהלים, ספרים שיהיו ברשותם ואחריותם, ויניחום
 23 בחדרם - שבוודאי יעשוהו חדר של תורה ותפילה,
 24 על-ידי-זה שיתפללו וילמדו בהם, וכן חדר של
 25 צדקה, על-ידי-זה שתהיה בחדרם קופת-צדקה
 26 שבה יתנו צדקה בכל יום חול (כמדובר כמה
 27 פעמים שכל בית פרטי, וכל חדר פרטי, צריך להיות
 28 בית תורה תפילה וצדקה, שיקויים בו "ועשו לי
 29 מקדש ושכנתי בתוכם"⁸⁶, בדוגמת "מקדש"⁸⁷
 30 מעט⁸⁸).

יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית
 תלמוד שמשם תצא הוראה", היינו, שלפני ההתיישבות במקום
 מסוים צריכים לעשות שם "בית תלמוד שמשם תצא הוראה",
 ודוגמתו גם בנוגע להתיישבות בבית פרטי, שתחלה יש לעשות
 בו "בית תלמוד", "בית ועד לחכמים".

(85) וילך לא, יג.

(86) תרומה כה, ח.

(87) ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(88) להעיר גם מהשייכות לשבת שלאחרי חנוכה, העילוי
 והשלמות דחנוכה - שהרי, ענינו של חנוכה הוא ע"ש חנוכה
 המזבח והמשכן, וגם הכנה לחנוכה ביהמ"ק (השלישי) שלמעלה
 מהמשכן, כמבואר בדרושי פ' ויגש (כנ"ל ס"ה) - ע"י מעשינו
 ועבודתנו בנוגע לביהמ"ק הפרטי, "ושכנתי בתוכם".

(89) ועד"ז בנוגע לקטנים ביותר, שגדול יותר החשש שיקלקלו
 ויקרעו הספרים - כמארז"ל (שהש"ר פ"ב, ד) על הפסוק "ודגלו
 עלי אהבה", "אפילו התינוק מולג על האזכרה . . . ודילוגו עלי
 אהבה", וטעם הדבר - מכיון שמציאות התורה (ספרים) היא
 בשביל ישראל, "צו את בני", דבר אל בני", כנ"ל ס"ה.
 (90) להעיר ממארז"ל (כתובות נ, סע"א) "צדקתו עומדת לעד,
 זה הכותב ספרים ומשאלין לאחרים".
 (91) ראה לדוגמא: אג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"א ע' שצה.
 ועוד.

ינוצל באופן המתאים ובתכלית השלימות – 31
 כאמור, להוסיף בלימוד התורה, נגלה דתורה 32
 ופנימיות התורה, והוספה מיוחדת בלימוד 33
 ה'שולחן ערוך' בקשר עם שנת החמש-מאות שנה 34
 להולדת ה'בית יוסף', והוספה ברכישת ספרים 35
 תורניים בכל בית יהודי, גם לילדים, ועל-אחת- 36
 כמה-זכמה בבתיים ומוסדות ציבוריים, ולספריה 37
 המרכזית של אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, 38
 עבור כלל ישראל¹⁰⁰. 39

וכל זה ימהר ויזרו עוד יותר את ה"דין נצח" 40
 העיקרי והכללי – נצחון האור ד"נר מצוה ותורה 41
 אור"¹⁰¹ על חושך הגלות, בגאולה האמיתית 42
 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שאז, יהיה תכלית 43
 השלימות דלימוד התורה – "כי מציון תצא תורה 44
 גו"¹⁰² [ובנוסח התפילה (גם בשבת ויום טוב) – 45
 "ותחזינה עינינו בשוכן לציון"] – כולל הספר- 46
 תורה שבקודש הקדשים, הפנימיות ד"ציון". 47

ולהעיר גם מהשייכות לפרשת השבוע שבה 48
 מדובר אודות יוסף ויהודה – כי, "בתיבת ציון 49
 מרומז בחינת יוסף ובחינת יהודה, כי ציון 50
 בגימטריא יוסף, ויהודה גם כן נרמז בתיבת ציון, 51
 כי הנה כתיב¹⁰³ מצודת ציון הוא עיר דוד, ודוד 52
 הוא משבט יהודה, הרי דבתיבת ציון מרומז יוסף 53
 ויהודה, ועל-זה נדרש הפסוק¹⁰⁴ אחד באחד יגשו, 54
 פירוש שבחינת יוסף ובחינת יהודה נרמזו בתיבה 55
 אחת כנ"ל, וזהו ויגש אליו יהודה, שבחינת יהודה 56
 נגש לבחינת יוסף בבחינת אחד באחד בתיבה אחת 57
 כנ"ל"¹⁰⁵, ובלשון הפטרה³⁹ "ועשיתים לעץ אחד 58
 גו' ועבדי דוד מלך עליהם גו' נשיא להם לעולם". 59

יש לומר בביאור טעם ההדגשה ע"ד העילוי לגבי מלאך 60
 מיכאל (דלכאורה, הרי זה פגיעה בכבודו, כביכול, של מלאך 61
 מיכאל) – להורות שגם המשכת הברכה שלמעלה מהשתלשלות, 62
 "רוב טובה", בחינתו של "מיכאל" בגימטריא ק"א [כידוע שמספר 63
 ק' מורה על השלימות והשתלשלות, ומספר ק"א מורה על בחי' 64
 "חד ולא חושבן" (לקו"ת ראה כב, ג)] – נמשכת ע"י בחי' 65
 החסד – בחינתו של מיכאל – בכלי המקבל. 66
 (100) להעיר ממ"ש בפרשתנו (מו, יד) "וילקט יוסף גו' ויבא 67
 יוסף את הכסף ביתה פרעה", אסיפת כל האוצרות כדי להשפיע 68
 לכל ישראל (ראה תו"א פרשתנו מד, ב ואילך).

(101) משלי ו, כג.

(102) ישעי' ב, ג.

(103) ש"ב ה, ז.

(104) איוב מא, ח.

(105) אוה"ת פרשתנו (כרך ה') תפקג, א ואילך. ועיי"ש

1 וכן מבקשים מאספני ספרים שיש ברשותם
 2 ספרים מיוחדים, מדפוסים נדירים כו', מעזבון
 3 קרובי משפחה וכיוצא בזה (שאינן זקוקים להם
 4 ללימוד כו') – לתרמם לספריה הגדולה של אגודת
 5 חסידי חב"ד ליובאוויטש, לטובת הציבור והכלל.

6 ולהוסיף, שבקריאה הנ"ל אודות תרומות
 7 הספרים, היתה הכוונה לספרים בכל מקצועות
 8 התורה, וגם לספרים וכתבי-עת בשאר מקצועות
 9 כו', כי גם ספרים אלה יכולים להוסיף בעבודת ה'
 10 (כמאמר המשנה⁹² "כל מה שברא הקב"ה בעולמו
 11 לא בראו אלא לכבודו"), ויתירה מזה – אפילו
 12 לספרים אלה שבניגוד לתורה, שלפעמים יש צורך
 13 להסתכל גם בהם, בבחינת "ודע מה שתשיב
 14 לאפיקורס"⁹³ (אם כי, השימוש בסוגי ספרים אלה
 15 אינו אלא לאותם הראויים לכך, שיודעים
 16 "להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו"⁹⁴).

17 ותודה – תודת הציבור והכלל – נתונה
 18 מלמפרע, כך, שהמנדבים לא ימתינו למכתב אישור
 19 ותודה על משלוח הספרים, מכיון שאין הזמן גרמא
 20 כלל להשיב ולאשר לכל אחד ואחד. ולהעיר
 21 שתרומת ספרים וכיוצא בזה לספריה חשובה – יש
 22 בזה על-דרך שמצינו בדיני קידושין⁹⁵ ש"באדם
 23 חשוב . . בהיה הנאה דקא מקבל מתנה מינה,
 24 גמרה ומקניא ליה נפשה".

25 יג. ויהי-רצון ש"יום סגולה" ו"עת רצון" זה,
 26 - ובפרט ביום השבת לאחר חצות, "עת
 27 רצון"⁹⁶, "רעוא דרעוין"⁹⁷, והמשכו במוצאי שבת-
 28 קודש זה, סעודת מלוה מלכה, "סעודתא דדוד
 29 מלכא משיחא"⁹⁸, כפי שהכריזו על התוועדות
 30 חסידים⁹⁹ בקשר להספרים -

(92) אבות ספ"ו.

(93) שם פ"ד מ"ד.

(94) תניא ספ"ח. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 196 ואילך.

(95) קידושין ז, א. רמב"ם הל' אישות פ"ה הכ"ב. שו"ע אה"ע

סכ"ז ס"ט.

(96) זח"ג קט, א. וראה ד"ה ואני תפלתי תרנ"ד. ועוד.

(97) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו בסופו. ועוד.

(98) פע"ח שער השבת ספכ"ד. סידור הארז"ל בכוונת הברלה

ומוצ"ש.

(99) להעיר מפתגם רבינו הזקן בביאור מעלתה של התוועדות

חסידים, שפעולתה גדולה יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, שרם של

ישראל.

9 ועוד לפני-זה, ברגעי הגלות האחרונים – נעשה
10 "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן (מיטב
11 הארץ)¹¹²) ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד"¹¹³, כסיום
12 וחותם פרשת ויגש, וכפי שקורין תיכף (בלי הפסק
13 בתורה) בפרשת ויחי, "ויחי יעקב בארץ מצרים
14 שבע עשרה שנה", בגימטריא "טוב", מבחר
15 שנותיו¹¹⁴, כפי ששייך בזמן הגלות¹¹⁵, ותיכף ומיד
16 – תכלית השלימות דטוב האמיתי והעיקרי,
17 בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
18 במהרה בימינו ממש.

1 ובפשטות – שתיכף ומיד, "לא עיכבן המקום
2 כהרף עין"¹⁰⁶, באופן של זריזות¹⁰⁷, "אחישנה"¹⁰⁸
3 – בא משיח צדקנו, "מלך מבית דוד הוגה בתורה
4 ועוסק במצוות כדוד אביו . . וילחם מלחמות ה'
5 וינצח . . ויבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל
6 . . ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד"¹⁰⁹,
7 שנאמר¹¹⁰ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
8 לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"¹¹¹.

בביאור הענין ד"והנה באר השדה", "באר זו ציון" – שפסוק זה
שייך לשיעור היומי דב' כסלו, שבו חזרו הספרים (כנ"ל הערה
11. וש"נ).

106) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

107) ובפרט ש"אלקים כהן הוא" (סנהדרין לט, סע"א),

ר"כהנים זריזין הן" (שבת כ, א. וש"נ).

108) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

109) ועד"ז בנוגע לביהמ"ק – "ביתי בית תפלה יקרא לכל

העמים" (ישעי' נו, ז). וההכנה לזה – ע"י הפעולה בכל אוה"ע
לקיים מצוות שנצטוו בני נח (רמב"ם ה' מלכים ספ"ח), ע"ד
ובדוגמת פעולתו של יוסף על אוה"ע (ראה לקו"ש חלק ל' ע'
226. וש"נ).

110) צפני' ג, ט.

111) רמב"ם ה' מלכים ספ"א.

112) פרשתנו מה, יח ובפרש"י. שם מז, ו. שם, יא ובפרש"י.
113) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ז ס"י.
114) ראה בעה"ט ר"פ ויחי. "היום יום" – י"ח טבת. ובכ"מ.
115) בכחו של יוסף – שירידתו למצרים היא הנתנת-כח
להחזיק מעמד גם בגלות, "למחי' שלחני אלקים לפניכם גו'
ולהחיות לכם לפליטה גדולה" (פרשתנו מה, ה"ז. – נתבאר
בארוכה בלקו"ש חלק ל' ע' 222 ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, כ"א כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח"י כסלו, בשאלתו אם ימשיך בלימודו בצרפת כיון שמחשבות
מבלבלות אותו וכן יצרו.

הנה כבר כתבתי כמה פעמים שפסקו רז"ל לפום גמלא שיחנא, ואדרבה לימוד התורה
היא עצה לזה. ובהנוגע לאנשים פרטים שאפשר ישנם ענינים צדדיים שצריכים לשנות מקומם.
הנה בכגון דא עליו ובכלל על תלמידי ישיבה להציע מצבם לפני הראש ישיבה והמשפיע הרוחני
שבהישיבה, שכיון שההשגחה פרטית סידרה שמקבלים מהם השפעה בתורה על ידם יוכלו גם כן
לקבל הוראה בעניניהם הפרטים, וככה יעשה וישמע לההוראות שיקבל וטוב יהי לו.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

לקוטי שיחות

פרשת ויגש

כרך טו, שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

25 כיוון שהם פירושים לאותה מילה, הכרחי לומר שישי
26 ביניהם קשר מסויים.
27 אבל לגבי שני הפירושים שנזכרו לעיל, הרי,
28 לכאורה, לא רק שאין ביניהם שום קשר, אלא יותר
29 מזה: הם נראים הפכיים זה מזה בתוכם: לפי הפשט
30 יוצא שהמילים "ויאחזו בה" מדגישות שהתיישבות בני
31 ישראל בארץ גושן היתה באופן שהיא נהייתה ארץ
32 שלהם, אחוזה שלהם. ואילו לפי פירוש המדרש יוצא,
33 שמודגש ההיפך: בני ישראל "נאחזו" על-ידי ארץ
34 מצרים, בעל כרחם?

ב.

הקשיים על פירוש רש"י ל"וישב ישראל בארץ מצרים"

35 הדברים יובנו לאחר הסבר על פירוש רש"י
36 לתחילת הפסוק, שהוא הקדמה ל"ויאחזו" בה. רש"י
37 מצטט את המילים "וישב ישראל בארץ מצרים",
38 ומפרש: "והיכן, בארץ גושן⁵ שהיא מארץ מצרים".
39 מפרשים⁶ אומרים, שרש"י רוצה לענות לשאלה
40 הבאה: מן הביטוי "בארץ מצרים בארץ גושן" נראה
41 שישנן שתי ארצות שונות, ולכן אומר רש"י "והיכן
42 בארץ גושן" – הרי זה כאילו כתוב בפסוק "בארץ
43 מצרים והיכן בארץ גושן".
44 צריך להבין:

45 (א) מדוע צריך רש"י להוסיף "שהיא מארץ מצרים"
46 – הן דבר זה מובן מן ההמשך "וישב ישראל בארץ
47 מצרים – בארץ גושן"?

א.

פירוש הפשט ופירוש המדרש למילים "ויאחזו בה"
1 על המילים "ויאחזו בה", אשר בפסוק האחרון
2 שבפרשה – "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן
3 ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד" – יש שני פירושים:
4 (א) פירושה של המילה "ויאחזו" לפי הפשט,
5 כפירוש רש"י¹: לשון אחוזה.
6 (ב) פירושו של המדרש²: הארץ היתה אוזת בהם
7 ותופסת אותם... כאדם שבעל כרחו אחוז בה. כלומר,
8 "ויאחזו" – מלשון אחיזה, תפיסה.

9 [ההכרח לשלול לפי הפשט את הפירוש "ל' אחיזה"
10 הוא: מהמשכו של הפסוק "וישב... ויאחזו בה
11 ויפרו..."], מובן שבמילים "ויאחזו בה" מתכוונת התורה
12 לתאר את אופן התיישבותם של בני ישראל בארץ
13 גושן, אשר הביא ל"ויפרו וירבו מאד". לפיכך לא
14 ייתכן להסביר בדרך הפשט את פירוש המדרש,
15 שהתיישבותם היתה באופן של "בעל כרחו", דבר
16 שאיננו גורם ל"ויפרו...". כן אי אפשר להסביר
17 ש"ויאחזו בה" הוא מלשון אחיזה, שבני ישראל אחזו
18 אותה (ע"י השתקעותם בה), מפני שאז צריך היה
19 להיכתב "ויאחזו", כאשר האלף מנוקדת בחולם, ולא
20 "ויאחזו", כאשר האלף בקמץ, שמשמעותה היא שהם
21 נאחזו על-ידיה].

22 כבר הוסבר פעמים רבות⁴, שכאשר ישנם מספר
23 פירושים של חז"ל לאותה מילה או אותו ענין, אין
24 הכוונה שהם שונים לחלוטין זה מזה, אלא, להיפך,

(4) ראה לקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 35. ועוד. לעיל ע' 302.
(5) "בארץ גושן" – ה"ה תיבות הכתוב (וצ"ל באותיות כהתיבות
"וישב גו" – אלא שלא הבחין בזה "הבחור הזעזער") ופרש"י הוא בזה
שכאלו כתובה תיבת "והיכן" קודם להן. וכנמצא בכ"מ בפרש"י. ראה
בפרשתינו: מד, יט. מה, יב. מה, כג. מה, כח. מו, כו. מו, לא.
(6) גו"א (רש"י) כאן. וראה רא"ם ודבק טוב באו"א קצת.

(1) וכ"פ גם בת"א, תיב"ע, פס"ז, ראב"ע, חזקוני, ועוד*. וראה לעיל
מו, יא: ויתן להם אחוזה גו'. וי"ל שלפסוק זה מרמז רש"י.
(2) כ"ה ברוב הדפוסים. ובכמה דפוסים (כנראה בטעות, כיון שאין
ביאור מאי אחיזה שייך בזה, מעין האריכות בזה במדרש): ל' אחיזה.
ובדפוס ראשון ושני דרש"י (וכן בכמה כת"י) ליתא ד"ה זה.
(3) תרשא (פי"ז). וראה ער"ז ב"ר פצ"ה (הוצאת טיאדור – אלבעק
– כ"ו): ויאחזו בה.. ארעה צרתן למגבי שטרא מניהון כו'.

(* ברד"ק כאן: שקנו שם אחוזה. אבל ראה בס' השרשים שלו (ע' אחז) דגם "אחזה" הוא משרש "אחז" (ל' אחיזה). וראה גם בחז"ל כאן. ולהעיר מראב"ע ח"ש כג, ד.

26 המילים "שהיא מארץ מצרים": למרות הכל, גם ארץ
 27 גושן היא חלק של ארץ מצרים¹² ולא של ארץ כנען,
 28 ולכן נחשבים מגוריהם של ישראל בארץ גושן לגלות,
 29 מפני שבעצם הימצאותם מחוץ לארץ כנען ("ארץ
 30 שלהם"¹³) הם כ"ג... בארץ לא להם"¹⁴.

ד.

כיצד התבצעה כוונת הגלות ע"י השהיה בגושן

31 אך עדיין לא הכל "חלק" (לפחות בפנימיות
 32 העיניים¹⁵): ידוע¹⁶, שתכלית גלות מצרים היא שבני
 33 ישראל יוכשרו שם להיות ראויים לקבלת התורה
 34 ולכניסתם לארץ ישראל. כיצד, אפוא, התבצעה כוונה
 35 זו של גלות ושעבוד מצרים, עם הענין של "וישב
 36 ישראל...?"

37 קושיא זו מתחזקת עוד יותר על פי פירושו של
 38 "ויאחזו בה" בחלק הדרש שבתורה, אך יש להקדים
 39 ולהסביר מספר דברים:

40 מלשון הפסוק "ויאחזו בה – לשון אחוזה" יוצא,
 41 שארץ גושן היתה ונשארה אחוזה וירושה בידי בני
 42 ישראל, ודבר זה הוא, לכאורה, לגמרי לא מובן: כיצד
 43 ייתכן לומר על חלק מארץ מצרים שהוא אחוזה
 44 וירושה לבני ישראל? הן רק ארץ ישראל, ולא ארץ
 45 מצרים¹⁷, היא ירושה לישראל, ככתוב¹⁸ "לתת לך את
 46 הארץ הזאת לרשתה"!

47 [לפי דרך הפשט אכן אין כאן קושי, כיוון שאם
 48 הישיבה בארץ גושן נמשכה לכל אורך גלות מצרים¹⁹,
 49 ר"ד²⁰ שנה, הרי מתאים לה הביטוי "אחוזה", אך לפי
 50 דרך הדרש שבתורה, המדגישה את הדרוש ואת התוכן
 51 הפנימי, אין הדבר "חלק"].

1 (ב בדומה לכך ניתן לשאול על הפסוק עצמו: לשם
 2 מה כתוב בפסוק "בארץ מצרים", ומוסבר אחר-כך
 3 "בארץ גושן", והלא די היה ב"בארץ גושן" וכבר ידוע
 4 שזה בארץ מצרים, שהרי כתוב לפניך בפרשה⁷ בצורה
 5 מפורשת שארץ גושן היא חלק מארץ מצרים?

6 (ג אם רש"י רוצה רק להסביר את הפירוט בלשון
 7 הפסוק "ארץ מצרים בארץ גושן" – מדוע הוא מצטט
 8 מן הפסוק גם את המילים "וישב ישראל"?)

ג.

רש"י מתרץ סתירה בין הפסוק לבין האמור בבית בין הבתרים

9 ההסבר לכך הוא: רש"י מתכוון לענות כאן לסתירה
 10 שבין תוכן פסוק זה לבין פרשה קודמת: בבית בין
 11 הבתרים⁸ אמר הקב"ה לאברהם "כי גר יהיה זרעך
 12 בארץ לא להם... ואחרי כן יצאו...". כלומר, לפני
 13 שילכו בני ישראל לארץ ישראל, הם יהיו חייבים
 14 להיות בגלות, באמצעות היותם "גר... בארץ לא להם".
 15 אך כיצד ייתכן לומר שבני ישראל היו בגלות
 16 בהימצאותם במצרים, כאשר אנו רואים בפסוק זה
 17 שהם השתקנו שם ("וישב" מלשון "תושב" – ההיפך
 18 של "גר"⁹), ועוד יותר מכך – בארץ גושן, שהיתה, כפי
 19 שנאמר לפניך בפסוק⁷ "מיטב הארץ" ובאופן המוזכר
 20 בסוף הפסוק: "ויאחזו בה – לשון אחוזה": זו היתה
 21 אחוזתם שלהם¹⁰?

22 לפיכך מצטט רש"י גם את המילים "וישב ישראל"
 23 – מפני שהקושי בפסוק הוא, כאמור, האופן של "וישב
 24 ישראל"¹¹ בארץ גושן.

25 קושי זה מתורץ ע"י פירוש רש"י באמצעות הוספת

15 אבל ע"ד הפשט מ"ש (לך שם) "ועבדום וענו אותם" לא קאי על מש"נ "ארבע מאות שנה", שהרי גם בהיותם במצרים לא הי' שעבוד ועינוי כל הזמן (משא"כ הענין ד"גר גו' לא להם") – ראה פרש"י וראו ו, טז. רא"ם לך שם (ובפסוק טו שם).
 16 ת"א ע"ד, סע"א ואילך. ובכ"מ.
 17 לך שם, ז.
 18 להעיר מב"ר שבהערה 3: הכא אתמר ויאחזו בה, ולהלן (מצורע יד, לד) אתמר אשר אני נותן לכם לאחוזה אלא כן ארעה צרתן.. ברם להלן.. אם זכיתם לאחוזה* וכי.
 19 כדמוכח מוארא ח, יח. ט, כו. בא יב, לו.
 20 רש"י לך שם, יג. מקץ מב, ב. בא שם, מ.

7 מז, ו. שם, יא וברש"י.
 8 לך טו, יג"ד.
 9 ראה פרש"י ח"ש כג, ד.
 10 ולא רק כמו שאמרו (מז, ד) "לגור בארץ באנו" – ראה פירש"י לך שם, יג. ולהעיר מבחיי כאן.
 11 בפועל גם מצדם – ולא רק (כדלעיל מז, יא): וישוב יוסף גו' ויתן להם גו'.
 12 ולהעיר מפרש"י לך יב, יט.
 13 להעיר מפרש"י (וישב לו, ב) על התיבה "וישב" ב"ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו וכי". וראה רמב"ן, אלשיך וכלי יקר – ר"פ וישב.
 14 להעיר מכלי יקר כאן. אבל ראה לקמן ס"ה-ו.

(* במדרש תדשא (שבהנחה ר"ב?): כיון שבאו לארץ כנען. ברשותכם היא אתם אחוזהים בה ותופסים אותה כו'. וראה רד"ק – הובא בשו"ג להנחה 1.

- 1 הרד"ק מביא בספר יהושע²¹ בשם ה"דרש",
 2 שהכתוב שם²², שיהושע קבל "את כל ארץ גושן", אכן
 3 מתכוון ל"גושן של ארץ מצרים והיא נבלעת בתוך ערי
 4 ישראל", ולפיכך מונה אותה הפסוק שם²³ בין ערי
 5 נחלת יהודה.
 6 לפי זה ניתן היה, לכאורה להסביר (בדרך הדרש,
 7 לפחות) את הביטוי "ויאחזו בה", שארץ גושן נהיתה
 8 ירושה לישראל, מפני שהיא "נבלעה" בתוך ערי ישראל
 9 בתקופת יהושע.
 10 אך קשה להסביר כך, מפני שכיצד ייתכן,
 11 שבתקופת הפסוק "וישב ישראל..." כבר תיקרא
 12 התיישבות זו בארץ גושן בשם "אחוזת", על כך שהיא
 13 תיבלע מאות שנים מאוחר יותר בין ערי ישראל, ע"י
 14 כיבוש יהושע?
 15 ההסבר לכך הוא: כתוב במדרש²⁴ שפרעה נתן
 16 לשרה את "ארץ גושן לאחוזת", ו"לפיכך ישבו ישראל
 17 בארץ גושן שהיא של שרה אמנו". יוצא, אפוא,
 18 שישראל קבלו את ארץ גושן בירושה (משרה)²⁵.
 19 בכך מתחזקת הקושיא שהובאה לעיל: כיצד עברו
 20 ישראל את גלות מצרים על-ידי הימצאותם בארץ גושן,
 21 אשר היתה שייכת להם כירושה, והם לא היו בה "גר...
 22 בארץ לא להם...?"

ה.

מטרות הגלות התממשו ע"י יגיעה בלימוד תורה

- 23 הדברים יובנו לפי המוסבר ב"תורה אור"²⁶, שכל
 24 הפרטים בעבודת גלות מצרים "בעבודה קשה בחומר
 25 ובלבנים..."²⁷ קיימים גם במשמעות רוחנית, בעיסוק
 26 בתורה, כנאמר בזוהר²⁸: "בעבודה קשה זו קושיא,
 27 בחומר דא קל-וחומר ובלבנים דא ליבון הלכה..."²⁹,
 28 וכאשר יהודי יגע בעבודה קשה של התורה, הוא עובר

א. "ארץ לא להם" - בדרגת הקדושה שבה

- אבל עדיין דרוש הסבר נוסף: בכל זאת, אם ישראל
 ירשו (לפי המדרש) את ארץ גושן משרה, כיצד יכולים
 מגוריהם שם להיחשב כגלות "בארץ לא להם"?
 ההסבר לכך הוא: למרות שארץ גושן היתה שייכת
 לבני ישראל בגלל הירושה משרה, היא בכל זאת לא
 מכילה בתוכה את דרגת הקדושה³² שמכילה בתוכה
 ארץ ישראל³³ - "ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה..."³⁴.

(28) ח"ג קנג, א.

(29) לכאורה כצ"ל גם בתו"א (בדפוסים שראיתי באו התיבות "ובלבנים דא לבון הילכתא" - שלא במקומן).

(30) אבות פ"ג מ"ה.

(31) תנחומא, ב"ר, יל"ש ועוד - עה"פ (פרשתנו מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו גוי" ולהעיר מהגירסא (תנחומא באבער ויל"ש. וכ"ה בבחי"י) "שיהו... הוגים תורה" - שהו"ע היגיעה בתורה דוגמת הלימוד התלמוד בבלי - ראה לקו"ש חלק יוד ע' 164 הערה 33.

(32) אף שגם בארץ גושן היתה קדושה מעין קדושת א"י - ראה אלשיך ר"פ ויחי.

(33) ראה פרש"י תולדות כו, ב.

(34) עקב יא, יב.

(21) יא, טז. וראה גם ברוחינו בעה"ת פרשתנו מו, כט.

(22) וכן לפנ"ז - י, מא.

(23) טו, נא.

(24) פרקי דר"א פכ"ז (וראה רד"ל שם). מדרש הגדול פרשתנו מו, לד, מז, יא (בפי' הכתוב "ירתן להם אחוזת גר"). ברוחינו בעה"ת הנ"ל.

(25) ועפ"ז - את"ל שאברהם לא קנה ארץ כנען בפועל - השקו"ט בזה ראה בארוכה פרשת דרכים דרוש ט. וש"ן (וראה לקו"ש ח"ה ע' 328).

לעיל ע' 227 ואילך. (וש"נ) - נמצא, דלשן וענין "ירושה" מתאים יותר לירושת ארץ גושן משרה (שהיתה ירושה בפועל) משל ירושת ארץ כנען מאברהם! ואכ"מ.

(26) ר"פ שמות. אוה"ת שם (ע' ח ואילך. כרך ז' ע' ב'תעה). ובכ"מ.

(27) שמות א, יד.

27 לארץ מצרים. יתר-על-כן: "ארץ גושן" עצמה הפכה
28 לחלק הגרוע ביותר שבגלות מצרים ("שהיא מארץ
29 מצרים"): כאשר לא ניצלו את מיטב הארץ של ארץ
30 גושן לעבודת ה', ולהיפך, "וישמן" גרם ל"ויבעט"⁴²,
31 או אז היה שעבוד מצרים כפשוטו בתוך ארץ גושן
32 עצמה, שם חיו בני ישראל במשך כל תקופת הגלות.

ה.

בפנימיות העניינים: העלאת ניצוצות הקדושה

33 הפירוש המוזכר לעיל (בסעיף ד) ל"ויאחזו" –
34 לשון אחיזה, שישאל ירשו את ארץ גושן, מתאים גם
35 להשפעת גלות מצרים לפי פנימיות העניינים;

36 מזה מובן גם-כן, שלמרות שבדרך הפשט אין הכרח
37 לשון אחיזה כולל גם משמעות של ירושה (שישראל
38 ירשו את ארץ גושן), בכל זאת רומז רש"י במילים 'ל'
39 אחיזה" למשמעות של הירושה, ב"ינה של תורה"
40 הטמון בפירוש רש"י.

41 ההסבר לכך הוא: כוונת גלות⁴³ מצרים היתה,
42 שישראל "יבררו", יזכרו ויקחו אליהם את ניצוצות
43 הקדושה הנמצאים במצרים. זוהי המשמעות הפנימית
44 של "ויניצלו את מצרים"⁴⁴, כפי שמסבירים חז"ל⁴⁵
45 "עשאוה כמצודה שאין בה דגן... כמצולה שאין בה
46 דגים" – בני ישראל העלו את ניצוצות הקדושה של
47 עולם התווה, שהיו בארץ מצרים⁴⁶.

48 ולזה רומז רש"י באמרו "ויאחזו בה – לשון
49 אחיזה"⁴⁷: התכלית של "וישב ישראל בארץ מצרים"
50 היתה שישראל יירשו שם את הניצוצות של אורות
51 דתוהו, כפי שידוע מאמרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁸,
52 שסדרי הירושה אצל אומות העולם הם על-דרך
53 הפסוק⁴⁹ "ובן אין לו... ונתתם את נחלתו לאחיו"⁵⁰,

1 בכך התבטאה הגלות "בארץ לא להם" בעת
2 הימצאותם בארץ גושן, גם בתקופה הראשונה: בני
3 ישראל הצטערו על כך שהם נמצאים במקום שאינו
4 "ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה...", ובגלל עובדה זו
5 עצמה היא "ארץ לא להם" – אין היא בדרגת
6 החשיבות והקדושה הראויה "להם", וע"י צער זה הם
7 עברו חלק מן השעבוד והמצרים של גלות מצרים.

ז.

לאחר סיום התקופה הראשונה בל"ט שארץ גושן "היא ארץ מצרים" לשעבוד

8 למרות, שתחילת גלותם במצרים היתה באופן של
9 "ויאחזו בה", כדלעיל, בכל-זאת, היתה זאת ירידה³⁵
10 לעומת מצב בני ישראל ודרגתם³⁶ בהיותם בארץ כנען.
11 וזה הביא לכך שמאוחר יותר הם יצטרכו לעבור את
12 גלות ושעבוד מצרים כפשוטו.

13 כלומר, לאחר סיום התקופה הראשונה, בזמן של
14 "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא"³⁷, אשר בגלל
15 זאת התחילה להימעט היגיעה בתורה ב"בית התלמוד"
16 של יעקב ובניו, והתחיל להישכח הצער של היותם
17 "בארץ לא להם"³⁸, אז התחיל³⁹ שעבוד מצרים⁴⁰
18 כפשוטו, עד שנראה היה "כאילו אותו היום נכנסו
19 למצרים"⁴¹: התחילו לשכוח שארץ זו שייכת לישראל,
20 והתחילו להרגיש את המרירות שבמצרים וגלות.

21 דברים אלו מדגישים רש"י בפירושו: "וישב ישראל
22 בארץ מצרים – והיכן בארץ גושן שהיא מארץ מצרים":
23 בתחילה אכן היתה גלות מצרים ("והיכן") באופן של
24 "ארץ גושן" – מיטב הארץ וכו', אך מצד שני צריך
25 לדעת "שהיא מארץ מצרים": עצם העובדה שישראל
26 היו צריכים להתיישב בארץ גושן כבר נחשבת לירידה

(43) דלא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים (פסחים פז, ב. וראה זח"א רמד, א ובנצו"א שם), דהיינו להעלות ניצוצות כו' (תו"א ו, א. ר"פ לך. קיז, ב. ועוד).

(44) בא יב, לו.

(45) ברכות ט, ב.

(46) תו"א נו, סע"ד. ס, ג. וראה בארוכה – לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 78 ואילך.

(47) להעיר מפי' האוה"ח כאן.

(48) ד"ה אם רוח המושל תרצה" פ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שסב,

ב).

(49) פינחס כז, ח"י.

(50) ראה בהתמים חוברת ד' (ע' נד [384]) וחוברת ו' (ע' סג [רצט])

ביאור (מהר"ר כהן הי"ד) ע"פ נגלה.

(35) כידוע בענין ב' הירידות (דפרשתנו ורפ' שמות) – תו"א ואוה"ת שם. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 29 ואילך.

(36) וגם בנוגע ללימוד התורה – הרי ארו"ל (ספרי ר"פ עקב. ב"ר טז, ד) דאין תורה כתורת א"י. וראה לעיל הערה 31.

(37) שמות א, ו.

(38) להעיר מכלי יקר כאן.

(39) וכסיום המשנה (אבות שם) "וכל הפורק ממנו עול תורה כו'".

(40) שמו"ר פ"א, ח (מאותן שירדו למצרים). פרש"י וארא ו, טז ("אחד מן השבטים").

(41) שמו"ר שם, ד – וזה נעשה תיכף כש"מת יוסף" (ראה בארוכה לקו"ש ח"ו שם). ובפרש"י ר"פ ויחי, דכ"שנפטרו יעקב אבינו נסתמו. ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". וראה מפרשי רש"י שם.

(42) דברים לב, טו. ברכות לב, א.

14 כיוון שבפנימיות הרי הישיבה בארץ גושן היא
15 ירידה למצרים ("שהיא מארץ מצרים") ויותר מכך,
16 מאפשרת את שעבוד מצרים כפשוטו, יוצא,
17 שבפנימיות ובהעלם היתה הירידה לארץ גושן באופן
18 של "הארץ היתה אוחות בהם ותופסת אותם... שבעל
19 כורחו אחוז בה".

20 הכוונה הפנימית והטעם לכך שצריך להיות ענין
21 של "ויאחזו בה" לפי פירוש המדרש (ש"הארץ היתה
22 אוחות... אותם") רמוזה ב"יינה של תורה" אשר
23 בפירוש רש"י⁵³: הכוונה של הכרחיות היותם בגלות
24 מצרים לפי פירוש המדרש רמוזה ב"לשון אחוזה": כדי
25 שהם ירשו כל הטוב בניצוצות דתוהו שנפלו בשבירה⁵⁴
26 במצרים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"⁵⁵.

(משיחת ש"פ ויגש תשכ"ה)

1 וכיוון ש"הלא אה עשו ליעקב"⁵¹, יורשים ישראל את
2 "האורות דתוהו".

ט.

3 **הקשר שבין שני הפירושים על "ויאחזו בה"**
4 לפי כל האמור לעיל, מובן הקשר בין שני
5 הפירושים על "ויאחזו בה":
6 לפי הפשט הרי "ויאחזו" הוא מלשון אחוזה. כיוון
7 שבפשטות הענינים עדיין לא החל בתקופה של פרשת
8 ויגש השעבוד של גלות מצרים, להיפך, אז עדיין נראה
9 היה שארץ גושן היא אחוזה של בני ישראל, כמוסבר
10 לעיל.
11 אבל לפי המדרש, המסביר את פנימיותו של כל
12 ענין⁵², הרי "ויאחזו" הוא מלשון אחיזה, ש"הארץ
13 היתה אוחות בהם ותופסת אותם... שבעל כרחו אחוז
14 בה":

(54) לשון המאמר – ד"ה אם רוח המושל שם.

(55) לך טו, יד.

(51) מלאכי א, ב.

(52) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. אנה"ק סכ"ג.

(53) וראה לקו"ש ח"ע' 1 (בהערה 3). ע' 278.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמ' א

1 **אמר רבי אהא, אף על פי כן – שטרך נחוניא לטפק מים לעולי**
2 **רגלים, ולהצילם מצמאון, מת כנו של נחוניא בצמא, ואין להוכיח**
3 **מכך שחטא הוא או בנו בעון חמור, עד שלא עמדה לו זכות**
4 **חפירת הבורות לרבים להציל בנו, שנאמר (תהלים נ ג) 'סביביו**
5 **נשערה מאד' מלמד הכתוב שהקדוש ברוך הוא מדרקק עם סביביו,**
6 **והם הצדיקים הדבקים בו, ליפרע מהם אפילו כשעוברים עבירה**
7 **קלה כחוט השערה. רבי נחוניא אמר, יש ללמוד זאת מהבא,**
8 **שנאמר (שם פט ח) 'אל נערץ כבוד קדשים רבה ונורא על כל**
9 **סביביו, שמטיל אימת משפטיו על סביביו, ומקפיד עליהם ביותר.**
10 **מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין דקדוק הדין: אמר רבי חנינא,**
11 **כל האומר הקדוש ברוך הוא ותן הוא שלא להעניש בני אדם על**
12 **חטאם בלא שיחזרו בתשובה, ויתרו תיו – יופקרו חייו וגופו, כיון**
13 **שמורה לרבים לחטוא, ולא להתיירא מעונש. שהרי נאמר (דברים**
14 **לב ד), 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ואין מוותר בלא**
15 **משפט.**
16 **מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: אמר רבי חנא, ואיתנא**
17 **רבי שמואל בר נחמני, מאי דקתיב**

1 **חַקְמִים בְּדָבָר הַזֶּה, אָמְרוּ, קָיִים זֶה (נחוניא) הִלְכָה זו שחפר ומטר**
2 **לרבים פטור.**
3 **תמחה הגמרא: וכי רק הִלְכָה זו קיים ותו לא – ולא עוד, מיישבת**
4 **הגמרא: אֵלָּא כִּי אֵימָא וְאִמְרוּ, קָיִים זֶה אֵף הִלְכָה זו:**
5 **כהמשך למנהגו של נחוניא, מביאה הגמרא מעשה: תנו רבנן,**
6 **מעשה פנתו של נחוניא חופר שיחין, שנפלה לבור גדול מלא מים,**
7 **באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שיבקש עליה רחמים, בשעה**
8 **ראשונה נפילתה לבור אמר להם שלום לה, וסופה שתעלה**
9 **ברחיים. וכן כשעברה שעה שנייה נפילתה, אמר להם שלום לה.**
10 **בשעה שלישית נפילתה, אמר להם ודאי כבר עלתה. ואכן כך**
11 **היה, וכשפגשוה אמרו לה מי העלה מהבור, אמרה להם, זכר של**
12 **חללים נדרמן לי ונקן אחד מנהיגו והעלה אותי מהבור. אמרו לו**
13 **לרבי חנינא בן דוסא, וכי נביא אתה, ומנין ידעת שלא תמות. אמר**
14 **להם רבי חנינא, לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי,**
15 **לא יתכן שדבר שאותו צדיק מצטער בו, יבשל בו ירעו, וכיון**
16 **שאני נחוניא היה מצטער וטורח לחפור בורות מים לצורך עולי**
17 **רגלים, לא יתכן שתמות בתו מנפילה לבור מים.**

לקוטי שיחות

עשרה בטבת

כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

פרשת ויגש לבין ארבעת הצומות הוא בעיקר בתנולית¹³
הצומות – כפי שהצומות יהיו לעתיד לבוא.¹⁴

ב.

תוכן הפרשה רמוז בשמה

תוכן פרשת ויגש, ככל פרשה, רמוז בשמה – ויגש¹⁵
– הגשת יהודה ליוסף. לכן הפטרת⁵ הפרשה – והרי¹⁶
ההפטרות הן "מענינה של הפרשה"⁶ – היא אודות¹⁷
איחוד יהודה ויוסף לעתיד לבוא, שהם יהיו¹⁸
"לאחדים"⁷, כמו הגשת יהודה ליוסף⁸.
נקודה נוספת בענין קרבת יהודה ויוסף מוזכרת²⁰
בהפטרה⁹: אמנם, יהודה ויוסף יהיו "לאחדים"²¹,
כדלעיל, אך בכל זאת תהיה ליהודה מעלה על יוסף¹⁰,
ולכן דוקא "ודוד"¹¹ עבדי נשיא להם לעולם¹².
את שתי הנקודות האלו לגבי לעתיד לבוא –

א.

יש קשר בין עשרה בטבת לבין פרשת ויגש

1 צום עשרה בטבת חל תמיד בסמוך לשבת פרשת
2 ויגש¹, וכיון שה"תעניות... ככולן יש שייכות לאותן
3 הפרשיות שחלות בהן"², מובן, שיש קשר בין עשרה
4 בטבת לבין פרשת ויגש.
5 ויש לומר, שכיון שעשרה בטבת הוא הראשון
6 והשורש של כל ארבעת הצומות, כדלהלן, קשורה
7 פרשת ויגש לעשרה בטבת לא רק מפני הענין הפרטי
8 של "צום העשירי", אלא גם מצד הענין הכללי של
9 הצומות.
10 וכיון שתכלית ארבעת הצומות על החורבן, היא
11 כדי שיהא בנין בית המקדש³ והצומות יתבטלו
12 וייהפכו לימים טובים⁴, אפשר לומר, שהקשר בין

9) ו"ל הטעם שענין זה מודגש רק בהפטרה ולא בהפרשה (עין
תו"ח שם צג, ד): הענין דהגשת יהודה ליוסף ישנו גם (בעבודת האדם)
עתה [כמבואר בדרושי חסידות עה"פ – שזוה"ע סמיכת גאולה לתפלה];
משא"כ זה שיתעלה יהודה למעלה מיוסף יהי' רק לעת"ל, שאו "מעשה
גדול" (ארה"ת ריש פרשתנו. ועוד).

אלא שמ"מ, מכיון שכל הגילויים דלעת"ל תלויים במעשינו
ועבודתנו כל זמן משך הגלות (תניא רפ"ז), לכן בפנימיות יש מעלה גם
עתה ביהודה על יוסף [שלבין לשון חז"ל הוא סמיכת גאולה לתפלה,
המורה שתפלה היא למעלה מגאולה (יוסף) – ראה סד"ה ויגש תרס"ו].
וראה סה"מ – מלוקט ח"א (קה"ת, תשמ"ז) ס"ע קסב.

ונביאים ענינם נלגזות הפנימיות והכוונה בכל דבר (כמש"נ עמוס ג,
ז) "גלה סודו אל עבדיו הנביאים" – ובענינו: ההפטרה (נביאים) מגלה
הפנימיות של (הגשת יהודה ליוסף) הפרשה, דגם בעת הגשת יהודה
ליוסף (שיהודה למטה מיוסף) יש עליו ביהודה על יוסף (כי הכוונה של
הגשת יהודה ליוסף היא שיתעלה למעלה מיוסף – תו"ח שם).

10) ראה בכ"ז תו"א ותו"ח שם.

11) יחזקאל שם, כה.

12) כ"ה בתו"ח שם ועוד. אבל בתו"א שם (ועוד): קח כו' עד ועבדי
דוד מלך עליהם (שם, כד). וצ"ע שזה כבר ה', משא"כ "נשיא להם
לעולם". – ולהעיר שבד"ה ועבדי דוד תרצ"ט ותש"ח איתא שהוא ע"פ
פ"י המצוד"ד שם שקאי על מלך המשיח.

(* ורמזיו בפ' ויגש.

1) ברוב השנים (כקביעות שנה זו) "מתברך" הוא מש"פ ויגש שקדם
לו. וראה הערה הבאה.

2) לשון השל"ה ר"פ וישב. ועיי"ש לפנ"ז: באלו פרשיות חלו.. או
לפניהן או לאחריהן.

3) להעיר ממרז"ל [תוספתא סוף תענית. סוף סוטה. ב"ב ספ"ב.
פסיקתא רבתי פ' על נהרות בבל. וראה תענית ל, ב. ב"ב ס, בן כל
המתאבלים עלי' בעוה"ז שמחים (הם) עמה לעוה"ב.

4) וי"ל שמרומז בזה שסיום ה' תעניות ברמב"ם (וכן בטושו"ע) הוא
ע"ד היפוך הצומות לעת"ל לששון כו' (כדלקמן בפנים בארוכה) – היינו,
שה"סיום" ותכלית של ענין הצומות, הוא זה שנהפכים לששון כו'.
ולהעיר מאבודרם ה' תעניות (הובא בב"י אור"ח סו"ס תקנ) שבשבת
שלפני הצומות מכריזין: צום פלוני יום פלוני יהפוך אותו הקב"ה לששון
ולשמחה כמו שהבטיחנו בנחמות ונאמר אמן.

5) יחזקאל לו, טו ואילך.

6) טושו"ע אור"ח רטרפ"ד. שו"ע אדה"ז שם וטרפ"ג. טור אור"ח
סתכ"ח. רמ"א שם ס"ח.

7) יחזקאל שם, יז. ובתו"א פרשתנו מד, רע"ב: בתכלית היחוד
האמיתי.

8) ראה תו"א (שם, סע"א ואילך). ובארוכה – תו"ח פרשתנו ד"ה
ויגש פ"ט ואילך.

(* ראה לקוטי ש"ח ע' 286.

30 בפסוק כתוב "לבית יהודה לששון..." (כיון¹⁶ שבתורה
31 מדובר שם בפשטות על תקופת בית שני שאז עדיין
32 "עשרת השבטים לא שבו") – וצריך להוסיף שבימות
33 המשיח ייהפכו הצומות הללו לימים טובים לנצח
34 ישראל¹⁷, כולל עשרת השבטים¹⁸.
35 (ג) כיצד קשור לענינו סיום הפסוק – "והאמת
36 והשלום אהבו"?

ד.

השאלות על דברי הרמב"ם לגבי הפיכת הצומות

37 ויש לומר, ששתי הקושיות האחרונות מתרצות זו
38 את זו:

39 כדי להבהיר שהצומות יהיו ימים טובים לנצח ישראל,
40 למרות שבתורה כתוב "לבית יהודה", מביא הרמב"ם
41 את סוף הפסוק "והאמת והשלום אהבו": כיון שלעתיד
42 לבוא יהיה "שלום" גם בין "יהודה" ל"יוסף", כדלעיל
43 – "והאמת והשלום אהבו" – תקיף השמחה של "בית
44 יהודה" את כל ישראל, כולל עשרת השבטים¹⁸.

45 אך עדיין אינו מובן: מדוע הרמב"ם רומז לכך
46 על-ידי ציטוט המילים "והאמת והשלום אהבו", ואינו
47 אומר בפירוש, כהתוספתא, שימים אלו יהיו "ימים
48 טובים לישראל"?

ה.

ההבדלים בין הרמב"ם ל"טור"

49 עוד אפשר לשאול:
50 גם ב"טור"¹⁹, בסוף הלכות תענית, מובא הענין
51 הנ"ל, אבל בלשון זו: ולעתיד לבוא הקדוש-ברוך-הוא
52 עתיד להפכם לששון ולשמחה דכתיב²⁰: והפכתי אבלם
53 לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם²¹.
54 ולא מובן: מדוע מצטט הרמב"ם את הפסוק מספר
55 זכריה, שנאמר, בפשטות, לגבי תקופת בית שני²²

מקרות רעות והם יתהפכו להם לשמחה – אבל מלשון התוספתא הנ"ל מוכח שהצומות שנוכרו בקרא יהפכו לנצח ישראל לששון כו', כבחסדי דוד שם.

(19) וכן בשו"ע שם – אלא ששם: ולעתיד לבא יהפכם ה' לששון ולשמחה (ומשמית הכתוב – כדרך המחבר בשו"ע שלו).

(20) ירמ' לא, יב.

(21) וראה פס"ר שם: אין שמחה בא אלא בתשעה באב לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט שנאמר והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם. וראה ב"ר ס"פ ויחי.

(22) אבל ראה לקמן הערה 43.

1 איחוד יהודה ויוסף, וחשיבות יהודה – מוצאים
2 גם לגבי הצומות, כפי שיהיו לעתיד לבוא, כפי
3 שמציין הרמב"ם בסוף הלכות תעניות את היעוד¹³,
4 שבימות המשיח ייהפכו הצומות "לבית יהודה
5 לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום
6 אהבו". אמנם יהיה איחוד – "והאמת והשלום
7 אהבו" – אך בכל זאת נזכר בנפרד "בית יהודה",
8 כדלהלן.

9 (גם ענין זה – הפרדת "בית יהודה" בענין הפיכת
10 הצומות לעתיד לבוא – קשור במיוחד לצום העשירי,
11 כדלהלן).

ג.

השאלות על דברי הרמב"ם לגבי הפיכת הצומות

12 כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את ההלכה
13 הנ"ל של הרמב"ם – וזה לשונו: "כל הצומות האלו
14 עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם
15 עתידים להיות ימים טובים¹⁴ וימי ששון ושמחה,
16 שנאמר: כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי
17 וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית יהודה לששון
18 ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".
19 המקור להלכה זו הוא ב"תוספתא" בסוף מסכת
20 תענית, אך שם נאמר "אותן ימים עתידין להיות ימים
21 טובים לישראל שנאמר: כה אמר ה' צום הרביעי...".

22 וצריך להבין¹⁵:

23 (א) מדוע מחלק הרמב"ם ענין זה לשני חלקים: (א)
24 כל הצומות האלו עתידים ליבטל... (ב) ולא עוד אלא
25 שהם עתידים להיות ימים טובים... – ואינו אומר
26 בקיצור, כנאמר בתוספתא, שעתידים להיות ימים
27 טובים... שמזה מובן מאליו שהצומות יתבטלו?

28 (ב) מדוע הוא משמית את המילה "לישראל"
29 הכתובה בתוספתא? לכאורה תוספת זו הכרחית, כי

(13) זכרי' ח, יט.

(14) בדפוסים שלפנינו: יום טוב – אף דשאר ההלכה כתובה בלשון רבים: הצומות כו' וימי כו' ולמועדים טובים כו'. – אבל בכמה דפוסים (כולל – דפוס רומי) וכת"י הרמב"ם (ראה רמב"ם הוצאת פרענקל) הגירסא: ימים טובים.

(15) וי"ל ש(גם) לזה (השינויים דלקמן) נתכוון בצפ"ע לרמב"ם שם בהוסיפו תיבת "וכן מבוואר בתוספתא סוף תענית) ע"ש".

(16) רד"ק שם. וראה מצו"ד שם.

(17) כמו שפירש בחסדי דוד לתוספתא שם. ולהעיר מפ"י מהר"י קרא זכרי' שם: לבית ישראל.

(18) במצו"ד שם: בני עשרת השבטים הצטערו בימים שאירע להם

26 שלעתיד לבוא יהיה מצב של "אורך" משום ש"אנפת
27 ביי".

ז.

שלושת העניינים בעבודת התשובה

28 "תענית" היא "מדרכי התשובה"²⁹, ושלושת
29 העניינים הללו נמצאים גם בענין התשובה:

30 (א) באמצעות תשובה מאהבה "נעקר עונו
31 מתחלתו"³⁰ – העוונות בטלים.

32 (ב) החוזר בתשובה מאהבה "מוסיף במעשיו
33 הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עוון"³¹ –
34 על-ידי-זה לא זו בלבד שהעוונות בטלים, אלא שיש
35 תוספת של מעשים טובים "לגבי אותו עוון".

36 (ג) על-ידי תשובה מאהבה "זדונות נעשות לו
37 זכויות"³²: בנוסף לתוספת של זכויות ומעשים טובים
38 אחרים³³, נהפכים זדונות אלו עצמם לזכויות.

39 ויש לומר, שכשם שענין הגאולה בכלל תלוי ב"סוף
40 ישראל לעשות תשובה", כפי שפוסק הרמב"ם³⁴, כך
41 גם יתממשו שלושת האופנים דלעיל בביטול הצומות
42 על-ידי שלימות בתשובת ישראל (תשובה מאהבה)
43 בשלושת העניינים הללו³⁵.

ח.

הצום עצמו ייהפך לששון ולשמחה

44 בכך מובנת תמיהה כללית בהלכה הנ"ל שבדברי
45 הרמב"ם, וכן ה"טור" וה"שלחן ערוך": תוכנו של ספר יד
46 החזקה הוא, כנאמר בהקדמת הרמב"ם לספרו, "הלכות
47 הלכות", ואם כך, צריך להבין: מהי ה"הלכה" המובעת
48 בזה³⁶ ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל..."³⁷ ?

מפסחות לשון חז"ל מוכח כפנים, כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש חי"ז ע'
183 ואילך.

(34) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(35) עפ"ז יש לבאר גם הקישור שבין תחילת וסוף הל' תענית
ברמב"ם* [נדעוץ תחלתן בסופן. וראה בארוכה הדרן על הרמב"ם"
(קה"ת, תשמ"ה) שכ"ה גם בספר היד, עיי"ש בארוכה]: בתחילת הל'
תענית כותב (כנ"ל הערה 29) דתענית "מדרכי התשובה הוא", ומסיים
בפעולת התשובה של התעניות (ושלימותה) – שיהפכו הצומות לששון
ולשמחה ולמועדים טובים (ראה לקמן בפנים סעיף י'), שכוונת הרמב"ם
בהלכה זו היא גם להענין ד"ההפכו גר".

(36) ועד"ז גם ברמב"ם סוף הל' מגילה.

(37) שהרי אין דרך הרמב"ם לסיים ההלכות שבספרו דוקא בדבר טוב
– ראה לדוגמא רמב"ם סוף הל' אבל.

1 בהדגשה דוקא "לבית יהודה", כאשר הוא יכול היה
2 לצטט, כפי שמצוטט ב"טור" הפסוק "והפכתי אבלם
3 לששון...", המדבר בפשטות²³ אודות התקופה
4 שלעתיד²⁴?

5 יש לומר, ששני הבדלים אלו בין דברי הרמב"ם
6 לבין דברי ה"טור" – (א) שבדברי הרמב"ם יש שני
7 חלקים, ואילו ב"טור" – חלק אחד בלבד, (ב)
8 שהרמב"ם מצטט את הפסוק "כה אמר... צום... יהיה...
9 לששון...", ואילו ה"טור" מצטט את הפסוק
10 "והפכתי..." – כרוכים זה בזה, כדלהלן.

ו.

שלושת העניינים בביטול הצומות

11 הדברים יובנו על-ידי הסבר על ההבדל שבין שני
12 הביטויים בפסוקים דלעיל: "יהיה... לששון..." לעומת
13 "והפכתי...".

14 השינוי שיתרחש בצומות בעתיד כולל שלושת
15 עניינים:

16 (א) הצומות יתבטלו. כלומר, כיון שישורר מצב של
17 "יש שלום"²⁵ תבטל החובה לצום, בהתאם להלכה²⁵
18 שכאשר "יש שלום" אז "אין מתענין".

19 (ב) לא זו בלבד שימים אלו לא יהיו ימי צום, אלא
20 הם יהיו ימים טובים וימי שמחה. ויש לומר, שעצם
21 המעבר ממצב של צער ("גזירת המלכות" ו"אין
22 שלום"²⁵) למצב של "יש שלום", גורם לשמחה²⁶.

23 (ג) לא זו בלבד שימי הצומות יהיו בעתיד ימים
24 טובים, אלא יותר מכך: תוכן הצום עצמו ייהפך לששון
25 ולשמחה²⁷, בדומה לנאמר²⁸ "אורך ה' כי אנפת ביי"

(23) ראה פרש"י ירמי' שם, ג.

(24) אלא שבוזו י"ל: הרמב"ם קאי על ד' הצומות, ולכן מביא כתוב
שבו נזכרו ד' צומות אלו. משא"כ בטור שקאי על כל הצומות (עיי"ש).

(25) ר"ה ית, ב. טור או"ח ר"ס תקנ.

(26) ראה מצו"ד זכר' שם.

(27) ע"ד מכות בסופה: לנ"ך אני מצחק. נת' בארוכה בלקו"ש חי"ט
ע' 67 ואילך.

(28) ישע"י יב, א.

(29) רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב – וכוונתו גם לענין התענית
(דלקמן ה"ד ואילך), כמפורש שם רפ"ה. ולהעיר מאגה"ת פ"א ג.

(30) פרש"י ד"ה כאן מאהבה – יומא פו, סע"א.

(31) חדא"ג מהרש"א יומא שם, ב.

(32) יומא שם.

(33) בחדא"ג שם מפרש כן המרז"ל זדונות נעשות לו זכויות. אבל

(* ועד"ז תחילת וסיום פרק האזרחון דהל' תעניות.

י.

הרמב"ם מדבר על הפיכת הצום עצמו לששון

לפי האמור לעיל יש לומר: אמנם הרמב"ם מצטט את הפסוק "צום... יהיה..." למרות שלכאורה הוא היה צריך לצטט את הפסוק "והפכתי..." המצביע על דרגה גבוהה יותר, אך בכל זאת הוא אינו מתכוון לכך שימי הצומות יהיו לימים טובים, אלא שהצום עצמו ייהפך לששון ולשמחה.

ההסבר לכך הוא: הענין של "עתידיים להיות ימים טובים..." מופיע בדברי הרמב"ם כהמשך לחלק הקודם "כל הצומות האלו עתידיים ליבטל... ולא עוד אלא שהם עתידיים... ומזה מובן, שהענין של "עתידיים להיות ימים טובים..." מחדש משהו על פני הענין הקודם של "עתידיים ליבטל", כפי שנאמר "ולא עוד אלא..." 44 –

לפיכך אי אפשר לומר שהרמב"ם מתכוון לומר שרק הימים ייהפכו לימים טובים, כי זוהי תוצאה המתחייבת מ"עתידיים ליבטל", כי טבעי הוא, שכאשר מתבטל מצב מצער, נגרמת שמחה בזמן שהיה בו צער, והכרחי לומר, שבאמרו "ולא עוד אלא..." מתכוון הרמב"ם להפיכת הצום עצמו⁴⁵ לששון. והוא מביא לכך הוכחה מהתורה⁴⁶, שעצם ה"צום... יהיה... לששון ולשמחה...".

ההוכחה לכך שאת הפסוק הזה – "צום... יהיה... לששון..." – אפשר לפרש כמכוון לגבי הצום עצמו,

לגבי דברי הרמב"ם אפשר לתרץ, שבספרו ה"יד החזקה" הוא מביא גם דינים השייכים לימות המשיח, אך אין זה מתרץ מדוע מובא ענין זה ב"טור" וב"שלחן ערוך", שאינם מביאים הלכות השייכות לימות המשיח. ההסבר לכך הוא: בזה מוסבר כיצד צריך לקיים את התענית: התשובה שבאמצעות התענית (כפי האמור שהתענית היא "מדרכי התשובה"), צריכה להיעשות באופן³⁸ שהצום עצמו יששון ולשמחה...³⁹.

ט.

ההבדל במשמעות שני הפסוקים הנ"ל

וזהו ההבדל במשמעותם של שני הפסוקים: הפסוק "צום הרביעי... החמישי... יהיה... לששון ולשמחה ולמועדים..." מדבר על-כך שימי הצום יהיו ימים טובים. כלומר, בנוסף לביטול הצומות יהיו ימים אלו גם ימים טובים.

ואילו הפסוק "והפכתי אבלם לששון..." מדבר אודות ה"אבל" עצמו, שיהפך⁴⁰ לששון ולשמחה⁴¹.

והסיבה להבדל זה היא: הפסוק "צום... יהיה..." מדבר על תקופת בית שני, כדלעיל, שבו חסרו חמשה דברים⁴², ולכן חסרה היתה השלימות בהפיכת הצומות⁴³,

ואילו הפסוק "והפכתי אבלם..." מדבר על התקופה שלעתיד לבוא, שבה יהיה שיא של שלימות גם בהפיכת הצומות.

א'ר"נ. אוה"ת עה"פ והפכתי גר).
42 יומא כא, ב.

43 ובפרט עפ"מ הרמב"ם (פיה"מ ר"ה פ"א מ"ג) דבכית שני התענו תשעה באב (וגם שאר התעניות אם רצו מתענין). שקו"ט בזה – תשב"ץ ח"ב סרע"א. שו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט.

44 עפ"ז יש לבאר גם טעם השינוי ברמב"ם מלשון הפסוק: בפסוק נאמר "לששון ולשמחה ו(אח"כ) למועדים טובים", ואילו לשון הרמב"ם הוא: ימים טובים (ואח"כ) ימי ששון ושמחה:

ברמב"ם הוא בסדר דלא זו אף זו ("ולא עוד אלא כו"): יהיו ימים טובים (ולא עוד אלא) ימי ששון ושמחה; משא"כ בפסוק, שכאו"א מהצומות "יהי גו' (כאו"א בפ"ע – כפי מדת האתהפכא – מדת) לששון ולשמחה (וכולם נכללים בהענין ד) ולמועדים טובים".

45 וכדמוכח גם מלשונו "שהם עתידיים להיות כו" – שקאי על מ"ש לעיל "הצומות האלו עתידיים ליבטל כו", שפירושו [לא ימי הצום – שהרי ה"ימים" אין "עתידיים ליבטל" – כ"א] גוף ענין הצומות.

46 כמו שמצינו שמשמשים בלשון הכתוב לכוונה אחרת – ראה לעיל ע' 253 הערה 59.

38 וגם מי שעדיין אינו שייך למדריגות נעלות בתשובה (מאהבה) – מ"מ, תיכף בתחילת העבודה צ"ל אצלו הידיעה מהי תכלית שלימות עבודה זו. או ע"ד המבואר בקונטרס עה"ח (פ"ז ואילך) לענין יחוד"ע ויחוד"ת.

ועוד ענין בזה: ע"י הודעה זו ש"עתידיים כו" [בלשון הבטחה. וכ"ה בענין התשובה שהבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה כו" (רמב"ם ה' תשובה שם)] – לא יפול ביאוש כו'.

39 עפ"ז יש ליישב מה שהקשה בחת"ס (שו"ת או"ח סר"ח) דמנלן לנביאים לחדש כן דכשיש שלום ששון ושמחה [וראה ג"כ אוה"ת שבעה ע"ד 41 – ע' א'שפה בתחלתן] – כי מכיון שענין הצום הוא "מדרכי התשובה", שליוממה היא "זדונות נעשות לו כזכיות" – הרי מובן, שזה שהצומות ייהפכו לששון ולשמחה אין זה ענין נוסף על הצומות, כ"א תכלית הצומות גופא.

40 וראה ב"ר (שבעה ע"ד 21): אני מחזיר אותו האבל לשמחה, שנאמר והפכתי גר'.

41 ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע א'שפד ואילך. וראה יל"ש ירמי רמז נט: עלה ארי' כו' ע"מ שיבא ארי' כו' במזל ארי' והפכתי אבלם לששון (נת' ברשימות הצ"צ לאיכה ע' 26 (אוה"ת לנ"ך כרך ב' ע' 32

20 אשר "לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים שתומין
21 הן..."⁵⁸ ו"אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן
22 עיקר בדת"⁵⁸.

23 לפי זה מובנת חלוקת הרמב"ם בהלכה שבסוף
24 הלכות תענית לשני חלקים, כי שני הענינים שבביטול
25 הצומות בימות המשיח יתקיימו בשתי⁵⁹ תקופות
26 שונות⁶⁰:

27 בתקופה הראשונה, כאשר ישרור שלום בעולם,
28 יתבטלו הצומות, וממילא יהיו ימי הצומות לימים
29 טובים, כדלעיל. אך הענין השני – הפיכת הצומות
30 עצמם, אשר "הצום עצמו צער ויגון ואנחה הוא"⁶¹,
31 לששון ולשמחה – הוא בדרגה של ביטול "מנהגו של
32 עולם", והוא יתקיים רק בתקופה השנייה של ימות
33 המשיח.

יב.

דוקא ל"בית יהודה" שמחה גדולה

34 הרמב"ם מביא דוקא את הפסוק "צום... יהיה לבית
35 יהודה לששון..." ולא את הפסוק "והפכתי..." – מפני
36 שקשור לכאן הענין של "בית יהודה". ההסבר לכך
37 הוא:

38 עיקר קושי השיעבוד (גזירת מלכות וכו') של
39 הגלות הוא דוקא אצל "בית יהודה", ולא אצל עשרת

1 מובאת ב"בית חדש"⁴⁷, ואלו דבריו: "פריך בגמרא⁴⁸
2 קרי לה צום וקרי לה ששון. פירוש: הלשון אינו מיושב
3 דמשמע הוא גופיה (=הוא עצמו) ששון ושמחה, מה
4 שאי אפשר, שהרי הצום עצמו צער ויגון ואנחה הוא,
5 והוה ליה למימר (=והיה לו לומר) חודש הרביעי... היה
6 לששון, שהחודש נהפך מאבל ליום טוב..." – כלומר,
7 ה"בית חדש" אומר⁴⁹, שבמילה "צום..." הכוונה היא
8 לענין הצום עצמו⁵⁰ (ולא ל"חודש הרביעי וכו')."

יא.

שני אופני הפיכת הצומות – בשתי תקופות בימות המשיח

9 כבר הוסברה פעם בהרחבה⁵¹ שיטת הרמב"ם לגבי
10 ימות המשיח, שלדעתו יהיו שתי תקופות כלליות:

11 (א) התקופה של תחילת ימות המשיח, שלגביה
12 נאמר "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד
13 מלכיות בלבד"⁵² – בתקופה זו לא יתבטל "מנהגו של
14 עולם", ולא יהיה "חידוש במעשה בראשית, אלא עולם
15 כמנהגו נוהג"⁵³.

16 (ב) תקופה מאוחרת יותר⁵⁴, שבה תהיה תחיית
17 המתים, שבה יתבטל, גם לדעת הרמב"ם⁵⁵, מנהגו של
18 עולם, ויהיה חידוש במעשה בראשית⁵⁶. הרמב"ם אינו
19 מביא ענין זה בספרו היד החזקה⁵⁷ כי אלה הם ענינים

(47) לאור"ח רסתק"נ.

(48) ר"ה יח, ב.

(49) וכותב ע"ז: והב"י פ"י בע"א והפירוש שכתבתי הוא פשוט.

(50) אלא שמ"מ ש מקום לקושיית השי"ס (ואאפ"ל שכונת הפסוק היא שענין הצום יהפך לששון כו') – דא"כ "הל"ל צום הרביעי כו' והפך לששון כו'.. ומדקאמר קרא יהי' לששון משמע דהצום לא יבטל לגמרי אלא שיהי' לששון וזה א"א" (ט"ז לשו"ע או"ח שם).

(51) לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. וראה הוספה לד"ה לא יצא האיש (קה"ת תשט"ז. סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' תפה) ובהערה שם. קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 27. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ו) ע' תרנג בהערה – ולהעיר ג"כ מצפ"ג עה"ת הפטורת פרשתנו. ויחי מט, ט.

(52) כמ"ש בהל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים פ"ב ה"ב.

(53) הל' מלכים רמ"ב.

(54) ועל פי זה יש לתרץ כמה קושיות בשיטת הרמב"ם [ומהן: קושיית הלח"מ בהל' תשובה פ"ח ה"ן] כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם.

(55) ומה שמפרש "וגר זאב עם כבש.. משל וחידיה" (רמב"ם שם) – כי כתוב זה איירי בתחילת ימות המשיח כאשר "יצא חוטר מגוע ישי גוי" (ישעי' יא, א). וראה מאמר תחיית המתים להרמב"ם.

(56) וכדמוכח מענין דתחה"מ גופא, שהו"ע ביטול מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית [ראה מאמר תחה"מ הנ"ל. ולהעיר מאוה"ת ויחי שצא, ב].

– הוכחה זו היא רק לשיטת הרמב"ם (הל' תשובה פ"ח) שעה"ב היא רק לנפשות (ולא עולם התחי'), שלפ"ז עכצ"ל שתחה"מ היא תקופה בימוה"מ גופא; משא"כ לדעת הרמב"ן (בשער הגמול) ועוד שעה"ב הוא עולם התחי' – אין הכרח מענין דתחה"מ שיש תקופה שני' בימוה"מ.

(57) רמב"ם הל' מלכים שם ה"ב.

(58) וכמו שלא הזכיר הענין דתחה"מ (וכ"ש – לא פרטיו) בהל' מלכים* והל' תשובה (רק שהכופר בתחה"מ אין לו חלק לעוה"ב – הל' תשובה פ"ג ה"ו). וראה מאמר תחיית המתים.

(59) ומתורץ עפ"ז מה שבבבא ה"ב (ולא עוד כו') מוסיף הרמב"ם עוה"פ תיבת "עתידיים" – ולא כתב בקיצור "שהיו ימים טובים כו'" – כי זה ש"עתידיים להיות ימים טובים כו'" יהי' לאחרי העתידיים דיבטלו הצומות.

(60) ועפ"ז מובן מה שהטור (ושו"ע) לא חלקו הדין לב' בבות – כי מכיון שלא הביא הרנינים השייכים לימוה"מ לא כתב רק כללות הענין, מה שנוגע לדינא בוונן הוה (כנ"ל בפנים סעיף ח').

(61) לשון הב"ח שהובא לעיל סוס"י.

(* דמ"ש שם (פ"א ה"ג) "מחיי מתים" – אין הכוונה לתחה"מ כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש שם. וראה מאמר תחיית המתים.

31 מתבטל. ואילו בעבודה של זיכוך ה"מטה" הופך
32 החושך עצמו לאור – אתהפכא חשוכא לנהורא.

33 ולכן, מצד דרגת יוסף נגרמת רק הדרגה ש"הצומות
34 האלו עתידים ליבטל", ואילו מצד "בית יהודה"
35 נהפכים הצומות עצמם לששון ולשמחה.

י.ד.

עבודת יהודה מגיעה לעצמותו יתברך

36 זהו הקשר בין "בית יהודה" לבין קושי השיעבוד:
37 מצד דרגת יוסף, גילוי אלקות מלמעלה למטה,
38 משפיעה העבודה רק על בחינה כזו של "מטה" שיש
39 לה, לפחות, קשר לאור. ואילו העבודה בדרגת יהודה,
40 זיכוך ה"מטה", משפיעה גם על דרגות תחתונות
41 ביותר, עד אשר גם החושך והשיעבוד הקשים ביותר
42 מזדככים, ואתהפכא חשוכא לנהורא⁶⁷.

43 וכיון שעבודת יהודה נעשית במקום החושך
44 והתחתון ביותר, היא "מגיעה" לעצמותו יתברך, מעל
45 לדרגה של גילויים. בדומה⁶⁸ ליתרון של בעלי
46 התשובה על הצדיקים, שכיון שעבודת בעלי התשובה
47 נובעת מהתרחקות, לכן היא "מגיעה" לעצמותו יתברך,
48 למעלה מעבודת הצדיקים.

49 וזהו ההבדל בין ה"גאולה" שמצד יוסף לבין
50 ה"גאולה" שמצד יהודה⁶⁹: מצד יוסף הגאולה היא
51 באופן של "יגאלך טוב"⁷⁰ – קשורה לאור וגילוי. אך
52 מצד יהודה – "וגאלתי אנכי"⁷⁰ – גאולה על-ידי
53 עצמותו יתברך.

טו.

השמחה של "בית יהודה" קשורה דוקא לתקופה השנייה בימות המשיח

54 לפי זה מובן יותר הקשר שבין "צום... יהיה לבית
55 יהודה לששון..." לבין התקופה השנייה של ימות
56 המשיח, בנוסף לאמור, שהפיכת הצום עצמו זהו ענין
57 של ביטול מנהגו של עולם:

1 השבטים, אשר גלו מעבר לנהר סמבטיון⁶², כפי
2 שנאמר בפיטו⁶³: נדת את אחת ורבות נדתי....

3 וכיון שהשמחה הגדולה של הצומות בימות
4 המשיח נובעת מהצער הגדול של הצומות בזמן הגלות,
5 והיא בהתאם ל⁶⁴, לכן מביא הרמב"ם את הפסוק
6 "יהיה לבית יהודה לששון...", כדי להדגיש שאצלם
7 תהיה השמחה גדולה כל-כך, בהתאם לקושי השיעבוד
8 שהיה נורא יותר.

9 אך כיון שאז יהיה מצב של "והאמת והשלום
10 אהבו" – אחדות בין יהודה ויוסף – תקיף שמחה
11 גדולה זו, של "בית יהודה", את כל ישראל, כולל
12 עשרת השבטים – יוסף.

י.ג.

יהודה – הפיכת הצום עצמו לשמחה

13 הדגשה זו של "בית יהודה", שהשמחה הגדולה
14 נובעת מקושי השיעבוד שבלט יותר אצל בית יהודה,
15 קיימת גם בדרגה השניה (כדלעיל), שימי הצום יהיו
16 עקב ביטול הצום לימי ששון ושמחה⁶⁵, כי ככל
17 שגדול היגון של הצום, כך גדולה השמחה על
18 ביטולו⁶⁴ –

19 אך בכל זאת, כיון שהרמב"ם מביא פסוק זה
20 (בהדגשה של "בית יהודה") לגבי הדרגה השלישית –
21 הפיכת הצומות עצמם לששון ולשמחה – צריך לומר,
22 שענין הפיכת הצום לששון קשור במיוחד דוקא ל"בית
23 יהודה".

24 ההסבר לכך, על-פי פנימיות הענינים, הוא:

25 ההבדל בין יוסף ליהודה בדרגות העבודה הרוחנית
26 הוא⁶⁶: ענינו של יוסף הוא – תלמוד – גילוי אלקות
27 מלמעלה למטה. ענינו של יהודה הוא – מעשה –
28 בירור וזיכוך ה"מטה".

29 אחד מההבדלים בין שני סוגים אלו בעבודה הוא:
30 כאשר יש גילוי אור מלמעלה, הרי החושך שלמטה רק

⁶² "שמים" ו"ארץ".

⁶⁷ ראה עד"ז לק"ש ח"ח ע' 347 ואילך.

⁶⁸ ראה סד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט – שמקשר זה שלעת"ל יהי יהודה העיקר כי ארץ קדמה במחשבה, עם מעלת התשובה דרחוק שנעשה קרוב.

⁶⁹ ראה בהנמסן בהערה הקודמת.

⁷⁰ לשון הכתוב רות ג, יג. ובאורה"ת ויקרא (כרך ב' – ע' תרנ. תרסט) וד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף שם – שהוא החילוק דצדיקים ובע"ת.

⁶² ב"ר פ"ע"ג, ו. במדב"ר פט"ז, כה. פס"ר פ' ותאמר ציון בסופו. וראה ירושלמי סנה' פ"י סה"ה. ועוד.

⁶³ שומרון קול תתן – דליל תשעה באב.

⁶⁴ להעיר מפס"ר (דלעיל הערה 21): אין שמחה בא אלא בתשעה באב.

⁶⁵ וזהו הפי' בקרא יהי' גו", כנ"ל ס"ט. ובפרט דקרא איירי בזמן דבית שני (אבל ראה לעיל הערה 43).

⁶⁶ אוה"ת ריש פרשתנו. שם (כרך ה') תתקפה, א. ד"ה ועבדי דוד (הא' והב') תרצ"ט ותש"ח. ועוד. וראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו בענין

טז.

עשרה בטבת – המקור לכל הצרות

לפי האמור לעיל יובן הקשר של כל הנ"ל לעשרה
בטבת:

לגבי עשרה בטבת נאמר באבודרהם⁷⁸: ואפילו היה
חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר מפני
שנאמר⁷⁹ בו "בעצם היום הזה" כמו ביום הכיפורים⁸⁰.
יש לומר, שההסבר לכך הוא: תענית עשרה בטבת
היא משום שביום זה התחיל המצור על ירושלים, שזה
התחיל וגרם בסופו של דבר למאורעות שאחר-כך⁸¹:
בשבעה עשר בתמוז (נבקעה העיר⁸²), ובתשעה באב
(חורבן בית המקדש), ובג' בתשרי (הריגת גדליה).
וכיון שזהו המקור לכל הצרות, זוהי תענית חמורה יותר
משאר הצומות⁸³.

יז.

עשרה בטבת בפנימיותו נעלה משבת

כיון שצום עשרה בטבת הוא המקור לכל ארבעת
הצומות, מובן, שהתשובה שצום זה מעורר היא נעלית
יותר מהתשובה המתעוררת על-ידי צומות אחרים,
והיא מגיעה לעצמותו יתברך – מעל לתשובה של
הצומות האחרים, בדומה למה שהוסבר על מעלת "בית
יהודה", שאצלם היה קושי השיעבוד.
זוהי המשמעות הפנימית של "אפילו היה חל

1 כידוע⁷¹ יש בעולם הבא שתי "עליות": (א)
2 הסעודה⁷² של הליותן ושור-הבר – ענין ודוגמא⁷³
3 לאכילה ושתייה. (ב) עולם-הבא⁷⁴ אין בו לא אכילה
4 וכו'.

5 ההבדל ביניהם הוא: המשמעות של אכילה ושתייה
6 בעולם הבא היא תענוג של הבנת טעמי התורה שיתגלו
7 אז, השגה הנגרמת באמצעות עבודה של תורה ומצוות
8 בעולם הזה, ואילו ב"עליה" השניה "תתגלה" עצמותו
9 יתברך, שלמעלה מגילויים, ואשר אינה יכולה
10 "להתלבש" ב"אכילה ושתייה" – בחכמה ובהבנה.
11 דרגה זו מושגת באמצעות התשובה, ובאמצעות
12 מסירות נפש לתורה ומצוות, המתעוררת "על ידי לחץ
13 ודחוק השיעבוד"⁷⁵ של תקופת הגלות.

14 ויש לומר, שדומה לכך⁷⁶ ההבדל בין שתי התקופות
15 הנ"ל בימות המשיח: התקופה הראשונה, שבה יהיו
16 "פנויין בתורה וחכמתה"⁷⁷ (בדומה לאכילה ושתייה
17 דלעיל), היא בדרגה של גילויים. ואילו התקופה
18 השניה, שבה יהיו תחיית המתים וביטול מנהגו של
19 עולם (בדומה ל"אין בו אכילה") היא מצד עצמותו
20 יתברך.
21 לפיכך קשורים הששון והשמחה של "בית יהודה"
22 דוקא לתקופה השניה של ימות המשיח, כי עבודת
23 יהודה בקושי השיעבוד מגיעה לעצמותו יתברך.

שיהי' סנהדרין "לפני בא המשיח" [פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג.
וראה בכ"ז לקו"ש ח"ט (המתורגם) ע' 109 הערה 74. וש"ן ויקדשו אז
ע"פ הראי'. ומתורצת עפ"י הערת המג"א א"ח שם סק"ד.
79 יחזקאל כד, ב.

80 ולהעיר אשר שניהם: בעשירי בחודש, ר"ח שלהם – ביו"ט.
81 ראה ר"ה יח, ב: והלא ה' ראוי זה לכתוב ראשון כו'.
82 פשוט שאי"ז שייך להפלותגת דבבלי וירושלמי (תענית כח, ב.
ירושלמי שם פ"ד ה"ה) האם זה רק דבית שני או גם דבית ראשון** –
כי הדגשה כאן היא דבעשרה בטבת (המצור על ירושלים) היתה ההתחלה
דכל הפורעניות, גם דבית שני. ולהעיר מתשב"ץ (ח"ב סרע"א) דמה
"שלא תקנו תענית על סמיכת יד רומיים על ירושלים.. שחורבן ראשון
היתה צרתו קשה לישראל יותר מחורבן שני.. וגם בבית שני לא היתה
חזרה שלמה.. ולא היתה כדאי צרת חורבן בית שני לקבוע עלי' צומות
אחרים" (ועיי"ש, שהתענית י"ז תמוז הוא גם על בקיעת העיר דבית
ראשון, כי לא הקפידו רק "כל שהיא באותו חודש.. אבל לא הקפידו על
איזה יום מהם").

83 ראה עד"ז שו"ת שו"מ שם. וראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 267.

71 המשך תרס"ו ע' קה ואילך.
72 ראה ב"ב עד, ב ואילך. פסחים קיט, ב. ועוד.
73 ראה שיטות הרמב"ם והראב"ד בזה – בהל' תשובה פ"ח ה"ד.
74 בברכות יז, א.
75 המשך תרס"ו ס"ע קו.
76 ולא ממש – שהרי ב' התקופות המדוברות בפנים (בדעת
הרמב"ם) הן בימות"מ (ולא בעוה"ב).
77 לשון הרמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ד. ועיי"ש ה"ה. הל' תשובה
פ"ט.
78 הל' תעניות. והובא בב"י א"ח סתק"נ (אלא שכותב: ולא ידעתי
מנין לו זה*). אבל בפרש"י מגילה (ה, א ד"ה אבל): והוא הדין ל"ז
בתמוז ולעשרה בטבת [ובשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סקע"ט מתוך פירש"י
זה עם שיטת האבודרהם, ע"ש]. וכן משמע ברומב"ם הל' תעניות פ"ה
ה"ה ("אחד מארבעה ימי הצומות כו"). וראה לקו"ש ח"כ ע' 354 הערה
29.
ולהעיר: אף שעשרה בטבת עתה "אינו חל לעולם בשבת"
(כבאבודרהם שם), מ"מ נפק"מ להלכה בזמן שמקדשין ע"פ הראי' –
לאחרי חורבן עד שנתבטל קידוש ע"פ הראי', או להדיעות שאפשר

(* ובמנ"ח שם (והובא באל"ר רבה שם): בס' תיקון יששכר. הביאו בשם תשובות הגאונים.
(** ובשו"א ל"ה יח, ב דגם לגמרא דילן בקיעת העיר דבית ראשון היתה י"ז תמוז. וראה בארוכה לקו"ש ח"י"ח ע' 308-9 הערה 10, דעפמי"ש בחדא"ג מהרש"א
תענית שם י"ל שגם הבבלי ט"ל כהירושלמי דקלוקל חשבונות יש כאן. עיי"ש בארוכה ואכ"מ.)

5 כי באמצעות התשובה שמעורר צום זה מגיעים
6 לעצמותו יתברך, שתגלה בעולם-הבא שאין בו אכילה
7 וכו'.

(משיחת ש"פ וגש תשל"ו)

1 בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר" - כי
2 בפנימיותו יום זה נעלה משבת, כשם שהענינו ביום-
3 הכיפורים⁸⁴ (שהוא מעין עולם-הבא שאין בו אכילה
4 ושתייה⁸⁵) נעלה מן האכילה והשתייה של שבת⁸⁴.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' א

49 ולדות, כיון שגר אין לו יורשים וזכה המכה בדמים. מבאר
50 הגמרא: אָמַר רַבָּה, לֹא שָׁנִי בְּמִשְׁנֵינוּ שֶׁהִמְכָּה שִׁפְחָה או גִּיּוֹרָת
51 פֶּטוּר מִדְּמֵי הוֹלְדוֹת, אֲלֵא כְּשֶׁחָבַל בָּהּ כְּתִי הִבֵּעַ הֵגֵר וַיֵּצֵא יְלִידָה,
52 ולאחר מכן מֵת הֵגֵר, דִּבְרֵי רַבָּה בְּכִתּוּב הֵגֵר, כִּבְר וְכָה הֵגֵר
53 בדמי הולדות, שהתורה זיכתה אותן לבעל, וְכִיּוֹן דְּמֵת הֵגֵר נִעְשׂוּ
54 הדמים הפקר וְכָה המזיק פָּהוּ - בדמי הולדות מִן הֵגֵר, וּפְטוּר
55 המזיק מלשלם דמי הנזק. אֲבָל אִם חָבַל בָּהּ הַמְזִיק לְאַחַר מֵיתָת
56 הֵגֵר, נִמְצָא שֶׁבִשְׂעָה שֶׁחָבַל בָּהּ כִּבְר וְכִיּוֹן לֵאמֹר - האשה פְּגוּיָהּ
57 - בולדותיה, שכשמת הגר ועדיין היא מעוברת, היא מוחזקת בהם
58 והיא קודמת לכל אדם, ולכך מֵיִתְיָב הַמְזִיק לְשִׁלּוּמֵי לָהּ לְדִידָה -
59 לשלם את נזק הולדות לאשה עצמה. שואלת הגמרא: אָמַר רַבִּי
60 הַסָּדָא, מַרִּי דִּיכִי - בעל שמועה זו, יש לי להקשות לך על דבריך,
61 אָמַר - וכי הוֹלְדוֹת צָרְרִי נִינְהוּ - הם כצורות של מעות, דהיינו
62 כחפצים ששייך בהם העברת בעלות מאדם לאחיו, וְבִשְׁעַת מֵיתָת
63 הבעל וְכִיּוֹן פָּהוּ - זוכה האשה מן הפקר בולדות שהיו שייכים
64 לבעל. והרי הדבר ברור שהולדות אינן נכסים שאפשר לזכות
65 בהם. אֲלֵא סוּבַר רַב חֲסָדָא, אִם בִּשְׁעַת חִבְלָת הוֹלְדוֹת אֲתִיהָ לְבַעַל
66 - הבעל קיים, וְכָה לֵיה רַחֲמָנָא - זיכתה לו תורה זכות בולדות, וכן
67 זוכים יורשיו מחמתו. אבל אם בשעת החבלה לִיתִיהָ לְבַעַל - אין
68 הבעל קיים, לֹא חִיבָה תוֹרָה אֶת הַמְזִיק לְשִׁלֵּם אֶת דְּמֵי הוֹלְדוֹת,
69 שהרי אין לדמי הולדות תובעין, שרק לבעל זיכתה תורה את
70 דמיהן ולא לאשה.

71 מקשה הגמרא על רבה הסובר שאם חבל בה אחר מיתת הגר
72 זכתה האשה בדמי הולדות: מֵיִתְיָב, שֵׁנִינוּ בְּבֵרֵיתָא, הֵכָה אֵת
73 הָאִשָּׁה הַזּוֹקָה וגם יָצָאוּ לְדִידָה, נִתְּנָן הַמְזִיק לְאִשָּׁה אֶת דְּמֵי נֶזֶק גּוֹף
74 האשה שנפחתו דמיה מכמות שהיתה ריקנית בריאה, וכן את דמי
75 הַצָּעִר שֶׁנִּצְטַעְרָה האשה מחמת המכה נותן לְאִשָּׁה, כמו בשאר
76 חבלות שאת דמי הנזק והצער אין המזיק משלם לבעל אלא
77 לאשה, וְדֵימֵי הוֹלְדוֹת מִשְׁלֵם הַמְזִיק לְבַעַל. ואם אין הַבַּעַל קיים, נִתְּנָן
78 המזיק את דמי הולדות לְיוֹרְשָׁיו של הבעל, ואם אין הָאִשָּׁה קיימת
79 נִתְּנָן אֶת דְּמֵי הַנּוֹק והצער שנתחייב לאשה, לְיוֹרְשֵׁיהָ של האשה.
80 ואם הִיתָה אִשָּׁה זו שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחֲרָה הַנְּשׂוּאָה לְעֶבֶד מִשׁוּחָר
81 ונתעברה הימנו, וכשהוכתה יצאו ילדיה, או שהיתה גִּיּוֹרָת
82 הנשואה לגר, ומת הבעל, וְכָה הַמְזִיק בְּדֵמֵי הוֹלְדוֹת, כיון שהמחזיק
83 בנכסי הגר שמת ואין לו יורשים זכה. ומדברי ברייתא מוכח
84 שלעולם כשמת הגר נפקע חיובו של המזיק מדמי הולדות, וקשה
85 על דברי רבה שחילק בין זה ואמר שאם מת הבעל קודם שחבל
86 בה, זוכה האשה בדמי הולדות.

87 מתרצת הגמרא: אָמַר, וְיָמֵי צְדִיקָא מִשְׁמַעוֹת דְּבֵרֵי בְרֵיתָא זו
88 מִפְּתוּנֵיתִין - ממשנתינו דְּאִוְקִינָא - שפירשה רבה שמה ששינוי
89 שכשמת הבעל פטור המזיק הוא דווקא כְּשֶׁחָבַל בָּהּ כְּתִי הֵגֵר וַיֵּצֵא
90 ילדיה ומת, וְמֵת הֵגֵר לְאַחַר חִבְלָהּ, וְהָכָא נָמִי - כמו כן יש לפרש
91 דברי ברייתא, שדווקא כְּשֶׁחָבַל בָּהּ כְּתִי הֵגֵר וְמֵת הֵגֵר פֶּטוּר מִדְּמֵי
92 הולדות, אבל אם חבל בה לאחר מיתת הגר חייב לשלם את דמי
93 הולדות לאשה, כדברי רבה.

94 מתרצת הגמרא באופן נוסף: וְאִכְפִּיעַת אִימָא, שמדובר ברייתא
95 שחבל בה לְאַחַר מֵיתָת בַּעֲלָהּ הֵגֵר,

1 וְנִתְּנִין לְבַעַל, וכן שמין את דמי שֶׁבַח האשה מחמת הוֹלְדוֹת, בפני
2 עצמן, והולקין חציו לבעל וחציו לאשה, ששבח הנפח מחמת
3 הבעל והאשה הוא בא.
4 מקשה הגמרא: בדברי רבן שמעון בן גמליאל שנשנו בשתי
5 ברייתות אלו, קָשְׁיָא דְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֲדַרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
6 גַּמְלִיאֵל - יש להקשות שדבריו סותרים זה את זה, בברייתא
7 הראשונה המסייעת לדברי רבה מבואר שסובר רבן שמעון בן
8 גמליאל שאין האשה משבחת יותר מחמת עיבורה, ואילו
9 בברייתא השנייה המסייעת לדברי רבא מבואר, שסובר רבן שמעון
10 בן גמליאל שחולקין הבעל והאשה בדמי שבח האשה מחמת
11 עיבורה, והיינו שאף רבי שמעון בן גמליאל מודה שהאשה
12 משבחת מחמת עיבורה. מתרצת הגמרא, לֹא קָשְׁיָא סְתִירָה
13 בדבריו, משום שפָּאן - בברייתא הראשונה שמבואר בה שלרבן
14 שמעון בן גמליאל אין משבחת האשה יותר בעודה מעוברת,
15 מדובר בְּמִבְרַת - באשה שלא ילדה עדיין בנים והו עיבורה
16 ראשון, ולכך קשה לה צער ההריון וצער הלידה ומסוכנת היא.
17 ואילו פָּאן - בברייתא השנייה שמבואר בה שהאשה משבחת קודם
18 שתלד יותר מלאחר שתלד, מדובר בְּאִשָּׁה שְׂאִינָה מְכַבֶּרֶת - שכבר
19 ילדה בנים קודם לעיבור זה, ולכך לא קשה לה כל כך העיבור
20 והלידה.

21 מבואר בפירושו של רבא, שרבי שמעון בן גמליאל סובר, שאת
22 דמי שבח האשה מממת הולדות יש לחלק חציו לבעל וחציו
23 לאשה. מבררת הגמרא את טעם החולקים עליו: וְרַבֵּן הָאֲמַר -
24 חכמים במשנתנו הסוברים שכל דמי שֶׁבַח האשה מחמת הוֹלְדוֹת,
25 נָמִי - גם הם שייכים לבעל, ואין חלק בדמים, מֵאִי מְעַמָּא -
26 מהו טעמם ומניין למדו שהדין כן. משיבה הגמרא: קְדַתְנָן,
27 מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר גְּבִי תְשׁוּמָה דְּמֵי וְלִדוֹת (שמות כא כב)
28 וַיֵּצֵאוּ יְלִידָהּ, וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שְׂהִיָּא - האשה היתה תְּרָה קודם
29 שהוכתה, ואם כן מֵה תְּלִמּוּד לּוּמְר - מדוע הוצרך הכתוב לומר
30 וְנִגְפוּ אִשָּׁה תְּרָה, אלא בא הכתוב לומר לך שדמי שֶׁבַח הַרְיוֹן -
31 שהושבחה האשה על ידי הריונה, הרי הם לבעל, כדון דמי ולדות
32 שנכתב בפרשה זו.

33 שואלת הגמרא: וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הַסּוּבֵר שֶׁהִבֵּעַ וְהֵאִשָּׁה
34 מחלקים ביניהם את דמי שבח הולדות, ולא דרשו מ'הרה' כדרשת
35 חכמים, הֵאִי 'תְּרָה' מֵאִי דְרִישׁ בֵּיה - מה הוא דורש מתיבה זו.
36 משיבה הגמרא: רבן שמעון בן גמליאל סובר שתיבת 'הרה' מְכַפֵּי
37 לֵיה לְבִדְתֵינָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן אֱיָקֵב אָמַר, הַמְכָּה אִשָּׁה מְעוּבֵרָת
38 וַיֵּצֵאוּ יְלִידָהּ, לְעוֹלָם אֵינִי חֵיב לְשִׁלֵּם דְּמֵי וְלִדוֹת, עַד שִׁנְיָתָה בְּגִיּוֹרָת
39 בֵּית הַהָרְיוֹן - כנגד מעיה שבהם העובר, שמתוך כך מסתבר לומר
40 שמחמת המכה יצאו ילדיה. מבאר הגמרא את דינו של רבי
41 אליעזר בן יעקב: אָמַר רַב פֶּפְסָא, לֹא תִימָא שְׁכוּונָתוּ שֶׁחֵיבֵיב הוּא
42 רק כשהכה את האשה בְּבֵית הַהָרְיוֹן מִשָּׁם, אֲלֵא גַם כְּשֶׁהִכָּה
43 אותה בְּלֵ תִימָא דְסָלִיק בֵּיה שִׁימָא לְלִדָּה - בכל מקום שבה ממנו
44 חימום לעובר, וְבֵא לְאִפּוּקֵי - למעט שאם הכה אותה בְּיָד וְרָגְלָהּ
45 וַיֵּצֵאוּ יְלִידָהּ מֵמֵתָה, דִּלְמָא חֵיבֵיב לְשִׁלֵּם דְּמֵי הוֹלְדוֹת, כיון שבאופן זה
46 מסתבר לומר שלא מחמת המכה יצאו ילדיה;
47 שנינו במשנה: וְנִשְׁתַּחֲרָה מְעוּבֵרָת מְעַבֵּד שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָה,
48 אִי גִיּוֹרָת מְעוּבֵרָת מִגַּר, וַיֵּצֵאוּ יְלִידָהּ, ומת הגר, פְּטוּר הַמְכָּה מִדְּמֵי

ילקוט לוי יצחק על התורה

קיא

טעם ד"מיין" המניח תפילין של ראש הוא הפרשיות "והי' אם שמוע, שמע".

לימין⁵ המניח תפילין של ראש, הוא הפרשיות והי' אם שמוע, שמע, הוא המוחין⁶ דדעת.

כי כל ענין התפילין של ראש, הוא ע"י הכאת במוח⁷

5) בסימן זה מבאר, דבסדר הנחת הפרשיות – לפי רש"י – הוא, לשמאל המניח הוא כסדר פרשיות, א) קדש, ב) והי' כי יביאך, ג) שמע, ד) והי' אם שמוע, נמצא ד"מיין" המניח הוא פרשיות "והי' אם שמוע, שמע", וצד "מיין" גבוה מצד שמאל, וידוע דפ' קדש בחי' חכמה, והי' כי יביאך בחי' בינה, שמע בחי' חסד, והי' אם שמוע בחי' גבורה, וא"כ למה פרשיות והי' אם שמוע, שמע – בחי' חסד וגבורה דדעת, הם בצד ה"ימין", שהם גבוהים מפרשיות קדש והי' כי יביאך חכמה ובינה. וע"ז מבאר, דאף שחז"ג דדעת הוא בחי' ירידה מבחי' חו"ב, אבל מצד שני שרשם יותר גבוה. וראה לקוטי שיחות חלק ט ע' 59. לקמן סי' קיב. קטו. קכב. קכה.

6) ראה תניא פרק מ"א ז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוּבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריתא או בלבישתו הוא ממושיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוּבשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוּבש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

7) ראה סידור עם דא"ח ז, א וז"ל: בחי' מוח הדעת שבו"א הוא הכולל חו"ג, וידוע דפ' קדש והי' כי יביאך הן חו"ב ופ' שמע והי' אם שמוע הן חו"ג מפני שהדעת הוא המחלק להחז"ג ונעשים ד' מוחין.

ואמנם בתחילה אין בו"א רק ג' מוחין חב"ד, וסיבת ההתחלקות מן הדעת לחז"ג הוא בא מבחי' קוצי דשערי שנמשך מבחי' מ"ס דא"א ומכה באחורי מוח הדעת דז"א לב' מוחין חו"ג כו'. וזהו מ"ש כאן [זהר פ' ואתחנן דף רסב, א] דמשירותא וממשיכותא דמ"ס כו' אשתכחו ד' מוחי בההוא ז"א כו' וד"ל.

ולהבין ביאור הדברים, הנה עד"מ באדם התחתון שאנו רואין בחוש שכל השפעות שכל שמשפיע האדם לזולתו ימצא בה תוספות דברים פרטים יותר מה שלא הי' נמצא בהיות עדיין השפעה זו במוח המשפיע

מז - והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קי

רמו במאחז"ל (מנחות לד, ב) "טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים"

ולטטפת בין עניך, טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים.

מנחות לד, ב

טט בכתפי שתים. באותו מקום קורין לשתים טט. רש"י

ט"ט בכתפי שתים, כתפי דוקא דהיינו הב' פעמים כתף שהוא הב' פרשיות שמע והי' אם שמוע³.

ופת באפריקי שתים, פרקי הידים דאריך אנפין שהם הב' פרשיות קדש והי' כי יביאך ועיין במא"א⁴ מע' טטפת ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קט

1) מנחות לד, ב. "ולטטפת בין עניך, טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים".

2) מרמו, דכל דבר בתורה הוא מדייק, ולמה דוקא הרמו "טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים", למה דוקא "כתפי ואפריקי".

3) פירושו: ידוע בהד' פרשיות דהתפילין, פ' קדש בחי' חכמה, והי' כי יביאך בחי' בינה, פרשיות שמע והי' אם שמוע כנגד חסד (שמע) וגבורה (והי') שבדעת, דמבחי' חכמה ובינה (הראש) נמשך המדות חסד וגבורה, והם השני "כתפי" דמתחלק לשנים כנגד חסד וגבורה, והם למטה ואחר הראש.

וראה הביאור בלקוטי שיחות חלק ט ע' 59. לקמן סי' קיא. קכב בסופו, מעלת פרשיות שמע והי' אם שמוע על פרשיות קדש והי' כי יביאך, והם מרומז בפ' קודם, מתחלה ט"ט בכתפי ואח"כ פת באפריקי וד"ל.

4) מאורי אור אות ט סעיף ז וז"ל: טטפת נק' המוחין, ט"ט בכתפי שתים ב' כתפין דא"א חו"ג, פ"ת באפריקי שתים ב' פרקי הידים דא"א שהם חו"ב, וחז"ג חו"ג הם ד' פרשיות ולכן נק' טטפת.

הדעת שבערף דז"א, ועי"ז נבקע ג"כ מוח הדעת לשנים

וכמ"ש בפרי עין חיים שער התפילין פ"ד עי"ש.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלד

בקיצור הדברים בלתי ימצא בו חלקים רבים כלל אלא רק הדברים כמו שהן ע"כ לא יוכל להוריד ולהלביש הדברים לזולתו בחלקים רבים וצירופים שונים וכו'.

נמצא מובן לפי"ז שסבת הריבוי של התחלקות בדבר שפע השכל בא רק מצד עומק המושג שהוא בא מבחי' כח המוליד כל ההשכלות מלבד זה השכל שמשפיע וכו' והוא הנקרא משכיל והיינו כל מי שהוא חכם ביותר בעמקות השכל יוכל להשפיע גם לתינוק קטן וכל מי שאינו חכם בעומק ההשכלות לא יוכל להשפיע ולחלק השפע לחלקים רבים מפני שנתפס אצלו בקוצר דהיינו בבחי' התכללות ולא דרך פרטות כו' וד"ל. עי"ש.

ראה גם תורת מנחם – תפארת לוי יצחק בראשית סימן נא.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

35 **משנה**
36 משנתינו תבאר שחיוב בנזקי הבור הוא בין אם חפרו ברשות
37 הרבים, ובין אם חפרו ברשות היחיד באופן שאחרים יכולים לינוק
38 בו: החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים – החופר בור
39 באלכסון שעומקו ברשות היחיד ופתחו ברשות הרבים. או שחפרו
40 ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד – שעומקו ברשות הרבים
41 ופתחו פתוח ברשותו של החופר. והפקיר רשותו שסביב פתח
42 הבור, ולכך נכנסים שם הרבים ברשות. וכן אם חפר בור ברשות
43 היחיד, ופתחו לרשות היחיד אחר השייכת לו, והפקיר רשותו
44 שסביב פתח הבור. בכל אלו הבורות חייב החופר על נזקי הבור:

45 **גמרא**
46 שנינו במשנתינו שחיוב בור הוא בין בחפרו ברשות הרבים, ובין
47 בחפרו ברשות היחיד והפקיר רשותו שמסביב. ומביאה הגמרא
48 שנחלקו תנאים בזה: תנו רבנן, החופר בור ברשות היחיד, ופתחו
49 לרשות הרבים, (או שחפר ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד),
50 חייב, שכיין שהפתח שהוא התקלה פתוח ברשות הרבים, הרי זה
51 כאילו חפרו כולו שם, וזהו בור האמור בתורה לחיוב, דבכר רבי
52 ישמעאל. רבי עקיבא חולק ואומר, חפר בור ברשותו והפקיר רשותו
53 שסביבות הבור שיוכלו הרבים להכנס לשם, ולא הפקיר בורו אלא
54 הרי הוא עדיין בעלים על הבור עצמו, זהו בור האמור בתורה
55 לחיוב.
56 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בפירוש מחלוקת רבי ישמעאל
57 ורבי עקיבא: אמר רבה, בחופר בור ברשות הרבים, כולו עלמא לא
58 פליגי דמיתייב, מאי מעמא, דאמר קרא לגבי חיוב בנזקי בור (שם)
59 וכו' ופתח איש (כיסיו) בור' שחפרו אחר, ומוסיף הכתוב 'או כי
60 יכרה איש בור' חדש, בשני האופנים חייב על נזקי הבור. ולכאורה
61 'או כי יכרה' מיותר, שהרי אם על פתיחה של כיסוי בור חייב, על
62 פתיחה של בור מתחילתו לא כל שכן שחיוב, אלא בא הכתוב
63 ללמדך שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה בזה לו האחריות לנוקי
64 הבור, כלומר, אין מדובר בבור שהחיוב על נזקי מחמת בעלותו
65 עליו, אלא המחייב הוא מעשה פתיחת ובריית הבור, ואף שאינו
66 ברשותו. לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אלא

1 במשכון זה מחמת ההלואה, וחזר המשכון לרשותו של הלוה, ואין
2 ישראל יכול לזכות בו. ואם היה משכונו של גר ביד ישראל – לזה
3 גר מעות מישאל והניח לו הגר משכון על הלואתו, והיה שזה
4 יותר מכדי הדמים שהלוה לו הישראל עליו, וזת הגר ונעשו נכסיו
5 הפקר, וקא ישראל אחר ותיחזיק בו – במשכון של הגר, הדין הוא
6 שזה – המלוה קנה במשכון זכות פגוד מעותיו שהלוה לגר, וזה –
7 המחזיק במשכון, קנה את השאר – מה ששזה המשכון יותר
8 מהמעות שהיה הגר חייב לישראל. מקשה הגמרא: ואמאי – מדוע
9 זכה המחזיק במשכון מה ששזה המשכון יותר ממעות ההלואה,
10 והרי המשכון היה מונח בחצירו של המלוה בלילה, בשעת מיתת הגר,
11 ואם כן הקני ליה חצירו של המלוה את המשכון המלוה, דהאמר רבי
12 יצחק בר חנינא, חצירו של אדם קונה לו דברי הפקר המונחים
13 בחצירו, אף שלא מדעתו – שאינו מתכוין לזכות בהם. מתרצת
14 הגמרא: אמרי, קמא במא עסקינו, באופן דליתיה – שהמלוה אינו
15 מצוי בעיר, ולכך אינו יכול לזכות במשכון על ידי חצירו, משום
16 שרק כל היקא דאיתא לדיתיה – שהמלוה מצוי בעיר, דאי בעי מקני
17 [מצי] קני – שאם היה המלוה רוצה היה יכול לזכות בעצמו
18 במשכון, קניא ליה [נמי] חצירו – יכולה חצירו לזכות לו, אבל כל
19 היקא דליתיה לדיתיה – שהמלוה עצמו אינו מצוי בעיר, ונמצא דאי
20 בעי הוא למיקני – שאם היה המלוה רוצה לקנות את כל המשכון,
21 לא מצי קני – לא היה יכול לקנותו כיון שאינו מצוי סמוך למשכון,
22 חצירו נמי לא קניא – גם על ידי חצירו אינו קונה את המשכון מה
23 שהוא שזה יותר מהחוב, אלא רק כנגד מעותיו זכה מחמת
24 השעבוד שהיה לו על נכסי הגר.
25 מתרצת הגמרא באופן אחר: והלכתא – הלכה זו שהמחזיק קנה את
26 מה ששזה המשכון יותר מהחוב, נאמרה באופן דליתיה – שאין
27 המשכון פחצירו של המלוה בשעת מיתת הגר, ולא קנה בקנין חצר
28 את מה ששזה המשכון יתר על חובו. אבל אם היה המשכון
29 בחצירו בשעת מיתת הגר, קנה המלוה את כל המשכון על ידי קנין
30 חצר, שחצירו קונה לו שלא מדעתו.
31 המשניות הבאות עוסקות בדין נזקי 'בור', והוא אחד מאבות נזיקין,
32 כאמור בתורה (שמות כא לג-לד) וכו' ופתח איש בור, או פי כרה
33 איש בר, ולא יכנסו, ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם,
34 ספק ישיב לבגליו, והמת יהיה לו.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

למוד עניני משיח וגאולה בעשרה

כדי לפעל התגלות וביאת המשיח תכף ומיד - על כל אחד ואחת מישראל (האנשים - הן יושבי אהל (יששכר) והן בעלי עסק (זבולון), וכן הנשים והטרף, כל חד וחד לפום שעורא דיליה) להוסיף בלמוד התורה (במיחד) בעניני משיח וגאולה. ומה טוב - שהלמוד יהיה (ברבים) בעשרה, כי, גוסף על המעלה ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם", יש מעלה מיחדת כשולומדים עניני משיח וגאולה ברבים בנוגע להתפעלות והשמחה ברגש הלב, שעל ידי זה הולכת וגדלה ההשתוקקות והצפייה לביאת המשיח.

(תורת מנחם - התועדויות תנש"א ח"ג ע' 163)

לא רק תפלה דרושה עשייה

בכל יום אנו מבקשים ומתחננים בתפלת "שמונה עשרה" כמה פעמים שתבוא הגאולה, ולפעמים נתן לטעות ולחשוב שבכך יצאנו ידי חובת העשייה למען הבאת הגאולה.

לכן יש לזכר: לא די בתפלה ובתחנונים פעמים אחדות ביום; יש לטל חלק פעיל בהבאת הגאולה. כל רגע במשך היום צריך להיות מנצל למטרה זו, ולפני כל פעלה שהאדם עושה במשך היום עליו לחשוב: במה יכול אני לזרז את הבאת הגאולה?

(שיחת ט"ז אדר תשמ"ז. מתוך "לקראת שבת")

כל אחד משפיע על העולם

וכשהאדם מכין את עצמו ואת עניניו שלו לגאולה - הרי הוא משפיע גם על העולם כולו, שכן העולם הוא שקול, ובפעלה טובה אחת אפשר להכריע את העולם לכף זכות ולהביא את הגאולה. וכפי שפוסק הרמב"ם: "ישראל שעושים תשובה מיד נגאלים" ואדמו"ר הגאון מוסיף "תכף ומיד".

זאת אומרת, שמבלי הבט למצב העולם, הרי על ידי התשובה יכול האדם לפעל גאולה פרטית בעצמו, ועל ידי זה גם הגאולה כללית בהעולם כולו.

(לקוטי שיחות ח"א ע' 69)

גאולה - גלוי הפנימיות של הגלות

גאולה היא גלוי האל"ף (של 'אלופו של עולם) ב"גולה" - גלוי האמת והפנימיות דכל עניני הגלות, וכל הפעלות בזמן הגלות; גלוי האלקות בכל עניני העולם - כפי שכל זה מגלה את "כבודו" של הקב"ה (ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו") - של אלופו של עולם.

(משיחת ש"פ אחרי-קדושים ה'תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

אז ימלא שחוק פינו

יש לשאל, בביאת המשיח הרי תהיה התגלות של אור אלוקי, כפי שלא היה מעולם, ואם כן איזה ערך יש לעבדה ש"אז ימלא שחוק פינו"?

אלא, לעתיד לבוא יתגלו השמחה והענג האלקי מהשלמת עבודת בני ישראל ובטיל היש לאין.

(ספר המאמרים ת"ש עמוד 68. מתוך "לקראת שבת")

ההבדל במניע

ביציאת מצרים, חפצם של ישראל לצאת מטמאת מצרים ולדבקה בו יתברך היה מצד הגלוי שמלמעלה, "משכני", ובגאולה העתידה, הרצון לצאת מהגלות ולבוא לירושלים יהיה הרצון של בני ישראל, ומה שיהיה אז גלוי מלמעלה ("תקע בשופר גדול") זוהי רק סבה שעל ידה יתגלה הרצון של ישראל.

(ע"פ קונטרס ראש השנה תשנ"ב. מתוך "לקראת שבת")

אחריות של כל יהודי!

כל יהודי, אנשים נשים ואפלו טף, יש לו האחריות להוסיף בעבודתו להביא את משיח צדקנו בפעל.

ומזה מובן, שאין מקום כלל שבמקום לפעל בעצמם יסמכו על אחרים או יטילו את העבודה על אחרים - אלא שזו היא העבודה דכל אחד ואחת, כל אחד ואחד צריך לעשות בעצמו את העבודה "לשמש את קוני" (שלשמה "אני נבראתי"), ובנדאי שיש לו הכחות על זה (כיון ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן" כנ"ל).

(משיחת ש"פ שמיני ה'תנש"א. מתוך "לקראת שבת")

חומש יומי

פרשת ויגש

~ יום ראשון ה' טבת ~

יחזיק רב לותה יהודה ואמר בכעו רבוני
 ומלל כען עבדך פתגמא קדם רבוני ולא
 יתקף רוגגך בעבדך ארי כפרעה כן את:

מד (יח) ויגש אליו יהודה ויאמר כי אדני ודבר-נא
 עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך כי
 כמוך כפרעה:

לילה אחת שעפכה (כ"ח). דבר אחר: מה פרעה גזר
 ואינו מקים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי
 זו היא שימת עין שאמרת לשום עינד עליו? דבר
 אחר: "כי כמוך כפרעה", אם תקניטני, אהרג אותך
 ואת אדוניך (כ"ח).

כ"ח ויגש אליו. דבר באזני אדני. ינסו דברי
 באזניך (כ"ח). ואל-יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר
 אליו קשות. כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני
 כמלך, זהו פשוטו. ומדרשו: סוף ללקות עליו
 בצרעת כמו שלקה פרעה על-ידי זקנתי שרה על

~ נקודות משיחות קודש ~

אין לעשות חשבונות כשמדבר על חנוך

ומתחילים מיד לעבוד עם כל התקף. וכמאמר העולם "אז עם
 טוב וויי - שרית מען!", ששכחאב צועקים, אף אם לא
 ישנה מאומה בצעקתו.
 ו"מכאן אתה למד" גם בנוגע אלינו, שכשמדבר בחנוך
 הילדים, להציל אותם מסכנות רוחניות, צריכים להתחיל מיד
 לעבוד בכל התקף ועם כל הכחות, ולעסוק במסירות נפש
 להציל את נפשו של הילד, ובלי חשבונות ושקולים שקליים.
 (על-פי לקוטי-שיחות כרך כ, עמוד 212 ואילך - מתוך 'לקראת טבת')

ואל-יחר אפך בעבדך
 מכאן אתה למד שדבר אליו קשות (מד, יח. ובפירוש רש"י)
 יש לעין מדוע התחיל יהודה מיד לדבר קשות, הרי היה יכול
 להתחיל ב"רבות". ואם לא יפעלו דבריו, אז לדבר קשות?
 אף הטעם מוכן בפשטות, כי אם היה מדבר על ענין חיצוני
 שאינו נוגע כל-כך, אז יש מקום לעבוד עם חשבונות ובדרכים
 המקבילים בשכל, אף כשמדבר בדבר הנוגע בנפשות ממש,
 ונפשו קשורה בנפשו" (פרשתנו מד, ל), אין עושים חשבונות,

יט אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-לכם אב
 או-אח:
 יט רבוני שאל ית עבדוהי למימר האית
 לכוני אבא או אחא:

מבקשים, או אחותנו אתה מבקש? ואף-על-פי-כן:
 ונאמר אל אדני, "לא כחדנו ממך דבר."

כ"ח ויגש אליו ויגש אליו ויאמר כי אדני ודבר-נא
 עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך כי
 כמוך כפרעה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אחר, כי כמוך כפרעה, כמו שאתם
 גדולים במקומכם, כן אנו גדולים
 במקומנו (תחומא ח: תורה יט

כי כמוך כפרעה. כשם שפרעה חמד
 שרה אמנו בשביל יפה, כך אתה
 חומד בנימין לעבד בשביל יפיו. דבר

(יח) ויגש אליו [וגו'] בי אדני.
 בנוהג שבעולם מי שלוקח עבד
 ונמצא גנב מחזירו, וזה שנמצא גנב
 אתה מבקש לעבד (תחומא ישן 1):

~ נקודות משיחות קודש ~

ואחיו נטרף בדרך, ואם-כן מובן, שעבורו הדרך היא מקום סכנה. מה-שאין-כן יהודה ידע שיוסף לא נטרף בדרך, ולכן אמר שיש כאן חששא בעלמא ותו לא.

שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (רש"י מד, כט) כאן, בדרךיו של יעקב, פרש שיש שעת סכנה של ממש. ואלו לעיל, בדרךיו יהודה, כתב "דואגים אנו שמא גמות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה". ויש לפרש, דהנה לדעתו של יעקב התרחשו שני אסונות במשפחת בנימין שהיו קשורים בדרך: אמו מתה בדרך

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 216)

לויכען פמיתי לות עבדך אבא ועולימא
ליתוהי עמנא ונפשה חביבא לה כנפשה:

(ג) ועתה פכאי אל-עבדך אבי והנער איננו אתנו
ונפשו קשורה בנפשו:

~ יום שני ו' טבת ~

לא ויהי פד יחזי ארי לית עולימא ומית
וניתוין עבדך ית שיבת עבדך אבונא
בדוונא לשאול:

(לא) והיה פראותו פיי-אין הנער ומת והולידו עבדך
את-שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה:

כ"ט - והיה פראותו פיי-אין הנער ומת. אביו מצרתו.

לב ארי עבדך מערב בעולימא מן אבא
למימר אם לא איתנה לותר ואהי חטי
לאבא פל יומיא:

(לב) פי עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר
אם-לא אביאנו אליך וחתאתי לאבי פל-הימים:

כ"ט - פי עבדך ערב את-הנער. ואם תאמר: למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם פלם מבחורן ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מגדה בשני עולמות.

לג ויכען יתב כען עבדך תחות עולימא
עבדא לרבונא ועולימא יסק עם אחוהי:

(ג) ועתה ישב-נא עבדך תחת הנער עבד לאדני
והנער יעל עם-אחיו:

כ"ט - ישב-נא עבדך וגו' (כ"ה) שלכל דבר אני מעלה ממנו: לגבורה, ולמלחמה ולשמש.

לד ארי אכדין אסק לות אבא ועולימא
ליתוהי עמי דלמא אחזי בכישו די ישתבח
ית אבא:

(ד) פיי-אין אעלה אל-אבי והנער איננו אתי פן
אראה ברע אשר ימצא את-אבי:

א ולא זכיל יוסף לאתחסנא לכל דקנימין
עלוהי וקרא אפיקו כל אנש מעלוי ולא קם
אנש עמה פד אתידע יוסף לות אחוהי:

(א) ולא-יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו
ויקרא הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד איש אתו
בהתודע יוסף אל-אחיו:

כ"ט - ולא-יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבל שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתבישין בהודעו להם.

~ נקודות משיחות קודש ~

מתבנישים. ובפסוק "שלשה אנשים נצבים עליו" (ריש פרשת וירא) לא הצרף רש"י לפרש, שתרי מדבר במלאכים, ומוכן שאין כאן עמידה סתם.

שקיהו מצרים נצבים עליו ושומעין שאקיו מתבנישין (רש"י מה, א) בדרך כלל נקט הכתוב "עומדים", ואלו "נצבים" מורה על עמידה מיוחדת. ועל-דרך פרוש רש"י (קרח טז, כז) "נצבים, בקומה וקופה". ואף כאן אין זו עמידה סתם של המצרים, אלא "נצבים" הם לגבי אחי יוסף - הם שומעים ביצר האחים

(לקוטי שיחות כרך יט עמ' 262)

בוייבב ית קלה בבכיתא ושמעו מצרים ושמע אנש בית פרעה:

(ב) ויתן את-קלו בכבי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:

כש"י - וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה, כלומר, עבדיו ובני ביתו, ואין זה לשון 'בית' ממש, אלא כמו "בית ישוראל", "בית יהודה", מישנר"ה בלע"ז.

ג ואמר יוסף לאחיהי אנא יוסף העד קען אבא קנם ולא יכילו אחיהי לאתבא יתה פתגם ארי אתבנהילו מן קדמוהי:

(ג) ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יוכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו:

כש"י - נבהלו מפניו. מפני הבושה.

ד ואמר יוסף לאחיהי קריבו קען לנתי וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון די זבנתון יתי למצרים:

(ד) ויאמר יוסף אל-אחיו גשו-נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר-מכרתם אתי מצרימה:

כש"י - גשו-נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר: 'עלשו אחי נכלמים', קרא להם בלשון רכה ותחנונים והקרא להם שהוא מהול (כ"ה).

ה וכען לא תתנסון ולא יתקף בעיניכון ארי זבנתון יתי הבא ארי לקנימא שלחני יי קדמיכון:

(ה) ועתה אל-תעצבו ואל-יחר בעיניכם כי-מכרתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם:

כש"י - למחיה. להיות לכם למחיה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

גשו נא אלי ואומר לכם בתשאי. דבר אחר, מתחלה אמר להם יוסף אני יוסף אחיכם, העוד אבי חי, ולא רצה להזכיר מכירתו בפני בנימין אחיו שלא יתבנישו ממנו ושלא יגיד לאביו, והפליגן לצד אחד ואמר להם גשו נא אלי, הפרידן מבנימין ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי: תורה ה

בחוצ ומטין אנניהם מה הם מדברים, ולכך פשאמר אני יוסף אחיכם, העוד אבי חי לא חשש אם הם שומעין, אבל פשרצה לומר אשר מכרתם אותי לא רצה שישמעו, לפי שהיה בדעתו להושיב אחיו במצרים, ואילו היו שומעין שמכרו אחיהם, יאמרו אנשים רעים הם מאד שאפילו לאחיהם מכרו, כל-שכן שיעשו עמנו רעה אם ישובו אפנו, ולכך אמר להם

מה (ג) ולא יכלו אחיו לענות אתו. פירש הרב יוסף קרא, מאמינים ואינם מאמינים, מאמינים שהרי הזכיר שמו יוסף, ואינם מאמינים, לשעבר לעבד נמכר יוסף, ענו בכבל ונלו (תהלים קה יד), ועכשיו הוא מושל בכל ארץ מצרים: תורה ד

(ג-ד) גשו נא אלי ויגשו. מדרש, לפי שאמר למעלה (פסוק א) הוציאו כל איש מעלי, והמצרים היו עומדים

(ו) כִּי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֶמֶשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֶרִישׁ וְקָצִיר:

וְאֵרִי דָבַן תַּרְמִיז שְׁנִין כִּפְנֵי בְּגוֹ אֶרְעָא וְעוֹד חֶמֶשׁ שְׁנִין דִּי לִית זְרֻעָא וְחֻצְדָּא:

כִּי־זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב • עֲבְרוּ מִשְׁנֵי הָרַעַב.

(ז) וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית בְּאֶרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפֹלִיטָה גְדֹלָה:

וַיִּשְׁלַחֲנִי יי קְדַמִּיכוֹן לְשׁוֹאָה לְכוֹן שְׂאֲרָא בְּאֶרְעָא וְלִקְמָא לְכוֹן לְשִׁזְבָּא רַבָּא:

~ יום שלישי ז' טבת ~

(ח) וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הֵאֱלֹהִים וַיִּשְׁלַחֲנִי לְאָב לְפָרְעָה וּלְאֶדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ח וְכַעַן לֹא אֶתְוֹן שְׁלַחְתִּינִי יְתִי הֵבֵא אֱלֹהִים מִן קִדְּם יי וְשׁוֹנֵי לְאָבֵא לְפָרְעָה וְלְרַבּוֹן לְכָל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ וְשִׁלְטִי בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כִּי־זֶה לְאָב • לְחֶבֶר וּלְפִטְרוֹן.

(ט) מִהֲרוֹ וְעַלּוּ אֶל־אָבִי וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף שָׁמַנִּי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן לְכָל־מִצְרַיִם רְדֵה אֵלַי אֶל־תַּעֲמֹד:

ט אֶחָדוּ וּסְקוּ לְנוֹת אָבֵא וְתִימְרוּן לֵיהּ כַּדְּבַן אָמַר בְּרַךְ יוֹסֵף שְׁוֹנֵי יי לְרַבּוֹן לְכָל מִצְרַיִם חוֹת לְוֹתִי לֹא תַתְּעַבֵּב:

כִּי־זֶה וְעַלּוּ אֶל־אָבִי • אֶרֶץ שְׂרָאֵל גְּבוּהָה מִכָּל הָאֶרְצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

”שְׁמַנִּי אֱלוֹקִים לְאֶדוֹן לְכָל מִצְרַיִם” – וּבְיַדִּי לְקַטּוֹ לְקַבֵּץ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבְּעוֹלָם וּלְהַבִּיאָו לְמִצְרַיִם, וְלִכְנֹן ”רְדֵה אֵלַי אֶל תַּעֲמֹד” – כִּי מַעֲכָשׂוֹ אֶפְשֶׁר שְׂתַתְּבַצֵּעַ הַכּוֹנֵה וְהַמְטִירָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם, הֵינִי שְׂבִגֵי־יִשְׂרָאֵל בְּכָרוֹ וַיַּעֲלוּ אֶת נִיצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה (“הַעֲלוּם עִמָּם”).

שְׁמַנִּי אֱלוֹקִים לְאֶדוֹן לְכָל מִצְרַיִם, רְדֵה אֵלַי אֶל תַּעֲמֹד (מה, ט) חַז”ל אָמְרוּ (פסחים קיט) כִּי ”כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבְּעוֹלָם יוֹסֵף לְקַטּוֹ וְלְהַבִּיאָו לְמִצְרַיִם כּוּ”, וְכַשְׁעֲלוּ מִמִּצְרַיִם הַעֲלוּם עִמָּם”. בְּמֵאֵמֶר זֶה רָמְזוּ חַז”ל כִּי הַמְטִירָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת הַמִּצְוִיִּים בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וְהַעֲלָאָתָם לְקְדוּשָׁה.

זֶהוּ שְׂרָמֵז הַפְּתוּב:

(לקוטי־שיחות כרך ג, עמ' 823)

(י) וַיִּשְׁבַּת בְּאֶרֶץ־גִּשֹׁן וְהָיִתָּ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֵיךְ וּבְנֵי בְנֵיךְ וְצִאֲנֶךָ וּבְקַרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לְךָ:

י וְתַתִּיב בְּאֶרְעָא דְּגִשֹׁן וְתִהִי קְרִיב לִי אַתְּ וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ וְעִנְךָ וְתוֹרְךָ וְכָל דִּי לְךָ:

(יא) וְכַלְכַּלְתִּי אֶתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חֶמֶשׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן־תִּוְרַשׁ אֶתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לְךָ:

יא וְאֶזְוֹן יְתֵךְ תִּמָּן אֶרֶי עוֹד חֶמֶשׁ שְׁנִין כִּפְנֵי דְּלִמָּא תַתְּמַסְפֵּן אַתְּ וְאֲנָשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דִּי לְךָ:

כִּי־זֶה פֶּן־תִּוְרַשׁ • ”דְּלִמָּא תַתְּמַסְפֵּן”, לְשׁוֹן: ”מִוְרִישׁ וּמַעֲשִׂיר”.

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוֹת וְעֵינַי אַחִי בְּנִימִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם:

יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוֹת וְעֵינַי אַחִי בְּנִימִין אֶרִי כְּלִישְׁנוֹכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְכוֹן:

שיעור יומי ליום שלישי ז' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מה - פרשת ויגש
 מה
 הַשָּׁנָה אֵת כָּל־שָׁנָה יָחַד, לֵאמֹר שְׁפָשֶׂם שְׂאִין לִי שְׂנָאָה
 עַל בְּנֵי־מִן אָחִי שֶׁהָרִי לֹא הָיָה בְּמִכְרָתִי, כִּי אֵין
 בְּלִבִּי שְׂנָאָה עֲלֵיכֶם.

יג. וְתַחֲוִין לְאַבָּא יָת כָּל יָקָרִי בְּמִצְרִים וְיָת
 כָּל דִּי תַחֲוִין וְתַחֲוִין יָת אַבָּא הָכָא:
 יג. והגדתם לאבי את-כל-כבודי במצרים ואת
 כל-אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את-אבי הנה:

יד. וַיִּפֹּל עַל-צְוָארֵי בְנֵי־מִן־אָחִיו וַיִּבְכֶּה וּבְנֵי־מִן
 בָּכָה עַל-צְוָארָיו:
 יד. ויפול על צווארי בנימן-אחיו ויבכה ובנימן
 בכה על-צואריו:

דעמי, דייקו של רש"י, דביוסף כתיב: "ויפול ויבך". תרמי משמע אשני מקדשות,
 ולקח עשה ב' פעלות על זה הרמז, מה-שאינן בן בנימין דלא כתיב רק "ובנימן
 בכה", פעלה אחת, שלא רמו רק על חרבן אחר. וענן בבאור תרגום יונתן,
 ששם הוא בדרך דרש).

~ נקודות משיחות קודש ~

אין להסתפק בבכיה

ענין הבכיה הוא בכדי להקל על הבוכה. וכנראה בחוש,
 שפאשר האדם בוכה על המצר ומעיק לו, אין בכחה של בכיה
 זו למסן את הדבר שגרום אותה, אלא שבבכיתו ירחיק לו, וכמו
 שכתוב היתה לי דמעתי להם וגו'.
 ולכן: פשוטא "חרבן מקדשו" של חברו - משתתף בצערו
 ובוכה, אבל (עקר) התקון ובנין בית המקדש מחדש אינו תלוי
 בו אלא בחברו. אולם בשעה שרואה אדם את חרבן בית
 המקדש הפרטי שלו, אז אין לו להסתפק באנחה ובבכיה, אלא
 להשתדל למסן ולבנותו מחדש על-ידי שיעבר עבודתו להביא
 את הגאולה הפרטית בנפשו.
 (על-פי לקוטי-שיחות כרך י, עמוד 148 - מתוך 'לקראת שבת')

ויפול על-צווארי בנימן-אחיו ויבכה, ובנימן בכה על-צואריו:
 (מה, יד)
 איתא בגמרא על הפסוק "ויפול על צווארי בנימן אחיו ויבכה,
 ובנימן בכה על צואריו" "בכה על שני מקדשין שעתידין
 להיות בחלקו של בנימן, ועתידין לחרב, ובנימן כו' בכה על
 משפן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד לחרב".
 וצריך להבין: מדוע בכה יוסף על המקדשות של בנימן,
 ובנימן בכה על המשפן שבחלקו של יוסף - והרי לכאורה
 אדרבה: כל אחד מהם עליו לכנות על חרבן בית המקדש
 שבחלקו הוא?
 והבאור בנה:

טו. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶן וַיִּתֵּן בֶּן
 מְלִילוֹ אַחוֹהִי עֲמָה:
 טו. וינשק לכל אחיו ויבכה עליהן ויתן בן
 מלילו אחיו אתו:

טז. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ:
 טז. וינשק לכל אחיו ויבכה עליהם ויתן בן
 דברו אחיו אתו:

יז. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ.
 יז. והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף
 וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו:

יח. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ.
 יח. והקל נשמע בית פרעה. כמו: 'בבית פרעה', וזהו לשון 'בית' ממש.

יט. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ.
 יט. ויאמר פרעה אל-יוסף אמר אל-אחוך זאת עשו
 טענו את-בעירכם ולכו-באו ארצה כנען:

כ. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל־אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ. וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וַיִּתֵּן בֶּן
 דְּבָרוֹ אָחִיו אִתּוֹ.
 כ. ויאמר פרעה אל-יוסף אמר אל-אחוך זאת עשו
 טענו את-בעירכם. תבואה.

(יח) וקָחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאָתַנָּה לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:

יה ודקרו ית אבוכוון וית אנש בתיכוון ועולו לותי ואתן לכוון ית טוב ארעא דמצרים ותיכלון ית טובא דארעא:

כ"ט - את־טוב ארץ מצרים • ארץ גשן, נבא ואינו יודע מה נבא, סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים. חלב הארץ • כל "חלב", לשון 'מיטב' הוא.

(יט) וְאָתַנָּה צְוִיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְכֶם וּלְנִשְׁיֵכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:

יט ואת מפקדא דא עיבדו סיבו לכוון מארעא דמצרים עגלון לטפליכוון ולנשיכוון ותסלון ית אבוכוון ותיתון:

כ"י - ואתה צויתה • מפי, לומר להם. זאת עשו • כך אמר להם, שברשותי הוא.

(כ) וְעֵינֵיכֶם אֶל־תָּחֹם עַל־פְּלִיכֶם בִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:

כ ועינכוון אל תחום על מגיכוון ארי טב כל ארעא דמצרים דלכוון הוא:

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל־פִּי פִרְעֹה וַיִּתְּנוּ לָהֶם צֹדֵה לְדֶרֶךְ:

כא ועשיוכוון בני ישראל ויתנו להם יוסף עגלות על פי פרעה ויתנו להם צדה לדרך:

(כב) לְכֹלֶם נָתַן לְאִישׁ חֶלְפוֹת שְׂמֹלַת וּלְבַנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֶלְפַת שְׂמֹלַת:

כב לכלהון נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש מאות כסף וחמש חלפת שמלת:

(כג) וּלְאֲבִיו שָׁלַח בְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמוּזִים נְשֵׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וַעֲשֵׂר אֶתְנַת נְשֵׂאת בַר וְלַחֵם וּמְזוֹן לְאֲבִיו לְדֶרֶךְ:

כג ולאביו שלח בזאת עשרה חמוזים נשאים מטוב מצרים ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו לדרך:

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמז בגריסין של פול

אף דשבורים הם, הגה דוקא מאכל זה הנה חשוב ביותר במצרים, וכמו שכתוב ב'עין יוסף' בשם ה'יפה תאר': 'ולכן נקרא טיב ארץ מצרים, כי לא נמצא עוד מין גריסין כזה בשאר הארצות, ונקרא פול המצרי', כמו־כן דוקא על־ידי־זה שמכרו השבטים את יוסף, הצאה טובה "למחיה שלחני אלקים לפניכם" (פרשתנו מה, ה), ולכן אל יצטער על זה שמכרו השבטים את יוסף.

ולאביו שלח . . מטוב מצרים מדרש אגדה – גריסין של פול (מה, כג. ובפירוש רש"י) יש לכאר בדרך הרמז, הטעם שמכל טוב מצרים, שלח יוסף ליצקב דוקא גריסין של פול: יוסף ידע שקשגגיעו השבטים ליצקב ונגידו לו שיוסף עדין חי, גרחו להגיד ליצקב שמכרו אותו, ויצטער יצקב על־זה, ורצה יוסף למצט צערו של אביו. ולכן שלח אליו גריסין של פול, כי גריסין של פול "הם פולים שבורים לחלקים" (גור־אריה כאן), וכןה רמז לו שקמו שפולים,

(על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 151 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יט) קָחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת. פירוש, קחו לכם עגלות לטפכם ולנשיכם, ונשאתם את אביכם על כתפתיכם ובאתם, וכן מוכיח הפסוק שלפניו (להלן מו ה) וישאו בני ישראל את יצקב אביהם, ואת טפם ואת נשיהם בעגלות: תורה כ (כ) ועיניכם אל תחום על פליכם.

לפי שהיה יודע באביו שהיה קפדן על פליו וחס עליהם, כמו שאמרו חז"ל (חולין צא) וינתר יצקב לבדו (לעיל לב כה), שחזר על פפים קטנים, לקב

שיעור יומי ליום שלישי ז' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום - מה - פרשת ויגש

אֶת הַעֲגֻלוֹת, וְלֹא שׁוּם תְּמוּרִים וְאֲתוּנוֹת, וְקָל לְהִבִּין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מֵהֶרֶשׁ"ל. •
מְטוֹב מְצָרִים • מְצִינּוֹ בְּגִמְרָא שֶׁשְׁלַח לוֹ יִין יִשָּׁן
שְׂדַעַת זְקָנִים נוֹחָה הֵימָנוּ, וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה: 'גְּרִיסִין
שֶׁל פּוֹל'. בָּר וְלַחֵם • כְּתַרְגוּמוֹ. וּמְזוּזָן • לְפִתָּן (פך)
גִּרְסַת רַא"ם) •

כ"ט ◀ **שְׁלַח כְּזֹאת** • כְּחֻשְׁבוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֻשְׁבוֹן?
עֲשֶׂרָה תְּמוּרִים וְגו' (רצונו שְׁמֵלַת "כְּזֹאת" הַמִּתְקַרֵּת וּבְכ"ף הַדְּמִיוֹן,
מוֹדָה עַל כִּי מַעֲוֵלָם לֹא שְׁלַח לוֹ עֲשֶׂרָה תְּמוּרִים וְעֶשֶׂר אֲתוּנוֹת, רַק הֵכִי קָאָמַר
קָרָא: וְלֵאבִיו שְׁלַח כְּעֲגֻלוֹת כְּזֹאת וְגו', כְּלוּמַר כְּחֻשְׁבוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִשְׁא
עֲשֶׂרָה תְּמוּרִים וְעֶשֶׂר אֲתוּנוֹת, וְהִשְׁתָּא אֲתֵי שְׁפִיר דְּלֹא מְצִינּוֹ נְכַסְבִּי, אֱלֹא: "וַיִּרְאֵהוּ

(כד) **וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶחָיו וַיִּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם אַל־**
תִּרְגְּזוּ בַדֶּרֶךְ:

יְרִיבוּ בַדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירְתּוֹ, לְהִתְנַכַּח זֶה עִם זֶה
וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַר, אֲתָה סִפְרַת לְשׁוֹן־הָרַע עָלָיו
וְגִרְמַתָּ לָנוּ לְשִׁנְאוֹת.

כ"ט ◀ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַדֶּרֶךְ** • אַל תִּתְעַסְקוּ בַדְּבַר הַלְכָה,
שֶׁלֹּא תִרְגְּזוּ עָלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דְּבַר אַחֵר: אַל תִּפְסִיעוּ
פְּסִיעָה גִּסָּה, וְתִפְּנְסוּ בַחֲמָה לְעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל
מְקָרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דוֹאֵג שֶׁמֵּא

כֹּה וְסִלְקוּ מִמְצָרִים וְאֲתוֹ לְאַרְעָא דְכַנְעַן
לְוֹת יַעֲקֹב אַבְוֵהוּן:

(כה) **וַיַּעֲלוּ מִמְצָרִים וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב**
אֲבִיהֶם:

כֹּו וְחִוִּיאוּ לָהּ לְמִימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף קָמָם
וְאָרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אַרְעָא דְמְצָרִים וְהוּוּ
מְלִיָּא פִּיגְוָן עַל לְבָבָא אָרִי לֹא הֵימִין לְהוּן:

(כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ לְאָמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מוֹשֵׁל**
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּפֵּג לְבֹו כִּי לֹא־הֵאֱמִין לָהֶם:

"מֵאֵין הַפּוֹגוֹת", (יִרְמִיָּה מַח) "וַיִּרְיַחוּ לֹא נִמְר",
מִתְרַגְּמִינָן: 'וַיִּרְיַחִיהָ לֹא פָג'.

כ"ט ◀ **וְכִי־הוּא מוֹשֵׁל** • וְאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיַּפֵּג לְבֹו •
נִחְלַף לְבֹו, וְהִלָּךְ מִלְּהֵאֱמִין, לֹא הִזָּה לְבֹו פּוֹנֵה אֶל
הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן "מְפִיגִין טַעְמָן" בְּלִשׁוֹן מְשֻׁנָּה, וְכֵמוֹ:

כֹּו וּמְלִילוֹ עֲמָה יָת כָּל פְּתַגְמֵי יוֹסֵף דִּי מְלִיל
עֲמָהוֹן וְחִזָּא יָת עֲגֻלְתָּא דְשְׁלַח יוֹסֵף לְמַטְל
יָתָהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוֹת יַעֲקֹב אַבְוֵהוּן:

(כז) **וַיַּדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר**
אֵלֵיהֶם וַיִּרְא אֶת־הַעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר־שְׁלַח יוֹסֵף לְשִׁנְאוֹת
אֲתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם, בְּעֵרֹת הָאָרֶץ, תּוֹרָתוֹ וְצַדִּיקְתּוֹ עֲמוֹ כְּמִקְרָם.
זֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב (בְּפִסְוֹק הַבָּא) "עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי" – הוּא
נוֹכַח שִׁיּוֹסֵף חַי וּמִתְנַהֵג כְּרֵאוּי לְבָנוּ שֶׁל בְּחִיר שְׁבָאָבוֹת, הוּא
עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרָאת 'תּוֹרַת חַיִּים' וּמְקַיֵּים אֶת מְצוּתֶיהָ
שֶׁעָלֶיהֶן נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא יח) "וְחַי בְּהֶם".
(מְשִׁיחַת מוֹצָאי חֲנוּכָה תַשַּׁמ"א)

וַיַּדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי יוֹסֵף... וַיִּרְא אֶת הַעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר שְׁלַח
יוֹסֵף (מַח, כז)
לְשֵׁם מַח הַעֲבִיר יוֹסֵף לְאָבִיו סִמְן שֶׁהוּא חַי? וְכִי יַעֲקֹב לֹא
הִנָּה מֵאֱמִין לְבָנָיו בְּלִי סִמְן? וְהִלּוֹא אָמְרוּ חַי"ל (ר"ה כג)
"מִיִּלְתָּא דְעִבְדָּא לְאִגְלוּי – לֹא מִשְׁקָרִי בַּה אִינְשִׁי".
אֱלֹא הַסִּמְן נוֹעֵד לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא חַי כִּיּוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְשֶׁגַם

דַּעַת זְקָנִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת - עוֹז וְהַדְר
(תַּהֲלִים ד ה), וְכֵמוֹ לֵב רִגְזוֹ (דְּבָרִים כח סה),
דְּמִתְרַגְּמִינָן דְּחִיל: תּוֹרָה כַּה
(כז) **וַיַּדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דְּבָרֵי**
יוֹסֵף. פִּירֵשׁ רַש"י, סִמְן מְסַר לָהֶם,
כְּשֶׁפִּירֵשׁ מִמֶּנּוּ הָיָה עוֹסֵק בְּפִרְשַׁת
זֵהוּיָרִים עַל כָּף. כָּף מְפָרֵשׁ הָרֵב יַעֲקֹב
י"ל: תּוֹרָה כַּה
(כד) **אַל תִּרְגְּזוּ בַדֶּרֶךְ**. אַל תִּפְחָדוּ
מִסְפִּנַת הַדֶּרֶךְ, כִּי אֲנִי מוֹשֵׁל בְּכָל
הָאָרֶץ, וְהוּא כְּמוֹ רִגְזוֹ וְאֵל תִּחַטָּאוּ

כ"י «את כל דברי יוסף • סימן מסר להם, במה היה עוסק כשפרש ממנו, בפרשת 'עגלה ערופה', וזהו שנאמר: "וירא את העגלות אשר שלח יוסף", ולא נאמר: 'אשר שלח פרעה'. ונתחי רוח יעקב • שרתה עליו שכניה, שפרשה ממנו.

~ יום רביעי ח' טבת ~

כח ויאמר ישראל סגי לי חדוא עד כען יוסף ברי קנים אזיל ואחזנה עד לא אמות: (כח) ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלקה ואראנו במרים אמות:

כ"י «רב עוד • רב לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ו"עוד יוסף בני חי".

א ונטל ישראל וכל די לה ואתא לבאר שבע ודבח דבחין לאלהה אביהי יצחק: (א) ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק:

כ"י «בארה שבע • כמו לבאר שבע, ה"א בסוף תבה במקום למ"ד בתחלתה. לאלהי אביו יצחק • תיב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו, לפיכך תלה ב"יצחק ולא באברהם.

ב ואמר יי לישראל פחזוי דליליא ואמר יעקב יעקב ואמר הא אנא: (ב) ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ויאמר הנני:

כ"י «יעקב יעקב • לשון חבה.

ג ואמר אנא אל אלהה דאבוך לא תרחל מלמיחת למצרים ארי לעם סגי אשווקך תמן: (ג) ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא מרדה מצרימה כילגוי גדול אשימך שם:

כ"י «אל תירא מרדה מצרימה • לפי שהיה מצר על שנוזק לצאת לחוצה-לארץ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ולכך כשראה העגלות האמין, אמר בנדיאי מפי מלך הוא זה: תורה כח (כח) רב [עוד] יוסף בני חי. פירוש, יעקב קרא רב למביא העגלות, כמו רב החבל (יזנה א 1), ושאל לו עוד יוסף בני חי, כי אותך אני מאמין יותר מהם. דבר אחר, בניו היו מאריכים בדברים ומספרים לו גדולתו של יוסף, לךך אמר להם רב לכם לספר בזה, אך אמרו אם בני חי באמת, ואם אמת אלקה ואראנו וגו': תורה א

(ראה ב"ק 17). וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה, לכן נראה לפרש בפרשת עגלות המשכן, דכתיב (במדבר 11) שש עגלות צב: וירא את העגלות [וגו'] ונתחי רוח יעקב אביהם. פירוש, כשראה העגלות חיתה רוחו והאמין, כי קודם לכן צינה יוסף לבל יוציאו עגלות מארץ מצרים, ועכשיו אמר פרעה ואתה צויתתה זאת עשו קחו עגלות (פסוק 17), מה שאין אחרים רשאים להוציא,

דמתרגמינן ואלויאו, ואמר לו יוסף חזור בך, ואמר לו יעקב בני גדולה לניה שעליה נתוספה פרשה אחת בתורה, דכתיב (דברים כא 1) דיינו לא שפכה, וכי תעלה על דעתך שבית דין שופכי דמים, אלא לא ראינוהו ופטרונוהו בלא לניה (סוטה 40), הא אם ראוהו ולא לוינוהו, מעלה עליהם כאלו שפכו דמים, והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עוסק בה. ויש אומרים שהיה עוסק בעגלה שמושכת בקרון

~ נקודות משיחות קודש ~

לא לפחד מהגלות

להרגיש כ"בנים שגלו מעל שלחן אביהם" (ברכות ג, סוף עמוד א), ולחוש בלבם פאב וצער על המצאו בגלות. אך מאידך, אסור לו להתפעל ולהרגיש "יראה ופחד" מהמניעות והעכובים על עבודת ה' כשנמצאים בגלות, כי בנדאי נתנו לו מלמעלה כל הכחות הדרושים להתגבר עליהם. ואדרבה: דוקא "לפי שהיה מצר" על הגלות, הרי הוא מגיע ל"אל תירא", כי דוקא על ידי שמצטער על זה שהוא בגלות, ומשתוקק תמיד לשוב לארץ ישראל, הגה השתוקקות זו גופא מרימה ומגביהה את האדם למעלה מהגלות, ובמילא אין לו יראה ופחד מהמניעות והעכובים שבגלות. (על-פי לקוטי-שיחות כרך ל, עמוד 229 ואילך - מותר לקראת שבת')

אל-תירא מרדה מצרימה לפי שהיה מצר על שנוזק לצאת לחוצה-לארץ (מו, ג. ובפירוש רש"י) לכאורה תמיה, מאחר שהפגנה בהבטחת הקב"ה היתה, להסיר צערו של יעקב, מדוע נאמר בה הלשון "אל תירא" (שלילת הדאגה על העתיד), ולא "אל תצטער" (שלילת הצער ופגמת הנפש דעכשו) וכיוצא בזה? ויש לומר בדרך הרמז, דבזה אמר לו הקב"ה, שרגש של צער על זה שנוזק לצאת מארץ-ישראל רגש טוב הוא, ואין לו להסירו מלבם, אלא רק את הרגש היראה ופחד עליו להסירו מלבם. כלומר: מחד גיסא, אדם שאינו נמצא בארץ ישראל, צריך

ד אנא אחות עמך למצרים ואנא אסקנך אף אסקא ויוסף ישגי ידוהי על עיניך :

(ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם-עלה ויוסף ישית ידו על-עיניך :

ש"י • ואנכי אעלה • הבטיחו להיות נקבר בארץ.

ה ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני-ישראל את-יעקב אביהם ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח פרעה לשאת אתו :

(ה) ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני-ישראל את-יעקב אביהם ואת-נשיהם בעגלות אשר-שלח פרעה לשאת אתו :

ו וידברו ית גיתיהו וית קניניהו די קנו בארעא דכנען ואתו למצרים יעקב וכל בנהי עמה :

(ו) ויקחו את-מקניהם ואת-רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל-זרעו אתו :

ז והו: "אשר בריתי לי". העמיד לו צביון של זהב ושל כסף כמין פרי, ואמר לו: 'טל את אלו'.

ש"י • אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם, נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה. אמר: נכסי חוצה-לארץ אינן פדאי לי,

ח בנתי ובני ובנות בניו וכל-זרעו הביא אתו מצרימה :

(ז) בנתי ובני ובנות בניו וכל-זרעו הביא אתו מצרימה :

ש"י • ובנות בניו • סרח בת אשר ויוכד בת לוי.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ז) בנותיו ובנות בניו. פירש רש"י, בנות בניו זה שרח בת אשר ויוכד בת לוי. וקשיא דבניו ניחא אלא בנותיו מאן ניחאו, שהרי לא נכנסו מבנותיו למצרים כ"אם דינה, (שהיתומות) [שהתאמות] מתו (ראה רש"י פסוק בן). ושמיא יש לומר דכלותיו

שבקעים. וגם בעלותם עלו ששים רבוא חסר אחד, ונמנה הקדוש-ברוך-הוא עמהם ועלה והיו שלמים (פירי ד"א פ"ט). דבר אחר, ואנכי אעלה גם עלה, לא תעלה על דעתך שתהיה שם רוד, כ"אם גדול ומעולה תהיה שם: תורה ה

מו (ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עלה. ירדו למצרים נמנה הקדוש-ברוך-הוא עמהם בעצמו ובכבודו, שהרי בפרטן לא תמצא רק ששים ותשע, וכתוב (דברים י ב) בשבקים נפש וגו', הרי שנמנה הקדוש-ברוך-הוא עמהם והיו

טו אליו בני לאה דילידת ליעקב בפדן ארם ונת דינה ברחה כל נפש בנוהי ובנתה תלתינ ותלת:

(טו) אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל־נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש:

אלא שלשים ושתיים? אלא זו יוכבד, שגולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר: "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", לידתה במצרים, ואין הורגתה במצרים.

כ"י אלה בני לאה וגו' ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבה תלה ביעקב, ללמדך: אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה. שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא

טז ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי וארודי ואראלי:

(טז) ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון ערי וארודי ואראלי:

יז ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתהון ובני בריעה חבר ומלפיהל:

(יז) ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלפיהל:

יח אליו בני זלפה דיבה לבן ללאה ברחה וילידת ית אליו ליעקב שית עשרי נפשא:

(יח) אלה בני זלפה אשר־נתן לבן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש:

יט בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן:

(יט) בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן:

כ"א בני רחל אשת יעקב. ובכלן לא נאמר בהן "אשת", אלא שהיתה עקרו של בית.

כא ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד:

(כ) ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אסנת בת־פוטו פרע כהן אן את־מנשה ואת־אפרים:

כב אליו בני רחל דאתילידו ליעקב כל נפשא ארבעה עשר:

(כא) ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד:

כג ובני דן חשים:

(כב) אלה בני רחל אשר ילד ליעקב כל־נפש ארבעה עשר:

כד ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם:

(כג) ובני דן חשים:

כה אליו בני בלהה דיבה לבן לרחל ברחה וילידת ית אליו ליעקב כל נפשא שבעה:

(כד) ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם:

כו אליו בני זלפה דיבה לבן לרחל ברחה וילידת ית אליו ליעקב כל נפשא שבעה:

(כה) אלה בני בלהה אשר־נתן לבן לרחל בתו ותלד את־אלה ליעקב כל־נפש שבעה:

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לַיעֲקֹב מִצְרִימָה יֵצְאֵי יִרְכּוּ מִלְבָּד וְגַיִי בְנֵי־יעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ:
 כו כָּל נַפְשָׁא דְעֵלָא לַיעֲקֹב לְמִצְרַיִם נַפְקֵי יִרְכַּה בַר מְנַשֵּׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שְׁתִּין מִלְבָּד וְגַיִי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ: וְשִׁית:

בין החומות. (ועין בפאור לתרגום יונתן, ומשם תמצא לרבות צמאונך ברש"י). ולדברי האומר: 'תאומות נולדו עם השבטים', צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מצאתי ב'ויקרא רבה': עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן: "נפשות ביתו", לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב, שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן: "נפש", לפי שהיו עובדים לאל אחד.

כ"י - כל הנפש הבאה ליעקב • שיצאו מארץ כנען לבא למצרים, ואין "הבאה" זו לשון עבר אלא לשון הנה, כמו: (אסתר ט) "בערב היא באה", וכמו "והנה רחל בתו באה עם הצאן", לפיכך טעמו למטה בא"ף, לפי ששיצאו לבא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושיש. והשני: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בבב"ת, לפי שמשבאו שם היו שבעים, שמשבאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יִלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שָׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרִימָה שְׁבַע־עִים:
 כז וּבְנֵי יוֹסֵף דֵּי אֲתִילִידוּ לֵה בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְרִין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעֵלָא לְמִצְרַיִם שְׁבַע־עִין:

כז ובני יוסף די אתילידו לה במצרים נפשתא תרין כל נפשתא לבית יעקב דעלא למצרים שבעים:

~ יום שישי י' טבת ~

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן:
 כח וְיִתְּ יְהוּדָה שְׁלַח קְדַמוּהֵי לְנֹת יוֹסֵף לְפָנָה קְדַמוּהֵי לְגִשְׁן וְאֵתוּ לְאַרְעָא דְגִשְׁן:

כח ונתן יהודה שלח קדמוהי לנות יוסף לפנאה קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן:

כ"י - ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן:

ומדרש אגדה: "להורות לפניו", לתקן לו בית תלמוד, שמשם תצא הנראה.

כ"י - להורות לפניו • כתרנגומו, לפנות לו מקום ולהורות האידך תישב בה. לפניו • קדם שיגיע לשם.

(כט) וַיֹּאסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיַּפֵּל עַל־צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל־צוּאָרָיו עוֹד:
 כט וַיִּטְקִים יוֹסֵף רְתֻכּוּהֵי וּסְלִיק לְקַדְמוּת יִשְׂרָאֵל אָבִוּהֵי לְגִשְׁן וְאֲתַגְּלִי לֵה וַנִּפֵּל עַל צוּרָה וּבְכָא עַל צוּרָה עוֹד:

כט וטקים יוסף רתכוהי וסליק לקדמות ישראל אביוהי לגשן ואתגלי לה ונפל על צורה ובכא על צורה עוד:

כ"י - ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקריאת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבכה על צואריו עוד:

עוד, "לשון רבוי הוא: אינו שם עליו עלות נוספות על חטאיו, אף כאן: הרבה והוסיף בככי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את "שמע".

כ"י - ויאסר יוסף מרכבתו • הוא בעצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו. וירא אליו • יוסף נראה אל אביו. ויבכה על צואריו עוד • לשון הרבות בכיה, וכן: (איוב לד) "כי לא על איש ישים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אחת שלשים ושלש עם יעקב, לפי שהוא מן המגן הראשון וממנו החל למנות מגן השבעים, והכי פשטיה דקרא כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה, אם תרצה לידע מנינם, מנה עם יעקב ותמצאם שבעים. ולפי מה שפירשתי למעלה (פסוק ד) אין צריך

(כז) הבאה מצרימה שבעים. פירוש, עם יעקב, וראש הענין מוכיח בן, דכתיב (פסוק ח) אלה שמות וכו' [הבאים מצרימה יעקב ובניו], להודיע שיעקב מן המגן עם בניו ונכלל עם בני לאה, שאין בפרטן אלא שלשים ושנים והכתוב מונה

ז) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָהּ הַפַּעַם אַחֲרַי
רְאוּתִי אֶת־פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי:

ז"י אמוּתָהּ הַפַּעַם • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סְבוּר הָיִיתִי לְמוֹת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בְּעוֹלָם הָזֶה וְלְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי שְׂכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שְׂתִּבְעֵנִי

לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֲעֵלָה
וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחִי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי:

ז"י וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחִי וְגו' • עוֹד אוֹמֵר לוֹ: "וְהָאֲנָשִׁים רוּעֵי צֹאן" וְגו'.

לב) וְהָאֲנָשִׁים רָעִי צֹאן כִּי־אֲנָשֵׁי מִקְנֵה הַיּוֹ וְצֹאֲנָם
וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הִבִּיאוּ:

לב וְגַבְרִיא רָעִי עָנָא אַרְי גַּבְרֵי מְרֵי גִיתֵי הוּוּ
עֲנָהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲזִימָאוּ:

לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פָּרְעָה וְאֹמֵר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם:

לג וְהָיָה אַרְי יִקְרִי לְכוּן פָּרְעָה וְיִימַר מַה
עוֹבְדֵיכוּן:

לד) וְאֹמַרְתֶּם אֲנָשֵׁי מִקְנֵה הַיּוֹ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ
וְעַד־עַתָּה גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל־רְעָה צֹאן:

לד וְתִימְרוּן גַּבְרֵי מְרֵי גִיתֵי הוּוּ עֲבָדֶיךָ
מִעוֹלָמְנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבֹתַנָּא
בְּדִיל דִּי תִּתְבוּן בְּאֶרְעָא דְגֹשֶׁן אַרְי מְרַחְקִין
מִצְרָאֵי כָּל רָעִי עָנָא:

ז"י בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מְרֻעָה, וּבְקִשְׁתָּאֲמְרוּ לוֹ שְׂאִין אַתֶּם בְּקִיִּאִין

בְּמִלְאָכָה אַחֲרַת, נִרְחַקְכֶם מֵעֲלִיו וְיִוָּשִׁיכְכֶם שָׁם.
כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם וְגו' • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֲלֵהוּת.

מז) וַיָּבֵא יוֹסֵף וַיַּגִּד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי
וְצֹאֲנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

א וַיָּבֵא יוֹסֵף וַיַּגִּיד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאָחִי
וְעֲנָהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוּ מֵאֶרְעָא
דְּכְנָעַן וְהָא אַנְוִן בְּאֶרְעָא דְגֹשֶׁן:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִצְרַיִם לְפִי שֶׁהִיא עוֹמְדַת בְּגִבּוֹן[ל]
(ל) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (יהושע טו נא)
[ו]גֹשֶׁן וְחֵלֶן וְגַלְהָ. וּלְפִי שֶׁהֵלֶךְ יְהוֹדָה
בְּשִׁבְלֵי אָבִיו אֲצֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו
גִּשְׁנָה (פסוק כח) זָכָה וְנִפְלָה בְּחֵלְקוֹ.
וְגוֹשֶׁן נִתַּן פָּרְעָה לְשֶׁרָה אִמּוֹ, וְלִכְךָ
בְּחֵרוֹ בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְנִפְלָה בְּחֵלְקָם וְלֹא
עָרְעְרוּ בָּהּ מִצְרַיִים (פְּרָקִי דְרַ"א
כ"ז): תורה ל
(לא) אֲעֵלָה וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה. וְכִי
אֶרֶץ מִצְרַיִם עוֹמְדַת בְּהָר שְׂאֹמֵר

אֲעֵלָה, אֲלֵא עַד עֲכָשִׁי כְּשֶׁהָיָה מְדַבֵּר
עִם אָבִיו יָרַד מִן הַמְּרַכְבָּה לְכַבּוּדוֹ,
וְעֲכָשִׁי אָמַר אֲעֵלָה עַל הַמְּרַכְבָּה
שְׁלִי, וְאֵלֶּךְ וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה: תורה לב
(לד) כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם וכו'.
מֵאוּסִים הָיוּ רוּעֵי צֹאן בְּעִינֵיהֶם, כִּי
הֵצִיא הָיָה דְבַר מֵאוּס לְאֲכִילָה כְּמוֹ
שְׂמֵאוּסִין הַעֲזִים לְאֲכִילָה בְּהַרְבֵּה
מִקּוֹמוֹת. וְכֵן לֹא יוֹכְלוּן לְאָכַל אֶת
הַעֲבָרִים לָחֶם כִּי תוֹעֵבָה הוּא
לְמִצְרַיִם (לעיל מג לב), מֵאוּסִין הָיוּ אֲנָשִׁי

(ב) וּמִקְצֵה אַחֲיוּ לָקַח חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים וַיַּצְגֵם לַפְּנֵי פְרַעֲהַ:
בומקצת מן אַחֲוֵי דְבַר חֲמִשָּׁה גְבָרִין וַאֲקִימוּן קָדָם פְּרַעֲהַ:

דן, וכן לזבלון וכן לאשר, זה לשון 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה', שהיא אגדת ארץ ישראל. אכל בגמרא בבליית שלנו (ביק צב) מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה. ויהודה שהכפל שמו, לא הכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר, כדאיתא ב'בבא קמא'. ובבביתא ד'ספרי' שנינו בה ב'וזאת הברכה' כמו בגמרא שלנו.

כ"י • ומקצה אחיו • מן הפחותים שבהם לגבורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו, ואלה הם: ראובן, שמעון, לוי, יששכר ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. אכל שמות הגבורים כפל: "וזאת ליהודה ויאמר, שמע ה' קול יהודה", "ולגד אמר, ברוך מרחיב גד", "ולנפתלי אמר נפתלי", "ולדן אמר

ג ויאמר פרעה לאחיו מה עובדיכון ויאמרו לפרעה רעי ענא עבדיך אף אנחנא אף אבקהנא:

(ג) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל־אֲחִיו מַה־מַּעֲשִׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרַעֲהַ רַעַה צֵאן עַבְדֶּיךָ גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲבוֹתֵינוּ:

ד ויאמרו לנת פרעה לאתותבא בארעא אמינא ארי לית רענא לענא די לעבדיך ארי תקיף כפנא בארעא דכנען וקען יתבון כען עבדיך בארעא דגשן:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרַעֲהַ לְגֹר בְּאַרְץ כְּנָעַן כִּי־אֵין מַרְעָה לְצֵאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי־כִבְדַּר הָרַעַב בְּאַרְץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּ־נָא עַבְדֶּיךָ בְּאַרְץ גִּשְׁן:

ה ויאמר פרעה ליוסף למימר אביו ואחיו אתו לותך:

(ה) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֲחִיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:

ו יארעא דמצרים קדמך היא בדשפיר בארעא אותיב ית אביו ונת אחיו ויתבון בארעא דגשן ואם ירעת ואית בהון גברין דחילא ותמננן רבני גיתי על די לי:

(ו) אֲרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ הוּא בְּמִיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֲחִיךָ יֹשְׁבוּ בְּאַרְץ גִּשְׁן וְאִם־יִרְעַת וַיִּשְׁכַּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשִׁמְתֵם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל־אֲשֶׁר־לִי:

כ"י • אנשי-חיל • בקיאים באמנותן לרעות צאן. על-אשר-לי • על צאן שלי.

ז ואיתי יוסף ית יעקב אביו ויאקימנה קדם פרעה ובריו יעקב ית פרעה:

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לַפְּנֵי פְרַעֲהַ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פְּרַעֲהַ:

כ"י • ויברך יעקב • היא שאלת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים, שלודי"ר בלע"ז.

ח ויאמר פרעה ליעקב כמה יומי שני חנה:

(ח) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אני מלטתך מעשו ומלכך, והחזרתי לך דינה, גם יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, חייך (שמננין) [שמננין] התיבות שיש מן

לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן, והוא ענהו ימי ושניו מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים, כלומר, מעטים הם שנותי, אלא מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה. מדרש,

(ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. פירש רש"י מן הפחותים שבהם. וכן חמשה אנשים בגימטריא (חלשים) [חלשין] שבהן, חסר אָחָד: תורה ג (ח"ט) כמה ימי שני חייך. פשוט,

ט ואמר יעקב לפרעה יומי שני תותבותי מאה ותלתין שגין ועירין ובישין הווי יומי שני חיי ולא אדביקו ית יומי שני חיי אדבתי ביומי תותבותהון:

(ט) ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם:

כ"ט - שני מגורי ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ. ולא השיגו בטובה.

י ויברך יעקב את פרעה וינפק מן קדם פרעה:

(י) ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני פרעה:

מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומברכתו של יעקב ואילף, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא).

כ"ט - ויברך יעקב כל הנפטרים מלפני שרים: מברכים אותם ונוטלים רשות. ומה ברכה ברכו? שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה

נקודות משיחות קודש

ברכת יעקב לנילוס

שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה" (רש"י פרשתנו שם), חשבו המצריים שהנילוס הוא המביא להם הפנסתם. אף כשברך יעקב "שיעלה נילוס לרגליו", וברכתו נתקומה, ראו שאין הנילוס עולה מכח עצמו, ורק מכח הבורא יתברך הוא זה שעולה. ונמצא, שעל ידי ברכת יעקב נקלשה העבודה וזרה של מצרים.

ויברך יעקב את פרעה ברכו שיעלה נילוס לרגליו (מז, י. ובפירוש רש"י) לכאורה הדבר תמוה ביותר, איך ברך יעקב את פרעה בנוגע לנילוס, וברי "פרעה והמצריים היו עובדים לאור" (תנחומא וארא פרשה ג), ואיך ברך את פרעה בקשר לעבודה וזרה? גיש לומר, שהיא הנותנת. דברי הטעם שהנילוס היה העבודה וזרה של מצרים הוא, דמפנין ש"אין ארץ מצרים

... ביום י"ז תמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר - ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא בזה), ויתירה מזה - התורה היא נצחית גם לעתיד לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור - מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד לבוא, ואדרבה - על ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הריזוה מגדיל השמחה והיום טוב.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח - הערה 36)

עטרת מרים

דרכיכם דרכי דוד בשרוכם לענוש את המורד בו ואין מועיל תשובה ופיס, אבל דרכי לא בן היא נאם יהוה: ט ואין פאן רק הקבל בפתח וחר, אלא כי כמו גבהו שמים מארץ

הפטרה לתענית ציבור

בישעיה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ו יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו ויש תקנה כירבה לסלוח: ה פי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ט פייגבהו שמים מארץ

עטרת מרים

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי גם קראהו בהיותו קרוב: ו יעזב רשע דרכו במעשה וישוב ואיש און מחשבתיו הרעות וישב וישוב אל יהוה וירחמהו ואל אלהינו ויש תקנה כירבה לסלוח: ה פי לא מחשבותי מחשבותיכם פי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי מהעון דבר ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ויאמר ופרעה) עד בימי מגוריהם) כך יחסרו משנותיה שלא תתיה כחיי יצחק אביך, והם שלשים ושלש תיבות, ובמנין זה נחסרו מחייו, שהרי יצחק חי מאה ושמונים שנה, ויעקב לא חי אלא מאה ארבעים ושבע: חסלת פרשת ויגש

עטרת מרים

כַּן גָּבְהוּ הַבְּדֵל רַב דְּרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמַחְשַׁבְתֵי מַמְחָשְׁבֵיכֶם כִּי דָרַךְ בְּשִׁרְזוֹם שְׂלֵא יִמְחֹל כָּל־וּכְלֵל וְדָרְכֵי לִמְחֹל מִכֹּל וְכֹל: י כִּי פֶּאֶשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא יָשׁוּב רִיקָם בְּי אִם־הִרְוָה הַשִּׁבְעֵי אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצֵיא הַצִּמָּח מִהַנְּרָעוּן בְּעוֹסֵק הָאָרֶץ

עטרת מרים

לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ בְּעַת יִקְבְּלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אֶקְבֵּל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֲנִי מְגֵדֵל פֶּרִי, וְלֹא יִשָּׂאֵר שְׁמִי לְזָרוּן וְעַל מָה אִשָּׁר דְּרָכֵי: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים אוֹחִזִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

כַּן גָּבְהוּ דְרָכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמַחְשַׁבְתֵי מַמְחָשְׁבֵיכֶם: י כִּי פֶּאֶשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא יָשׁוּב בְּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהַצִּמָּחָה וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב בְּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהַצִּלִּיתִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב וְזוּוּי הַהִכְסָחָה פִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תִּוָּבְלוּן תִּוְכְּלוּן וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם לְרֵפָה דָרַךְ מִשָּׁל וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחַאוּ־כַף וְכוּ בְּכַפֵּיהֶם לְשׁוֹמֵר, גַּם זֶה עֵנֵן מוֹלִיצָה:

ה וְנָתַתִּי לָהֶם גְּבוּרָה וּבְחֻמְתִּי וּבְחֻמְתִּי בְּמִשְׁבַּח הַסְּפִתָּה וְהַנְּקִיבִים יָד מְקוֹם מַעֲלָה וְשִׁבְחָה וְשֵׁם שׁוֹבֵר לְטוֹבָה, וְהוּא דָרַךְ טוֹב וְיִתֵּר מוֹדָרֵן הֵבֵא מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם אֲתִן־לָו אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת זְכוּן שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנְּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה אֵל ה' לְשַׁרְתּוֹ וְלֵאחֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהוֹיֹת לֹו לְעֹבְדִים כֹּל מִי בְּהֵם אֲשֶׁר שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי: ז כְּשִׁבְאוֹ לְהַתְּנִי: ח וְהַבְּיֹאוֹתִים אֵת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל־יִתֵּר קִדְשִׁי אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמְחָתִים אֲשִׁמְחֵם בְּבֵית הַתְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמִּוֶּכֶן לְהַתְּפַלֵּל שֵׁם לְפָנָי עוֹלְתֵיהֶם וּבַחֲתִיהֶם יִהְיוּ מִקְבָּלִים לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא וְיִהְיֶה מִוֶּכֶן לְכָל־הָעַמִּים: ח גַּם אֲדַנֵּי יְהוָה מִקְבָּץ הַמִּקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבָּץ גְּרִים עֲלֵיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהוֹיֹת נִסְפִים לְנִקְבְּצוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלִי רִיקָם בְּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהַצִּלִּיתִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב פִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוָּבְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם לְרֵפָה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחַאוּ־כַף: יג תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְיִהְיֶה לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת: א אֶמַר לְבְנֵי הַגְּלוּת כֹּה אֶמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרֹו וְעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקְוֵם, פִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעַתִּי לְבֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהַגְּלוּת וְרַק הַחֲשׂוּבָה מִעֲבַת בֵּיאַת הַמִּשִּׁיחַ:

וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלִי רִיקָם בְּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהַצִּלִּיתִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב פִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוָּבְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם לְרֵפָה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחַאוּ־כַף: יג תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְיִהְיֶה לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת: א אֶמַר לְבְנֵי הַגְּלוּת כֹּה אֶמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרֹו וְעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקְוֵם, פִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעַתִּי לְבֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהַגְּלוּת וְרַק הַחֲשׂוּבָה מִעֲבַת בֵּיאַת הַמִּשִּׁיחַ:

ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֵת הָאֲמִיר לְמִשְׁתָּה וּבְיָאֲדָם יִחְזִיק כֹּה שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וְשִׁמְרָה יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִרְעָה יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלִי רִיקָם בְּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהַצִּלִּיתִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב פִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ וּבְשָׁלוֹם תִּוָּבְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם לְרֵפָה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחַאוּ־כַף: יג תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְיִהְיֶה לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת: א אֶמַר לְבְנֵי הַגְּלוּת כֹּה אֶמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרֹו וְעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקְוֵם, פִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעַתִּי לְבֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהַגְּלוּת וְרַק הַחֲשׂוּבָה מִעֲבַת בֵּיאַת הַמִּשִּׁיחַ:

ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֵת הָאֲמִיר לְמִשְׁתָּה וּבְיָאֲדָם יִחְזִיק כֹּה שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וְשִׁמְרָה יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִרְעָה יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

אֲדָם יִחְזִיק בָּהּ שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וְשִׁמְרָה יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִרְעָה: ג וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתִן־לָו אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת: ו וּבְנֵי הַנְּכָר הַגְּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשַׁרְתּוֹ וְלֵאחֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהוֹיֹת לֹו לְעֹבְדִים כֹּל־שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי: ז וְהַבְּיֹאוֹתִים אֶל־יִתֵּר קִדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלְתֵיהֶם וּבַחֲתִיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח גַּם אֲדַנֵּי יְהוָה מִקְבָּץ גְּרִים עֲלֵיו עַל יִשְׂרָאֵל לְהוֹיֹת נִסְפִים לְנִקְבְּצוֹ:

אֲדָם יִחְזִיק בָּהּ שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וְשִׁמְרָה יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִרְעָה: ג וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

לְנִקְבְּצוֹ:

וְהַצִּמָּחָה הַצִּמָּח מִפְּעַל לְאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא יָשׁוּב אֵלִי רִיקָם בְּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חִפְצָתִי וְהַצִּלִּיתִי אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שְׁבוּרָתִי תִתְקַם הַכְּסָחָתִי: יב וְזוּוּי הַהִכְסָחָה פִּי־בְשִׁמְחָה תִּצְאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תִּוָּבְלוּן תִּוְכְּלוּן וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם לְרֵפָה דָרַךְ מִשָּׁל וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה יִמְחַאוּ־כַף וְכוּ בְּכַפֵּיהֶם לְשׁוֹמֵר, גַּם זֶה עֵנֵן מוֹלִיצָה: יג תַּחַת הַנְּעֻצוֹן יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּם וְיִהְיֶה לִיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכְרַת: א אֶמַר לְבְנֵי הַגְּלוּת כֹּה אֶמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרֹו וְעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקְוֵם, פִּי־קְרוּבָה יִשְׁוּעַתִּי לְבֹא עַל יְדֵי זֶה וְצִדְקָתִי לְהַגְּלוּת וְרַק הַחֲשׂוּבָה מִעֲבַת בֵּיאַת הַמִּשִּׁיחַ: ב אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֵת הָאֲמִיר לְמִשְׁתָּה וּבְיָאֲדָם יִחְזִיק כֹּה שִׁמְרָה שִׁבְתָּ מַחֲלָלוֹ וְשִׁמְרָה יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִרְעָה: ג וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר בְּיִהוָה הַגְּלוּת אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְּדֵל יִבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵלֵי־יֵאמֶר הַסְּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד בִּי־כֶּה אֶמַר יְהוָה לְסְרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמְחֻזְּקִים בְּבִרְיָתִי בַתּוֹרָתִי:

יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם קָלִלָה בְּגוֹיִם בַּיַּת יְהוּדָה
 וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרִכָּה
 אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזֹקְנָה יְדִיכֶם: יד פִּי כָה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעֵ לָכֶם בְּהַקְצִיף
 אֶבְתִּיכֶם אֲתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי:
 טו בֵּן שַׁבְּתִי וְזָמַמְתִּי בַיָּמִים הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת־
 יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בַּיִת יְהוּדָה אֶל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְבָרוֹ אָמַת אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ
 אָמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעְרֵיכֶם: יז וְאִישׁ
 אֶת־רַעַת רַעְיוֹ אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בַלְבַבְכֶם וּשְׁבַעַת שִׁקָּר
 אֶל־תִּאָּהָבוּ פִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נְאֻם־
 יְהוָה: יח וְהָיָה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר:
 יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרִבְעִי וְצוֹם
 הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־
 יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאָמַת
 וְהַשְׁלוֹם אָהָבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר
 יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהִלְכּוּ יֹשְׁבֵי
 אֶחָת אֶל־אֶחָת לֵאמֹר גִּלְכָה הַלּוֹךְ לַחֲלוֹת אֶת־פָּנָי
 יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֲלֶכָה גַם־אֲנִי:
 כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־
 יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פָּנָי יְהוָה:
 כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הַהֵמָּה אֲשֶׁר
 יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִכֹּל לְשָׁנֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ
 בַכֶּנֶף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָה עִמָּכֶם פִּי שָׁמַעְנוּ
 אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

זכריה פרק ח

א וְהָיָה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת קָנֵאתִי לְצִיּוֹן קָנֵאתָ גְדוּלָה וְחִמָּה גְדוּלָה
 קָנֵאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְּתִי אֶל־צִיּוֹן
 וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־
 הַאֱמֶת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרַקְדָּשׁ: ד כֹּה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ וְקָנִים וְזִקְנֹת בְּרַחֲבוֹת
 יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בִּידוֹ מֵרַב יָמִים: ה וּרְחִבּוֹת
 הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ:
 ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פִּי יִפְלֵא בְעֵינַי שְׂאֲרִית
 הָעַם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֵא נְאֻם יְהוָה
 צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲנִנִי מוֹשִׁיעַ
 אֶת־עַמִּי מֵאֲרִץ מִזְרַח וּמֵאֲרִץ מְבֹוא הַשְּׁמֶשׁ:
 ח וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעַם
 וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים בְּאֶמֶת וּבְצַדִּיקָה: ט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזֹקְנָה יְדִיכֶם הַשְּׁמַעִים בַּיָּמִים
 הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר
 בָּאוּ יִסַּד בַּיַּת־יְהוָה צְבָאוֹת הַחֵיכַל לְהִבְנֹת: י פִּי
 לְפָנָי הַיָּמִים הָהֵם שִׁבְרַת הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׁבַר
 הַבְּהֵמָה אֵינָנָה וְלִיּוֹצֵא וְלִבָּא אִין־שְׁלוֹם מִן־הַצָּר
 וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעָתָה לֹא
 כְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֲנִי לְשְׂאֲרִית הָעַם הַזֶּה נְאֻם
 יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־יִזְרַע הַשְּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ
 וְהָאֲרִץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלְמַם
 וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׂאֲרִית הָעַם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:

עיקר קיבול השכר אינו בגן-עדן, כי אם לעתיד-לבוא בעולם התחייה,
 לנשמות בגופים דווקא
 מומאמר "א טבת, תשכ"ז

~ שבת קודש י"א טבת ~

יֵא וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יֵת אַבְוּהִי וְיֵת אַחֻוּהִי וְיֵהב
לְהוֹן אַחְסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִיר
בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְרַעְמֶסֶס כְּמָא דִּי פִקִּיד
פְּרַעָה:

(יא) וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וַיֵּתֵן לָהֶם
אֶחָזָה בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאַרְץ רַעְמֶסֶס
כַּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרַעֲהָ:

כ"י • רַעְמֶסֶס • מְאָרֶץ גֶּשֶׁן הִיא.

יב וַיֵּן יוֹסֵף יֵת אַבְוּהִי וְיֵת אַחֻוּהִי וְיֵת כָּל
בֵּית אַבְוּהִי לְחֵמָא לְפּוּם טַפְלָא:

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחִיו וְאֵת כָּל־בֵּית
אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף:

כ"י • לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצְּרִיף לְכָל בְּנֵי בֵּיתֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוּמַר, הַכַּח לְהַנְהִיגָה זֶה, שְׂיֵשׁ בְּכָל אֶחָד
וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשֵׁלֶם טוֹבָה תַּחַת רַעָה – בָּא מִיּוֹסֵף. כַּדְאִיתָא
בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא (טו"ב פ"ב): "וְגַם שְׂאֵל לְשֵׁלֶם לוֹ כְּפַעְלוֹ
חִס־וְשְׁלוֹם, אֲלֵא אֲדַרְבָּה – לְגַמּוֹל לְחִיבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שְׂכָתוּב
בְּזוֹהַר לְלִמּוּד מִיּוֹסֵף עִם אָחִיו".

(לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 239)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֵת אָבִיו וְאֵת אָחִיו וְאֵת כָּל בֵּית אָבִיו, לֶחֶם לְפִי
הַטָּף (מז, יב)
מְצִינּוּ שְׂפָל יִשְׂרָאֵל, עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֵׁל
יוֹסֵף, כְּכַתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כְּצֶאֱן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פָּרַגַּם אֵת
אָחִיו וּבְנֵי בֵּיתֶם בִּימֵי הָרַעֲב. וְלִכְאוּרָה, הָאֵם בְּגַלְל שְׂיוֹסֵף כְּלַכְּל
אֵת בֵּית אָבִיו, יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ?
אֲלֵא: הֵם נִקְרָאִים 'יוֹסֵף' עַל־שֵׁם הַמִּינְדָה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא הַעֲנִיק

יג וְלַחֵמָא לִית בְּכָל אַרְעָא אַרְי תְּקִיף כְּפָנָא
לְחֵדָא וְאַשְׁתַּלְהִי עֲמָא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְעֲמָא דְאַרְעָא דְכְנַעַן מִן קִדְמָא כְּפָנָא:

(יג) וְלַחֵם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כְבֵד הָרַעֲב מְאֹד וְתַלְהִי
אַרְץ מִצְרַיִם וְאַרְץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרַעֲב:

עִיפּוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ, וְדוּמָה לוֹ: "כְּמַתְּלַהֲלָה הַיְרֵה
זְקִים".

כ"י • וְלַחֵם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ • חוּזַר לְעֲנִין הָרֵאשׁוֹן,
לְתַחֲלַת שְׁנֵי הָרַעֲב. וְתַלְהִי • כְּמוֹ 'וְתַלְאָה', לְשׁוֹן

יד וְלִקְיֵט יוֹסֵף יֵת כָּל כְּסָפָא דְאַשְׁתַּכַּח
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְכְנַעַן בְּעִיבוּרָא
דִּי אַנְוִן זְבָנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יֵת כְּסָפָא לְבֵית
פְּרַעָה:

(יד) וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנֹּמָצָא בְּאַרְץ־
מִצְרַיִם וּבְאַרְץ כְּנַעַן בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר־הֵם שְׂכָרִים וַיָּבֵא
יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרַעֲהָ:

כ"י • בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר־הֵם שְׂכָרִים • נוֹתֵינִן לוֹ אֵת הַכֶּסֶף.

טו וְשְׁלִים כְּסָפָא מְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמְאַרְעָא
דְכְנַעַן וְאֵתוּ כָּל מִצְרָאֵי לְוֵת יוֹסֵף לְמִימַר
הֵב לָנָא לְחֵמָא וְלָמָּה נְמוֹת לְקַבְּלָךְ אַרְי
שְׁלִים כְּסָפָא:

(טו) וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאַרְץ מִצְרַיִם וּמֵאַרְץ כְּנַעַן וַיָּבֵאוּ
כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לְאֹמֹר הִבֵּה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה
נְמוֹת נִגְדֶיךָ כִּי אִפְסֵם כְּסָפָא:

כ"י • כְּתַרְגוּמוֹ: 'שְׁלִים'.

טז ויאמר יוסף הֲבוּ מִקְנֵיכֶם וְאִתְּנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם
בְּגִיתֵיכֹן אִם שְׁלִים כְּסָפָא:
אם־אִפֶּם כְּסָף:

יז וַאֲמַתְיוּ יָת גִּיתֵיהוֹן לֹת יוֹסֵף וַיהִב לְהוֹן
יוֹסֵף לְחֶמָא בְּסוֹסוֹתָא וּבְגִיתֵי עֲנָא וּבְגִיתֵי
תוֹרִין וּבְחֶמְרִין וְזַנְגוֹן בְּלֶחֶמָא כָּל גִּיתֵיהוֹן
בְּשִׂמָא הֵיחָא:

כז «וַיִּנְהַלְם • כְּמוֹ וַיִּנְהַגְם, וְדוֹמָה לוֹ: (ישעיה נא) "אֵין מְנַהֵל לָהּ", (תהלים כב) "עַל מִי מְנוּחֹת יִנְהַלְנִי».

יח וְשָׁלִימַת שְׂמָא הֵיחָא וְאִתּוּ לֹתָהּ בְּשִׂמָא
תְּנִיתָא וְאָמְרוּ לָהּ לֹא נְכַסִּי מִן רְבוּנֵי אֱלֹהִין
שְׁלִים כְּסָפָא וְגִיתֵי בְּעִירָא לֹת רְבוּנֵי לֹא
אֲשַׁמָּר קָדָם רְבוּנֵי אֱלֹהִין גּוֹיְתָנָא וְאַרְעָנָא:
יח) וַתִּתֵּן הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית
וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְחַד מֵאֲדָנִי בִּי אִם־תֵּם הַכְּסָף
וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לִפְנֵי אֲדָנִי
בְּלִתי אִם־גּוֹיְתָנוּ וְאַדְמָתָנוּ:

כט «בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית • שְׁנִית לְשָׁנֵי הָרַעַב. כִּי אִם־תֵּם
הַכְּסָף וְגוֹ' • כִּי אֲשֶׁר תֵּם הַכְּסָף וְהַמִּקְנֵה, וּבֹא הַכֹּל
אֶל יַד אֲדָנִי. בְּלִתי אִם־גּוֹיְתָנוּ • כְּמוֹ: 'אִם לֹא
גּוֹיְתָנוּ».

יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמָתָנוּ
קָנְהָ־אֲתָנוּ וְאִתְּ־אֲדָמָתָנוּ בְּלַחֵם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ
וְאַדְמָתָנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתִזְוָרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת
וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:

לז «וְתִזְוָרַע • לְזָרַע הָאֲדָמָה, וְאִף־עַל־פִּי שְׂאֵמֶר
יוֹסֵף: "וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקִצִּיר",
מִפְּיֹן שָׂבָא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרַכָּה לְרַגְלוֹ,
וְהִתְחִילוּ לְזָרַע וְכֻלָּה הָרַעַב, וְכֵן שָׁנֵינוּ בְּתוֹסְפֹתָא
ד'סוֹטָה'. לֹא תִשָּׁם • לֹא תִהְיֶה שְׂמָמָה, "לֹא תִבוֹר",
לְשׁוֹן שְׂדֵה בּוֹר שְׂאִינֹ חֲרוּשׁ».

כ) וַיִּקְּן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי
מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חִזַּק עֲלֵהֶם הָרַעַב
וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:
כז «וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה • קְנוּיָהּ לוֹ».

כא) וְאִתְּ־הָעָם הָעֵבֶר אֹתוֹ לְעָרִים מְקֻצָּה גְבוּל־
מִצְרַיִם וְעַד־קִצְּהוּ:
כא וַיֵּת עֲמָא אַעֲבַר יִתְהּ מִקְרִי לְקָרִי מִסְפִּי
תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפָה:

כט «וְאִתְּ־הָעָם הָעֵבֶר אֹתוֹ • יוֹסֵף מְעִיר לְעִיר,
לְזַכְרוֹן שְׂאִין לָהֶם עוֹד חֶלֶק בְּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֵׁל עִיר
זוּ בְּחֶבְרֹתָהּ. וְלֹא הִצְרֵף הַכְּתוּב לְכַתֵּב זֹאת, אֶלֶּא
לְהוֹדִיעַ שְׂבָחוֹ שֵׁל יוֹסֵף, שְׁנַתְּכֹן לְהִסִּיר חֲרָפָה

כב לחוד ארעא דכמריא לא זבין ארי חלקא לכמריא מלות פרעה ואכלין ית חלקהון דיהב להון פרעה על פן לא זבינו ית ארעהון :

(כב) רק אדמת הפהנים לא קנה פי חק לפהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על-פן לא מכרו את אדמתם:

כ"א • הפהנים • הכומרים, כל לשון 'פהן', משרת | "כהן מדן", "כהן און". חק לפהנים • חק פן וכן לאלהות הוא, חוץ מאותן שנהם לשון גדלה, כמו:

כג ואמר יוסף לעמא הא זבנית יתכון יומא דין ונת ארעהון לפרעה הא לכון פר זרעא ותזרעון ית ארעא :

(כג) ויאמר יוסף אל-העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעתם את האדמה:

כ"ד • הא • כמו: הנה, כמו: (יחזקאל טו) "וגם אני הא דרךך בראש נתי".

כד ויהי באעולי עלתא ותתנון חד מן חמשא לפרעה וארבע חלקין יהא לכון לבר זרע חקלא ולמיכלכון ולאנש בבתיכון ולמיכל לטפכון :

(כד) והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל לטפכם:

כ"ה • לזרע השדה • שבכל שנה. ולאשר בבתיכם • ולאכל העבדים והשפחות אשר בבתיכם. טפכם • בנים קטנים.

כה ואמרו קימתנא נשפח רחמין בעיני רבוני ונהי עבדין לפרעה :

(כה) ויאמרו החיתנו נמצא-חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:

כ"ו • נמצא-חן • לעשות לנו זאת כמו שאמרת. והיינו עבדים לפרעה • להעלות לו המס הנה בכל שנה: לחק שלא יעבר.

כו ושוי יתה יוסף לגזרא עד יומא הדין על ארעא דמצרים דיהון זבין חד מן חמשא לפרעה לחוד ארעא דכמריא בלחודיהון לא תות לפרעה :

(כו) וישם אתה יוסף לחק עדה-היום הנה על-אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה:

כז ויתבי ישראל בארעא דמצרים בארעא דגשן ואחסינו בה ונפישו וסגיאוי לחדא :

(כז) וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:

כ"ח • וישב ישראל בארץ מצרים • והיכן? בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים. ויאחזו בה • לשון אחזה:

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפטרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רלה - רלו

לוח תהלים

יום ראשון, ה' טבת < מפרק כט עד פרק לד

יום שני, ו' טבת < מפרק לה עד פרק לח

יום שלישי, ז' טבת < מפרק מט עד סוף פרק מג

יום רביעי, ח' טבת < מפרק מד עד סוף פרק מח

יום חמישי, ט' טבת < מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שישי, י' טבת < מפרק נה עד סוף פרק נט

שבת קודש, י"א טבת < פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ה' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י, פרק ו והנה זה... עד עמ' 20, תבירו דרוהא כו'.

אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למדרגה נמוכה יותר. המדרגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיפך לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם לנצל אותם לטוב.

וְהַנְּהִי, זֶה לְעֵמֶת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹהִים. – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. כִּי כִּמּוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית פְּלוּלָה מְעַשֵּׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת, – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, וּמְתַלַּבֶּשֶׁת בְּשֵׁלֶשֶׁה לְבוּשִׁים קְדוּשִׁים, – מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, כִּי הַנֶּפֶשׁ דִּסְמָרָא אַחְרָא – הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג "סטרא אחרא" יוסבר להלן) מְקַלְפֵּת נְנָה – מהקליפות הנקראות "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָם הָאֲדָם, – הנפש המלוכשת, כמוזכר בפרק ראשון, בדם האדם להחיות את גופו, גם נפש זו פְּלוּלָה – ומורכבת, מְעַשֵּׂר בְּתַרְיֵן דְּמִסְאָבוּתָא, – מעשרה נקראים בשם "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" – "כתרים"). שְׁתֵּי: – עשרה כוחות אלה: שְׁבַע מְדוֹת רְעוּת – כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאוה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה, הַנְּפֹאֲת מְאִרְבַּע יְסוּדוֹת רְעִים הַנּוֹפְרִים לְעֵיל, – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה – יסודותיה רעים, ומהם באות כל המדות הרעות,

פְּרָק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש): על-ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה" רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם

מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשהיודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה.

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על-ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדרגות, אחת למטה מהשניה: מדרגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. 2. שם, מא, א; ע, א.

מחשבתו שבמחוזו ודבורו שבפיו וכח המעשי שבידיו ושאר אבריו, נקראים "לבושי מסאבו" – לבושים לא נקים, לעשר בתינות אלו הטמאות, שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה. – אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל, המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל

המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, שאינם לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" – ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהֵן הֵם כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ**, – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי לעבוד את השי"ת, **אֲשֶׁר "הַבַּל הַבַּל וְרַעוּת רוּחַ", וְכִמוֹ שֶׁבַתוֹב בְּזוּחַר בְּשִׁלְחַי, שֶׁהֵן "תְּבִירוֹ דְרוּחָא כּוּ",** – דברים שרוח הקדושה שבורה בהם.

ושכל המולידן הנחלק לשלש, שהן חכמה בינה ודעת – מקור המדות; – מדוע הן מקור למדות? כי המדות הן לפי ערך השכל, – כשהשכל גדול יותר – המדות מופנות לדברים נעלים יותר, ובאם השכל קטן יותר – הן לדברים נמוכים יותר. כי הקטן הילד הקטן, חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערה, לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח וכמ"ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו'

ליקוטי אמרים

התפארת, ושאר מדות. – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות.³ ועשר בתינות אלו הטמאות, כשאדם חושב מחשב בהן – כשאדם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסויים שהוא תאב לו, וכדומה, או מדבר – דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, או עושה – בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים, הרי

3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי - בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, כי יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות - יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מודריגתו הכללית של השכל - כך היא מודריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות - רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. 4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א.

3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי - בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, כי יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות - יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מודריגתו הכללית של השכל - כך היא מודריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות - רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. 4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א.

~ יום שני ו' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 20, וכן כל הדבורים וכל ... עד עמ' 20, כבתחלה מקודם שנברא.

אָבֵל כָּל מַה שְּׂאִינוּ בְּמֵל אֲצִלוּ יִתְבַּרְךָ, אֵלֶּא הוּא דְבָר
נִפְרָד בְּפָנָי עֲצָמוּ – הוּא נִרְאֶה כְּאִילוּ הוּא דָּבָר נִפְרָד לְעֲצָמוּ,
אֵינוּ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְדוּשְׁתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא – אֵלֶּא,
מֵהֵיכָן הוּא מְקַבֵּל אֶת חַיּוּתוֹ? הֲרֵי מִן הַהִכְרָה שֶׁכָּל דָּבָר יִקְבֵּל
אֶת חַיּוּתוֹ מִן הַקְדוּשָׁה,

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:⁸ "וְאֵתָה
מַחִיָּה אֶת כּוֹלֶם", אֲלֻקוֹת
וְקְדוּשָׁה מַחִיָּה אֶת הַכֹּל –
מִסְבִּיר רַבְנּוּ הַזֶּקֶן,
שֶׁהַ"נִּפְרָד", זֶה שְׂאִין בּוֹ
בִּיטוּל לְהִקְב"ה, אֵינוּ
מְקַבֵּל חַיּוּת מִהַפְּנִימִיּוּת
שֶׁל הַקְדוּשָׁה, כִּי-אִם
מַחִיצוֹנִיּוּתָהּ בְּלִבָּד, אַחֲרֵי
שֶׁהִיא עוֹבֵרֶת וְיורֵדֶת דֶּרֶךְ
הַסְּתֵרוֹת רַבּוֹת. זֶהוּ מַה
שֶׁהוּא אוֹמֵר: "אֵינוּ מְקַבֵּל
חַיּוּת", מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת
הַקְדוּשָׁה וּמְהוּתָהּ
וְעֲצָמוּתָהּ בְּכַבּוּדָה
וּבְעֲצָמָה, אֵלֶּא מִבְּחִינַת
אַחֲרָיִם, – כְּפִי שְׂיוֹסְבֵר

לְהֵלֶן, בְּפֶרֶק כ"ב, מִשְׁמַעוֹתָהּ שֶׁל הַשְּׁפָעָה פְּנִימִיּוּת הִיא, לְתַת
לְמִישֵׁהוּ דָּבָר מֵתוֹךְ רִצּוֹן עֲצָמִי טוֹב, וְאִילוּ הַשְּׁפָעָה בְּבַחֲנִית
אַחֲרָיִם – הֵינּוּ: כְּשֹׁנֵתִים דָּבָר לְמִישֵׁהוּ בְּגַלֵּל סִיבָה צַדִּיקָת
וְלֹא מֵתוֹךְ רִצּוֹן טוֹב. לְמִשְׁלָל: כְּשִׁמִּישֵׁהוּ נוֹתֵן דָּבָר לְשׁוֹנָאוֹ,
הֲרִיחוּ מִפְּנֵי אֶת פְּנִי מִמֶּנּוּ. פְּנִי שֶׁל אָדָם מִסְמֵלִים אֶת
פְּנִימִיּוּתוֹ, וְכִשֶּׁם שֶׁפְּנִימִיּוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם אֵינָה מִתְּבַטָּאֵת בְּמַתְנָה
שֶׁהוּא נוֹתֵן לְשׁוֹנָאוֹ, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ הוּא מִפְּנֵי מִמֶּנּוּ גַם אֶת פְּנִי
הַגְּשָׁמִיּוֹת בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה – כֵּךְ גַם בִּיחֹס לְהַשְּׁפָעָה אֲלֻקִּית:
כְּשֶׁהַשְּׁפָעָה מוֹשְׁפַעֶת לְצַד הַקְדוּשָׁה, הֲרֵי זֶה הַשְּׁפָעָה פְּנִימִיּוּת,
שֶׁהִקְב"ה רּוֹצֵה, כְּכִיכּוֹל, לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ. וְאִילוּ הַשְּׁפָעָה
הַמוֹשְׁפַעֶת ל"סְטְרָא אַחְרָא", לְצַד שֶׁלֹּא מִן הַקְדוּשָׁה, הֲרֵי זֶה
הַשְּׁפָעָה חִיצוֹנִית בְּלִבָּד, בְּלִי רִצּוֹן פְּנִימִי, וְהִיא נִקְרָאת "בַּחֲנִית
אַחֲרָיִם", שְׂיוֹרְדִים מִמְּדֻרְגָּה לְמְדֻרְגָּה – מִמְּדֻרְיָגָה עֲלִיוֹנָה
לְתַחְתּוֹנָה, רְבִיבוֹת מְדֻרְגוֹת, בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ
עֲלָה וְעֲלוּל – דֶּרֶךְ סִיבָה (הַגּוֹרֵם) וּמִסּוֹבֵב (הַתּוֹצֵאָה), וְכִפִּי
שֶׁהוֹסְבֵר כְּבֵר, כְּשֶׁהַמְדֻרְיָגָה הַעֲלִיוֹנָה הִיא סִיבָה וְהַגּוֹרֵם לְמְדֻרְיָגָה
הַתַּחְתּוֹנָה הַבָּאָה מִמֶּנָּה. אֲךְ, בְּצוּרָה זֹאת, יֵשׁ עֲדִיין עֶרֶךְ וְשִׁיכוֹת
בֵּין הַמְדֻרְיָגָה הַתַּחְתּוֹנָה לְעִלְתָּהּ, שֶׁהִיא הַמְדֻרְיָגָה הַעֲלִיוֹנָה,
וְאִילוּ כֵּאֵן יִשְׁנֵם נוֹסֵף עַל כֵּךְ וְצִמְצוּמִים רְפִים, – הַמְדֻרְיָגָה
הַבָּאָה אַחֲרֵי הַצְּמֻצוֹם, יוֹרֵדֶת כֹּל כֵּךְ, שְׂאִין לָהּ עֶרֶךְ כֹּלֵל

וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים וְכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר לֹא לָהּ הַמָּה
וְלְרִצּוֹנוֹ וְלְעִבּוּדָתוֹ, – וּמִמִּילָא הֵם לְשֵׁם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית.
שְׁזָהוּ פְּרוּשׁ לְשׁוֹן "סְטְרָא אַחְרָא", – זֶה מִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוּי
"סְטְרָא אַחְרָא", פְּרוּשׁ: צַד אַחְרֵי, – "סְטְרָא" בְּלִשׁוֹן אַרְמִית

– צַד, "אַחְרָא" – אַחֲרֵי,
שְׂאִינוּ צַד הַקְדוּשָׁה. –
אִם זֶה אֵינוּ צַד הַקְדוּשָׁה,
הֲרֵי זֶה צַד אַחֲרֵי "סְטְרָא
אַחְרָא", הֲרֵי שֶׁכָּל דָּבָר
שְׂאִינוּ קְדוּשָׁה – הוּא
"סְטְרָא אַחְרָא". וּמַהוּ צַד
הַקְדוּשָׁה? – וְצַד
הַקְדוּשָׁה אֵינוּ אֵלֶּא
הַשְּׂרָאָה וְהַמְשָׁכָה
מִקְדוּשְׁתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵין
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
שׁוֹרֵה אֵלֶּא עַל דְּבָר
שֶׁבְּמֵל אֲצִלוּ יִתְבַּרְךָ,
בֵּין בְּפֶעֶל מִמֶּשׁ – שְׂגַם
בַּחִיצוֹנִיּוּת נִיכָר שֶׁהוּא
בְּמִלְאָכִים

עֲלִיוֹנִים, – כְּמוֹ מִלְאכִים שְׁעוֹמְדִים תָּמִיד בְּהַתְּבַטְלוֹת אֶל
הַקְב"ה בְּכָל יְשׁוּתָם, בֵּין בְּבִחָּה – שֶׁהַבִּיטוּל הוּא רַק בְּכוּחַ,
בְּפְנִימִיּוּתוֹ הַדָּבָר בְּטֵל לְהִקְב"ה, בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה,
– בְּעוֹלָם-זֶה, שֶׁבְּכַחוֹ הַחַיּוּת בְּמֵל מִמֶּשׁ לְגַבֵּי הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא בְּמִסִּירַת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם. – כְּמוֹ שִׁיסְבִיר
לְהֵלֶן ב"תְּנִיָּא", שֶׁכָּל יְהוּדִי יֵשׁ בְּכוּחוֹ לְמַסּוֹר אֶת נַפְשׁוֹ עַל
קִידוּשׁ הַשֵּׁם: כְּשֶׁרוֹצִים לְהַכְרִיחַ יְהוּדִי לְשַׂמֵּד חֲלִילָה, הֲרֵי גַם
"קֵל שְׁבַקְלִים" מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם. הֲרֵי, שְׂאִין
שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִצְבּוֹ שֶׁל יְהוּדִי מִבְּחִינָה חִיצוֹנִית, הֵנָּה בְּפְנִימִיּוּתוֹ,
בְּנִשְׁמָתוֹ, הוּא תָּמִיד מִסּוֹר לְהִקְב"ה, אֵלֶּא שֶׁזֶה מִתְּגַלֶּה בּוֹזֵן
שֶׁל "מִסִּירוֹת נַפְשׁ". מִכִּיּוֹן שֶׁכֵּךְ – שׁוֹרֵה בְּכָל יְהוּדִי קְדוּשָׁתוֹ
שֶׁל הַקְב"ה. וְלִכֵּן אֲמָרוּ רַז"ל,⁷ שְׂאֵפְלוּ אַחֲדֵי שְׂיוֹשֵׁב
וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה – שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בּוֹ, – עֲלָיו. שֶׁכֵּן,
כִּשְׂיְהוּדִי לוֹמֵד תּוֹרָה, נִיכָרֶת הַתְּבַטְלוֹתוֹ אֶל הַקְב"ה גַם
בַּחִיצוֹנִיּוּתוֹ: הוּא מִשְׁקִיעַ אֶת שְׁכֹלוֹ, לְהִבִּין רִצּוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ שֶׁל
הַקְב"ה – וְהַשְׂכִּינָה שׁוֹרֵה אֵז עֲלָיו. וְ"כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׂכִינָתָא
שְׂרָיָא" לְעוֹלָם. – בְּמִקּוֹם עֲשֵׁרֶה יְהוּדִים נִמְצְאִים יַחַד, גַם
כְּשִׁאִנֵּם לוֹמְדִים אֶת תּוֹרָה, שׁוֹרֵה שֵׁם הַשְׂכִּינָה תָּמִיד. שֶׁכֵּן,
עֲשֵׂרֶה יְהוּדִים יַחַד הֵם עֵדָה שְׂלִימָה, וְעֵדָה שְׂלִימָה הִיא כְּלִי
לְהַשְׂרָאת הַשְׂכִּינָה.

6. אבות פרק ג. משנה ו. 7. סנהדרין לט, א. 8. בתפילת "ויברך דוד".

ואין בהן מהטוב כלל. וּמִהֵן – משלש קליפות אלו, נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נִפְשׁוֹת כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוֹם גּוֹפָם, – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, וְנִפְשׁוֹת כָּל בְּעָלֵי חַיִּים הַמְּמַאִים וְאִסּוּרִים בְּאֲכִילָה,

וְקִיּוֹם גּוֹפָם, וְקִיּוֹם

וְחַיּוֹת כָּל מְאֻכְלוֹת

אִסּוּרוֹת מִהַצּוּמָה, כְּמוֹ

עֲרָלָה – פירות הצומחים

על עצים שעדיין לא

מלאו להם שלוש שנים,

וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם – תבואה

שנורעה במעורב עם

ענבים, כו', – כל מה

שאסור באכילה, וְכְמוֹ

שִׁבְתוֹב בְּעֵץ חַיִּים'

שֶׁעַר מִטַּ פֶּרֶק ו', –

שכל הדברים האמורים

מקבלים חיותם משלוש

קליפות אלו, וְכֵן קִיּוֹם

וְחַיּוֹת כָּל הַמַּעֲשֶׂה

דְּבוּר וּמַחֲשֶׁבָה שֶׁל כָּל

שֶׁמֶ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה –

שלוש מאות שישים וחמש

מצוות ה"לא-תעשה"

שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וְעֵנְפֵיהֶן, – הדברים

שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה

כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלוש הקליפות הטמאות

לגמרי, כְּמוֹ שִׁבְתוֹב שָׁם – ב"עץ חיים", סוֹף פֶּרֶק ה': –

הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדריגה

התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי

שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה,

שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה

במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש

מדוייק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש

האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום

המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה

ליקוטי אמרים

בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות

הנהגה

עם היות בתוכו עשר ספ' דעשיה דקרושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספ' דעשיה אלו הן עשר ספ' דיצירה ובתוכן עשר ספ' דבריהא ובתוכן עשר ספ' דאצילות שבתוכן אור א"ם ב"ה ונמצא אור א"ם ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלכשותו בעשר ספ' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדריגתם

של לבושי הנפש

האלקית, היא למעלה

ממדריגת הנפש האלקית

עצמה, והם גורמים עליה

במדריגת נפש זו, צריכים

הרי לומר כך גם ביחס

ללבושי הנפש הבהמית,

אלא בצד ההפכי, והיינו:

לבושים אלה של הנפש

הבהמית, הם במדריגה

תחתונה יותר מאשר נפש

זו עצמה, והם מורידים

את נפש הבהמית

למדריגה תחתונה יותר

מאשר היא עצמה. ורכנו

הזקן בא להסביר להלן,

שבקליפה עצמה ישנן

שתי מדריגות, אחת

למטה מהשניה, ואשר בין

לבושי הנפש הבהמית,

ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה

בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, כי נפש זו

היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי

העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל-ידי

התלכשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה

תחתונה יותר מאשר היא עצמה?⁹ אֵלָא שִׁתְקַלְפוֹת הֵן

נְחֻלְקוֹת לְשֵׁנֵי מַדְרִיגוֹת, זֹו לְמַטָּה מִזֹּו. הַמְדְרִיגָה

הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַמְּמַאִים וְרַעוֹת לְגַמְרֵי,

וְאִין פְּהֶם טוֹב כָּלֵל, וְנִקְרְאוּ בְּמַרְכָּבַת יְחֻזְקָא¹⁰ –

ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים

על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות

אלו, והן נקראות שם: "רוּחַ סַעֲרָה" וְעֵנָן גְּדוֹל וְגוֹ'¹¹ –

ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלש הקליפות הטמאות לגמרי

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקוני' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפני", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז - בערכה".

10. יחזקאל א, ד.

~ יום רביעי ח' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וכדחי רבנו.

שְׁבַקְלִפּוֹת וּסְמָרָא אַחְרָא, שְׁהִיא – בסדר הקליפות, קְלִיפָה רְבִיעִית הַנִּקְרָאת "קְלִיפַת נֹגַה", – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שְׁבַעֲלֹם הוּא, הַנִּקְרָא "עוֹלָם הַעֲשִׂיָה", רְבוּ כְּכֹל רַע, רַק מַעֲט טוֹב מְעַרְב בְּתוֹכָהּ – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב

ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוטה טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [שְׁמֻמְנָה – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", בְּאוֹת מְדוֹת

טוֹבוֹת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁבִישְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעֵיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שהרי למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת "נוגה", פְּחִינָה מְמַצֵּעַת בֵּין שְׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי וּבֵין פְּחִינָת וּמְדֻרְגַת הַקְּדוּשָׁה. וְלִכֵּן, פְּעָמִים שְׁהִיא נִכְלָלֶת בְּשִׁלְשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת

פָּרָק ז. אֵךְ נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שְׁבִישְׂרָאֵל שֶׁמַּצֵּד הַקְּלִיפָה, הַמְּלַפֶּשֶׁת בְּרַם הָאָדָם – להחיות אותו בחיים גופניים, כְּנֹזֵקֵר לְעֵיל, וּנְפֻשׁוֹת בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפּוֹת וְדָגִים מְהוֹרִים וּמְתָרִים בְּאֹכִילָה, – עֲלִי פִי דִין תּוֹרָה, וְקִיּוֹם וְחַיּוֹת כָּל הַדּוֹמָם וְכָל הַצּוֹמֵחַ הַמְתָּר בְּאֹכִילָה, וְכֵן קִיּוֹם וְחַיּוֹת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דְבוֹר וּמַחֲשֶׁבָה בְּעִנְיֵי עוֹלָם־הַזֶּה שְׁאִין בְּהֵם צַד אִסוּר, – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, לֹא שֶׁרֶשׁ וְלֹא עֲנַף מִשֵּׁם"ה מִצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְעִנְיֵיהֶן דְּאוֹרֵיתָא וּדְרַבְנָן, –

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד הקליפה המלוכשת בדם

האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים מהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המותר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בענייני עוה"ז שאין בהם צד איסור לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף והפנז ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' כגופו לא עדיפי מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסמרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשייה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמ"ש לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות

כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של איסור כלל, רַק שְׁאִינן לְשֵׁם שְׁמִים – הרי, כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות ככוונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אֵלֶּא – מטרותם היא, רְצוֹן הַגּוֹף וְחִפְצוֹ וְתַאוּתוֹ, וְאִפְלוּ הוּא צָרֵךְ הַגּוֹף וְקִיּוּמוֹ וְחַיּוֹתוֹ מִמֶּשׁ, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אֵלֶּא – מה שחסר כאן, הוא: שְׁכּוֹנָתוֹ אֵינָה לְשֵׁם שְׁמִים כְּדִי לְעַבֵּד אֶת ה' בְּנוֹפֵו – ובהתאם למה שאמרנו, הרי צריכה להיות כוונתו של יהודי בשעת אכילתו, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לֹא עֲדִיפִי – אינם עדיפים, מַעֲשֶׂה דְבוֹר וּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ מִנֶּפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית בְּעַצְמָהּ, וְהַבֵּל בְּאִשֶׁר לְבַל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נִשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִמְּדֻרְגַת הַשְּׁנִית

לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, **בְּשִׁבִיל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֲנַג שַׁבַּת יוֹם טוֹב** – שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתייה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, **אִי נִתְבָּרַר חַיּוֹת הַבְּשָׂר וְהַיִּין שֶׁהֵיָה נִשְׁפָּע מִקְלִיפַת נְהָ, וְעוֹלָה לַה' כְּעוֹלָה וְקִרְבָּן; –** כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתייה – נכללת בקדושה. **וְכֵן –** כך גם כדיבור שאדם מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה אז החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: **הָאוֹמֵר מִלְּתֵא**

דְּבִדְיָחוּתֵא – המשמיע בדיחה, בכוונה לַפְּתֹחַ דַּעְתּוֹ וְלִשְׁמֹחַ לְבוֹ לַה' וְלִתְזַרְתּוֹ וְעִבּוּדָתּוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׂצָרִיכִים לְהַיּוֹת בְּשִׁמְחָה, – לימוד תורה ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וְכִמוֹ שֶׁעָשָׂה רַבָּא לְתַלְמִידָיו שֶׁאָמַר לְפָנֵיהֶם מִלְּתֵא דְבִדְיָחוּתֵא תַחְלָה – לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה וְיִבְדְּחֵי רַבְּנָן. – ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמילים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהרע ונכללת בקדושה.

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵין חַיִּים' שְׁעַר מַטְ רִישׁ פְּרָק דְּבִשְׁם הַזְהָר], וּפְעָמִים שֶׁהוּא נִכְלָלַת וְעוֹלָה בְּכַחַיִּית וּמְדַרְגַת הַקְּדוּשָׁה, דְּחִינוּ – מתי היא נכללת בקדושה? – **בְּשֶׁהַטּוֹב הַמְעוֹרֵב בַּה נִתְבָּרַר –** ונבדל, מְהֵרָע וְגוֹבֵר וְעוֹלָה וְנִכְלָל בְּקִרְבָּנָה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות

לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. **כְּגוֹן דְּרַבִּי מְשֻׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׂמַנָּא דְתוֹרָא –** כשאדם אוכל בשר שור שמן, וְשׁוֹתֵה יַיִן מְכֻשָׁם – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כִּי־אם בכוונה, לְתַרְחִיב דַּעְתּוֹ לַה' וְלִתְזַרְתּוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, **כְּרַבָּא רַבָּא: 'הַמְרָא וְרִיחָא כּוֹ', –** כמו שאמר רבא, יין וריח טוב מרחיבים דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, **אִי –** לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה

ליקוטי אמרים

[כמו"ש בע"ה שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו כשהטוב המעורב בה נתברר מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה כגון ד"מ האוכל בשרא שמינא דתורא ושותה יין מבושם להרחיב דעתו לַה' ולתורתו כדאמר רבא חמרא וריחא כו' או בשביל כדי לקיים מצות ענג שבת וי"ט אזי נתברר חיות הבשר והיין שהיה נשפע מקליפת נוגה ועולה לַה' כעולה וכקרבן. וכן האומר מילתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לַה' ולתורתו ועבודתו שצריכים להיות בשמחה וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מילתא דבדיחותא תחלה ובדחי רבנן.

~ יום חמישי ט' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, שיבוע המות לנצח.

אך מי שהוא בזוללי בְּשָׂר וְסוּבָא יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי לְמַלְּאֵת תַּאֲוֹת גּוּפּוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, כפי המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, הַנְּהָ עַל־יְדִי־זָה יוֹרֵד חַיּוֹת הַבְּשָׂר וְחִינוּ שְׂבָקְרָבוּ, – שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי שֶׁעָה כְּרַע גְּמוֹר שְׂבִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת

ליקוטי אמרים

אך מי שהוא בזוללי בשר וסובאי יין לְמַלְּאֵת תַּאֲוֹת גּוּפּוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבנו ונכלל לפי שעה כרע גמור שבשלוש קליפות

אך מי שהוא בזוללי בְּשָׂר וְסוּבָא יַיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי לְמַלְּאֵת תַּאֲוֹת גּוּפּוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, כפי המדות הרעות, ותאוה באה מיסוד המים, הַנְּהָ עַל־יְדִי־זָה יוֹרֵד חַיּוֹת הַבְּשָׂר וְחִינוּ שְׂבָקְרָבוּ, – שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי שֶׁעָה כְּרַע גְּמוֹר שְׂבִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת

2. יומא עו, ב. 3. פסחים קיז, א. גי' ר"ח.

שגם כעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, וזאת על-ידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. **אָבֵל תְּשׁוּבָה שְׁלֵא מֵאַהֲבָה זֶה, אֵף שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה נְכוּנָה, וְה' יִסְלַח לוֹ,** – על העבירות שעבר, **מִכֵּן מְקוֹם לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ –** העבירות, **פְּכוּזוֹת,** – כמצוות, **וְאִין עוֹלִים מִהַקְלִיפָה לְגַמְרֵי עַד עַת קִיָּן,** – הגלות, **שִׁיבְלַע הַמּוֹת –** הקליפות הנקראות מות, **לְנִצָּח.** – הרי למדנו, שהחיות שבמאכלים

אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המיטה:

במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", **בְּמֵאֲמָרָם וְל':** – כמו שאומרים חכמינו ז"ל: **"בְּמֵקוֹם שֶׁבְּעָלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים כּוֹ"**. – במדרגה בה עומדים בעלי-תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי-תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד. **וְעַל תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה זֶה, אָמְרוּ**

– חכמינו ז"ל: **שִׁיְדוּנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ פְּכוּזוֹת,** – הטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – **הוֹאִיל וְעַל-יְדֵיָּזָה בָּא לְאַהֲבָה רַבָּה זֶה.** – על-ידי אותן עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כּל-פנים מהאמור מובן,

ליקוטי אמרים

עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכויות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו זכויות ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות לנצח.

~ יום שישי י' טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יב, אך החיות שבטפות... עד עמ' 24, בגוף בשר ודם:

מהחרב של קריאת שמע שעל המיטה, **וְעוֹלָה תְּחִיּוֹת מֵהֶם,** – על ידי הפה השני של החרב, **בְּיָדוֹעַ לְיִדְעֵי חַן.** – (חכמה נסתרה), חכמת הקבלה. **וְלִכֵּן לֹא הוֹכֵר עֵין זֶרַע לְכַפְלָה בְּתוֹרָה בְּכָלל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת,** אף שחמור מהן, – אף שבפרט מסויים חמור עוון זרע לבטלה מביאות אסורות, **וְגִדּוֹל עֲזוֹנו,** **בְּבַחֲנֵית הַגְּדִלוֹת וְרַבּוּי הַטְּמֵאָה וְהַקְלִיפּוֹת שְׁמוּלֵיד וּמְרַבָּה –** את הקליפות, **בְּמֵאֵד מֵאֵד בְּהוֹצָאת זֶרַע לְכַפְלָה,** יותר מביאות אסורות. – כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק ש**בְּבִיאוֹת**

אף החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לכפלה, אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות – הרי זו עולה משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומז בגמרא כל הקורא קריאת שמע על ממתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע ל"ח. ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק ש"כוונה" בקריאת שמע שעל המיטה מסוגלת לתקן חטא זה, **וּמְרַמֵּז בְּגִמְרָא:** – האומרת: **"כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ, בָּאֵלוֹ אוֹחֵז חָרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִיּוֹת כּוֹ"**, – ושתי פיות אלו הן כדי, להרג גופות החיצונים – של הקליפות, ש**נַעֲשׂוּ לְבוּשׁ לְחַיּוֹת שְׁבִטְפוֹת,** – הריגת גופות הקליפות נעשה על-ידי אחת הפיות

6. ברכות לד, ב. 7. ראש השנה כט, א. 8. ברכות ה, א.

רבה. וְכִזָּה יוֹכֵן מֵאִמֵּר רַ"ן¹: – על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על-ידי תשובה מאהבה רבה, יוכן מאמר רבותינו ז"ל: "אִיזְהוּ מַעֲוֹת שְׂלֵא יוֹכֵל לְתַקְּנֵם² – זֶה שָׂבָא עַל הָעֲרוּה וְהוֹלִיד מִמּוֹר³,

שָׂאז – כשכבר הוליד ממזר, גַּם אִם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה גְדוֹלָה כְּלִכְפֵּךְ – כגון תשובה מאהבה רבה, אִי אֲפָשֵׁר לוֹ לְהַעֲלוֹת הַחַיּוֹת לְקִדְשָׁה, מֵאַחַר שְׂכַבְר יִרְדָּה לְעוֹלָם הַזֶּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוֹף בְּשָׂרִי וְדָם: – של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר,

שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר-ודם – יתבטל. כפי שידוע⁴ הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך בכי רב – נכח שם באותה שעה יהודי אחד, שסטה מן הדרך הישרה, התחתן עם גויה ונולד להם ילד. בכיתויו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו – טבע.

אֲסוּרוֹת מוֹסִיף בְּחַ וְחַיּוֹת בְּקִלְפָה מֵמָאָה בְּיוֹתֵר, עַד שְׂאִינּוּ יוֹכֵל לְהַעֲלוֹת מִשֵּׁם הַחַיּוֹת בְּתְּשׁוּבָה, – בתשובה רגילה, (הגהה – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק

על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מִפְּנֵי שְׂנִקְלִטָה בְּיִסוּד דְּנוֹקְבָא דְקִלְפָה – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד" ה"נקבה" של הקליפה, הַמְקַבְּלֵת וְקוֹלֶטֶת הַחַיּוֹת מִתְּקִדְשָׁה, – שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מֵה "שְׂאִיזְכֵּן זֶרַע לְבִטְלָה, – שונה הדבר בזרע לבטלה, שְׂאִיזְכֵּן שֵׁם בְּחִינַת נוֹקְבָא דְקִלְפָה, – לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רק שְׂבִחוֹתֶיהָ וְחִילוֹתֶיהָ – של הקליפה, מְלַבִּישִׁים – ומקיפים, לַחַיּוֹת שְׂבִמְפּוֹת, בְּיִרְדֵּעַ לְיוֹדְעֵי חָן – ליודעי חכמת הקבלה): אֶלְאִאֲמִים בְּן יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה כְּלִכְפֵּךְ, עַד שְׂדוּגוֹת נַעֲשֶׂוּ לוֹ בְּזוֹכִיּוֹת. – ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, כי בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המיטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה

ליקוטי אמרים

שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה*
אא"כ יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך עד שזדונות נעשו לו כזכויות ובוזה יוכן מאמר רז"ל איזהו מעוות שלא יוכל לתקן זה שבא על הערוה והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם:

הגה"ה

(מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה המקבלת וקולטת החיות מהקדושה משא"כ בזרע לבטלה שאין שם בח" נוקבא דקליפה רק שבחותיה וחילותיה מלבישים לחיות שבמפות כדוע ל"ה):

~ שבת קודש י"א טבת ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 24, פרק ח ועוד זאת... עד עמ' 26, שעסקו בהן.

מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל-ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של איסור לשם שמים, וְגַם פֶּעַל יַעֲשֶׂה בּוֹ, וְקִרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכַח אֲכִילָה

פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמֵאֲכִלוֹת אֲסוּרוֹת, שְׂלִכְךָ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אִסוּר", – כלומר קשור, מִפְּנֵי שָׂאָה מִי שְׂאֵכֵל מֵאֵכֵל אִסוּר בְּלֹא הוֹדָע – מבלי לדעת, וכוונת האכילה היתה, לְשֵׁם שְׂמִימִם, לְעִבֵד ה' בְּכַח אֲכִילָה הַחַיּוֹת, – לו היה זה

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך נקראים בשם איסור מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל

9. חגיגה ט, א. 10. קהלת א, טו. 11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים".

במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל ק"ם שחזר לקדושה, – לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סמרא אחרת וקלפת. וגם אחרת, – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל

לקדושה, הרשימו ממנו – הרושם מכך, נשאר דבוק בגוף, – האדם, להיות פי מכל מאכל ומשקה – שאדם אוכל ושותה, נעשה תכף דם ובשר מבשרו. – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה – כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחר שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. ולכן צריך הגוף לחפוט תקבר, – שהוא עונש מיוחד לגוף, לנקותו ולטהרו מטמאתו שקבל – הגוף, בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטמאת

קלפת נהג ושרין יהודאין. – היצר הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. אלא אם כן מי שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה מהעולם הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה וקדושה, ברבנו הקדוש. – רבי יהודה הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנדבקה בו, על-ידי הנאות העולם הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים; ועל דברים במילים בהתר, – כשאין איסור בדיבורם, כגון עס הארץ שאינו יכול ללמד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות-העשה של "ודברת בם ולא בדברים בטלים"⁶, הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגבוי יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו

התניא – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתבות התורה ותתפלה כמו התר, –

ליקוטי אמרים

בכח אכילה היתה אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה בידי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור דרבנן שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו' ולכן גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים הוא שד משדין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות עו"ג. שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות משא"כ היצר"ר וכח המתאוה לדברים המותרים למלאת תאותו הוא שד משדין יהודאין לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל. אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תכף דם ובשר מבשרו ולכן צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת נוגה ושרין יהודאין אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל ימיו כרבינו הקדוש. ועל דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה

שידע שהדבר אסור. ולכן, גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים, הוא שד משדין נכראין, – שד של גוי, שהוא יצר הרע של אמות העולם, שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות. – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות [הערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בזח"ג רנג ועוד"]. מה שאין כן היצר הרע וכח המתאוה לדברים המותרים למלאת תאותו, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על-ידי-זה גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוא שד משדין יהודאין, – יצר הרע "יהודי", לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר הרע לדבר של איסור, אינו יצר הרע יהודי כלל, אלא יצר הרע זר. יצר הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מקבל מקום, – גם

1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנג, א. רעו, א. 3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט, ב.

מיוחד על "ביטול תורה". וכן העוסק בחכמות אמות העולם - בכלל דברים בטלים' והשב לענין עון בטול תורה, - שגם בלימוד חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כמו שכתוב בהלכות תלמוד תורה. ועוד זאת

יתרה ממאתה של חכמת האמות על

ממאת דברים בטלים, שאינו מלביש ומטמא - על-ידי דברים בטלים, רק המדות, - שהן מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית, - שכן, גם הנפש האלקית מורכבת מארבעה יסודות רוחניים: אש, רוח, מים, עפר. המדות, כאהבה, פחד וכדומה, באות מיסוד הרוח - ועל ידי דברים בטלים הוא משקיע בהם את שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות מיסוד הרוח שבה, ומלכך אותן, כממאת קלפת נגה שבדברים בטלים, הפאים מיסוד הרוח הרע שבקלפה זו בנפשו הפחמית בדלעיל, - כמו שהוסבר

בפרק הראשון. ולא פחינת חכמה פינה דעת שבנפשו, - דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם דברי שטות ובורות, שגם השוטמים ועמי הארץ יכולים לדבר בן. - אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו מטמא את השכל של נפשו האלקית. מה שאין בין בחכמת האמות, - שונה הדבר ביחס לחכמות אמות העולם, שבהתעסקותו בהן הוא מלביש ומטמא פחינות חכמה פינה דעת - השכל, שבנפשו האלהית כממאת קלפת נגה שבחכמות אלו, שנפלו שמה - אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, שבשכירת הכלים - בתהליך של "שכירת הכלים" בראשית הבריאה, מבחינת אחרים של

אינם באיסור. ואף הוא צריך למהר נפשו מממאה זו דקלפה זו, על-ידי גלגולה בכף הקלע, - ביחס לעונש זה של "כף הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של העולם לקצה השני, או מארץ ישראל לחוץ לארץ.

ליקוטי אמרים

זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמ"ש בזהר פ' בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לברו] מועיל לטהר ולהעביר טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לברו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה בפרטות מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות בגיהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון ביטול תורה כמ"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר שהם דברי שטות ובורות שגם השוטמים וע"ה יכולים לדבר כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשכירת הכלי מבחי' יתרה לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים - אין כף הקלע לברו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק - היא זקוקה לענשים חמורים שמענישים על בטול תורה בפרטות, מלבד עונש הכללי לכל בטול מצות-עשה מחמת עצלות, בגיהנם של שלג, כמבאר במקום אחר⁸. - אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות - מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה - ב"גיהנום של שלג"⁹. הרי נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות-עשה - קיים עונש

יותר לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים - אין כף הקלע לברו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק - היא זקוקה לענשים חמורים שמענישים על בטול תורה בפרטות, מלבד עונש הכללי לכל בטול מצות-עשה מחמת עצלות, בגיהנם של שלג, כמבאר במקום אחר⁸. - אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות - מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה - ב"גיהנום של שלג"⁹. הרי נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות-עשה - קיים עונש

7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלו, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גזולין השלג כו' שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא

לומד ומתפלל – כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחנתו נופלות מחשבות ופקפקים בעיני אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב

עכו"ם, שיהודי לא היה נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד – הזיק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

חכמה דקדושה, כידוע לידועי חן. – ליודעי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל.

אלא-אם-כן עושה אותן – את החכמות, קרדום לחתך בנה, דהינו כדי להתפרנס מהן ברוח לעבוד ה', או שידע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו,

– למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החדוש, וכדומה. וזהו מעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן: – בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו לנצל חכמות אלו בעבודת ה' ובתורה. בהקשר להאמור

ליקוטי אמרים

אחוריים של חכמה דקדושה כידוע לידועי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן ברוח לעבוד ה' או שידע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו מעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' א

34 שאם נחפר הבור על ידי שנים, חיובי הבור מתייחסים לאחד
35 בלבד. ורבי הסובר שבנוקין שניהם חייבים, מדוע אינו לומד
36 כדרשת חכמים, שהוא דיוק מ'איש', מ'בעי ליה ללמוד ממנו
37 שדוקא 'כי יכרה 'איש' בור' חיוב, ולא כי 'יכרה 'שור' בור' – שאין
38 בעל השור חיוב בנוקי בור שכרה שורו. שואלת הגמרא: ור' רבנן מנין
39 דורשים ולא 'שור' בור. משיבה הגמרא, תרי 'איש' בור' בתיבי
40 בפסוק, 'כי יפתח 'איש' בור' או 'כי יכרה 'איש' בר' ומחראשון
41 לומדים ולא 'שור' בור, ומחשני אחד ולא שנים. ורבי שאינו דורש
42 אחד ולא שנים, סובר שהשני לא נכתב לדרשה, אלא א'ידי דבתב
43 האי' – 'איש' בתחילת הפסוק כתב האי' – 'איש' גם בסופו.
44 מקשה הגמרא לדעת רבנן: וממאי דהדרשה של איש בור לחיובי
45 בתרא שחפר את הטפח עשירי, דלמא לחיובי קמא שחפר את
46 התשעה הראשונים. מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך דאמר קרא
47 (שם כא לד) 'בעל הבור ישלם וגו' והמת יהיה לו', ללמדנו שההוא
48 דקא עביר מיתה הוא בעל הבור המתחייב בכל נוקיו.
49 שואלת הגמרא: והאי 'המת יהיה לו' הרי מבעי ליה לכדקרא, דאמר
50 קרא שור פסולי המוקדשין – שנקדש לזמבז ונעשה בו מום ונפסל,
51 שנגפלו לבור לאחר שנפדה, פטור בעל הבור מלשלם, שנאמר 'המת
52 יהיה לו', דוקא כמי שהמת – (שהגבלה) שלו – של בעליה לכל
53 צרכיו, אתה חייב על נפילתו לבור, למעט שור פסולי המוקדשין,
54 שאסור להאכיל נבלתו לכלבים. מתרצת הגמרא: אמרי אכן בא
55 הפסוק ללמדנו דין שור פסולי המוקדשין, אך ולא ממילא שמעת
56 מינה – האם אינך שומע מתוך הדברים דבתהוא דעבד מיתה עסקינן
57 והוא המתחייב בכל נוקיו.
58 אופנים נוספים לבור של שותפים והלכותיהם: תנו רבנן, אחר
59 החופר בור עשרה ובא אחר וחפר בה עוד עשרה טפחים והשלימה
60 לב', ובא אחר והשלימה לשלשים פולין תיבין, בין הונת שם שור
61 בין הווק. מפני שאם לא היה הבור עמוק, אולי לא היה שור זה מת
62 או ניווק כל כך. ורמיהו, אחר החופר בור עשרה ובא אחר וסייד –
63 שטח את כותלי הבור כטיח של סיד, וכדי – ועשה ציורים בטיח,
64 ובכך נעשה חלל הבור צר ויש בו יותר הכל המזיק, האחרון תיב, וקשה
65 מדוע לא יתחייבו שניהם, כנאמר בברייתא הקודמת.

1 שליח לר' עבירה, והוא חייב ושולחיו פטורים. ואי באופן דקרה
2 האי מעשה טפחים והאי מעשה טפחים, הלא בחפירת השני נסתלקו
3 להו מעשה ראשון, והשני לבדו מתחייב ואמנם הניחא לדעת רבי
4 ולענין נוקין, שרבי סובר שאם רק ניווקה הבהמה בבור זה שניהם
5 חייבים וכמובא להלן, אם כן משפחת לה בור של שנים ברשות
6 הרבים לענין נוקין, אלא עדיין קשה לרבי ולמיתה – אם מתה
7 הבהמה, שגם לדעתו השני לבדו חייב, ולר' רבנן הסוברים שבאופן
8 זה נסתלקו מעשה הראשון, וגם בנוקין רק השני חייב, ולשיטתם
9 קשה בין למיתה בין לנוקין תיב משפחת לה בור של שותפין. אמר
10 רבי יוחנן, כגון שעקר שניהן מקרקעית הבור חלליא בבת אחת
11 והשלימו את הבור לעשרה טפחים, וכיון ששניהם בבת אחת עשו
12 שיהיה ראוי להמית, שניהם חייבים.

13 שואלת הגמרא: מאי רבי ומאי רבנן שהזכרנו למעלה. דתניא אחר
14 החופר בור תשעה שאינו ראוי להמית, ובא אחר והשלימה לעשרה
15 ונעשה ראוי להמית, האחרון חייב בין מת בו השור ובין הווק, וזהו
16 שיטת חכמים, רבי אומר, אחר אחרון למיתה – אם מת השור השני
17 חייב, שאין בתשעה של ראשון כדי להמית, ואחר שניהם לנוקין –
18 ואם הווק השור, ישלם כל אחד מהם לפי חלקו בכרית הבור.
19 הגמרא דנה בטעמי מחלוקתם: מאי מעמא דרבנן שפוטרים את
20 הראשון, הגם שהבור שעשה בכוחו להזיק. דאמר קרא (שמות כא
21 לג) 'כי יפתח איש בור' ופי יכרה איש בר', וקשה מדוע כתב גם פי
22 יכרה, והלא אם על פתיחה – שאחד חפר בור וכסדה, ובא אחר
23 והסיר הכיסוי, השני חייב, על כריתו – שאחד לבדו עשה הכל, לא
24 כל שכן שחייב, אלא להביא בורה אחר בורה – לרבות את הכורה
25 בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה, שהראשון פטור והשני
26 חייב, לפי שפילק מעשה ראשון – שהיבן שהשני חידש בבור גרם
27 מיתה שלא היה בו מתחילה מסתלק הראשון מחיובו. ורבי סובר
28 שבנוקין גם הראשון חייב, אמר לך הנהו 'כי יפתח' ופי יכרה'
29 מיצד צריכי, כדאמרין (נ). ללמדנו דיני שמירת בור. מקשה
30 הגמרא: ורבנן נמי הרי גם לדבריהם 'כי יפתח' ופי יכרה' מיצד
31 צריכי לדיני שמירת בור ואין כאן יתור, ואם כן מה טעמם.
32 מביאה הגמרא טעם אחר: אלא היינו מעמא דרבנן אמר קרא
33 (שמות כא לג) 'כי יכרה איש בר' ודרשים 'איש' אחר ולא שנים –

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	ה טבת	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כט-לד. תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.</p>	
<p>ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג-ט ב"ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד - פאַרשטאַנד - איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה - גלויבען - גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות - האַרציגער ערענסטער עבודה.</p>			
<p>— תרגום —</p>			
<p>פֿאַר משיח יבוא, יראו את המעלה של הודאה ותמימות, שהכל מאמינים באמונה טהורה בה' ברוך-הוא ובתורה ומצות שלו. תלמוד - הַכְנָה - הרי ההכנה העמקה ביותר הנה מגבלת; אך הודאה - אמונה - אמונה היא רגש בלתי מגבל. מלך המשיח יסביר ויבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות - עבודה לבבית ורצינית.</p>			

ה'תש"ג	ו טבת	יום שני	יום שני
		<p>שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש"י. תהלים: לה-לח. תניא: וכן בכל . . . שנברא.</p>	
<p>כתיב "דע את אלקי אביך, ועבדהו בלב שלם", כי כל ענין ידיעה והשגה, אפילו בענינים היותר עמקים, צריך לבוא בעבודה, הינו פעלת דבר בברור וזכוף המדות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון התסידות עבודה.</p>			

ה'תש"ג	ז טבת	יום שלישי	יום שלישי
		<p>שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט-מג. תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה.</p>	
<p>השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעט-לעת [=היממה] יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזכוף הנפש להפטר מכף הקלע הוא, על ידי חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים בעל-פה.</p>			

יום רביעי

יום רביעי

ח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.

תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.

ה"צמח צדק" צנה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בנה.

יום חמישי

יום חמישי

ט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.

תניא: אך מי . . . יב לנצח.

נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שהם משתתפים להבל ולריק" – וגם בתפלת מוסף דראש השנה אומרים בן – ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו". הרקיקה היא אתר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתהנה רק, ואין רוצים להנות מרק זה.

יום שישי

יום שישי

י טבת

ה'תש"ג

תענית, סליחות, אבינו מלכנו.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.

תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

תרגום

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו'". און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם ד"יעזוב רשע דרכו" זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.

תניא: פרק ח. ועוד זאת. . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה-אוייר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פּאַהרט אין סאַבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האַבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

תרגום

חיי האדם תלויים באויר שסביבו. בלי אויר אי אפשר לחיות, ולפי האויר בו נמצאים - כך הם החיים. כאשר חיים באויר של תורה ומצות, החיים פריאים; כאשר חיים באויר של כפירה - הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הפלילית הראשונית היא לטהר את האויר. פעלת טהור האויר מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בקנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל פה: חמש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' 1

- 1 הגמרא מקשה עוד מברייתא: תא שמע, הכנים את שורו לחצר בעל
- 2 הבית שלא ברשות, ואכל השור חמין, והתרוז - נחלה בחולי מעיים,
- 3 ומת, פטור בעל החצר. ואם הכנים ברשות, בעל החצר חייב, וקשה,
- 4 ואמאי - מדוע חייב, הרי הנה ליה - היה על השור שלא יאכל מן
- 5 החיטין.
- 6 מתרצת הגמרא, אמר רבא, ברשות אשלא ברשות קרמית - וכי הנך
- 7 מקשה מהכנים ברשות על שלא ברשות, הרי יש לחלק, שדווקא
- 8 כשהכנים שלא ברשות פטר רב, כיון שלא קיבל על עצמו שמירה,
- 9 והיה לה שלא תאכל. אבל כשהכנים ברשות, הרי שמירת שורו של
- 10 המכניס קבל בעל החצר עליו, ואפילו אם תנק את עצמו בפשיעת
- 11 בעל החצר, ולכך גם כשאכל חיטין ומת, חייב:
- 12 התבאר, שלחכמים כשבעל החצר נותן רשות להכניס לחצרו,
- 13 מקבל על עצמו שמירה, ולרבי רק כשמקבל זאת בפירוש. הגמרא
- 14 מסתפקת האם מקבל על עצמו אחריות גם מנוקי אחרים, או שרק
- 15 שלא יזוק משורו: איבעיא להו - הסתפקו בני הישיבה, היבא דקביל
- 16 עליה נטירותא - כשבעל החצר קיבל על עצמו שמירה, מהו - מה

- 17 הדין, האם רק מנוקים דנפשיה - של שורו או כלבו, הוא דקביל
- 18 עליה - קיבל על עצמו, אבל מאחרים לא, או דלמא - שמא נאמר,
- 19 שאפילו נטירותא דעלמא - שלא יזוק מאחרים, גם קביל עליה -
- 20 קיבל על עצמו.
- 21 הגמרא פושטת מברייתא: תא שמע, דתני רב יהודה בר סימון,
- 22 בנזקין דבי קרנא - בברייתות סדר נזיקין שנשנו בבית מדרשו של
- 23 קרנא, הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ובא שור
- 24 במקום אחר ואכלו, פטור. ואם הכנים ברשות, חייב. מבררת
- 25 הגמרא, מאן פטור ומאן חייב - מיהו הוא הפטור והחייב כאן, לאו
- 26 - האם לא פטור
- 27 בעל החצר בשלא נתן רשות, [וחייב בעל החצר כשנתן רשות], הרי
- 28 שכשנותן רשות מקבל עליו שמירה אפילו מאחרים.
- 29 דוחה הגמרא, אמרי, לא, הפטור והחייב אינו בעל החצר, אלא
- 30 פטור היינו בעל השור, וחייב היינו בעל השור. שואלת הגמרא, ואי
- 31 - ואם נפרש שהפטור והחייב הוא בעל השור,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ה' טבת ~

חציצה בשיער – מתי עלתה לו טבילה?

או שמא כל מקום כינוס שיער נידון בפני עצמו? וכתב הגלות עליות' (פ"ט מ"ב פסקא א) כי לא מסתבר שכל מקום כינוס שיער נידון בפני עצמו, כי "השיער שבכל הגוף - בכלל הגוף נחשב". והביא את דעת ה'צמח צדק' (יו"ד סי' קנח) שאמנם בשיער שבכל הגוף אין דנים כל מקום כינוס בפני עצמו, אך אם הרוב בשערות הראש, הרי הוא נידון בפני עצמו (וכן היא משמעות לשון הרמב"ם כאן שבהשגתו על דברי הגאונים כתב שחציצה "בכל שער ראשו" אינו חוצץ אם אין חוצץ אחר על גופו, ולא ציין זאת על חציצה שב"כל שער גופו").

אבל לדעת הרמב"ם, "שערו של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה, ואינו כגוף בפני עצמו", ואף אם החציצה היא בכל שיער הראש ואין "חוצץ אחר על גופו" - עלתה לו טבילה.

וב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קצח ס"ה) נפסק כדעת הגאונים המחשיבים את שערות הראש בפני עצמן, וחציצה ברוב שערות הראש הרי היא חוצצת.

הלכות מקואות פרק ב, הלכה טו: ... שְׁעָרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׂרָה, חוֹצֶצֶת; וְהוּא, שִׁיתִּיהָ מִקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוּ מִקְפִּיד עָלֶיהָ, עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שִׁיתִּיהָ רֹב שְׁעָרוֹ קָשׁוּר, נִימָא נִימָא בְּפָנֵי עֲצָמָה. כֹּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוּנִים. וְרָאָה לִי, שֶׁשְׁעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוֹפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעֵנֵן טְבִילָה, וְאֵינוּ כְּגוֹף בְּפָנֵי עֲצָמוֹ... אֲלָא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שְׁעַר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא - אִם אֵינוּ מִקְפִּיד עָלָיו, עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה, אֲלָא אִם בֵּן נִצְטַרְפָּה לְחוּצָין אַחַר עַל גּוֹפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

לדעת הגאונים, השיער נידון בפני עצמו ואם היתה חציצה ברוב שערו, אף שאין חציצה בגופו, לא עלתה לו טבילה. וביאר הר"ן (שבועות ז, א בדפי הרי"ף) שחציצה בשיער וחציצה בגוף נלמדים משני פסוקים נפרדים, ולכן כל אחד מהם נידון בפני עצמו: רוב שערו חוצץ אף שאינו רוב גופו, ורוב גופו חוצץ אף שאינו רוב שערו.

ומסתפק ה'פרישה' (יו"ד סי' קצח סק"ג) לדעה זו שאם החציצה היא ברוב שערו לא עלתה לו טבילה, האם הכוונה ששיער שבכל הגוף נידון יחד (ורוב שיער רק במקום אחד אינו חוצץ)

~ יום שני ו' טבת ~

'חתיכה נעשית נבילה' – באיסורים ובמקוה

אחרות הרי היא אוסרת את כולן אע"פ שבטיפת החלב עצמה אין שיעור כדי לאסור את כל החתיכות, כי החתיכה הראשונה כולה נהפכת לאיסור ('חתיכה נעשית נבילה') ואוסרת את כל השאר.

ונחלקו ראשונים בדבר. יש אומרים שדין זה נאמר רק לגבי בשר בחלב, אולם איסור אחר שהתערב בתבשיל אין התבשיל כולו נהפך להיות אסור אלא נאסר רק כשיעור האיסור הבלוע בו. ויש אומרים שאף בכל האיסורים הדין כן. וכתב הרמב"ם (חולין קח, ב) שמהלכה זו מוכח שדין זה נאמר בכל דיני התורה, שהרי מחמת מעט המים שאובים שהתערבו במים הכשרים נפסלו אף המים הכשרים עצמם.

אך הר"ן (בדפי הרי"ף חולין מד, ב) כתב שיש לחלק בין דיני מקוה לתערובת איסור בהיתר, שהרי כל איסור שהתערב בהיתר ויש בהיתר פי שישם כנגד האיסור, הרי האיסור מתבטל בהיתר, אבל מקוה שנפלו לתוכו שלושה לוגים מים

הלכות מקואות פרק ה, הלכה ה: אֲבָל מִקְוֵה שְׂאִין בּו אֲרַבְעִים סָאָה, שֶׁנִּפְלָ לְתוֹכּוֹ שְׁלֹשֶׁת לִגְוִין מֵיִם שְׂאוּבִין, וְאַחַר כֵּן נִחְלַק לְשָׁנִים, וְרִבְּה מֵיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי אֵלוֹ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֵה כֵּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל מֵיִם שְׂאוּבִין הוּא חָשׁוּב, וְכִאֵלּוֹ כֵּל מִיּוֹם שְׂאֻבוֹ בְּכָל יוֹם.

החידוש בכך הוא כי אע"פ שמים שאובים פוסלים רק בשיעור שלושה לוגים, ולאחר שנחלק המקווה הרי בכל אחד מהחלקים יש רק מחצית מממות שלושת הלוגים השאובים, מכל מקום לא יחזור המקוה להכשרו, כי לאחר שנפלו לתוכו שלושה לוגים שאובים אין מתייחסים לכך כתערובת של מים כשרים ופסולים אלא אף המים שאינם שאובים נהפכו לפסולים.

והלכה דומה מצאנו באיסור בשר בחלב: טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר ויש בה כדי לתת טעם בחתיכה, נאסרת החתיכה כולה, ואם התבשלה עם חתיכות

שאוּבִים נפסל ואינו חוזר להכשרו על ידי תוספת מים מרובים ככל שיהיו. וכשם שבענין זה מקוה חמור מכל הדינים, כך החמירו לגבי מקוה חסר שנפלו לתוכו שלושה לוגים מים

שאוּבִים שנפסל כולו, ואין ללמוד מכאן לאיסור שהתערב בהיתר שההיתר כולו נהפך לאיסור.

~ יום שלישי ז' טבת ~

מיעוט שפופרת הנוד לעירוב המקוואות

המקוואות.

ועוד יש לומר:

אמנם "דברים שהן מבריותו של מים" נחשבים כמים, אך כדי שיהיה חיבור לשני המקוואות על ידי הנקב צריכים המים למלא את כל הנקב, וכיון שהדברים העומדים בתוך הנקב (עפר, צורות או יבחושים) הם גופים מחולקים, יתכן ויש חלל ורווח ביניהם, ונמצא שהנקב אינו ממולא ואין חיבור בין שני המקוואות.

וה'תוספות חדשים' (מקוואות שם) תירץ:

לענין הטבילה במקוה (בה"א) כתב הרמב"ם "כל שתחזילת בריאתו מן המים... מטבילין בו", ומשמעות הלשון היא שדוקא אם תחזילת בריאתו במים (כביחושים או עינו של דג) נחשב כמים וכשר לטבילה, ובוודאי שאינו ממעט את הנקב. ואילו כאן, לענין מיעוט הנקב, לשון הרמב"ם הוא "דברים שהם מבריותו של מים", והכוונה לדברים שתחילתם אינה מן המים ולאחר צמיחתם התחברו למים, כגון הצמחים (עדיש המים) שצפים על פני המים, ובוודאי שאין טובלים בהם, ואפילו לענין חיבור המקוואות - בעומדם בנקב הרי הם ממעטים אותו ואין המקוואות מתערבים.

הלכות מקוואות פרק ח, הלכה ו: **כָּל שֵׁעָמַד בְּשֹׁפְרַת הַנּוֹד - מִמַּעַט, וְאִפְלוּ דְבָרִים שֶׁהֵן מְכַרְתוּ שָׁל מַיִם.**

הקשה ה'תוספות יום טוב' (שם ד"ה רשב"ג):

הרמב"ם פסק כחכמים (מקוואות פ"ז מ"ז) ש"כל שיעמוד בשפופרת הנוד - ממעט", היינו עפר או צורות ואפילו דברים שבריותם מן המים ממעטים את שיעור הנקב (רע"ב שם), ואין זה עירוב מקוואות. אך להלן (בהל' י"א) כתב "כל שתחזילת ברייתו מן המים, כגון יבחושין אדומין, מטבילין בו" (וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שכל שהוא מבריות המים אינו ממעט את שיעור הנקב - מקוואות שם). וצריך להבין: אם כשר לטבול בדברים שבריותם במים, מדוע ימעטו דברים אלו את השיעור של נקב שפופרת הנוד וימנעו את עירוב המקוואות?

וביאר ה'משנה אחרונה' (מקוואות שם):

כל שתחזילת בריאתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, נחשבים כמים וטובלים בהם, ומכל-מקום הם ממעטים את שיעור הנקב כיון שהם נתקעים ועומדים ומונעים את מעבר המים ממקוה למקוה (וכדיוק הלשון "כל שיעמוד בשפופרת הנוד - ממעט"). וכמו המים עצמם שאם נקרו ואינם עוברים ממקוה למקוה, הרי הם ממעטים משיעור הנקב ומונעים את עירוב

~ יום רביעי ח' טבת ~

מעשה על ידי נשיפה

הרי זה נחשב כהשתתפות היהודי בבישול והתבשיל מותר (בית יוסף יו"ד סי' קי"ג).

ולכאורה יש ללמוד מכאן גם לגבי איסור נגיעה באשתו נידה, שאסור לסלק לכולן מבגדה על ידי נשיפה מאחר והיא נחשבת כנגיעה (ראה מנחת יעקב, תשובה יג).

מאידך, לגבי שדה שנחרש בה קבר ויש חשש שנמצאת בה עצם המטמאת במגע או במשא, מצינו שמותר ללכת בה כאשר הוא נושף בפיו על הקרקע לפני כל פסיעה, כדי שאם יש שם עצם תידחה בנפיחתו ולא יגע בה (פסחים צ"ב, ב). ואם נפיחה היא כנגיעה הרי הוא נטמא על ידי הנפיחה עצמה ומה הועילו חכמים בתקנתם? אלא מוכח שאע"פ שנפיחה נחשבת כמעשה לגבי חיובי נזיקין, אינה כנגיעה ממש, ויתכן

הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ט: **תִּרְנְגוּל שֶׁהוֹשִׁיט רֵאשׁוֹ לְאִוִיר כְּלֵי זְכוּכִית, וְתִקַּע בּוֹ וְשִׁבְרוֹ... עַל הַתְּבָלִיז מִשְׁלֵם נֶזֶק שְׁלֵם, וְעַל הַכְּלֵי מִשְׁלֵם חֲצֵי נֶזֶק, פְּחָצֵי נֶזֶק צְרוּרוֹת.**

מבואר מהלכה זו כי פעולה הנעשית באמצעות נשיפה מתייחסת אל הנושף ונעשית בכוחו, וכשם שהשובר כלי באמצעות אבן או חץ, דינו כמזיק בירדים (כי האבן נעה מכוחו, ויכוחו כגופו) כך המזיק באמצעות נשיפה, ולכן על בעל התרנגול לשלם בעבור הכלי שנשבר על ידי נשיפת התרנגול (ומשלם אלא חצי נזק, כדן בהמה ששברה באמצעות התות חפץ - 'צרורות').

ומכאן יש ללמוד לשאר דיני התורה שנשיפה נחשבת כמעשה, וכן כתבו הפוסקים לגבי איסור 'בישולי עכו"ם', שאם יהודי נפח וליבה את האש שהדליק גוי תחת התבשיל,

בכוחו ממש (כגון שדוהף אותה על ידי חפץ אחר) אינו נטמא באופן ישיר אלא משום שנוגע בחפץ שנוגע בגוף הטומאה, וזה אינו שייך בנפיחה שהרי בהבל אין ממש, אולם במקום שפעולה הנעשית באמצעות חפץ אחר אסורה, הרי היא אסורה אף באמצעות נשיפה (מנחת שלמה תנינא עה, ב).

שבאיסורים מדרבנן (כגון איסור שדה שנחרש בה קבר) הקילו בנפיחה, ואם כן יש להקל אף לגבי איסור נגיעה בנידה שהוא מדרבנן (מנחת יעקב שם).
אולם יש שדחו ראייה זו, כי אמנם לכל דיני התורה נשיפה נחשבת ככוחו, אך לגבי טומאה אף אם מסיט את הטומאה

~ יום חמישי ט' טבת ~

גידול עזים בארץ ישראל

גם היום כאשר רוב השדות הן של יהודים: יש שכתבו שאכן בימינו חזר הדבר לאיסורו (יביע אומר ח"ג ח"מ ז), ויש שכתבו שמאחר שבמשך הזמן התבטל האיסור שוב אינו חוזר לאיסורו, כי כדי לחדשו נדרשת תקנה חדשה ואין אנו גוזרים גזירות חדשות (הגהות על הטור שם להגרצ"פ פרינק).

ויש שהתירו מטעם אחר, וכתבו כי אף שאם היה כח לבית-דין היה עליהם לאסור זאת גם כיום, אך כיון שלמעשה רוב הציבור לא יקיימו זאת, שוב אין חובה על אף אחד לקיים, כי גזרו על כלל הציבור ולא על יחידים, ולא יתכן שיתחייב אדם להיזהר על שדות חברו בזמן שחברו אינו זהיר על שדותיו. ועוד: תקנות חז"ל מעין אלו אינן מוטלות על אדם פרטי אלא על הבית-דין שבכל דור, ואם אין הבית-דין מקפידים על כך מאיזו סיבה אין חיוב על היחיד לקיימן מעצמו (דבר יהושע סוף ח"ה, עמוד פ).

ויש שכתבו, שבישובים חדשים שנוסדו על דעת שיתקיימו מגידול בהמה דקה הדבר מותר לכל הדעות, משום שעל דעת כן התיישבו המתישבים ומחלו זה לזה, והאיסור הוא רק כאשר כל אחד שוכן לעצמו (צ"ח אליעזר ז סי' כד, ג).

הלכות נזקי ממון פרק ה, הלכה ב: אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל בְּהֵמָה דְּקָה וְחֵיהּ דְּקָה פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל.

הלכה זו באה בהמשך ההלכה הדנה באיסור גרימת נזק, ומכך מובן שלדעת הרמב"ם האיסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל הוא כדי שלא תזיק לאחרים. ורש"י (ב"ק עט, ב) כתב שהאיסור הוא משום ישוב ארץ ישראל, משום הפסד הזרעים הנצרכים לאכילתה הגורם למיעוט זריעת השדות בארץ. ולפי טעם זה אסור לגדל אפילו בביתו אף שאינה רועה בשדות אחרים (רע"ב ותו"ט ב"ק ז, ז). אך יתכן שגם לדעת הרמב"ם אסור לגדל אף בביתו, שמה תצא ותזיק ללא ידיעתו (סמ"ע ח"מ סי' טט סק"א).

וב'שלחן ערוך' (ח"מ שם) נפסק, שבזמן הזה שאין מצוי שיהיו ליהודים שדות בארץ ישראל מותר לגדל בארץ בהמה דקה. וכתב ב'דבר יהושע' (ח"ה ח"מ סי' ז), שטעמו הוא משום שסובר כשיטת הרמב"ם שהאיסור הוא משום הנזק הנגרם לאחרים, וכאשר רוב השדות אינן של יהודים אין לחשוש לכך, אך אם האיסור הוא מחמת ישוב הארץ אין הבדל בין שדות של יהודים או של נכרים.

ופוסקי זמנינו דנו האם ההיתר המובא ב'שלחן ערוך' קיים

~ יום שישי י' טבת ~

דין שור תם שהזיק - לפני העמדה בדין

שהניזק לא זכה בו, יכול המזיק למכור את השור. אך הניזק חוזר וגובה מן הקונה (לאחר העמדה בדין) "שכיון שנגח קול יש לו, ולא היה לו ליקח עד שיגבה הניזק". והועילה פעולת המכירה לגבי הקונה, שיכול לחרוש בו (עד שיזכה בו הניזק) ואינו צריך לשלם לניזק דמי החרישה, וכן אינם יכולים (הקונה והמוכר) לחזור בהם מהמכירה כל זמן שהניזק לא גבה (מגיד משנה).

ושיטת רש"י ותוספות (ב"ק שם ד"ה הקדשו) היא שלדעת רבי עקיבא, השור נחלט לניזק משעת הנזק אף לפני העמדה בדין, ואם המזיק ימכור את השור המכירה אינה חלה, ואם ישתמש

הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה ו: שור תם שֶׁהִזִיק - אִם מָכְרוּ הַמְזִיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין, אִף עַל פִּי שְׂהוּא מְכוּר, הָרִי הַנּוֹק גּוֹבֵה מִמֶּנּוּ... שְׂכִינּוֹ שְׁנָנָה, קוֹל יֵשׁ לוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לִקַּח עַד שִׁיגְבֶה הַנּוֹק.

מבאר ה'קצות החושן' (סי' תז סק"א. וכ"כ המאירי ב"ק לג, ב) לדעת הרמב"ם:

הלכה כרבי עקיבא (בבא קמא שם) שאם שור תם נגח שור, שור המזיק נחלט לניזק. ואף שהוחלט השור משעת הנגיחה, לא זכה בו הניזק עד לאחר העמדה בדין, כי אם המזיק יודה ששורו נגח, הרי הוא פטור מלשלם כדין 'מודה בקנס', וכיון

שזכה בדין לא חלה כלל. אך לשיטת רש"י והתוספות, השור נחלט ושייך לניזק משעת הנזק ואף קודם העמדה בדין יכול הניזק למכרו.

ולפי זה העיר על הרמ"א (ח"מ סי' תו ס"א) שב'שלחן ערוך' נפסקה הלכה כהרמב"ם - שאם המזיק מכר לפני שעמד בדין מכירתו חלה (כי הניזק עדיין לא זכה בגוף השור), ועל זה הוסיף הרמ"א: "מכרו ניזק - מכור". ותמוה, הרי לדעת הרמב"ם קודם העמדה בדין השור שייך למזיק, והניזק לא זכה בו עדיין, ואיך יכול למכרו? ונראה שהרמ"א הביא הלכה זו לשיטת רש"י ותוספות, ואם כן צריך היה לכתוב זאת בשם 'יש אומרים'.

בו הקונה ישלם דמי שימוש לניזק. ואכן, הקשו התוספות (ד"ה איכא) איך יתכן שהוחלט השור לניזק לפני העמדה לדין, הרי תשלום חצי נזק של שור תם הוא 'קנס' ואם קדם המזיק והורה נפטר לגמרי כדין 'מורה בקנס'? וביארו: אמנם אם המזיק יודה, ייפטר מתשלום, אבל כאשר אינו מודה ומחייבים אותו בבית דין, מתברר למפרע שהניזק זכה בשור משעת הנזק.

ולגבי הניזק, האם הוא יכול למכור את השור לפני שעמד בדין וזכה בו, כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה נא) כי לשיטת הרמב"ם שרק לאחר העמדה בדין זכה הניזק בגוף השור ולא משעת הנזק (אלא שהמזיק נעשה כ'בעל חוב' לניזק) - מכירתו לפני

~ שבת קודש י"א טבת ~

החזרת שור שנגמר דינו לסקילה

לבעליו 'הרי שלך לפניך'. ומדוע שונה דינו משומר, שאינו יכול להחזיר את השור לאחר שנגמר דינו? והמהרש"ל (ים של שלמה ב"ק פ"ט ס"ב) מחלק:

שומר אכן אינו יכול להחזיר את השור כיון שהזיק לבעליו בכך שמסרו לבית דין ולא לבעליו, אבל בגזלן נאמר "והשיב את הגזילה אשר גזל", וכל זמן שאין בה שינוי, מחזירה כמו שהיא והתשלום הוא על הגזילה ולא על הפשיעה שלאחר מכן.

ומוסיף ה'חזון יחזקאל' (ב"ק פ"ה ה"ב): חיוב השומר (לדעת חכמים) אינו מדין מזיק כי זה 'הזיק שאינו ניכר', אלא מדין פשיעת השומר שמנע מבעל השור להבריא את השור לאגם ובגללו נגמר דינו למיתה ולכן מדין חיוב שמירה, עליו לשלם את דמי השור. מה שאין כן בגזלן אין חיוב שמירה (תוס' ב"ק נו, ב ד"ה פשיטא), וכיון שהשור עצמו לא נשתנה, כל זמן שלא נסקל, הרי אף שנגמר דינו לסקילה, יכול הגזלן לומר לבעלים 'הרי שלך לפניך'.

הלכות נזקי ממון פרק יא, הלכה ט: שור שהמית את האדם... החזירו שומר לבעליו, אינה חזרה... במה דברים אמורים? אחר שנגמר דינו לסקילה.

שור שהיה ברשות השומר והרג אדם - לאחר שנגמר דינו להיסקל, אין השומר יכול להחזיר את השור לבעליו אלא חייב לשלם לו את דמי השור. ומבואר בגמרא (בבא קמא מה, א) כי אף שזהו 'הזיק שאינו ניכר' הפטור מתשלומים (הל' חובל ומזיק פ"ז ה"א), לדעת חכמים, כיון שאין גומרים את דינו של השור אלא בפניו, יכולים הבעלים לומר לשומר אילו היית מחזיר את השור קודם שנגמר דינו, הייתי מבריחו לאגם ולא היו בית דין גומרים את דינו, ומשמסרת את השור לבית דין, הזקת אותי בידים (ובאופן זה חייב אף ב'הזיק שאינו ניכר' - משל"מ הל' גזילה ואברה פ"ג ה"ד).

הקשה ה'לחם משנה' (הל' גז"א שם):

גזל בהמה והרגה אדם וגמרו בית דין את דינה לסקילה, פסק הרמב"ם (סו) שיכול הגזלן להחזיר את הבהמה ולומר

עבודת התפילה וצדקה הרוחנית שיעשה בסביבתו תגדיל ההצלחה ותמשיכה למטה
ממכתב כ"ו טבת, תשט"ו

תואר הרב הוא מרא דאתרא, ואין העניין יוצא מידי פשוטו שהוא
הבעל-בית בכל ענייני המקום
ממכתב כ"ז טבת, תשט"ו

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ג. בית הסתרים באשה - חוצץ עד שתדיח תחלה²⁰, שהזעה שם תמיד והאבק מתקבץ וחוצץ. במה דברים אמורים? בנשואה²¹; אבל בפנויה, הואיל ואינה מקפדת - אינו חוצץ²².

20 אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. 21 שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22 אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

ד. האגד²³ שעל גפי המפה, והקשקשין שעל גפי השכר²⁴, והשירים²⁵ והנזמים²⁶ והקטליות²⁷ והטבעות: בזמן שהן חזקים²⁸ ודבוקים בבשר - חוצצים; רפים²⁹ - אינם חוצצין.

23 תחבושת. 24 החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25 שרשראות לקישוט. 26 נזמי האף. 27 מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. 28 מהודקים בחזקה. 29 אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם וביין הגוף.

ה. חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שקושרות הנשים בראשיהן לגוי - חוצצין, מפני שמבדילין בין הגוף וביין המים. אבל חוטי שער - אין חוצצין, מפני שהמים באין בהן אף על פי שאינן רפין.

ו. חוטין שבצנארא³⁰ - אינן חוצצין, אפלו של פשתן³¹, לפי שאין אשה חונקת עצמה בהן³². אבל חבקים³³ שבצנארא, פגון קטליות וענקים - חוצצין, לפי שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת בשר.

30 שהאשה קושרת בצווארה. 31 שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. 32 אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. 33 תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שער שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקל³⁴, וכן קלקלי הזקן - חוצצין.

34 סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

ח. חץ התחוב באדם: בזמן שהוא נראה³⁵ - חוצץ³⁶, ובזמן שאינו נראה³⁷ - טובל³⁸ ואוכל בתרומתו לערב³⁹, אף על פי שהוא חץ טמא. וכן מי שבלע טבעת טמאה וטבל - הרי זה טהור; ואם הקיא

~ יום ראשון ה' טבת ~

הלכות מקואות

פרק שני

1 יבאר דברים החוצצים באדם ושאינן חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

א. אלו חוצצין באדם: לפלוף³ שחוץ לעין, וגלד⁴ שחוץ למפה, והדם יבש שעל גפי המפה, והרטצה שעליה, וגלדי צואה⁵ שעל פשו, ובצק או טיט שתחת הצפרן, והמלמולין⁶ שעל הגוף, וטיט הנון⁷, וטיט היוצרים⁸, וטיט של דרכים הנמצא שם תמיד אפלו בימות החמה⁹ - פל אלו חוצצין. ושאר פל הטיט: פשהוא לח - אינו חוצץ, שהרי נמחה במים¹⁰; וכשהוא יבש - חוצץ.

2 מקוואות פרק ט. 3 ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ. 4 ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. 5 צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. 6 כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". 7 במשנה מפורש: זה טיט הבורות. 8 עושי כלי חרס. 9 טיט זה נתייבש יפה ואינו נמחה במים. 10 במי המקווה והם מגיעים לעור.

ב. הדבש והדין והחלב והדם, ושן התות¹¹ והתאנה והשקמה¹² והחרוב - יבשין חוצצין¹³, לחין אינן חוצצין¹⁴. ושאר פל השרפין - בין לחין בין יבשין חוצצין¹⁵. ודם שנסרף¹⁶ בבשר, אפלו לח - חוצץ¹⁷. האיבר והבשר המדלדלים¹⁸ - חוצצין¹⁹.

11 שרף הנוסף מעץ התות. 12 דקל. 13 מפני שאינם נימוחים במים. 14 אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15 בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16 שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17 מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18 שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19 אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁקִרְצָה⁵⁰ בְּשׁוֹפְתוֹתֶיהָ אוֹ שְׁנַמְצָא עֵצִים בֵּין שְׁנֵיהֶם⁵¹ -
כָּאלוֹ לֹא טְבִילָה. וְכֵן שְׁאֵר כָּל הַטְּמֵאִים. וְנִתְּנָה מַעוֹת
בְּפִיהָ וְיִרְדָּה וְטְבִילָה - טְהֵרָה מִטְּמֵאת הַגְּדָה⁵², וְהָרִי
הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רִקְהָ⁵³, וְנִמְצְאת רֵאשׁוֹן לְטְמֵאָה⁵⁴
כְּמִי שְׁנַגַע בְּרֵק הַגְּדָה. וְכֵן הִדִּין בְּזָב.

(49) סגרה והידקה. (50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזק.
(51) נידה טו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה
ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת.
(52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה
אדם וכלים כנידה. (53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק
הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש
ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה
מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה
תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני
הפירושים כתבם הר"ש שם). (54) ומטמאה אוכלין ומשקין
ולא אדם וכלים.

יד. וְאֵלוֹ שְׁאִין חוֹצְצִין בְּאֶדָם: קִלְקִלִי הָרֵאשׁ וּבֵית
הַשְּׂחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שְׂבָאִישׁ, וְלַפְלוֹף שְׂבָעִין, וְגִלְד
שְׁהַעֲלֵתָה הַמַּפְּהָ, וְלַכְלוּכִי צוֹאֵה שְׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאֵה
שְׁתַּחַת הַצִּפְרָן⁵⁵, וְצִפְרָן הַמְדַלְדֵּלֶת, וְכִשּׁוֹת הַקָּטָן,
וְהוּא הַשְּׂעָר הַדָּק שְׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלוֹ אֵינָן חוֹצְצִין.

(55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׂתֵי שְׂעוֹרוֹת אוֹ יֵתֵר שְׂהִי קְשׁוּרִין כְּאַחַת קְשָׁר
אַחַד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שְׁהַמִּים בְּאִין בְּהֵן.
וְשְׂעָרָה אַחַת שְׁנֹקֶשְׂרָה - חוֹצְצָת. וְהוּא שְׂהִיָּה
מִקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינָו מִקְפִּיד עָלֶיהָ - עֲלֵתָה
לוֹ טְבִילָה, עַד שְׂהִיָּה רַב שְׂעוֹר⁵⁶ קְשׁוּר נִמְא נִמְא
בְּפִנֵי עֲצָמָה. כְּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוּנִים. וְיִרְאֶה לִי, שְׂשְׂעָרוֹ
שֶׁל אֶדָם כְּגוֹפוֹ הוּא הַשּׁוֹב לְעֵנָן טְבִילָה, וְאֵינָו
כְּגוֹף בְּפִנֵי עֲצָמוֹ כְּדִי שְׁנֵאמַר רַב הַשְּׂעָר⁵⁷, אֲלֵא אֵף
עַל פִּי שְׂפָל שְׂעָר רֵאשׁוֹ קְשׁוּר נִמְא נִמְא, אִם אֵינָו
מִקְפִּיד עָלֶיהָ - עֲלֵתָה לוֹ טְבִילָה; אֲלֵא אִם כֵּן נִצְטַרְף
לְחוֹצֵץ אַחַר עַל גּוֹפוֹ⁵⁸ וְנִמְצָא הַכֹּל רַב גּוֹפוֹ, כְּמוֹ
שְׂבָאֲרָנוֹ. וְאַחַד הַגְּדָה וְאַחַד שְׁאֵר הַטְּמֵאִין שְׂשִׁשׁ
בְּרֵאשׁוֹן שְׂעָר.

(56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין
חציצה בפחות מרוב. (57) אין אנו אומרים שרוב השיער
מספיק כדי לדנו כרובו שאינו מקפיד. (58) כאן משמיענו
רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תְּקַנַת עֲזָרָא הִיא, שְׁתַּהֲיָה אִשָּׁה חוֹפְפַת⁵⁹ אֶת
שְׂעָרָהּ וְאַחַר כֵּן תִּטְבֵּל. וְאִם אִפְשָׁר לָהּ לְהִף בְּלִילָה
וְלִטְבֵּל מִיַּד תִּכְף לְחִפְפָּה - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּבִשְׂעֵת
הַדְּחָק⁶⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַחֲלִי חוֹפְפַת אִפְלוֹ בְּעָרֵב שִׁבַּת
וְטוֹבֵלֶת לְמוֹצָאֵי שְׁבַת⁶¹.

(59) סורקת, כדי להפריד את השערות. (60) כגון שלא

אַחַר שְׂטְבֵל - נִטְמָא בְּמַגְעָה⁴⁰. שְׂפָכָר בְּאֲרָנוֹ, שְׂפָל
הַבְּלוּעִים בְּגוֹף הַחֵי לֹא מְטַמְאִין וְלֹא מְטַמְאִין.
וְכַנְסוֹ צְרוּרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רִגְלָיו מְלַמְטָה -
חוֹצְצִין⁴¹.

(35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. (36) מפני שנדבק קצת
בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה
לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). (37) שאינו
מגולה. (38) והחץ אינו חוצץ. (39) ככל חייבי טבילות
שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש.
(40) בשעת ההקאה. (41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד
אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים."
ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו
מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת
מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אִסְפְּלָגִית, מְלוּגְמָא וְרִטְיָה⁴² שְׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים
- חוֹצְצִין; אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ צְרִיף שְׂיַפְנָסוּ בְּהֵן
הַמִּים, צְרִיכִין שְׂהִיָּו רֵאוּיִין וְלֹא יִהְיֶה בְּהֵן דְּבָר
חוֹצֵץ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ. הִיתָה בּוֹ שְׂעָרָה אַחַת אוֹ
שְׂתֵים⁴³ חוּץ לְמַפְּהָ וְרֵאשָׁה מְדַבֵּק לְמַפְּהָ, אוֹ שְׂהִיָּו
שְׂתֵי שְׂעוֹרוֹת רֵאשָׁם מְדַבֵּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאֵה, אוֹ
שְׂהִיָּו שְׂתֵי שְׂעוֹרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מְלַמְטָה וְנִקְבָן
וְחוֹצְצִין בְּרִיסֵי עֵינָיו מְלַמְעֵלָה - הָרִי אֵלוֹ חוֹצְצִין.

(42) מיני רטיות שונים שמשמים על גבי מכה. (43) מפני
ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת
(ראה הלכה טו), משמיענו רבינו שבנדבקו למכה - גם
שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֵּל אֶדָם בְּעֶפְרָ שְׁעַל רִגְלָיו⁴⁴. וְאִם טְבֵל -
אֵינָו חוֹצֵץ.

(44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחֵז בְּאֶדָם וּבְכֵלִים וְהַטְּבִילָן - הָרִי הֵן
בְּטְמֵאָתָן, וְאֵף עַל פִּי שְׂרַפָּה יְדִיו⁴⁵ עַד שְׂבָאוּ בְּהֵן
הַמִּים, גְּזָרָה שְׂמָא לֹא יִרְפָּה. וְאִם הִדִּיחַ יְדָיו בְּמִים
- עֲלֵתָה לָהֵן טְבִילָה⁴⁶.

(45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה"
משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. (46) שהמים שעל
ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמְּשַׁלֵּת בְּנָה לְאַחוּרָה⁴⁷ וְטְבִילָה - לֹא עֲלֵתָה
לָהּ טְבִילָה; שְׂמָא הָיָה טִיט בְּרִגְלֵי הַתִּינוּק אוֹ בְּיָדָיו
וְנִדְבַק בְּאִמּוֹ בְּשַׁעַת טְבִילָה וְחָצֵץ, וְאַחַר שְׂעֲלֵתָה
נָפְלָה⁴⁸.

(47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה.
(48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקה סמוך
לטיבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שְׁנִתְּנָה שְׂעָרָה בְּפִיהָ אוֹ שְׂקַפְצָה⁴⁹ יְדָה אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. פחל⁷³ שְׁבַעַיִן - אֵינוּ חוֹצֵץ; שְׁעַל גַּב הָעֵינַי - חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינָיָהּ פּוֹרְחוֹת⁷⁴ - אַף עַל גַּבֵי הָעֵינַי אֵינוּ חוֹצֵץ⁷⁵.

(73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם).
(74) עוצמת ופוחתת תדיר. (75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

כב. פְּתַחַה עֵינָיָהּ בְּיֹתֵר או עֲצַמְתָּן בְּיֹתֵר - לֹא עָלְתָה לָּהּ טְבִילָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? לְעֵנָן טְהָרוֹת⁷⁶; אֲבָל לְהַתִּירָה לְבַעֲלָהּ - הָרִי זֹ מִתְּרַת. אַף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה תְּבַשִּׁיל לְבָנָהּ, או שְׁהִיָּה בַּה שְׂרֵט יִשָּׁן, או שְׁהִיָּה עַל גַּב עֵינָהּ פַּחַל, וּבֵין פְּתַחַה עֵינָיָהּ או עֲצַמְתָּן - הָרִי זֹ מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ⁷⁷. שְׁכַל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוֹצֵצִין אֲלֵא מִדְּבָרֵיהֶן, וְלִעֲנַן טְהָרוֹת גְּזֹרוּ, לְעֵנָן בִּיאָה לֹא גְזֹרוּ⁷⁸. וְכַל הַחוֹצֵץ בְּנִדָּה לְטְהָרוֹת - חוֹצֵץ בְּשָׂרָה הַטְּמֵאִין לְעֵנָן טְהָרוֹת, וְחוֹצֵץ בְּגָר בְּשַׁעַת טְבִילָה⁷⁹.

(76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. (77) רבינו חזון ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם.
(78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לענין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. (79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגיר צריך מילה וטבילה.

כג. מִי שְׁטָבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דְּבַר חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שְׁנִתְּעַסַּק בְּאוֹתוֹ הַמֵּיוֹן⁸⁰ כֹּל הַיּוֹם כְּלוּ - הָרִי הוּא בְּטַמְאָתוֹ, עַד שִׂיאֵמַר: יוֹדַע אֲנִי בּוֹדָאי שְׁלֹא הָיָה זֶה עָלַי קִדְּם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהַחֲזַק טַמְא⁸¹ - הַעֲמַד טַמְא עַל טַמְאָתוֹ עַד שֶׁתִּדַּע בּוֹדָאי שְׁטַהֲרָה⁸².

(80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. (81) לפני הטבילה.
(82) וכאן ספק, שמה היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

א. וְאֵלוּ חוֹצֵצִין² כְּלָלִים: הַזֵּפֶת וְהַחֲמֵר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. הַזֵּפֶת שְׂכֹסֶס וְשִׁבְצָלוֹחִית³ - מִתּוֹכָן חוֹצֵצִין⁴, מֵאֲחוּרֵיהֶן⁵ אֵינָן חוֹצֵצִין. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? מִבֵּית הָאֶמֶן⁶; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוּרֵיהֶן חוֹצֵצִין⁷. הַזֵּפֶת שְׂבִתְמַחִיו⁸ וְשִׁבְקָעָרָה,

תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. (61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת וְהוּא הַדִּין לְחוּף בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּעֶרֶב וְלִטְבוֹל בְּלִיל שְׁלִישִׁי בִשְׁעַת הַדַּחַק. וּרְבִינוּ נִקַּט עֶרֶב שֶׁבֶת וּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת לְדוּגְמָא. וְנִרְאָה מִלְּשׁוֹנוֹ, שֶׁאֵין לְהִרְחִיק יוֹתֵר מִיּוֹם אֶחָד בֵּין חֲפִיפָה לְטְבִילָה (כִּסְף מִשְׁנָה)].

יז. טְבִילָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דְּבַר חוֹצֵץ: אִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁחַפְּפָה טְבִילָה - אֵינָה צְרִיכָה לְחוּף פְּעַם שְׁנִיָּהּ, אֲלֵא חוֹזֵרֶת וְטוֹבְלַת מִיד בְּלִבָּד; וְאִם לֹא - צְרִיכָה לְחוּף פְּעַם שְׁנִיָּהּ⁶² וְלִטְבֹּל.

(62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמה ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

יח. לֹא תַחַף אִשָּׁה בְּנִתְרָה⁶³, מִפְּנֵי שְׂמֻקְטָף⁶⁴ אֶת הַשְּׂעָר; וְלֹא בְּאֶהֱל⁶⁵, מִפְּנֵי שְׂמֻסְרִיף⁶⁶ אֶת הַשְּׂעָר; אֲלֵא בְּחַמִּין, וְאֶפְלוּ בְּחַמִּי חֲמָה, מִפְּנֵי שְׂהַחֲמִין מִשְׂרִיץ⁶⁷ אֶת הַשְּׂעָר וּמִסְלָסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין מִקְלָקְלִין וּמִקְבָּצִין אֶת הַשְּׂעָר וּמִתְקַשְׂרִין.

(63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. (64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. (65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. (66) מסבך. (67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקריירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

יט. נִדָּה שְׁנִתְּנָה תְּבַשִּׁיל לְבָנָהּ וְטְבִילָה⁶⁸ - לֹא עָלְתָה לָּהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשְּׂמֻנוּנִית שְׁעַל יָדֶיהָ.

(68) בלי רחיצת ידיים.

כ. שְׂרֻטָה בְּבִשְׂרָה וְהוֹצִיא דָם וְטְבִילָה: בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת חוֹצֵץ⁶⁹; לְאַחַר שְׁלִשָּׁה יָמִים - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שְׂהֵדָם נִקְפָּה שָׁם פְּגָלָד שְׁעַל גַּבֵי הַמִּפְּחָה⁷⁰. וְכֵן לְפָלוֹף שְׁבַעַיִן⁷¹, אִם הָיָה יָבֵשׁ, הוּא שְׂהַתְחִיל לְהוֹרִיק⁷² - חוֹצֵץ בְּנִדָּה.

(69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). (70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה).
(71) למעלה בהלכה א למדנו שלילפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש.
(72) לפלוף יבש צבעו ירוק ונמה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטורן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בין מתוך בין מאחוריהן, בין מבעל הבית בין מבית האמן - חוצצין.

22) שם משנה ו. 23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של עולם. 24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.

ה. **היו על המטפחות של זפתים ושל יוצרים ושל מפסלי אילנות²⁸ - אינן חוצצין²⁹.**

25) שם משנה ז. 26) מוכרי זפת. 27) עושי כלי חרס. 28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. 29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

ו. **טבח³⁰ שהיה דם על בגדיו - אינו חוצץ, מפני שאינו מקפיד.**

30) זבחים צח, ב.

ז. **מוכר³¹ רכב³² שהיה רכב על בגדו - אינו חוצץ. וכן כל פיוצא בזה. היה הטבח מוכר רכב והיה על בגדו דם ורכב - הרי זה ספק אם חוצץ, מפני שהן שנים ומקפיד, או אינו חוצץ, שהרי מלאכתו היא ואינו מקפיד³³.**

31) שם. 32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רכב (רש"י שם). 33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].

ח. **היה הזפת³⁴ או החמר וכיוצא בהן על הסנדל מתוכו - מלמעה³⁵ חוצץ³⁶, מלמטה אינו חוצץ³⁶. על הספסל - מלמעה³⁷ או מן הצדדין חוצץ³⁷, מלמטה³⁸ אינו חוצץ.**

34) תוספתא מקואות פרק ז הלכה ב. 35) האדם מקפיד שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. 36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. 37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו. 38) השטח שכלפי האדמה.

ט. **לכלובי³⁹ צואה שפכסא ושפכתדרה המכפשיין⁴⁰, בין מתוך בין מאחוריהן, בין מלמטה בין מן הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין אותן. אבל לכלובי שמרים שפכוס ושפצלוחית, והמוף שפשיור⁴¹ ושבוזג⁴², והטיט והפצק שעל יד הקרדס ושעל יד המגרפה [אינן חוצצין; הגלידין⁴³] - חוצצין⁴⁴.**

39) שם. 40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). 41) שיר הוא תכשיט

2) מקואות פ"ט מ"ה. 3) תוספתא שם פ"ז ה"ב. 4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם מקפיד עליו. 5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב, שבחציצה קובעת ההקפדה. 6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. 7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. 8) קערה גדולה. 9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

ב. **המר והקומוס¹⁰, בין בכוס בין בצלוחית בין בתמחוי וקערה, בין מבעל הבית בין מבית האמן, בין מתוך בין מאחוריהן - חוצצין¹¹. הנה זפת או חמר¹² וכיוצא בהן על הטבלא¹³ ועל השלחן ועל הדרגש¹⁴: אם היו נקיים - חוצצין, מפני שמקפיד עליהן; ועל הפלוסין¹⁵ - אינן חוצצין, מפני שאינו מקפיד עליהן.**

10) תוספתא מקואות פ"ז ה"ב [במשנה מקואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות פ"ק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקווח]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פ"ק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן-עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). 11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים. 12) משנה שם. 13) לוח שאוכלים עליו. 14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. 15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקיה).

ג. **היו על מטות¹⁶ בעל הבית - חוצצין; על מטות של עני - אינן חוצצין¹⁷. על אפך בעל הבית - חוצץ; ועל זקקין¹⁸ - אינו חוצץ. על המרדעת¹⁹ משני צדדין²⁰ - חוצץ²¹.**

16) שם. 17) אין דרכם להקפיד כל-כך על הניקיון. 18) נודות של עור, שמיניחים על החמור. 19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. 20) אם הרבב הוא מעבר לעבר. 21) שבת שם.

ד. **היו זפת או חמר²² וכיוצא בהן על בגדי תלמידי חכמים²³, אפלו מצד אחד - חוצצין²⁴, מפני שמקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי עמי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. (53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

יג. פלי⁵⁴ שהוא צר מפאן ומפאן ורחב באמצע⁵⁵ - אינו טהור עד שיטנונו על צדו.

(54) שם. (55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

יד. צלוחית⁵⁶ שפיה שוקע⁵⁷ - אינה טהורה עד שיטנונו על צדה⁵⁸.

(56) שם. (57) בדומה לדיונות שמשמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיוטה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. (58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבה". ולפי אותה גירסא, אין הברל בין צלוחית לקלמרין שבכבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל-כך כמו פי דיוטה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

טו. קלמרין⁵⁹ אינה טהורה עד שיקבנה מצדה⁶⁰, כדי שיכנסו המים לעקמומיות שבה.

(59) דיוטה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באתו שטח. (60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.

טז. בהמה⁶¹ שהיה השירי⁶² שעליה רפוי⁶³ ונטמא - מטבילין אותו במקומו⁶⁴.

(61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. (62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. (63) בלתי מהודק לצוואר, והמים יכולים להיכנס. (64) בצוואר הבהמה.

יז. לא יטביל⁶⁵ אדם את הקמקום בפחמין שבו⁶⁶, אלא אם בן שפשו⁶⁷.

(65) שם פרק ט משנה ב. (66) כשיש בו פחמים. (67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים פירשו, שהכוונה לפיה שעלה על הקומקום, וצריך לשפשו ולהסירו].

יח. פלי⁶⁸ שהוא מלא משקין⁶⁹ והטבילו - פאלו לא טבילו⁷⁰. היה מלא מים והטבילו - הרי המים⁷¹ והפלי טהורין פאחת⁷², מפני שהמים יש להן טהרה במקוה, כמו שבארנו בטמאת אכלין ומשקין⁷³. היה הפלי מלא מי רגלים - רואין אותו פאלו הוא מים⁷⁴. היה בו מי חטאת⁷⁵: אם היה רב הפלי פנויו⁷⁶ כדי שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו - הרי זה טהור; ואם לאו - צדין הוא בטמאתו⁷⁷, וכאלו הן שאר משקין שחוצצין⁷⁸ בין גוף הפלי ובין מי המקוה.

(68) שם משנה ו. (69) חוץ למים. (70) שהמשקין חוצצים

חלול, ורגילים למלאותו מוך. (42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. (43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבזוג שלא שייך בהם הגלדה ונכבול קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן, הרי בידינו לכלוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך שנתלכלך. (זה דוחק). (44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלירו אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים. [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

י. דבר ברור הוא, שפלי מקום שאמרנו בזה ובהמר וכיוצא בהן שאינן חוצצין בכלים - מפני שאינן מקפיד הוא. לפיכך, אם היה רב הפלי חפוי בזה או בזה וכו' וכו' - לא עלתה לו טבילה, כמו שבארנו⁴⁵, אף על פי שאינו מקפיד. אין⁴⁶ בדבר זה הפרש בכלי מן הכלים, אלא כל הכלים שוין בדבר זה.

(45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. (46) נראה שצ"ל "ואין".

יא. פלי ידות הכלים⁴⁷ שהן חלולין שהכניסן שלא בדרפון⁴⁸, או שהכניסן בדרפון ולא מרקן⁴⁹, או שהיה של מתכת ונשברו⁵⁰ - לא עלתה להן טבילה.

(47) מקוואות פרק י משנה א. (48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. (49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). (50) לא נשברו לגמרי אלא נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף-משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את הכנסתו, כמו: "ומירק אחר שחיטה על ידו" (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושה. ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

יב. פלי⁵¹ שהפך פיו למטה והטבילו - פאלו לא טביל, מפני שאין המים נכנסין בכלו⁵². היה בו מקום שאין המים נכנסין בו⁵³ עד שיטנונו על צדו - לא עלתה לו טבילה עד שיטנונו על צדו.

(51) שם. (52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטה על צידו - דוחפים המים את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּתְפִלָּה שֶׁל רֵאשִׁי¹⁰¹ בְּזִמְן שֶׁהִקְצִיעָה¹⁰² דְּבוּקָה¹⁰³ עִם הַרְצוּעָה שְׂבָה וְחֻזְקָה. וְתַפְלָה שֶׁל זְרוּעַ בְּזִמְן שְׂאִינָה עוֹלָה וְיִוָּרְדָת¹⁰⁴. וְאֶזְנֵי הַחֲמַת¹⁰⁵ וְהַתּוֹרְמִיל¹⁰⁶. וְכָל פְּיֹצָא בְּאֵלּוּ מְקוֹשְׁרִים וְתַפְרִים שְׂאִינוּ עֲתִיד לְהַתִּירָם.

93) משנה מקוואות פרק י, ב"ג. 94) שנקרעו וקשר מקום הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. 95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. 96) אם לא גילו דעתם כלל. 97) דרכם להקפיד ולתפור. 98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. 99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל-כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה-שאינן כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. 100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. 101) תפילין מקבלות תומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). 102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציעה. 103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. 104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. 105) נוד. 106) ילקוט הרועים.

כב. וְאֵלּוּ¹⁰⁷ שְׂצָרִיכִין שְׂיִבֹאוּ בְּהֵן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבַּפְּתָחֵי הַחֲלוּקִים¹⁰⁸ שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לִזְלֹאוֹת. וְכֵן קְשָׁרֵי לִזְלֹאוֹת שֶׁבַּפְּתָחָהּ¹⁰⁹. וְשִׁפָּה שֶׁל סָדִין צְרִיף לְמַתַּח¹¹⁰. וְתַפְלָה שֶׁל רֵאשׁ בְּזִמְן שְׂאִינָה קְבוּעָה בְּרַצוּעָה. וְשֶׁל זְרוּעַ בְּזִמְן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיִוָּרְדָת. וְשִׁנְצִים¹¹¹ שֶׁל סַנְדָּל. וְקְשָׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְשָׁרְנָם¹¹². וְכֵן כָּל פְּיֹצָא בְּאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לְגַלּוֹתָן וְלְמַתַּחָן¹¹³. הַסְּלִינָה¹¹⁴ שֶׁל גַּת¹¹⁵ וְשֶׁל בַּד¹¹⁶: אִם הָיוּ חֻזְקִים¹¹⁷ - צְרִיף לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ רַפִּים - צְרִיף לְנַעַר¹¹⁸. הַפְּרִי¹¹⁹ וְהַפְּסֶת¹²⁰ שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שְׂיִבֹאוּ בְּהֵן הַמַּיִם¹²².

107) שם משנה ד. 108) בצד החזה. 109) חלוקים שלובשים אותם על-ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. 110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. 111) הרצועות. 112) האדם. ראה הלכה כא. 113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמתוחם לפני הטבילה. 114) תוספתא מקוואות פרק ח

בין מי המקווה והכלי. 71) שנטמאו בניעתם בכלי. 72) הטבילה מטהרת שניהם. 73) בהלכות תומאת אוכלין פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". 74) שם פ"י ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה להשקה. 75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי להוות על טמאי מת. 76) ונתמלא במי מקווה. 77) מפני קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). 78) כמבואר בהלכות תומאת אוכלין שם.

יט. פְּלִי⁷⁹ שְׂתוּכוֹ טְהוֹר וְגִבּוֹ טָמֵא⁸⁰, וְהָיָה מְלֵא יַיִן לְכֵן אוֹ חֲלָבִי⁸¹, וְהַטְּבִילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב: אִם הָיָה רֵב הַפְּלִי פָּנוּי פְּדֵי שְׂרִפּוֹ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטְמֵאָתוֹ מִדְּבַרְהֵיהֶן⁸². אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדָם אוֹ שְׂאֵר מְשֻׁקֵּין⁸³ - לֹא עֲלָתָה לוֹ טְבִילָה⁸⁴.

79) זבחים עח, ב ר"עט, א. 80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות תומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. 81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל-כך במים. 82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו תומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. 83) שצבעם אדום. 84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כ"י יהודה בזבחים שם.

כ. לְגִינָן⁸⁵ שֶׁהוּא מְלֵא מַיִם טָמֵאִין, וְהָיָה עַל פְּיוֹ טֵיט טוֹפֵחַ⁸⁶, וְהָיָה הַטֵּיט שׁוֹקֵעַ בְּמַיִם⁸⁷, וְהַטְּבִילוֹ - טְהוֹר⁸⁸. וְאִם הָיָה טֵיט הַיַּיִן⁸⁹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - בְּאֵלּוֹ לֹא טְבִילָה⁹⁰. וְכֵן טַבְעֵת⁹¹ שֶׁנִּתְּנָה בְּלִבְנָה שֶׁל טֵיט טוֹפֵחַ וְהַטְּבִילָה - טְהוֹרָה⁹². וְאִם הָיָה טֵיט יַיִן - בְּאֵלּוֹ לֹא טְבִילָה.

85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). 86) לח ורך. 87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. 88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. 89) טיט עבה כפור מבורות. 90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. 91) שם. 92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

כא. אֵלּוּ⁹³ שְׂאִין צְרִיכִין שְׂיִבֹאוּ הַמַּיִם בְּהֵן: סֶתֶם קְשָׁרֵי בְּגָדֵי עֲנָיִים⁹⁴; וְאִם הַקְּפִיד עֲלֵיהֶן⁹⁵ - הוֹצֵצִין. וְקְשָׁרֵי בְּגָדֵי בְּעָלֵי בְּתִים - סֶתֶמָן⁹⁶ הוֹצֵצִין⁹⁷; וְאִם אִינוּ מְקַפְּדִין עֲלֵיהֶן - אִינָן הוֹצֵצִין. וְקְשָׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים⁹⁸ שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֲלֵיהֶן⁹⁹. וְחֻבֵּט הַסַּנְדָּל¹⁰⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפל - עֲלֶתָהּ לֶחֶן טְבִילָה¹³⁸, אַף עַל פִּי שְׁפִי הַפְּלִי צַר בְּיִתְרָה¹³⁹; שֶׁהָרִי הַמַּיִם נִכְנָסִין לֹא¹⁴⁰, וּמִתּוֹךְ שֶׁעֲלֶתָהּ טְבִילָה לְכָלִי הַגְּדוֹל - עֲלֶתָהּ טְבִילָה לְפָלִים שְׁבִתוֹכִי¹⁴¹. וְאִם הָטְהוּ עַל צִדוֹ וְהִטְבִּיל¹⁴² - לֹא עֲלֶתָהּ לֶחֶן טְבִילָה¹⁴³ עַד שִׁיְהִי פִּי רָחֵב כְּשׁוֹפְרַת הַנּוֹד¹⁴⁴. וְכֵן אִם הָיָה הַפְּלִי טְהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ בְּלִים טְמֵאִים וְהִטְבִּילָן - לֹא עֲלֶתָהּ לֶחֶן טְבִילָה¹⁴⁵ עַד שִׁיְהִי פִּי רָחֵב כְּשׁוֹפְרַת הַנּוֹד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁴⁶? לְתַרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מְטְבִילִין בְּלִים לְתוֹךְ בְּלִים טְהוֹרִין כָּלִל, וְאִפְלוּ הָיוּ בְּסֵל אוֹ בְּקָפָה¹⁴⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ לְמַעַלָּה בְּמִקְוָמוֹ¹⁴⁸.

137) שם פרק ו' משנה ב', כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. 138) ואף-על-פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששינונו (שם פרק ו' משנה א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". 139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). 140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים להם כרוחב שפופרת הנוד. 142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפוי צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' יורה-דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף-קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. 143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגרוור אחריה טהרת הכלים הקטנים. 146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת-עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ב. 147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. 148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצניור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

א. דִּין תּוֹרָה², שֶׁפֶל מַיִם מְכַנְסִין³ טוֹבְלִין בָּהֶן; שְׁנֵאמַר: מְקוּה מַיִם⁴ - מְפָל מְקוּם. וְהוּא שִׁיְהִי בָּהֶן כְּדִי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן פְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוֹף הָאָדָם כְּבַת אַחַת. שְׁעָרו חֲכָמִים: אָמָה עַל אָמָה⁵ בְּרוּם שְׁלֹשׁ

הלכה א. 115) שדורכים בו ענבים. 116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. 117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. 118) מנענע אותם והפסולת נופלת. 119) משנה שם. 120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). 121) בפנים. 122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

כג. כֶּסֶת¹²³ עֲגֻלָּה¹²⁴ וְהַפְּדוּר¹²⁵ וְהָאֵמוּם¹²⁶ וְהַקְּמִיעַ¹²⁷ וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן צְרִיכִין שְׁיִבֹאוּ הַמַּיִם לְחַלְלָן. זֶה הַכָּל: כָּל שֵׁאוֹן דְּרָפוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס - טוֹבֵל סְתוּם.

123) שם משנה ב. 124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרום את התפר ולהוציא את המוכין. 125) שמשחקים בו. 126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. 127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתיק קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

כד. הַמְּטְבִּיל¹²⁸ בְּגָדִים הַמְּכַבְּסִין¹²⁹ - צְרִיכִין שְׁיִפְנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם עַד שִׁיִּבְעָבְעוּ¹³⁰. הַטְּבִילָן נְגוּבִין - עַד שִׁיִּבְעָבְעוּ וְיִנְחוּ מִבְּעוֹבְעֵין¹³¹.

128) שם משנה ד. 129) בעודם לחים. 130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומוכן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימא, ואף-על-פי-כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. 131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבעבוע שהוא גבוה משטח מי המקווה.

כה. כָּל יְדוֹת הַפְּלִים¹³² שֶׁהֵן אֲרָפִים יוֹתֵר מִפְּדֵי צָרְפָן וְעֵתִיד לְקַצֵּץ - מְטְבִילָן עַד מְקוּם הַמְּדָה¹³³. כִּיצַד? שְׁלֹשֶׁת דְּלֵי גְדוֹל - אֲרָבְעָה טְפָחִים¹³⁴, וְקִטָּן - עֶשְׂרֵה. מְטְבִיל מִן הַשְּׁלֹשֶׁת עַד מְדָה זֹו בְּלִבְד¹³⁵, וְהִשְׁאָר טְהוֹר¹³⁶.

132) שם משנה ה. 133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשמישו. 134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. 135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. 136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

כו. כָּלִי טְמֵא¹³⁷ שְׁנָתַן בְּתוֹכוֹ בְּלִים אַחֲרִים וְהִטְבִּיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמוֹת⁶. וְשֵׁעוֹר זֶה הוּא מִחֲזִיק אֲרָבָעִים סָאָה⁷ מֵיִם. בֵּין שְׂאוּבֵינָּה בֵּין שְׂאִינָּה שְׂאוּבֵינָּה.

2) עירובין ד, ב - ובכמה מקומות. 3) אפילו שאובים בכלי. 4) כל מים נקוים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו ('יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)]. 5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה משישים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. 6) אמנם לדעת מקטיני האמה - קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). 7) שהם 960 לוגים. 8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ב. מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁹, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׂאוּבֵינָּה פְּסוּלִין לְטַבֵּילָה. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא מִקְּוֵה מַיִם שְׂאִינָּה שְׂאוּבֵינָּה שֶׁנֶּפֶל לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לָגִין מַיִם שְׂאוּבֵינָּה - פְּסוּלוֹ הַכֹּל¹⁰. אִךְ עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם שְׂאוּבֵינָּה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, לְמַדוּהוּ בְּהַקְשָׁא¹¹. שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: אִךְ מַעֲזֵן וּבּוֹר מִקְּוֵה מַיִם יִהְיֶה טְהוֹר. הַמַּעֲזֵן אֵין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם פְּלִלִית¹², וְהַבּוֹר כְּלוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהָרִי כְּלוֹ מַיִם שְׂאוּבֵינָּה. אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ: הַמִּקְּוֵה לֹא יִהְיֶה כְּלוֹ שְׂאוּבֵינָּה כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לְהִיטֵל כְּלוֹ בִּידֵי שְׂמֵימִים כְּמַעֲזֵן, אֲלֹא אִם יֵשׁ בּוֹ¹³ תְּפִיסַת יַד אָדָם¹⁴ - פְּשָׁרֵי¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם - פשר

"דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהם, שנאמר מקוה מים.. כו" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעיין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו איך שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם כבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן לג מתוך רמב"ם "פרס המלך")

9) גזירת חכמים. 10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). 11) הסמיכוהו על ההיקש. 12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. 13) אפילו אם יש בו. 14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. 15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור - פסול; ומקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם - כשר.

ג. מִצַּד? הַמַּנְיָח¹⁶ קִנְקֵינִים בְּרֹאשׁ הַגֶּג לְנִגְבֵּם וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְאוּ, אִךְ עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנֵת הַגְּשָׁמִים¹⁷ - הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר אֶת הַקִּנְקֵינִים אוֹ יִכְפֵּם¹⁸ וְהַמַּיִם הַנִּקְוִים מֵהֶם¹⁹ פְּשָׁרִים לְטַבֵּל, וְאִךְ עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלוּ הֵיוּ בְּכֵלִים, שֶׁהָרִי לֹא מְלַאֵן בְּיָדוֹ²⁰. לְפִיכָּה, אִם הִגְבִּיחַ אֶת הַקִּנְקֵינִים וְהֵעָרַם²¹ - הָרִי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׂאוּבֵינָּה.

16) משנה, מקוואות פ"ב, מ"ז. 17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. 18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. 19) בקרקע. 20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. 21) הרי עשה האדם בידיים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. הַמַּנְיָח²² כְּלִים תַּחַת הַצְּנֹר²³ תְּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן²⁴, אֶחָד כְּלִים קִטְנִים וְאֶחָד כְּלִים גְּדוֹלִים, אֲפֹלוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְכֵלִים שְׂאִינָּה מְקַבְּלִין טַמְאָה, וְנִתְמַלְאוּ מִי גְּשָׁמִים - הָרִי אֵלוּ פְּסוּלִין²⁵. וְאִם כִּפְּאֵן עַל פִּיהֶן אוֹ שִׁבְרָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֶׂאוּבֵינָּה לְכָל דְּבָר, שֶׁהָרִי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְאוּ; שֶׁחֲזַקת הַצְּנֹר לְקַלַּח מַיִם. וְאֲפֹלוּ שִׁבַּח הַכְּלִים תַּחַת הַצְּנֹר²⁶ - פְּסוּלִין, גְּזָרוּ עַל הַשׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּנְיָח. וְכֵן הַמַּנְיָח²⁷ אֶת הַכְּלִים בְּחֻצְרָא²⁸ בְּעַת קִשּׁוֹר הָעֵבִים²⁹ וְנִתְמַלְאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן פְּסוּלִין, שֶׁהָרִי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְאוּ. וְכֵן גְּזָרוּ³⁰ עַל הַשׁוֹכֵחַ בְּחֻצְרָא בְּשַׁעַת קִשּׁוֹר עֵבִים מְשוּם מַנְיָח. הַנִּיחָן בְּחֻצְרָא בְּעַת פְּזוּר עֵבִים³¹ וּבְכָא עֵבִים וְנִתְמַלְאוּ - הָרִי אֵלוּ כְּשֶׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנְיָח בְּרֹאשׁ הַגֶּג לְנִגְבֵּן³². וְכֵן אִם הַנִּיחָן בְּעַת קִשּׁוֹר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעצין, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה - ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. **פִּיצַד פּוֹסְלֵין הַמַּיִם הַשְּׂאוּבִין אֶת הַמְּקוֹה בְּשִׁלְשָׁה לֵגִין?**⁴³ **שָׂאֵם הָיָה בַּמְּקוֹה פְּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סָאָה⁴⁴, [וְנִפְּלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֵגִין וְהַשְּׁלִימוֹם לְאַרְבָּעִים סָאָה] - הַפֶּל פְּסוּל⁴⁵. אֲבָל מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מַיִם שְׂאִינָן שְׂאוּבִין, וְשָׂאֵב בְּכַד וְשִׁפָּף לְתוֹכוֹ כֹּל הַיּוֹם כְּלוּ - פֶּשֶׁר. וְלֹא עוֹד⁴⁶, אֲלֵא מְקוֹה עֲלִיּוֹן שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מַיִם פֶּשֶׁר, וְהָיָה מְמַלֵּא בְּכֵלֵי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שְׂיִרְבוּ הַמַּיִם וְיִרְדּוּ לַמְּקוֹה הַפְּתוּחִין אַרְבָּעִים סָאָה - הָרִי הַפְּתוּחִין פֶּשֶׁר⁴⁷.**

(43 ראה למעלה ה"ב. (44 מים כשרים. (45 שם פ"ג מ"א. (46 שם פ"ו מ"ח. (47 אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים השאובים שנפלו לעלין שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. **מְקוֹה⁴⁸ שֵׁישׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מְכֻנּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ סָאָה מַיִם שְׂאוּבִין וְנוֹטֵל אַחֵר כֶּף מִמֶּנּוּ סָאָה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר. וְכֵן נוֹתֵן סָאָה וְנוֹטֵל סָאָה וְהוּא פֶּשֶׁר, עַד רְבוּ⁴⁹.**

(48 שם פ"ז מ"ב. (49 כרב יהודה בר שילא ביכמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמהו שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעלין ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל-כך שניטלו ביד].

ח. **אֵין הַמַּיִם הַשְּׂאוּבִין⁵⁰ פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה בְּשִׁלְשָׁה לֵגִין עַד שִׁפְּלוּ לְתוֹךְ הַמְּקוֹה מִן הַכְּלִי⁵¹. אֲבָל אִם נִגְרַר⁵² הַמַּיִם הַשְּׂאוּבִין חוּץ לַמְּקוֹה וְנִמְשְׁכוּ וְיִרְדּוּ לַמְּקוֹה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה עַד שִׁהְיוּ מְחֻצָּה לַמְּחֻצָּה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַפְּשָׁרִים - הָרִי הַמְּקוֹה פֶּשֶׁר⁵³. פִּיצַד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ עֲשָׂרִים סָאָה וּמִשָּׁהוּ מַיִם פֶּשֶׁר, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׂוֹאֵב חוּץ לַמְּקוֹה וְהַמַּיִם נִמְשְׁכִין וְיִוְרְדִין לַמְּקוֹה, בֵּין שִׁהְיוּ נִמְשְׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹף הַסִּילוֹן⁵⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְדַבְּרִים שְׂאִינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה - הָרִי הוּא פֶּשֶׁר וְאִפְּלוּ הַשְּׁלִימוֹ לְאֵלֶּף סָאָה; שִׁהְשָׂאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - פֶּשֶׁר, אִם הָיָה שָׂם רֹב אַרְבָּעִים סָאָה מִן הַכְּשָׁרִים⁵⁵. וְכֵן גַּם⁵⁶ שִׁהְיָה בְּרָאוּשׁ עֲשָׂרִים סָאָה וּמִשָּׁהוּ מַי**

הַעֲבִים וְנִתְפָּזְרוּ וְחִזְרוּ וְנִתְקַשְּׂרוּ וְנִתְמַלְאוּ - הָרִי אֵלּוּ כְּשִׁרְיָן³³. וְאִם שְׂבָרָן³⁴ אוֹ כְּפָאָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מִהֵן כְּשִׁרְיָן.

(22 משנה, מקוואות פ"ד מ"א, כפי שנתבאר בגמרא שבת טז, ב. (23 מדובר בצינור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). (24 פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים. (25 אם הניחם תחת הצינור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. (26 הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. (27 במשנתנו נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בדין שוכח. ופסק כבית-שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית-שמאי על בית-הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. (28 לא תחת הצינור. (29 מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. (30 דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכח משום מניח, בין תחת צינור בין בחצר. (31 לא התכוון למי גשמים, כרב משרשיא שם. (32 שבהלכה הקודמת. (33 כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב עליהם (ראה השלמות). (34 ראה למעלה ה"ג ובהשלמות שם.

ה. **הַפֶּסֶד³⁵ שֶׁשִׁכַּח עֲצִיין³⁶ בַּמְּקוֹה וְנִתְמַלְאוּ³⁷ מַיִם, אָף עַל פִּי שְׂלֵא נִשְׂאָר בַּמְּקוֹה אֲלֵא מְעַט וְהָרִי הַעֲצִיין יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמְּקוֹה - הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר אֶת הַעֲצִיין בַּמְּקוֹמוֹ³⁸ וְנִמְצָא הַמְּקוֹה כְּלוּ פֶּשֶׁר. וְכֵן³⁹ הַמְּסוּדָה אֶת הַקַּנְקָנִים בְּתוֹף הַמְּקוֹה כְּדִי לְחַסְמָן⁴⁰ וְנִתְמַלְאוּ מַיִם⁴¹, אָף עַל פִּי שֶׁבִּלְע הַמְּקוֹה אֶת מֵימֵיו וְלֹא נִשְׂאָר שָׂם מַיִם כֹּלֵל אֲלֵא מַיִם שֶׁבְּתוֹף הַקַּנְקָנִים - הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר אֶת הַקַּנְקָנִים⁴² וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מִהֵן מְקוֹה פֶּשֶׁר.**

(35 מקוואות פ"ב מ"ח. (36 הסד את הבור בסיד, והשאיר את העצין בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. (37 צ"ל ונתמלא. (38 אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג ככוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה-שאינ-כן בנידון כאן ('בית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). (39 שם מ"ט. (40 שיבלעו מים ולא יבלעו אחר-כך את המשקין שיתנו לתוכם. (41 נכנסו מי המקוה גם לתוכם. (42 אבל לא יכפס. [ב'בית יוסף' שם קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז"ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשוברם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עצין של סייד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעצין ויש להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשרים עומדים בפני עצמם. (66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. (67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על-פי ה'כסף משנה'). רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף-על-פי-כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאובה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

~ יום שני ו' טבת ~

פרק המישי

1) יבאר מקוה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקוה במים שאובים.

א. מקוה² שנפלו אליו שלשה לגין מים שאובין³ מפלי אחד או משנים ושלושה פלים - מצטרפין; והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון. מארבעה פלים - אין מצטרפין⁴. במה דברים אמורים⁵? בזמן שלא נתפון לרבות⁶; אבל אם נתפון לרבות את מי המקוה⁷, אפלו נפל משקל דינר בכל שנה - מצטרף לשלושה לגין. בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או שנפלו שתיהן כאחת, בין שנפלו שלשה לגין שאובין לתוך ארבעים סאה [קדם שנפלו בו ארבעים סאה או לפחות מארבעים] נפסל הכל ונעשה שאוב.

2) מקוואות פרק ג משנה ד. (3) המדובר במקוה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין

גשמים ומלא בכתפו ונתן לתוכו⁵⁷ פחות מעשרים, שנמצא הפל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הפל למקום אחד - הרי זה מקוה פשר; שהשאובה שהמשיכוה פלה - פשרה, הואיל והיה שם רב מן הפשר⁵⁸.

(50) תמורה יב, א רב. (51) ישר מן הכלי אל המקוה. (52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים. (53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת ברבייה". (54) לקמן בפרק שיש יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה. (55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. (56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב. (57) ישר מן הדלי. (58) ואף-על-פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים - אין המשכה מועלת.

ט. הורו⁵⁹ מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו חכמים: שאובה שהמשיכוה פלה - טהורה, אין אנו צריכין שיהיו שם רב מים פשרין. וזה שהצריך רב והמשכה - דברי יחיד הן, וכבר נדחו, שהרי אמרו בסוף: שאובה שהמשיכוה פלה - טהורה. לפי דברי זה, אם היה ממלא בכלי ושופף, והמים נזחלין והולכין למקום אחד - הרי זה מקוה פשר. וכן פל אמבטי שבמרחצאות שלנו מקוואות פשרין, שהרי כל המים שבהן שאוב ונמשך הוא. ומעולם לא ראינו מי שעשה מעשה בענין זה.

(59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

י. מי גשמים⁶⁰ ומים שאובין שהיו מתערבין בתער ונמשכין⁶¹ ויורדין לעוקה⁶² שבחצר, או שמתערבין על מעלות המערה ויורדין למערה: אם רב מן הפשר⁶³ - פשר⁶⁴; ואם רב מן הפסול - פסול; מחצה למחצה - פסול. אימתי? בזמן שמתערבין עד שלא גיעו למקוה ונמשכין ויורדין⁶⁵; אבל אם היו הכשרים והפסולים מקלחין⁶⁶ לתוך המקוה: אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים פשרין עד שלא ירדו לתוכו שלשה לגין מים שאובין - פשר, ואם לאו - פסול⁶⁷.

(60) מקוואות פ"ד מ"ד. (61) כשהם מעורבים. (62) לגומא, לבור. (63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. (64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. (65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף-על-פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם - המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פסולים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים.

ד. מקנה שיש בו שלש גמות¹⁶ ממים שאובין, לג בקל גמא, ונפלו לתוכו¹⁷ מים פשרים: אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים פשרים עד שלא יגיעו לגמא השלישית¹⁸ - פשר, ואם לאו - פסול¹⁹.

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גמות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. (17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. (18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. (19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששינוי "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

ה. שני מקואות, אין בכל אחד מהן ארבעים סאה²⁰, ונפל לזה לג ומחצה ולזה לג ומחצה, ונתערבו שני המקואות - הרי אלו פשרין, מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול²¹. אבל מקנה שאין בו ארבעים סאה שנפל לתוכו שלשה לגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, ורבה מים פשרים על כל אחד מהן²² - הרי אלו פסולין; שפך המקנה פלו שנפסל פמים שאובין הוא חשוב²³, וכאלו כל מימיו נשאבו בכלי.

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. (21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פסולים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. (22) עד ארבעים סאה. (23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

ו. בור שהוא מלא מים שאובים והאמה²⁴ נכנסת לו ויוצאת ממנו - לעולם הוא בפסולו עד שתחשב שלא נשארו מן השאובין שהיו בבור שלשה לגין²⁵. מקנה שנפל לתוכו²⁶ מים שאובין ונפסל, ואחר כך רבה עליו מים פשרים עד שנמצאו הפשרים ארבעים סאה - הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו²⁷ ויפתחו השאובין משלשה לגין. כיצד? מקנה שיש בו עשרים סאה מי גשמים ונפל לתוכו סאה מים שאובים ואחר כך הרבה עליו מים פשרים - הרי זה בפסולו עד שידע שיצאו

השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. (4) בבירייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בבירייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. (5) שארבעה אין מצטרפים. (6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). (7) במשתנתו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

ב. שנים שהטילו זה לג ומחצה וזה לג ומחצה, והסוחט פסותו⁸ והגביה⁹ והמים שבה נופלין ממקומות הרבה, וכן המערה מן הצרצור¹⁰ שטמטיל ממקומות הרבה - הרי אלו פסולין¹¹.

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. (9) ואינה נוגעת במי המקווה [שם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחבורים למקווה]. (10) כלי ששפתו עשויה כעין מסרק. (11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

ג. המטביל פר או פסות של עור במקנה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, כיון שהגביה שפתותיה מן המים נמצאו המים שבתוכן שאובין¹². כיצד יעשה? מטבילן ומעלן דרך שוליהן¹³. אבל הקפה¹⁴ והשק - מטבילן ומעלן פדרפן ואינו חושש¹⁵.

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסת שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחבורים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם יעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן יפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. (13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחבורים למקווה. (14) סל קלוע מענפים דקים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) צבא. מובן שלא דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. (36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. (37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידי וברגליו ובין הולכים על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידי ורגליו ממש את המים ונתנם למקוה, ורבינו מתכוון כשהולכים עם הקרקע (כסף משנה).

ט. מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו³⁸ פחות משלשה לגין מים טמאין³⁹ שאובין - הרי זה פשר לחלה ולתרומה ולטל מהן לידים⁴⁰, ופסולין להקות עליהן⁴¹. ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן⁴² - הרי אלו פשרים להקות עליהם⁴³. נפל לתוכו שלשה לגין מים שאובין טמאים - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לידים⁴⁴, ופסולין להקות עליו. ירדו גשמים ורבו עליהן - הרי הן פשרין לחלה ולתרומה ולטל מהן לידים⁴⁵, ופסולין להקות עליהן עד שיצאו פל המים הראשונים שנעשו פלן שאובין ולא יפארו מהן אלא פחות משלשה לגין. וכן מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר דינר⁴⁶ ונפלו לתוכו שלשה לגין מים שאובין טמאין - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל ממנו לידים, ופסולין להקות עליהן. נפל לתוכו פחות משלשה לגין מים, אפלו פלן טמאין, ואחר כך נפלו לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו - פשר⁴⁷; פשם שטהור לטבילה, כך טהור לכל דבר⁴⁸.

38) נפלו שלא לרצון בעלים. (39) טמאין ממש. (40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. (41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקוה בפסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). (42) על מי התערובת. (43) כשאין במקוה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקות. (44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוק, מפני שלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקוה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. (45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). (46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. (47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן

ממנו עשרים סאה שהיו בו וחמשה קפין ויותר מרביע הקב²⁸, ולא נשאר מן הפל שנפסל²⁹ חוץ מפחות משלשה לגין. וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים פשרים וערבו עם המקוה הזה הפסול - טהרו אלו את אלו³⁰.

(24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). (25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נ). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. (26) כאן המדובר במקוה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. (27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקוה לפני נפילת השאובים. (28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקוה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. (29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. (30) המקוה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. המסלק את הטיט³¹ לצדדים³² ונמשכו ממנו שלשה לגים למקוה - הרי זה פשר³³. הנה תולש הטיט ומגביהו בידו והבדילו מן המקוה לצדה ונמשכו ממנו שלשה לגין - הרי אלו פוסלין³⁴.

(31) שבקרקעית המקוה. (32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. (33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקוה לא נעשו שאובים. (34) כשלא נשארו במקוה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקוה נעשו המים שבו שאובים.

ח. גיטס³⁵ העובר ממקום למקום, וכן בהמה³⁶ העוברת ממקום למקום, וזלפו בידיהם וברגליהם שלשה לגין למקוה - הרי זה פשר. ולא עוד, אלא אפלו עשו מקוה פתחלה³⁷ - הרי זה פשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפופרת הנוד, אבל למטה – כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו.

ד. הלוקח פלי גדול, פגון חבית גדולה או ערבה גדולה, נקבו נקב המטהרו¹⁶ ונקבעו פארץ ועשאהו מקנה¹⁷ - הרי זה פשר¹⁸. וכן אם פקק¹⁹ את הנקב בסיד ובבנין²⁰ - אינו פוסל²¹, והמים הנקוין בתוכו מקנה פשר. סתמו בסיד או בגפסיס - עדין הוא פוסל את המקנה²² עד שיקבענו פארץ או יבנה. ואם הולכיו²³ על גב הארץ ועל גב הסיד²⁴ ומרח בטיט מן הצדדין - הרי זה פשר²⁵.

(16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). (17) נתן לתוכה 40 סאה. (18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. (19) סתם. (20) בצורות שמשמשים בהם לבנין (ר"ש). (21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. (22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקוה (כסף-משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף-משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל..." אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הוריתי". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעור המטהר מטומאה (כסף-משנה). ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל. (23) בתוספתא: הושיבו. (24) פירוש, או ע"ג הסיד. (25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים – דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף-משנה)].

ה. המניח²⁶ טבלא תחת הצנור והרי המים נמשכין על הטבלא ויורדין למקנה: אם היתה לטבלא דפון²⁷ - הרי זו פוסלת את המקנה, ואם לאו - אינה פוסלת. וקפה²⁸ תחת הצנור פדי להדיחה, אף על

שהמקוה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. (48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקוה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לדרת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פרק ששי

(1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקוה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקוה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

א. כל הפליים² המקבלין שהלכו המים עליהן או שנפלו מתוכן³ - הרי אלו שאובין ופוסלין את המקנה. והוא שיעשו לקבלה⁴. אפילו היו פלים שאין מקבלין טמאה, פגון פלי אבנים וכלי אדמה - הרי אלו פוסלין.

(2) מקואות פרק ד משנה א. (3) צ"ל "לתוכן". (4) ראה הלכה הבאה.

ב. כל פלי⁵ שלא נעשה לקבלה⁶, אף על פי שהוא מקבל - אינו פוסל את המקנה. פגון הסילונוות⁷ שהמים נמשכין מהן, אף על פי שהן רחבים באמצע⁸ ומקבלין - אין פוסלין את המקנה, בין שהיו של מתכת או של חרס.

(5) שם. (6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. (7) צינורות, רבינו כותב "סילונוות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול – אינם פוסלים (וכן כתב גם ה"תפארת ישראל"). (8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. השקת⁹ שפסלע¹⁰ - אינה פוסלת את המקנה, לפי שאינה פלי¹¹. אכל פלי שחברו בסלע - פוסל את המקנה, אף על פי שחברו בסיד¹². נקבה מלמטה¹³ או מן הצד כשפופרת הנוד¹⁴ - פשרה, ואינה פוסלת את המקנה¹⁵.

(9) שם משנה ה. (10) שחקקה בסלע. (11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא קרקע. [כתב בתפארת ישראל, שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר-כך חקקו בו את השוקת – אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. (12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור – אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. (13) אפילו כל שהיא. (14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. (15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשואבים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שם משנה ה. (42) המדובר בכלים גדולים מאוד.
 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף-משנה למעלה הלכה ד).
 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד.
 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

ט. גִּסְטָרָא⁴⁶ טְמֵאָה שְׁהִיא בְּתוֹךְ הַמְּקוּהָ וּשְׁפָתָהּ לְמַעַלָּה מִן הַמַּיִם⁴⁷ וְהַטְּבִיל בָּהּ הַכֵּלִים⁴⁸ - טְהוּרֵי⁴⁹ מִטְּמֵאֲתָן⁵⁰; אֲבָל כְּשִׁיגְבִיהֶם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהָן בְּאוּרֵי⁵¹ הַגִּסְטָרָא⁵² מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שְׁעַל גִּבְּן מְאוּרֵי הַגִּסְטָרָא וְחוּזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן⁵³. וְכֵן מַעֲיִן⁵⁴ הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר⁵⁵ הַטְּמֵא וְיֵרֵד⁵⁶ וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא טְהוּר⁵⁷ וְיָדְיוּ טְמֵאוֹת מְאוּרֵי הַתַּנּוּר⁵⁸; אֲלָא אִם פֶּן הָיוּ הַמַּיִם לְמַעַלָּה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדְיוֹ⁵⁹, שְׁנִמְצָא כְּשִׁטְבַל - יָדְיוֹ לְמַעַלָּה מִן הַתַּנּוּר. שְׁאִין כְּלֵי חָרָס מִתְטַהְרִין בְּמְקוּהָ⁶⁰, כְּמוֹ שְׁבִארְנֵי⁶¹.

46) כלי חרס שבור. (47) אבל חלק מהפגמות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שזה אלא יש בו כמה פגמות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגמות. (48) כלים טמאים. (49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. (50) מהטמאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. (51) בחלק הבולט מן המים. (52) שכלי חרס מטמא מאוורו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. (53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. (54) שם. (55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. (56) אדם טמא. (57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוור כלי חרס. (58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוור כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה עשר דברים שגזרו כשרבו בית-שמאי על בית-הלל (שבת יג, ב). (59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוור התנור הטמא. (60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף-על-פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. (61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. נולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באוויר אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוור כלי חרס, ואם-כן טומאתם באה על-ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת

פִּי שְׂיִישׁ לָהּ דִּפְּן - אֵינָה פּוֹסְלָת, שְׁהָרִי לֹא עֲשָׂאָה לְקַבְּלָתָּהּ²⁹.

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. (27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). (28) על צידה. (29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הווייה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

ו. הַחוּטֵט³⁰ בְּצַנּוּרֵי³¹ מְקוּם לְקַבְּלַת בּוֹ הַצְּרוּרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בְּמַיִם כְּדִי שְׁלֹא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה הַצְּנֹר שֶׁל עֵץ וְחָפֵר בּוֹ כֵּל שְׁהוּא - פּוֹסֵל, שְׁהָרִי כֵּל הַמַּיִם שְׁיִוְרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלֵי שְׁנַעֲשֵׂה לְקַבְּלָתָּהּ³². וְאִפְלוּ שְׁקָבְעוּ אַחַר שְׁחִקָּה בּוֹ³³, הוּאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרֵת כְּלֵי כְּשִׁהָיָה תְלוּשׁ. אֲבָל אִם קָבְעוּ בְּקִרְבָּהּ וְאֶחָד כֶּף חִקָּה בּוֹ בֵּית קְבוּל - אֵינּוּ פּוֹסְלִים³⁴. וְאִם הָיָה צְנֹר שֶׁל חָרָס - אֵינּוּ פּוֹסֵל עַד שְׁיִהָיָה בְּחִקָּה כְּדִי לְקַבְּלַת רְבִיעִית³⁵. אִף עַל פִּי שְׁנִתְמַלֵּא הַמְּקוּם הַחִקוּק שְׁבִצְנֹר צְרוּרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ³⁶ - הָרִי הוּא בְּפִסּוּלוֹ וְאֵינּוּ פְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ הַמְּקוּם שְׁחִקָּה עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת וּסְתָמוּ וְנִכְבְּשׁ³⁷ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר.

30) שם משנה ג. (31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). (32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת ישראל שם). (33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. (34) שם. (35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פ"ח ה"ג). (36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. (37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

ז. הַסְּפּוּגָה³⁸ וְהַדְּלִי³⁹ שְׁהָיוּ בִּהֶן שְׁלִשֵׁת לְגִין מַיִם וְנִפְלוּ לְמְקוּהָ - לֹא פְּסוּלוּהוּ; שְׁלֹא אָמְרוּ אֲלָא שְׁלִשֵׁת לְגִין שְׁנִפְלוּ, לֹא כְּלֵי שְׁנִפְלוּ בּוֹ⁴⁰ מַיִם שְׁאוּבִין.

38) שם פרק ו משנה ד. (39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח ה"ב דין סגוס). (40) נראה שצ"ל "שנפל וכו".

ח. הַשְּׂדֵה⁴¹ וְהַתְּבָה שְׁבִימִם⁴² - אֵין מְטַבִּילִין בִּיהֶן אֲלָא אִם פֶּן הָיוּ נְקוּבִים כְּשִׁפּוּפֶרֶת הַנּוֹדֵר⁴³. וְאִם הָיָה שֶׁק אוֹ קֶפֶה - מְטַבִּילִין בִּיהֶן⁴⁴. וְכֵן הַמְּנִיחַ שֶׁק אוֹ קֶפֶה תַּחַת הַצְּנֹר - אֵין הַמַּיִם הַנּוֹמְשִׁכִין מִהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוּהָ⁴⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר שנתמלא האביק – ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה – בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד היה זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על-ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב התפארת ישראל בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף-משנה מבאר, שפסק כתנא-קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שתית⁷² ברכות⁷³ זו למעלה מזו וכתל ביניהן⁷⁴, והעליונה מלאה מים פשרים והתחתונה מלאה מים שאובין, ונקב פתל שבין העליונה לתחתונה, אם יש פנגד הנקב⁷⁵ שלשה לגין מים שאובין - נפסלה העליונה; מפני שהנקב פאלו הוא באמצע העליונה, לא בצדה⁷⁶.

(72) שם מי"א. (73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. (74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. (75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). (76) ראה ההלכה הקודמת. וכל-שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

יג. כמה⁷⁷ יהיה פנגב ויהיה בו שלשה לגין? הפל לפי הברכה: אם היתה הברכה התחתונה ארבעים סאה - צריף שיהיה הנקב אחד משלש מאות ועשרים לברכה; היתה עשרים סאה - צריף להיות הנקב אחד ממאה ושישים לברכה. וצא וחשב⁷⁸ לפי חשבון זה, שהסאה ששה קבין, והקב ארבעה לגין, והלג שש ביצים⁷⁹.

(77) שם. (78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. (79) דרך-אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

יד. שלשה מקוואות⁸⁰ זה בצד זה, פכל אחד מהן עשרים סאה מכונות, ואחד מהן שאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו⁸¹ שלשתן, ונערמו המים⁸² מפלן ונתערבו למעלה - המקוואות פשרים⁸³ והטובלים טהורים; שהרי נעשה הפל ששים סאה, מהן ארבעים פשרים זה בצד זה, ואין המים השאובים פוסלין מקוה שיש בו ארבעים

חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה-שאין-כן בידים שהן עצמן – בלי תיווך המים – מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיה הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף-על-פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

י. תבית⁶² מלאה מים⁶³ שנפלה לים, אפלו לים הגדול - הטובל שם⁶⁴ לא עלתה לו טבילה; אי אפשר לשלשה לגין שלא יהיו במקום אחד⁶⁵. וכפר של תרומה שנפל לשם⁶⁶ - נטמא במים השאובין⁶⁷, שהרי המים עומדין שם. אבל הנקרות וכיוצא בהן, הואיל והם נמשכין - הרי זה טובל שם.

(62) מכות ד, א. (63) שאובים. (64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. (65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשאר שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף-משנה). [רש"י שם גורס: "חיישנין" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. (66) אחר טבילת הטמא. (67) שנטמאו מנגיעת האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה – נטמאה (גמרא שם).

יא. מים שאובין⁶⁸ שהיו בצד המקוה, אף על פי שהמים נוגעין⁶⁹ במי המקוה - לא פסלוהו⁷⁰, מפני שהן פמקוה סמוך למקוה. היו השאובין באמצע⁷¹ - פוסלין את המקוה.

(68) מקוואות פרק ו משנה י. (69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. (70) אף-על-פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. (71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף-משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסיירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר-כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלהו".

ב. יש⁸ מעלין⁹ את המקוה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין.

(8 שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

ג. ואלו¹⁰ מעלין ולא פוסלין: השלג, והברד, והכפור¹¹, והגליד¹², והמלח, וטיט הנרוק¹³. כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו - הרי זה עולה למדתו¹⁴ והרי המקוה כשר ושלם¹⁵. נמצאו¹⁶ מעלין ולא פוסלין. אפלו הביא ארבעים סאה שלג בתחלה והניחן בעוקה¹⁷ ורסקו¹⁸ שם - הרי זה מקוה שלם וכשר¹⁹.

(10 שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכתב שלג דקה מאוד. 12 קרח. 13 טיט רך כל-כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14 משלים את המידה לארבעים סאה. 15 אף-על-פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימחו בכלי. 16 מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17 בגומא. 18 ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19 במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם - פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט - פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

ד. ואלו²⁰ פוסלין²¹ ולא מעלין: מים שאובין, בין טהורין בין טמאים, ומי כבשים²², ומי שלקות²³, והתמד²⁴ עד שלא החמיץ²⁵, והשקר²⁶. כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר משקל דינר, ונפל מאחד מאלו משקל דינר לתוכן - אינו עולה למדת המקוה ולא השלימו. ואם נפל מאחד מהן שלשה לגין מהן - פוסלין את המקוה.

(20 שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22 מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23 ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24 משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25 דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ - דינו כמים. 26 מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

ה. ואלו²⁷ לא פוסלין ולא מעלין: שאר המשקין,

סאה⁸⁴, כמו שבארנו. הרי השאוב באמצע ירדו וטבלו בהן, ונערמו המים ונתערבו המקוואות - הרי המקוואות כשהיו⁸⁵ והטובלין טמאין כשהיו; שהרי לא נתערבו ארבעים סאה הפשרין⁸⁶, לפי שאינן זה בצד זה, שהשאוב מבדיל ביניהן.

(80 שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקוה אחר. 82 עלו למעלה משפתם. 83 שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84 שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימו נתערבו במי מקוה כשר. [ואף-על-פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). ובתפארת ישראל נמקם: מפני שכאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה. 85 נשאר במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים - כשרים, והשאוב פסול. 86 פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף-על-פי-כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פְּרָק שְׁבִיעִי

1) יבאר שאין המקוה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקוה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקוה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקוה.

א. אין המקוה נפסל לא בשינוי הטעם ולא בשינוי הריח, אלא בשינוי מראה בלבד. וכל דבר שאין עושין בו מקוה לתחילה - פוסל את המקוה בשינוי מראה. כיצד? הניח או החלב והדם וכיוצא בהן ממי קל הפרות - אינן פוסלין את המקוה בשלשה לגין⁴. שלא אמרו אלא מים שאובין, ופוסלין בשינוי מראה. אפלו מקוה שיש בו מאה סאה ונפל לו לג יין או מי פרות ושינה את מראיו - פסול⁶. וכן מקוה שיש בו עשרים סאה מים כשרים או פחות מזה ונפל לתוכו סאה יין או מי פרות ולא שנו את מראיו - הרי אלו כשרים כשהיו. ואין הסאה שנופלה עולה למדת המקוה⁷. ואם נוסף על העשרים עשרים אחרים מים כשרים - הרי זה מקוה כשר.

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה - בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב - אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם - לא העלהו". גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"מוהל" (40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. (41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. (42) שם מ"ד. (43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. (44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. (45) כאן מדובר, אפילו אם נשאר 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף-על-פי-כן הטבילה במקום שנשתנה - פסולה. [אי-אפשר לפרש בבא זו כשלא נשאר ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה - פסולה, כמו ששינונו בתוספתא מקוואות פ"ה ה"ח: "הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל"]. (46) תוספתא, שם ה"ט.

י. שלשה לגיין⁴⁷ מים שאובין שגפלו לתוכן אפלו משקל דינר זין ושנה מראיהן, והרי מראה הפל מראה זין, ונפלו למקוה - לא פסלוהו⁴⁸, אלא אם שנו את מראיו⁴⁹.

(47) משנה, שם פ"ז, ה. (48) משום שנידונים לענין זה כ"ן, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. (49) מראה מי המקוה.

יא. שלשה לגיין⁵⁰ חסר דינר מים שאובין שגפלו לתוכן דינר חלב⁵¹ או מי פרות, והרי מראה הפל מים⁵², ונפלו למקוה - לא פסלוהו⁵³; עד שיפלו שלשה לגיין מים שאובין שאין בהן פערבת משקה אחר ולא מי פרות.

(50) שם. (51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. (52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. (53) כתנא-קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מקוה⁵⁴ שגשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר - הרי זה כשר. לא אמרו אלא שגשתנה מחמת משקה אחר.

(54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה"ז (כסף-משנה).

~ יום שלישי ז' טבת ~

פרק שמיני

1) יבאר המעורב למקוה אם הוא כמקוה. עוקה שבתוך המקוה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקוה שמימיו מרודדים.

א. פל המערב² למקוה³ - הרי הוא פמקוה⁴ ומטבילין בו. גמות הסמוכות לפי המקוה⁵ ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מערבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד⁶ - מטבילין בהן.

ומי פרות, והציר²⁸, והמוריס²⁹, והתמד משקהמין. כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת ונפל מאחד מאלו סאה לתוכן - לא העלהו, והרי המים כשרים כשהיו; שאין אלו פוסלין אלא בשנוי מראה, כמו שבארנו³⁰.

(27) שם. (28) מים המתמצים מדגים מלוחים. (29) שומן מדגים מלוחים. (30) למעלה ה"א.

ו. ופעמים³¹ שאלו מעלין את המקוה. כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה ונפל לתוכו סאה מאחד מאלו, וחזר ולקח סאה ממנו - הרי הארבעים שושארו מקוה כשר³².

(31) שם. (32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע-עשרה פעמים כדי שישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשאר 40 סאה מים? ומתוך שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר-כך נטל סאה, אבל להיפך - פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשאר 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר-כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

ז. מקוה³³ שהדיח בו סלי זיתים וענבים³⁴ ושנו את מראיו - כשר³⁵.

(33) שם מ"ג. (34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. (35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

ח. מי הצבע³⁶ פוסלין את המקוה בשלשה לגיין³⁷, ואין פוסלין אותו בשנוי מראיו.

(36) שם. (37) בכמות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי" ('מי צבע' שמים). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים - פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

ט. מקוה³⁸ שגפלו יין או מהל³⁹ או שאר מי פרות ושנו את מראיו ונפסל - כיצד תקנתו? ימתין עד שיירדו גשמים⁴⁰ ויחזרו מראיו למראה מים. ואם היה במקוה ארבעים סאה מים כשרים - ממלא ושואב לתוכן⁴¹ עד שיחזרו מראיו למראה מים. נפל לתוכו⁴² יין או מהל וכיוצא בה ונשתנה מראה מקצתו⁴³, אם אין בה מראה מים שלא נשתנה פדי ארבעים סאה - הרי זה לא יטבול בו⁴⁴. והטובל במקום שגשתנה⁴⁵ - לא עלתה לו טבילה. אפלו חבית של יין שגשברה בים הגדול⁴⁶ ומראה אותו מקום פמראה של יין, הטובל פאותו מקום - לא עלתה לו טבילה.

(38) שם. (39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקוה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקוה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקוה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. (19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקוה זה לזה. (20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

ו. פמה הוא שיעור הנקב שהוא פשופרת הנוד? פרחב שתי אצבעות בינוניות של כל אדם והזרות בו.²¹ ואינן בגודל, אלא שתי אצבעות ראשונות מן הארבע שבפס היד.²² כל שיעמד בשיפופרת הנוד²³ - ממעט²⁴, ואפלו בדברים שהן מבריתו של מים. ספק יש בנקב בשיפופרת הנוד ספק אין בו - אין מצטרפין; מפני שעקר הטבילה מן התורה²⁵, וכל שעקרו מן התורה, אף על פי ששעורו הלכה - ספק שעורו להחמיר²⁶.

(21) אפשר לסבב אותן בריוח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. (22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. (23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקוה או תולעים החיים במים. (24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. (25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). (26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

ז. מטהרין את המקוואות העליון²⁷ מן התחתון²⁸ והרחוק מן הקרוב. כיצד? מביאין סילון²⁹ של חרס או של אבן³⁰ וכיוצא בהן, שאין הסילונות פוסלין את המקוה, ומניח את ידיו תחתיו³¹ עד שיתמלא מים³², ומושכו³³ ומשיקו³⁴ עד שיתערב המים שבסילון עם מי המקוה פאחד, אפלו כשערה דיו, והרי שני המקוואות שהסילון ביניהן במקוה אחד.

(27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. (28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמתהרים התחתון מן העליון. (29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקוה שאובה) הקילו בה חכמים. (30) עופרת.

(2) מקוואות פרק ו משנה א. (3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקוה כשר. (4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבאר ומתחיל בדין גומות. (5) מחוץ למקוה. (6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקוה אינם מצטרפים למקוה בפחות משיעור זה.

ב. חורי המערה? וסדקי המערה - מטבילין בהן אף על פי שאין המים שבהן מערבין עם מי המקוה אלא בכל שהוא⁸.

(7) המקוה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. (8) מפני שהם בתוך חלל המקוה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מחט שהיתה נתונה על מעלות המקוה⁹, והיה מוליך ומביא במים¹⁰ - גיזן שעבר עליה הגל טהורה.

(9) מחוץ למים. (10) הניע את מי המקוה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוקה שבתוף מקוה¹¹: אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה והמקוה פריאה ויכולה להעמיד את עצמה¹² - אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מערבין¹³ עם המקוה בשיפופרת הנוד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה - אפלו אינן מערבין אלא בכל שהוא מטבילין בהן¹⁴.

(11) חפירה בתוך המקוה עצמה תחת שטח המים עשויה ככיפה. (12) חזקה וכת קיימא. (13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. (14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כחל שבין שני מקוואות שנסדק לשנים¹⁵ - מצטרפין¹⁶, ואם היה בשניהן ארבעים סאה - מטבילין בכל אחד מהן. ואם נסדק לערב¹⁷ - אין מצטרפין עד שיהיה במקום אחד בשיפופרת הנוד¹⁸. נפרץ הכחל מלמעלה, אם נתערבו המים למעלה מן הכחל¹⁹ כקלפת השום²⁰ על רחב שיפופרת הנוד - מצטרפין.

(15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). (16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. (17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. (18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. מְקוֹה שְׁיֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מְכוּנוֹת וַיְרִדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחֵר זֶה, אָף עַל פִּי שְׂרָגְלָיו שֶׁל רֵאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בָּמִים - הָרֵאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשְּׁנִי בְּטָמְאָתוֹ⁴⁵, שֶׁהָרִי חָסְרוּ הַמִּים מֵאַרְבָּעִים סָאָה. הַטָּבִיל בּוֹ⁴⁶ תַּחְלָה סָגוּס עֲבָה⁴⁷ וְכִיּוֹצֵא בוֹ וְהַגְבִּיהוּ, אִם הָיְתָה מְקַצֵּת הַסָּגוּס נוֹגְעַת בָּמִים - הָרִי הַטּוֹבֵל בְּאַחֲרוֹנָה⁴⁸ טָהוֹר, שֶׁהָרִי הַמִּים בְּלֹן מְעַרְבִין⁴⁹. הַטָּבִיל בּוֹ⁵⁰ אֵת הַמָּטָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, אָף עַל פִּי שֶׁדִּחַק רָגְלֵי הַמָּטָה בְּטֵיט עֲבָה שֶׁבְקָרְקַע הַמְּקוֹה עַד שֶׁצָּפּוּ הַמִּים עֲלֶיהָ לְמַעַלָּה - הָרִי זֶה טָהוֹרָה, שֶׁהָרִי לֹא נִטְבְּעוּ בְּטֵיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בָּמִים תַּחְלָה⁵¹. הַטָּבִיל בוֹ יוֹרָה גְדוּלָּה⁵² - הָרִי זֶה טָמְאָה כִּשְׁהֵיְתָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּים נִתְזוּן⁵³ וַיּוֹצֵאִין חוּץ לְמְקוֹה וְנִמְצָא חָסֵר מֵאַרְבָּעִים⁵⁴. פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָה דֶּרֶךְ פִּיָּה⁵⁵ וְהוֹפְקָה בְּמְקוֹהָ⁵⁶ וּמְטַבְּלָהּ. וּמַעַלָּה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ שׁוּלְיָהּ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׂאוּבִים וַיִּחְזְרוּ לְמְקוֹהָ וַיִּפְסְלוּהָ.

(45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשתנתו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (מסקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס. [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשאר מקומות נגובים בגופו והם מצטרפים]. (46) במקווה של 40 סאה מכוונות. (47) בגד צמר שסופג הרבה מים. (48) אחר טבילת הסגוס. (49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכוונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. (50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. (51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". (52) ושוליה למטה. (53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. (54) לפני שנטבלה כולה במים. (55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. (56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

יג. מְקוֹה שְׁמִימֵיו מְרַדְּדִין⁵⁷ - פּוֹבֵשׁ⁵⁸ אֶפְלוּ חִבְלֵי קֶשׁ וְחִבְלֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמִּים וּמִן הַצְּדָדִין עַד שֶׁיַּעֲרָמוּ הַמִּים לְמַעַלָּה וַיְוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.

(57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. (58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק הַשְּׁעִי

(1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי

[בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. (31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. (32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. (33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. (34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

ח. שֶׁלֶשׁ גְּמוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל עֲשָׂרִים סָאָה וְהָאֲמֻצְעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֵׁטֶף שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס לְתוֹכָן וַיּוֹצֵא מִתּוֹכָן³⁵ - אֵין זֶה עֲרוּב³⁶, וְאֵין מְטַבְּלִין אֲלָא בְּאֲמֻצְעִית³⁷; שְׂאֵין הַמִּים הַנּוֹזְחִין מְעַרְבִין³⁸ אֲלָא אִם בֵּן עָמְדוּ.

(35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. (36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. (37) שיש בה לברכה 40 סאה בלי השטף. (38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בווחלים אלא באשבורן (מים נקוים ועומדים)].

ט. טֵיט רַךְ שֶׁהִפְרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה נִמְדָּד עִם הַמְּקוֹה³⁹. הֵיָה עֲבָה עַד שְׂאֵין הִפְרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

(39) משלים לארבעים סאה.

י. מְקוֹה שְׁיֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה מִים וְטֵיט⁴⁰ - מְטַבְּלִין בְּטֵיט וּבְמִים⁴¹. בְּאֵי זֶה טֵיט מְטַבְּלִין? בְּטֵיט הֶרֶךְ, שֶׁהַמִּים צָפִין עַל גְּבִיּוֹ. הֵיוּ הַמִּים מְצַד אַחַד וְהֵטִיט הֶרֶךְ מְצַד אַחֵר - מְטַבְּלִין בָּמִים וְלֹא בְּטֵיט⁴².

(40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. (41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. (42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

יא. כֹּל שֶׁתַּחֲלַת בְּרִיתוֹ מִן הַמִּים, בְּגוֹן יַבְחוּשֵׁין⁴³ אֲדָמִין - מְטַבְּלִין בוֹ. וּמְטַבְּלִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג⁴⁴.

(43) מין תולעים השורצים במים. (44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רוקח). (21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

ג. החופר²² בצד הים ובצד הנהר ובמקום הבצין²³ - הרי הן כמי תמצית שלא פסקו²⁴.

(22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. (23) ומימיהם עוברים לחפירה. (24) המדובר כשימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

ד. החופר²⁵ בצד המעין: כל זמן שהיו באין מחמת המעין, אף על פי שפסקו²⁶ וחזרו²⁷ ומושקין - הרי הן כמי מעין²⁷; פסקו מלהיות מושקין - הרי הן כמי גבאים²⁸.

(25) שם. (26) לפעמים נפסקים. (27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). (28) בתוספתא שבידנו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

ה. למעלה מהן²⁹: מקנה³⁰ שיש בו ארבעים סאה מים שאינם שאובין, שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר³¹, ובו מטבילין את כל הפלים הטמאים ואת הידים שמתבילין לקדש, כמו שבארנו³².

(29) שם מ"ז. (30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. (31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקוה שיש בו ארבעים סאה. (32) בהלכות אבות הטומאות פ"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקוה שיש בו ארבעים סאה.

ו. למעלה מזה³³: המעין שמימיו מועטין והרבו עליו מים שאובין. שנה למקנה - שאין מטבילין במים הנמשקין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשברן, ושנה למעין - שהוא מטהר בכל שהוא; שהמעין אין למימיו שעור, אפלו כל שהן מטבילין³⁴.

(33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקוה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקוה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקוה אלא-אם-כן נקו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט.) בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. (34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם

בניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

א. שש² מעלות³ במקוואות⁴ זו למעלה מזו. הראשון: מי גבאים⁵ ומי בורות⁶ שיהיו⁷ ומערות⁸ וכיוצא בהן ממים המכנסין בקרקע. אף על פי שהן שאובין⁹ ואף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל ואינן מתטמאין אלא לרצון¹⁰, כמו שבארנו¹¹ - הרי הן בחזקת טהורין¹², וכשרין לעשות מהן עסה הטבילה לחלה¹³ ולטל מהן לידים. והוא שיטל מהן בכלי¹⁴, כמו שבארנו¹⁵.

(2) מקוואות פ"א, מ"א. (3) דרגות טהרה. (4) במים מכונסים בקרקע, ובניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקוה כלל. (5) מים שנקו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). (6) חפירה עגולה ועמוקה. (7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. (8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. (9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אעפ" שהן שאובין". במשנה איננה]. (10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. (11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. (12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. (13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיטור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. (14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקוה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. (15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקוה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף-משנה)].

ב. למעלה מהן¹⁶: מי תמצית¹⁷ שלא פסקו, אלא עדין הגשמים יורדין וההרים בוצצין¹⁸ והן נמשקין ונקוין, ואינן שאובין אבל אין בהן ארבעים סאה - הרי הן כשרין לתרומה¹⁹ ולטל מהן לידים, ומטבילין בהן את המים שנטמאו²⁰. פסקו הגשמים ולא פסקו ההרים מלהזחיל - עדין הן מי תמצית. פסקו ההרים ואינן בוצצין - הרי אלו כמי גבאים²¹.

(16) דרגה שניה. (17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. (18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. (19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. (20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף-על-פי שהם נמצאים בעינם וניכרים - נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. (47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. (48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששינוי (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפניו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים".

משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא". (49) מה שאין כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה שאין כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל). (50) מי מקוה. (51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף-משנה). (52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. (53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. (54) פירוש, נשאר בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. (55) זכרים. (56) להזייה. (57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. (58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. (59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

י. מעיין⁶⁰ שמימיו נמשכין על גבי כלים שאין להן בית קבול, כגון שלחן וספסל וכו' וצא בהן - הרי זה כמקוה⁶¹; ובלבד שלא יטביל על גבי הכלים⁶².

(60) שם מ"ב. (61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. (62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

יא. מעיין⁶³ שהיו אמות⁶⁴ קטנות נמשכות ממנו, ורבה עליו מים שאובין⁶⁵ לתוך המעיין עד שגברו המים שבאמות וישטפו - הרי הן⁶⁶ כמעין לכל

(כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הרי"ה הרא"ש (הובאו ב"טור" יורה-דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

ז. למעלה מזה³⁵: המעיין שלא נתערב בו מים שאובין אבל מימיו מים, כגון שהיו מימיו מים או מלוחים³⁶, שהרי³⁷ הוא מטהר בזוחלים, והן המים הנגדרים ונמשכין מן המעיין.

(35) שם מ"ח. (36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מים? (37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כותנית טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

ח. למעלה מזה³⁸: המעיין שמימיו מים חיים, שפקחן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים, ולוקחין מהן לטהרת המצרע³⁹ ולקדש מי חטאת⁴⁰. מה בין מעיין למקוה? המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה; והמעין מטהר בכל שהוא. המקוה אינו מטהר אלא באשבורן⁴¹, והמים הנזוחלים ממנו⁴² אינן מטהרין; והמעין מטהר בזוחלים. המקוה - לא תעלה בו טבילה לזבים⁴³; והמעין, אם היו מימיו מים חיים - הזב טובל בהן.

(38) שם. (39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. (40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. (41) ראה ה"ו. (42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקוה. (43) בכסף-משנה מעיר: "והוא הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו'].

ט. מעיין⁴⁴ שמימיו יוצאין ונמשכין לתוך השקת ואחר כך יוצאין מן השקת ונזחלין - הרי כל המים שבשקת ושחוין לו פסולין⁴⁶. היו מקצתן נמשכין על שפת השקת⁴⁷, אפלו כל שהוא - הרי המים שחוין לשקת פשרים⁴⁸, שהמעין מטהר בכל שהוא⁴⁹. היו מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא מלאה מים⁵⁰ ונקוין שם⁵¹ - הרי אותה הבריכה כמקוה⁵². הנה יוצא חוץ לבריכה⁵³ - הרי זה פסול⁵⁴ לזבים⁵⁵ ולמצרעים⁵⁶ ולקדש מי חטאת⁵⁷ עד שיידע שיצאו כל מי המקוה⁵⁸ שהיו בתוך הבריכה⁵⁹.

(44) שם פ"ה מ"א. (45) המדובר, בשוקת שהיא כלי ראה למעלה פ"ו ה"ג. (46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּבָר 76. הָיָה מִיָּמֵי הַמַּעֲזֵן עוֹמְדִים⁶⁸ וְאֵינָן נִמְשָׁכִין, וְרִבְהָ עָלָיו מִיָּם עַד שֶׁמִּשְׁכּוֹ מִמְּנוֹ אָמוֹת הַמַּיִם - הָרִי הַמַּיִם שֶׁמִּשְׁוֹכִין שְׁוִין לְמַקְוֵה לְטַהַר בְּאֲשַׁבְרֵן בְּלַבְבֵּי⁶⁹, וְשְׁוִין לְמַעַן לְטַהַר בְּכָל שְׁהוּא⁷⁰.

דָּבָר 77. הָרִי הֵם כְּמַקְוֵה, וְאֵינָן מְטַהְרִין אֲלָא בְּאַרְבָּעִים סָאָה עוֹמְדִין, וְפְסוּלֵין לְזָבִים וְלַמַּצְרְעִים וְלַמַּעֲרָבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמְּנוֹ, אִם רָבוּ הַזּוֹחֲלִין עַל הַנּוֹטְפִין] - הָרִי הַכֹּל כְּמַעֲזֵן לְכָל דָּבָר⁷⁸; וְאִם רָבוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מִי גִשְׁמִים עַל מִי הַנְּהָר - אֵינָן מְטַהְרִין בְּזוֹחֲלִין אֲלָא בְּאֲשַׁבְרֵין⁷⁹. לְפִיכָּה צָרִיךְ לְהִקְיָף מִפְּזִין⁸⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנְּהָר הַמַּעֲרָב עַד שֶׁיִּקְוֶה הַמַּיִם וְיִטְבַּל בְּהֵן⁸¹.

(63) שם מ"ג. (64) שטפי מים צרים. (65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). (66) אותן האמות. (67) מטהרות בכל שהן ובוזחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כתב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף-משנה). [לא נתבאר דין מקום המעין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שיעיקר המעין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבא אחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעין"]. (68) ולא נמשכו ממנו אמות. (69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. (70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

(73) שם מ"ה. (74) נהרות המושכים מימיהם מן המעינות (רבינו בפירושו למשנה). (75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). (76) שנפולים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). (77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. (78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". (79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. (80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.

(63) שם מ"ג. (64) שטפי מים צרים. (65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). (66) אותן האמות. (67) מטהרות בכל שהן ובוזחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כתב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף-משנה). [לא נתבאר דין מקום המעין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שיעיקר המעין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבא אחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעין"]. (68) ולא נמשכו ממנו אמות. (69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. (70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

(81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלככנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

יב. פֶּל הַיָּמִים⁷¹ מְטַהְרִין בְּזוֹחֲלִין⁷², וְפְסוּלֵין לְזָבִים וְלַמַּצְרְעִים וְלַמַּעֲרָבִין מִי חֲטָאת.

יד. נוֹטְפִין⁸² שֶׁעָשָׂן זוֹחֲלִין⁸³, כְּגוֹן שֶׁסָּמַךְ לְמַקְוֵה הַמַּנְטֵף טְבֵּלָא שֶׁל חֶרֶס⁸⁴ חֲלָקָה וְהָרִי הַמַּיִם נּוֹחֲלִין וְיִוְרְדִין עָלֶיהָ - הָרִי הֵן פְּשָׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמִּקְבֵּל טִמְאָה, וְאֶפְלוּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים - אֵינָן מְזַחֲלִין בּוֹ.

(71) שם מ"ד. (72) כר' יוסי שם. [בכסף-משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש). ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף-משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'.

(82) שם. (83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה-דעה סימן רא סעיף ג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"]. (84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

טו. זוֹחֲלִין⁸⁵ שֶׁקָּלְחָן⁸⁶ בְּעֵלֵי אַגּוּז⁸⁷ - כְּשָׁרִים כְּשִׁהוּ; שְׁאִין עָלֵי הָאֲגוּז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ⁸⁸ חֲשׁוֹב כְּבָלִים.

ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם בבית יוסף יורה-דעה סימן רא].

(85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". (86) שפך אותם. (87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחלים. (88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל

יג. הַמַּיִם⁷³ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעֲזֵן⁷⁴ - הָרִי הֵם כְּמַעֲזֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף-על-פי שהם על הקרקע, מים שבאויר לא כל-שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף-משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בה"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף-משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בה"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף-משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף-משנה כמובן. ולשיטת הכסף-משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוץו של הכסף-משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף-משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג. [104] בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. (105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא-ר"מ וכת"י תימן).

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. ספק² מים שאובין שטיהרו חכמים³ ביצד? מקוה שנסתפק לו אם נפלו לתוכו מים שאובים⁴ או לא; ואפלו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהן שלשת לגין ספק אין בהן; ואפלו ידע בודאי שיש בהן שלשת לגין, ספק שיהיה במקוה שנפלו בו ארבעים סאה⁵ ספק לא היה - הרי זה פשוט⁶.

2) מקוואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה - פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר-כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים - לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה - לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [נהל' אבות הטומאות פ"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה... ואם טבל ועשה - טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ב].

ב. שְׁגִי מְקוּאוֹת⁷, אֶחָד יֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְאֶחָד אֵין בוֹ, נִפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לָגִין מִיָּם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן

כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פ"א) ואין מזחילים בהם.

טז. מִי גִשְׁמִים⁸⁹ הַבָּאִין מִן הַמְּדֻרָּוִן⁹⁰ וְהֵנָּם נִזְחָלִין וְיִזְרְדִין, אֵף עַל פִּי שְׁהִיוּ מִתְחַלְתֵּן וְעַד סוֹפֵן אַרְבָּעִים סָאָה - אֵין מְטַבִּילִין בְּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין⁹¹, עַד שְׁיִקְוּ וְיִנְחוּ בְּאֶשְׁבְּרֵן אַרְבָּעִים סָאָה⁹². הֲרִי שְׁהִקִּף כְּלִים וְעָשָׂה מֵהֶן מַחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בִּיגִיחֵן אַרְבָּעִים סָאָה מִמֵּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגִּשְׁמִים - הֲרִי זֶה טוֹבֵל בְּהֶן⁹³. וְכִלִּים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר - לֹא עֲלֵתָה לְהֶן טַבִּילָה⁹⁴.

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א בחי"ת, וכאילו נאמר "הר-דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דהירינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית-שמאי ובית-הלל. בית-שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית-הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית-הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ⁹⁵ מִן הַיָּם וְנִפַּל עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלִים: אִם יֵשׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה - הֲרִי אֵלוֹ טְהוּרִין⁹⁶ לְחֵלִין⁹⁷; שְׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֵלִין צְרִיף כְּפִנְיָה⁹⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ בְּהַלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטְּמְאוֹת⁹⁹. וְאִם נִתְפָּוִן¹⁰⁰ וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמִצְפָּה עַד שֶׁיִּפַּל עָלָיו הַגֶּל - עֲלֵתָה לוֹ טַבִּילָה לְדַבָּר שֶׁנִּתְפָּוִן לָּהּ¹⁰¹.

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פ"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מְטַבִּילִין¹⁰² בְּגַל כְּשֶׁהוּא בְּאוֹר קָדָם שִׁיפַל עַל הָאָרֶץ, וְאֵף עַל פִּי שִׁישׁ בוֹ אַרְבָּעִים סָאָה; לְפִי שְׁאֵין מְטַבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, קַל וְחֹמֶר בְּאוֹר¹⁰³. הִיוּ שְׁגִי רְאִשֵׁי הַגֶּל נוֹגְעִין בְּאָרֶץ - מְטַבִּילִין בוֹ; וְאֵין מְטַבִּילִין בְּכִפָּה שְׁלוֹו¹⁰⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאוֹר¹⁰⁵.

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים כמה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידי מנפי שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששינוי בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה.

ה. כָּל הַמְקוֹאוֹת¹⁹ הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שְׁחִזְקָתָן שְׂאוּבִין. וְכָל הַמְקוֹאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַדִּינֹת²⁰ לְפָנִים מִן הַמִּפְתָּח²¹ - בְּחִזְקַת פְּסוּלִין, שְׂאֻנְשֵׁי הַמַּדִּינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן וּמְטִילִין לְתוֹכָן מִים שְׂאוּבִים תְּמִיד. וְכָל הַמְקוֹאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמִּפְתָּח - בְּחִזְקַת טְהָרָה, שְׁחִזְקָתָן²² מִן הַגְּשָׁמִים.

(19) משנה, שם פ"ח, א. (20) בכרכים. (21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". (22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

ו. הַטְּמֵא²³ שֶׁיָרַד לְטַבַּל, סִפְקָ טַבַּל סִפְקָ לֹא טַבַּל; וְאֶפְלוּ טַבַּל, סִפְקָ יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה סִפְקָ אֵין בּוֹ; שְׁנֵי מְקוֹאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סָאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטַבַּל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יְדוּעַ בְּאֵיזָה מֵהֶן טַבַּל - סִפְקוֹ טְמֵא, לְפִי שֶׁהַטְּמֵא בְּחִזְקָתוֹ עַד שֶׁיָּיָדַע שֶׁטַבַּל בְּרֵאוּי²⁵. וְכֵן מְקוֹה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חֶסֶר²⁶, בֵּין שֶׁהָיָה הַמְקוֹה בְּרֵשוֹת הָרְבִים²⁷ בֵּין שֶׁהָיָה בְּרֵשוֹת הַיְחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גְּבִי²⁸ לְמַפְרָע²⁹ טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיָּיָדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שְׁלֵם³⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³¹? כְּשֶׁהֵיחָה הַטְּבִילָה מִטְּמֵאָה תְּמֹרָה³²; אֲבָל אִם טַבַּל מִטְּמֵאָה קָלָה, כְּגוֹן שֶׁאֲכַל אֲכָלִין טְמֵאִין³³ אוֹ שֶׁתָּה מְשַׁקֵּין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֵאשׁוֹ וְרִבּוֹ בְּמִים שְׂאוּבִין³⁴ אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ עַל רֵאשׁוֹ וְעַל רִבּוֹ שְׁלֵשֶׁת לְגִין מִים שְׂאוּבִין, הוֹאִיל וְעַקֵּר דְּבָרִים אֵלוֹ מִדְּבָרֵיהֶן³⁵ - הָרִי סִפְקוֹ טְהוֹר, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ. וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טַבַּל אוֹ לֹא טַבַּל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמְקוֹה חֶסֶר לְאַחַר זְמַן וְכִיּוֹצֵא בְּסִפְקוֹת אֵלוֹ - הָרִי זֶה טְהוֹר.

(23) שם פ"ב מ"א. (24) במקוה. (25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. (26) שאין בו ארבעים סאה. (27) למדנו בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים - טהור. (28) על סמך טבילה במקוה זה. (29) לפני שנמדד ונמצא חסר. (30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו - טהורות. (31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין

וְאֵין יְדוּעַ לְאֵיזָה מֵהֶן נִפְלוּ - סִפְקוֹ טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמָה יִתְלַה⁸. הָיָה שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מְאֹרְבָּעִים סָאָה וְנִפְּלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יְדוּעַ לְאֵיזָה מֵהֶן - כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן פְּסוּל, שְׂאֵין לוֹ בְּמָה יִתְלַה⁹; אִם לְזֶה נִפְּלוּ - נִפְּסַל, וְאִם לְזֶה נִפְּלוּ - נִפְּסַל¹⁰.

(7) שם. (8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. (9) כדי להכשיר. (10) מפני שאי אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

ג. מְקוֹה¹¹ שֶׁהֵנִיחוּ רִיקָן וּבֹא וּמְצָאוּ מְלֵא - פְּשָׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶה סִפְקָ מִים שְׂאוּבִין¹² לְמְקוֹה זֶה.

(11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. (12) ראה ה"ד.

ד. צְנוּרִי¹³ שֶׁמְקַלְחִת¹⁴ לְמְקוֹה וְהַמְכַתְּשֶׁת¹⁵ נִתּוּנָה בְּצִדוֹ, סִפְקָ מִן הַצְּנוּר לְמְקוֹה סִפְקָ מִן הַמְכַתְּשֶׁת לְמְקוֹה¹⁶ - הָרִי זֶה פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוֹכַח¹⁷. וְאִם יֵשׁ בְּמְקוֹה רְבוּ מִים כְּשָׂרִים - הָרִי זֶה כְּשָׂר; שֶׁזֶה סִפְקָ מִים שְׂאוּבִים הוּא, שֶׁהָרִי יֵשׁ שָׁם מְקוֹה כְּשָׂר קְבוּעִ¹⁸.

(13) שם. (14) מי גשמים שהם כשרים. (15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. (16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. (17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. (18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף-סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתוספו? והש"ך ביו"ד סי' ר"א ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא - כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. (42) הטהרות הראשונות והשניות. (43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה"כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). (44) בהלכה הקודמת. (45) ככל ספק טומאה קלה. (46) שהן ספק טומאה חמורה. (47) מאותם הנימוקים. ראשונים ישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה - נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעה הטמא שטבל במקוה פסול. (48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה - טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכלו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה שאין כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כן. (49) טומאה חמורה.

ח. שְׁנֵי מְקוֹאוֹת⁵⁰ שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סָאָה, אֶחָד שְׂאוֹב וְאֶחָד כֶּשֶׁר: הַקֶּרַח בְּאֶחָד מֵהֶן וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת - הַרְי אֶלוֹ טְהוֹרוֹת; הַקֶּרַח בְּשֵׁנֵי וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת - הַרְי אֶלוֹ יִשְׂרָפוּ, שְׁהָרִי וְדָאִי בְּאֵרָשׁוֹ וְרַבּוּ בְּמִים שְׂאוֹבִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

(50) שם. (51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים - ישרפו, אף-על-פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

~ יום רביעי ח' טבת ~

פְּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא במקוה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כְּבָר בְּאֲרָנוֹ², שְׁנַטְלֵת יָדַיִם³ וְטַבֵּילָתָן⁴ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים. וְיָדַיִם שְׂצָרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מְטַבֵּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֵה כֶּשֶׁר שֵׁנֵשׁ בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה; שְׂבַמְקוֹם שְׁהָאֲדָם טוֹבֵל - בּוֹ פְּלִים וְיָדַיִם טוֹבֵלִין⁵. אֶבֶל יָדַיִם שְׂאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בְּלִבָּד, אִם הִטְבִּילָן בְּמִי מִקְוֵה - טְהוֹרִין⁶. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמִים שְׂאוֹבִין, בֵּין בְּכִלִּים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טְהוֹרֵי יָדָיו, עַד שְׂיִפְּלוּ הַמִּים הַשְּׂאוֹבִים מִן הַפְּלִי עַל יָדָיו; שְׂאֵין נוֹטְלִין

מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. (32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מ"א). (33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה-עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית-שמאי על בית-הלל (שבת יד, ב). (34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. (35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם - ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מְקוֹאוֹת³⁶, אֶחָד כֶּשֶׁר וְאֶחָד פְּסוּל³⁷, וְטַבֵּל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטְּמֵאָה חֲמוּרָה³⁸ וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת - הַרְי אֶלוֹ תְלוּיוֹת³⁹. טַבֵּל בְּשֵׁנֵי וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת - הַרְי אֶלוֹ תְלוּיוֹת בְּשֵׁהִי⁴⁰, וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת⁴¹. וְאִם נִגְעוּ אֶלוֹ בְּאֶלֶי⁴² - רֵאשׁוֹנוֹת תְלוּיוֹת, וְשְׁנִיּוֹת יִשְׂרָפוּ⁴³. וְכֵן אִם נְטֵמָא בְּאִמְצַע טְמֵאָה קְלָה שְׂבָאֲרָנוּ⁴⁴ וְטַבֵּל בְּשֵׁנֵי וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת. אֶבֶל אִם טַבֵּל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטְּמֵאָה קְלָה וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת, וְנְטֵמָא טְמֵאָה חֲמוּרָה וְטַבֵּל בְּשֵׁנֵי וְעֵשֶׂה טְהוֹרוֹת - הַרְי אֶלוֹ טְהוֹרוֹת⁴⁵, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְלוּיוֹת⁴⁶. וְאִם נִגְעוּ אֶלוֹ בְּאֶלוֹ - רֵאשׁוֹנוֹת יִשְׂרָפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְלוּיוֹת⁴⁷ בְּשֵׁהִי. הֵיךְ בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבַּעִים סָאָה וְאֶחָד פְּלוֹ שְׂאוֹב⁴⁸, וְטַבֵּלוּ בְּהֵן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטְּמֵאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטְּמֵאָה קְלָה, וְעֵשׂוֹ טְהוֹרוֹת - הַטַּבֵּל מִטְּמֵאָה חֲמוּרָה טְהוֹרֵתוֹ תְלוּיוֹת, וְהַטַּבֵּל מִטְּמֵאָה קְלָה טְהוֹרֵתוֹ טְהוֹרוֹת. הֵיךְ אֶחָד טְמֵא⁴⁹ וְיָרַד לְטַבֵּל וְהַשְּׁנֵי יָרַד לְהִקֵּר - זֶה שְׂיָרַד לְטַבֵּל בְּאֶחָד מֵהֶן טְהוֹרֵתוֹ תְלוּיוֹת, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ, וְזֶה שְׂיָרַד לְהִקֵּר טְהוֹר כְּשֵׁהִי; שְׂנֵה סָפֵק מִים שְׂאוֹבִין הוּא, שְׂמָא בְּשְׂאוֹב טַבֵּל בְּשֵׁהִי וְנְטֵמָא.

(36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. (37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. (38) נתבאר בהלכה הקודמת. (39) טמאות מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. (41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידי נשאר טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. (17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידי טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכונתו.

ד. הידיים מתטמאות ומתטהרות עד הפרק¹⁸. כיצד? נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים השניים חוץ לפרק¹⁹ וחזרו מחוץ לפרק לידי - הרי ידי טהורות, שהמים השניים טהורין הן²⁰. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק²¹ וחזרו לידי - נטמאת ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מתמת ידי²², ואין המים השניים מטהרים מים שחוץ לפרק²³, ולפי שחזרו המים שחוץ לפרק לידי טמאיהן.

(18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. (19) כלומר, גם חוץ לפרק. (20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. (21) גם בכבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. (22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידי בתוך הפרק. (23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נטל את הראשונים לידי אחת, ונטלך ונטל את השניים לשתי ידי - טמאות; שהשניים מתטמאין מתמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחזרין ומטמאין את היד השניה²⁵. נטל את הראשונים לשתי ידי ונטל את השניים לידי אחת - האחת²⁶ טהורה. נטל יד אחת ושפשה בחברתה - נטמאו המים שעליה מתמת חברתה שלא נטלה וחזרין ומטמאין את היד שנטלה²⁷. שפשה בראשו או בפתל - הרי זו טהורה²⁸.

(24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. (25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. (26) זו נטל אותה שנית. (27) מי הנטילה

לידיים אלא מן הפלים ומפח נותן⁸, כמו שבארנו בהלכות ברכות.

(2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. (3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. (4) לקודש. (5) תוספתא מקואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. (6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. (7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. (8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריאת דדלאי (סילון - רש"י) שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)."

ב. פל החוצץ בטבילה - חוצץ בידיים, בין בטבילתן בין בנטילתן. וכל העולה למדת המקוה, פטיט הנרוק⁹ - עולה לשעור הרביעית שנוטלין בהן הידיים. וכל הנוטל ידיו צריף לשפשה¹⁰.

(9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. (10) לשפשה ידיו זו בזו.

ג. הנוטל שתי ידי לתרומה¹¹ - צריף לחזר ולטל פעם שניה במים שניים, כדי להסיר המים שעל גב ידיו; שהרי המים שנטל בהן תחלה, והן הנקראין מים ראשונים, נטמאו בידי¹². לפיכך, אם נפל כפר של תרומה לתוך המים שנטל בהן ידיו תחלה - נטמא¹³; ואם נפל לתוך המים השניים - לא נטמא¹⁴. ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד ונפל שם כפר של תרומה - נטמא¹⁵. נטל את הראשונים ונמצא על ידיו דבר חוצץ¹⁶ והסירו ונטל את השניים - הרי ידיו טמאות פשה; שאין המים השניים מטהרין אלא הנשארו מן המים הראשונים על גבי ידיו¹⁷.

(11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. (12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני טומאה ומיטהרות בטבילה או בטבילה. (13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. (14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. (15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. (16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראב"ד – קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. (39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות – לארבעה, מגיע חצי רביעית אחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם – צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. (40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כלי שהיה בו רביעית מים קשורים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנטילת ידים - הרי אלו פשרין⁴¹. נטל מן הפלי פשעור שנתן ונשארה רביעית בלבד פשהיתה - הרי זו פסולה⁴², מפני שהמים הפסולין השלימו פשעור הרביעית⁴³.

(41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). (42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) – אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (למעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. (43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כל המים הפסולין לנטילה במים ראשונים, כן הן פסולין במים שניים⁴⁴; וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים, כן אין נוטלין ממנו מים שניים; וכשם שצריך להיות המים הראשונים מפת אדם, כן המים השניים.

(44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כבר בארנו בפרק ששי מהלכות ברכות כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים והפשרין, וכל הפלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין, ואי זו נתינה היא מפת נותן וקשרה ואי זו נתינה אינה מפת נותן ופסולה; וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפת חלין, כן הן לתרומה⁴⁵. וכשם שכל ספק ידים טהור לחלין, כמו שבארנו שם, כן הן לתרומה כל ספק ידים טהור.

(45) פירוש, כל-שכן לתרומה.

יב. דבר ברור וגלוי, שהטמאות והטהרות גזרות הפתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מברעתו, והרי הן מפלל החקים. וכן הטבילה מן הטמאות מפלל החקים הוא; שאין הטמאה טיט או צואה שמתעבר במים, אלא גזרת הפתוב היא. והדבר תלוי בכוננת הלב, ולפיכך אמרו חכמים: טבל ולא החזק⁴⁶ - פאלו לא טבל. ואף על פי כן⁴⁷ רמז יש בדבר:

אמנם אינם מתממאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתממאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. (28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נטל שתי ידיו משטיפה אחת²⁹ - הרי אלו טהורות, ואין אומרים: הרי זה פנוטל ידו אחת במים שפרדו מעל ידו השנייה³⁰. אפלו ארבעה או חמשה זה בצד זה³¹ או זה על גב זה. ובלבד שפרפו³² שיבואו בהן המים³³.

(29) אפילו כשדיוו זה על גבי זה. (30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת – רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. (31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. (32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. (33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נטל מקצת ידו³⁴ וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו - הרי ידו טמאה פשהיתה. ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה טופח על מנת להטפוח³⁵ - הרי זו טהורה³⁶. במה דברים אמורים? במים ראשונים; אבל בשניים - נטל מקצת ידיו וחזר ומוסיף על מקצתן.

(34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". (35) האצבע הנוגעת תתלחח ותרטיב את הנוגע בה. (36) מפני שטופח על מנת להטפוח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. פשעור המים שנוטלין בהן תחלה³⁷: רביעית לקל אדם ואדם לשתי הידים, אין פחות משעור זה, כמו שבארנו בנטילת ידים לפת. אבל מים שניים - יש לשנים לטל ידיהן מרביעית³⁸, ומחצי לג נותנין לשלשה ולא רבעה³⁹, ומלג נותנין אפלו למאה⁴⁰; שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

(37) מים ראשונים. (38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה פשעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים – וביניהם גם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הט לפי אל עדותיה ואל אל בצע

ספר אחד עשר והוא

ספר נזיקין

הלכותיו חמש. וזהו סדורן: א. הלכות נזקי ממון. ב. הלכות גנבה. ג. הלכות גזלה ואבדה. ד. הלכות חובל ומזיק. ה. הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה, וזה הוא פרטן: (א) דין השור. (ב) דין ההבצר. (ג) דין הפור. (ד) דין הבצרה.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיעדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות - שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. פל נפש חיה¹ שהיא ברשותו של אדם שהזיקה - הבעלים חייבין לשלם, שהרי ממונם הזיק²; שנאמר: כי נגף שור איש את שור רעהו. אחד השור ואחד⁴ שאר בהמה וחיה ועוף, לא דבר הפתוב בשור אלא בהנה⁵.

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: 3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: ג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וכמה משלם? אם הזיקה בדברים שדרכה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה⁶, כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר⁷, או שהזיקה ברגלה בדרך הלוכה⁸ - חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו⁹, שנאמר: מיטב שדהו ומיטב פרמו לשלם¹⁰; ואם שנתה¹¹ ועשתה מעשים שאין דרכה לעשותם תמיד והזיקה בהן, כגון שור שנגח או נשף - חייב לשלם חצי נזק¹² מגוף המזיק עצמו, שנאמר: ומכרו את השור החי וחציו את פספו וגו'.

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא

פֶּשֶׁם שֶׁהַמְכֹּון לְבוֹ לְטָהָר - פִּינֵן שֶׁטָבַל טָהוֹר וְאָף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כִּף הַמְכֹּון לְבוֹ לְטָהָר נִפְשׁוֹ מִטְמְאוֹת הַנְּפִשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחֲשָׁבוֹת הָאָנָן וְדַעוֹת הָרַעוֹת - פִּינֵן שֶׁהִסְפִּים בְּלָבוֹ לְפָרֵשׁ מֵאוֹתָן הַעֲצוֹת וְהִבִּיא נִפְשׁוֹ פְּמִי הַדַּעַת, טָהוֹר. הָרִי הוּא אוֹמֵר: וְזָרְקֵתִי עֲלֵיכֶם מִיַּם טָהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם, מִפֶּל טְמְאוֹתֵיכֶם וּמִפֶּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטָהָר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו הַרְבִּים מִפֶּל חֲטָא עוֹן וְאֲשָׁמָה יִטְהַרְנוּ, אָמֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה ססד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם היא שעזיבת החטא היא מצות התשובה ולא רק וידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות-עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - וימה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו' ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה, כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

סלקו להו הלכות מקנאות בסיעתא דשמאי נגמר ספר עשירי, והוא ספר טהרה.

הלכותיו שמונה, ופרקיו מאה וארבעים וארבעה, ואלו הן: הלכות טמאת מת - חמשה ועשרים פרקים. הלכות פרה אדמה - חמשה עשר פרקים. הלכות טמאת צרעת - ששה עשר פרקים. הלכות מטמאי משכב ומושב - שלשה עשר פרקים. הלכות שאר אבות הטמאות - עשרים פרקים. הלכות טמאת אכלין - ששה עשר פרקים. הלכות פלים - שמונה ועשרים פרקים. הלכות מקנאות - אחד עשר פרקים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20 בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. (22 בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. (24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף-קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד-משנה). (25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). (26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת פרייתן להזיק²⁷, ואפלו הן בני תרבות²⁸. לפיכך, אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה²⁹ וכיוצא בהן - חיבב נזק שלם. ואלו הן: הזאב, והארי, והדב והנמר, והברדלס. וכן הנחש שנשף - הרי זה מועד, ואפלו היה בן תרבות³⁰.

(27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכונה. (28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). (29) מכה בצפוני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. (30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

ז. כל מועדו³¹ משלם נזק שלם מן היפה³² שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו³³. במה דברים אמורים? ³⁴ בשוננסה הבהמה לרשות הגזק והזיקתה; אבל אם נכנס הגזק לרשות המזיק, והזיקתה בהמתו של בעל הבית - הרי זה פטור על הכל, שהרי הוא אומר לו: אלו לא נכנסת לרשותי³⁵, לא הגיע לך הזק. והרי מפרש בתורה: ושלח את בעירה ובער בשדה אחר³⁶.

(31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על-ידי הרגל. (32) מן הטוב. (33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. (34) שבעל השור חיבב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורן ברשותי מאי בעי" (שם יג: וראה גם כא:). (35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. וזהו הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגייוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השונים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חיבב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר-כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן-משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה מאירת עינים [שם]. (36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

"קרן", להלן שם. (9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. (10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: (11) ממנהג ברייתה. (12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

ג. כיצד? שור שנה מנה¹³ שנגח לשור שנה עשירים והמיתו, והרי הנבלה שנה ארבעה - בעל השור חיבב לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חיבב לשלם אלא מגוף השור¹⁴ שהזיק, שנגמר: ומכרו את השור החי¹⁵. לפיכך, אם המית שור שנה עשירים לשור שנה מאתים, ונבלה שנה מנה - אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי 'תן לי חמשים'; אלא אומר לו 'הרי שור שהזיק לפניך, קחהו וְלֶךְ', אפלו אינו שנה אלא דינר¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(13) מאה דינרי כסף. (14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. (15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישרם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. (16) דינר כסף = זוז.

ד. העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד כמנהג ברייתו - הוא הנקרא מועד; והמשנה¹⁷ ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשותו פן תמיד, כגון שור שנגח או נשף - הוא הנקרא תם. וזה המשנה, אם הרגיל בשנויו פעמים רבות¹⁸ - נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנגמר: או נודע פי שור נגח הוא¹⁹.

(17) ממנהג ברייתו. (18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. (19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חמשה מעשים תמים²⁰ יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהן²¹ - נעשת מועדת לאותו מעשה. ואלו הן: הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח²², ולא להגף²³, ולא לשוף, ולא לרביץ על פלים גדולים, ולא לבעט; ואם הועדה לאחד מהן - הרי זו מועדת לו²⁴. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה²⁵, והרגל מועדת מתחלתה לשבר בדרך הילוכה, והבהמה מועדת מתחלתה לרביץ על פניו קטנים²⁶ וכיוצא בהם ולמען אותן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג. (53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. (54) ולא בכונה. (55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: (56) כדרכה, שם יט: (57) רסן. (58) פעמון. (59) בגמרא (שם יז: חסרות המלים "בשעת הליוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). (60) וראה ב"משנה למלך".

יא. כששפשה בזנבה כשפוש רב שאין דרקה לעשותה תמיד והזיקה ברשות הרבים, או כששפשה בגיד⁶¹ שלה ברשות הרבים והזיקה - פטור; ואם תפשו הנזק - גובה חצי נזק⁶² ממה שתפשו; שזה הדבר ספק הוא⁶³ אם אלו תולדות הקרן⁶⁴ שחיב עליה ברשות הרבים או תולדות הרגל⁶⁵ שפטור עליה ברשות הרבים, כמו שבארנו⁶⁶.

(61) באבר המין של זכר. (62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה נפשך: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. (63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאים ממון. ואם תפס הנזק, אין מוציאים מידו. (64) שאין דרכה בכך. (65) מכיון שאין כוונתה להזיק. (66) למעלה הלכה ח.

פרק שני

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו - והוא הצורות. ונתבאר בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

א. אחד אבות נזיקין ואחד תולדות. אם היה האב מועד³ - תולדותיו מועדות⁴, ואם היה תם⁵ - תולדותיו כמוהו⁶. וכל אבות נזיקין וכל תולדותיהן מועדין הן מתחלתן, חוץ מקרן ותולדותיו שהן תמים בתחלה עד שיועדו⁷, כמו שבארנו⁸.

2) בין . . . בין. (3) מתחילתו, כגון שן ורגל. (4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. (5) כגון קרן. (6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. (7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד-משנה). (8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כל תולדה - כאב שלה, חוץ מצורות המנותזין מתחת רגלי הבהמה בשעת הלוכה; שאף על פי שתולדת הרגל הם¹⁰, ופטור עליהן ברשות הרבים כרגל¹¹, ואם הזיקו ברשות הנזק - משלם מן היפה שבנכסיו, כרגל¹² שהוא אב, אף על פי כן אינו משלם אלא חצי נזק¹³.

(9) שהזיקו. (10) מכיון שהזיקה בשעת הלוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: (11) דעת רבא שם (12) דעת רב

ח. הזיקה ברשות הרבים או פחצר שאינה של שניהם³⁷, לא למזיק ולא לנזק, או פחצר שהיא של שניהן והרי היא מיוחדת להניח בה פרות ולהכניס לה בהמה, כגון הבקעה³⁸ וכיוצא בה: אם בשן ורגל הזיקה פדרקה - הרי זה פטור, מפני שיש לה רשות להלך³⁹ [פאן] ופאן, ודרך הבהמה להלך ולאכל פדרקה⁴⁰ ולשבר פדרקה הלוכה; ואם נגחה או נגפה או רבצה או בעטה או נשכה: אם תמה היא - משלם חצי נזק, ואם מועדת - נזק שלם⁴¹.

(37) ר' שמעון בן אלעזר, בכרייתא שם. (38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: (39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. (40) שם יד. (41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

ט. היתה החצר של שניהן מיוחדת לפרות ולא להכניס בה בהמה, והכניס שם אחד מן השתפין בהמתו והזיקה - חיב אפלו על השן ועל הרגל⁴². וכן אם היתה מיוחדת לבהמה לשניהם, והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פרות, והזיקה⁴³ פרותיו - חיב על השן ועל הרגל⁴⁴.

(42) בהמתו של השני. (43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). (44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

י. שלשה אבות⁴⁵ נזיקין פשור: הקרן⁴⁶, והשן, והרגל⁴⁷. תולדות הקרן⁴⁸: נגיפה⁴⁹, נשיכה⁵⁰, רביצה, בעיטה⁵¹. תולדות השן⁵²: אם נתחככה בכתל להנאתה והזיקה בחפוכה, וכן אם טנפה פרות⁵³ להנאתה. תולדות הרגל⁵⁴: הזיקה בגופה דרך הלוכה⁵⁵, או שהזיקה בשערה⁵⁶ דרך הלוכה, או כששפשה בזנבה⁵⁷, או באף שעליה, בפרמפיא⁵⁸ שפפיה, בזוג שבצוארה⁵⁹; וכן חמור שהזיק במשא או בשעת הלוכו⁶⁰, ועגלה המושכת בקרון שהזיקה בשעת משיכתה. כל אלו תולדות הרגל הן, וברשות הרבים פטורין, וברשות הנזק משלמין נזק שלם.

(45) נגיחה. (46) ראה למעלה הלכה ה. (47) מעשי נזק הנעשים לא על-ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. (48) באחד מאברי הגוף. (49) בשן. (50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. (51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג). (52) על-ידיזוה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דחיק). או על-ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק חֲצֵי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ.

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצוררות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצוררות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. (22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצוררות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

ז. **כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם - הֲרִי תִּשְׁלֹמִין מִמּוֹן שֶׁהוּא חַיֵּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלֹּה מִחֲבָרָו²³ שֶׁהוּא חַיֵּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק²⁴ - הֲרִי תִּשְׁלֹמִין קִנְסוֹ²⁵, חוּץ מִחֲצֵי נֶזֶק שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁהוּא הֹלֵכָה²⁶, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ²⁷.**

23) משלם לניזק מה שהפסידו. (24) תם בקרן ובתולדותיה. (25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: (26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". (27) לעיל הלכה ב' וג'.

ח. **זֶה הַקְּלָל²⁸: כָּל הַמְשַׁלֵּם מִהֵיזֵק - הֲרִי זֶה מִמּוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פְּחוּת, כְּגוֹן תִּשְׁלֹמִין כְּפֻלָּתוֹ²⁹ אוֹ חֲצֵי נֶזֶק - הֲרִי הֵתֵר עַל הַקָּרָן אוֹ הַפְּחוּת קִנְסוֹ. וְאֵין תִּיבִין קִנְסוֹ אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדָה בְּכָל קִנְסוֹ מִן הַקִּנְסוֹת - פְּטוּר³⁰.**

28) שם טו: (29) של גנב. (30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

ט. **תִּרְנַגּוּל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לְאוֹר כְּלִי זְכוּכִית וְתַקַּע בוֹ וְשִׁבְרוֹ³¹: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבִלִין וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹ³², שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדִי לְאַכְלֵן - עַל הַתְּבִלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם³³, וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק פְּחָצֵי נֶזֶק צְרוּרוֹת³⁴, שֶׁכֶּף הוּא דְרָפוֹ³⁵; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רִיקָן - הֲרִי זֶה מְשַׁנָּה³⁶, וּמְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק בְּכָל הַקִּנְסוֹת³⁷.**

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. (32) ממאכלי תרנגול. (33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. (34) כי הנזק בא לא על-ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. (35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. (36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. (37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הר"ף בהלכותיו. ואף-על-פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על-ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על-ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד-משנה, וראה בראב"ד).

פפא שם. (13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. **כִּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻצְרָה הַנֶּזֶק, וְהִלְכָה, וְהָיָה צְרוּרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רִגְלֶיהָ וְשִׁבְרוּ אֶת הַכְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה הִיא¹⁴.**

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמו בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצוררות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. **וְכֵן אִם הָיְתָה מְהֻלְכֶת בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוּרוֹת מִתַּחַת רִגְלֶיהָ לְרִשׁוֹת הַנֶּזֶק¹⁵ וְשִׁבְרוּ אֶת הַכְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק. הֲרִסָה עַל הַכְּלִים¹⁶ בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק וְשִׁבְרוֹתוֹ, וְנִפְּל עַל כְּלֵי אַחֵר¹⁷ וְשִׁבְרוּ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם¹⁸, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק¹⁹.**

15) בבא קמא יט. אף-על-פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. (16) שם יז. (17) שהותו שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. (18) כנזקי רגל. (19) כדין צרורות.

ה. **הִיתָה מְהֻלְכֶת בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, וּבִעֲטָה²⁰ וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת, וְהִזִּיקוּ בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים - פְּטוּר; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סִפְקָא הוּא שֶׁמָּא שְׁנוּי הוּא וְאֵינוֹ תוֹלְדַת רִגְל, שֶׁהָרִי בִּעֲטָה.**

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כן ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

ו. **בִּעֲטָה בְּאַרְץ בְּרִשׁוֹת הַנֶּזֶק, וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת מִחֻמַּת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיֵּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק²¹, שְׁזֶה שְׁנוּי הוּא בְּהִתְּזוֹת הַצְּרוּרוֹת; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּזֶק חֲצֵי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ. וְאֶפְלוּ הִיתָה מְהֻלְכֶת בְּמִקוֹם שְׂאֵי אֶפְשָׁר לָהּ שְׁלֹא תִּתִּיז²², וּבִעֲטָה וְהִתִּיזָה -**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. הצניע בעל החוט את החוט, והתרנגולים דרסו עליו והוציאוהו, ונקשר ברגליהו ושפרו בו את הפלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא.⁴⁴

44 שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל-חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרוות"].

יב. תרנגולין שהיו מפריחין⁴⁵ במקום למקום ושפרו את הפלים: אם בכנפיהם שפרו - משלם נזק שלם⁴⁶, ואם ברוח שפכנפיהם - משלם חצי נזק⁴⁷.

45 שם יז: (46) כדין רגל. (47) בדין צרוות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

יג. היו מהדסיין⁴⁸ על גבי עסה או על גבי פרות וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם⁴⁹. הזיקו בעפר או צרוות שהעלו בכנפיהן או ברגליהן - משלמין חצי נזק⁵⁰.

48 חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. (49) כי דרכם בכך. (50) כדין צרוות, שם יז:

יד. היו מחטטין בחבל⁵¹, ונפסק החבל⁵² ונשפר הדלי - משלמין נזק שלם⁵³. והוא, שנתגלגל הדלי מתחתן⁵⁴ עד שנפל ונשפר. ואם היה על החבל אכל⁵⁵ ובעת אכילתו פסקוהו⁵⁶ - משלם גם על החבל נזק שלם⁵⁷.

51 שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו).
52 נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. (53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. (54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרוות, וראה ר"ף שם.

י. וכן סוס שצנף³⁸ וחרמור שצנף ושפר את הפלים - משלם חצי נזק. התרנגולין מועדין³⁹ להלף פדן וישפר. היה חוט או רצועה קשור ברגליהו, ונסתפף פלי באותו החוט ונתגלגל ונשפר - משלם חצי נזק⁴⁰. במה דברים אמורים? פשקשו אדם⁴¹; אבל אם נקשר על רגליהם מאליו - בעל התרנגולין פטור⁴². ואם היו לחוט בעלים ולא היה החוט הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא כבור המתגלגל⁴³.

38 השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרוות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. (39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגייד-משנה מצדיקן, והרמ"א ב"שולחן ערוך" חושך משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג-לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:): איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:): אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרוות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנת, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א.). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרוות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב.). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. (40) כדין צרוות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. (41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. (42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרוות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. (43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרוות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרוות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף-על-פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת? ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתוך כשימור בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. **הַמְשֵׁה פְּלֹפוּ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּחֵבְרוֹ - פְּטוֹר מְדִינֵי אֲדָם וְחֵיב בְּדִינֵי שְׁמַיִם**⁷², ובעל הכלב חייב חצי נזק⁷³; שפיון שהוא יודע שאם שסה את פלפו להזיק נושף, לא היה לו להניחו. ואם שסה בעצמו⁷⁴ - בעל הכלב פטור; שקל המשנה⁷⁵ וקא אחר וְשָׁנָה בִּפְטוֹר - פְּטוֹר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית-דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד: 73) פסק כה"אם תמצוי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. ונראה כסף-משנה פרק ב דניירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצוי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. (74) והכלב נשך את המשסה. (75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. (76) הכלב שנשך.

כ. **שְׁתֵּי פְּרוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיּוֹת, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלְכָת, וּבְעֵצָה מְהַלְכָת בְּרְבוּצָה - חֵיב חֲצֵי נֶזֶק**⁷⁷; שָׂאֵף עַל פִּי שְׂדֵרְפָה לְהַלֵּף עָלֶיהָ, אֵין דְּרָפָה לְבַעַט

77) כדין תולדה דקרו, בבא קמא כד: (78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרו. ב. בתור צרוורת.

~ יום חמישי ט' טבת ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. **הַבְּהֵמָה מוּעֵדָת לְאָכַל פְּרוֹת או יָרְקוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן. לְפִיכָף, אִם נִכְנְסָה לְרִשׁוֹת הַנֶּזֶק וְאָכְלָה דְּבָרִים שְׂדֵרְפָה לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם; שְׁנֹאמַר: וּבַעַר בְּשָׂדֵה אַחַר מִיטֵב שְׂדֵהוּ וְגו'. וְאִם אָכְלָתָם בְּרִשׁוֹת הַרְבִּיּוֹת - פְּטוֹר**³; וְאִם נִהְיִית - מְשַׁלֵּם מֵה שְׁנֵהֲנִית⁴, לֹא מֵה שְׁהִזְקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: (3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירושו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. (4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

(55) גמרא שם. (56) קרעוהו. (57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. **הַכֶּלֶב וְהַגְּדִישׁ⁵⁸ שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגֶּג מְלַמְעָלָה לְמַטָּה וְשִׁפְרוּ אֶת הַפְּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שְׁלָם**⁵⁹, מִפְּנֵי שְׁמוּעָדִים הֵן לְדַבֵּר זֶה. וְכֵן אִם נִפְּלוּ וְהִזְיקוּ, שְׁעֲלִיתָן לְרֹאשׁ הַגֶּג פְּשִׁיעָה⁶⁰; וְאִף עַל פִּי שְׁנִפְלִיתָן אֲנִס⁶¹, כַּל שֶׁתְּחַלְתוּ בְּפִשְׁעֵה וְסוּפוּ בְּאֲנָס - חֵיב⁶².

(58) בבא קמא כא: (59) כדין רגל. (60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי טפס לראש הגג. (61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. (62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

טז. **קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצֵי נֶזֶק. וְהוּא, שְׁנִתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַף⁶³ וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַף הַכֶּלֶב וְדָלַג הַגְּדִי, בֵּין מְלַמְעָלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חֵיבִין נֶזֶק שְׁלָם**⁶⁴. וְכֵן תְּרַנְגוּלוּ⁶⁵ שְׂדֵלָג, בֵּין מְלַמְעָלָה לְמַטָּה בֵּין מְלַמְעָלָה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם.

(63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. (64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). (65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

יז. **כֶּלֶב שֶׁנִּטַּל אֶת הַתְּרֵרָה⁶⁶ וְהֵלֵךְ לוֹ לְגַדִּישׁ: אִם הִנִּיחָה בְּגַדִּישׁ וְאָכַל אֶת הַתְּרֵרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ - עַל הַתְּרֵרָה וְעַל מְקוֹם הַתְּרֵרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם**⁶⁷, וְעַל שְׂאֵר הַגְּדִישׁ חֲצֵי נֶזֶק⁶⁸; וְאִם הִיָּה מְגֵרֵר אֶת הַתְּרֵרָה עַל הַגְּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׂוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַתְּרֵרָה נֶזֶק שְׁלָם, וְעַל מְקוֹם הַגְּחָלִים חֲצֵי נֶזֶק⁶⁹, וְעַל שְׂאֵר הַגְּדִישׁ פְּטוֹר⁷⁰.

(66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבכת בה. (67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על-מנת לאכלה וגם עשה מעשה. (68) כדין צרוורת, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. (69) מכיון שזה משונה. (70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן-משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁשְׁמֵר בְּעַל הַגְּחָלָת אֶת אֲשׁוּ וְסַתֵּם הַדְּלָת, וְיָבֵא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנִטַּל אֶת הַתְּרֵרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אֲשׁוּ, בְּעַל הָאֵשׁ - חֵיב עַל שְׂוֹרֵפַת הַגְּדִישׁ⁷¹, וּבְעַל הַכֶּלֶב חֵיב עַל אֲכִילַת הַתְּרֵרָה וְעַל מְקוֹמָה.**

(71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הנזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן אכל אוכלתן על ידי הדחק, כגון פרה שאכלה שעורים¹⁶, וחמור שאכל פרישנים¹⁷ או דגים, וחזיר שאכל חתיכת בשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל תמרים, וכן כל פיוצא באלו: אם אכלה ברשות הנזק - משלם נזק שלם¹⁸, וברשות הרבים - פטור; ואם נהנית - משלם מה שנהנית.

16) שהם מאכל חמור. (17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. (18) כדן שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק וטרפה ואכלה בהמה או בשר - משלם נזק שלם, שזהו דרכה¹⁹; אכל כלב שאכל פכשים קטנים²⁰, או חתול שאכל תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי²¹, ומשלם חצי נזק²².

19) לשון הברייתא שם טז: (20) אפילו קטנים. (21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. (22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור²³ ושבד הסל ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם, שזה הוא דרכו²⁴. וכן שעיר עזים²⁵ שגאה לפת וכיוצא בו על פי החבית, ונסתבף בחבית ואכל את הלפת ושבד את החבית - משלם על שניהם נזק שלם²⁶; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות בכלים ולעלות פדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אכל אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שבד את הסל - על הלחם משלם נזק שלם, ועל הסל חצי נזק²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

23) לרשות הנזק. (24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. (25) עד בן שנה, שם כ. (26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. (27) כי זה משונה.

ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה²⁸, בין דרך הליכתה בין שעמדה²⁹ ואכלה - משלם מה שנהנית. ואפילו חזרה על צדי הרחבה³⁰ ואכלה מהן. אכל אם הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה³¹ ואכלה - משלם מה שהזיקה³². אכלה מפתח

ב. פיצד? נכנסה לרשות הנזק ואכלה שמשמין או לט וכיוצא בהם בשנה דינר - משלם דינר⁵. ואם אכלתן ברשות הרבים ונהנת - רואין אותן באלו הם שעורים⁶ או עמיר⁷, ומשלם דמי עמיר או דמי שעורים בזול⁸.

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הנזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. (6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה. (7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וסוף משנה). (8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אכלה אכלים הרעים לה, כגון שאכלה חטין - הואיל ולא נהנית, פטור. אכלה אכלין שאין דרכה לאכלן, כגון שאכלה פסות או פלים, בין ברשות הנזק בין ברשות הרבים - משלם חצי נזק; שזה שנוי הוא⁹, ודרך בני אדם להניח פליהם¹⁰ וכסותן ברשות הרבים עד שיינחו מעט.

9) ודינו כתולדה דקרן. (10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בהמה שהיתה עומדת ברשות הנזק ותלשה פרות מרשות הרבים ואכלתן ברשות הנזק - הרי הדבר ספק¹¹, לפיכך אינה משלמת אלא מה שנהנית¹²; ואם תפשו הנזק פמה שהזיקה - אין מוציאין מידו, שהרי ברשותו אכלה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. (12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כלב שנכנס לחצר ונטל פת או בשר והוציאן לרשות הרבים או לחצר אחרת¹³ ואכלם שם - מה שנהנה משלם¹⁴; ואכלם בשדה של בעל החצר - משלם נזק שלם באלו אכלן בתוך החצר¹⁵, שהרי ברשות הנזק אכל. וכן כל פיוצא בזה.

13) של בעלים אחרים. (14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. (15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) מן הגינה. (44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. (45) שמירה מעולה.

יג. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, וספרתן בהמתו של בעל הבית - פטור. ואם הזקה בהן - בעל הקדרות חייב. ואם הכניס ברשות - פטור⁴⁶. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הקדרות - בעל הבית חייב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הזוקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תיזוק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמאל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמאל בינינו.

יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, ואכלתם בהמתו של בעל הבית - פטור⁴⁷. ואם החלקה בהן והזקה - בעל הפרות חייב. ואם הכניס ברשות - פטור. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור את הפרות - בעל הבית חייב⁴⁸. הכניסין שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא תאכל. ואם הכניסין ברשות, והניחו בעלי החצר את זה שהרשהו בחצר לשמור, ואכלתן בהמתו של בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב⁴⁹; שפיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם להעביר הבהמה מהן. ומעשה פאשה שנקנסה לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחה ונתעלמו כדי שלא יביטו בה⁵⁰ בעת לישתה ואפיתה, וכא עז של בעל הבית ואכל הפצק ומת, והיבזה חכמים לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. (48) על הפירות שאכלה בהמתו. (49) כי השמירה מוטלת עליו. (50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. המגדיש⁵¹ בתוך שדה חבירו שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל השדה - פטור⁵². ואם החלקה והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתן והזקה באכילתן - פטור⁵³. ואם הגדיש ברשות - בעל השדה חייב⁵⁴, אף על פי שלא קבל עליו לשמור; שהשומר בגרנות, פיון שאמר לו 'הגדיש בכאן' - כמי שאמר לו 'הגדיש ואני אשמור לך' הוא חשויב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: (52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. (53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. (54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן

החנות³³ - משלם מה שנהנית³⁴; מתוך החנות - משלם מה שהזיקה.

(28) שוק, משנה שם יט: (29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. (30) קרן זוית. (31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידה הרחבה, דעת שמואל שם כא. (32) כדין בהמה שאכלה ברשות הנזוק, שם. (33) הפתוחה לרשות הרבים. (34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

י. היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה, ואפלו עמדה³⁵ - משלם מה שנהנית; שכן דרך הבהמות³⁶ לאכל זו מעל גבי זו. ואם קפצה ואכלה³⁷ על גבי חברתה - משלם מה שהזיקה; שגבי חברתה פחצר הנזק הוא חשוב³⁸.

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הנזוק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידה הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הנזוק ממש (ראה בכסף משנה). (36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. (37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). (38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה לגנה³⁹ ונחבטה על גבי פרות וירקות או שאכלה - משלם מה שנהנית. אפלו הלכה מערוגה לערוגה, ואפלו נשארה שם כל היום פלו⁴⁰ - אינו משלם אלא מה שנהנית⁴¹. ומה הנאה יש לה בחביטה? שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל אם ירדה כדרכה ואכלה - משלם מה שהזיקה. ואפלו טנפה פרות במי לדה⁴² - משלם מה שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפתה חברתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו להעבירן אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושה של רב כהנא ורבא, שם נח. (40) ואפשר היה להוציאה. (41) ואינו משלם נזק שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. (42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלך, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. החלקה ונפלה, ויצאת⁴³ וחזרה לגנה, אף על פי שחזרה שלא לדעת הבעלים⁴⁴ - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה⁴⁵ שלא תחזור; שהדבר ידוע, שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא חוזרת מאליה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) על-ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזיקה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף-על-פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. המוסר בהמתו לשומר חנם או לנושא שקר²⁵ או לשוכר²⁶ או לשואל²⁷ - נכנסו תחת הפעלים²⁸, ואם הזיקה - חייב השומר. במה דברים אמורים? ²⁹ בזמן שלא שמרוהו כלל; אבל אם שמרוהו שמירה מעלה³⁰ כראוי, ויצאת והזיקה - השומרים פטורין³¹ והפעלים חייבים. אפילו המיתה את האדם³². שמרוהו שמירה פחותה³³: אם שומר חנם הוא - פטור³⁴, ואם שומר שקר או שוכר או שואל הוא - חייבין³⁵.

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנוזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם ש. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוהו שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הניחה בחמה, אפילו חתרה³⁶ ויצאת והזיקה - חייב³⁷ זה שהניחה שם; שפנין שהניחה בחמה הרי היא מצטערת, ובורחת ועושה פל שאפשר לה לעשות³⁸.

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

ו. מסר בהמתו³⁹ לחרש⁴⁰ שוטה וקטן, אף על פי שהיה השור קשור⁴¹ - הפעלים חייבין; שדרוך השור וכיוצא בו להתיר הקשור⁴² ולצאת ולהזיק. אפילו שמרוהו שמירה מעלה, וחתרה⁴³ ויצאה והזיקה - הפעלים חייבים⁴⁴.

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוהו לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ורגל אם עשאה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

א. הכונס צאן לדיר¹ ונעל בפניהן בדת שיכולה לעמד ברוח מצויה², ויצאה והזיקה - פטור⁴. ואם אינה יכולה לעמד ברוח מצויה, או שהיו פתלי הדיר רעועין⁶ - הרי לא נעל בפניהם כראוי, ואם יצאת והזיקה - חייב. ואפילו חתרה⁷ ויצאת. ואפילו נפרצה מחיצה פליטה⁸ או פרצה לסטים⁹ - בעל הצאן חייב¹⁰. היתה מחיצה בריאה, ונפרצה פליטה או שפרצה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור. הוציאה לסטים והזיקה - לסטים חייבים¹¹.

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הפורץ גדר לפני בהמת חברו¹² ויצאת והזיקה: אם היה גדר חזק ובריא - חייב¹³, ואם היה פתל רעוע¹⁴ - פטור בדיני אדם¹⁵ וחייב בדיני שמים¹⁶. וכן הנותן סם המות¹⁷ לפני בהמת חברו - פטור מדיני אדם¹⁸ וחייב בדיני שמים¹⁹.

12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה שאין-כן בפרצה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאה בידים או הכישה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חברו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

ג. המעמיד בהמת חברו²⁰ על גפי קמת חברו²¹ - המעמיד חייב²² לשלם מה שהזיקה²³. וכן אם הפישה²⁴ עד שהלכה לקמת חברו והזיקה - זה שהפישה חייב.

20) וכל-שכן בהמתו. 21) תבואת חברו שטרם נקצרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים, משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים, שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית-דין, לכן בטלה ההעדה של השואל. ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה, שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאינו שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שהתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"י ידויק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאלו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ו עמוד 102)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

53) שהזיק בתוך ימי שאלתו שלוש פעמים. שם מ.
54) ואחר-כך הזיק. (55) מרשות השואל לרשות המשאל.
56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. (57) ופסקה אחרותו.

י. שומר שקבל עליו שמירת גוף הבהמה⁵⁸ בלבד אבל לא שמירת נזקייה⁵⁹, והזיקה - פטור מלשלם, והבעלים חייבים. קבל שמירת נזקייה⁶⁰, והזיקה - חייב השומר; ואם הזיקה - פטור⁶¹, והבעלים עושים דין עם המזיק.

58) שלא תזוק. (59) שלא תזיק. (60) אבל לא שמירת גופה. (61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא

ז. מסר שורו לחמשה⁴⁵, ופשע בו אחד מהן, ויצא והזיק: אם אינו משתמר אלא בחמשתן - זה שפשע בשמירתו חייב⁴⁶, ואם משתמר בשארן - אף אלו הנשארים חייבין⁴⁷.

(45) שם י. (46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. (47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שאלו בחזקת תם⁴⁸ ונמצא מועד: אם ידע השואל שהוא נגחן⁴⁹ - הבעלים משלמים חצי נזק, שפל מקום שהוא הולך הרי שם בעליו עליו⁵⁰, והשואל משלם⁵¹ חצי נזק, שאפלו היה תם (פשעלה גדעתו) חצי נזק היה משלם, שהרי ידע שהוא נגחן; ואם לא ידע שהוא נגחן - אין השואל חייב פלום⁵², והבעלים משלמין נזק שלם.

(48) שם מ. (49) אולם לא ידע שהוא מועד. (50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: (51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. (52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שאלו כשהוא תם, והועד בבית השואל⁵³, והחזירו לבעליו⁵⁴ - חוזר לתמותו; הואיל ונשתנית רשותו⁵⁵ - בטלה ההעדה⁵⁶. והבעלים משלמין חצי נזק, והשואל פטור שהרי החזירו⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו, חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה, כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין, מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשואל כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאָכַל: אִם הָיָה דָקָל רוֹמִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שְׂאִין הַתְּמָרִים שְׁלוֹ יָפוֹת - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּשָׂשִׂים עַל גַּב הַקְּרָקַע⁸⁰; וְאִם דָקָל פְּרָסִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שְׂהַתְּמָרִים שְׁלוֹ יָפוֹת בְּיֹתֵר - מְשַׁעְרִין הַדָקָל בְּפָנָי עֲצָמוֹ, כַּמָּה הָיָה שְׂוֵהוּ⁸¹ וְכַמָּה הוּא שְׂוֵה עֲתָה⁸².

(75) שכבר ביטלו כל צרכם. (76) אבל עדיין לא נתלשו. (77) ולא חישוב אגב השדה. (78) משנה שם נה: (79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. (80) שבה צומח הדקל. (81) לפני הנזק. (82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק, ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל, ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהֵיָתָה רוֹעָה, וּפְרָשָׁה² וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכַרְמִים³, אָף עַל פִּי שְׂעֵדוֹן לֹא הִזִיקָה - מִתְרִין בְּבַעְלֶיהָ⁴ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהִמָּתוֹ וְלֹא מִנְעָה מִלְרַעוֹת - יֵשׁ רִשׁוֹת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ⁵ שְׁחִיטָה בְּשָׂרָה⁶, וְאוֹמֵר לְבַעְלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמְכְרוּ בְּשָׂרִי שְׁלָכֶם. מִפְּנֵי שְׂאִסוֹר לְאָדָם לְהִזִיק וּלְשַׁלֵּם מִה שֶׁהִזִיק. אֲפִלּוֹ לְגֵרָם הַנִּזְקִי⁷ אֲסוּר.

2) מקום המרעה. (3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. (4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי שהזיק. (5) כדי למנוע היזק משדהו. (6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. (7) על-ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא-קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב-יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף-על-פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף-משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לוי". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד-משנה), ולא דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכֵן אֲסוּרוֹ חֲכָמִים⁸ לְגַדֵּל בְּהֵמָה דְקָה⁹ וְחִיָּה דְקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל¹⁰ בְּמָקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכַּרְמִים, אֲלֵא

פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

יא. מְסַר הַשׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֲרָיו⁶² - הַשׁוֹמֵר הָרֵאשׁוֹן חַיֵּב לְשַׁלֵּם לְנִזְקוֹ. שֶׁהַשׁוֹמֵר שֶׁמְסַר לְשׁוֹמֵר⁶³ - חַיֵּב⁶⁴. וְהָרֵי הַנִּזְקִי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אֶתָּה בְּעַצְמְךָ וּמִסְרַתָּ לְאַחֵר? שְׁלֵם לִי אֶתָּה, וְלֵךְ וְעֲשֵׂה דִין עִם הַשׁוֹמֵר שֶׁמְסַרְתָּ לוֹ אֶתָּה. מְסַר הַשׁוֹמֵר לְבָנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לְמַסְעֵדוֹ⁶⁵ - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשׁוֹמֵר וְחַיִּבִים⁶⁶.

(62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. (63) בלי דעת בעלים. (64) בכלל, אפילו באונסין. שם נו: (65) לעזרו. (66) והשומר פטור, אפילו אי-אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמִּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נִזְקִי מִגּוֹפּוֹ⁶⁷ - הָרֵי הַנִּזְקִי מְשַׁתְּלֵם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִיקָה, וְיִשְׁאַר דְּמֵי מָה שֶׁגָּבְהַ הַנִּזְקִי⁶⁸ חוֹב עַל הַשׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה⁶⁹.

(67) למעלה פרק א הלכה ז. (68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. (69) בבא-קמא סוף דף מ.

יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִיקָה פְּרוֹת מִחֲפָרִינָן⁷⁰ - מְשַׁעְרִין מִה שֶׁהִזִיקָה בְּשָׂשִׂים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשׁוֹמְרִים. פִּינֵד?⁷¹ הָרֵי שֶׁאֲכָלָה בֵּית סָאָה⁷² - שְׁמִין שָׂשִׂים בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה⁷³, כַּמָּה הָיָה שְׂוֵהוּ וְכַמָּה הוּא שְׂוֵה עֲתָה אַחֵר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סָאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשָּׂאָר. וְכֵן אִם אֲכָלָה קָב אוֹ רַבֵּעַ, אֲפִלּוֹ קָלַח⁷⁴ אַחַד - שְׁמִין אוֹתוֹ בְּשָׂשִׂים.

(70) לקרקע. (71) שם משנה נה: (72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). (73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הנזיק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הנזיק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. (74) גבעול עבה של צמח.

יד. אֲכָלָה פְּרוֹת גְּמוּרִין⁷⁵ שְׂאִין צְרִיכִים לְקָרַקַע⁷⁶ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פְּרוֹת גְּמוּרִין בְּשׁוּיָהוֹן⁷⁷: אִם סָאָה⁷⁸ - דְּמֵי סָאָה, וְאִם סָאִתִּים - דְּמֵי סָאִתִּים. הָרֵי שֶׁאֲכָלָה פְּרוֹת דְּקָל אַחַד, וְכֵן הַלּוֹקֵט⁷⁹ פְּרוֹת דְּקָל חֲבָרוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ⁴⁸ לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהַסְתַּלֵּק לְצַדֵּי הַדְּרָכִים וּמְהַלְכֵינָם, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְכֵינָם בְּדֶרֶךְ שִׁישׁ לָהּ בְּעָלִים⁴⁹.

(י) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁמַת מְצוּהָ⁵⁰ קוֹנָה מְקוֹמוֹ⁵¹ וְנִקְבְּרָ בְּמָקוֹם שְׁיִמְצָא בּוֹ⁵². שְׁלֹא יִהְיֶה מְטָל עַל הַמְצָר⁵³ וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְדִינָה⁵⁴; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמְצָר⁵⁵ או שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאָו לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

(13) שם פ. פא: (14) עם נוחלי הארץ. (15) ואין לבעל היער זכות לעכב. (16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. (17) ויש חשש לכליון האילנות. (18) בלתי חשובים. (19) קוצים וברקנים. (20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. (21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. (22) שלא יעקור השרשים. (23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. (24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. (25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. (26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. (27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. (28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. (29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. (30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. (31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. (32) הגירסא הנכונה היא: "מחיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. (33) מן הענף שלמעלה. (34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. (35) מענפים הנסחרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. (36) מחדש. (37) ללא תשלום. (38) אלא בשדהו של אחד. (39) אף-על-פי שהוא כולו בחלקו של שבת נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. (40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. (41) לתקוע יתדות ולעשות גדרים קנים במים שייכדו שם דגים. (42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. (43) להם גם זה מותר. (44) שנזדמן לו. (45) זעפרן, צמח שלפרחו ריח חריף וטוב. (46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר. (47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. (48) רשות. (49) כגון בקצה השדות. (50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. (51) שעליו נמצא. (52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. (53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא.

בְּעֵרִים וּבְמַדְבָּרוֹת שְׁפָאֲרֵן יִשְׂרָאֵל¹¹. וּמַגְדִּילֵין בְּסוּרֵיָא¹² בְּכָל מָקוֹם.

(8) בבא-קמא עט: במשנה. (9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. (10) משום ישוב ארץ ישראל. (11) כי כאן אין נזק. (12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמוותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשֶׂרָה תְּנָאִים¹³ הַתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ¹⁴ וּבֵית דִּינֹו בְּשַׁעֲה שְׁחָלַק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלוֹ הֵן:

(א) הַתְּנָה, שְׁמַרְעִין בְּהֵמָה דְּקָה בְּעֵרִים¹⁵ שְׁאִילַנְיָהֶן גְּסִינָ¹⁶, אֲבָל אֵין מְרַעִין שָׁם בְּהֵמָה גְּסָה. וּבִלְעַד שְׁאִילַנְיֹו דְּקָה¹⁷ - אֵין מְרַעִין בּוֹ לֹא גְּסָה וְלֹא דְּקָה אֲלֵא מִדַּעַת בְּעָלֵיו.

(ב) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁיִהְיֶה כָּל אָדָם מְתָר לְלַקֵּט עֲצִים מְשֻׁדָּה חִבְרוֹ. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה עֲצִים פְּחוּתִים¹⁸ וְקְרוּבִים לְהֵיחֹוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַזְּמִי וְהַיְגִי¹⁹. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה לְחִים²⁰ וּמַחְבְּרֵין²¹. וּבִלְבַד שְׁלֹא יִשְׂרַשׁ²². אֲבָל שְׁאָר עֲצִים - אֲסוּר.

(ג) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁיִהְיֶה כָּל אָדָם מְתָר לְלַקֵּט²³ עֲשׂוּבִים הַעוֹלִין מֵאֵלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם²⁴, חוּץ מִשְׁדָּה תִלְתָּן²⁵ שְׁזַרְעָה לְבַהֲמָה²⁶.

(ד) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁיִהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה²⁷ בְּכָל מָקוֹם²⁸, חוּץ מִגְּרוּפִיּוֹת שֶׁל זֵית²⁹. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאֵילָנוֹת אֲלֵא בְּזֵית - כְּבִיעָה³⁰, וּבְקָנִים וּבְגַפְנִים - מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה³¹, וּבִשְׁאָר הָאֵילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אֵילָן³², לֹא מִחֲדוּ³³. וּבְשִׁתֵּיר לְקוֹטֵם, לֹא הִתִּיר אֲלֵא מִחֲדָשׁ³⁴ שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, אֲבָל לֹא מִישָׁן שְׁעוֹשֶׂה פְּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֲלֵא מִמָּקוֹם שְׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חֲמָה³⁵.

(ה) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁהַמְעִין הַיּוֹצֵא בְּתַחֲלָה³⁶ - בְּנֵי אוֹתָהּ הַעִיר שְׁיִצָּא בְּגוּבֹלָם מִסְתַּפְקִין מִמֶּנּוּ³⁷, אִף עַל פִּי שְׁאֵין עֲקָרוֹ בְּחֻלְקָם³⁸, וְאֵין לְאַחֲרֵים לְהַסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ. (ו) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁיִהְיֶה כָּל אָדָם מְתָר לְצוּד דְּגִים מִיָּם טְבֻרְיָה³⁹. וְהוּא, שְׁיִצוּד בְּחֻפָּה בְּלְבַד⁴⁰. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׁ קַלְעוֹ⁴¹ וְיַעֲמִיד סִפִּינָה⁴² שָׁם אֲלֵא בְּנֵי הַשֶּׁבֶט⁴³ שְׁהַגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֻלְקָם.

(ז) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁכָּל אָדָם שְׁצָרִיף לְנִקְבֵיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדְּרֹךְ וְנִכְנָס אַחֲרֵי הַגְּדֵר שְׁפָגַע בּוֹ⁴⁴ וּנְפָגָה שָׁם. וְאִפְלוּ בְּשָׂדֵה מְלֵאָה כְּרָפָם⁴⁵. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוּר⁴⁶ וּמְקַנְחָה.

(ח) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁכָּל הַתּוֹעֵה בֵּין הַכְּרָמִים וּבִיּוֹצֵא בְּהֵן - מִפְּסָג⁴⁷ וְעוֹלָה מִפְּסָג וְיוֹרֵד, עַד שְׁיִצָּא לְדַרְכוֹ. (ט) וְכֵן הַתְּנָה, שְׁבּוֹזֵן שְׁיִרְבֶּה הַטֵּיט בְּדֶרֶכֵי הַרְבִּים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) עיר. (55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".
שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. (73) קמעא, קמעא. כגון גר שירש את אביו גוי. (74)

~ יום שישי י' טבת ~

פָּרֵק שֵׁשִׁי

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אִי זֶהוּ מוּעֵד? פֶּל שֶׁהֵעִידוּ בּו שְׁלֹשָׁה יָמִים.³
אָבֵל אִם נִגַח בְּיוֹם אֶחָד או נָשֵׁף או רִבֵּץ או פָּעַט או נִגַף אֶפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - אִין זֶה מוּעֵד. הֵעִידוּ בּו שְׁלֹשׁ פְּתֵי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד⁴ - הָרִי זֶה סָפֵק⁵ אִם הוּעֵד או לֹא הוּעֵד.

2) בבא קמא כג: (3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזרו ונגח ביום שני והתרו בו, וחזרו ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. (4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. (5) בעיניא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אִין הֵעֵדָה אֵלָא בְּפָנֵי הַבְּעֵלִים וּבְפָנֵי בֵּית דִּין; שְׁנֵאמַר: וְהוּעֵד בְּבִעְלָיו, וְאִין הֵעֵדָה אֵלָא בְּבֵית דִּין⁶.

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית-דין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן? וּמִי שֶׁהוּא בְּמִדְיַת הַיָּם שְׁנִגְחוּ - פְּטוּרִין; אָבֵל בֵּית דִּין מַעְמִידִין לָהֶם אֶפְטָרוֹפוֹסִין⁸ וּמַעֲיִדִין בְּהֵן בְּפָנֵי הָאֶפְטָרוֹפוֹסִין⁹.

7) שאינם בני-דעת, שם לט. (8) במקום הבעלים. (9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הַזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֵדוּ בְּפָנֵי אֶפְטָרוֹפוֹסִין: אִם עֵדִין הוּא תָם - מְשַׁלֵּם חֲצֵי נִזְקָא¹⁰ מִגּוֹפּוֹ; וְאִם הוּעֵד בּו שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כִּף הַזִּיק - מְשַׁלֵּם נִזְקָא שְׁלָם מִן הַיָּפֵה¹¹ שְׁבַנְכָסֵי אֶפְטָרוֹפוֹסִין¹², וְלִכְשִׁיגְדְלוּ הֵיטוּמִים¹³ יַעֲשׂוּ דִין עִם הָאֶפְטָרוֹפוֹסִין וַיִּשְׁלְמוּ לָהֶן¹⁴.

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. (11) מן המעולה. (12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. (13) כוונתו לשור של קטן. (14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

ד. שְׁלֹמֹה תִקְוֶן⁵⁶, שִׁיְהִי עוֹבְרֵי דְרָכִים מְתָרִין בֵּימֹת הַחֲמָה⁵⁷ לְהֵלֵךְ בְּשִׁבְלֵין שְׁבִשְׁדוֹת⁵⁸ שִׁישׁ לָהֶן בְּעֵלִים עַד שֶׁתֵּרַד רִבִיעָה שְׁנִינָה⁵⁹.

56) שם פא: (57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. (58) כדי לקצר את הדרך. (59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשוון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתִקְנוֹת אֵלוּ בְּלִין⁶⁰ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם, אֶפְלוּ בְּחוּצָה לְאַרְצֵי⁶¹.

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. (61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשִׁירַד הַטַּל בְּכַבְלָא⁶² אֶסוּר⁶³ לְהֵלֵךְ בְּשִׁבְלֵין שִׁישׁ לָהֶן בְּעֵלִים.

62) דברי רב פפא, שם. (63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבכבל אחרי ירידת הטל.

ז. אֵף עַל פִּי שְׂאִין מְגַדְלִין בְּהֵמָה דְקָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, מִתָּר לְהִשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לְרַגְלֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם⁶⁴ וְקֹדֶם לְמִשְׁתָּהּ כְּנו שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטְּבַח⁶⁵ לֹחֶק⁶⁶ וְשׁוֹחַט, לֹחֶק וּמִשְׁהָה עַד שִׁישְׁחַט מְעַט מְעַט. וּבְלִבְד שְׁלֹא תִצֵּא וְתִרְעָה בְּעֵדֵר⁶⁷; אֵלָא כָּל הַמִּשְׁהָה - מִשְׁהָה בְּתוֹף בֵּיתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא תִזְיק.

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: (65) הקונה ומוכר לאחרים. (66) קונה. (67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וּכְבֹר עֲשׂוּ בְּכָל כְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל⁶⁸ לְאַסֵּר בַּה גְּדוּל בְּהֵמָה דְקָה וְחִיָּה דְקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיוּ רַב הַשְּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שֶׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(68) שם.

ט. וְכֵן אֶסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מְקוֹם⁶⁹. וְלֹא אֵת הַפֶּלֶב, אֵלָא אִם כֵּן הִיָּה קָשׁוּר בְּשִׁלְשֵׁלַת. אָבֵל מְגַדֵּל הוּא פְּלָבִים בְּעֵיר הַסְּמוּכָה לְסַפּוּר⁷⁰, בְּיוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבְלִילָהּ מִתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל פְּלָבִים וְחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהִזְקָן מְרַבָּה וּמְצוּי.

(69) שם פב. (70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוּעָה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה⁷¹ - אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַכֵּר מִיָּד⁷², אֵלָא מוֹכֵר עַל יַד עַל יָד⁷³. וְכֵן מִי שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ פְּלָבִים וְחֲזִירִים בִּירְשָׁה⁷⁴ - אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַכֵּר מִיָּד, אֵלָא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

(71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. (72) מכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התינוקות בו ביום³⁷ שהוא מועד לו ולא יהיה מזיק נזק שהועד לו.

(31) לשוורים. כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לו. שסתמו אינו מועד. (33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. (34) כגון עגלים. (35) אפילו באותו מין. (36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונגוח (רש"י). (37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נגח שור היום, וחמור למחר, ונגמל ביום שלישי - נעשה מועד לכלל³⁸. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה שור ולא נגחו, וביום השלישי ראה שור ונגחו, ובכביעי ראה שור ולא נגחו, ובחמישי ראה שור ונגחו, ובששי ראה שור ולא נגחו - נעשה מועד לסרוגין³⁹ לשורים. וכן כל פיוצא בזה⁴⁰.

(38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לו. "ואם תמצא לומר ... ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. (39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. (40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. ראה שור היום ונגחו, ולמחר ראה חמור ולא נגחו, ובשלישי ראה סוס ונגחו, ובכביעי ראה גמל ולא נגחו, ובחמישי ראה פרד ונגחו, ובששי ראה ערוד⁴¹ ולא נגחו - נעשה מועד לסרוגין לכלל⁴²; ואם נגח ביום שהוא מועד לו⁴³ אחד משלושת המינים שנגח בסרוגין - הרי זה מועד.

(41) חמור הבר. (42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכלל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. (43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. נגח בחמשה עשר לחדש זה, ובששה עשר לחדש שני, ובשבעה עשר לחדש שלישי - אינו מועד, עד שישלש בדרוג⁴⁴. שמע קול שופר ונגח, קול שופר ונגח, קול שופר ונגח - נעשה מועד לשופרות⁴⁵. וכן כל פיוצא בזה.

(44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. (45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב כהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. נגח שלשה שורים בשלשה ימים זה אחר זה,

ה. שורים שמשחקין בהן¹⁵ ומלמדין אותן לגח¹⁶ זה את זה - אינם מועדים זה לזה. ואפלו המיתו את האדם - אינן תיבין מיתה; שנאמר: פי יגח¹⁷ - לא שגיחיהו¹⁸.

(15) לפני קהל. (16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כחם. (17) מעצמו. (18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שור שהועד¹⁹ ונמפר או נתן במתנה - חזר לתמותו²⁰; שהרשות שגשתנית²¹ משנה דינו²². אבל אם השאילו או מסרו לשומר - הרי הוא בחזקתו²³. וכן שור שהועד בפני אפוטרופסין, ונתפסק החרש ונתפתה²⁴ השוטה והגדיל הקטן, אף על פי שבטלו האפוטרופסין²⁵ - הרי הן מועדין בחזקתן²⁶, שהרי ברשות בעלים הן²⁷.

(19) שנעשה מועד. (20) דינו כחם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. (21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. (22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: (23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. (24) נעשה שפוי בדעתו. (25) וחובת השמירה עברה לבעלים. (26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופוס. (27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בהמה שהועדה וחזרה בה מדבר שהועדה לו - חזרה לתמותה. פיצד? שור שהועד לגח, וחזר שלא יגח, אף על פי שהוא נוגף²⁸ - הרי זה תם לנגיחה. ומאימתי הוא חזרתו? עד שיהיו התינוקות ממשימין בו²⁹ ואינו נוגח. וכן בשאר הדברים³⁰ שהועד להן - עד שימשמשו בו ולא יהיה עושה אותן.

(28) בגופו (לא בקרניו). (29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. (30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שור שהוא מועד למינו³¹ - הרי זה אינו מועד לשאינו מינו³². הועד לאדם - אינו מועד לבהמה³³. הועד לקטנים³⁴ - אינו מועד לגדולים³⁵. לפיכך, אם הזיק את מין שהוא מועד לו - משלם נזק שלם, ואם הזיק לשאר המינים - משלם חצי נזק. הריה מועד לשבתות - אינו מועד לימות החול³⁶; ואם הזיק בשבתות - משלם נזק שלם, ובימות החול - משלם חצי נזק. ומאימתי היא חזרתו? משימשמשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אבהו, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

ג. בהמה שחבלה באדם, בין בכונה בין שלא בכונה: אם תמה היא - משלם חצי נזק מגופה¹², ואם מועדת היא - משלם נזק שלם. ופטור מן השבת¹³ ומן הבשת ומן הצער¹⁴ ומן הרפוי; שארבעה דברים אלו לא חיבה בהן תורה אלא באדם¹⁵ שחבל בחברו, אבל בהמה שחבלה באדם - הרי זה כמי שהזיקה ממונו שאינו חיב אלא חצי נזק בלבד. לפיכך, שורו שפיש - פטור¹⁶, ואם פיש הוא בעצמו - חיב, כמו שיתבאר¹⁷. ושורו שחבל באביו או באמו¹⁸, או שהדליק גדיש חברו בשבת - חיב בנזקין; ואלו היה הוא בעצמו העושה זה - פטור מלשלם¹⁹, כמו שיתבאר²⁰.

(12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. (13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם שנברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. (14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נתן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. (15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, ט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחיבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. (16) כגון כללך את האדם, משנה שם לד: (17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. (18) של בעל השור. (19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. (20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. המכניס שורו לחצר פעל הפיית שלא ברשות, ונגחו שורו של פעל הפיית או נשכו פלבו - פטור²¹. ואם נגח הוא שור של פעל הפיית: אם היה תם - משלם חצי נזק²², ואם היה מועד - משלם נזק שלם, כדין הנוגח ברשות הרבים.

(21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא-קמא מז: (22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

וּבְרִבְעֵי נֶגַח חֲמוֹר, וּבְחֲמִישֵׁי נֶגַח גָּמֶל; או שְׁנַגַּח חֲמוֹר וְגָמֶל בְּתַחֲלָה בְּשָׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר כִּף נֶגַח שְׁלֹשָׁה שָׁוּרִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה סֶפֶק⁴⁶ אִם הוּא מוֹעֵד לְשָׁוִירִים בְּלֶבֶד או לְשִׁלְשֵׁת הַמִּינִין הוּא מוֹעֵד. וְכֵן אִם נֶגַח בְּשִׁלְשׁ שַׁבָּתוֹת זו אַחֵר זו וּבְאַחַד בְּשַׁבָּת וּבְשָׁנֵי בְּשַׁבָּת; או שְׁנַגַּח בְּחֲמִישֵׁי בְּשַׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְשִׁלְשֵׁי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם הוּא מוֹעֵד לְשַׁבָּתוֹת בְּלֶבֶד או לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים שְׁשָׁנִים מִהֵן הוּל.

(46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעיניי שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וכל אלו הספקות וכיוצא בהן, אין מתייבין בהן את המזיק אלא חצי נזק⁴⁷; ואם תפיש הנזק נזק שלם - אין מוציאין מידו⁴⁸.

(47) כדין תם. (48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבאר שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן. א. שור שקשרו בעליו במוסרה² ונעל בפניו כראוי³, ויצא והזיק⁴: אם תם הוא - משלם חצי נזק⁵, ואם היה מועד - פטור; שצאמר: ולא ישמרנו⁶, הא אם שמרו⁷ - פטור⁸, ושמור הוא זה. וכן אם הזיק בדבר שהוא מועד לו מתחלתו, כגון שאכל דברים הראויים לו או שבר פרגליו בדרך הלוכו - פטור מלשלם⁹.

(2) בחבל. (3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (4) כגון שנגח. (5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. (6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. (7) שמירה כל שהיא. (8) דעת ר' יהודה, בבא-קמא מה: (9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. היה מועד לקרן ימין¹⁰ ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא אחר ששמרו כראוי ונגח, בין בקרן ימין בין בשמאל - משלם חצי נזק¹¹.

(10) שם. (11) אף-על-פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחיר הנבילה בשעת המיתה. (43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. (44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. פיצד? שור שנה מאתים שנגחיהו ומת, והרי הנבילה שנה בשעת מיתה מאה, ובשעת העמדה בדין פחתה והרי שנה שמונים - אין המזיק משלם אלא מאה, אם היה מועד; ואם היה תם - משלם לו חמשים מגופו.⁴⁵

(45) והנבילה לניזק.

י. השפיתה הנבילה והרי היא שנה בשעת העמדה בדין מאה ועשרים - הרי המזיק משלם לו תשעים⁴⁶, אם היה מועד; ואם היה תם - משלם ארבעים וחמשה מגופו. וזהו שנאמר: וגם את המת יחצונו - [שבח המת יחצונו].

(46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שזה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שור שנה מאתים⁴⁷ שנגח שור שנה מאתים והפחיתו חמשים, ובשעת העמדה בדין השפיתה הנזק והרי הוא שנה ארבע מאות וזו, ואילו הנגיחה שהפחיתו היה שנה שמונה מאות⁴⁸ - בין שפוטמו בין ששבח מאליו - אין נותן אלא בשעת הנזק⁴⁹. פחש מחמת הפכה⁵⁰ בשעת העמדה בדין, והרי הפחת שנה מאה⁵¹ - נותן לו בשעת העמדה בדין.

(47) ברייתא שם לד. (48) והנזק הוא ארבע מאות וזו, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. (49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. (50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. (51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכששת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. השפית המזיק⁵² בשעת העמדה בדין: אם מחמת שפוטמו⁵³ שבח - אינו משתלם ממנו אלא מה שהיה שנה בשעה שהזיק; ואם מחמת עצמו השפית⁵⁴ - משתלם חצי נזק ממנו פלו בשעת העמדה בדין.

(52) כגון שור תם שזה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שזה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. (53) בעל המזיק לשורו.

ה. נפל לבור שפחצר זו והבאיש את מימיו²³: אם הבאיש את מימיו מיד²⁴ בשעת נפילה - חייב²⁵ בנזקי המים, ואם אחר זמן - פטור; שהרי נעשה השור תקלה²⁶ עבור, והמים הרי הן ככלים, ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים²⁷. ואם הכניס ברשות - בעל השור פטור²⁸. ואם קבל עליו בעל הבית לשמר - הרי הוא²⁹ חייב בנזק השור³⁰ שנפל לבור.

(23) המכונסים בו, שם מז: (24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. (25) כדין מזיק ממש. (26) ודינו כבור, שם מח: (27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: (28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. (29) בעל החצר. (30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

ו. הכניס שור³¹ לחצר בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית או שהזיק בו בעל הבית³², או שחפר פחצר בורות שחצוין³³ ומערות - בעל השור חייב בנזקי חצר, ובעל חצר חייב בנזקי הבור³⁴, שהרי עליו לסתמו³⁵.

(31) מימרת רבא שם, מח. (32) כגון שנתקל בו. (33) חפירות ארוכות. (34) אם הפקיר רשותו, אף על-פי שנעשה על-ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. (35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

ז. הזיק בעל הבית את השור³⁶: אם הזיקו שלא לדעת - פטור, שהרי אומריין לו³⁷: למה נכנסת שלא ברשות, שלא ידעתי עד שנגגתי בך; ואם הזיקו לדעת - חייב³⁸ נזק שלם, מפני שיש לו רשות להוציא מרשותו, אכל להזיקו אין לו רשות.

(36) גם זה מדברי רבא שם. (37) בעל החצר לבעל השור. (38) דעת רב פפא שם.

ח. שמזין³⁹ לנזקין. פיצד? הרי ששפר פלי של חברו - בין הוא בין בהמתו - אין אומרים למזיק: קח אתה הפלי השבור ושלם לזה דמי הפלי, אלא אומדין כמה פחת הפלי מדמיו, ונותן לו פל הפחת⁴⁰ - אם המזיק מועד, או חצי הפחת - אם היה תם. שנאמר: והמת יהיה לו - לנזק, פחת הנבילה⁴¹ של נזק⁴². ושבח הנבילה⁴³ - חולקין אותו⁴⁴ הנזק והמזיק.

(39) מעריכים. (40) אם הכלי היה שזה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. (41) אם פחת דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. (42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י' טבת - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. (13 פרק ב. 14) שם יג: (15) ויקרא ז, יב. (16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

(54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני היצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח? ! (שם).

ג. וכיצד גובה? שמיאכל הנזק וחיבורתו מן הבשר בקדשה¹⁷ כנגד חצי נזק שלו. וכיצד אינו גובה כנגד האמורין? שאם היה לו לגבות פחצי נזקו שנה דינר, והיה כל הבשר עם האמורין שנה שני דינרים, והבשר בלא אמורין שנה דינר וחצי - אינו גובה שני שלישי הבשר¹⁸, אלא חצי הבשר בלבד¹⁹.

יג. על המזיק לטרח⁵⁵ בנבלה עד שממציא אותה לנזק. כיצד? כגון שנפל השור לבור ומת - מעלה הנבלה מן הבור ונותנה לנזק, ואחר כך שמין לו פחת נבלה. שנאמר: כסף ישיב לבעליו והמת⁵⁶ יהיה לו - מלמד, שהוא חייב להשיב את הנבלה ואת הפחת שפחתה מן החי לנזק⁵⁷; ואם היה תם - חצי הפחת, כמו שבארנו.

(17) כדין קדשים קלים. (18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. (19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

(55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. (56) דעת אבא-שאול ואחרים, שם יא. (57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. (58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". (59) למעלה הלכה ח.

פרק שמיני

ד. וכן שור הפקר²⁰ שהזיק - פטור; שנאמר: שור רעהו - עד שיהיו הנכסים מיוחדים לבעלים²¹. כיצד? שור הפקר שנגח, וקדם שיתפש אותו הנזק בא אחר וזכה בו - הרי זה פטור²². ולא עוד, אלא שור המיוחד לבעלים שהזיק, ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו - הרי זה פטור; עד שיהיו לו בעלים בשעת הזקו ובשעת העמדה בדין²³.

(1) נתבאר בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האריך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראייה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

א. שור של ישראל שנגח שור של הקדש, או שור של הקדש שנגח שור של ישראל - פטור; שנאמר: שור רעהו²⁴. וכל הקדשים³ שחביבין בהן מעילה⁴ - אין בהן דין נזקין⁵. ופסולי המקדשים⁶ - יש בהן דין נזקין⁷, בין שהזיקו בין שהזיקו, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חלין.

(20) בלי בעלים, שם יג: (21) משנה שם ט: (22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. (23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

(2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש, משנה בבא-קמא לז: (3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדיק הבית. (4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. (5) כי נקראים "קדשי ה'". (6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. (7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף-על-פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

ה. שור של ישראל שנגח שור של עובד פוכבים, בין תם בין מועד - פטור; לפי שאין העובדי פוכבים מחביבין²⁵ את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנין להם פדיניהם²⁶. ושור של עובד פוכבים שנגח של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם; קנס זה הוא לעובדי פוכבים, לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין הנזק²⁷, ואם לא תתיב אותן על נזקי בהמתן - אין משמרין אותה, ומפסידין ממון הבריות.

ב. שלמים⁸ שהזיקו - גובה⁹ מבשרם¹⁰, ואינו גובה מן הבשר כנגד אמריה¹¹; שהאמורים של קדשים קלים¹² מועלין בהן, כמו שבארנו בהלכות מעילה¹³. וכן תודה שהזיקה¹⁴ - גובה מבשרה, ואינו גובה מן הלחם¹⁵ הפא עמה; שאין הלחם מפלל בשר¹⁶.

(24) משנה שם לז: (25) בית-הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. (26) ירושלמי בבא-קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". (27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

(8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. (9) חצי נזק. (10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. (11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג-ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. (12) כגון שלמים, תודה, בכור,

ו. שור תם שהזיק²⁸, אם מקרו המזיק עד שלא עמד בדין²⁹, אף על פי שהוא מכור³⁰ - הרי הנזק גובה הימנו³¹, וחוזר הלוקח וגובה מן המזיק שמכר לו;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁפִינָן שְׁנַגַּח קוֹל יֵשׁ לוֹ³², וְלֹא הָיָה לוֹ לְלוֹקַח לְקַח
עַד שְׂיִגְבֶּה הַנֶּזֶק.

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי-אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו יושלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישגיב בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מֵת הַמְזִיק קָדָם שְׂיִשְׁלֵם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקֵין לְמַטְלָטְלִין שֶׁל יְתוּמִים⁵², אֲלֵא לְקַרְקַע. וְגוֹבֵין לְנֶזֶק מִן הַזְבוּרִית⁵³. מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּזֶק נֶעֱשֶׂה כְּבַעַל חוֹב⁵⁴, וְהַמְטָלְטֵלִין אֵינָן מְשַׁעְבְּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תִּפְסֵה הַנֶּזֶק הַמְטָלְטֵלִין בְּחַיֵּי הַמְזִיק - גוֹבֵין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ⁵⁵.

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל-חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא-קמא יד:

יב. פְּכָר תִּקְנוּ הַגְּאוּנִים⁵⁶ לְגִבּוֹת בְּעַל חוֹב מִן הַמְטָלְטֵלִין⁵⁷, וּפְשֻׁטָה תִּקְנֶה זוּ בְּכָל בְּתֵי דִינָין. לְפִיכָּךְ מִגְּבִין הַנֶּזֶקִין⁵⁸ מִן הַמְטָלְטֵלִין שֶׁל יְתוּמִים. וְאִם לֹא הֵינִיחַ מְטָלְטֵלִין⁵⁹ - גוֹבֵין לוֹ מִן הַזְבוּרִית⁶⁰; שְׁכָל הַבָּא לְפָרַע מִנְכָסֵי יְתוּמִים - לֹא יִפְרַע אֲלֵא מִן הַזְבוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶¹.

56) ר"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל-חוב, דעת הר"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידיית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנֶּזֶקִין⁶² מְשַׁתְּלָמִין, וְאֵין חֵיבִין בְּכִפְרָה⁶³, וְאֵין הַבְּהֵמָה נִהְרָגֶת⁶⁴, אֲלֵא בְּרֹאֶה בְּרוּרָה⁶⁵ וּבְעֵדִים הַפְּשָׁרִים⁶⁶ לְהַעֲדֵי. שְׁלֵא תֹאמְרוּ: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֵרוֹת הַסּוּסִים וּבְרִפְתַּת הַבְּקָר וּגְדֵרוֹת צֹאן אֲלֵא הַעֲבָדִים וְהַרְעִים⁶⁷ וּכְיוֹצֵא בְּהוֹ, אִם הַעֲדִירוֹ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזְקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הַעֲדִירוֹ קִטְנִים אוֹ נְשִׁים שְׂאֵדָם זֶה חִבַּל אֶת זֶה אוֹ הַעֲדִירוֹ בְּשֹׂאֵר נֶזֶקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן⁶⁸. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֵא אֵין מְחִיבִים לְעוֹלָם מְמוֹן עַל פִּי עֲדִים עַד שִׁיְהִיו עֲדִים הַפְּשָׁרִים לְהַעֲדֵי שְׂאֵר עֲדִיּוֹת⁶⁹, וְיַעֲדִירוֹ⁷⁰, וְיַחֲבִיבוּ בֵּית דִּין הַמְזִיק לְשֵׁלֵם.

62) משנה בבא-קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא-קמא עמוד 102, ועי' מגיד-משנה).

ז. הַקְּדִישׁ הַמְזִיק - הָרִי זֶה מְקַדְּשׁ³³, כְּדִי שְׁלֵא לְאִמְרוּ³⁴: הַקְּדִישׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן. שְׁחָטוּ - גוֹבֶה מְבֹשְׂרוֹ. נִתְּנוּ בְּמִתְנָה - מֵה שֶׁעֲשֶׂה עֲשׂוּי³⁵, וְיִגְבֶּה הַנֶּזֶק מִמֶּנּוּ.

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הַזִּיק וְעָמַד בְּדִין³⁶ וְאַחַר כֵּן מְכָרוֹ - אֵינוֹ מְכוּר³⁷. הַקְּדִישׁוֹ - אֵינוֹ מְקַדְּשׁ. נִתְּנוּ בְּמִתְנָה - לֹא עֲשֶׂה וְלֹא פְלוֹם. קְדָמוֹ³⁸ בְּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מְזִיק³⁹ וּתְפִסּוּהוּ, בֵּין שָׁחַב עַד שְׁלֵא הַזִּיק⁴⁰ בֵּין הַזִּיק עַד שְׁלֵא חָב - לֹא זָכוּ, אֲלֵא הַנֶּזֶק גוֹבֶה מִמֶּנּוּ⁴¹; שְׂאִפְלוֹ הָיָה שֶׁל בְּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְחַלְהָה⁴² וְהַזִּיק - הָרִי זֶה גוֹבֶה מִגּוּפּוֹ.

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. 38) לפני שבה הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לניזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מוֹעֵד⁴³ שֶׁהַזִּיק, בֵּין עָמַד בְּדִין בֵּין שְׁלֵא עָמַד בְּדִין, וְהַקְּדִישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נִתְּנוּ בְּמִתְנָה אוֹ שְׁחָטוּ - מֵה שֶׁעֲשֶׂה עֲשׂוּי⁴⁴. קְדָמוֹ בְּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ⁴⁵, בֵּין חָב עַד שְׁלֵא הַזִּיק בֵּין הַזִּיק עַד שְׁלֵא חָב - זָכוּ בוֹ; לְפִי שְׂאֵין מְשַׁתְּלֵם הַנֶּזֶק⁴⁶ אֲלֵא מִן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמְזִיק⁴⁷, וְהָרִי כָּל נִכְסָיו מְשַׁעְבְּדִין⁴⁸ לְנֶזֶק זֶה.

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל-חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל-חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. פְּשִׁיבֵית דִּין נִזְקֵין לְגִבּוֹת לְנֶזֶק מִנְכָסֵי הַמְזִיק - גוֹבֵין מִן הַמְטָלְטֵלִין תְּחִלָּה⁴⁹; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מְטָלְטֵלִין כָּלֵל אוֹ שְׁלֵא הָיוּ לוֹ מְטָלְטֵלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גוֹבֵין הַשְּׂאֵר מִן הַקְּרַקַע הַמַּעֲלָה שֶׁבְּנִכְסֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורק מגוף הפרה. (9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה ומוולדה, כמו בהלכה הקודמת. (10) בנוגע לתשלום מגוף הפרה אין הבדל אימתי נולד הוולד. (11) אפילו במקרה שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון המוטל בספק חולקים, וגובים מן הוולד רבע נזק, היינו חצי מחצי הנזק. (12) הניזק. (13) ממון. (14) זוהי דעת החכמים, דם, מו:

ג. שור שנגח פרה מעברת ונמצא עברה נופל¹⁵ בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה הפילה¹⁶ או מתמת נגיחה הפילה¹⁷ - משלם נזק הפרה¹⁸, ואינו משלם נזק הנולד¹⁹; שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(15) מת. (16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר. (17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד. (18) תם כדינו ומועד כדינו. (19) אפילו היה מועד אינו משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שתם משלם רבע ומועד חצי דמי העובר.

ד. נגח פרה מעברת והפילה - אין שמין פחת פרה²⁰ בפני עצמה ופחת הנולד בפני עצמו²¹, אלא שמין פמה היתה הפרה שנה פשהיתה מעברת²² ובריאה²³ וכמה היא שנה עכשו²⁴, היא והנפל שלה, ומשלם הפחת²⁵, או חצי²⁶ - אם היה תם.

(20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה. (21) ההפרש בין דמי הוולד החי לדמי הוולד המת. (22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען: שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות לפי דמי פרה מעוברת. (23) כשהיא מעוברת היא נראית בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. (24) לאחר הנגיחה. (25) אם הוא מועד. (26) חצי הפחת.

ה. היתה הפרה לאחר והנולד לאחר: הרי פחת השמן²⁷ שפחתה גוף הפרה²⁸ - לבעל הפרה, ופחת הנפח²⁹ - חולקין אותו בעל הפרה עם בעל הנולד³⁰, והנפל - של בעל הנולד.

(27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב דמי הנזק. (28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה. (29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי הנזק. (30) ובעל הוולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הוולד חלק בגידול הנפח.

ו. שור שהיה רודף אחר שור אחר והניק³¹, הנזק אומר: שורף הזיק, וזה אומר: איני יודע³², שמא בסלע לקה - המוציא מחברו עליו הראיה. ואף על פי שהנזק אומר: אני יודע פודאי, וזה אומר: איני יודע. טען הנזק ואמר: ודאי אתה יודע³³ ששורף

משלם כופר ליורשים. (64) כשהמיתה אדם. (65) ולא על יסוד אומדנא. (66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. (67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: (68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. (69) כגון הלואה. (70) על הנזק וכו'.

יד. שור שהיה רועה⁷¹ על גפי הנהר⁷² ונמצא שור הרוג בצדו, אף על פי שזה מנגח וזה מועד לגח, זה מנשף וזה מועד לשף - אין אומרים⁷³: בידוע שזה נשכו וזה נגחו. ואפילו גמל האוחר⁷⁴ בין הגמלים ונמצא [גמל] הרוג בצדו - אין אומרים⁷⁵: בידוע שזה הרגו, עד שראוהו עדים פשרים.

(71) בבא-בתרא צג. (72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". (73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראייה ברורה. (74) נושך ובוטע. (75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא-קמא.

~ שבת קודש י"א טבת ~

פרק השביעי

(1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אייע ספק או מחלוקת בין המזיק והניזק, דינם ופרטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. בהמה² מעברת שהזיקה - גובה חצי נזק ממנה ומנולדה³; מפני שהיא מגופה⁴. אבל תרנגולת שהזיקה - אינו גובה⁵ מביצתה⁶; מפני שהביצה אינה מגופה, אבל מבדלת ומפרשת ממנה⁷.

(2) בבא קמא מו. (3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק מן הוולד. זוהי דעת רבא שם, מו. (4) הוולד, בהיותו עובר בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הוולד. (5) חצי הנזק. (6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם. (7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד במעייה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה. ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד משנה וכדעת התוספות).

ב. מעברת שנגחה ונמצא נולדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה⁸ או אחר שנגחה ילדה⁹ - משלם חצי נזק מן הפרה¹⁰, ואינו גובה מן הנולד כלום¹¹ עד שביא¹² ראיה שבשעה שנגחה היתה מעברת; שהמוציא¹³ מחברו עליו להביא הראיה¹⁴. (8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ירוע איזה מהם תם ואיזהו מועד.

ט. הוּי שְׁנֵי הַשְּׁוֹרִים⁴⁴ הַרְדְּפִין אֶחָד גְּדוֹל⁴⁵ וְאֶחָד קָטָן⁴⁶, הַנֶּזֶק אֹמֵר: גְּדוֹל הַזֵּיק, וְהַמְזִיק אֹמֵר: קָטָן הַזֵּיק; הַיָּה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעֵד, הַנֶּזֶק אֹמֵר: מוּעֵד הַזֵּיק⁴⁷, וְהַמְזִיק אֹמֵר: תָּם הַזֵּיק⁴⁸ - הַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הַרְאָה⁴⁹.

44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל. 45) המספיק לתשלום חצי נזק. 46) שאינו מספיק לתשלום חצי נזק. 47) ואתה חייב לי נזק שלם. 48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. 49) ואם הניזק לא יביא ראיה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

י. לֹא הֵיחָה שָׁם⁵⁰ רְאִיָּה בְּרוּרָה שְׁזָה הַזֵּיק, אֶלֶּא עֲדִים מְעִידִים שְׂאֶחָד מִשְׁנֵי אֱלוֹ הַזֵּיק - מִשְׁלָם הַמְזִיק כְּמוֹ שְׂאֹמְרֵי⁵¹. וְאִם טָעַן הַנֶּזֶק: שְׂאֵתָה יוֹדֵעַ וְדָאִי, שְׁזָה הַזֵּיק בְּפִנְיָ⁵² - הַרִי הַמְזִיק נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁵³ וּמִשְׁלָם כְּמוֹ שְׂהוֹדָה, שְׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת.

50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. 51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. 52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. 53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסת (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ירוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

יא. הוּי הַנֶּזֶקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמְזִיקִין אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנֶּזֶק אֹמֵר: גְּדוֹל הַזֵּיק אֶת הַגְּדוֹל⁵⁴ וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן⁵⁵, וְהַמְזִיק אֹמֵר: לֹא פִי⁵⁶, אֶלֶּא קָטָן הַזֵּיק אֶת הַגְּדוֹל⁵⁷ וְגְדוֹל אֶת הַקָּטָן⁵⁸; או שְׁהֵיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעֵד, הַנֶּזֶק אֹמֵר: הַמוּעֵד הַזֵּיק אֶת הַגְּדוֹל⁵⁹ וְתָם הַזֵּיק אֶת הַקָּטָן⁶⁰, וְהַמְזִיק אֹמֵר: תָּם הַזֵּיק אֶת הַגְּדוֹל⁶¹ וְהַמוּעֵד הַזֵּיק אֶת הַקָּטָן⁶² - הַמוּצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הַרְאָה. לֹא הֵיחָה שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה⁶³ - הַמְזִיק פְּטוּר⁶⁴. לְמָה זֶה דוּמָה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ

הַזֵּיק - הַרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁴ שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ, אִם הֵיָה מוּעֵד; אֶבְל אִם הֵיָה תָם - פְּטוּר אֶף מִשְׁבוּעַת הַסֵּת; שְׂאֵפְלו הוֹדָה מְעַצְמוֹ³⁵ - פְּטוּר, שְׂחֲצִי נֹזֵק קָנַס הוּא, וּמוּדָה בְּקָנַס - פְּטוּר הוּא³⁶.

31) הנדרף. 32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק-התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. 33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. 34) שבועה שתקינה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:). ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוחו ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה יג). 35) ששורו נגח. 36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלוהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

ז. הוּי שְׁנַיִם רוֹדְפִים אֶחָד אֶחָד, וְהָרִי עֲדִים שְׂאֶחָד מֵהֶן הַזֵּיק³⁷, וְאִין הַעֲדִים יוֹדְעִים אִי זֶהוּ מִשְׁנֵיהֶם, זֶה אֹמֵר: שׁוֹרְף הַזֵּיק, וְזֶה אֹמֵר: שׁוֹרְף הַזֵּיק - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין³⁸. וְאִם הֵיָה שְׁנֵיהֶם שָׁל אִישׁ אֶחָד - חֲבִיב לְשָׁלָם³⁹ מִגּוּף הַפְּחוֹת שְׁבִשְׁנֵיהֶם⁴⁰. וְאִם הֵיָה מוּעֵדִין - מִשְׁלָמִין נֹזֵק שָׁלָם מִכְּכִסְיוֹ⁴¹.

37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). 38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". 39) כי ודאי הוא ששורו הזיק. 40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. 41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴²? בְּשְׁשֵׁנֵי הַשְּׁוֹרִים עוֹמְדִין; אֶבְל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן או אֶבְד, וְהֵיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם, אֶף עַל פִּי שְׁהֵן שָׁל אִישׁ אֶחָד - פְּטוּר, שְׁהָרִי אֹמֵר לוֹ: הֵבֵא רְאִיָּה⁴³ שְׁזֶה הַעוֹמֵד הוּא שְׁהֵזִיק וְאֶשְׁלָם לָךְ.

42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. 43) כי המוציא מחברו עליו הראיה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ודין זה נאמר רק כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשך, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. נזק שֶתִּפְסַס בְּהֵמָה שֶהִזִיקָה, לְגִבּוֹת חֲצֵי נֶזֶקוֹ
מְגוּפָה - נַעֲשֶׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שְׂכָר⁷⁴ לְנִזְקֵינוּ; וְאִם
יָצְתָה וְהִזִיקָה - הַנֶּזֶק הָרֵאשׁוֹן תִּכְבֵּד⁷⁵ בַּנֶּזֶקִיהָ,
וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. פִּיּוּצָד? שׁוֹר שָׁוָה מֵאֲתִים שֶׁנִּגְנַח
וְהַפְּסִיד מֵאֲתִים, וְהִפְסִיד הַנֶּזֶק לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה,
וְחִזְר וְנִגְח וְהַפְּסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים - הֲרִי הַנֶּזֶק
הָאֲחֵרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שְׁבַעִים, וְהַנֶּזֶק הָרֵאשׁוֹן שֶׁתִּפְסִסוּ
מִשְׁתַּלֵּם מִזֶּה נֶזֶקוֹ, וְהוּא שְׁלֹשִׁים⁷⁶, וְהַבְּעָלִים
מֵאָה⁷⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה⁷⁸.

74) כדן המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). 75) כי
הוא אחראי לשמירת השור. 76) כי הוא אחראי לכל חצי
הנזק בסך שבעים זוז. 77) חלקו הקודם בשור בעינו
ועמד, משנה שם לו. וגמרא לו: 78) אם מספר הניזקים
גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור
ועומד.

יד. שְׁנֵי שׁוֹרִים תָּמִים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה - מְשַׁלְּמִין
בְּמוֹתָר⁷⁹ חֲצֵי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִין, או מוֹעֵד וְאָדָם
שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה - מְשַׁלְּמִין בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלֹם. אֶחָד תָּם
וְאֶחָד מוֹעֵד: מוֹעֵד בְּתָם⁸⁰ - מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נֶזֶק שְׁלֹם,
תָּם בְּמוֹעֵד - מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר חֲצֵי נֶזֶק. פִּיּוּצָד? שׁוֹר תָּם
שֶׁהַפְּסִידוֹ⁸¹ בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוָה מִנֶּה, וְחִזְר זֶה
הָאֲחֵרוֹן וְהַפְּסִיד בְּרֵאשׁוֹן שָׁוָה אַרְבָּעִים - הֲרִי בְּעַל
הָרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאֲחֵרוֹן שְׁלֹשִׁים⁸². הֲיֵי שְׁנֵיהֶם
מוֹעֲדִין - בְּעַל הָרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁשִׁים. הָרֵאשׁוֹן
מוֹעֲדִין⁸³ וְאֲחֵרוֹן תָּם⁸⁴ - בְּעַל הָרֵאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים.
הָרֵאשׁוֹן תָּם⁸⁵ וְהָאֲחֵרוֹן מוֹעֲדִין⁸⁶ - בְּעַל הָרֵאשׁוֹן
מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב.
80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק
התם. 81) שעשה הפסד. 82) חצי ההפרש. 83) וחייב
מאה זוז. 84) וחייב עשרים זוז. 85) וחייב חמישים זוז.
86) וחייב ארבעים זוז. משמיענו רבינו שלא תחשוב
שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם
רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם
המועד רק שישים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו
מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא
תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר,
וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים
שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית ובאי זה רשות
ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

א. שׁוֹר שֶׁהִמִּית אֶת הָאָדָם בְּכָל מְקוֹמוֹ² - בֵּין גְּדוּלָּה³
בֵּין קָטָן⁴, בֵּין עֶבֶד⁵ בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד
מוֹעֲדִין⁶ - הֲרִי זֶה נִסְקָל. וְאִם הִמִּית אֶת הָעוֹבֵד
פּוֹכְבִים⁷ - פְּטוּר, פְּדִינִיהֶם⁸.

חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשִׁעוּרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁶⁵
וּפְטוּר אִף מְדַמֵּי שִׁעוּרִים⁶⁶, כְּמוֹ שִׁיתַּבְּאָר בְּהַלְכוֹת
טוֹעֵן. וְאִם תִּפְס הַנֶּזֶק - הֲרִי מְשַׁלֵּם⁶⁷ לְקָטָן מִן הַגְּדוֹל
וְלַגְּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמִּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא
תִּפְס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמִּזִּיק כְּלוּם.

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול,
מה שאין כן גוף הקטן. 55) ומגופו אקבל חצי הניזק
הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול.
56) לא כן. 57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזקו
של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל
שוויו, ותפסיד את השאר. 58) ותיקח חצי נזק הקטן מן
הגדול. 59) ואתה חייב לשלם לי מנכסוך דמי שור גדול.
60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. 61) ותיקח אותו
בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק
ותפסיד את ההפרש. 62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד.
63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על
הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול,
נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם
הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). 64) אף ממה שהודה.
65) כי הוא כופר בחיטיו. 66) כי התובע מודה שהנתבע
אינו חייב לו. 67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל
מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו,
סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים
מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן
במגיד משנה.

יב. שׁוֹר שֶׁנִּגְח וְחִזְר וְנִגְח שׁוֹר אַחֵר - הֲרִי הַנֶּזֶק
הָרֵאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתִּפְסִין בוֹ. פִּיּוּצָד? שׁוֹר שָׁוָה
מֵאֲתִים שֶׁנִּגְח שׁוֹר שָׁוָה מֵאֲתִים, וְאֵין הַנֶּבְלָה יָפָה
כְּלוּם - הַנֶּזֶק נוֹטֵל מֵאָה, וּבְעַל הַשׁוֹר מֵאָה. חִזְר וְנִגְח
שׁוֹר אַחֵר⁶⁸ שָׁוָה מֵאֲתִים, וְאֵין הַנֶּבְלָה יָפָה כְּלוּם -
הָאֲחֵרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנֶּזֶק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים
נוֹטֵלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוֹזִים⁶⁹. חִזְר וְנִגְח שׁוֹר שָׁוָה
מֵאֲתִים, וְאֵין הַנֶּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאֲחֵרוֹן נוֹטֵל
מֵאָה⁷⁰, וְנֶזֶק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים⁷¹, וְהַנֶּזֶק הָרֵאשׁוֹן עִם
הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה⁷². וְכֵן עַל
דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים⁷³.

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום
חצי נזק בסך מאה זוז. 69) הבעלים והניזק הראשון
מחלקים ביניהם את מאה הזוזים הנותרים. 70) כי כולם
אחראים לנזקו. 71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי
השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב-50%,
היינו, חמישים זוז, ונשארים לו חמישים זוז בלבד.
72) חמישים זוז הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק
הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו.
73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או
שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל
אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. (18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". (19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. (20) שלוש פעמים, שם. (21) כמו שכתוב: "השור יסקל... אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט-ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. (22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא-קמא מא. (23) שם. (24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל-שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד הזויק, אבל במועד להריגת בהמה מועד גם לאדם, ומכל-שכן להיפך. ראה מאירי בבא-קמא עמוד 127, וכתב-משנה כאן. (25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. (26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. (27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. (28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. (29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

ד. זה שכתוב בפרה³⁰ 'וגם בעליו יומת' - מפי השמועה³¹ למדו, שחייב מיתה זו בידי שמים³²; ואם נתן כפר הנהרג³³ - מתכפר לו. ואף על פי שהכפר בפרה³⁴, ממשקנן מי שנתחייב בכפר³⁵ בעל פרהו.

(30) בשור מועד שהרג אדם. (31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. (32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". (33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי נזק, שם מ. (34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. (35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעינינו שלא יתיר, ויביא את הקרבן לה, ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף-על-פי שדרכו לפסוק שאין מוציאם ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דן לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שביט' דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד-משנה).

ה. שור³⁶ של שני שתפין שהרג - פל אחד מהם משלם כפר שלם³⁷; שהרי פל אחד מהן צריך פפרה גמורה³⁸.

(36) מועד. (37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. (38) מה-שאינ-כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להניזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא

(2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. (3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. (4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). (5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). (6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, ט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא-קמא מא. (7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. (8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

ב. אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף⁹ שהמיתו - הרי אלו נסקלין. מה בין תם שהרג את האדם למועד¹⁰ שהרג את האדם? שהתם פטור מן הכפר¹¹, והמועד חייב בכפר¹²; ובלבד שיהיה מועד להרג¹³.

(9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום-יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מ"ב). (10) הלא שניהם נסקלים. (11) פטור משלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: (12) שמוות כא, ל. (13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

ג. והואיל וכל בהמה חיה ועוף שהרגו את האדם¹⁴ נסקלין, היאך ימצא מועד להרג¹⁵ עד שישלמו בעליו את הכפר? כגון שהרג שלשה עובדי פוכבים¹⁶ ואחר כך הרג ישראל¹⁷; שהמועד לעובדי פוכבים הרי זה מועד לישראל¹⁷. או שהרג שלשה ישראל טרפה¹⁸ ואחר כך הרג שלם¹⁹. או שהרג ובר²⁰, וברביעי נתפס; שאין הבעלים חייבין בכפר עד שייסקל השור²¹. וכן אם ספן שלשה בני אדם²² באחד, או שהרג שלש בהמות²³ - הרי זה מועד להריגה²⁴, ובעלים משלמין את הכפר²⁵. וכן אם הפירו עדים את בעל השור ולא הפירו את השור²⁶ בפעם ראשונה ושניה ושלישית, וברביעית ראו שורו שהרג²⁷ ולא היו יודעין אם זה הוא השור שהרג בשלש פעמים הראשונות או אחר היה²⁸ - הואיל והועדו הבעלים שיש להם בבקרם שור שהרג שלש פעמים, היה להם לשמר פל בהמתם²⁹, ומאחר שלא שמרו - משלמין את הכפר.

(14) בפעם הראשונה. (15) זוהי קושיית הגמרא, שם. (16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. (17) המגיד-משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל!?" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...". זאת-אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא", והוא מפרש בניחותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סנהדרין עו: עח. (58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. (59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

ט. אין הבהמה נסקלת אם המיתה עד שנתפונה להזיק למי שהיא חייבת עליו סקילה⁶⁰. אבל שור שהיה מתפונן להרג את הבהמה והרג את האדם⁶¹, נתפונן לעובד פוכבים והרג לישראל, נתפונן לנפלים⁶² והרג בן קניא - פטור מן המיתה⁶³. ואם היה מועד⁶⁴ - הבעלים חייבין בכפר⁶⁵, או בקנס אם המית עבד⁶⁶; ואף על פי שהרג בלא פונה⁶⁷, הואיל והוא מועד לזה⁶⁸.

(60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא-קמא מד: (61) משנה שם מד. (62) כל הדוגמאות האלה מובאות במשנה שם. (63) כמיתת הבעלים כך מיתת השור, וכשם שבעל השור שלא נתכוון פטור, כך גם השור שלא נתכוון פטור, שם. (64) כגון שהרג לפני כן שלוש בהמות. (65) אם המית בן חורין, כדעת שמואל "פטור ממיתה וחייב בכופר", שם עמוד א, וכדעת ר' יוחנן: "לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה", שם מג: (66) ישלם שלושים שקלים, כמו שכתוב: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו" (שמות כא, לב). סכום זה עליו לשלם בין אם העבד שווה פחות ובין אם הוא שווה יותר, ומשום כך נחשב לקנס. השווה למעלה פרק ב, הלכה ח. (67) כדעת ר' יוחנן: "... לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה", שם מג: (68) לכן משלם כופר אף-על-פי שהשור אינו נסקל, ואין זה דומה לדין הרג וברח, שאין הבעלים חייבים בכופר מפני שהשור אינו נסקל (למעלה הלכה ג), מכיון ששם השור חייב סקילה, אבל בדין שלפנינו השור פטור מסקילה (כסף-משנה למעלה הלכה ג).

י. היה מועד לפל⁶⁹ על בני האדם בבורות, וראה ירק בבור⁷⁰ ונפל לבור בשביל הירק, והיה שם אדם ומת; או שהיה מועד להתחנף כתלים⁷¹ ולהפיל⁷² על בני אדם, ונתחנף ככתל להנאתו, ונפל⁷³ על אדם ומת מחמת חפוכו - השור פטור ממיתה, לפי שלא נתפונן להמית; והבעלים חייבין בכפר, שהרי זה מועד לפל בבורות על בני אדם או להפיל עליהם הכתלים. והיאך יודע שנתחנף להנאתו?⁷⁴ בשנתחנף לאחר שהפיל והמית⁷⁵.

(69) שם מח: (70) דוגמת רב יוסף, שם. (71) שם מד. (72) את הכתלים. (73) הכותל מחמת חיכוכו. (74) ולא נתכוון להרוג אדם. (75) גמרא שם.

יא. אין הבעלים משלמין את הכפר עד שתמית בהמתן חוץ מרשותן; אבל אם המית ברשות המזיק, אף על פי שהוא בסקילה⁷⁶ - הבעלים פטורין מן הכפר⁷⁷. כיצד? הנכנס לחצר פעל הפית

שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

ו. אין גומרין דינו של שור אלא בפני בעליו³⁹, אם היה לו בעלים; אבל אם לא היה לו בעלים, כגון שור המדבר⁴⁰ ושור של הקדש ושור של גר שמת ואין לו יורשין אם המית - הרי זה נסקל⁴¹, וגומרין דינו אף על פי שאין לו בעלים⁴². וכן שור האשה⁴³ ושור היתומים⁴⁴ ושור האפטרופוסים⁴⁵ שהמיתו - נסקליו. ואין האפטרופוסים משלמין את הכפר⁴⁶; שהכפר כפרה הוא⁴⁷, ואין הקטנים והחרשים והשוטים בני חייב כדי שיהיו צריכין כפרה.

(39) שם מד: (40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. (41) משנה שם, וכדעת החכמים. (42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. (43) אף-על-פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). (44) שאין להם אפטרופוס. (45) השייך ליתומים או לחרש ושוטה. (46) ברייתא שם, מ. (47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השוה למעלה פרק ו הלכה ד.

ז. שור שהוא טרפה⁴⁸ שהרג את הנפש⁴⁹, או שהיה השור של אדם טרפה - אינו נסקל⁵⁰; שנאמר: וגם בעליו יומת - כמיתת הבעלים כף מיתת השור⁵¹, וכיון שבעליו כמת הם חשוכים ואינן צריכין מיתה⁵² - הרי זה פטור⁵³.

(48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. (49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית-דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). (50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. (51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. (52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. (53) לפיכך גם שורו פטור, ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

ח. המשסה⁵⁴ פלב פחברו והרגו - אין הפלב נסקל⁵⁵. וכן אם גירה בו בהמה או חיה והרגוהו. אבל אם שסה בו נחש, ואפלו השיכו בו⁵⁶, והרגו - הנחש נסקל⁵⁷; שארס הנחש שממית מעצמו מקיא⁵⁸. לפיכך, זה האדם שהשיף בו נחש פטור ממיתה בית דין⁵⁹.

(54) בקול או בתנועת יד. (55) כדין שור שהגיהו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. (56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. (57) כדעת החכמים במשנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד-משנה).

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים בהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

א. פְּמָה הוּא הַפְּפָר? כְּמֹו שְׂרָאוּ הַדִּנְיָן? שְׂהוּא דְמִי הַנְּהַרְגִי, הַפֶּל לְפִי שְׁוִיו שֶׁל נְהַרְגִי. שְׁנֹאֲמַר: וְנָתַן פְּדִיָן נִפְשׁוֹ⁴¹ כְּכַל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו⁵¹. וְכֹפֶר הַעֲבָדִים - בֵּין גְּדוּלִים בֵּין קְטַנִּים⁶, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבּוֹת⁷ - הוּא הַקֶּנֶס הַקְּצוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע פְּסָף יָפֶה, בֵּין שְׁהִיָּה הַעֲבָד שְׁוִה מֵאָה מְנָה⁸ בֵּין שְׁאִינוֹ שְׁוִה אֶלָּא דִּינָר. וְכָל הַמְּעַקֵּב גִּט שְׁחָרוּר⁹ - אֵין לוֹ קֶנֶס¹⁰, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אֲדוּן¹¹, שְׁהִיָּה יֵצֵא לְחֵרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הפל לפי שויו של נהרג"

במהותו של תשלום כופר, יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא במקום מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.

ולחידודי יש לומר, שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה, וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר.

ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - וישו כופר שלא בכונה (נזקי ממון פ"י ה"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.

(על פי לקו"ש ח"ג עמוד 299
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ולא כמו שרואים היורשים. 3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף-על-פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא-קמא מ. 4) של הנהרג. 5) ע"י בית הדין. 6) כי התורה אינה מבחינה וכתבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. 7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". 8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. 9) עבד שיצא לחירות אלא טעון

שְׁלֹא בְרִשׁוֹתוֹ, וְאֶפְלוּ נִכְנָס⁷⁸ לְתַבְעַ שְׂכָרוֹ⁷⁹ או חוֹבוֹ⁸⁰ מִמֶּנּוּ, וְנִגְחֵו שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְמַת - הַשׁוֹר בְּסִקְלָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שְׁהִיָּה אֵין לוֹ רִשׁוֹת לְכָנֶס לְרִשׁוֹתוֹ שֶׁל זֶה שְׁלֹא מִדְּעָתוֹ.

76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא-קמא כג. 77) לגבי כופר מועילה טענה זו. 78) פועל. 79) ברייתא שם, לג. 80) המלווה מן הלווה.

יב. עֲמַד בַּפֶּתַח⁸¹ וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ 'הֵן', וְנִכְנָס⁸², וְנִגְחֵו שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֵרִי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין; שְׁאִין מִשְׁמַע 'הֵן' אֶלָּא עֲמַד בַּמְקוֹמָךְ⁸³ עַד שְׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.

81) שם. 82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. 83) כדעת החכמים בברייתא.

יג. בְּהֵמָה שְׁנִכְנָסָה לְחֶצֶר הַנִּזְק, וְדָרְסָה עַל גִּבִּי תִינּוּק⁸⁴ דֶּרֶךְ הַלּוֹכָה⁸⁵ וְהִרְגָתָהּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְמִין אֶת הַכֹּפֶר⁸⁶; שְׁהִרְגַל מוֹעֲדָת⁸⁷ לְהִזִיק בְּדֶרֶךְ הַלּוֹכָה, וּבְרִשׁוֹת הַנִּזְק חֵיב אֶף עַל הַשֵּׁן וְעַל הַרְגֵל⁸⁸, כְּמֹו שְׁבֹאֲרֵנו⁸⁹. נִמְצְאָתָ לְמַד: שְׁהַמוֹעֵד שְׁהֵמִית בְּכֹנְהָ⁹⁰ - נִסְקַל, וְהַבְּעָלִים חֵיבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שְׁלֹא בְּכֹנְהָ⁹¹ - פְּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חֵיבִים בְּכֹפֶר. וְתָם שְׁהֵמִית שְׁלֹא בְּכֹנְהָ - פְּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר⁹²; וְאִם נִתְפַּנֵּן לְהֵמִית - נִסְקַל, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מְקַנֵּס שֶׁל עֲבָד⁹³.

84) שם, כו. 85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. 86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגיחות. 87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. 88) מה-ש-אין-כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. 89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. 90) כגון נגח. 91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הילוכה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. 92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. 93) תם שהרג עבד פטור מלשלם שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

יד. נִרְאָה לִי⁹⁴, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁהֵתָם שְׁהֵמִית בְּכֹנְהָ עֲבָד או שְׁפַחָה פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס, שְׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַקְּתוּב בַּתּוֹרָה⁹⁵, אִם הֵמִית שְׁלֹא בְּכֹנְהָ⁹⁶ - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְמֵי הַעֲבָד או חֲצִי דְמֵי הַשְּׁפַחָה מְגוּפָו⁹⁷, פְּאֵלוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבָרוֹ⁹⁸ או חֲמוּרוֹ.

94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. 95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. 96) ודינו הוא שפטור מסקילה. 97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. 98) כי על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאֵם הַמֵּיתוּ פְּטוּר³² פָּמוּ שְׁבָאֲרָנוּ³³, אִם חָבַל בְּיָדוֹ
- חָיֵב פְּנִיקָה³⁵. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק
מְגוּפָו³⁶, וְאִם מוּעֵד - נֶזֶק שְׁלֵם.

(32) ממיטה. (33) למעלה פרק י, הלכה ט. (34) הזיקין ולא הרגו. (35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכונה, שם מד: (36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

ז. שור תם שֶׁהֵמִית³⁷ וְהִזִּיק³⁸ - דִּנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי נַפְשׁוֹת, וְאִין דִּנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת³⁹; וּמוּעֵד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דִּנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰, וְחוֹזְרִין וְדִנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי נַפְשׁוֹת. קָדְמוֹ וְדִנוּהוּ דִּינֵי נַפְשׁוֹת תַּחֲלָה - חוֹזְרִין וְדִנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁴¹.

(37) אדם. (38) ואחר-כך הזיק ממון. (39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. (40) ומשלם מן העליה. (41) אף-על-פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין ודינין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודינים אותו דיני ממונות.

ח. וּמַהֲיֵכֵן מְשַׁלֵּם⁴²? מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהַשֵּׁבִית בְּרִדְתָּו⁴³ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שְׁפִינֵן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסִקְלָה אִין לוֹ בְּעָלִים שְׁיִתְחַיְבוּ בְּנִזְקֵי⁴⁴. דִּנוּהוּ דִּינֵי נַפְשׁוֹת וּבְרַח - אִין דִּנְיָן אוֹתוֹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁵.

(42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר-כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. (43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. (44) ולכן אי-אפשר לגבות מן הבעלים, ואף-על-פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. (45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד-משנה].

ט. שור שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם⁴⁶ וְהִקְדִּישׁוּ בְּעָלָיו - אִינוּ קְדוּשׁ⁴⁷; וְכֵן אִם הִפְקִירוּ - אִינוּ מִפְקָר; מְכָרוּ - אִינוּ מְכוּר; הִחְזִירוּ שׁוֹמֵר לְבַעֲלָיו⁴⁸ - אִינָהּ חֲזוּרָה⁴⁹; שִׁחֲטוּ - בְּשׂוֹר אֲסוּר בְּהִנְאָה⁵⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לְסִקְלָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לְסִקְלָה, אִם הִקְדִּישׁוּ - מִקְדָּשׁ⁵¹; וְאִם הִפְקִירוּ - הֲרִי הוּא מִפְקָר⁵²; מְכָרוּ - הֲרִי זֶה מְכוּר; הִחְזִירוּ שׁוֹמֵר לְבַעֲלָיו⁵³ - הֲרִי זֶה מְחֻזָּר⁵⁴; וְאִם קָדְמוּ וְשִׁחֲטוּ - הֲרִי זֶה מְתָר בְּאִקְלָה.

עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: (10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. (11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדונו". זוהי בעיא בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. לְמִי נוֹתֵינִן הַכֶּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנְּהָרְג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה - הַכֶּפֶר לְיוֹרְשֵׁיהָ מֵאִבֶּיהָ, וְאִינוּ לְבַעֲלָהּ¹². הֵמִית מִי שִׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין¹³ - נוֹתֵן חֲצֵי קָנְסוֹ¹⁴ לְרַבּוֹ, וְהַחֲצֵי הָאֲחֵר¹⁵ רָאוּי לְתַנּוֹ¹⁶ וְאִין מִי יִקְחֶנּוּ¹⁷.

(12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - בכמוחזק", שם מב: (13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. (14) חמשה עשר סלעים. (15) שהוא בן חורין. (16) חצי כופר ליורשיו. (17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

ג. שור שֶׁנִּגְחַ אִשָּׁה וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ¹⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּעֵד¹⁹ לַיָּגַח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שְׁלֵא חִיבָה תוֹרָה בְּדְמֵי וְלָדוֹת אֲלֵא לְאָדָם²⁰.

(18) מתים. (19) וכל-שכן כשהוא תם. (20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

ד. נִגְחַ שִׁפְחָה²¹ וַיִּצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת²²; שְׁזָה מְמִי שֶׁנִּגְחַ חֲמוֹר מִעֲבֵרָת²³. וְאִם הָיָה תָם - מְשַׁלֵּם חֲצֵי דְּמֵי וְלָדוֹת מְגוּפָו.

(21) כנענית. (22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. (23) שם.

ה. פִּיצַד שְׁמִינִין²⁴ אוֹתָהּ? אוֹמְדִין בְּמָה הֵיְתָה שִׁפְחָה זוֹ שְׁוֵה כְּשֶׁהֵיְתָה מִעֲבֵרָת²⁵ וְכִמָּה הִיא שְׁוֵה עֲתָה²⁶, וְנוֹתֵן לְבַעֲלָיָהּ הַפְּחָת²⁷ אוֹ חֲצִיו²⁸. וְאִם הֵמִית²⁹ הַשִּׁפְחָה - מְשַׁלֵּם הַכֶּפֶר הַקָּצוּב בַּתוֹרָה בְּלִבְד³⁰, פָּמוּ שְׁבָאֲרָנוּ³¹.

(24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דמי הנזק. (25) לפני הנגיחה. מחירה אז גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. (26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא-קמא מח: (27) כשהוא מועד. (28) כשהוא תם. (29) והוא מועד. (30) שלושים שקלים, ואינו משלם דמי ולדות. (31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

ו. שור שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְבַהֲמָה וְנִגְחַ אֶת הָאָדָם, אֵף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) כגון שנרבעה על-ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו.
60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

יב. נְגַחָהּ וְהִמִּיתָהּ וְאַחַר כֵּן נִתְעַבְרָה⁶¹: אִם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְרָה, וְיִלְדָה קִדְּם גָּמַר דִּין - וְיִלְדָה מִתָּר⁶²; וְאִם יִלְדָה אַחַר גָּמַר דִּין - וְיִלְדָה אֶסוּר⁶³, שֶׁהַעֲבָר יִרְף אִמּוֹ הוּא⁶⁴. וְאִם נִתְעַרְב וְיִלְד זֶה בְּאַחֲרִים - כּוֹנְסִין אֶת פֶּלֶם בְּכֶפֶה⁶⁵ עַד שְׁיִמּוּתָהּ שָׁם⁶⁶.

61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. 62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. 63) אף-על-פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. 64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). 65) בחדר מאסר. 66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

יג. שוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמָו עֲדִיו⁶⁷ - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה⁶⁸, שֶׁהָרִי מִשְׁנֹגְמַר דִּינוֹ הַפְּקִירוֹהוּ בְּעֵלְיוֹ⁶⁹. וְאִם הָעִידוֹ שֶׁבְּעֵלְיוֹ רִבְעָהוּ⁷⁰, וְהִזְמִים⁷¹ אֶת הָעֲדִים - הָרִי הַשּׁוֹר לְבְּעָלְיוֹ, וְהַקּוֹדֵם וּמִשְׁכּוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁפִּיּוֹן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעֲצָמוֹ שְׁלֹא חָטָא וְשָׂאֵלוֹ עֲדֵי שֶׁקָּרָהּ, וְהָרִי הוּא מִיחֻלָּל⁷² לְהִזְמָם, לֹא הַפְּקִיר.

67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסק-הדין של סקילה מתבטל. 68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. 69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. 70) והשור חייב סקילה. 71) בעל השור הביא עדי הזמה. 72) מצפה. 73) מימרא של רבא שם.

46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה.
47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. 48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. 49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. 50) בברייתא פסחים כב: ובבבא-קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סוקל יסקל השור ולא יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא ינהג", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. 51) והנהנה ממנו מעל. 52) ומי שזכה והשתמש בו לאחר שהמית אדם - הרווח שלו. 53) לאחר שהמית אדם ברשותו. 54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

יד. שוֹר שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעַרְב בְּשׁוֹרִים אַחֲרִים - כָּלן פְּטוּרִין; לְפִי שְׁאִין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בְּפִנֵי הַשּׁוֹר⁵⁵, כְּדִין הָאָדָם⁵⁶. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כֵּן נִתְעַרְב בְּאַחֲרִים, אֶפְלוּ בְּאֶלֶף - כָּלן נִסְקָלִים⁵⁷; וְנִקְבְּרִין וְאֶסוּרִין בַּהֲנָא, כְּדִין בַּהֲמָה נִסְקָלֶת⁵⁸.

55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. 56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. 57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. 58) ולא כדין נבילה סתם שמתרת בהנאה.

יא. פָּרָה מְעַבְרַת שֶׁהִמִּיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בַּהֲמָה שֶׁנִּתְעַבְרָה בָּהּ עֲבָרָה⁵⁹ - הָרִי עֲבָרָה כְּמוֹתָ; הִיא וְעַבְרָה נִגְחָה⁶⁰, הִיא וְעַבְרָה נִרְבְּעָה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

חזן מפלוני ופלוני, קשר אותה בכמה תנאים, נתן לה גיטה והתנה שהנייר שלו, גירש על תנאי ונישאת לאחר לפני שנתקיים התנאי.

א. המגרש על תנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מגרשת, ואם לא נתקיים התנאי - אינה מגרשת. וכבר בארנו בפרק ששי מהלכות אישות² משפטי

~ יום ראשון ה' טבת ~

הלכות גירושין

פרק שמיני

1) ביאר בו רבינו דין גירושין על תנאי, התירה לכל אדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להנשא לתכחילה. ועיי"ש עד, א בברייתא. (16) ואפילו אבד הגט או מת הבעל, מגורשת היא משעת מסירתו, כאמור לעיל, בניגוד למגרש על תנאי סתם (שלא אמר מעכשיו) - שאינה נשאת לתכחילה, שמא יבטלנו הבעל או ימות, או שמא יאבד הגט או ישרף ונמצאת אשת איש למפרע.

ב. פל המגרש על תנאי, בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהיה ואם לא יהיה¹⁷ - הרי זה לא יתיחד עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי¹⁸ אלא בפני עד. ואפילו עבד ואפילו שפחה, חוץ משפחה או בנה קטן¹⁹, מפני שאינה בושא מלשמש בפניהם. והדבר ידוע, שאם נתיחד עמה בפני שני עדים פאחד²⁰, אפילו נתקיים התנאי אחר כך²¹ - הרי זו ספק מגרשת, שמא בעלה²² ובטל הגט²³, כמו שיתבאר בהלכות אלו.²⁴

(17) כגון אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מגורשת, ואם לא תתני לא תתגרשי. (18) שאסור להתייחד עם הפנויה, כמבואר בסנהדרין כא, ב (גיטין עג. וברש"י). (19) שם, ובתוספתא שם פ"ה, ה"ד. (20) שראוהו שני עדים כאחד שמתייחד עם אשתו, והם לא נכנסו עמו החדרה. ובכת"י התימנים: נתייחד עמה לבדה בפני שני עדים. (21) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס וויניציאה של"ד, הנוסח: "אפילו לאחר שנתקיים התנאי". (22) לשם קידושין. (23) הראשון, כשחזר וקידשה בביאה זו, ולפיכך צריכה גט שני מספק (גיטין עג:). (24) לקמן פ"י, ה"ח: "הם הם עדי יחוד, הם הם עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול", והשווה לקמן פ"ט, ה"ה.

ג. כיצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר: פתבו גט לאשתי על תנאי זה, או: פתבו ותנו לה על תנאי; ואין צריך לומר, שלא יכתב בתוך הגט: על תנאי זה גרש פלוני את פלונית²⁵. אלא כיצד עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים לחתם, וכתבין גט פשר בלא שום תנאי בעולם²⁶, ואחר כך נותן לה הגט ואומר לה: הרי זה גטך או הרי את מגרשת בזה על מנת כך וכך. או יאמר להם או לשליח: תנו לה גט זה על מנת כך וכך.

(25) שאם כן, נשארה לו זכות בגופו של גט, והתורה אמרה: "ספר כריתות" הכורת ומבדיל בינו לבינה, ולא ישאר ביניהם איזה אגד שהוא (גיטין כא: ופג.). (26) נמצא שהגט נכתב בכשרות, ללא כל שיוור בינו לבינה (שם פד:).

ד. כתב התנאי בגט אחר שגמר לכתב תוך²⁷ הגט - הרי זה גט פשר. בין שפתבו קדם חתימת העדים, בין שפתבו לאחר חתימת העדים²⁸. אכל אם פתבו קדם תוך הגט, אפילו פתב: על מנת כך וכך²⁹ - הרי זה ספק גירושין, שהרי נשאר לו זכות בגופו של

התנאי פלם³. ושם⁴ נתבאר, שהמגרש על תנאי - כשיתקיים התנאי, תהיה מגרשת בשעה שיתקיים, לא בשעת נתינת הגט לידה⁵. לפיכך יש לבעול⁶ לבטל הגט או להוסיף על התנאי או להתנות על תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון, אף על פי שהגיע גט לידה. ואם מת הבעל או אבד הגט או נשרף קדם שיתקיים התנאי - אינה מגרשת⁸. ולכתחילה לא תנשא⁹ עד שיתקיים התנאי. ואם נשאת - לא תצא¹⁰; אלא אם כן לא נשאר בידה לקימו¹¹, שהרי בטל התנאי. ושם¹² נתבאר, שאם אמר לה: הרי את מגרשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך וכך¹³, או שאמר לה: הרי את מגרשת על מנת כך וכך - כשיתקיים התנאי, תהיה מגרשת משעת נתינת הגט לידה. לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על התנאי משהגיע גט לידה. ואם אבד או נשרף, אפילו מת הבעל קדם שיתקיים התנאי - הרי זו מקימת התנאי אחר מותו, וכבר נתגרשה משעת נתינת הגט לידה¹⁴. ויש לה להנשא לכתחילה אף על פי שעדיין לא נתקיים התנאי¹⁵, ואין חוששין שמא לא יתקיים, הואיל והיה התנאי במעכשיו או בעל מנת¹⁶.

(2) הלכה ב. (3) שבין בקידושין ובין בגירושין . . . ובין בשאר דיני ממון, צריך להיות בתנאי ארבעה דברים, ואלו הם: "שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו". והשווה שם ה"ג. (4) הלכה טו. (5) מקור הלכה זו בגיטין עד, א. (6) יכול הוא. (7) לומר לאשה או לאחרים גט שנתתי לאשתי בטל הוא, וכמבואר לעיל פ"ו הט"ז. (8) הואיל ואין הגט נגמר אלא כשיתקיים תנאו, ואז כבר מת הבעל, ואין גט לאחר מיתה, וכל-שכן כשאבד הגט או נשרף, שבשעת קיום התנאי אין הגט בעולם, ובמה תתגרש? (גיטין, שם). (9) שמא ימות הבעל או יבטל הגט או ישרף, ונמצאת אשת איש למפרע. (10) לקמן פ"ט ה"ה, כתב רבינו: "שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי . . . שהרי הגיע לידה תחילה בתורת גירושין, ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שביארנו". אולם רבים חולקים על רבינו בזה, וסוברים שאפילו אם נשאת תצא, הואיל ונשאת לפני קיום תנאה הרי היא אשת איש, והשני שבא עליה בזנות - נאסרה עליו, ועי' מגיד-משנה וסוף-משנה. (11) כגון שהתנה עמה: הרי זה גיטך אם תתני לי כלי פלוני, ואבד הכלי, כמבואר לקמן הכ"ג. (12) הלכה טז. (13) שכונתו: מעכשיו יהיה גט, על-מנת שתקיימי התנאי (גיטין עד. וברש"י) והשווה דברי רבינו בהל' זכיה פ"ג ה"ח. (14) גיטין, שם. (15) שם, פג, א. כי אינה חשודה לקלקל עצמה, וכל תנאי שבידה לקיימו - אנו בטוחים שתקיימו. אולם תנאי שהוא תלוי ביד אחרים ואין בידה לקיימו, חוששים שמא לא יתקיים ואסורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) נמצא שיוורו של המגרש מעכבתה מלהנשא לו, ואין זה כריתות. (44) שם פה, א. ספק שלא נפשט.

ו. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמִּי שִׁינְדָל, שְׂאִינִי עִתָּה בְּעוֹלָם; או: חוּץ מִזְנוּתִיךָ, כְּלוּמַר: תִּהְיֶה מִתְרַת לְהַנְשֵׂא לְכָל אָדָם, אֲבָל לְזָנוּת הָרִי אֶת בְּאֶסוּר אִשְׁתִּי אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל מִי שִׁיבּוֹא עֲלֶיךָ כְּדָרְךָ פֶּל הָאָרֶץ, אֲבָל שְׂלֵא כְּדָרְכָךְ הָרִי אֶת בְּאֶסוּרֶיךָ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמְקַדְּשׁ בְּשֹׁטֵר, כְּלוּמַר, שֶׁהִיא מִתְרַת לְהִתְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף וּבְכִיבֵיָהּ, אֲבָל בְּשֹׁטֵר הָרִי אֶת בְּאֶסוּר אִשְׁתִּי אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִהִפְרַת נְדָרֶיךָ⁴⁵, כְּלוּמַר: לֹא נִשְׂאָר לִי עֲלֶיךָ שׁוּם אִישׁוֹת חוּץ מִהִפְרַת נְדָרֶיךָ, שְׂאֵת אִשְׁתִּי לְעִנְיַן הִפְרַת נְדָרִים; או לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה⁴⁶; או לְעִנְיַן יִרְשָׁה, שְׂאֵם מִתָּה יִירְשְׁנָה - בְּכָל אֶחָד מֵאלוֹ הָרִי זֶה סִפְקֵי מִגְרָשְׁתָּ⁴⁷.

45) שנאמר בה (במדבר ל, יד): "אִישָׁה יִקְיַמְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ". (46) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה, והתורה אמרה (ויקרא כב, יא): "קִינֵי כֶסֶף הוּא יֵאָכֵל בּוֹ" וע"י קידושיה היא אוכלת, נמצא זה שייך בגיטו (גיטין שם, וב'תוספות'). (47) שם. נסתפק לחכמים ולא נפשט להם.

ז. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְחֹזֵר וְאָמַר לָהּ⁴⁸: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה מִגְרָשְׁתָּ; שֶׁהָרִי כֵּטֵל הֵתְנִיא, שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁהִתְנָה בְּהֵן הִתִּירָן לָהּ⁴⁹.

48) שחזר ונטלו ממנה ונתנו לה שנית, ואמר (מגיד-משנה). 49) ואין אומרים שבאמירתו השניה התירה לאלו ואסרה על כל העולם (שם פב: בעיא שנפשטה בדרך 'אם תמצי לומר).

ח. אָמַר לָהּ⁵⁰: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן - הָרִי זֶה אֵינָה מִגְרָשְׁתָּ; שֶׁהָרִי לֹא כֵּטֵל תְּנִיאָה שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְשִׁמְעוֹן, או: הָרִי אֶת מִתְרַת אֶף לְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה סִפְקֵי גִרוּשִׁין⁵¹. שְׂמָא לֹא הִתִּירָה אֶלָּא לְשִׁמְעוֹן, וְרְאוּבֵן בְּאֶסוּרוֹ עוֹמֵד; וְזֶה שְׂאָמַר 'אֶף לְשִׁמְעוֹן', כְּלוּמַר: לְכָל אָדָם אֶף לְשִׁמְעוֹן. או שְׂמָא הִתִּירָה לְכָל; וְזֶה שְׂאָמַר 'אֶף לְשִׁמְעוֹן' - וְהוּא הִדִּין לְרְאוּבֵן, שֶׁשִׁמְעוֹן סְמוּךְ הָיָה לְרְאוּבֵן בְּתַנְאֵי.

50) זה שאמר לה תחילה חוץ מראובן ושמעון. (51) ספק שלא נפשט (שם פג:). ודין ספק מגורשת, מבואר לקמן פ"י ה"ג.

ט. הִתְנָה עֲלֶיהָ וְאָמַר: הַיּוֹם אֵין אֶת אִשְׁתִּי וְלִמְחָר אֶת אִשְׁתִּי - אֵינָה מִגְרָשְׁתָּ, וְאֶף עַל פִּי שְׁפָרַת בִּינוּ

גִּט³⁰. וְכֵן אִם הִתְנָה עַל פִּי קֵדָם פְּתִיבַת הַתְּרָף - הָרִי זֶה³¹ סִפְקֵי גִרוּשִׁין³².

27) פרטי הגט העיקריים, מקום האיש, האשה, והזמן, כמבואר לעיל פ"ג הי"ז. (28) הואיל ועיקר הגט, שהוא התורף, נכתב בכשרות ללא כל תנאי (שם). (29) שהוא תנאי כשר, בניגוד לתנאי "חורץ" שהוא פוסל הגט אפילו אם אמרו בפה ולא כתבו בפנים, כמבואר בהלכה הבאה. (30) כי כל שהוזכר התנאי לפני כתיבת התורף, בין בכתב בין בעל-פה, לא נכתב הגט לשם כריתות מלאה (גיטין שם, וברש"י). (31) בדפוס רומי וויניציאה: זו. (32) אמנם בגמרא (גיטין פד:) אמרו שזהו גט "פסול", אבל רבינו מסופק אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם בלבד, לפי שפסול זה התלוי בתנאי יש לו יסוד מן התורה, באמרה: "ספר כריתות", דבר הכורת בינו לבניה ולא ישאר ביניהם שום קשר, וכל "קשר" שאמרו בו חכמים: "אינו גט", או "הרי זה גט בטל" ודאי שהוא בטל מן התורה, וכל מה שיאמרו בו: "פסול", ספק הוא אם הוא מן התורה או אינו אלא מדבריהם, הואיל ולא אמרו בו בפירוש: "אינו גט" או: "גט בטל". ראה לקמן פ"י ה"א, ובמוספנו 'תשובות רבינו' שם.

ה. הַמְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִתְנָה עֲלֶיהָ, בֵּין בְּכֶתֶב אַחַר הַתְּרָף³³ בֵּין עַל פִּי אַחַר הַתְּרָף³⁴, וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִאִישׁ פְּלוֹנִי, או: אֶלְאִי לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן לָהּ הַגֵּט עַל תְּנִיאָה זֶה: אִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ עֲפוּ"ם או עֲבָד³⁶ או אֶסוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם עֲרֻה, כְּגוֹן אֲבִיהָ וְאֶחָיָה או אָבִיו או אֶחָיו³⁷ - הָרִי זֶה גִּט כְּשֵׁר; וְאִם הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ שִׁישׁ לֹא³⁸ בֵּה קִדּוּשִׁין, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחִיבֵי לְאוּיִין³⁹ וְאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן⁴⁰ - אֵינוֹ גִּט, שֶׁהָרִי שִׁיר בְּגֵט וְאֵין זֶה כְּרִיתוֹת⁴¹. הָיָה⁴² בְּעַל אַחֻתָּהּ, שְׂאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא הַיּוֹם אֶסוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם עֲרֻה, אִם תָּמוּת אַחֻתָּהּ יִהְיֶה מִתָּר לָהּ⁴³ - הָרִי זֶה סִפְקֵי מִגְרָשְׁתָּ⁴⁴.

33) ואפילו לא הזכירו בשעת נתינת הגט. (34) בזה אינו פוסל עד שיאמר לה כן בשעת נתינה, וכמבואר לקמן הלכה טו. (35) חורץ. (36) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד הט"ו. (37) כל אלה אין לה עליהם קידושין, ש"אין קידושין תופסין בערוה" (שם ד, יב) נמצא שלא שייך בגט, שאפילו היא פנויה אינה ראויה להם. (38) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "יש לו". (39) המנויים לעיל הל' אישות פ"א, ה"ו. ויש להם קידושין, כמבואר שם פ"ד הי"ד. (40) ואינו בר קידושין עד שיגדל, כמבואר שם הי"ז. (41) גיטין פה, א. וזה "תנאי חורץ" הפוסל בגט, שהרי שייך בגוף הגט, שלא התירה גם זה לכל אדם, לא כן תנאי המנוסח בלשון: "על מנת" אין בגט עצמו שום שיור, שהרי התירה לכל אדם, אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשאי לפלוני, ואין זה אלא כשאר תנאים שהם (שם פב. וברש"י). (42) אותו פלוני שהגט לא התירה לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה דומה לדין: "על-מנת שלא תשתי יין כל ימי פלוני, הרי זה גט" המבואר לעיל הלכה י, כי שם תהיה מותרת לשתות אותו יין שנאסרה בו בחיי פלוני, נמצא שאין היין אסור עליה איסור עולם, אבל זו נאסרה בנישואיו לעולם, ואף פעם לא תותר לו, וכביאורנו לעיל בדין: "שלא תלכי לבית אביך לעולם". ולדעת הרמב"ם והרשב"א זה דומה ל"על-מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני" - שהיא מגורשת (מגיד-משנה, וכן בשו"ע סי' קמג, סכ"ב). (61) שהרי יש היתר לאיסורה. (62) אבל לאחרים מותרת להנשא מיד, ואין חוששים שמא תינשא לפלוני, שהרי אין נישואין אלא מדעתה, ובודאי לא תקלקל עצמה ('תוספות' גיטין פב:). (63) ובניה מהבעל הקודם שלפני "פלוני" זה - ממזרים, כמבואר בשו"ע (סי' קמג, סט"ז). ואפילו נשאת לפלוני לאחר שמת בעלה הראשון שגרשה על תנאי זה, הגט בטל למפרע - ובניה מהבעל הקודם ממזרים. שאם לא כן, נמצא שלא נאסרה על אותו פלוני עולמית אלא כל ימי חייה הרי זה גט, שהרי כרת בינו לבניה" (מגיד-משנה). ויש סוברים שכיון שמת בעלה, בטל תנאו ('הלכות גדולות'). (64) גיטין פג, א. ואף-על-פי שגם אם נישאת לו לפלוני אין זה אלא כזנות, שהרי הגט בטל - על דעת כן התנה, שלא תעשה בדרך נישואין (מגיד-משנה).

יג. הרי זה גט על מנת שתנשאי לפלוני, אם נשאת לו - הרי זה גט, כשנאמר על התנאים. אבל אמרו חכמים⁶⁵: לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר. לאותו פלוני לא תנשא, שמה אמרו: נשיהן נותנין במתנה זה לזה⁶⁶; ולאחר לא תנשא, שאינו גט אלא בקיום התנאי. עברה ונשאת לאותו פלוני - לא תצא⁶⁷. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני - בטל הגט, ותצא והולך ממזר, וצריכה גט משני⁶⁸.

(65) שם פד, א. (66) ואין לך לעז גדול מזה (רש"י שם, וראה שבת סב:). (67) שהרי נתקיים התנאי, ומשום חשש לעז לא תצא. (68) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, השווה לקמן פ"ה ה"ד. ולדעת הראב"ד (ע"פ הירושלמי' גיטין פ"ו, ה"א) יש תקנה להכשיר את הולד ע"י שתינשא לאותו פלוני (אחרי שיגרשנה בעלה השני) ויתקיים הגט למפרע, אלא שאסורה לחזור לבעלה השני, משום 'מחזיר גרושתו מן הנישואין' וכך נפסק בשו"ע. ורבינו סובר, שכוננת המגרש היתה שתינשא לפלוני תחילה, ולפיכך כשנשאת לאחר תחילה - בטל הגט ואין לה תקנה. וסוגיית הש"ס (גיטין פד.) מסייעת לדעת רבינו, שהרי לא הוזכרה בה תקנה זו.

יד. הרי זה גט והנדר שלי - אינה מגרשת, שאין זה פרייתות⁶⁹; על מנת שתתני לי את הנדר - הרי זה גט, ותתן⁷⁰.

(69) גיטין כ, ב. [כיון שהשאר לעצמו הנייר של הגט. וראה בחידושי הרשב"א שם. וכעין זה למעלה פ"ה הט"ז. ולפי טעם זה, אם אמר לה הרי זה גיטך והנייר של שמעון - מגורשת, שהרי לעצמו לא השאיר כלום, והרי זה כריתות.

לבינה היום⁵². לפיכך פותבין בגטין: מן היום הזה ולעולם⁵³.

(52) ואין אומרים כיון שכרתה ממנו היום, הרי היא כרותה ממנו לעולם (שם פו. ולרש"י שם דיעה אחרת בזה). (53) כמבואר לעיל פ"ד ה"ב, ואין זה אלא מחמת תקנה, אבל מצד הדין - כל שסתם הרי הוא כמפרש: מן היום הזה ולעולם (שם פו. ובמגיד-משנה).

י. הרי זה גט על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייכי - אינו גט, שאין זה פרייתות⁵⁴. כל ימי חיי או כל ימי [חיי] פלוני - הרי זה גט; שהרי פרת בינו לבינה, ולא תשארו לו עליה רשות כשימות אותו פלוני⁵⁵.

(54) שכל ימי חייה היא קשורה בו. (55) או כשימות הוא. נמצא שיהא זמן שלא תהא קשורה בו, ומותרת להנשא מיד והיא תקיים תנאו (רש"י ותוס' ר"ד שם).

יא. הרי זה גט על מנת שלא תלכי לבית אביך עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁶. שלא תלכי לבית אביך לעולם - אינו גט, שהרי אין זה פרייתות⁵⁷. לפיכך⁵⁸, האומר: הרי זה גט על מנת שלא תאכלי בשר (זה) לעולם, שלא תשתי יין (זה) לעולם - אינו גט, שאין זה פרייתות; עד שלשים יום - הרי זה גט⁵⁹.

(56) שהרי לאחר שלשים יום לא תשארו לו עליה רשות, וגם אפשר לה לקיים תנאו, ולפיכך אין חוששים שמא לא תעמוד בו. (57) שכל ימיה היא קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו (קידושין ה. וברש"י) ואע"פ שאם ימות אביה תהיה מותרת להכנס לבית זה, שאינו נקרא עוד "בית אביה", כמבואר בפ"ח מהל' נדרים ה"א - אין זה דומה לדין "כל ימי חיי פלוני, הרי זה גט" הנזכר בהלכה הקודמת, שהרי בית זה שנאסרה להכנס בו עולמית לא תותר להכנס בו אף פעם, ואפילו אם ימות אביה לא תותר להכנס בו מפני שהאיסור הותר, אלא מפני שהבית כשלעצמו נשתנה (שאינו עוד "בית אביה"), נמצא שעל מה שהתנה עמה לא תותר לעולם ואין לאיסורה שום היתר, והרי זה דומה לדין: על מנת שלא תנשא לפלוני, המבואר בהלכה הבאה (מגיד-משנה). (58) בדפוס רומי ר"מ: "וכן האומר". (59) גיטין פג, ב.

יב. הרי זה גט על מנת שלא תנשאי לפלוני - אינו גט. הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גט על מנת שלא תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית אביך לעולם, או כל ימי חייכי⁶⁰. אבל אם אמר לה: על מנת שלא תנשאי לפלוני עד חמשים שנה - הרי זה גט⁶¹. ולא תנשא לו כל זמן שהתנה⁶². ואם נשאת - בטל הגט למפרע⁶³. זנתה עמו - הולך בשר והגט בשר, שלא התנה אלא על הנישואין⁶⁴.

(60) ואע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חיי פלוני, אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המבטלים הגט, כגון שלא תאכל בשר כל ימיה, אם הזכירם בשעת נתינה, הואיל ואינם פוסלים אותה לכהונה, שהרי הגט בטל מן התורה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א, אין צורך לחזור ולטול גט זה ממנה, אלא יחזור ויאמר שמבטל תנאו והגט כשר, כמבואר לקמן הלכה כג, וזהו שדייק רבינו כאן, ולא מנה אלא "תנאי-חוקין" בלבד.

יח. הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים זוז, ויחזור⁸⁰ והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים⁸¹ שתשמש אביו שתי שנים - לא בטלו דבריו האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה כאומר לה: עשי אחד משני התנאים. רצת - משמשת, רצת - נותנת⁸². ואין אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפין⁸³. אכל אם התנה עליה שתתן לו מאתים זוז, ויחזור והתנה בפני שנים שתתן לו שלש מאות זוז - קבר בטל התנאי של מאתים וצריכה לתן שלש מאות זוז⁸⁴. וכן כל פיוצא בזה.

80) לפני שקיימה תנאו הראשון. (81) אחרי שכבר מסר הגט לידה עם תנאו הראשון, ובכל זאת יכול להוסיף או לשנות תנאו, כי לא התנה "על מנת" אלא "אם יהיה", כמבואר לעיל ה"א "שיכול להתנות על תנאי אחר, כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע הגט לידה". (82) גיטין עו, א. (83) כלומר, אחד מן העדים שבתנאי הראשון, ואחד מן העדים שבתנאי השני, אינם מצטרפים להעיד שהיה תנאי בגט זה. (84) כאן ודאי נתכוין בתנאו השני לעקור את תנאו הראשון, שהרי שניהם בענין אחד הם (גיטין, שם).

יט. התנה עליה שתעשה דבר זה סתם - הרי זה כמפרש יום אחר, הואיל ולא פירש פמה זמן תעשה. פיצד? אמר לה: הרי זה גטך על מנת שתעשי עמי מלאכה, על מנת שתשמשני את אבא, על מנת שתניקי את בני; אם עשתה עמו מלאכה או אם שמשנה את אביו יום אחר, או שהניקה בנו יום אחר בתוך הזמן שהבן יונק בו, והוא בתוך ארבעה ועשרים חדש⁸⁵ - הרי זה גט. מת הבן או מת אביו קדם שתניקי או שתשמש - אינו גט⁸⁶.

85) ללידתו, כמבואר לקמן פ"א הכ"ו. וראה הל' מאכלות אסורות פ"ג ה"ה. (86) שהרי לא נתקיים התנאי, ואינה יכולה לומר: תן לי הבן ואניקהו (גיטין עה:), וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל מת הבן, שלדעתם הרי זה גט, שלא נתכוין זה לצערה אלא להרויח כדי צרכו, והרי לא הוצרך לכך.

כ. אמר לה: על מנת שתניקי את בני או תשמשני את אבי שתי שנים - הרי זה משלמת הזמן שפרש. מת הבן או האב בתוך הזמן, או שאמר האב: אין רצוני שתשמשני - אינו גט, שהרי לא נתקיים התנאי⁸⁷. וכן כל פיוצא בזה.

אבל רש"י שם פירש: "כיון שהנייר שלו, לא נתן לה כלום שנמצאו אותיות פורחות באויר". (70) שם. כי בשעת הגירושין היה הנייר שלה, ולאחר זמן היא מחזירתו, ומתנה על-מנת להחזיר שמה מתנה (רש"י שם עה:).

טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה: הרי זה גטך וכתבתך - כשר. ונתקבלה כתבתה⁷¹, אם יש בטס כדאי כתבתה; ואם לאו - ישלים כתבתה⁷².

71) שם כ, ב. ואין אומרים, שהנתינה היתה לשם פרעון, ועדיין חסרה נתינת הגט שנאמר בו: "ונתן בידה", אלא נתינה אחת עולה לשניהם, ראה ט"ז ופ"ח לאהע"ז סי' קכד, ס"ח. וכתב הרשב"א בחידושו (שם כ:): שהרי זה כאומר: התקבלי גיטך ומחלי כתובתך, שאם נתקבלה כתובתה בטס זה, נמצא כתב הגט פורח באויר ואינה מגורשת [ולדעת רבינו למעלה (ה"ד)] - יתכן כי אין צורך לכך, שהרי זוהי כריתות גמורה]. (72) מכיסו.

טז. כל המגרש על תנאי שמבטל הגט, כגון שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי חייה⁷³, או שתהיה מתרת לכל אדם חוץ מפלוני⁷⁴, או שהתנה עליה שאר תנאים⁷⁵ קדם פתיבת התרף: אם היה תנאו פתוב בגט ויחזור ומחקו ונתנו לה - הרי זה ספק מגרשת⁷⁶; ואם היה התנאי⁷⁷ על פה⁷⁸ - הרי זה נוטל הגט ממנה ויחזור ונתנו לה בלא תנאי קלל או בתנאי כשר.

73) שאינו גט, כמבואר לעיל הלכה יא. (74) שאף זה אינו גט, כמבואר לעיל ה"ה, וכל אלה התנאים פוסלים את הגט אפילו אם נכתבו בו לאחר התורף, כמבואר שם. (75) הכשרים, שאינם מבטלים הגט, והם אינם פוסלים אלא כשהזכירם קודם כתיבת התורף, כמבואר לעיל ה"ד. (76) גיטין פד, ב. ודף פה, א. שהרי עיקר הגט, הוא התורף, נכתב בפסול, שנשארה לו זכות בגוף הגט ואין זו כריתות. (77) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה. (78) בשעת נתינתו לידה, אבל התנה תנאי זה לאחר התורף בעל-פה ולא הזכירו בשעת נתינה, הרי זה גט כשר, כמבואר לעיל ה"ה. ומקורו בגיטין פד, ב.

יז. פיצד? הרי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי את מגרשת בזה ומתרת לכל אדם חוץ מפלוני, אם נטלו ממנה ויחזור ונתנו לה ואמר לה: הרי את מתרת לכל אדם, או: הרי זה גטך - הרי זה מגרשת⁷⁹. וכן כל פיוצא בו.

79) אבל אם לא יטלנו ממנה אלא יחזור ויאמר: הרי את מותרת לכל אדם, לא יועיל להכשיר הגט, שכבר זכתה בגיטה להפסל מן הכהונה, כמבואר לקמן פ"י ה"א. ומאחר שכבר קנתה אותו, אינו יכול לתקנו עד שיטלנו ויתנו לה נתינה כשרה. וראה לעיל פ"א ה"ט (גיטין פד:). ודקדק ה'בית שמואל' לאהע"ז סי' קמז ס"ק ו, שבשאר התנאים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ה' טבת - ספר נשים - הלכות גירושין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

87) הואיל ופירש זמן מסויים, נתכוין זה לצערה, והרי לא נצטערה ולא נתקיים תנאו (גיטין שם, ובר"ן).

95) גיטין עד, א. 96) אע"פ שאי אפשר שיתקיים התנאי שהרי מת הבעל, אולם הואיל ולא קבע זמן לנתנת הכסף אי אפשר שהתנאי יבטל בפועל, בניגוד ל"קבע לה זמן", שאז אם לא נתנה בזמן נתבטל התנאי בפועל. ולמד רבינו דין זה ממה שאמרו (גיטין עו: ולקמן פ"ט ה"א): "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך י"ב חודש. אע"פ שאי אפשר שיבוא . . . לא תנשא במקום יבם עד אחר י"ב חודש כשיתקיים התנאי" - הרי שאע"פ שמת ואי אפשר לתנאי להתבטל, אינה מגורשת גירושין גמורים במקום יבם עד אחר י"ב חודש "כשיתקיים התנאי בפועל" (מגיד-משנה). 97) הלשון דחוק, שהרי 'היא הנותנת' הואיל ואבד הגט קודם שימות, לפיכך לא תנשא במקום יבם עד שתחלוץ, וגירסת ה'טור' (אהע"ז סי' קמג) בדברי רבינו: "הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא" וכהאי גוונא בכת"י תימן, ותיבת "מספק" ליתא. 98) כשהניח הבעל את. 99) שהרי לא נתקיים התנאי ועדיין זקוקה היא ליבום, ולהתייבם אינה יכולה, שהרי "לא בטל הגט", והרי היא כספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת, השווה ה' יבום וחליצה פ"ו ה"ז.

כג. הרי זה גיטך על מנת שתתני לי פלוני או כגד פלוני, ואבד אותו פלי או אותו כגד או נגנב, אף על פי שנתנה לו אלה זוז בדמיו - אינו גט, עד שתתן אותו פלי או אותו כגד עצמו¹⁰⁰, או¹⁰¹ עד שביטל התנאי¹⁰².

100) גיטין עד, ב. שלא נתכוין זה אלא לצערה בהחזרת הבגד עצמו. ולדעת הרא"ש שם (הובאה גם בשו"ע סי' קמג, ס"ו), אם הבעל מתרצה בקבלת דמיו הרי זה גט. 101) בדפוס רומי (ר"מ), תיבה זו אינה. 102) שיאמר: הרי זה גיטך בלא שום תנאי. ואינו צריך לחזור ולטילו ממנה, כמבואר בבאורנו לעיל הלכה יז.

כד. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קדם שיתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו מקדשת, ואם לא נתקיים התנאי ובטל הגט¹⁰³ - אינה צריכה גט משני, שהרי אין קדושין תופסין בה¹⁰⁴. אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי ובטל הגט - צריכה גט משני¹⁰⁵, כמו שבארנו¹⁰⁶.

103) ע"י ביטול התנאי בפועל, כגון שהתנה עליה לא לעשות דבר זה ועשאתו, או שתעשה דבר זה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא עשאתו. אבל תנאי שעדיין בידה לקיימו, הדבר תלוי, ואם תקיים התנאי הרי היא מגורשת למפרע, וממילא תפסו בה קידושי השני. 104) שאשת איש היא מראשון, ואין קידושין תופסין באשת איש. ומובן שמתורת לחזור לבעלה הראשון "ואין חוששים שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת - יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים" (מדברי רבינו לקמן פ"י ה"ו).

כא. הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז מפאן ועד שלשים יום: נתנה בתוך שלשים יום מדעתה⁸⁸ - הרי זו מגרשת, לאחור שלשים - אינה מגרשת⁸⁹. נתנה לו פעל פרחו והוא אינו רוצה לקבל - הרי זה גט פסול⁹⁰, עד שתתן מדעתה⁹¹. קור ואמר לה בתוך שלשים יום: הרי הן מחולין לך - אינה מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי⁹². מת בתוך שלשים יום - הואיל⁹³ ושלמו השלשים יום ולא נתנה⁹⁴, אינה מגרשת.

~ נקודות משיחות קודש ~
"הרי הן מחולין לך - אינה מגרשת, שהרי לא נעשה התנאי כו".
התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין כשלעצמו, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים את התורה, אתם מתקיימין. ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה" בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם שתנאי זה יכול אמנם לבטל את מעשה הבריאה אבל הוא ענין נוסף על עצם המעשה עצמו שאינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין, שאף אם לא יתקיים התנאי יתבטל המעשה מעיקרא, מכל-מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.
על פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 192 הערה 47 מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

88) בהסכמתו. 89) שהרי לא נתקיים התנאי, ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרזה בלבד (גיטין עד:). 90) מדבריהם. ולכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. 91) כי באיסור אשת איש יש לחוש לאותה דיעה הסוברת (גיטין, שם) נתינה בעל כרחו - אינה נתינה. ולפיכך לכתחילה לא תינשא, אבל מן הדין יש לפסוק כדיעה השניה (שם עה). הסוברת: נתינה בעל-כרחו שמה נתינה, ולפיכך אם נשאת לא תצא, והשווה ה' שמיטה ויובל פ"ב, ה"ז. 92) שהרי נתכוין לצערה ולא נצטערה (שם עד:). אבל אם ביטל התנאי לגמרי הרי זה מגורשת, כמבואר בסמוך הלכה כג (מגיד-משנה). 93) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 94) בחייו, ולירשו אינה יכולה ליתן, כמבואר בהלכה הבאה.

כב. אומר לה: הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז, ולא קבע זמן, ומת קדם שתתן - אינה יכולה לתן לירושיו, שלא התנה עליה אלא שתתן לוי⁹⁵. ולא בטל הגט, שהרי לא קבע זמן⁹⁶. לפיכך,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכתלים (כתובות פו: וברש"י). 11) ה'טור' (אה"ע" ס"ו קמו) הביא: "הניחה הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום, ונגנב משם לאחר ל' יום". 12) הקצתה, קבעה. 13) ומקום זה ראוי הוא לקנות בו חפץ מידי המקנה, והריהו כאילו מונח ברשותה. 14) שאינה מקום הראוי לקנין משיכה, כמבואר בהל' מכירה פ"ב ה"ה. ולפיכך אפילו הגט קיים ביום שמתגרשת בו - אינה מגורשת, שהרי אינו ברשותה (כתובות, שם). וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"ט.

ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה - דינו כדין מגרש אחר זמן. פיצד? כגון שאמר לאשה: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתים וזו - הרי זו מתגרשת אחר שתתן. ואין צריך לכפל תנאו, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו. שהרי לא גרש על תנאי, אלא עדין לא גרש זה, אלא תלה הגרושין בעשיית כך וכך ואחר כך תתגרש¹⁵.

15) כדברי הירושלמי הנ"ל (קידושין פ"ג ה"ג): "לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת) - ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת". הרי שאינו צריך לכפול תנאו.

ה. ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגרושין או תלאן במעשה? שהמגרש על תנאי - יש שם גרושין, ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי. לפיכך, כשיתקיים התנאי - נתגרשה, אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה, ואינה צריכה לחזור ולטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי, שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גרושין. ואם נשאת קדם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שבארנו¹⁶. אבל התולה גרושין בזמן או במעשה - לא הגיע גט לידה בתורת גרושין, אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה. לפיכך, כשהגיע הזמן - צריכה להיות הגט ברשותה¹⁷, או תחזר ותטלנו, או שיהיה במקום שיחדה אותו בו אף על פי שאינו ברשותה¹⁸, כמו שבארנו, ואחר כך תתגרש בו. ואם נשאת קדם שיגיע הזמן שקבע או קדם שתעשה המעשה שתלה בו הגרושין - תצא והנלד ממזר; שעדין היא אשת איש גמורה, ואין כאן שם¹⁹ גרושין²⁰.

16) לעיל פ"ח, ה"א. וראה בבאורנו שם. 17) ואז נחשבת הנתינה הקודמת כאילו נתקיימה עכשיו לאחר הגעת הזמן. 18) כגון בצדי רשות הרבים, שאינם כרשות הרבים, ועדיין לא יצא הגט מרשותה הקודמת, בניגוד להניחתו ברשות הרבים, שאפילו ממון גמור שלה יוצא בה מרשותה, ופסקה ממילא נתינתו הקודמת, והתורה אמרה: "ונתן בידה" - לא שתקח היא מעצמה, כמבואר לעיל פ"א הי"ב. 19) בדפוס וויניציאה, חסרה תיבה זו. וראה בפ"ד מהל' אישות ה"ז והערה מג. 20) השווה לעיל הל' אישות פ"ז הי"א,

105) מדבריהם, שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, וממילא נאסרה על שניהם, כמבואר ביבמות פח, ב לענין אשה שאמרו לה מת בעלך ונשאת, ושם צא, ב משהו הש"ס דין "נשאת בגט בטל", לדין "מת בעלה ונשאת", השווה לקמן פ"י ה"ד. 106) לעיל הלכה יג.

~ יום שני ו' טבת ~

פרק תשיעי

1) ביאר בו רבינו המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבועי - הרי זו מגרשת פשיגוע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. דומה לתנאי - שהיא מתגרשת פשיגוע הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי הרי גרש³, וזה עדין לא גרש עד שיגיע אותו הזמן⁴. לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפל תנאו⁵, וזה אינו צריך לכפל דברו⁶, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו⁷.

2) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. 3) שהגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא שאינם נגמרים עד שיתקיים התנאי. 4) שלא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע, כהגדרת רבינו בסמוך ה"ה. 5) הואיל ומעשה הגירושין קיים בפועל, אין התנאי שהוא דיבור בלבד יכול לבטלו, עד שיהיה כפול וממולא בכל משפטי התנאי כחוק, כי אין דיבור מבטל מעשה. 6) הואיל ואין כאן אלא דיבור על גירושין העתידיים לחול, בדין הוא שיהא דבר התנאי מבטלו, אף-על-פי שאינו כפול, כי דיבור מבטל דיבור. ומקור הדברים בירושלמי קידושין פ"ג ה"ג: "הכל מודים, שאם אמר: לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת), ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת", ואע"פ שלא כפל תנאו. והוא-הדין אם אמר לה: הרי את מגורשת לאחר זמן. 7) לעיל הל' אישות פ"ו ה"א-ב.

ב. פיצד? האומר לאשתו: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום - אינה מגרשת אלא לאחר שלשים יום. ואם מת הבעל⁸ או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים - אינה מגרשת⁹.

8) כמו שאמרו (גיטין עו:): זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה ומת בלילה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה. 9) הואיל ואין הגט חל אלא לאחר שלשים יום, צריך שיהיה קיים באותו זמן. והשווה גיטין עד, א.

ג. הלקה והניחתו בצדי רשות הרבים¹⁰, ונגנב או אבד משם לאחר שלשים יום¹¹ - הרי זו מגרשת, הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו ויחדה¹² אותו במקום שאינו רשות הרבים¹³, שצדי רשות הרבים אינן פרושות הרבים¹⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פי"ט ה"ה, כותב רבינו: "המוכר קרקע לחבירו, והתנה עמו שכל אונס שיולד בקרקע זה יהיה (המוכר) חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר - חייב לשלם, אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה . . . או שבאה זועה והשחיתה אותה . . . פטור, שאונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אונס שאינו מצוי - אינו בכלל התנאי הזה". הרי, שאפילו אם התנה בפירוש לקבל עליו כל אונס, אין אונס שאינו מצוי בכלל, קל-וחומר לתנאי בגיטין שלא הזכיר דבר האונס בתנאו, שהגט בטל מחמת אנסו (מגיד-משנה).

ט. התנה עליה שתתגרש פשיעבר מנגד פניה שלשים יום³², והיה הולך וְבָא הוֹלֵךְ וְבָא הוֹלֵךְ וְבָא³³ וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה - פְּשִׁילָךְ וְיִשְׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁴ תִּהְיֶה מְגֻרָשָׁת. וְאִם עַל פִּי שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְבָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁵, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה, הָרִי זֶה גֵט פְּשָׁר³⁶. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהִתְנָה וְאָמַר³⁷: הָרִי הִיא נְאֻמָּת עָלַי לֹמַר שְׁלֹא פִּיסְתִּיה; אֲבָל אִם לֹא הָאֲמִינָה - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא פִּיסָה כְּשֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְבָא, וּמְחַלָּה לֹא³⁸, וְחָזַר וּבִטֵּל הַגֵּט³⁹ כְּשֶׁפִּיסָה. וּמִפְּנֵי חֲשֹׁשׁ זֶה יְהִיָּה הַגֵּט פְּסוּל⁴⁰ אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי זֶה גֵטְךָ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, וְהִיָּה עִמָּה בְּמִדְיָנָה - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא פִּיסָה⁴¹, עַד שְׁיֵאמַר: נְאֻמָּת עָלַי שְׁלֹא פִּיסְתִּי.

32) שישה שלשים יום ולא יראה פניה. והמדובר כשאמר לה בלשון "על מנת": "הרי את מגורשת ממני על-מנת שאעבור מנגד פניך שלשים יום", וראה להלן הערה לח. 33) וראה אותה. 34) רצופים. 35) לנתינת גטו, כיון שעברו אחר-כך שלשים יום רצופים שלא ראה אותה - נתקיים תנאו. 36) כי אילו נתיחד עמה, אסור לגרשה בגט זה, שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ה. 37) בשעת הנתינה, לפני עדים. 38) את תנאו (שם לא יראה פניה שלשים יום - תתגרש). שכל עיקרו לטובתה ולהנאתה, שרוצה שיהיה אצלה ולא יתרחק ממנה, ומכיון שמוחלת לו על תנאו - אף אם לא יראה פניה שלשים יום, אין זה קיום התנאי, כיון שלא איכפת לה אם אינו בא, ונמצא שהגט מתבטל על ידה. וראה להלן ה"י. 39) שאף-על-פי שאמר לה: מעכשיו, או 'על מנת', וכבר נתבאר לעיל פ"ח ה"א, שמשהגיע הגט לידה אינו יכול לבטלו - בכל זאת אם שניהם בטלוהו לפני שנתקיים התנאי - הרי הוא מבוטל. ויצא לו לרבינו דין זה מגירסתו במשנה (גיטין עו). "על-מנת שאעבור מנגד פניך וכו'", ואמרו על זה שם בגמרא: "באומר נאמנת עלי שלא באתי", - הרי שאם לא האמינה, יש מקום לביטול הגט, אפילו כשאמר לה "על מנת" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). 40) מדבריהם, כי מדין תורה העמד דבר על חזקתו, ואין לחוש שמא פייסה. 41) וביטל הגט, שהרי הוא עמה בעיר (שם עו:).

י. וְכֵן כָּל הַתְּנָאִין שֶׁהֵן תְּלוּיִין בְּרִצּוֹנָהּ⁴², וְאִם רָצָת וּמְחַלָּה אוֹתָן לְבַעֲלָהּ⁴³ בְּטֵל הַגֵּט - חוֹשְׁשִׁין לָהּ

שמקורו בקידושין נט, ב. ומשם למד רבינו לענין גירושין, ששניהם הושוו זה לזה, כמבואר בקידושין ה, א.

ו. הַנּוֹתֵן גֵּט בְּיַד אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: אִם לֹא תִתְּנִי לִי מְאֵתִים זֹזִי אֵינְךָ זֶה גֵט²¹ או אֵינְךָ אֶתְּ מְגֻרָשָׁת - הָרִי זֶה לֹא גֵרֵשׁ כְּלָל²², וְאֵינְךָ כָּאֵן גֵּט, לֹא עַל תְּנָאִי וְלֹא תְלוּי בְּמַעֲשָׂה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

21) ולא אמר לה: הרי זה גיטך. 22) אע"פ שמשמעו אם תתן תהיה מגורשת, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" (ראה שבועות לו, א) - כל שלא אמר בפירוש "הרי את מגורשת" - אינה מגורשת, משום חומר איסור אשת איש, וכן אמרו ב"ירושלמי" (קידושין פ"ג, ה"ג): "בכל מקום אית לרבי מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן, וכאן לית ליה . . . חומר הוא בעריות".

ז. הַרְצָה לְגֵרֵשׁ עַל תְּנָאִי וְיְהִיָּה עֵנְיָן תְּנָאוֹ שְׁלֹא תִתְּגַרֵּשׁ עַד זְמַן פְּלוּנִי²³ - הָרִי זֶה מוֹצִיא עֵנְיָן זֶה בְּלִשׁוֹן תְּנָאִי, וְיִתְּלָהּ²⁴ הַתְּנָאִי בְּבִיאָתוֹ בְּזְמַן קְבוּעַ אוּ בְּהִלְכָתוֹ. פְּיֻצָּד? כְּגוֹן שְׁיֵאמַר לָהּ: אִם לֹא פְּאֵתִי מִכָּאֵין²⁵ וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה גֵט, וְאִם פְּאֵתִי בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא יְהִיָּה גֵט²⁶; וְנוֹתֵן הַגֵּט בְּיָדָהּ. או יֵאמַר לָהּ: הָרִי זֶה גֵטְךָ עַל מְנַת שְׁלֹא אָבוא לְמִדְיָנָה זֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה²⁸.

23) ואינו רוצה שיהיה לו דין "המגרש לאחר זמן" שיצטרך להיות הגט ברשותה כשיגיע הזמן, כמבואר לעיל ה"ה. 24) ובכת"י התימנים: "ויתנה". 25) = מעכשיו. 26) כאן צריך לכפול תנאו, שאם לא יכפלנו אין תנאו קיים, והרי היא מגורשת אפילו אם יבוא בתוך שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו מה'א אישות ה"ה והי"ג. 27) כאן אינו צריך לכפול תנאו, כמבואר לעיל (שם, הי"ז ובביאורנו). 28) גיטין עז, א.

ח. הַתְּנָה עָלֶיהָ שְׁיְהִיָּה גֵט אִם לֹא בָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמִדְיָנָה זֹ, וְהִיָּה בָּא בְּדַרְךָ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְחָלָה אוּ עָפְכוּ נֶהָר וְלֹא בָּא עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה גֵט²⁹. אֶפְלוּ עוֹמֵד וְצוּרֹת: הָרִי אֲנִי אָנוּס. שְׂאִין אָנוּס בְּגִיטִין³⁰. וְאִם עַל פִּי שֶׁגָּלָה דַעְתּוֹ שְׂאִין רִצּוֹנוֹ לְגֵרֵשׁ³¹.

29) שהרי לא בא. 30) אין טענת אונס לבטל גט (כתובות ב:): והטעם, משום נשים צנועות, שלפעמים לא יאנס ולא יבוא (והרי זה גט), והיא תחשוש שמא נאנס ולפיכך לא בא, ותדאג מלהנשא ותשב עגונה (שם). 31) אין גילוי דעת מועיל בגיטין, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה. ודעת ה'תוספות' בכתובות ג, א שאין הדברים אמורים אלא באונס המצוי, כגון עכבו נהר, או אונס המצוי במקצת, כגון חולי, שהיה לו להעלות על דעתו ולהתנות בפירוש, שאם יאנס יתבטל הגט. אבל אונס שאינו מצוי כלל, כגון נפל עליו הבית, בזה יש טענת אונס בגיטין והגט בטל. ובה'א מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) למפרע (שם). וכתב רבינותם (הובאו דבריו בהגהות מיימוניות) שיותר טוב שיאמר: "מעכשיו" משיאמר "מהיום", שאם אמר "מהיום" ומת באותו יום - יש להסתפק, שמא מסוף היום התכוין וכבר מת ואין גט לאחר מיתה. ולדעת הרמב"ן אפילו אמר "מהיום" ומת בסוף היום - הרי זו מגורשת.

יד. אָמַר: הָרִי זֶה גִטָּךְ מֵעַכְשָׁיו אוּ מֵהַיּוֹם לְאַחַר מִיתָתִי⁵⁵, וּמַת - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגֵרֶשֶׁת; שְׂמָא אַחַר שְׂאָמַר מֵעַכְשָׁיו חֲזוּר בּוֹ מְלִשׁוֹן מֵעַכְשָׁיו וְסִמְכָה דַעְתּוֹ עַל לְאַחַר מִיתָה, וְאִין גִּט לְאַחַר מִיתָה⁵⁶.

55) כלומר: אמר "הרי זה גיטך מעכשיו לאחר מיתתי" או אמר "הרי זה גיטך מהיום לאחר מיתתי". (56) ולפיכך חולצת (שמא אינו גט), ולא מתייבמת, שמא היא מגורשת וגורשת אחיו אסורה ליבם (שם). ומובן שאינה ניוזנת מנכסי בעלה המת "שאין מוציאם מיד היורש מספק", כמבואר לעיל פי"ח מהל' אישות הכ"ה.

טו. הָרִי זֶה גִטָּךְ לְכַשְׁתַּצָּא חֲמָה מִנְרֵתִיקָה, וּמַת בְּלִילָה - אִינוּ גִט⁵⁷. עַל מְנַת שְׁתִּזְרַח חֲמָה, וּמַת בְּלִילָה - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת⁵⁸, וּכְשִׁתְּזַרַח חֲמָה יִתְקַיֵּם הַתְּנָא⁵⁹. הַתְּנָה עֲלֶיהָ שְׂאֵם זְרָחָה⁶⁰ חֲמָה יִהְיֶה גִט וְאִם לֹא זְרָחָה לֹא יִהְיֶה גִט, וּמַת בְּלִילָה - אִינוּ גִט; שְׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא עַד שְׂמַת⁶¹, וְאִין גִּט לְאַחַר מִיתָה⁶².

57) שלא נתכוין זה לגרשה אלא לכשתצא חמה מנרתקה (= מן התיק שלה, כלומר במלוא זורה וחמימותה, ראה ברש"י לבבא-מציעא פו:). והרי מת מקודם ואין גט לאחר מיתה. 58) שכל האומר "על-מנת" כאומר "מעכשיו". 59) והרי זו מגורשת למפרע. 60) שיהיה מחר יום מעונן, וזהרורי השמש לא ייראו. 61) שכל תנאי המנוסח בלשון: "אם יהיה ואם לא יהיה" אין הגט חל אלא לכשיתקיים התנאי, כמבואר לעיל פי"ח ה"א. 62) גיטין עז, א.

טז. שְׂכִיב מְרַע⁶³ שִׁפְתָּב גִּט לְאַשְׁתּוֹ וּגְרַשׁ⁶⁴ וְעַמַּד - אִינוּ יְכוֹל לְחֲזוּר בּוֹ⁶⁵, שְׂאִין גִּטוֹ פְּמַתְנָתוֹ⁶⁶. שְׂאֵם תְּאֵמַר יְחֲזוּר בּוֹ, יֵאמְרוּ: גִּטוֹ לְאַחַר מִיתָה יִגְרַשׁ⁶⁷, כְּמוֹ מַתְּנָתוֹ שְׂאִינָה קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה⁶⁸.

63) "חולה שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והריהו נופל על המיטה, הוא הנקרא שכיב מרע" (מלשון רבינו בפ"ח מהל' זכיה ומתנה ה"ב). 64) סתם, ולא הזכיר דבר מיתתו במסירתו. 65) מגיטו, לומר לא גמרתי לגרשה אלא אם אמות (לפטרה מזיקת יבום), והרי חי אני. 66) שאם כתב כל נכסיו סתם ועמד מחליו - חוזר בו, שלא נתכוין לתת כלום אלא לאחר מותו, ואפילו לא פירש שהוא מצוה מחמת מיתה, כמבואר בבבא-בבא קנא, ב. 67) שהרי אם ימות הרי זה גט, ויבואו להכשיר אפילו אם יאמר בפירושו: זה גיטך לאחר מותי, והם לא ידעו שלפיכך מגורשת בגט שכיב מרע כשנתן סתם (לא הזכיר דבר מותו), שדעתו לגרשה מעכשיו על-מנת שימות, כדין המבואר לעיל ה"ג (גיטין

שְׂמָא פִּיִּס⁴⁴, עַד שְׂיֵאמַר: נְאֻמְנַת עֲלִי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמַתְגַּרְשֵׁת מִן הַנְּשׂוּאִין, שְׂלְבוּ גִט⁴⁵ בָּהּ; אֲבָל בְּמַתְגַּרְשֵׁת מִן הָאֲרוּסִין - אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא פִּיִּס⁴⁶.

42) ולהנאתה. 43) כאומרת: כלום אמרתי אלא להנאתי, זוהי הנאתי שלא אתגרש (ר"ן שם). 44) וכל זה בתנאי "על מנת" שהיא מגורשת משעת נתינת הגט (לכשיתקיים התנאי), לפיכך אינו יכול לבטלו בלא הסכמתה, אבל בתנאי "אם יהיה" שאינה מתגרשת אלא כשיתקיים התנאי - יכול הוא בעצמו לבטל הגט ואין צורך במחילתה, כמבואר לעיל פי"ח ה"א. ולדעת הראב"ד אפילו בתנאי "על מנת" כל זמן שלא נתקיים התנאי, יכול לבטל הגט ואין צורך במחילתה, והוא צוח: "חיי ראשי, איני יודע מחילה זו מה היא, שאם נתפייס עמה שלא לגרשה, יכול לבטל הגט שבידה כל זמן שלא נתקיים התנאי". 45) רגיל ומקורב אליה, ואינו מתבייש בפניה. 46) גיטין כט, ב. ורש"י מפרש שם: "בנשואה, חביבה עליו ומחזר לפייסה". והשווה לקמן הלכה מא.

יא. הָרִי זֶה גִטָּךְ מֵעַכְשָׁיו אִם לֹא פְּאֵתִי מְכָאן⁴⁷ וְעַד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ - אִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא בְּסַתְרָא פְּא, שְׂאִין דְּרָךְ פְּנֵי אָדָם לְבֹא בְּצַנְעָה⁴⁸. וְאִם תַּם הַזְּמַן שְׂקָבַע וְלֹא פְּא - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת. מַת בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ, אִף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂיִבֹא וְהָרִי הִיא מְגֵרֶשֶׁת - לֹא תִנְשָׂא בְּמָקוֹם יָבָם עַד אַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ כְּשִׁתְּקַיֵּם הַתְּנָא⁴⁹.

47) מהיום. 48) שם עז, ב. וכלשון השניה המקילה בזה. הואיל וכל החשש הזה אינו אלא מדבריהם, כמבואר בבאורנו לעיל הלכה ס - הלך אחרי המקיל. 49) בפועל, כמבואר בבאורנו לעיל פי"ח הכ"ב. ואז היא מגורשת למפרע ואינה זקוקה ליבום, אבל אם תרצה להנשא בתוך י"ב חודש - תצטרך לחלוץ מיבמה (גיטין, שם).

יב. פְּרִיא שֶׁהַתְּנָה שְׂיִהְיֶה זֶה גִּט אִם מִתִּי⁵⁰, או חוֹלָה שֶׁהַתְּנָה שְׂיִהְיֶה זֶה גִּט אִם מִתִּי מַחְלִי זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם. שְׂמִשְׁמַעוֹת 'אִם מִתִּי' - לְאַחַר מִיתָה⁵¹, וּמִשְׁמַעוֹ מַעֲתָה⁵². לְפִיכָף, אִם אָמַר 'אִם מִתִּי' - הָרִי זֶה פְּאֹמַר 'לְאַחַר מוֹתִי', וְאִין גִּט לְאַחַר מִיתָה⁵³.

50) ולא תצטרך ליפול לפני יבם. 51) שהגט יחול אז. 52) אם יתקיים תנאי זה שאמות, יחול הגט למפרע. 53) וזקוקה היא ליבום. וכל זכויות האלמנה בנכסי בעלה נוהגות בה (שם עב). ודעת הראב"ד שהלכה כרבי יוסי האומר (בבא-בבא קל"ו): "זמנו של שטר מוכיח עליו". ומאחר שבגט כתוב תאריך יום נתינתו, הרי זה כאילו אמר זה גיטך מהיום אם מתי, שהיא מגורשת כשימות, כמבואר בהלכה הבאה. וראה בפ"ב מהל' זכיה ה"טו.

יג. אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּךְ מֵעַכְשָׁיו אִם מִתִּי, או מֵהַיּוֹם אִם מִתִּי - הָרִי זֶה גִּט, וּכְשִׁמְמוֹת תִּהְיֶה מְגֵרֶשֶׁת⁵⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פיו תחלה לפרענות⁸⁷. ואם מת - תהיה מגרשת פשימות⁸⁸. והוא, שניגע הגט לידה קדם מיתה⁸⁹.

80) ועל כרחו מוכרח להתנות, שאם יגרש סתם, לא יוכל לחזור בו אפילו כשיעמוד מחלי, כמבואר לעיל הלכה טז. 81) לומר: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. 82) תתבלבל, תחלש עליו דעתו בחשבו שהיא כבר מגורשת ממנו, ואם הוא כהן לא יוכל להחזירה. 83) כי לפני התורף אין כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ד. 84) בכת"י תימן: שיהיה. 85) שאם לא יכפול, מגורשת היא אפילו כשלא יתקיים תנאו. 86) כתנאי בני גד ובני ראובן, וכמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ר"ד. 87) לפיכך הוא מקדים לומר: אם לא מתי, כדי שלא יפתח פיו לשטן (ברכות יט), ועיקר התנאי הוא פותח ב"הן קודם ללאו" (גיטין עה:). 88) שגיטו ומיתתו באים כאחד, השווה לעיל פ"ו, ה"ח. שכל שהתנאי אינו בדבר אחר אלא במיתה עצמה, אין זה גט לאחר מיתה, אלא בעת המיתה נתקיים התנאי ושניהם באים כאחד. ואין זה דומה לדין "זה גיטך אם מתי, הרי זה כאומר לאחר מותי, ואין גט לאחר מיתה" (לעיל ה"ב) כי שם לא כפל את תנאו ולא התכוין בכלל להתנות, אלא רצה שהגט יחול לאחר מיתה. כי כל האומר: "לאחר זמן קבוע", אינו תנאי (ראה לעיל ה"א), אבל כאן כשכפל את תנאו - לא התכוין לומר שהגט יחול לאחר מיתה, אלא תלה גיטו במיתתו, וכשימות נתקיים תנאו, וגיטו ומיתתו חלים כאחד (לחם-משנה). 89) כי אינה מגורשת אלא בשעת מיתתו, ואם עד אז לא קיבלה גיטה - במה תתגרש? ואם קיבלה גיטה לאחר מותו - מה מועיל לה? ראה לעיל ה"ה.

כא. בעל שאמר לאחד: זכה בגט זה לאשתי פדי שלא תפל לפני יבם, ונתן הגט לידו⁹⁰, ומת הפעל קדם שניגע הגט לידה - הרי זו ספק מגרשת. שרב הנשים זכות הוא להן שלא יפלו לפני יבם, ולפיכך תהיה ספק מגרשת אף על פי שלא הגיע גט לידה, הואיל וזכה לה בו אחר⁹¹.

90) עשאו שליח לקבלה, שתתגרש בגט זה מעכשיו. 91) כי זכין לאדם שלא בפניו, והרי זה כאילו קיבלתו ע"י שליח זה. אבל הואיל ולפעמים היא אוהבת את יבמה (גיסה), נמצא שגט זה הוא לחובתה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואינה מגורשת, ולפיכך הרי זו ספק מגורשת וחולצת ואינה מתייבמת (יבמות קיח:).

כב. אמר לעדים: לאחר שנים עשר חדש כתבו גט לאשתי, או שאמר להם: כתבו והגנו גט לאשתי לאחר שנים עשר חדש - הרי אלו כותבין⁹³ ונתנן לה⁹⁴ אחר הזמן שקבע. ואם כתבוהו בתוך הזמן, אף על פי שנתנהו לה לאחר זמן שאמר - אינו גט⁹⁵. כתבוהו אחר זמן שאמר, ומת קדם שינתן לה - אינו גט⁹⁶. ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתנת הגט או נתנת הגט קדמה למיתה - הרי זו ספק מגרשת⁹⁷.

עג. וברש"י. 68) תקנת חכמים היא, שתועיל מתנתו לאחר מיתה, ודבריו יהיו ככתובים וכמסורים, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים (רשב"ם בבא-בבא קלג. ע"פ דברי רבא שם, קמז:).

יז. הרי זה גטף מהיום אם מתי מחלי זה, ונפל עליו עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי וכיוצא בזה ומת - אינו גט⁶⁹.

69) שהרי לא מת מחמת חולי זה (גיטין עג. וירושלמי" שם פ"ז ה"ד).

יח. אמר לה: אם לא יעמד מחלי זה, ונפל עליו בית או נשכו נחש או טרפו ארי - הרי זו ספק מגרשת⁷⁰. הרי זה גטף מעכשיו אם מתי מחלי זה, ועמד והלף בשוק⁷¹ וקלה ומת - אומדין אותו: אם מחמת החלי הראשון מת - הרי זה גט⁷², ואם לאו - אינו גט. ואם נתק⁷³ מחלי לחלי ולא עמד⁷⁴ בשוק - הרי זה גט, ואינו צריך אמד⁷⁵.

70) שמא הכוונה באמרו: "אם לא יעמוד מחולי זה" - אם לא יעמוד מתוך חולי זה, והרי לא עמד ממנו ומגורשת. ושמא הכוונה "מחולי זה" - מחמת חולי זה, והרי לא מת מחמתו. ולפיכך מגורשת מספק וחולצת ולא מתייבמת (גיטין שם, וראה ב"שירי קרבן לירושלמי" שם, וכן בהגהות 'מחנה אפרים'). 71) אפילו שלא על משענת. וראה בפ"ח מהל' זכיה הכ"ו. 72) גיטין עב, א. שבוודאי לא נתפא לגמרי כשעמד מחלי, שהרי מת מאותו חולי. 73) נעתק. 74) "ולא הלך על משענתו בשוק" (מלשון רבינו שם הכ"ה). 75) הואיל ולא הלך בין חולי לחולי - ודאי יש בו מחולי הראשון (שם עב: וברש"י שם).

יט. ובכל אלו התנאים, כל הימים שמתנתה הגט עד ששמות ויתקיים התנאי הרי היא מגרשת⁷⁶ לכל דבר⁷⁷. ובכל שאלא תתיחד עמו⁷⁸, כמו שבארנו⁷⁹.

76) כדעת החכמים בתוספתא גיטין פ"ה ה"ד, וכגירסת הרי"ף שם ש"מגורשת לכל דבר". אבל ברש"י שלנו (גיטין עד.) הגירסה: "וחכמים אומרים, מגורשת ואינה מגורשת". 77) שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה (אם הוא כהן). 78) "שאם נתיחד עמה בפני שני עדים... הרי זו ספק מגורשת, שמא בעלה ובטל הגט". 79) לעיל פ"ח ה"ב. וראה לקמן פ"י ה"ח.

כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי פשימות, פדי שלא תפל לפני יבם, ואם עמד לא תהיה מגרשת⁸⁰, ולא רצה לגרשה מעכשיו⁸¹ פדי שלא תטרף⁸² דעתו - כף הוא כותב בגט אחר שפוטב התרף⁸³, או אומר לה פשנותן הגט: אם לא מתי - לא יהיה גט, ואם מתי - יהיה גט, ואם לא מתי - לא יהיה גט. פדי שיהיה⁸⁴ תנאי פפול⁸⁵, והן קודם ללאו⁸⁶, ולא יפתח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ג ה"ה) - כי שם עשה בעצמו מעשה הנתינה אחרי שנתייחד, נמצא שחזק הגט, אבל כאן לא עשה שום מעשה לחיזוק הגט אחרי שנתייחד, ודאי ביטל שליחותם ואין במעשהם כלום (מגיד-משנה).

כו. אָמַר לְעִשְׂרָה: פְּתוּ גִט לְאִשְׁתִּי - אֶחָד פּוֹתֵב עַל יְדֵי פְלֶם¹⁰⁹; פְּלֶם פְּתוּ - פּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶם בְּמַעֲמַד¹¹⁰ פְּלֶם. הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכוּ אֶחָד מֵהֶן עַל יְדֵי פְלֶם; פְּלֶם הוֹלִיכוּ גִט זֶה לְאִשְׁתִּי - מוֹלִיכוּ אֶחָד מֵהֶן בְּמַעֲמַד פְּלֶם¹¹¹.

(109 בעבור כולם. 110) בנוכחות. (111) שהרי הקפיד והתנה על כולם שיוליכוהו כדי לביישה (גיטין סז: וראה ברש"י שם יח:).

כז. אָמַר לְעִשְׂרָה: פְּתוּ גִט וְחַתְמוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי - אֶחָד מֵהֶן פּוֹתֵב, וְשֵׁנִים מֵהֶן חוֹתְמִין¹¹², וְאֶחָד מֵהֶן נוֹתְנוּ לָהּ. וְאִפְלוּ הִיָּה פּוֹתֵב אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֵדִים שְׁחַתְמוּ בוֹ¹¹³, וְהוּא הַשְּׁלִיחַ שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה פָּשָׁר. אָמַר לָהֶן: פְּלֶם חֲתָמוּ - פְּלֶם חוֹתְמִין. וְאִם מְנַאֵן, בֵּין שְׁמֹנֶה פְלֶם בֵּין שְׁמֹנֶה מְקַצֵּתָן, וְאָמַר לָהֶן: חֲתָמוּ - הָרִי זֶה כְּאוֹמֵר לָהֶן: פְּלֶם חֲתָמוּ¹¹⁴. וְשֵׁנִים שְׁחוֹתְמִין בְּתַחֲלָה הֵן מִשּׁוֹם עֵדִים, וְהַשְּׂאֵר מִשּׁוֹם תְּנָאִי¹¹⁵. לְפִיכָּה, אִם הָיָה הַשְּׂאֵר פְּסוּלִין¹¹⁶, אוֹ חֲתָמוּ זֶה הַיּוֹם וְזֶה לְמָחָר¹¹⁷, אִפְלוּ לְיָמִים הַרְבֵּה - הָרִי זֶה גִט פָּשָׁר¹¹⁸. מֵת אֶחָד מֵהֶן קִדְּם חֲתִימָה - הָרִי זֶה גִט בְּטוֹל¹¹⁹. הִיָּה אֶחָד מִשְׁנֵים הָרֵאשׁוֹנִים פְּסוּל - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל¹²⁰, שְׁמָא יֹאמְרוּ עַד פְּסוּל פָּשָׁר בְּעֵדוֹת שְׂאֵר שְׁטָרוֹת בְּעַת שְׁיָהוּ הָעֵדִים רַבִּים¹²¹. וְלֹא הַכְּשִׁירוּהוּ¹²² בְּגִט שֶׁעֲדִיו רַבִּים אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁעֵדֵי מְסִירָה הֵן הָעֵקָר¹²³.

(112) שם טו, ב. (113) שם פח, א. "חתם סופר ועד כשר". ואין חוששים שמא לא ציוה הבעל שיחתום הסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב, ולפלוני ופלוני ויחתמו, וחששו השליחים שמא יתבייש הסופר, שאין מקבלים אותו בעד, והחתימהוהו בלא דעת הבעל, נמצא סופר זה חתם שלא כדין, שכבר פסק רבינו לעיל פ"ב ה"ו, שהבעל עצמו צריך לומר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ואם אמר ע"י אחרים - הרי זה גט פסול, וכן אמרו בגיטין סז, א: "לא תיעשה כן בישראל" וממילא אין כל חשש. ולא נתכווין רבינו להכשיר לכתחילה לסופר לחתום, אלא אם חתם הסופר - כשר הגט בדיעבד, וינתן לה (כספ-משנה). (114) וכל אלה המנויים חותמים (גיטין סז:). (115) שם יח, ב. כאילו הטיל תנאי בגט זה - כדי לביישה - שלא יהיה גט כשר עד שיחתמו כולם. (116) קרובים זה לזה, או פסולים לעדות (ראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו). (117) שנים הראשונים חתמו ביום כתיבתו כדין (ראה לעיל פ"א הכ"ה) והיתר חתמו זה היום וזה למחר, ולפני נתינתו לאשה חתמו כולם. (118) שם. כי לא חתמו בתורת עדים אלא לקיים תנאו, ואילו היו השאר משום עדים היה הגט

(92) בכת"י התימנים: כתבו גט ותנו לאשתי. (93) ואין אומרים שכוונתו שיכתבו בתוך י"ב חודש ויתנו לה לאחר מכתבן. (94) ובכת"י התימנים: כתובים אחר הזמן שקבע ונתנים לה. (95) גיטין עו, ב. שלא נעשו שלוחיו לכתבו לפני זמנו. (96) שם. שהשליח בא מכוח הבעל, וכשמת הבעל בטלה שליחותו (שם כט:). (97) שם עו, ב. ואין אומרים נעמידנו בחזקת חי בשעת נתינה, שכיון שעכשיו מת הורעה חזקתו, ומסופקים אנו שמא לפני הנתינה מת (ר"ן שם).

כג. אָמַר לָהֶן: פְּתוּ וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי גִט אַחַר הַשְּׁבוּעָה⁹⁸ - אֵין פּוֹתְבִין אֲלֵא עַד שְׁנֵה אַחַר הַשְּׁבוּעָה⁹⁹. אָמַר לָהֶן: לְאַחַר שְׁנֵה - אֵין פּוֹתְבִין [אֲלֵא] עַד לְאַחַר חֲדָשׁ מִשְׁנֵה שְׁנֵה¹⁰⁰. אָמַר לָהֶן: לְאַחַר הַחֲדָשׁ - (אֵין) פּוֹתְבִין עַד לְאַחַר הַשְּׁבֵת שְׁנֵי. אָמַר: לְאַחַר שְׁבֵת - (אֵין) פּוֹתְבִין לְאַחַר הַשְּׁבֵת עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי¹⁰¹. אָמַר לָהֶן: פְּתוּ וְתָנוּ לָהּ קִדְּם הַשְּׁבֵת - פּוֹתְבִין מִיּוֹם רְבִיעִי וְעַד סוֹף יוֹם שְׁשִׁי וְנוֹתְנִין לָהּ¹⁰².

(98) = אחר שמיטה זו. (99) כל השנה השמינית כותבים, אבל אחרי שעוברת שנה זו אין כותבים, שכל 'אחר' פירושו: 'סמוך', ולא מופלג. (100) בדפוס רומי ר"מ: לאחר שנה, כותבים עד לאחר חודש משנה שניה. (101) בדפוס הנ"ל: לאחר החודש, כותבים עד לאחר השבת מחודש שני. אמר לאחר שבת, כותבים לאחר השבת עד סוף יום שלישי. (102) גיטין עז, א. שהימים: א, ב, ג, נקראים על שם השבת שעברה, אבל רביעי חמישי וששי נקראים על שם שבת הבאה (רש"י שם).

כד. הָרִי שְׂאֵחְרוּ אַחַר הַזְּמַן שְׂאֵמַר וְאַחַר כֶּן פְּתוּ וְנָתְנוּ לָהּ, כְּגוֹן שְׂאֵמַר לָהֶן לְאַחַר הַחֲדָשׁ וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ לָהּ לְאַחַר שְׁבֵתוֹת מְחֲדָשׁ שְׁנֵי¹⁰³ - הָרִי זֶה פְּסוּל¹⁰⁴.

(103) כלומר, בשבת שניה של חודש שני (כספ-משנה). (104) מדבריהם. ואם נשאת לא תצא, שמצד הדין, כל שהוא אחר הזמן שאמר, אפילו מופלג נקרא 'לאחר', אלא שהחכמים תיקנו לכתוב בזמן שהוא 'אחר' ממש סמוך לו, ואין כאן אלא פסול מדרבנן (כספ-משנה).

כה. נְתִיחַד עֲמָה אַחַר שְׂאֵמַר לָהֶן לְכָתֵב וְלִחְתֵּם וְלִתֵּן לָהּ - הָרִי אֵלוּ לֹא יִכְתְּבוּ. וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם הִגִּט שְׁנַתֵּן לָהּ לְיָדָהּ, כְּשֶׁנְּתִיחַד עֲמָה נְפִסָּל¹⁰⁵ הִגִּט שְׂמָא בְּעֵל¹⁰⁶, קָל וְחֹמֶר לְזֶה שְׁלֹא נִכְתְּבוּ¹⁰⁷. וְאִם פְּתוּ וְנָתְנוּ לָהּ אַחַר שְׁנַתִּיחַד עֲמָה - אֵינוּ גִט¹⁰⁸.

(105) בדפוס ר"מ, וכן בכת"י התימנים: נפסד. (106) וקידשה בביאה, כמבואר לקמן פ"י הי"ח. (107) שבוודאי יש לחוש שמא פייסה, וביטל הגט לפני כתיבתו. (108) ובטל לגמרי מן התורה, כי כל שנתייחד עמה אחרי אמירתו - ודאי חזר בו וביטל שליחותם לגמרי. ואין זה דומה לגט ישן, שאם נתגרשה בו תינשא (ראה לעיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא. אָמַר לְשָׁנִים: פָּתְבוּ וְחַתְמוּ וְתָנוּ לְפָלוּנִי שְׂוִלְיָךְ לְאִשְׁתִּי, אוּ תָנוּ לְשָׁלִיחַ שְׂוִלְיָךְ לָהּ - אֶחָד מֵהֶן כּוֹתֵב, וְשָׁנִיָּהֶם חוֹתְמִין¹³⁰ וְנוֹתְנִין לְשָׁלִיחַ. וְאִם הוֹלִיכוּ הֵן בְּעֶצְמָן וְנָתְנוּ לָהּ - אֵינּוּ גַט, שְׁלֹא עָשָׂה אוֹתָן שְׂוִלְיָחִין לְגֵרוּשֵׁינָן¹³¹. כִּיצַד יַעֲשׂוּ? יִטְלוּ אוֹתוֹ מִמְּנָה וְיִתְּנוּהוּ לְשָׁלִיחַ, וְחוֹזֵר וְנוֹתְנוּ לָהּ בְּפָנֶיהֶן אוּ בְּפָנֵי אַחֵרִים¹³². וְרִבּוּתֵי¹³³ הָרוּרָה בְּגַט זֶה דְּבַר שְׂאִינוּ נְרָאָה, מִפְּנֵי שְׁבוּשֵׁי שְׁהִיָּה בְּנִסְחָאוֹת שְׁלָחָן¹³⁴.

(130) ראה לעיל הלכה כז. (131) גיטין כט, ב. וראה לעיל פ"ב ה"ט, ולקמן הלכה לט. (132) השווה לעיל פ"ז, ה"ז; פ"ח, ה"ז. (133) הכוונה לרי"ף גיטין פ"ו (לדף סג), שלדבריו הרי זו ספק מגורשת, וכן כתב המאירי (שם עמוד 281), בכוונת דברי רבינו. (134) בנוסח התלמוד שלפניהם, בגיטין שם. הרי"ף (שם) מביא: "כתבו ותנו לשליח מהו. סליקי סלקינהו או דילמא לטרחיהו חייש (= סילוק סלקם או שמא לטרחתם חשש)", וכן הנוסחא לפנינו בגמרא. ונראה מדבריו שפיר, שבעיא זו כדלהלן: אם סילקם מהיות שלוחים להולכת הגט, ותפקידם אינו אלא למסרו לשליח, או שמא התכוין לחסוך להם טרחה בהולכת הגט (ורש"י שם פירש באופן אחר), אבל אם ירצו לטרוח ולהוליך לה גיטה בעצמם, רשאים הם. ומתוך שהבעיה עלתה שם ב'תיקו', אם הם בעצמם הוליקוהו ונתנוהו לידה - הרי זו ספק מגורשת. אבל רבינו אינו גורס כגירסא הנ"ל, ומפרש הבעיא באופן שאבד הגט בדרך, אחרי שנמסר לשליח, אם מותר להם לכתוב גט שני ולמסרו לשליח לגרש, או אולי כבר עשו שליחותם ואינם רשאים לכתוב גט שני (וכפירוש"י שם גם לפי נוסחת הרי"ף), ורק בזה נשארה הגמרא ב'תיקו' והרי היא ספק מגורשת, אבל בדין שלפנינו אין כל ספק שאינם יכולים להוליקוהו בעצמם, ואם הוליקוהו אינו גט ('מרכבת המשנה', וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובמגיד-משנה שם).

לב. אָמַר לְסוֹפֵר: כָּתֵב לִי גֵט לְאִשְׁתִּי, פָּתְבוּ וְנָתְנוּ לְבַעַל בְּלֹא עֵדִים¹³⁵, וְנִטְלוּ הַבַּעַל וְנָתְנוּ לְשָׁלִיחַ¹³⁶ וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּפָנֵי עֵדִים¹³⁷, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וְנָתְנוּ לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים - הָרִי זוֹ סֶפֶק מְגֵרְשֵׁת. שְׂאִין הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הַעֲרוּהָ אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא עַד אֶחָד אֲלֹא מִפְּנֵי פֶתַב הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ עַל הַגֵּט, שֶׁהֵן כְּמִי שֶׁנֶּחְקָרָה עֲדוּתָן¹³⁸ בְּבֵית דִּין עַד שִׁיְהִיָּה שָׁם מְעֲרָעֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנוֹ¹³⁹ שָׁם¹⁴⁰. וְאִם הָיָה שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שְׂוִיעִידוֹ שֶׁגֵּט זֶה הַבַּעַל נָתְנוּ לְשָׁלִיחַ לְגֵרְשָׁהּ בּוֹ - הָרִי זוֹ מְגֵרְשֵׁת¹⁴¹.

(135) עדי חתימה. (136) בינו לבינו, שהרי שליח הולכה אינו צריך עדים. כמבואר לעיל פ"ו ה"ד. (137) עדי מסירה. ואע"פ שאין עד חתום עליו הרי זה כשר, "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ח). (138) גיטין ג, א. (139) לעיל פ"ז ה"כ"ד. והואיל ואין עדים חתומים על גט זה, הרי היא ספק מגורשת, שמא גט זה מזויף הוא ולא

פסול, משום 'מוקדם' (לעיל פ"א ה"ה). וכן אם נמצא אחד מהם פסול, נפסל הגט (ראה למעלה פ"א ה"ז) כדין כל עדות שאם בטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר במס' מכות ו, א. (119) שם סו, ב. שהרי לא נתקיים תנאו. (120) מדבריהם. (121) וזימן את כולם לחתום כעדים, שאז אם בטלה מקצת העדות - בטלה כולה, כמבואר בפ"ה מהל' עדות ה"ו. ודווקא כשעד אחד מהשנים הראשונים נמצא פסול - אז הגט פסול, שלא יבואו להכשיר גם בשאר שטרות שהעדים הראשונים נראים כעיקר החתימה, אבל אם אחד משאר העדים נמצא פסול - הגט כשר, כי יאמרו השנים הראשונים הם עיקר, והשאר למילוי בלבד, ולא יבואו להחליף בשטרות (כסף-משנה הל' עדות, שם). (122) מן התורה, שהרי אין הגט בטל, אלא פסול מדבריהם, ולמה לא יהיה בטל ממש כבשאר שטרות (לחם-משנה). (123) בגט, שאע"פ שחתומים בו עדים, נותנו בפני שנים "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א ה"ט), ולפיכך אין לחוש אם אחד מן העדים הראשונים החתומים בגט נמצא פסול, והגט כשר מן התורה, ואילו בשאר שטרות אין עדי המסירה עיקר, כי אם יש בהם עדי חתימה אין עוד צורך בעדי מסירה, ולפיכך אם נמצא אחד מעדי חתימתם פסול - בטל הוא מן התורה. השווה פ"א מהל' מלוה ולוה ה"ב, ופ"ה מהל' עדות ה"ו (מגיד-משנה).

כח. תִּקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁהָאוֹמֵר לְרַבִּים¹²⁴ לְכָתֵב גֵּט אוּ לְחַתֵּם אוּ לְהוֹלִיךְ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ: אִם לְכַתִּיבָהּ - אוֹמֵר לָהּ: כָּל אֶחָד מֵכֶם יִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתִּי, וְכֵן לְהוֹלִכָהּ: כָּל אֶחָד מֵכֶם יוֹלִיךְ, וְאִם לְחַתִּימָהּ - יֹאמֵר לָהּ: כָּל שְׁנַיִם מֵכֶם יִחַתְּמוּ בְּגֵט זֶה וְיִתְּנוּ לְאִשְׁתִּי.

(124) במעמד רבים. (125) שאם לא ידיגש כן, שמא יטעו לחשוב שלכולם התכוין, והואיל ולא חתמו כולם - נמצא גט בטל (גיטין סז). אף-על-פי שלפי הדין, כל שלא אמר "כולכם" - אחד כותב ושנים חותמים ואחד מוליך (כדלעיל הכ"ז).

כט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים¹²⁶: עַדִּי הֵגֵט אֵין חוֹתְמִין אֲלֹא זֶה בְּפָנֵי זֶה? גְּזֵרָה שְׁמָא יֹאמֵר לְרַבִּים: כְּלָכֶם חַתְמוּ. אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שְׁלֹא בְּפָנֵי זֶה - שְׁמָא יַעֲיֵדוּ שְׁנַיִם, וְתִטַּל הַגֵּט בְּיָדָהּ, וְתִחְשַׁב שֶׁכָּבַר הָעִידוֹ בּוֹ, וְעַדִּין לֹא נִתְקַמֵּם הַתְּנָאִי¹²⁷.

(126) גיטין י, ב. וראה לעיל פ"א ה"כ"ד. (127) כי הוא הקפיד על חתימת כולם ונמצא הגט בטל, ולפיכך גזרו אפילו כשלא אמר: "כולכם" שיהא הגט פסול, כמבואר לעיל (שם).

ל. אָמַר לְשָׁלִיחַ: שְׁנַיִם מֵכֶם יִכְתְּבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי וְיִחַתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ, וְהִיָּה בֵּהֶן אֶב וּבְנוֹ - בֵּין שְׁחַתְּמֵם הֵבֵן עִם הָאֶחָד בֵּין שְׁחַתְּמֵם הָאֶב עִם הָאֶחָד¹²⁸, הָרִי זֶה גֵּט פָּשֵׁר; שֶׁהָאֶדָם עוֹשֶׂה הֵבֵן שְׁלִיחַ בְּמִקּוֹם הָאֶב¹²⁹.

(128) בדפוס רומי (ר"מ): האחר. (129) גיטין סו, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(151) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (גיטין כט. במשנה וברש"י שם. וראה למעלה פ"ז ה"ד). (152) כרבן שמעון בן גמליאל (גיטין שם, וכ"ה למעלה בפ"ז שם). שכשחלה אין הבעל מקפיד שימסרנו ע"י שליח אחר, אבל אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר, שיש אנשים המקפידים על זה (ר"ן גיטין, שם). (153) אף-על-פי שחלה השליח, שאין רצונו של בעל שיהא פקדונו ביד אחר (משנה, גיטין שם). (154) אע"פ שאין לשלחו ביד אחר, מפני שמקפיד על החפץ שלא יבוא לידי אחר - אין שליחות הגט מתבטלת ע"י זה, הואיל ועל הגט אינו מקפיד כשחלה השליח, כנ"ל, והוא לא שינה מדעת הבעל וקיבל החפץ תחילה ואחר-כך נתן הגט - כדרישתו (גיטין שם).

לו. נתן לה הגט תחלה ואחר כך נתנה החפץ, אפלו מיד שליח ראשון - אינו גט, שהרי עבר על דברי הבעל בדבר שפסחם בני אדם מקפידין עליו; שהרי הבעל אמר לו: טל החפץ תחלה ותן לה הגט¹⁵⁵, והוא נתן ואחר כך נטל.

(155) שם כא, ב - כרבי יוחנן.

לו. אמר לו: תן לה הגט וטל ממנה חפץ פלוני - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר - הרי זה גט, בין שנתנה החפץ תחלה בין שלא נתנה אלא בסוף¹⁵⁶.

(156) כשחלה השליח, כנ"ל. הואיל והבעל לא הקפיד על לקיחת החפץ תחילה - גם השליח אינו צריך להקפיד. ואף-על-פי שלענין החזרת מעות למלוה על ידי שליח, בין שאמר לו תן המעות וקח השטר, בין שאמר לו קח השטר ותן המעות, חייב לקחת השטר ואחר-כך לתת לו המעות (פ"א מהל' שלוחין ה"ו) - שם חושש שמא יקח המעות ולא יחזיר לו השטר, אבל כאן שאינה מתגרשת עד שתתן לו החפץ, אין לו לחוש שמא לא תתן לו (מגיד-משנה).

לח. נתן לשליח הגט ואמר לו: לא תתנהו לה אלא אתה, ונתנו לאחר ונתנו לה - אינו גט¹⁵⁷. וכן אם אמר לו: אל תתנהו לה אתה, תנהו לפלוני והוא יתנהו לה, ונתנו לה השליח הראשון - אינו גט, לפי שלא עשהו שליח לגרושין¹⁵⁸.

(157) אפילו חלה השליח. הרי זה כאומר "אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל", כמבואר לעיל הל"ג. (158) נלמד מדין הסמוך בהלכה הבאה.

לט. נתן לו הגט ואמר לו: הולך גט זה לאשתי, אמר לו השליח: איני מפירה, אמר לו הבעל: תנהו לפלוני, הוא מפירה - הרי זה שליח שלא נתן לגרושין¹⁵⁹, ואינו נותן הגט אלא לפלוני שאמר הבעל; ואותו הפלוני הוא שליח לגרושין, הוא

נתנו הבעל לשליח לגרשה. (140) בדפוס רומי וקושטא, חסירה תיבה זו. (141) כיון שיש עדים על מינוי השליחות, הרי השליח כבעל עצמו, והיא מגורשת בעדי מסירה אע"פ שאין עדי חתימה בגט (כנ"ל פ"א ה"ח).

לג. האומר לשליח: תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר - אינו גט¹⁴². הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר - פשר, מפני שפיראה מקום הוא ל¹⁴³. אמר: אל תתנהו לה אלא בבית, ונתנו לה בעלה; אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל¹⁴⁴; תנהו לה ביום פלוני, ונתנו לה בתוך הזמן - אינו גט¹⁴⁵. אל תתנהו לה אלא ביום פלוני, ונתנו לה מלפניו או מאחוריו - אינו גט, שהרי הקפיד על עצמו של יום. וכן כל פיוצא בזה¹⁴⁶.

(142) כיון שציין לו מקום פלוני, בוודאי מקפיד הוא, ואין רצונו שילעזו עליו במקום ההוא. (143) שם תמצאנה, אבל אינו מקפיד לגרשה במקום זה דוקא ולא במקום אחר (גיטין סה.). (144) שם כט, א. שלא עשאו שליח אלא כשימלא פקודתו בדיוק. (145) "שאין אדם מקדים פורענות לנפשו" (שם יח.), לכן אין לשליח רשות לגרשה בתוך הזמן, אבל לאחר מכאן - ראשי (תשובות הגאונים) שערי זדק סי' יח, ומשנה-למלך בשם גדולי האחרונים). (146) מקור הדברים האלו בתוספתא (מגיד-משנה, ושו"ת מבי"ט ח"א סי' קצא, ואינה בתוספתא שלפנינו - תשלום תוספתא להגר"ש ליברמן עמוד 53).

לד. וכן האשה שאמרה לשלוחה: התקבל לי גטי במקום פלוני, וקבלו לה במקום אחר - אינו גט¹⁴⁷. הלא לי גטי במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר¹⁴⁹ - פשר¹⁵⁰.

(147) מפורש לעיל פ"ו ה"א. "התקבל" - כמו קבל, ולשון משנה היא. גיטין פ"ו מ"א; נדרים פ"ח מ"ז; ושבועות פ"ז מ"א. (148) גיטין סה, א. הואיל והיא מתגרשת בקבלת השליח - בוודאי מקפדת היא שלא ילעזו עליה במקום ההוא. (149) בכת"י התימנים: "למקום פלוני - למקום אחר". ולשון המשנה (גיטין שם) "ממקום פלוני - ממקום אחר". (150) שהרי אינה מתגרשת עד שיבוא הגט לידיה (ראה לעיל פ"ו ה"ד-ה). ומכיון שקיבלתו הרי לא הקפידה, וגם מתחילה בוודאי לא נתכוונה אלא להראות לו מקום, איפה ימצאנה (ר"ן שם).

לה. האומר לשלוחו: הולך גט זה לאשתי¹⁵¹, בין שאמר לו 'הולך' בין שאמר לו 'את הולך', וחלה או נאנס - משלחו ביד אחר¹⁵². ואם אמר לו: טל ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר¹⁵³. ואם שלחו ביד אחר, ויצאת האשה לקראת השליח ונתנה החפץ תחלה ואחר כך נתן לה הגט - הרי זו מגרשת¹⁵⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחזר ובעלה, שלא ישא אשה ודעתו לגרשה, שלא יגרש אשתו הראשונה, שמצוה לגרש אשה רעה בדעותיה.

א. כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל, או אינו גט, או אינה מגרשת - הרי זה גט בטל מן התורה, ועדין היא אשת איש גמורה. ואם נשאת - תצא והולך ממזר. ואם היה בעלה פנה - לא נאסרה עליו משום גרושה. חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה: הרי את מגרשת ממני ואין את מתרת לכל, שאף על פי שאין זה גט - הרי זו פסולה לפניה מדבריהן; שנאמר: ואשה גרושה מאישה. אמרו חכמים: אפלו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל - נאסרה לפניה. וזהו ריח הגט שפוסל בפניה² מדבריהם³.

2) שאף על פי שאין בו ממש, ריח יש בו. (3) ולדעת מפרשים אחרים ריח הגט פוסל בכהונה מן התורה שסוברים שזהו דרש גמור.

ב. וכל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט פסול - הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד. ונפסלה בו מן הפניה מדברי תורה⁴. ולא תנשא לכתחלה; ואם נשאת - לא תצא⁵ והולך פשר. וכותבין לה גט אחר פשר ונותנין לה והיא תחת בעלה⁶. ואם אי אפשר לכתב אחר, והיה הפעל ותיק⁷ וגרש מעצמו - הרי זה משבח, אם אין לה בנים; אבל אם יש לה בנים - לא יוציא מפני פסול הגט, שמא יוציא לעז⁸ על בניו.

4) שהרי מן התורה היא מגורשת. (5) בין יש לה בנים ובין אין לה בנים. (6) כמו שאמרו כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה וכו'. (7) ישר ובעל מידות טובות. (8) שם רע.

ג. וכל מקום שאמרנו בחבור זה הרי זה ספק גרושין, או שהיא ספק מגרשת - לא תנשא⁹; ואם נשאת - תצא; והולך ספק ממזר, מפני שהיא ספק ערוה. וכן אם גרש את אשתו בגט פסול, או שהיתה ספק מגרשת, ורצה להחזירה - הרי זו מתרת לבעלה¹⁰. ואינו צריך לחדש הנשואין¹¹ ולברך שבע ברכות¹² ולכתב פתבה¹³, עד שתתגרש גרושין גמורין.

9) מן התורה. (10) ישראל. אבל אם בעלה כהן - אסורה לו. (11) אבל צריך לקדשה קידושין שניים, שהרי מן התורה פנוייה היא. ואפילו "ספק מגורשת" צריך לקדשה מחדש, שהרי היא ספק פנוייה מן התורה, ואיך תעמוד תחתיו בלי קידושין גמורים. (12) והטעם, שאין מברכים על הספק, ואפילו המגורשת ב"גט פסול", אף על פי שמן התורה פנוייה היא, הואיל ומדבריהם אינה פנוייה - אין לברך. (13) כיוון שלא הייתה יכולה לגבות כתובתה הראשונה כשהיא ספק מגורשת.

שְׂמוּלֵיכוּ לָהּ אוּ מְשַׁלְחוּ בְיַד אַחֵר אִם חָלָה אוּ נֶאֱנַס.

159) שם כט, ב. ומכאן למד רבינו את הדין הנ"ל, שאם אמר לו: "אל תתנהו לה אתה - תנהו לפלוני", שאין הראשון יכול לגרשה, הואיל ומתחילה לא נתמנה לגרשה אלא לשלחו ביד אחר, אין זה שליח לגירושין כלל, והוא גרוע מהשליח שבהלכה שלפנינו.

מ. נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד שלשים יום, וחלה או נאנס בתוך השלשים - משלחו ביד אחר¹⁶⁰; שאף על פי שאינו עכשיו שליח לגירושין, הואיל ולאחר שלשים יום יהיה שליח גרושין, עושה שליח אחר בתוך שלשים יום¹⁶¹.

160) שהוא ימסרנו לה לאחר שלשים יום. (161) גיטין, שם. "ויש מי שאומר, שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור שליחותו לבית-דין, והם לא יעשו לשני שליח עד אחר שלשים יום" (אהע"ז ס"ו קמא, סל"ז). כי יש לחוש, שמא לא ידקדק בשליחותו ויתננו לה תוך שלשים יום, וכן משמע בסוגיית הגמרא שם.

מא. במה דברים אמורים¹⁶² בשלא היה בעלה עמה במדינה¹⁶³, או שהיתה מתגרשת מן הארוסין¹⁶⁴; אבל אם מתגרשת מן הנשואין ובעלה עמה במדינה - חוששין לו שמא פיס¹⁶⁵, ואינו עושה¹⁶⁶ שליח בתוך השלשים אלא אם כן אמר: נאמנת עלי שלא פיסת¹⁶⁷. אבל נותן¹⁶⁸ הגט לה לאחר שלשים¹⁶⁹, וחוששין לה כמו שבארנו¹⁷⁰ עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פיסת¹⁷¹.

162) שעושה עכשיו שליח שני לגרשה אחר שלשים יום. (163) שאין חוששין שמא בא ופיס, שאין דרך בני אדם לבוא בצנעא, למעלה הלכה יא (מגיד-משנה). (164) שאין לבו גס בה (למעלה הלכה י). (165) ראה למעלה הלכה ט. (166) השליח הראשון אינו עושה שליח שני. (167) שאם לא יאמר נאמנת עלי, יש לחוש שמא יפייסנה, נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלשים יום. (168) השליח הראשון בעצמו. (169) הואיל ולא שמענו שפיס. (170) לעיל הלכה ט, והגט יהיה פסול, לכתחילה לא תינשא בו, ואם נשאת לא תצא. (171) ואז יכול הוא לעשות שליח שני בתוך שלשים יום (גיטין כט: וכפירוש 'מרכבת המשנה').

~ יום שלישי ז' טבת ~

פרק עשירי

1) ביאר בו רבינו מה בין גט בטל לבין גט פסול, אשה שנשאת ונמצא גיטה בטל או בא בעלה, נתיבמה ונמצא בעלה חי, נשא אשה ונמצאת ערוה, האסורים לישא אשה מחמת חשד שיתעורר עליהם בקשר אתה, המגרש אשתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) השני אינו זכאי בשום דבר מן הדברים המנויים כאן, לפי שאינה אשתו, והראשון אינו זוכה, משום שכל הטעם שמציאת אשה לבעלה - הוא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן לא איכפת לנו אם תהיה איבה, ויוציאנה בהקדם. 23) כי מעשי ידיה לבעלה הם כנגד מזונותיה שחייב בעלה, וזו הואיל ואין לה מזונות אין לו מעשי ידיה. 24) הבעל מיפר נדריה כדי שלא תתגנה עליו (כגון נדרי עינוי נפש, "שלא ארחץ", "שלא אתקשט") וזו, - תתגנה ותתגנה. 25) מנכסי מלוג שלה. 26) ואין תפיסתה מועילה לה. 27) אלא מחזירים לה נכסיה כמו שהם ואם פחתו פחתו לה. 28) מן התורה. 29) ואסור במזורת גמורה, שהרי מן התורה - בן כשר הוא. וכן אסור בבת ישראל כשרה, מחמת קנס. ועל כורחו אינו נושא אלא גיורת שממזר מותר בה. או ממזרת מדבריהם כמותו. 30) כשם שאינה מוציאה כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה, שכשנטלה, בהיתר נטלה הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה לבעלה זה.

ח. וכן הדין באחיו, שקדש אחר אשה והלך אחיו ושמע בו שמת ויבם את אשתו ואחר כך בא 31 - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה 32, וכל הדברים האלו בה. וכן אם קדש אשה והלכה למדינה אחרת ושמע 33 שמתה ונשא אחרתה ואחר כך נודע שלא מתה - צריכות שתייהן ממנו גט, וכל הדברים האלו בהן.

31) והרי היא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום אשת אח. 32) מהראשון, צריכה גט מן התורה, שהרי אשתו היא, ומן השני צריכה גט מדבריהם. 33) שני עדים אמרו כן.

ט. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת ושמע בה שמתה ונשא אחרתה ונמצאת אשתו קימת - אין אחרתה צריכה ממנו גט, ואשתו מתה. וכן שאר העריות ששואן בהזקת התר 34 ונמצאו ערוה - אינן צריכות גט, שאין קדושין תופסין בעריות.

34) שלא ידע שהיא קרובתו.

י. ומפני מה הצריכו אחרת ארוסתו גט 35? שמה אמרו: תנאי היה בארוסין 36 וכדת נשא אחרתה 37. והואיל ויצאה אחרתה בגט, אחרתה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה, כדי שלא יאמרו: נשא אחרת גרושתו 38.

35) והרי אחות אשתו היא וערוה היא ואין קידושין תופסין בה. 36) ולא נתקיים ובטלו קידושיה. 37) השנייה. 38) והיא ערוה עליו עד שתמות ארוסתו.

יא. כתב הסופר וטעה ונתן גט לאיש ושובר 39 לאשה, או שטעו הן 40 ונטל הבעל הגט ונטלה היא השובר, וכמדומה להן שנתגרשה, ולאחר זמן הרי הגט יוצא מתחת ידי האישה: אם לא נשאת - הרי

ד. כל מי שנשאת בגט בטל - הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהן, כדי שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט. וצריכה גט מן הראשון להתירה לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם, אף על פי שנבעלה בשגגה 14, כדי שלא יאמרו: החזיר זה גרושתו אחר שנשאת 15. ואם עבר אחד משניהן והחזירה - יוציא 16.

14) שלא ידעה שגיטה בטל, ואשה שזינתה תחת בעלה בשגגה מותרת לבעלה. 15) והתורה אמרה: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". 16) הראשון - משום מחזיר גרושתו שכופים אותו להוציא. והשני - קנסוה חכמים להיאסר עליו עולמית משום ביאת זנותם שהייתה בעבירה.

ה. וכן הדין באשה שבאו עדים שמת בעלה, ונשאת 17, ואחר כך בא בעלה - בין שהיה בעלה פקח בין שהיה חרש, בין שנשאת לפקח בין שנשאת לחרש, שאין קדושי קדושין גמורים 18 - תצא משניהם, וצריכה גט מזה ומזה, ונאסרה על שניהם עולמית.

17) שאף על פי ששני עדים העידו על מותו, אין לה דין של אנוסה המותרת לבעלה הראשון. 18) אלא מדברי סופרים.

ו. הרי שנתקדשה 19 ואחר כך בא בעלה, או נמצא הגט בטל - הרי זו מתרת לבעלה. ואינה צריכה גט משני, שאין קדושין תופסין בעריות 20. ואין חוששין שמה יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, בין שלא נשאת יאמרו: תנאי היה בקדושין ולא נתקיים 21.

19) ועדיין לא נבעלה, נמצא שלא עשתה איסור ואין מקום לקנסה. 20) והרי היא אשת איש והיא ערוה על המקדש. 21) ונעקר הקידושין ואינה צריכה גט.

ז. האשה שנשאת ונמצא הגט בטל, או בא בעלה אחר ששמעה שמת - אין הבעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה 22 ולא במעשי ידיה 23 ולא בהפרת נדריה 24. וכל פרות 25 שאכלו שניהן אחר שנשאת - אין מוציאין מהן. ואין לה כתבה ולא תנאי מתנאי כתבה ולא מזונות לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה או מזה - תחזיר 26. וכל מה שפלה או אבד מנכסיה, ואפלו מנכסי צאן פרזל - אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה 27. והולד מן השני ממזר 28. ואם בא עליה הראשון קדם שגרש השני - הרי הולד ממזר מדבריהם 29. גרשה השני ונטלה ממנו כתבה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל - אין מוציאין מידה מה שנטלה, לא מן המזונות ולא מן הכתבה 30.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּעֲלָהּ בְּנִדְרָה⁵² - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ. וְכֵן הַנְּטֻעֵן⁵³ עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחֲרָרָה, עַל הַנְּכָרִית וְנִתְגַּיְרָה - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ⁵⁴. וְכֵן עֲבוּ"ם וְעִבְדֵי הַבַּיִת עַל פֶּת יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁחֹזֵר הַעֲפוּ"ם וְנִתְגַּיְרִי, הַעֲבָד וְנִשְׁתַּחֲרָר - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ⁵⁵. וְכָל אִם עֲבָרוּ וְנִשְׁאוּ - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדָם.

51) כלומר בחוץ-לארץ ממקום למקום או מארץ ישראל לחוץ לארץ או מחוץ-לארץ לארץ ישראל. 52) שנדרה הנאה מבעלה ולא היפר לה ובאת לחכם להתיר לה נדרה ולא מצא לה פתח לחרטה. 53) טוענים עליו דברי לעז על יחסים בינו לשפחה. 54) שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון. 55) שלא יאמרו משום אשה זו נתגייר או נשתחרר.

טו. וְכָל אִם הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְהָ⁵⁶, וְיָמְתוּ נְשׁוֹתֵיהֶן או שְׁנֵתְגַרְשׁוּ⁵⁷, וְהָיוּ הַנְּשִׁים הֵן שֶׁהֲרִגְלוּ⁵⁸ אֶת בַּעֲלֵיהֶן לְגַרְשָׁם - הָרִי אֵלֵינוּ מִתְרוֹת לְהַנְּשֵׂא לָהֶן לְכַתְּמָה⁵⁹. וְכֵן אִם הָלְכוּ נְשִׁים אֵלֵינוּ וְנִשְׁאוּ לְאַחֵרִים⁶⁰, וְנִתְאַלְּמָנוּ או שְׁנֵתְגַרְשׁוּ⁶¹ - הָרִי אֵלֵינוּ מִתְרוֹת לְהַנְּשֵׂא לָהֶן לְכַתְּמָה⁶².

56) בשעת מעשה. 57) לאחר זמן. 58) שהתחילו בקטטה להקניט את בעליהן. 59) שעכשיו אין עליהם שום חשד. 60) כשאסרה החכם, או כשהעיד העד. 61) מהנישואין השניים. 62) שכשנישאו לאחרים באמצע נסתלק מהם כל חשד.

טז. וְכָל אֶחָת מֵהֶן מִתְרַת לְהַנְּשֵׂא לְבֵן הָעֵד שֶׁהָעֵד לָהּ, או לְבֵן הַחֵכֶם שֶׁאֲסָרָה עַל בַּעֲלָהּ, או לְבֵן הַנְּטֻעֵן עֲלֶיהָ, או לְשֵׁאֵר קְרוֹבִין; שְׂאִין אָדָם חוּטֵא פְּדִי שִׁינְיָה אַחֵר. וּמִתְרַת הָאִשָּׁה לְהַנְּשֵׂא לְאַחַד מֵעַדֵי גְרוּשִׁיָּה או מֵעַדֵי מְאוּנְיָה⁶³, או לְאַחַד מִן הַדִּינָיִם שֶׁחֲלָצָה בְּפִנְיָהֶם⁶⁴; שְׂאִין חוּשְׁשִׁין אֲלֵא לְעֵדוֹת אַחַד. וְלַעֲלוֹלָם יִתְרַחֵק אָדָם מֵעֵדוֹת מְאוּנְיָה⁶⁵, וְיִתְקַרֵּב לְחֲלִיצָה⁶⁶.

63) קטנה יתומה שהשיאה אחיה או אמה ואינה רוצה בבעלה, ממאנת בפני שניים והולכת לה. 64) כשהיא יבמה. 65) שמא כשתגדיל תתחרט על מיאונה. 66) ואף שמעיקר הדין מצוות יבום קודמת למצוות חליצה, בכל זאת טוב להתדבק בחליצה.

יז. הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְחֹזֵר וּבַעֲלָהּ בְּפָנָי עֵדִים קָדְמֵי שֶׁתְּנַשֵּׂא לְאַחֵר, בֵּין שֶׁגָּרְשָׁה מִן הַנְּשׁוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוֹסִין - הוֹאִיל וְאִשְׁתּוֹ הִיְתָה, הָרִי זֶה בְּחֻזְקָה שֶׁהִחְזִירָהּ, וְלִשְׂמֵ קִדּוּשִׁין בַּעַל וְלֹא לִשְׂמֵ זְנוּת. וְאִפְלוּ רָאוּ אוֹתוֹ שֶׁנָּתַן לָהּ מְעוֹת⁶⁷. שֶׁחֻזְקָה הִיא, שְׂאִין אָדָם עוֹשֶׂה בַּעֲלֵתוֹ בְּאִשְׁתּוֹ בַּעֲלֵת זְנוּת, וְהָרִי בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ בַּעֲלֵת מְצוּהָ. לְפִיכֵךְ הָרִי זֶה בְּחֻזְקָה מִקְדָּשֵׁת קִדּוּשִׁי וְדֹאִי⁶⁸, וְצָרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט שָׁנִי.

זו אינה מגרשת, ונתגלה הדבר שעדין לא נתגרשה, ויתן לה הגט בפנינו, ותהיה מגרשת משעת נתינתו; ואם נשאת ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר: עדין לא נתגרשה, שהרי הגט בידי ולא הגיע לידיה - אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו בחזקת גרושה ונפל הגט מידה ומצאו זה⁴¹ והרי בא לאסרה על הבעל השני⁴².

39) כתב קבלה שהאשה נותנת לבעל עם קבלת פרעון כתובתה. 40) האיש והאשה. 41) אחרי גירושיה. 42) ואין הוא נאמן לאבד זכותו של שני, שאנו חוששים שמא עשו קנוניה ביניהם והחליפו שטרותיהם לאחר שנישאת.

יב. המוציא את אשתו משום שם רע⁴³ או משום שהיא פרוצה בנדרים, אומרין לו: הודיעה שמפני זה אפיה מוציאה פדי לפרעה⁴⁴, ודע שאין אפיה מחזירה לעולם. ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה לעולם? גזרה שמה תנשא לאחר ותעשה תשובה ותהיה צנועה תחתיו, ויאמר הראשון: אלו הייתי יודע שפן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא כמגרש על הנאי ולא נתקיים שנמצא הגט בטל למפרע⁴⁶. לפיכך אומרים לו: גמר בלבך לגרשה, שאין זו חוזרת לך לעולם⁴⁷. ואם עבר והחזיר קדם שנתקדשה לאחר - לא יוציא⁴⁸.

43) שיצא עליה לעז זנות. 44) "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים". 45) אפילו אם נמצאו הדברים שקר. 46) ובניה ממזרים. ואף על פי שמצד הדין אין ממש בדבריו, שהרי לא התנה כן בשעת נתינת הגט, - חששו חכמים ללעז, משום כבוד האשה ובניה. 47) אפילו אם תמצא צנועה, ושוב לא יוכל להוציא עליה לעז, שהרי לא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, ובזה גילה דעתו, שלא הייתה חביבה עליו. 48) אבל לאחר שנתקדשה נאסרה על הראשון. וכופים אותו להוציאה.

יג. וכן המוציא את אשתו משום אילונית⁴⁹ או משום שרואה דם בכל ית תשמישו⁵⁰ - הרי זה לא יחזיר לעולם. שמה תנשא לאחר, ותלד האילונית ותתרפא הנדה, ויאמר: אלו הייתי יודע שפן הוא לא הייתי מגרשה, ונמצא הגט בטל והננים ממזרים. ואם עבר והחזיר - לא יוציא.

49) שחושב שהיא איילונית, איילונית לשון איל, שאינה יולדת. 50) והרי היא אסורה לבעלה.

יד. שליח שהביא גט חוץ לארץ⁵¹ ואמר בפני נכתב ובפני נחתם - הרי זה לא ישאנה, שאנו חוששין שמה עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה. וכן העד האחד שהעיד לאשה שמת בעלה ונשאת על פיו - הרי זה לא ישאנה. וכן החכם שאסר את האשה על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאָרוֹסִין, וַיֵּצֵא שָׁמָּה בְּעִיר מְגֵרֶשֶׁת, אֶפְלוּ רֹב הָעִיר
אוּ כְּלָה מַעֲבִירִין הַקּוֹל שְׁנַתְּגֶרְשָׁה - אֵין חוֹשְׁשִׁין
לָהּ⁷⁸, וְהָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ. אָבֵל אִם יֵצֵא שָׁמָּה בְּעִיר
מְקַדְּשֶׁת, וְהַחֻזְקָה הַקּוֹל בְּבֵית דִּין, שְׁהָרִי הִיא מְקַדְּשֶׁת
בְּסִפְקָ כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ, וְאַחַר כֵּן יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל
שְׁנַתְּגֶרְשָׁה מֵאוֹתָן הַקְּדוֹשִׁין - הַקּוֹל אֶסְרָה וְהַקּוֹל
הַתְּיָרָה, וְהָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת⁷⁹.

(78) לאוסרה על בעלה כהן. (79) ומותרת להינשא
לאחרים.

כא. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה⁸⁰. ולא תהיה
ישבת תחתיו ומשמשותו ודעתו לגרשה. ולא יגרש
אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות
דבר, שצאמר: כי מצא בה ערות דבר וגו'. ואין
ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה⁸¹. אבל שניה,
אם שגאה - ישלחנה⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה".

דין זה כתב גם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א הכ"ח)
"אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל
תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם
הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים מותר".
וה'משנה למלך' הביא דברי הטור "לא ישא אדם כו'
וכתב הרמב"ם ז"ל ואם הודיעה תחילה שהוא נושא
אותה לימים ידועים מותר" והקשה עליו הב"י למה
תלה ההלכה ברמב"ם והלא היא גמרא מפורשת (יבמות
לז) "מכריזי ואומר מאן הויא ליומא", ומביא התירוץ
שבגמרא שם הקשו על עובדה זו וממילא אין משם
ראיה, אבל על פי זה קשה לאידך גיסא מהו מקורו של
הרמב"ם לדין זה.

ונראה לומר שמקורו מפשטות דברי הגמרא שהטעם
ש"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" הוא משום
שנאמר "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח
אתך" שמצב זה אינו שייך באם הודיעה תחילה שדעתו
לגרשה.

בעצם הדין צריך להבין, הלא מובא בגמרא על הפסוק
"וברותי מכם המורדים והפושעים" אלו תשע מידות
שאחד מהם "בני גרושות" שגמר בדעתו לגרשה, וכן
פסק הרמב"ם שלא יבוא עליה אחר שגמר בדעתו
לגרשה (איסורי ביאה פכ"א הי"ב) וא"כ כיצד יכול
לשאת אשה לימים כשהודיעה שנושא אותה לימים
ואח"כ יגרשנה והרי יש לה דין של גרושת הלב, וצ"ע.
והנה, כללות ענין הגלות הוא הגירושין שבין כנסת
ישראל והקב"ה שאומר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר
שלחתיה" ומשמעו של הפסוק שאין שאלה על

(67) אין אומרים שנתן לה מעות אלו באתננה ולשם זנות
בעל. (68) אף על פי שלא אמר לה הריני בועליך לשם
קידושין.

יח. נתיחד עמה בפני עדים⁶⁹ - והוא, שיהיו שני
העדים כאחד⁷⁰: אם היתה מגרשת מן הנשואין -
חוששין לה שמה נבעלה, והן הן עדי יחוד הן הן
עדי ביאה⁷¹; שפול המקדש בכיאה - אינו צריך
לבעל בפני עדים, אלא יתיחד בפניהן ויבעל, כמו
שבארנו. לפיכך צריכה גט מספק, והרי היא ספק
מקדשת⁷². ואם היתה מגרשת מן הארוסין - אין
חוששין לה, שהרי אין לבו גס בה.

(69) ולא ראוה נבעלת בפניהם. (70) ולא שאחד ראה אותם
בשחרית והשני בין הערביים, כי המקדש בעד אחד אין
חוששים לקידושיו ואפילו שניהם מודים. (71) כלומר, אף
על פי שלא ראוה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה
נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה, הואיל ולבם גס
זה בזה, ודאי לא פרושו זה מזה. (72) ואם יקדשנה אחר
תהיה מקודשת גם לשני מספק.

יט. הורו מקצת הגאונים, שפול אשה שתבעל בפני
עדים - צריכה גט; חזקה שאין אדם עושה בעילתו
בעילת זנות⁷³. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על
דעתם, עד שהורו, שמי שיש לו בן משפחתו⁷⁴ -
חוששין לו ולא תתיבם אשתו⁷⁵, שמה שתחר
שפחתו ואחר כך בא עליה⁷⁶. ויש מי שהורה,
שודאי שתחרה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת
זנות⁷⁷. וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד
מאד מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמוך עליהן. שלא
אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד,
או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי אשתו היא,
ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד
שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא
בועל; אבל בשאר הנשים - הרי כל זונה בחזקת
שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קדושין.
ואין צריך לומר בשפחה או כותית, שאינה בת
קדושין, שאין חוששין להן כלל; והרי הן הן מהן
בחזקת כותי ועבד עד שיודע בודאי שגשתתחרה
אמו או נתגירה.

(73) וכשהטעמת הראב"ד: "העמד בני ישראל ובנות ישראל
על חזקתן ובחזקת כשרות הן, שלא יתפרצו בפני עדים
לזנות". (74) הכנענית. (75) אם מת ולא הניח בנים אלא
בן זה בלבד. (76) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מן
השפחה אינו פוטר את אשתו מן הייבום, "שורע הבא מן
השפחה - עבדים ... וכאילו אינם. (77) שהרי בידו
לשחררה ואינו מניח היתר ועושה איסור.

כ. מי שהחזקה אשת איש, בין מן הנשואין בין מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁתַּבְּרִיא. וְדָבָר זֶה תִּקְנֶת חֲכָמִים הוּא, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַפְּקָדָה לְפָרוֹצִין, שֶׁהֵרִי אֵינָה יְכוּלָה לְשַׁמֵּר עֲצֻמָּה. לְפִיכֵךְ מְנַיְחָה וְנוֹשֵׂא אַחֲרָתָּה, וּמְאָכִילָה וּמְשַׁקָּה מִשְׁלָה⁸⁶. וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ בְּשֵׂאֵר פְּסוּת וְעוֹנָה, שֶׁאֵין פֶּחַ בְּכֵן דַּעַת לְדוֹר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבֵית אֶחָד. וְאֵינוֹ חַיֵּב לְרַפְּאֵתָהּ וְלֹא לְפָדוּתָהּ. וְאִם גִּרְשָׁה - הֵרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת⁸⁷. וּמִוְצִיָּאָה מִבֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ חַיֵּב לְחַזֵּר וְלְהַטְפִּיל בָּהּ⁸⁸.

84) שנאלמה, אינה שומעת ואינה מדברת. 85) אף על פי שאין לה דעת, שהאשה מתגרשת בעל כורחה ואין אנו צריכים דעתה. 86) שהרי הוא נותן לה כתובתה ומוכן לגרשה, אלא שהחכמים מנעוהו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר - לא חיבובהו לפרנסה. 87) שמן התורה מגורשת אם יודעת לשמור גיטה. 88) אבל חייב לתת לה כתובתה, שהרי נולד בה מום זה לאחר שנתארסה ונסתחפה שדהו.

~ יום רביעי ח' טבת ~

פְּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו נישואי קטנה, יתומה בחיי האב, מיאון של קטנה, גט מיאון, שלא להחזיר גרושתו, שלושת חודשי הבחנה.

א. אֵין נוֹשְׂאִין אֶת הַקְּטָנָה². וְהַנּוֹשֵׂא קְטָנָה יְתוּמָה³ וְלֹא רִצָּתָה בְּעַל - הֵרִי זֶה מְמַאֲנָתָּה וְהוֹלְכָתָּה, וְאֵינָה צְרִיכָה מְמַנּוּ גֵט; שֶׁאֵין קְדוּשִׁין שֶׁל קְטָנָה קְדוּשִׁין גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנָה⁴. וְכֵן קְטָנָה שֶׁהִשְׂיָאָה אֲבִיהָ וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קְטָנָה - הֵרִי הִיא פִּיתוּמָה בְּחַיֵּי אֲבִיהָ⁵, וְאִם נָשְׂאתָ כְּשֶׁהִיא קְטָנָה⁶ - הֵרִי זֶה מְמַאֲנָתָּה⁷.

2) שמה אם היתה גדולה לא היתה מתרצית (קידושין מא. וב'תוספות' שם. וכן בכתובות נז: וראה לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ט). 3) מאביה. 4) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ח "ש"אין קידושיה קידושין גמורים מן התורה אלא מדברי סופרים. והן תלוין, שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה וכו'". 5) כמו שכתב רבינו לעיל (פ"ג מהל' אישות הי"ב): "כיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם". אבל הנישואין הראשונים שע"י אביה הם נישואין גמורים מן התורה, ואינם נפקעים במיאון אלא ע"י גט ממש, כמבואר שם הי"א, ולעיל פ"ב מהלכות גירושין, הי"ח-יט. 6) בחיי אביה, אחרי שיצאה מרשותו, כנ"ל. 7) יבמות קט, א. וסדר מיאונה מבואר לקמן הי"ח, וכן ההבדל למעשה בין מיאון לגט, מבואר לקמן הי"ט, טז.

ב. הַחֲרֶשֶׁת⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׂוִיָּאָהּ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁹ כְּנִשְׂוִיָּאָה קְטָנָה, לֹא תִקְנֶה לָּהּ שְׁתֵּמָאָן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְנְעוּהָ מִלְּנִשְׂוִיָּאָהּ¹⁰.

8) שאינה שומעת ואינה מדברת. 9) כמבואר לעיל פ"ד

ש"שלחתי" אלא רק היכן ה"ספר כריתות". וא"כ יש לשאול הרי הקב"ה ידע שתהיה גלות ויהיו גירושין וא"כ היאך יכול היה להיות ענין הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל בשעה שהיה בדעתו של הקב"ה לגרשה. והביאור: בסוף הלכות יסודי התורה, כותב הרמב"ם: "דברי הפורענות שהנביא אומר... אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו... שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה". וכן כל אריכות הלשון בפרשת "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם כו'" אינה אלא לעורר את ישראל שיהיו מהנהגה בלתי רצויה זו וגם כאן "אפשר שיעשו תשובה ונסלח להם". ונמצא שהנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל לא היו מעולם "על מנת לגרשה" כי בוודאי לא רצה הקב"ה שיהיה ענין הגלות והזהיר את ישראל על כך, כדי שהנישואין יהיו באופן תמידי.

ההוראה מזה לכל יהודי, שצריך לדעת שהוא למעלה מהגבלות הטבע והעולם, ואף שמצד טבע העולם יכול לבוא למצב של "והשחתם", וכפירוש הרמב"ם על הפסוק "וקם העם הזה וזנה גו" - "הודיעו הבורא מנהגו של עולם" מכל-מקום אין הדבר מכריחו כלל וכלל, וגם אחרי שנמצא בגלות יש ביכולתו להופכה במהירות למצב של גאולה על ידי העסק בתורה שהיא בעלת הבית על מציאות העולם, על דרך שמצינו ברשב"י שכשנעצרו הגשמים אמר תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" ויררו גשמים.

(על פי יין מלכות סימן ס"ג)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

80) שנאמר: "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". 81) שנאו המשלח... כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות... ואפילו אם מצא בה ערוות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצוה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מיד אלא יהיה מתוך דבר... ויעשה חקירה יפה, אולי לא יצטרך לגרשה". 82) ומטעם זה כתב הרשב"א שאין מברכים על מצות גירושין, מפני שיש גירושין שהם בעבירה, כגון שלא מצא בה ערוות דבר ומגרשה מחמת שנאה.

כב. אִשָּׁה רְעָה בְּדַעוּתֶיהָ⁸³, וְשֵׂאִינָה צְנוּעָה כְּכַנּוֹת יִשְׂרָאֵל הַכְּשׁוּרוֹת - מְצוּה לְגַרְשָׁהּ, שֶׁנֶּאֱמָר: גֵּרֶשׁ לִי וְיֵצֵא מְדוּן. וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה מִשׁוּם פְּרִיצוּת - אֵין רְאוּי לְאָדָם כְּשֶׁר שִׁשְׂאָנָה, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: זֶה הוֹצִיא רִשְׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה מְכַנְּסֶיהָ.

83) במידותיה.

כג. מִי שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה⁸⁴ אֶשְׁתּוֹ - הֵרִי זֶה מְגַרְשָׁהּ בְּגֵט וְתִהְיֶה מְגֵרֶשֶׁת⁸⁵; אֲבָל אִם נִשְׁתַּטַּת - אֵינוֹ מוֹצִיא עַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הרי שנבדקה²¹ ולא נמצאו לה סימנים - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנים, הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו²², ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מצאה אחר שנבדקה²³, ונתקדשה לאחור - צריכה ממנו גט מספק²⁴. ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולך ספק ממזר משניהם²⁵.

(21) ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ. (22) ונפלו. הואיל ואילו הביאה סימנים הרי היא מקודשת קידושי תורה כשנבעלה אחר ההבאה, ספק תורה להחמיר. אבל אם לא בעלה, ובדקה ולא נמצאו לה סימנים, הרי היא עדיין קטנה וממאנת ואין חוששים שמא נשרו, שאפילו נשרו אינה אלא מקודשת מדבריהם, וספק מדבריהם - להקל (נדה שם, וכן בבבא-בבא קמא, א: "בודקין למיאונים" ובר"ף יבמות סוף פ"ג). (23) ולא נמצאו לה סימנים. (24) שמא כשנבעלה לראשון עדיין לא הביאה סימנים כלל, ונמצא שאינה מקודשת לו מן התורה, וממילא מקודשת היא לשני, כי גם בנוגע לשני יש להחמיר ולומר, שמא הביאה עכשיו ונשרו ומקודשת היא לו קידושי תורה מספק. ראה 'בית שמואל' סי' קנה, אות ל'. (25) אם תחזור לראשון אחרי שנתקדשה לשני ולא נתגרשה ממנו וילדה מן הראשון. ודין ספק ממזר מבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו הכ"א.

ו. קטנה שלא מצאה והגדילה²⁶, ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה²⁷. וצריכה גט מדברי סופרים²⁸. שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערות עד שנחוש לה שמא הביאה סימנים ותהיה ספק מקדשת²⁹, ולא בא עליה אחר שהגדילה³⁰ כדי שתהיה אשת איש גמורה³¹, ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות שהן מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה - תופסין בה קדושין של שני³². ואם גרש לא הראשון - יכנס השני³³. אבל אם גרש שני - לא יקנס ראשון, שמא יאמרו: החזיר גרושתו מאחר שנתארסה³⁴. ואם בא עליה שני קדם שגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שדומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה³⁵. ואין הולך מן השני ממזר³⁶. ואם בא עליה ראשון קדם שגרש שני - הולך ממזר³⁷.

(26) הגיעה לשתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, וגם הביאה שתי שערות. (27) נדה נב, א. (28) ולפיכך תופסים בה קידושי שני, אפילו אם לא נתגרשה מן הראשון, כפי שמבאר והולך. (29) מן התורה. (30) והביאה סימנים. (31) מקודשת ודאי. (32) מן התורה. (33) אם ירצה, וכמבואר בגיטין פט, ב. (34) שיאמרו לאחר שגרשה ראשון תחילה קידשה שני, ואסור להחזיר גרושתו משנתארסה, כמבואר בסמוך ה"ב (גיטין שם). והשווה לעיל פ"ט מהל' אישות הכ"ו.

מהל' אישות ה"ט, ופי"א ה"ד. (10) הואיל ולעולם ויכול למאן מפני חרשותה, אבל בקטנה יש גבול, וסובר אפייסנה כל שעה עד שיעבור זמן מיאונה (יבמות ק"ג. וברש"י). אבל בגט מתגרשת החרשת, כמבואר לעיל פ"ה הכ"ג.

ג. ממאנת היא הקטנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בין בפני בעלה בין שלא בפניו¹¹. וכשם שממאנת בפעל, כך ממאנת בזכר¹². וממאנת בפעל זה וממאנת בשני, אם נשאת לאחור, וכן בשלישי, אפילו כמה פעמים. כל זמן שהיא קטנה יש לה למאן¹³. וקטנה שלא מצאה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחור כשהיא קטנה - קדושיה הם הם מאוניה¹⁴.

(11) שם קז, א. במשנה כדברי בית-הלל. (12) אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני יבם - ממאנת בו ואינה צריכה חליצה (שם, כדברי בית-הלל). (13) שם. שלא כדברי בית-שמאי האומרים: "אין בנות ישראל הפקר אלא ממאנת וממתנת (מליארס לאחר) עד שתגדיל". (14) שם קח, א. שבקידושיה היא מגלה דעתה, שאין רצונה בבעלה הראשון. "ולכתחילה יש לבית-דין להזהר שלא להשיא יתומה קטנה במקום שנראה להם שתבוא לידי מיאון, ואין לדיין בזה אלא מה שענינו ראות" (שו"ע אה"ע"ז סי' קנה ס"א).

ד. עד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה¹⁵ או עד שידע שהיא אילונית¹⁶. כמה דברים אמורים?¹⁷ בשלא בא עליה הפעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד¹⁸; אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה - הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו¹⁹, הרי זו אינה ממאנת. ואינה צריכה בדיקה למאן, שחזקתה שהביאה סימנים²⁰.

(15) בת שתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, ואם הגיעה לגיל זה ולא הביאה שתי שערות - עדיין קטנה היא עד עשרים שנה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ג. (16) שהגיעה לגיל העשרים ולא הביאה שתי שערות ונראו בה סימני איילונית. ואם לא נראו בה סימני איילונית, עדיין קטנה היא עד שתהיה בת שלשים וחמש שנה (שם ה"ד). (17) שאם לא הביאה סימני נערה, יכולה למאן אע"פ שמלאו לה שתיים-עשרה שנה. (18) שאין קידושיה מן התורה אלא מדברי סופרים בלבד, שהרי קטנה היתה כשנתקדשה, ולפיכך כשנבדקה ולא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא וממאנת, שאפילו כבר הביאה שתי שערות ונשרו - אינה אלא מקודשת מדבריהם בלבד, ומספק אין אנו מחמירים בה להחזיקה גדולה. (19) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה". (20) שהרי היא מקודשת קידושי תורה, ובאיסור תורה עלינו להחמיר ולומר: חזקה כבר הביאה סימנים ואינה ממאנת, שהרי גדולה היא (נדה מו).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נגד רצונה, כמו שאמרו (פסחים קטז). "חייב לדרדקים": ומפני שיש לחוש שמא תניח בית בעלה ותלך לבית אמה, ושוב תתפייס ותשוב לבעלה, ושוב תחזור לבית אמה והרי זה כצחוק וגיחוך, וגם יש לחוש, שמא תפקיר עצמה באותן העתים שהיא בורחת מבעלה, ולפיכך כשהיא ממאנת בפני שנים ואומרת: אין רצוני בבעלי זה, אז היא מרגשת בכבוד עצמה ולא תשוב עוד אליו, וזהו שאמרו: נתקדשה לאחר - "קידושה הם הם מיאוניה", כיון שנתקדשה לאיש אחר, אין לחוש עוד שינהגו בה מנהג הפקר.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן פותבין לה: ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה, והותמין ונותנין לה. וזה הוא גופו של גט מאון⁴⁶. וגט מאון אינו כגט הגרושין, שנתניתו⁴⁷ מגרשה⁴⁸. ואינו צריך פתיכה לשמה, ולא מסירה⁴⁹, ולא דבר ממשפטי גט הגרושין⁵⁰. ואין פותבין בו טפסי⁵¹ הגט, שמה יראה כגט גרושין⁵², לפי שאינו אלא כמעשה בית דין⁵³.

(46) יבמות, שם. (47) של גט. (48) וכל עוד לא נתנו לה הבעל או שלוחו - אינה מגורשת, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ה"ב. ואילו גט מאון - אין צורך בנתינתו, אלא מעת מיאונה בפניהם נעקר קידושה. וכל עיקרו של גט מאון אינו אלא לראיה בידה שמיאנה. וכן שנינו (בבא מציעא פ"א מ"ח) "מצא . . . מיאונין הרי זה יחזיר" ואין חוששים שמא לא נתנו לה, הרי שאין צורך בנתינתו (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנה, יז). (49) כלומר, אינו צריך לא כתיבה לשם גט מאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (50) כגון דין תלוש, גט מאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (51) נוסח. (52) יבמות קז, ב. קח, א. שמתוך זה יבואו לאסור קרובותיה כדין גרושתו, ובאמת אינו כגט גירושין והוא מותר בקרובותיה, כמבואר לקמן הט"ו (מגיד-משנה). (53) תעודה בידה לראיה שמיאנה.

י. השנים שממאנת בפניהן צריכין שיהו מפירין אותה⁵⁴ ואת בעלה שמאנה בו⁵⁵. לפיכך⁵⁶, כל מי שראה אותה שמאנה ושמע מאוניה יש לו לכתב גט מאון לה אף על פי שאין מפירה⁵⁷. וכבר נהגו ישראל לכתב גט מאון בנסח זה:

(54) שקטנה זו כך שמה, שאם לא יכירה, יש חשש שמא יכתבו לקטנה זו שם של קטנה אחרת, ואם תמות הקטנה ההיא, יוציאו קרובה גט מאון זה כדי שלא יירשנה בעלה ויירשוהם (יבמות קו. ובר"ן שם). (55) שזוהי אשתו של פלוני בעלה, שאם לא ידעו את בעלה, יש לחוש שמא יש קטנה אחרת ששמה כשם קטנה זו, ויכתבו בגט מאון זה את שם בעלה של אותה קטנה. אבל אם מכירים את בעלה של זו שלפנינו, שוב אין לחוש שמא שם בעלה של קטנה אחרת כשם בעלה של זו, שכל-כך אין לנו לחשוש (מגיד-משנה). (56) הואיל ואין ממאנים אלא-אם-כן מכירים. (57) כי בוודאי לא הווקו השנים למיאונה טרם

(35) ראה לעיל פ"י, ה"ה: "בין שהיה בעלה פקח, בין שהיה חרש". והוא מ'ירושלמי' יבמות פ"ד, ה"א. והרי אם בעלה חרש אינה מקודשת אלא מדבריהם, ובכל זאת תצא מהשני אפילו היה פיקח וקידושיו קידושין גמורים הם, בגלל איסור אשת-איש מבעלה החרש (ביאור הגר"א אהע"ז סי' קנה, עד). (36) שמן התורה מקודשת היא לשני ומותרת לו, וכמו שאמרו (גיטין פ:): כל שנשאת לשני ע"י גט פסול (כשר מן התורה ופסול מדבריהם), הולד מן השני כשר. (37) מן התורה. שהרי אשת איש היא מן השני בקידושי תורה. וראה יבמות קט, ב.

ז. אי זו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד בת עשר שנים - בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם יודעת לשמר קדושיה³⁸, ושהן קדושין, לא שתשמר אותן פדרף שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן - הרי זו צריכה מאון³⁹; ואם אינה יודעת לשמר קדושיה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם⁴⁰. ופחותה מבת שש, אפלו יודעת לשמר - אינה צריכה מאון. ויתרה על בת עשר, אפלו סכלה ביותר⁴¹ - צריכה מאון. וכל מי שהשיאוה אחיה או אמה או קרובה⁴² שלא לדעתה - אינה צריכה למאן.

(38) כסף קידושיה. (39) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח, וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון", וכגירסת הרי"ף שם. וסתם פעוטות מגיל שש עד עשר, כל פעוט לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. (40) יבמות קז, ב. (41) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל - הואיל והיא יתירה על עשר, חזקה עליה, שהיא יודעת לשמור קידושיה (כסף-משנה בהל' אישות פ"ד ה"ז, והשווה דברי רבינו שם ולעיל פ"ב ה"ט). (42) יבמות, שם. ובי'ירושלמי' (שם פ"ג, ה"ב) אמרו: איזו לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה מלבושים נאים ומזכירים לה גבר (שתנישא לבעל). - שלא לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה בגדים נאים ולא מזכירים לה גבר (לפי גירסת הרשב"א שם).

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שני עדים: אין רצוני בפלוני בעלי, או: אין רצוני בקדושין שקדשוני אמי או אחי, וכיוצא בדברים אלו⁴³. אפלו היה אורחין מספין בבית בעלה⁴⁴, והיא עומדת ומשקה עליהן, ואמרה: איני רוצה בפלוני בעלי - הרי זה מאון⁴⁵.

(43) יבמות, שם. (44) ואלה ישתקו ולא יודיעו כלל על דבר מיאונה משום כבוד הבעל הסועדים אצלו, וגם לא הלכה אליהם במיוחד על דבר מיאונה אלא בהזדמנות הגשת הכיבוד אמרה מה שאמרה, ואולי מתוך טורח ורוגז הביעה את מיאונה לבעלה המטריחה. (45) שם קח, א. וכתב בספר 'מעשה רוקח': טעם המיאון תיקונו לטובתה, הואיל וקטנה היא אין כח ביד חכמים להכריחה לישוב תחת בעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68) מן התורה, מלקות ארבעים. (69) נבעלה לאחרים, כלשון הכתוב (במדבר ה, יג) "ונסתרה והיא נטמאה". (70) ועל כרחנו פסוק זה עוסק גם באשה שזינתה תחת בעלה, שאילו במחזור גרושתו - אפילו נתקדשה לשני ועדיין לא נטמאה - לוקה עליה, כמבואר לעיל. מעתה אמור, שלא זו כולל גם אשה שנטמאת תחת בעלה, שהוא לוקה עליה אם יבוא עליה - אפילו לא גירשה כלל. (71) שהיא מותרת לו, כמבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"ט, אבל "אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר לא יוכל בעלה . . . אחרי אשר הוטמאה. הכל בכלל, שאם נבעלו אסורין על בעליהן, פרט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה, שהיא מותרת . . . אבל אשת כהן באיסורה עומדת שהרי היא זונה" (לשון רבינו בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז). (72) הואיל ואילו נטמאה ודאי, הוא לוקה עליה מן התורה. (73) שהתרה בה בפני שנים אל תסתרי (=אל תתייחדי) עם איש פלוני, ונסתרה (=ונתייחדה) עמו בפני שנים (שראום מבחין) ושהתה עמו כדי טומאה, שאסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר, כמבואר לקמן בפ"א מהל' סוטה, ה"ב. (74) הבעל שלה. (75) מדבריהם, שהרי אין זה ודאי שנטמאה, אלא ספק. ואע"פ שאסורה עליו מן התורה, כמבואר בסוטה כח, א. וגם עובר עליה בלאו, כמבואר שם (ד). - אין לוקים על הספק, אלא מכת מרדות. מרדות - שמרד על דברי תורה, ומכים אותו לא במספר קבוע כ"אם לפי ראות עיני הדיין (נזיר פ"ד מ"ג, וברע"ב שם). וראה בפ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

טו. חרש שגרש פרמיזה, כמו שפארני⁷⁶, והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח⁷⁷ - אסורה לחזור לבעלה החרש⁷⁸, אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה ונשאת לחרש, ונתגרשה - מתרת לחזור לבעלה הפקח⁷⁹.

(76) לעיל פ"ב הי"ז, שאם נשא כשהוא חרש - מגרש ברמיזה. (77) שקידושו קידושין גמורים מן התורה. (78) כי איך יוכל להחזירה אחרי שנתקדשה קידושין גמורים לפיקח, ואסור להחזיר גרושתו משנתקדשה, ואפילו כשנתקדשה לחרש אחר אסורה לראשון, כי כשתיקנו חכמים קידושין לחרש, לא ייפו את כוחו יותר מהפיקח; שהחרש יהא מותר להחזיר גרושתו משנתקדשה לחרש כיוצא בו. (79) שאין קידושי החרש או נישואיו יכולים להרע לקידושי הראשון הפיקח שקידושי מן התורה, שהרי מן התורה אין נישואי החרש כלום, ולא תיקנו חכמים נישואין לחרש לקפח את קידושי הראשון, שהוא הפיקח ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"א ע"פ גירסת רבינו: "אשתו של פיקח שגירשה ונישאת לחרש, אין אני קורא עליה: לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" - מגיד-משנה).

טז. הממאנת (פאיש) - אינה מגרשת ממנו⁸⁰, ודינה עם בעלה שמאנה בו פדינה עם מי שלא קדשה מעולם⁸¹: היא מתרת בקרוביו, והוא מתר בקרובותיה, ולא פסלה מן הפהנה⁸². ואם נשאת

(יבמות שם. והשווה לקמן פ"ד מהל' יבום הכ"ט).

גט מאוין

יא. בְּכַף בְּשֵׁפֶת, כֶּף וְכַף יוֹם לְחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכַף לְמַגֵּן פְּלוֹנִי⁵⁸, מִיָּאָה פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּפִינֵנוּ, וְאָמְרָה: שְׂאֵמִי אוֹ אַחֵי הַטְּעוֹנִי וְהַשִּׁיאוֹנִי אוֹ קִדְשׁוֹנִי וְאִנִּי קִטְנָה לְפְלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי, וְהִשְׁתָּא גְלִיתִי דַעֲתִי קְדָמִיכוֹן⁵⁹ דְּלֹא צְבִינָא בֵּיהּ וְלֹא קְאִימְנָא עִמֵּיהּ⁶⁰. וּבְדִקְנָא⁶¹ פְּלוֹנִית דָּא וְאִתְּבַרַר לָנָא דַעֲדִיין קִטְנָה הִיא⁶². וּכְתַבְנָא וְחִתְמְנָא וְהִיבְנָא לָהּ⁶³ לְזִכּוֹת וְלְרֵאִיָּה בְּרִוְרָה. פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי עַד. פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי עַד⁶⁴.

(58) ליצירה או לשרות, כמבואר לעיל פ"ד הי"ב. (59) לפניכם. (60) שאיני רוצה בו ולא אעמוד עמו. (61) ובדקנו (ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ). (62) ויכולה למאן. (63) וכתבנו וחתמנו ונתנו לה. (64) ראה נוסח המיאון ב'ירושלמי' סנהדרין פ"א ה"ב, ובתלמוד בבלי יבמות ק, ב. וב'אוצר הגאונים' יבמות חלק התשובות סי' תקלב-תקלד. ובשו"ע אהע"ז סי' קנה סכ"ב: "וממאנת אפילו בזמן הזה, וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו ודלא כיש מחמירים שאמרו שאין בת ממאנת בזמן הזה כלל".

יב. הַמְּגַרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר, אִף עַל פִּי שְׂלֵא בַעְלָהּ - נֶאֱסְרָה עַל הָרֵאשׁוֹן⁶⁵. וְאִם הַחֲזִירִי הָרֵאשׁוֹן וּבַעְלָהּ - לֹקְהָ, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא; שְׂנֵאמַר: לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרֵאשׁוֹן⁶⁶ וְגו'.

(65) יבמות יא, ב. (66) ולמעלה מזה כתוב: "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", והיתה - לשון הויה, שהיא קידושין, שאפילו רק נתקדשה לאחר - אסורה לראשון (רש"י, שם). השווה פ"ט מהל' סנהדרין ה"ד, 'ספר המצוות' לא-תעשה קנד. אבל אם חזר הראשון וקידשה ועדיין לא בעלה - אינו לוקה, כמבואר בקידושין עח, א.

יג. זָנְתָה עִם אַחַר פְּשָׁהּ גְרוּשָׁה - מִתְּרַת לְחֹזֵר לְבַעְלָהּ⁶⁷; שְׂנֵאמַר: וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר - הִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר, שֶׁהִיא הַקְּדוּשִׁין, הִיא שְׂאוּסְרַת אוֹתָהּ עַל בַּעְלָהּ לְחֹזֵר לוֹ.

(67) סוטה יח, ב במשנה שם.

יד. וּבְכָלֵל לְאוֹ זֶה, שֶׁפֶל אִשָּׁה שְׂזוּנָתָה תַּחַת בַּעְלָהּ - נֶאֱסְרָה עָלָיו וְלֹקְהָ עָלֵיהָ⁶⁸; שְׂנֵאמַר: אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמָאָה⁶⁹ - וְהָרִי נִטְמָאָה⁷⁰. אֲלֵא אִם פֶּן הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ יִשְׂרָאֵל שְׂנֵאֲנָסָה⁷¹. לְפִיכֹף⁷², כֵּל אִשָּׁה שְׂנֵאֲסְרָה עַל בַּעְלָהּ עַל יְדֵי קְנוֹי וּסְתִירָה⁷³, אִם בַּעַל אוֹתָהּ⁷⁴ - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת⁷⁵. וְאִם עָבַר וְהַחֲזִירָה אַחֵר שְׂגֵרָשָׁה - יוֹצִיא בְּגֵט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיום שנתגרשה או שמת בעלה בוי⁹¹ וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי שיידע אם היא מעברת או אינה מעברת⁹², להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני⁹³.

90) לא תתקדש, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ב. 91) יבמות מא, א. ומג, א. וכן ב'ירושלמי' שם, פ"ד הי"א: "תשעים יום שלמים". 92) שזמן הכרת העובר - שלשה חדשים, זכר לדבר: "ויהי כמשלוש חדשים ויוגד ליהודה לאמר וגו' הנה הרה וגו'" (בראשית ל, כד), כמבואר ב'ירושלמי' שם. 93) שלא תלד בן, ספק בן תשעה חדשים לבעל הראשון או בן שבעה לאחרון, והתורה אמרה (שם יז, ז) "להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו" - להבחין בין זרע של ראשון לאחרון, שאין השכינה שורה אלא על הוודאים (יבמות מב. וברש"י) וראה בפ"כ מהל' איסורי ביאה הי"ח"ט.

יט. ומיום פתיבת הגט מונין למגרשת. ואפלו היה על תנאי⁹⁴, או שלא הגיע לידה אלא לאחר פמה שנים⁹⁵ - מיום הפתיכה מונין⁹⁶, שהרי אינו מתניח עמה משפתבו לה⁹⁷.

94) ועדיין לא נתקיים התנאי. 95) כגון ששלח גט לאשתו ונשתהה שליח בדרך. 96) גיטין יח, א. 97) ראה לעיל פ"ג ה"ה, ופ"ח ה"ב.

כ. וגזרת חכמים היא, שאפלו אשה שאינה ראויה לילד⁹⁸, ואפלו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין - צריכה להמתין תשעים יום. אפלו קטנה או זקנה או עקרה⁹⁹ או אילזנית¹⁰⁰, ואפלו בעלה במדינת הים או חולה או חבוש בבית האסורין, ואפלו בתולה מן הארוסין - צריכות להמתין תשעים יום¹⁰¹.

98) מחמת סם או חולי. 99) "שנעקר רחמה וניטלה האם שלה" (לשון רש"י יבמות מב:). 100) מפורש לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד"ו. 101) גזרו שאינה ראויה לילד - מחמת הראויה לילד, שלא תחלוק בין אשה לאשה (יבמות שם).

כא. שפחה שנספתחררה וגזירת שנתגירה¹⁰² - ממתנין תשעים יום. ואפלו גר ואשתו שנתגירו - מפרישין אותן תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שנוזע בקדשה לזרע שלא נזרע בקדשה¹⁰³. וכן יפת תארה¹⁰⁴, אף על פי שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה¹⁰⁵ - צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הולד. והשלשים¹⁰⁶ מפלל התשעים¹⁰⁷.

102) והיו השפחה והגירות נשואות לבעליהן בעבודתן או בגיותן. אבל היו פניות אינן צריכות להמתין, שהמזנה אינה צריכה להמתין, כמבואר בהלכה הבאה. 103) לפני גירותם (יבמות מב. וראה שם לה). וראה ב'תוספות' שם מב, א. ובשו"ע י"ד סי' רסט ס"ט. 104) שנלקחה בשביה

לאחר, וגרשה האחר או מת או מאנה בו - מתרת לחזור לראשון⁸³. ולא עוד, אלא אפלו גרשה הראשון והחזירה, ומאנה בו, ונשאת לאחר שמת או שמתה בו, וגרשה האחר - מתרת לחזור לראשון; שכל היוצאת במאון, אף על פי שקדמו גט - הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם, ומתרת לחזור לו. אבל המגרשה את הקטנה בגט, ונשאת לאחר, ומאנה בו - אסורה לחזור לראשון, מפני שיוצאת ממנו בגט, אף על פי שיוצאת מן האחרון במאון⁸⁴. ואין צריך לומר אם גרשה האחרון או מת⁸⁵. וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו, כשאר הגרושות, אף על פי שיוצאת מן האחרון במאון⁸⁶.

80) שתיאסר לקרוביו והוא בקרובותיה, המבוארים בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז, ובביאורנו לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ט"ו. 81) שהמאון עוקר את הקידושין למפרע. 82) יבמות קח, א. 83) שם. שהמאון שלאחר-כך גילה עליה שקטנה היא וביטל הגט הקודם. 84) ואין מיאון חבירו מבטל גט שלו, כי חוששים אנו מתוך שהיא מכרת ברמיותו וקריעותו של הראשון, ילך הלה וישדלה למאן בשני כדי שתחזור אליו, שהרי היא אוהבתו, שלא מיאנה בראשון אלא נתגרשה ויצאה ממנו שלא לדעתה. אבל מיאון שלו מבטל גט שלו, ואין חוששים שמה ישדלה ברמיותו כשתנשא לאחר וישבשנה, כדי שתחזור אליו, שהרי ניסה לפייסה בהיותה תחתיו ולא נתפייסה, שהרי מיאנה בו ויצאה ממנו (שם קח:). 85) שלא מיאנה כלל ולא עקרה את גירושה הראשונים, שבוודאי אסורה לחזור לראשון (שם). 86) כאמור, שאין מיאון חבירו מבטל גט הראשון, ואפילו קרוביו שאינה מכרת ברמיותיהם, נאסרה עליהם, גזירה משום בעלה (שם וברש"י).

יז. הממאנת ביבם⁸⁷ - אסורה לאביו, מפני שגזרת פכלתו בעת שמת בנו⁸⁸; אכל לשאר קרובים - מתרת. לפיכך, אם מאנה באחד מן היבמין - מתרת לאחיו⁸⁹.

87) כמבואר לעיל ה"ג. 88) שהרי הועילו לה נישואי הבעל המת, ליפול לפני היבם להצריכה מיאון כדי שתוכל להנשא לאחרים, ומשום מראית עין אסורה לו (שם קז:). 89) ואינה כגרושת האח, שכבר אמרנו מיאון עוקר את הקידושין למפרע (שם). ומכאן למד רבינו שמוותרת גם לשאר קרובי המת. ולדעת הרמב"ן אסורה לשאר קרובים כשם שאסורה לאביו, ואינה מותרת אלא לאחיו משום מצות יבום, שאפילו עקרה זיקת יבום מאח אחד, עדיין מותרת לשאר אחיו משום מצות יבום. והכל מודים, שאם לא נשאר יבם אחר מיתת בעלה, אין לה במי למאן וממילא אסורה בקרוביו (מגיד-משנה).

יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה - הרי זו לא תנשא ולא תתארס⁹⁰ עד שתמתין תשעים יום, חוץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְמִי הִיא מְעַבְרָת, שְׂמָא יִזְיק הַיֶּלֶד בְּשַׁעַת
תְּשֻׁמִּישׁ¹²², שְׂאִינוּ מְקַפֵּיד עַל בֶּן חֲבֵרוֹ. וּמִנִּיקָה -
שְׂמָא יִתְעַבְרָ¹²³ הַחֲלָב, וְהוּא אֵינוּ מְקַפֵּיד לְרַפְּאֵת
הַחֲלָב בְּדַבְרִים הַמּוֹעִילִין לְחֲלָב כְּשִׁיתְעַבְרָ¹²⁴.

120) שמת, או גירשה והיא מעוברת ממנו.
121) שנתארמלה או נתגרשה, והיא מיניקה את בנה שילדה
ממנו. 122) בהיותה מעוברת (יבמות מב.). 123) יזדהם
ע"י שתתעבר ממנו, והחלב נעכר לאחר שלשת חדשי עיבור
(כתובות ס:). או ע"י מאכלים רעים המעכרים החלב,
כמבואר שם. 124) או להאכיל את בן חבירו ביצים וחלב
כשם שמקפיד על בנו כשחלב אמו נעכר, ומתוך שאשה
בושה לבוא לבית-דין, היא נמנעת מלתבוע את יורשי בעלה
הקודם, ונמצא בנה מת ברעב (יבמות מב.). ומינקת חבירו
שנתגרשה ממנו אע"פ שאינה משועבדת להניק את בנו, ואם
רצתה מחזירה לו את בנו והוא מטפל בו, כמבואר לעיל
פכ"א מהל' אישות הט"ז - כל זה כשלא הניקה אותו עד
שהכירה, אבל אם הכירה - אין מפרישים אותו מאמו, שמה
יבוא לידי סכנה, כמבואר שם.

כו. כִּמָּה הוּא זְמַן הַנִּיקָה? אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים
חֳדָשׁ¹²⁵. חוץ מיום שנולד בו ומיום שנתאָרְפָה בו.

125) כתובות, שם. והוא-הדין למעוברת חבירו שאינה
מתרת להארס עד שיעברו כ"ד חדשי הניקה לאחר שתלד.
ובשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"א פסק: "בין שהיא אלמנה בין
שהיא גרושה בין שהיא מזנה, ויש להקל במופקרת לזנות
כדי שיהא בעלה משמרה".

כז. כִּשְׁם שְׂאִסוּר לְשֵׂא כֶּף אִסוּר לְאָרֶס עַד אַחַר זְמַן
זֶה. אִפְלוּ נִתְנָה בְּנָה לְמִנִּיקָה או שְׂגַמְלָתוּ בְּתוֹךְ
אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֳדָשׁ - לֹא תִנְשָׂא¹²⁶. מֵת בְּנָה -
מִתְרַת לְנִשְׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא תִהְרַגְנָה¹²⁷.

126) שגמלתו מחמת שרוצה להנשא (כתובות שם, וברש"י).
127) כדי להנשא, כי אינה חשודה על כך (שם).

כח. עֵבֶר וְנִשְׂא מְעַבְרָת או מְנִיקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה -
יֹצֵיא בְּגֵט, וְאִפְלוּ הִיָּה כֶּהֵן¹²⁸. וְאֵם הִיָּה יִשְׂרָאֵל -
יִחְזַרְנָה אַחַר אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֳדָשׁ שֶׁל מְנִיקָה.
נִשְׂא וְכֵרַת, וְלֹאֲחַר זְמַן בָּא וְיִשָּׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אֵין
בְּכֶף פְּלוֹם¹²⁹. אִרְס מְעַבְרָת או מְנִיקָה - אֵין פּוֹפִין
אוֹתוֹ לְהוֹצִיא¹³⁰. וְלֹא לְכַנְס¹³¹ עַד אַחַר זְמַן הַנִּיקָה
או עַד שְׁיָמוּת הַיֶּלֶד.

128) שלא יוכל להחזירה עולמית משום גרושה (יבמות לו:
ולז.). אבל המארס בתוך תשעים יום האמור לעיל ה' כד,
אינו חייב להוציא בגט אלא מפרישים אותם בלא גט, כי
כאן החמירו משום סכנת הוולד, וגם משום שהזמן הוא
ארוך קשה להם להשתמר, אבל למעלה הזמן קצר רק
שלשה חדשים ויכולים להשתמר (מגיד-משנה).
129) ומותרת לו, שהרי ברה, ובריחתו מצילתו, כמבואר
לעיל ה' כד. 130) שלא אמרו: "יוציא" אלא אם נשא,

בגיותה בצאת ישראל למלחמה על אויביו, כאמור בתורה
(דברים כא, יא). 105) לבכות את אביה ואמה עד שתקבל
על עצמה להכנס תחת כנפי השכינה, כמבואר בפ"ח מהל'
מלכים ה"ה. 106) של בכיה. 107) יבמות מת, ב.
השווה הל' מלכים שם ה"ו. אבל על הביאה הראשונה
שלפני נישואיה בשעת שבייתה, אין אנו חוששים משום
הבחנה, שאותו בן אם יוולד לו מביאה ראשונה אינו נחשב
זרעו כלל, כי בנך הנולד מן הגויה אינו בנך, כמבואר שם
ה"ח (כסף-משנה שם).

כב. הַמְמַאֲנֵת אֵינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין¹⁰⁸. לֹא גָזְרוּ אֶלָּא
בְּגְרוּשָׁה. וְכֵן הַמְזַנָּה¹⁰⁹ אֵינָה צְרִיכָה לְהִמְתִּין, מִפְּנֵי
שְׂמִשְׁמִרַת עֲצָמָה שְׁלֹא תִתְעַבְרָ¹¹⁰. וְכֵן אֲנִיסָה¹¹¹
וּמִפְתָּה אֵינָן צְרִיכוֹת לְהִמְתִּין.

108) שהרי קטנה היא ואינה ראויה ללדת, ואין לגזור בה
משום גדולה, שגדולה אינה ממאנת (יבמות לד: וברש"י).
109) אפילו גדולה. 110) "אשה מזנה מתהפכת [שיצא
הזרע] - שלא תתעבר" (שם לה.). 111) אף-על-פי
שהאונס בא עליה לפתע פתאום - משתמרת היא שלא
תתעבר, כמבואר בכתובות לז, א.

כג. מִי שְׂנִשְׂאָת בְּטַעוּת, וְנוֹדַע שֶׁהִיא אִסוּרָה
לְבַעֲלָהּ¹¹², וְהוֹצִיאָהּ בֵּית דִּין מִתְּפִחְתֵּיו, אִם הִיָּתָה
קְטָנָה שְׂאֵינָה רְאוּיָה לִילֵד - אֵינָה צְרִיכָה
לְהִמְתִּין¹¹³; שְׁזָה¹¹⁴ דְּכָר שְׂאֵינוּ מְצוּי הוּא¹¹⁵, וְכָל
דְּכָר שְׂאֵינוּ מְצוּי בְּרַב לֹא גָזְרוּ בּוֹ¹¹⁶.

112) כגון שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה
הוחלפו של זה בשל זה (יבמות לג:). 113) שם.
114) נישואי טעות בעבירה. 115) יבמות לה, א. ודוקא
קטנה, שאינה ראויה לילד, וכל איסורה אינו אלא מחמת
גזירה משום גדולה, אבל גדולה שאסורה מן הדין - צריכה
להמתין משום חשש ממזרות, שהרי סבורה כי זה בעלה
ואינה מתהפכת. 116) בבא-מציעא מו, ב. והשווה הל'
יום-טוב פ"א ה"כ.

כד. הַמְאָרֶס בְּתוֹךְ תְּשַׁעִים יוֹם - מְנַדִּין¹¹⁷ אוֹתוֹ.
אִרְס וְכֵרַת - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸. פְּנַס בְּתוֹךְ תְּשַׁעִים
יוֹם - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ¹¹⁹ עַד אַחַר זְמַן, וְיַעֲמֵד עִם
אִשְׁתּוֹ.

117) מרחיקים אותו מתוך הקהל על שעבר על דברי
חכמים, ולא יושבים בארבע אמותיו וכו', כמבואר בפ"ז
מהל' תלמוד תורה ה"ד. 118) יבמות לז, א. בריחתו
מצילתו מן הנידוי, רמז לדבר: "גלות מכפרת עון", כמבואר
בסנהדרין לז, ב (מגיד-משנה). 119) ואינו מוציאה בגט,
ולפיכך אפילו היה כהן - מחזירה לאחר זמן (וראה להלן
בהכ"ח). ולדעת הראב"ד בין אירס בין כנס, מנדים אותו עד
שיגרש בגט.

כה. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים, שְׁלֹא יִשָּׂא אָדָם מְעַבְרָת
חֲבֵרוֹ¹²⁰ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ¹²¹. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִזְרַע יָדוּעַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פֶּא הַבְּעַל וְעָרַעַר: אִם אָמַר: לֹא נִתְּתִי לָהּ, אֶלָּא נָפַל מִמֶּנִּי וּמִצָּאָה אוֹתוֹ - אֵינּוּ נֶאֱמָן, שֶׁהָרִי הוֹדָה שֶׁקָּתְבוּ לָהּ¹⁰ וְהָרִי הוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָה; אֶבֶל אִם אָמַר הַבְּעַל: עַל תְּנַאי הָיָה¹¹, פְּקֻדוֹן הָיָה, מְעוֹלָם לֹא קִתְּבִיתִי, מְזִיפָה הוּא¹² - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמִי אוֹ בְּעַדֵי מְסִירָה¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁴. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם - אֵינָהּ מְגַרְשֶׁת לְהַיּוֹת מִתְּרַת לְאַחֲרֵים, אֶבֶל פְּסָלָה נִפְשָׁה מִכְּהֵנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁵; שֶׁהָרִי פְּסָלָה עֲצָמָה בְּהוֹדָאת פִּיהָ, וְעֲשָׂתָה עֲצָמָה בְּחַתִּיכָה שֶׁל אֶסוּר¹⁶.

אבל אם קידש - לא הוזכר (יבמות, שם) שיוציא. וכן יש להוכיח ממה שאמרו (כתובות ס.) "מינתק שמת בעלה . . לא תתארס ולא תינשא", ואם כשאירס צריך לגרש - למה לו לשנות: "ולא תינשא" הרי כבר גירשה, אלא ודאי שאינו חייב לגרשה, ולפיכך משמיעה הברייתא חידוש, אע"פ שאירס - לא ישא (תוספות' יבמות שם, וכן בבאור הגר"א לאהע"ז ס"י יג, יב). (131) הלשון דחוק, ובכתי" התימנים: ולא יכנס, וכן הנוסח בשו"ע אהע"ז ס"י יג, סי"ב.

~ יום חמישי ט' טבת ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) כלל בו רבינו נאמנות האשה והבעל לומר שנתגרשו, הכחשות שתי כתי עדים בענין זה, ערעור הבעל על הגט, נאמנות האשה לומר מת בעלה, ונאמנות עד אחד ועדים פסולים בענין זה, הכחשות בענין הנ"ל.

א. הָאִשָּׁה שֶׁפָּאָה וְאָמְרָה: אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי וּגְרוּשָׁה אֲנִי - נֶאֱמַנְת; שֶׁהָפָה שְׂאֶסֶר הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר². הַחֻזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: גְּרָשְׁנִי בְּעָלִי - אֵינָה נֶאֱמַנְת³ לְהִתִּיר עֲצָמָה לְשׁוֹק⁴, אֶבֶל פְּסָלָה עֲצָמָה לְכַהֵנָה לְעוֹלָם⁵. וְאִם מֵת בְּעָלָה - חוֹשְׁשִׁין לְדַבְרֶיהָ, וְחוֹלְצֵת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁶.

2) כתובות כב, א. ואפילו אמרה: גרושה אני, לאחר כדי דיבור, הרי היא נאמנת להתיר עצמה, שהרי אינה עוקרת דיבורה הראשון (אשת איש הייתי) אלא פוטרת את עצמה מצד אחר מצד הגירושין, ולא עוד אלא אפילו דיבורה הראשון משמעו כך: אשת איש הייתי, ועכשיו פנויה אני (מגיד-משנה). 3) הואיל ואין גיטה בידה, ואפילו אם נשאת - תצא, כמבואר שם כג, א. 4) להנשא לאחר. ובכתי" התימנים, תיבה זו אינה. 5) כי לדבריה גרושה היא וגרושה אסורה לכהן, "שעשתה עצמה (לכהן) כחתיכה של איסור", לקמן סוף ה"ג. 6) שמה גרושה היא, וגרושת אחיו אסורה לו, וכיוצא בזה ביבמות קיח, ב. והשווה פ"ג מהל' יבום הי"ד.

ב. הָיָה לָהּ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהִיא גְרוּשָׁה, אָף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם גֵּט - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא לְכַתְּחָלָהּ. הוֹצִיאָה גֵּט מִתַּחַת יָדָה וְאָמְרָה: גְּרָשְׁנִי בְּעָלִי בְּזָה - הָרִי זֶה נֶאֱמַנְת וְתִנְשָׂא בּוֹ, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְקַיֵּם⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹.

7) ואפילו אומרים: עכשיו נתגרשה, והיא טוענת נאבד גיטי או נקרע הרי הם נאמנים (מגיד-משנה להלן ה"ו). וכן אמרו (כתובות פט.) "כשאין שם עידי גירושין", משמע מזה אילו היו לה עדים היא נוטלת כתובתה, ומכאן שהיא מותרת להנשא, כי כל שאינה יכולה להנשא - אינה גובה כתובתה (ביאור הגר"א לאהע"ז ס"י קנב, יא). 8) שלא זיהו חתימת העדים. 9) לעיל פ"ז הכ"ד, ושם בבאורנו הבאנו הוכחות לדין זה. ולדעת הראב"ד אינה נאמנת עד שיקויים הגט.

10) וכן אמרו (בבא-מציעא כח.). "הוא אומר סימני הגט, והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה", הרי שאפילו אין הגט בידה - אינו נאמן לומר: ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן, כל-שכן כשהגט בידה (ביאור הגר"א שם, סי' קנב, יד). 11) ולא נתקיים: 12) נראה שטענה אחת היא, ובכתי" התימנים: "לא כתבתי ומזוייף הוא". וכן הוא ב'טור' אהע"ז ס"י קנב: "או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם". 13) ע"י העדים שבפניהם מסר גט זה לידה, נדע שלא היה על תנאי או פקדון, שהם יודעים כל הפרטים. 14) לעיל פ"ז ה"ב, ע"פ הש"ס גיטין ט, א. ועדי מסירה נאמנים, כמבואר שם טז, ב: "מה אילו יאמרו בפנינו גירשה, האם לא יאמנו", וראה בהל' י"ד שם. 15) לעיל ה"א. 16) לשון הש"ס בכתובות כב, א.

ד. בָּאָה הִיא וּבְעָלָה, הִיא אוֹמְרַת: גְּרָשְׁתִּי וְאָבֵד גֵּטִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גְרָשְׁתִּיךְ - אָף עַל פִּי שֶׁהַחֻזְקָה אֵשֶׁת, הָרִי זֶה נֶאֱמַנְת; חֻזְקָה אֵין אִשָּׁה מְעַזָּה פְּנִיָה בְּפָנֶי בְּעָלָה¹⁷.

17) גיטין פט, ב. וראה למעלה פ"ד מהל' אישות הי"ג, ופט"ז הכ"ו.

ה. אָמַר הַבְּעַל: גְּרָשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי - אֵינּוּ נֶאֱמָן¹⁸. וְחוֹשְׁשִׁים לְדַבְרֵיהֶן, וְתִהְיֶה סִפְק מְגַרְשָׁת¹⁹. וְאֶפְלוּ הוֹדַת לוֹ שֶׁגְּרָשָׁה - אֵינּוּ נֶאֱמָן; שְׂמָא יִתְפַּוְּן²⁰ לְקַלְקֻלָּהּ²¹, אוּ בְּגִט²² בְּטַל גְּרָשָׁה וְהִיא אֵינָה יוֹדַעַת²³, [אוּ שְׂמָא תַּעֲזוּ פְּנִיָה בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאֱמִינָה, וְהִיא יוֹדַעַת]²⁴ כְּבֵד הָאֶסוּר שְׁלָהּ²⁵. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אִם אָמַת הַדְּבָר - הָרִי אַתֶּם קְיָמִים, גְּרַשׁ אוֹתָהּ עִתָּה בְּפָנֶינוּ.

18) להתירה להנשא (בבא-בבא קלה.). 19) שאסורה לכהונה אם ימות, וכן אינה מתייבמת אלא חולצת, שמה גרושה היא (שם). 20) ה'טור' (אהע"ז ס"י קנב) הביא: "מכויין". 21) להכשילה, שלאחר שתינשא תצא מזה ומזה. 22) אולי צריך להיות "ובגט". ובכתי" התימנים, תיבת "או" ליתא. 23) בזה יישב רבינו את הקושיא, למה לא תהא האשה עצמה נאמנת באמרה נתגרשתי (ראה למעלה ה"ד). 24) בדפוסי רומי וקושטא, אין כל הפיסקא הזאת המוקפת לפנינו בסוגריים מרובעים. 25) גם בזה יישב, למה לא תהא היא עצמה נאמנת, שכל נאמנותה היא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְּרַת לְכָל. וְאֵף עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהּ הַחֲזִיקוּהָ בְּאִשְׁתּוֹ
אִישׁ, הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן הָעִיד לְעֲצָמוֹ, אֵינָן
נֶאֱמָרִין.³³

(33) קידושין סה, ב.

יא. שְׁלִיחַ קְבֵלָה³⁴ שְׁהוֹצִיא גֵט מִתַּחַת יָדוֹ, וְהַפְעֵל
אוֹמֵר: מִזֶּנֶף הוּא - יִתְקַיֵּם בְּחֻמְתָּיו אוֹ בְּעֵדֵי
מְסִירָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.³⁵ אָמַר הַפְעֵל: לְפָקֶדוֹן נִתְּנוּ
לוֹ,³⁶ וְהַשְׁלִיחַ אוֹמֵר: לְגִירוּשֵׁינִי נִתְּנוּ לִי - הַשְׁלִיחַ
נֶאֱמָר.³⁷ וְכֵן אִם הָיָה הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הָאִשָּׁה,
וְהָיָה אוֹמֵר: שְׁלִיחַ זֶה נִתְּנוּ לִי, וְהַשְׁלִיחַ אוֹמֵר: כֵּן
נִתְּנוּ לָהּ וְלְגִירוּשֵׁינִי נִתְּנוּ לִי, וְהַפְעֵל אוֹמֵר: לֹא
נִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא לְפָקֶדוֹן - הַשְׁלִיחַ נֶאֱמָר וְהָיָה
מְגִרְשָׁה.³⁸

(34) שעשאתו האשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה, ומשיגיע
הגט לידו - תתגרש כאילו הגיע לידה, כמבואר לעיל פ"ו
ה"א. (35) לעיל ה"ג, בד"ק אשה עצמה המוציאה גיטה
מתחת ידה, והוא הדין לשלוחה. (36) שיהא מוכן לגרש
בו כשירצה, ולא בתורת שליח קבלה, שתהא קבלתו כקבלת
האשה. (37) שהרי האמינו כשמסר הגט לידו (גיטין סד.
כרב חסדא). ואפילו אם שלשתם בעיר אחת, אין אומרים
אילו היה נותנו לגירושין היה נותנו ישר ליד האשה (שם
וברש"י. וכן פסק הר"ף בתשובותיו). (38) ואין אומרים
שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה
להחזירו לידו - הריהו כאילו עדיין בידו (בית שמואל'
אה"ע"ז סי' קמא ס"ק פג).

יב. אָבָד הַגֵּט, אָף עַל פִּי שְׁהַפְעֵל אוֹמֵר לְגִירוּשֵׁינִי
נִתְּנוּ לְשִׁלְיָחִי וְהַשְׁלִיחַ אוֹמֵר נִתְּנוּ לָהּ³⁹ - הָרִי זֶה
סָפֵק מְגִרְשָׁתָּהּ⁴⁰; שְׁהָרִי הַחֲזִיקָה אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְאֵין פֶּאֶן
אֶלָּא עַד אֶחָד וּבַעַל. וְאֶפְלוּ אִמְרָה הָאִשָּׁה: בְּפָנֵי
נִתְּנוּ לוֹ לְגִירוּשֵׁינִי וְנִתְּנוּ הַשְׁלִיחַ לִי - הוֹאִיל וְהַפְעֵל
וְהַשְׁלִיחַ סוֹעֵדִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שְׁתַּעֲזוּ פָּנֶיהָ, וְשָׂמָּה
לֹא נִתְּגַרְשָׁה.⁴¹

(39) מלשון זה משמע, שבשליח הולכה ידובר כאן, ואינה
מתגרשת אלא עד שיגיע הגט לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה,
כי בשליח קבלה אין צורך שיאמר: נתתו לה, שאפילו לא
נתן לידה מתגרשת. (40) אולי שליח עשה שליחותו,
ומתוך שספק הוא, הולכים בו להחמיר, וחולצת ואינה
מתייבמת. וכן אם נתקדשה לאחר, צריכה גט משני (גיטין
טד:). "שאין אומרים באיסורין: חזקה שליח עושה
שליחותו להקל אלא להחמיר" (פ"ד מהל' תרומות ה"ו).
(41) גיטין, שם.

יג. שְׁלִיחַ קְבֵלָה שֶׁקָּבַל גֵּט לְאִשָּׁה וּשְׁלַחוּ לָהּ בְּפָנֵי
שְׁנֵי עֵדִים⁴², וְהִגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ וְנִטְּלָתוּ, וְהָרִי הַגֵּט
יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהָיָה אֵינָה יוֹדַעַת אִם בְּעֵלָהּ
שְׁלַחוּ⁴³ לָהּ אוֹ שְׁלִיחַ קְבֵלָה שְׁלָחָה אוֹ שְׁלַחוּ שָׁל
בְּעֵלָהּ⁴⁴ - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁴⁵

מפני שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, אבל כאן כשהבעל
מסייע - יכולה להעז, וראה גיטין סד, ב.

ו. שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִתְּגַרְשָׁה', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא
נִתְּגַרְשָׁה', אֶפְלוּ הַפְעֵל עוֹמֵד וְהָיָה אוֹמֵר לֹא
'גִרְשָׁתִּי' - הָרִי זֶה בְּחֻמְתָּהּ אִשְׁתּוֹ אִישׁ גְּמוּרָה, מִפְּנֵי
שְׁהָעֵדִים סוֹמְכִין אוֹתָהּ וְאֶפְשָׁר שְׁתַּעֲזוּ פָּנֶיהָ. לְפִיכָךְ,
אִם נִשְׂאָת - תִּצְאָה²⁶ וְהוֹלֵךְ מִמֶּזֶר.

(26) כתובות כב, ב. וגיטין שם.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמְרוּ 'עֲכָשְׁוּ
נִתְּגַרְשָׁה', שְׁהָרִי אוֹמְרִין לָהּ: אִם אָמַת הַדְּבָר -
הוֹצִיאִי גֵט²⁷; אֶבֶל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים 'מִפְּמָה יָמִים
נִתְּגַרְשָׁה' - יֵשׁ לוֹמֵר אָבָד הַגֵּט. וְהוֹאִיל וְהָיָה
אוֹמֵר 'גְּרוּשָׁה אֲנִי בְּיָדָי', וּשְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין לָהּ,
אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁנַיִם מְכַחֲשִׁין אוֹתָן, אִם נִשְׂאָת
לְאֶחָד מְעִידָה - לֹא תִצְאָה²⁸; שְׁהָרִי הָיָה וּבְעֵלָהּ
יוֹדַעִין בְּיָדָי שְׁהָיָה מִתְּרַת, וְחֻזְקָה הָיָה שְׁאֵין
מְקַלְקֵלִין עֲצָמוֹן. אֶבֶל אִם נִשְׂאָת לְאַחַר, הוֹאִיל
וְהַדְּבָר אֶצְלוֹ סָפֵק; וְכֵן אִם אָמְרָה 'אֵינִי יוֹדַעַת',
אֶפְלוּ נִשְׂאָת לְאֶחָד מְעִידָה - הָרִי זֶה תִּצְאָה²⁹ וְהוֹלֵךְ
סָפֵק מִמֶּזֶר.

(27) ואילו לא היו עדים מכחישים כנגדם, היתה מגורשת אם
טוענת נאבד הגט (מגיד-משנה, וראה למעלה הערה ו).
(28) כתובות, שם. וראה להלן הכ"ג, ולמעלה פ"י הט"ז.
(29) כתובות, שם.

ח. אָמְרוּ שְׁנַיִם 'רְאִינוּהָ שֹׁנֵת גִּירוּשָׁה', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים
'לֹא רְאִינוּהָ', אִם הָיוּ פְּלִים שְׂרוּיִם בְּחֻצֵּר אַחַת - הָרִי
זֶה לֹא תִנְשָׂא³⁰; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצְאָה וְהוֹלֵךְ כְּשֶׁר,
שְׁפָנֵי אָדָם עֲשׂוּיִין לְגִרְשָׁה בְּצִנְעָה.³¹

(30) משום לזות שפתים, שיאמרו אילו נתגרשה היה קול
לדבר (רש"י כג.). (31) שם כג, א. ואין טענת לא ראינוה
- ראינה. וראה למעלה פ"ט מהל' אישות ה"ל.

ט. הָאִשָּׁה שְׁלֹא הַחֲזִיקָה אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וּבָא עַד אֶחָד
וְאָמַר: אִשְׁתּוֹ אִישׁ הָיָה וְנִתְּגַרְשָׁה, וּבָא עַד אֶחָד
וְאָמַר: לֹא נִתְּגַרְשָׁה - הָרִי שְׁנֵי הָיָה מְעִידִין שְׁהָיָה
אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְאֶחָד מְעִיד שְׁהָיָה גְּרוּשָׁה, וְאֵין דְּבָרֵינוּ
שָׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם. וּלְפִיכָךְ לֹא תִנְשָׂא, וְאִם
נִשְׂאָת - תִּצְאָה.³²

(32) כתובות, שם. ולענין קידושין אינו כן, שהרי שניהם
מעידים שפנויה היתה קודם שנתקדשה, וכמבואר למעלה
פ"ט מהל' אישות ה"א.

י. אִשָּׁה וּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ מְמַדִּינָה אַחֲרַת, זֶה
אוֹמֵר: זֶה אִשְׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי, וְזֶה אוֹמֵר: זֶה אִשְׁתִּי וְזֶה
עַבְדִּי, וְהָאִשָּׁה אוֹמֵר: שְׁנֵי הָיָה עַבְדִּי - הָרִי הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

טז. והפל נאמנים להעיד לה עדות זו, חוץ מחמש נשים, שחזקתם שונאות זו את זו, שאין מעידות זו לזו במיתת בעלה, שמא יתפנונו לאסרה עליו ועדין הוא קיים⁶⁰. ואלו הן: חמותה⁶¹, ובת חמותה, וצרתה⁶², ויבתה⁶³, וכת בעלה⁶⁴. אפלו עפונ"ם המסיח לפי תמו⁶⁵ - נאמן, ומשיאין על פיו, כמו שיתבאר⁶⁶. ואם נתפנון להעיד - אינו נאמן⁶⁷.

60) יבמות קיז, א. ואם לאחר מות בעל זה שהוא קרובן, הלכה ונשאת לאיש אחר, נאמנות להעיד שמת בעלה האחרון, שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד (כסף-משנה). 61) שונאתה, שאומרת בלבה: זו תאכל כל יגיעי ועמלי, וכן בת חמותה אומרת: זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה. 62) אשת תחרותה של בעלה, והן צוררות ואויבות זו את זו, וכן הכתוב אומר (שמואל א' ו) "וכעסתה צרתה", ומתכוונת לאוסרה על בעלה. 63) אשת אחי בעלה, ואפילו היא אחותה, חזקתה ששונאתה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו בירושלמי יבמות פט"ו ה"ד: "יבמתו אפילו אחותה". 64) זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה (רש"י יבמות קיז). וראה להלן פ"ג מהל' יבום ה"ו. ובירושלמי שם שנינו: "כשם שאינן נאמנות עליה, כך אינה נאמנת עליהן". וחכמינו המליצו על זה הפסוק: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) אם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו, ולפיכך כלה פסולה להעיד לחמותה ולבת חמותה ולבת בעלה (יבמות שם). 65) משוחח ומספר דבר מה שלא בכוונה תחילה. 66) לקמן פ"ג הי"א, מיבמות קכא, ב. 67) יבמות, שם.

יז. וכן הפסול⁶⁸ בעברה מן התורה⁶⁹: אם בא להעיד באשה שמת בעלה - אינו נאמן⁷⁰, ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן. אין זה פחות מן העפונ"ם⁷¹. אבל פסול מדבריהם⁷² - נאמן לעדות אשה⁷³.

68) לעדות. 69) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום-טוב, או שהלווה ברכית קצוצה אע"פ שאינו לוקה, כמבואר בפ"י מהל' עדות ה"ג-ד. 70) יבמות כה, ב שהוא חשוד לשקר (ט"ז אה"ע"ז סי' יז סק"ב). 71) רי"ף, יבמות פט"ו. 72) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום-טוב שני של גלויות, וכן העובר על גול של דבריהם, כגון מפריחי יונים ומשחקים בקוביא שהם אבק גול, כמבואר בהל' עדות שם ה"ד. 73) יבמות כה, ב. השווה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו, ולקמן הל' סוטה פ"א הט"ו.

יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה להנשא על פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא מהתרה

42) שראו הגט בידו כששלחו לה. 43) שלא רצה בשליחה לקבלה, ושלחו ביד שליח הולכה. 44) השליח הראשון של בעלה, עשה שליח שני להולכה. 45) לעיל הי"א, שהשליח נאמן לומר לגירושין נתנו לי, ואע"פ שאין השליח עומד בפנינו, אולם הואיל והעדים מעידים שראו הגט יוצא מתחת ידו, אין לנו צורך לידע כיצד בא לידו, וכמבואר בהלכה הבאה.

יד. בא בעל וערער שלא כתבו, או שהוא גט בטל⁴⁶ - יתקיים בחותמיו⁴⁷, שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו פינה; ואף על פי שהיא אינה יודעת⁴⁸, הרי העדים ידעו⁴⁹. ואם לא נתקיים - אינה מגרשת⁵⁰.

46) שנכתב שלא לשמה, או כתבו הסופר שלא ברשות הבעל והרי זה גט בטל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ה. 47) יאושר ע"י זיהוי חתימות העדים, ואז אין משגיחים בערעור הבעל, כמבואר לעיל פ"ז ה"ו. 48) והרי הוא טוען טענת ודאי שהוא מזויף - בכל זאת הגט כשר, כיון שהעדים יודעים שהיה ביד שלוחה. 49) והרי זה כאילו השליח עומד בפנינו וטוען: לגירושין נתת לי, שאילו לקחו לפקדון לא היה שולחו לה. 50) שהרי הבעל עומד ומערער שלא כתבו, וכמבואר לעיל הי"א, שאין שליח לקבלה עדיף מהאשה עצמה, שאם הוציאה גט ובעלה מערער שהוא מזויף - יתקיים בחותמיו, והשווה לעיל פ"ז הכ"ד.

טו. מי שהחזקה אשת איש, והלכה היא ובעלה למדינת הים, ושלום בינו לבינה ושלום בעולם⁵¹, ובאה ואמרה: מת בעלי - נאמנת, ותנשא או תתיבם⁵². חזקה שאינה מקלקלת עצמה⁵³ - ותאסר עצמה על בעלה הראשון ועל זה, ותפסיד כתבתה מזה ומזה, ולהיות בניה ממזרין⁵⁴ - בדבר העשוי להגלות לכל, ואי אפשר להכחיש ולא לטען טענה; שאם הוא חי - סופו לבוא, או יודע שהוא חי וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - תנשא על פיו, שהדבר עשוי להגלות⁵⁵. אפלו עבד או אשה או שפחה⁵⁶ ועד מפי עד⁵⁷ - מפי עבד, מפי שפחה, מפי קרוביו - נאמנים לומר 'מת פלוני', ותנשא אשתו⁵⁸ או תתיבם על פיהם⁵⁹.

51) אבל אם קטטה ביניהם או אם מלחמה בעולם - אינה נאמנת, כמבואר לקמן פ"ג ה"א-ב. 52) אם בעלה לא הניח בנים (יבמות קיד:). 53) שם קכ, א. 54) לעיל פ"י ה"ז. 55) יבמות קטו, א. 56) גויה שנמכרה לישראל וטבלוה לשם שפחה, שאינם כשרים להעיד עדות אחרת. 57) שלא ראה בעצמו את דבר העדות אלא שמעו מפי אחר, ואינו נאמן במקום אחר, כמבואר בפ"ח מהל' עדות ה"ה. 58) יבמות קכב, א. ראה להלן פ"ג הכ"ט. 59) שם צד, א: "עד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ק"ז):. ונראה, שאם שתי העידו שמת והתירוה, ואח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת - הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון, שהן שקולות כמותו, והן התירוה תחילה, נמצא שהן כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכמבואר לעיל הי"ח, ולפיכך לא ציין רבינו אלא: "אשה (אחת) אומרת מת" וכו' (מגיד-משנה).

כב. אשה אומרת 'לא מת' ושתי נשים אומרות 'מת' - הרי זו תנשא. וכן אם אמרו עשר נשים 'לא מת' ואחת עשרה אומרות 'מת' - הרי זו תנשא. שאין אומרים שנים כמאה אלא בעדים פשרים⁸⁵, אבל בפסולין - הלף אחר הרב, בין להקל⁸⁶ בין להחמיר⁸⁷.

85) ואז לא תינשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה, כי ב"עדות כשרה, שנים כמאה ומאה כשנים" (שבועות מב.). 86) בענין שלפנינו. 87) כדין המוזכר בהל' כ' (יבמות ק"ז):.

כג. שני עדים אומרים 'מת' ושנים אומרים 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אומרת 'ברי לי שמת'⁸⁸ - הרי זו לא תצא⁸⁹.

88) "אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא" (כתובות כב: וברש"י). 89) השהו לעיל ה"ז.

כד. מי שיש לו שתי נשים, ובאה אחת מהן ואמרה 'מת בעלי' - הרי זו תנשא על פי עצמה, כמו שבארנו⁹⁰; וצרתה אסורה, שאין צרה מעידה לצרתה⁹¹. ואפלו נשאת זו תחלה⁹² - אין אומרים: אלו לא מת בעלה לא היתה אסרת עצמה עליו⁹³; שפא משנא אתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו. זאת אומרת 'מת בעלי', וצרתה מכחשת אותה ואומרת 'לא מת' - הרי זו תנשא; פשם שאינה מעידה לה להתירה, כן אינה יכולה להעיד לה לצרתה⁹⁴. זאת אומרת 'מת' וצרתה אומרת 'נהרג' - הואיל ושתייהן אומרות שאינו קיים, הרי אלו ינשאו⁹⁵.

90) לעיל ה"ו. 91) לעיל ה"ז. 92) אחרי שהעידה על מות בעלה, הלכה ונשאת לאחר. 93) ומקיימת בעצמה: "תמות נפשי עם פלשתים" (יבמות קב.). וכן אמרו ב"ירושלמי" שם פט"ו ה"ז: "חשודה היא לקלקל עצמה, כדי לקלקל חברתה". 94) יבמות ק"ז, ב. 95) שם, א. ודין "עד אומר מת, ועד אומר נהרג" מבואר בשו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ט.

ותנשא; שעד אחד נאמן בעדות אשה פשני עדים בשאר עדיות, ואין דבריו של אחד במקום שנים⁷⁴.

74) שם ק"ז, ב. השווה פ"א מהל' סוטה ה"ז, והל' רוצח פ"ט הי"ג.

יט. באו שניהם כאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר 'לא מת', אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא⁷⁵, מפני שהיא ספק⁷⁶. ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא אומרת 'ברי לי שמת'⁷⁷ - הרי זו לא תצא⁷⁸. באו שנים ואמרו 'לא מת' - אף על פי ששנאת תצא⁷⁹.

75) שם ק"ז, ב - ק"ח, א. 76) והבא עליה, בספק כרת, כמבואר בכתובות כב, ב לענין שנים נגד שנים, והשווה לקמן הכ"ג. 77) ברור לי שמת. "אילו היה קיים, היה בא" (רש"י כתובות שם). אולם בר"ן שם מפרש: ברי לי, ש"ראיתיו מת". ויתכן, שזויה גם כוונת רבינו (ביאור הגר"א אהע"ז סי' יז, לז). 78) ב"ירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד, השוו דין זה לדין של "שנים ושנים" המבואר לקמן הכ"ג, שכשם שב"שנים ושנים", לא תצא אם נשאת לאחד מעדיה, כך כאחד נגד אחד (מגיד-משנה), וכן בתוספתא יבמות פ"ד, ה"א. 79) יבמות ק"ז, ב.

כ. במה דברים אומרים⁸⁰ בשהיה העד אחד שנשאת על פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו, כגון שנשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו 'לא מת', או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה ובאו שתי נשים או שני פסולין של דבריהן ואמרו 'לא מת', או פסולין⁸¹ אומרים 'לא מת' - הרי זה כמחצה על מחצה⁸², ואם נשאת לאחד מעדיה⁸³ והיא אומרת 'ודאי מת' - הרי זו לא תצא.

80) שאפילו אם נשאת - תצא. 81) ובכת"י התימנים: "או פסולין של דבריהם", וראה למעלה הי"ז. 82) ובדפוסים ראשונים: "כמחצה למחצה", וכן בכת"י התימנים. ואם באו בבת אחת לא תינשא, ואם נשאת תצא, אבל אם באו הנשים אחרי שהתירוה לינשא על-פי עד אחד הכשר, הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון ותינשא, שהראשון נחשב כשנים, והמכחישים נחשבים רק כאחד, וכמבואר לעיל הי"ח, וכן דעת רש"י (יבמות ק"ז): וכן ב"שולחן ערוך" אהע"ז סי' יז, לו. 83) לעד שהעיד לה שמת, וכמבואר לעיל הי"ט, וראה 'בית שמואל' לאהע"ז שם.

כא. אשה אומרת 'מת' או היא שאמרה 'מת בעלי', ואחר כך פא עד פשר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא⁸⁴.

84) כיון שהורע כח הנשים לגבי עד אחד, שכולן לגבי עד אחד הן כמחצה למחצה, כמבואר בהלכה הקודמת, הורע גם כח אשה אחת לגבי עד אחד, אפילו כשהיא העידה תחילה והתירוה להנשא על פיה (מגיד-משנה ע"פ יבמות

~ יום שישי י' טבת ~

פרק שלשה עשר

1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

א. האשה שאמרה לבעלה: גרשתני בפני פלוני ופלוני, וכאו אותן העדים והכחישוה, ואחר כך הלכה היא ובעלה, ושלום בעולם², ובאה ואמרה: מת בעלי - אינה נאמנת; שזו החזקה שקרנית, ורוצה להשטט מתחת בעלה. בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - לא תנשא, שמא היא שקרה אותו; ואם נשאת - לא תצא, שהרי יש לה עד.

2) כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישטט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.

ו. אמרה: נפלו עלינו עפוי"ם או לסטים, הוא נהרג ואני נצלת - נאמנת; שאין דרך להרג את הנשים¹⁴ פדי שנאמר: כשם שנצלה היא כך נצל הוא.

ב. וכן אם הייתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת בעלי במלחמה - אינה נאמנת, ואף על פי שהיה שלום בינו לבניה; (שמא) תסמך דעתה על דברים שרפן למיתה ותאמר 'מת'. כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצעו, שהרי היא אומרת: מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכלל. לפיכך אינה נאמנת, ואפלו אמרה 'מת במלחמה וקברתי'.⁴ אבל אם אמרה 'מת על מטתי'⁵ - נאמנת.

14) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא."

4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".

ז. היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי - נאמנת. שדבר פשוט בפי כל אדם, שבשנת הדבר זה חי וזה מת, ואפשר שנימותו בדבר נערים חזקים וינצלו הזקנים החולים, ולפי זה אין חוששין לה שמא סמכה דעתה על רב המתים.

ג. לא החזקה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מלחמה הייתה במקום פלוני ומת במלחמה - לא תנשא לכתחלה, ואם נשאת - לא תצא.

ח. כבר אמרנו, שעד מפי עד כשר לעדות אשה. במה דברים אמורים? ששמע מפי בן דעת שמת פלוני, כגון עבד או שפחה¹⁵; אבל אם שמע מפי שוטה או מפי קטן - אינו מעיד, ואין סומכין על דבריהם.

7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.

ט. שמע מן התינוקות שהן אומרים: עכשיו באנו מהספד פלוני, כך וכך ספדנין היו שם, ופלוני החכם, ופלוני עלה אחר מטתו, כך וכך עשו במטתו - הרי זה מעיד מפייהן על פי הדברים האלו¹⁶ וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו.

ד. וכן האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפלת⁸ - אינה נאמנת. וכן אם היה שלוח⁹ נחשים ועקרבים, ואמרה: נשכו נחש או עקרב ומת - אינה נאמנת, שמא תסמך דעתה על רב אנשים שמתו כך בנשיכה¹⁰.

16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.

י. ישראל שאמר: הרגתי את פלוני - הרי זו תנשא על פיו; שאין אדם משים עצמו רשע¹⁷, והרי העיד שמת¹⁸.

8) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. 9) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. 10) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.

17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד". 18) ו"פלגינן דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים,

ה. אמרה: עשנו עלינו בית¹¹ או מערה, הוא מת ואני נצלת - אינה נאמנת; כשם שנעשה לה גם כן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר. ואם נפל למים מקבצים, פגון בור או מערה, שעומד ורואה כל סביביו²⁵, ושהה כדי שתצא נפשו²⁶ ולא עלה - מעידין עליו שמת, ומשיאין את אשתו. וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה²⁷ אחריו והעלו ממנו אבר²⁸ שאי אפשר שישטל מן הים ויחיה - הרי זה מעידין עליו שמת, ומשיאין את אשתו²⁹.

(25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה." (26) והוא כשלוש שעות. (27) רשת. (28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא. (29) וכתבו הרמב"ן והרשב"א שאינה מותרת אלא לאחר שנים עשר חודש.

יז. ראוהו שנפל לגב³⁰ אריות ונמרים וכיוצא בהן - אין מעידין עליו, אפשר שלא יאכלוהו. נפל לחפירת נחשים ועקרבים³¹, או לתוף כבשן האש, או לתוף יורה רותחת מלאה יין או שמן³², או ששחטו בו שני סימנין³³ או רבן, אפלו עמד וברח - מעידין עליו שמת, שודאי סופו למות. וכן כל פיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה, אלא ימות מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעידין עליו.

(30) מאורת חיות. (31) על ידי שרוחקם בפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. (32) והוא הדין ליורה של מים ורתחים, העומדת על האש. (33) הקנה והוושט.

יח. ראוהו צלוב³⁴ והעוף אוכל בו, אף על פי שדקרוהו או ירו בו חצים - אינו מעיד עליו שמת. ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, פגון מחו או לבו או בני מעיו - הרי זה מעיד עליו שמת.

(34) תלוי.

יט. עד אחד אומר: ראיתי שמת במלחמה או במפלת, או שטבע בים הגדול ומת³⁵, וכיוצא בדברים אלו שרבן למיתה: אם אומר 'קברתי' - נאמן, ותנשא על פיו³⁶; ואם לא אומר 'קברתי' - לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.

(35) ששהה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. (36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתי, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתי, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמינו מטעהו כל כך.

כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה בים או במים שאין להם סוף ולא עלה³⁷, ואבד זכרו ונשתכח שמו - הרי זה לא תנשא על עדות זו, כמו שבארנו³⁸; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו הנה

שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.

יא. כבר אמרנו, שהעפויים שהסיח לפי תמו - משיאין על פיו. כיצד? הנה עפויים מסיח ואמר: אוי לפלוגי שמת, כמה הנה נאה וכמה טובה עשה עמי; או שהנה מסיח ואומר: כשהייתי בא בדרך נפל פלוגי שהיה מהלך עמנו ומת, ותמהני לדבר זה כיצד מת פתאם; וכיוצא בדברים האלו שהן מראין שאין פגנתו להעיד - הרי זה נאמן¹⁹.

(19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.

יב. ושראל ששמע מעפויים המסיח לפי תמו - מעיד ששמע ממנו, ותנשא על פיו. כמה דברים אמורים? שלא היתה שם אמתלא²⁰; אבל אם היתה שם אמתלא בשחת העפויים שמה לא יתפון אלא לדבר אחר, כמו שאמר לאחד: עשה לי כך וכך, שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוגי - אין זה מסיח לפי תמו²¹, שפגנתו להטיל אימה על זה.

(20) תואנה, הנמקה למראית עין. (21) להאמינו על הריגת אותו פלוגי ולהשיא אשתו.

יג. וכן אם שמע מערפאות²² של עפויים שאמרו: הרגנו פלוגי - אינם נאמנין, שהן מחזיקין ידי עצמן בכזב כדי להטיל אימה. וכן כל פיוצא בדברים אלו.

(22) בתי משפט.

יד. עפויים שהסיח לפי תמו תחלה, אף על פי ששאלו אותו אחר כך ובדקוהו עד שיפרש כל המארע - הרי זה נאמן, ומשיאין על פיו.

טו. כבר הודענו, שהעד שאמר 'שמעתי שמת פלוגי', אפלו שמע מאשה ששמעה מעבד - הרי זה פשר לעדות אשה, ומשיאין על פיו²³. אבל אם אמר העד או האשה או העבד: מת פלוגי ואני ראיתי שמת - שואלין אותו: היאך ראית ובמה ידעת שמת? אם העיד בדבר ברור - נאמן, ואם העיד בדברים שרבן למיתה²⁴ - אין משיאין את אשתו; שאין מעידין על האדם שמת אלא כשראוהו שמת וראיין בו ספק.

(23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבדוק - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. (24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

טז. כיצד? ראוהו שנפל לים, אפלו טבע בים הגדול - אין מעידין עליו שמת, שמה יצא במקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או מת, לא תינשא אשתו של אחד מהם עד שיתברר מי הוא המת.

כה. יצא עפ"ם וישראל מעמנו למקום אחר, ויבא העפ"ם והסיח לפי תמו ואמר: איש שיצא עמי מקצת מן - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין העפ"ם יודע אותו האיש. והוא, שיאמר 'קברתי'.⁵²

(52) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד שיאמר "קברתי", כי חוששים שמא הוא אומר על פי אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו ובקי בשמו, כל שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתי".

כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם באחד מקום למקום, והן אסורין בקולר או נושאים גמלים⁵³ וכיוצא בדברים אלו, והסיח העפ"ם לפי תמו ואמר, שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאים כף וכף מתו בלם⁵⁴ וקברנום⁵⁵ - משיאין את נשותיהן⁵⁶.

(53) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים. (54) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכך הוא) וגם סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם. (55) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר: "קברנום". (56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר (כשבאה ביתר בצמור) ובא גוי ואמר חבל על שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתיים והשיאו את נשותיהם".

כז. ישראל שאמר: מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כך וכך צורתו וכך היו סימניו - אין אומרים באמד הדעת פלוני הוא, עד שיעיד העד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת⁵⁷ - מחפשין באותה העיר, אם לא יצא משם אלא הוא - תנשא אשתו⁵⁸.

(57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי תומו".

כח. מצאו פתוב בשטר⁵⁹: מת איש פלוני בן פלוני או נהרג פלוני בן פלוני, ונדע שזה כתב ישראל - הרי זה תנשא אשתו⁶⁰. וכן מי שנשתתק, ובדקו אותו בדרך שבדקין לגטין ונמצאת דעתו מזונת, וכתב שמת פלוני בן פלוני - סומכין על פתיכתו ותנשא. ואין בודקין עדי אשה בדרשה⁶¹ וחקירה⁶². שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל⁶³, משום התרת עגונה.

העפ"ם שהסיח לפי תמו ואמר 'טבע פלוני פים', ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא. וחקם שהורה להשיאה לבתחלה - מנדין אותו³⁹.

(37) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. (38) ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, והאיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. (39) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.

כא. מצאוהו הרוג או מת: אם פדחתו⁴⁰ וחקמו ופרצוף פניו קמין, והפירוהו בהן שהוא פלוני - מעידין עליו⁴¹; ואם נטל אחד מאלו, אף על פי שיש להם סימנין בגופו ובכליו⁴², ואפלו שומא⁴³ - אין מעידין עליו, שמה אחר הוא. במה דברים אמורים⁴⁴? בשראוהו בתוך שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו; אבל אחר שלשה - אין מעידין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.

(40) מצחו. (41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (42) בגדיו. (43) יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (44) שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו.

כב. טבע פים והשליכו הים ליבשה אפלו אחר כמה ימים⁴⁵, אם הפירו פניו וחקמו - מעידין עליו, שאינו משתנה במים אלא לאחר זמן מרבה⁴⁶. ואם שעה ביבשה אחר שהשליך מן הים שתיים עשרה שעות ונתפח⁴⁷ - אין מעידין עליו, שהרי נשתנה. בשמסתפלין בצורתו כדי להפירו להעיד עליו⁴⁸ - בודקין אותו ורואין אותו אפלו בלילה לאור היר או לאור הלכנה.

(45) לטביעתו. (46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (47) נפחו פניו. (48) כשמת או נהרג.

כג. ראו אחד עומד מרחוק, ואמר⁴⁹ שהוא פלוני בן פלוני, או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו⁵⁰.

(49) על עצמו הוא אומר. (50) שאפשר שנשכו בפנים ונתפח שנשתנה צורתו.

כד. בא אחד ואמר: אמרו לי בית דין או אנשים: קשתלך למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן מיכאל; ויבא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא זה, והאיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה - הרי אשתו מתרת, ואין אומרים שמה יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת⁵¹.

(51) הואיל ולא הוחזקו באותו מקום שניים בשם זה, ואפילו הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זְקוּקָה לְיָבוּם, וּרְשׁוּת הַיָּבוּם נְקִירָת זְקָה.²

וּבְאֹר מְצוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ:

(1) "לייבם - לחלוץ", שמצות יבום קודמת למצות חליצה, כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם אסורים בזיקים" (רמ"א לאהע"ז סי' קנו, ס"א), שכן כל יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ, כמבואר בסמוך.

פָּרֵק רֵאשׁוֹן³

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה, איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים, מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי הבחנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שְׁיִיבֶם⁴ אָדָם אִשֶׁת אָחִיו מֵאִכִּיו⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין⁶, אִם מֵת בְּלֹא זָרַע; שְׁנֹאמֵר: וּבֵן אֵין לוֹ, יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ. וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ יְבָמָתוֹ⁷, שְׁזוֹ אִשְׁתּוֹ הִיא שֶׁהִקְנֵנוֹ אוֹתָהּ לוֹ מִן הַשְּׂמִימִם⁸, אֲלֵא יָבֹא עָלֶיהָ? וּכְתַבְתָּהּ עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ שְׂמָת¹⁰.

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב. (7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הוזקקה ממילא לאחיו (יבמות לט). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים ובועלה כמו בכל קידושי ביאה ('שלטי הגיבורים' בהגהותיו לר"ף יבמות סוף פ"ג). כאמור, כל זה אינו אלא מן התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשנה תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א. (10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו בדין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פכ"ב מהל' אישות הי"ד.

ב. לֹא רָצָה לְיָבוּם¹¹ אוֹ שְׂלֵא רָצָתָה הִיא¹² - הָרִי זֶה חוֹלֵץ¹³ לָהּ¹⁴, וְאָחֵר כֶּף תִּהְיֶה מִתְּרַת לְהַנְשֵׂא לְאַחֵר¹⁵. וּמְצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְחַלֵּץ אִם לֹא רָצָה לְיָבוּם, שְׁנֹאמֵר: וְחָלְצָה נַעֲלוֹ וְגו'. וּמְצוֹת יָבוּם קוֹדֶמֶת¹⁶ לְמְצוֹת חֲלִיצָה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפוץ האישי לקחת את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחלצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם הי"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, וב'נמוקי

(59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל. (60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה אמרה "על פי שניים עדים" - "מפייהם ולא מפי כתבם" - בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר גוי אלא במסיח לפי תומו. (61) בדיקות העדים לראות אם דבריהם מכוונים, שמדקדקים עליהם שתיים ושלוש פעמים לראות אם אין סתירות בדבריהם. (62) כיוון הזמן והמקום, באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. (63) "וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש ולחקור.

כט. אֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינָיו שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים הַעֲרֹה הַחֲמוּרָה⁶⁴ בְּעֵדוֹת אִשָּׁה⁶⁵ אוֹ עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה אוֹ עַבְדֵי הַמִּסִּיחַ לְפִי תָמוּ, וְעַד מִפִּי עַד, וּמִפִּי הַכֶּתֵב, וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחֻקִּיהָ כְּמוֹ שִׁבְעָרְנוּ, שְׂלֵא הַקְּפִידָה תּוֹרָה עַל הַעֲדוֹת שְׁנֵי עֲדִים וּשְׂאֵר מִשְׁפְּטֵי הַעֲדוֹת⁶⁶ אֲלֵא בְּדָבָר שֶׁאֵין אָתָּה יְכוֹל לְעַמֵּד עַל בְּרִייתוֹ⁶⁷ אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים וּבְעֵדוֹתָן, כְּגוֹן שֶׁהִעִירוּ שָׂזָה הָרֵג אֵת זֶה⁶⁸ אוֹ הִלֹּה אֵת זֶה; אֲבָל דְּבָר שֶׁאִפְשָׁר לְעַמֵּד עַל בְּרִייתוֹ שְׂלֵא מִפִּי הָעֵד הַזֶּה, וְאֵין הָעֵד יְכוֹל לְהַשְׁמִט אִם אֵין הַדְּבָר אִמְתָּה, כְּגוֹן זֶה שֶׁהִעִיד שְׂמָת פְּלוֹנִי⁶⁹ - לֹא הַקְּפִידָה תּוֹרָה עָלָיו, שֶׁדְּבָר רְחוּק הוּא שֶׁיַּעֲיֵד בּוֹ הָעֵד בְּשִׁקְרָה⁷⁰. לְפִיכֵךְ הִקְלּוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ עַד אֶחָד, מִפִּי שִׁפְחָה וּמִן הַכֶּתֵב וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחֻקִּיהָ, כְּפִי שְׂלֵא תִשְׁאָרְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עֲגוּנוֹת⁷¹.

(64) איסור ערווה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין. (65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה. (67) = ברורו. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף פעם אם זהו הרוצח. (69) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה שקרו. (70) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים משקרים בו". (71) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות חמירנו בדבר שהוחזק בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות, כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובא עד אחד ואמר זה שומן ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת עגונה ראו חכמים להקל בזה.

סליקו הלכות גרושין

~ שבת קודש י"א טבת ~

הַלְכוֹת יָבוּם וְחֲלִיצָה

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁלֹשׁ מְצוֹת. שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה, וּמְצוּהָ אַחַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטֶן: (א) לְיָבוּם. (ב) לְחַלֵּץ. (ג) שְׂלֵא תִנְשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זֶר עַד שֶׁתִּסִּיר רְשׁוֹת הַיָּבוּם מֵעָלֶיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְיָבוּם נְקִירָת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שְׁנֵשֶׁתֶּחֱרַר בְּנֵו מִן הַשְּׁפָחָה או נִתְגַּרַּר בְּנֵו מִן הַכּוֹתֵית - הָרִי הֵן פְּשָׁאָר הַגְּרִים וְהַמְשַׁחֲרָרִין, וְאֵינָם פּוֹטְרִין אֶת אִשְׁתּוֹ.²⁷ הָרִי שְׁהִיָּה לוֹ בֵּן מִן הַשְּׁפָחָה שְׁלוֹ וְשַׁחֲרָרוֹ, וְשַׁחֲרָרָהּ וְנִשְׁאַף, וְיָמַת פְּלֵא זָרַע - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם לְאַחִיו וְאָף עַל פִּי שְׁפָחָה מִמֶּנּוּ קִיָּם שְׁכָבָר שַׁחֲרָרוֹ.²⁸

22) ואינו מתייחס אחריו. (23 אינם שלו. 24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-תם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטרה מיבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמא שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין הי"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שיודע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה".

ה. מִי שָׁמַת וְהֵנִיחַ אִשְׁתּוֹ מְעַבְרַת: אִם הִפִּילָה²⁹ אַחַר מוֹתוֹ - הָרִי זֶה תִּתְיַבֵּם³⁰; וְאִם יִלְדָה וְיִצֵּא הַיֶּלֶד חַי לְאֹרֶי הָעוֹלָם, אֶפְלוּ מֵת בְּשָׁעָה שְׁנוּלָד - הָרִי אִמּוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.³¹ אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - עַד שְׁיִדְעַע בּוֹדָאֵי שְׁפָלוּ לוֹ חֲדָשִׁים³² וְנוֹלַד לְתִשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים³³; אֲבָל אִם לֹא נוֹדַע לְכַמָּה נוֹלַד: אִם חֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה וְלֹד קְנִימָא³⁴ וּפּוֹטְרָה נְשִׂי אֲבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹף הַשְּׁלֹשִׁים, אֶפְלוּ כְיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שָׁמַת מִחֲלִי בֵּין שְׁנַפְלָל מִן הַגָּג או אֶפְלוּ אֲרִיב³⁵ - הָרִי זֶה סֶפֶק גָּפַל סֶפֶק בֵּין קְנִימָא, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁶, אֲבָל לֹא תִתְיַבֵּם.³⁷

29) שנוולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:) וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנוולד בחודש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשערו ובצרפניו, הרי זה ולד שלם, ובן שבעה הוא אלא שנשתהה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו ה'ל' מילה פ"א הי"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנשתעברה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו:). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנו, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום

(יוסף שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבום. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אח) "לפי שמאחר שנסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין הט"ז ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אהע"ז סי' קפה ס"א).

ג. זֶה שְׁנֵאָמַר בְּתוֹרָה 'וּבֵן אֵין לוֹ' - אֶחָד הֵבֵן וְאֶחָד הִבַּת¹⁷, או זָרַע הֵבֵן¹⁸ או זָרַע הִבַּת, הוֹאִיל וַיֵּשׁ לוֹ זָרַע מִקֹּדֶם¹⁹, וְיָבִין מֵאִשָּׁה זֶה בֵּין מֵאֶחָרָת - הָרִי זֶה פּוֹטְרָה אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֶפְלוּ הָיָה לוֹ זָרַע מִמֶּזֶר²⁰ או עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - הָרִי זֶה פּוֹטְרָה אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.²¹

17) בבא-בתרא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמא נשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישאל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד 'כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן הייבום" - "מכל מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. ובן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששינוי שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגוים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישאלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישאל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות הט"ו (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

ד. אֲבָל בְּנֵו מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַכּוֹתֵית אֵינוּ פּוֹטְרָה אֶת אִשְׁתּוֹ; שְׁזָרַע הִבָּא מִן הַשְּׁפָחָה - עֲבָדִים²², וְהִבָּא מִן הַכּוֹתֵית - פּוֹתִי, וְכֵאלּוּ אֵינָם²³. הָרִי הוּא אוֹמֵר בַּשְּׁפָחָה: הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ²⁴ - מִלְמַד שְׁוֹלְדָה כְּמוֹתָהּ. וּבְכּוֹתֵית הוּא אוֹמֵר: כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵו מֵאֶחָרֵי²⁵ - מִסִּיר אוֹתוֹ מִלְחָשֵׁב בְּקַהֲלָה²⁶. וְאָף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. (40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. (41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. (42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. (43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין טו): "כל וולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

ז. אחים מן האם אינן חשיבין אחין (אֵלָא לְאֵבְלוֹת⁴⁴ וְלַעֲדוּתָא⁴⁵, אָבֵל) לְעַנְיָן יִרְשָׁה או לְעַנְיָן יבום וחליצה - הרי הן כמי שאינן⁴⁶; שאין אחיה אֵלָא מֵאָבִיב⁴⁷.

(44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. (45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. (46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. (47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט:): "ממשפחתו וירש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחותם לבית אבותם". וביבום וחליצה, למדו (יבמות יז): "גזירה שוה" "אחיה - אחיה" מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

ח. גרים שנתגיירו ועבדים שגשפתחררו - אין להן אחיה כלל, והרי הן כזרים זה לזה⁴⁸. ואפלו אחיה מהם הותרו שלא בקדשה ולדתו בקדשה⁴⁹ והשני הותרו ולדתו בקדשה⁵⁰ - הרי הן כזרים⁵¹. ואפלו תאומים⁵² ונולדו בקדשה - אין ביניהן אחיה⁵³, עד שתהא הורתן ולדתן בקדשה⁵⁴.

(48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתו. (50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. (51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "זורמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, והייבום כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת ה"בית יוסף ב'טור י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. וב"דגול מרבבה' שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. (52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. (53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנזכר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט). אבל

אחד מלבד יום שנתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו שנתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלה: ויבמות לו:): האומר: "כל ששה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילו לא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלו:). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, ה"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה ולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה ולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה ולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתהה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

ו. מי שיש לו אח מִפֶּל מְקוֹם, אֶפְלוּ מִמְּזוֹר או עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוֹל - מְשִׁיבָא רֵאשׁוּ וְרַבּוּ³⁸ לְאִוְרֵי הָעוֹלָם קָדְם שְׁיִמּוֹת אַחִיו הָרִי זֶה זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם³⁹. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָד מִן הַשְּׂפָחָה או מִן הַפּוֹתִית - אִינּוּ אַחִיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאִינּוּ זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁰. וְאִף עַל פִּי שְׁהִיְתָה לְדָתוֹ בְּקִדְשָׁה⁴¹ - הוֹאִיל וְהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֵא בְּקִדְשָׁה⁴², אִינּוּ אַחִיו⁴³.

(38) לדעת הגר"א בביאורו לאהע"ז סי' קנו סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. (39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, הט"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובד ע"ז, אשתו זקוקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנו, ס"ה. ופסק הרמ"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּשֵׁנִיּוֹת⁶⁹; שְׂמֵאָחֵר שְׂמַת אָחִיו פְּלֵא וְלֵד, נִסְתַּלֵּק אֲסוּר עֲרֻה מֵעַל כָּל נְשֵׁיו⁷⁰. לְפִיכֶךָ תוֹפְסִין בָּהֶן הַקְדוּשִׁין בְּשֵׁנִיּוֹת.

65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים טב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חבריו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם ה'עשה', משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. 67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. 68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לך: כיון שלא בנה (שלא ייבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירש"י ד"ה בערוה). אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שרבי עקיבא אין מאמרו מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחייבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. 69) לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. 70) יבמות י, ב.

יג. החולץ ליבמתו - כְּשֵׁם שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו, כִּף קְרוֹבוּתֶיהָ אֲסוּרוֹת עָלָיו⁷¹, כְּגוֹן אִמָּה וּבִתָּה. וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבָנוֹ⁷² וְלֶאֱחָיו⁷³. וְאִפְלוּ שְׁנֵי נָשִׁים שֶׁלָּה אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן בַּת בֵּת בִּתָּה⁷⁴. וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבֵן בֵּן בְּנָיו⁷⁵. כָּלֵלוּ שֶׁל דָּבָר: הִרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ שֶׁגִּרְשָׁה⁷⁶. וְכֵן אִם מֵתָה יְבָמָתוֹ וְעֵדֵינָה הִיא זְקוּקָה לֹא⁷⁷ - אֲסוּר בְּקְרוֹבוּתֶיהָ, כְּאִלוּ הִיְתָה אִשְׁתּוֹ וּמֵתָה תַּחְתָּיו⁷⁸. וְכֵל הָאֲסוּרִין הָאֵלוּ מְדַבְּרֵיהֶן⁷⁹. וּמֵתָר אֲדָם לִשְׂא אַחוֹת צָרַת חֲלוּצָתוֹ וְשָׂר קְרוֹבוּתֶיהָ⁸⁰.

71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמוך. 72) הרי היא כאשת אביו. 73) משום אשת אחיו. 74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. 75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. 76) יבמות מ, ב. שנאסר בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. 77) שלא נתייבמה ולא חלצה. 78) שהזיקה ליבום עושה אותה ככנוסה (יבמות יז:). 79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים". 80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"כ.

יד. אֲסוּר לִיבָם לִשְׂא קְרוֹבַת זְקוּקָתוֹ⁸¹, כְּגוֹן אִמָּה

חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד. 54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורותם, הרי בניהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז:).

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ נְשִׁים רַבּוֹת וְמֵת⁵⁵ - בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטְרֵת אֶת הַשָּׂאָר⁵⁶. וְאִינוּ מֵיבָם לְשִׁתָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו - בֵּית אָחִד הוּא בּוֹנֵה, וְאִינוּ בּוֹנֵה שְׁנֵי בָתִּים⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ לוֹ אַחִים רַבִּים - אָחִד מֵהֶן חוֹלֵץ אוֹ מֵיבָם⁵⁸ - לְאַחַת מִן הַיְבָמוֹת, וְיִתְרוֹ שָׂאָר הַצָּרוֹת⁵⁹.

55) בלא בנים. 56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י:). 57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). 58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י:), וראה בסמוך הי"ב. 59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמואל-א, ו) "וכעסתה צרתה": "לצורר" (ויקרא יח, יח).

י. הִיוּ בִיבָמוֹת אֵלוּ כְּשֵׁרוֹת לְכַהֵנָה וּפְסוּלוֹת⁶⁰. אִם הָיָה מֵיבָם - מֵיבָם לְאִי זֶה שִׁירְצָה, וְאִם הָיָה חוֹלֵץ - יִחַלֵּץ לְפִסּוּלָהּ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִפְסַל אֶת הַכֹּהֵן לְכַהֵנָה בְּחֲלִיצָהּ⁶¹.

60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. 61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד:).

יא. מֵתוּ לוֹ אַחִין רַבִּים וְנִפְלוּ נְשׁוֹתֵיהֶן לְפָנָיו. אִם אִפְשָׁר לוֹ לִיבָם אֶת כָּלָן⁶² - מֵיבָם⁶³, וְאִם לֹא - חוֹלֵץ כָּלָן, אוֹ חוֹלֵץ לְמִי שִׁירְצָה מֵהֶן וּמֵיבָם לְמִי שִׁירְצָה, אַחַת מִכָּל בֵּית וּבֵית⁶⁴.

62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. 63) יבמות מג, ב כמשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד). שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. 64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

יב. הַפּוֹנֵס אֶת יְבָמָתוֹ - נֶאֱסָרוּ צְרוּתֶיהָ עָלָיו וְעַל שָׂאָר הָאֲחִין. וְאִם בָּא הוּא אוֹ אָחִד מֵהָאֲחִין עַל צָרְתָהּ - הִרִי זֶה עוֹבֵר בְּעִשָׂה⁶⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: יְבָמָה יָבֵא עָלֶיהָ - וְלֹא עָלֶיהָ וְעַל צָרְתָהּ⁶⁶; וְלֹא הִבָּא מִכָּלֵל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה⁶⁷. וְכֵן הַחֲלוֹץ לִיבָמָתוֹ - נֶאֱסָרָה הַחֲלוּצָה הִיא וְכֵל צְרוּתֶיהָ עַל הַחֲלוֹץ וְעַל שָׂאָר אַחִין. וְכָלֵן אֲסוּרוֹת עָלֶיהָ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או בְּתָהּ, עַד שְׂיִיבֶם אֶחָד מֵאֶחָיו לָהּ או יַחְלִץ לָהּ, וְתִסּוּר זָקָתוֹ מֵעֲלֵיהָ⁸², וְיִשָּׂא אִמָּה או בְּתָה או שָׂאָר קְרוֹבוֹתֶיהָ. אִף עַל פִּי שָׁהָן בְּלֶן אֲסוּרוֹת עַל אֶחָיו שְׁחָלֵץ או יִבֶם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸³.

יז. וְכֵן הֵיבָמָה הַקְּטָנָה⁹⁷, אִם רָצָה הֵיבֶם⁹⁸ לִיבֶם אוֹתָהּ - מֵיבֶם⁹⁹; אֲבָל אֵינָה חוֹלְצַת עַד שֶׁתִּגְדִּיל וְתִבְדָּק¹⁰⁰. וְאִפְלוּ נִבְעֵלָה אַחַר שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה¹⁰¹ - אֵינָה חוֹלְצַת¹⁰² עַד שֶׁתִּבְדָּק וְיִמָּצְאוּ בָּהּ הַסִּמְנִינִין¹⁰³.

81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלוץ. (82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא.). (83) בהלכה הקודמת.

טו. הַכּוֹנֵס אֶת יִבְמָתוֹ וְגִרְשָׁהּ, אִם רָצָה לְהַחְזִיר - יַחְזִיר⁸⁴; מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲשֶׁתוֹ לְכָל דְּבָר⁸⁵, וְלֹא נִשְׂאָר עָלֶיהָ שָׂם⁸⁶ אֲסוּר מִפְּנֵי אֶחָיו כְּלָל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם לט.). 85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). 86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

טז. כְּבָר בִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁷, שֶׁבֶן תִּשְׁעֵי שָׁנִים יוֹם אֶחָד בִּיאָתוֹ בִּיאָהּ, וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֻלָּה⁸⁸. לְפִיכָף, יִבֶם קָטָן שֶׁבָּא עַל יִבְמָתוֹ, אִם הָיָה בֶן תִּשְׁעֵי שָׁנִים יוֹם אֶחָד - וְיִבֶם⁸⁹. אֲבָל אֵינוֹ חוֹלֵץ עַד שֶׁיִּגְדֵל וְיִבְדָּק⁹⁰, שֶׁהָיָה 'אִישׁ' כְּתוּב בִּפְרָשָׁה⁹¹ לְעִנְיָן חֲלִיצָה⁹². וְאִם הָיָה פְּחוּת מִזֶּה - אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָהּ. וּבִיאַת בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים אֵינוֹ קוֹנֶה קִנְיָן גְּמוּרָה⁹³. לְפִיכָף אֵין יִבְמָתוֹ נִתְּרָת לְזֶרַע עַד שֶׁיִּבְאוּ עָלֶיהָ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל⁹⁴ או עַד שֶׁתִּחְלִץ⁹⁵, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁹⁶.

יח. כְּשֶׁשֶׁם¹⁰⁴ שְׂאִין הֵיבֶם חוֹלֵץ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ, כִּף אֵין הֵיבָמָה חוֹלְצַת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אִשָּׁה גְּדוּלָה¹⁰⁵. וְיִבֶם קָטָן שֶׁבָּא עַל יִבְמָה קְטָנָה¹⁰⁶ - יִגְדֵלוּ זֶה עִם זֶה¹⁰⁷.

87) פי"א ה"ג. 88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. 89) יבמות קיא, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר בסמוך. 90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. 91) "ואם לא יחפרץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). 92) יבמות סא, ב. 93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו.). 94) ויגרשה בגט. 95) כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה.). 96) לקמן פ"ה הכ"א.

יט. הֵיבָמָה לֹא תִתִּיבֶם וְלֹא תִחְלִץ עַד שֶׁתִּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם הַמִּיתָה וּמִיּוֹם הַיְבוּם וּמִיּוֹם הַחֲלִיצָה, כְּשֶׂאָר כָּל הַנְּשִׂימוֹת¹⁰⁸. וּמִפְּנֵי מָה לֹא תִחְלִץ בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם¹⁰⁹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לִיְבוּם¹¹⁰, וְנֹאמַר: אִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יִבְמָתוֹ וְחֲלִיצָה נִעְלָו וְכוּ' - בַּעַת שֶׁהִיא עוֹלָה לִיְבוּם¹¹¹ עוֹלָה לְחֲלִיצָה, וְכָל זְמַן שֶׁאֵינָה עוֹלָה לִיְבוּם אֵינָה עוֹלָה לְחֲלִיצָה¹¹². וְאִם יִבֶם אוֹתָהּ או חָלֵץ בְּתוֹךְ הַשְּׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים - הוֹאִיל וְאֵינָה מְעַפְרַת, הָרִי זוֹ נִפְטָרָה וְאֵינָה צָרִיכָה כְּלוּם¹¹³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם (יבמות לו).

כב. הכוונס את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרישין אותן¹²¹ וממתינין לה: אם הפילה - יחזר ויקיים; ואם ילדה, אפילו מת ביום שנולד¹²² - הרי זה מוציאָה בגט¹²³ וחולץ לה¹²⁴, ואחר כך תהיה מתרת לאחריים; ואם נהקים הולד שלשים יום אחר שנולד - הרי זה ולד של קימא¹²⁵, ואינה צריכה ממנו גט, מפני שהיא צרוּה עָלָיו¹²⁶.

(121) שמא ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (122) אלא שנמרו סימניו, והם: שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בבבאורנו לעיל ה"ה, שמן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. (123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. (124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. (125) וכן אם ידוע בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. (126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערוה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתיבמה ולד של קימא - הרי זה הולד ספק אם בן תשעה לראשון¹²⁷ אם בן שבועה לאחרון¹²⁸. לפיכך יוציא בגט¹²⁹, והולד פשוט¹³⁰. ואם בא עליה אחר שילדה - הבנים שיבואו אחריו ספק ממזרים¹³¹.

(127) לבעלה המת. (128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). (129) אסורה לו - שמא הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמא הוא בן שבועה לאחרון ונתייבמה כדין והרי היא אשתו. (130) על-כל-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. (131) שמא הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לז): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור במזורת", כמבואר בפט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

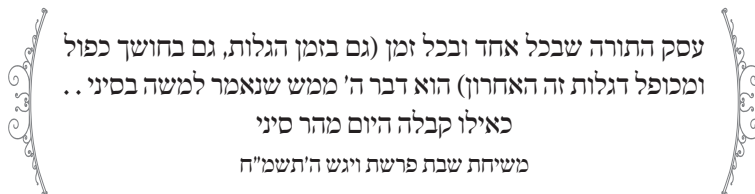
(108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוזן מיום האירוסין (יבמות מג.) עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח. (109) והלא בחליצה אין שום חשש? (110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שפגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). (111) כשרה ליבום. ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". (112) שם. (113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור-המתחיל ונמצאת מעוברת).

כד. החולץ ליבמתו¹¹⁴ ונמצאת מעברת וילדה¹¹⁵: אם היה ולד של קימא - הרי זה פמי שלא נחלצה לו מעולם, ומתרת לכהנה¹¹⁶ ומתרת בקרובותיה; ואם הפילה¹¹⁷ או שלא שהה שלשים יום אחר שנולד¹¹⁸ - חוזר וחולץ לה הוא או אָחד מאָחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינו יבום¹¹⁹.

(114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. (115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. (116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה). (117) שילדה ולד מת. (118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. (119) יבמות, שם. שנאמר: וכן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

כה. לפיכך, הפונס או החולץ ליבמתו המעברת - לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם¹²⁰.

(120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמא תאמר,

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ז' טבת ~

מצות עשה קמ.

המצוה הק"ט נדפסה ביום ראשון.

~ יום רביעי ח' טבת ~

מצות עשה קמ. רלו.

המצוה הק"ט נדפסה ביום ראשון.

המצוה הרל"ז — הצווי שנוצטוינו ל'דון ב'דין השור, והוא אמרו יתעלה: "וכי־יגח שור וגו'" (שמות כא, כח), "וכי־יגוף שור־איש את־שור רעהו" (שם, לה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בששת הפרקים הראשונים במבא (קמא).

~ יום חמישי ט' טבת ~

מצות עשה רמ.

המצוה המשלימה מאתים וארבעים — הצווי שנוצטוינו ב'דין ההבצר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), והוא אמרו יתעלה: "כי יבצר־איש שדה או־כרם וגו'" (שמות כב, ד). וכבר נתבארו הלכות דין זה בכללותו בפרק ב' ופרק ו' (מבבא) קמא ופרק ה' מגטין.

~ יום שישי י' טבת ~

מצות עשה רלח.

המצוה הרל"ח — הצווי שנוצטוינו ל'דון ב'דין הבור, והוא אמרו יתעלה: "וכי־יפתח איש בור" (שמות כא, לג). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ג' ופרק ה' (מבבא) קמא.

~ שבת קודש י"א טבת ~

מצות עשה רמא.

המצוה הרמ"א — הצווי שנוצטוינו ב'דין הבצרה (אש), והוא אמרו יתעלה: "כי־תצא אש ומצאה קוצים" (שמות כב, ה). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ב' ופרק ו' (מבבא) קמא.

~ יום ראשון ה' טבת ~

מצות עשה קמ.

המצוה הק"ט — הצווי שנוצטוינו לטבול במי מקנה ואז נטהר מכל־מין ממיני הטמאה שנטמאנו בו, והוא אמרו יתעלה: "ורחץ במים את־כל־בשרו" (ויקרא טו, טז), וקא בקבלה (ספרא פרשת מצורע): "מים שכל־בשרו עולה בהם והוא שעור מקנה", אלא אם היו מים נובעים (ממעין), שלקחם אין שעור, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות מקואות). ומתנאיה, שהזב בלבד יהיו המים שיטהר בהם נובעים, כמו שאמר בו הכתוב: "במים חיים" (שם, יג). ואין הפונה באמרנו שהטבילה מצות עשה, שכל־טמא חזב לטבול בהכרח, כדרך שכל־המתעטף בטלית חזב לעשות ציצית, או שכל־מי שיש לו בית חזב לעשות מעקה — אלא בנתיב כבד ל'דין טבילה שאנו נצטוינו שכל־הרוצה להטהר מטמאתו לא יתכן דבר זה אלא בטבילה במים, ואז יטהר. וישון ספרא (פרשת אחרי מות): "ורחץ במים, יכול גזרת מלך (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תלמוד לומר: ואחר יבא אל הפתחה — מפני הטמאה". הריהו רומז לכלל הנה שבארתי לך: שנה דין בלבד למי שרוצה להטהר שיעשה־כך — ודין זה הוא המצוה; אבל לא שנתיהבו טבילה דוקא, אלא הרוצה להשאר בטמאתו ולא יבנס למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אינה זמן — רשאי. וכבר באר ספר האמת ("ספר התרה") שכל־מי שנטמא וטבל שהוא טהור, אלא שאין טהרתו שלמה עד שיעריב שמשו (שתשקע השמש ביום הטבילה). וכן בא גם פירוש המקבל, שצריך לטבול וגופו ערום נוגע בשטח המים. אמרו (עירובין ד): "כל־בשרו — שלא יחא דבר חוצץ בינו ובין המים". הנה נתבאר לך, שמצוה זו — והיא מצות טבילה — פוללת דיני המקנה ודיני התציצה ודיני טבול יום (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). ומצוה זו מבארת במסכת מקואות ובמסכת טבול יום.

~ יום שני ו' טבת ~

מצות עשה קמ.

המצוה הק"ט נדפסה ביום הקודם.

נביאים

יחזקאל פרקמב ה"ט

ה והלשכות העליונות קצרות פייזכלו אתיקים מהנה מהתחתנות ומהתכנות בנין: ו פי משלשות הנה ואין להן עמודים פעמודי החצרות על-פני נאצל מהתחתנות ומהתיכנות מהארץ: ז וגדר אשר-לחוץ לעמת הלשכות דרך החצר החצונה אל-פני הלשכות ארפו חמשים אמה: ח פיארך הלשכות אשר לחצר החצונה חמשים אמה והנה על-פני ההיכל מאה אמה: ט (ומתחתה) (לשכות) ומתחת הלשכות האלה (המבוא) המביא מהקדים בבואו להנה מהחצר החצונה:

רש"י

ובית הכפורת והתאים ק' אמה: ט) ומתחת הלשכות האלה. איני יודע אם בא ללמד שהיה להם מחילות מתחתיהם או בא ללמד שהיו לשכות במזרח החצר ולפי שההר הולך ומשפע לצד המזרח קורא לו ומתחת הלשכות האלה שאלו בגובהו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר אל המבוא אשר מהקדים בכבואו להנה מהחצר החצונה:

ה) והלשכות. העליונות וגו': (ו) כי משולשות הנה וגו'. לא הבנתי בהם כלל. כי יוכלו אתיקים. כמו יאכלו אוכלים וממעטים באויר הלשכות: ז) וגדר אשר לחוץ וגו'. המפסיק בין הלשכות והחצר החצונה של צד מזרח: ארכו חמשים אמה. מן הצפון לדרום: ח) כי אורך הלשכות. מן הצפון לדרום חמשים אמה: והנה על פני ההיכל. מן המזרח למערב כנגד האולם וההיכל

מצודת ציון

ה) קצורות. מלשון קצר ר"ל צרות ודחוקות: יכלו. כמו יאכלו והוא ענין המעטה באויר החלל ובדרז"ל כמה לוחות אוכלות בארון (ב"ב יד): ומהתיכנות. מהאמצעית: (ו) נאצל. ענין הפרשה כמו אצלת לי ברכה (בראשית טז): ז) וגדר. כותל: ט) המביא. מלי ביאה:

מצודת דוד

ה) והלשכות העליונות. הלשכות האלה שעמדו במעלה ההר כלפי המערב היו צרות ודחוסות מבפנים כי האתיקים שהיו מבפנים כמ"ש למעלה הם מעטו מהן את החלל וחזרו ופירש מן התחתנות ומן התיכנות מעטו בנין האתיקים את החלל אבל מן העליונות לא מעטו את החלל כי לא עלו שמה כי כבר נתחזק הבנין במה שהיו האתיקים בתחתנות ובתיכנות:

ו) כי משולשות הנה. בא ליתן טעם למה היו אתיקים בפנים למעט החלל ואמר לפי שבנין הלשכות היו משולשות שלשה עליות זו ע"ג זו ולכן צריך לחזק הבנין: ואין להן וגו'. ר"ל אין תועלת להן בעמודים כלפי החוץ לבד כדרך עמודי החצירות כי לא יתחזקו באלה: על כן וכו'. ר"ל הואיל והיה הצורך לעשות עמודים גם בפנים לכן נלקח ונפרש מחלל לשכות התחתנות ומהתיכנות מהארץ ר"ל כלפי רצפת התיכנות מעטו האתיקים את החלל וכו'. ר"ל כותל הנראה מחוץ שלפני הלשכות, ולתוספת ביאור אמר דרך חצר החצונה ר"ל הפונה לחצר החצונה אל פני הלשכות למזרח: ארכו. אורך הכותל ההוא הנראה מחוץ היה חמשים אמה כי אמה אחת היתה נכסת מעין הרואה ע"י כותל חצר הפנימי כאשר נראה בצורה והיא האמה שהפרצה אצלה כי באמת היה אורך הכותל נ"א אמה כי מכותל חצר הפנימי עד כותל חצר החצונה היה מאה אמה והחלל ממנה עד הלשכות היה חמשים אמה א"כ נשארו חמשים על הלשכות ועוד אמה אחת שהיתה נכסית בעובי כותל חצר הפנימי אבל היתה נכסת מעין הרואה אבל בפאת המערב היה נראה באמת נ"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית: ח) כי אורך וכו'. בזה יתן טעם למה לא היה נראה כל אורך הכותל ואמר כי בנין הלשכות הנראה לחצר החצונה היה חמשים אמה כי כותל חצר הפנימי כסה אמה אחת מעין הרואה (ולפי שאמר מלת אורך על הכותל לכן אמר כן גם על בנין הלשכות עם כי היה צורך עליו לשון רוחב): והנה על פני ההיכל. ר"ל והנה הם עמדו לפני ההיכל באורך מאה אמה כמדת ההיכל כי מלת היכל כולל ההיכל והאולם ובית קה"ק והצלע מאחוריו וכותל הצלע: ט) ומתחת הלשכות האלה. ר"ל בשפולי ההר כלפי המזרח אל הלשכות האלה שעמדו שם הנה דרך ביאה להן היה מעבר המזרח כשבא להן מחצר החצונה כי כמו שעמדו לשכות במעלה ההר מול המסיבות מזה ומזה כן עמדו לשכות בשפולי ההר מזה ומזה והיו כמדות לשכות העליונות ועמדו חמשים אמה מרוחקים מכותלי חצר החצונה ורוחב הלשכות היו נבלעות אמה אחת בעובי כותל חצר הפנימי במשך י"א אמות ובאורך היו נבלעות חצי אמה בעובי כותל תאי המזרחי שבעבר השער מזה ומזה ומהם עד כותל המזרחי מחצר החצונה היה י"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית ובצורה וז"ש המביא מהקדים וגו' ר"ל כשבאים אליהן מהחצר החצונה היה דרך ביאה מן המזרח באותן י"א אמה:

כתובים

דברי הימים ב פרק'ו טז-כג

טו וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי אֲתָּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֹא לְאָמֹר לֹא־יִפְרֹת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנָי וְיָשֵׁב עַל־כַּפֵּי יִשְׂרָאֵל רַק אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרָכֶם לְלַכֵּת בְּתוֹרָתִי פֶּאֶשֶׁר הִלַּכְתָּ לְפָנָי: יז וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֶן דְּבַרְךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְדָוִד: יח כִּי הָאֲמֹנִם יָשִׁב אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עַל־הָאָרֶץ הַזֶּה שָׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכַּלְפָּלוּךָ אֶף כִּי־הִבִּית הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי: יט וּפְנִית אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהֵי לְשֹׁמֵעַ אֶל־הַרְנָה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ: כ לְהִיּוֹת עֵינֶיךָ פְתוּחוֹת אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה יוֹמָם וּלְיָלָה אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לְשׁוֹם שְׁמֹךְ שָׁם לְשֹׁמֵעַ אֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְּפַלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה: כא וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תְּחִנּוֹתַי עַבְדְּךָ וְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְּפַלְּלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִשְׁמָע מִמָּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלַחְתָּ: כב אִם־יִחַטָּא אִישׁ לְרַעְוָה וּנְשָׂא־כּוֹ אֱלֹהִים לְהֶאֱלֹתוֹ וּבָא אֱלֹהִים לְפָנָי מִזְבֵּחַךָ בַּבַּיִת הַזֶּה: כג וְאַתָּה | תִּשְׁמָע מִן־הַשָּׁמַיִם וְעֲשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עַבְדֶּיךָ לְהָשִׁיב לְרַשָּׁע לְתֵת דְּרָכּוֹ בְּרָאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צְדִיק לְתֵת לוֹ כְּצַדִּיקְתּוֹ: (ס)

רש"י

(כ) להיות עיניך פתוחות. בכל עת אשר יתפללו אליך: (כב) אם יחטא איש. מקרא זה על כל ישראל המחייב חברו שבועה אם באמת הוא משיבוע והנשבע נשבע לשקר אתה תשמע השמים ואם הדין עם הנשבע שבעל הדין מזיקין על שבועה של חנם אף המשביעו קרוי רשע: (כג) ולהצדיק צדיק. שלא לענושו על השבועה שהרי באמת הוא נשבע ותוספתא דסוטה מפרש את אשר יחטא, בועל אשת איש, ונשא בו אלה, ויחייב בו אלה כשם שהמים בודקים אותה כך המים בודקין אותו, לפני מזבחך, כדכתיב (במדבר ה') והעמיד הכהן את האשה: לתת דרכו בראשו. כדכתיב וצבתה בטנה (שם): ולהצדיק צדיק. כדכתיב ונקתה ונזרעה זרע (שם):

מצודת ציון

(יז) יאמן. מל' האמנה וקיום: (יח) האמנם. אמנם הוא ענין אמת והיא בה"א התמיהה: יכלכלוך. ענין החזקה כמו שלשת אלפים יכיל (לעיל ד): אף כ"י. הוא ענין ק"ו וכ"ש: (כב) ונשא. ענין חוב כמו כאשר נושא בו (ישעיה כד): אלה. קללת השבועה כמו בשבועת האלה (במדבר ה):

תפילתי מה שאתפלל על עיקר כוונת תועלת הבית ובמה יקרא בית ה': (כ) להיות וכו'. וזהו תפילתי להיות עיניך וכו': אל המקום הזה. במקום הזה וכן ואל הארון (שמות כה) ומשפטו ובהארון: (כא) ושמעת וכו'. ר"ל כמו שאני מתפלל תשמע תפילתי כן אני שואל לשמוע תפלת כל עמך: ואתה תשמע וכו'. ר"ל לא שתשב פה לשמוע כ"א התפלה העשוי פה ישמע אל השמים ותקבל ברחמים ותסלח לעון המתפלל: (כב) איש לרעהו. בדבר ממון: ונשא בו אלה. ויחייב בו חוב שבועה להשביעו: ובא אלה. ר"ל וישבע לפני המזבח: (כג) להשיב לרשע. כגמולו ולהשיב דרכו בראשו אם הנשבע לשקר אם המשביע בחנם ולפי שאמר למעלה ושמעת וסלחת אמר על זה לא תסלח הואיל וחילל הבית עם השבועה. ולהצדיק צדיק. אם הנשבע באמת: אם המשביע בצדק:

מצודת דוד

(טז) שמר וכו'. ר"ל שמור גם ההבטחה ההיא אשר הבטחתו שאם זרעו יצדקו לא יופסק מהם המלוכה: (יז) יאמן דברך. ר"ל עשה דבר לשיהא נקרא שם הבית אשר בניתי בית ה': (יח) כי האמנם. האם אמת הדבר שישב אלהים עם האדם בבית העשוי על הארץ בתמיה הלא שמים לא יכלכלוך ומכ"ש הבית וא"כ במה יהיה בית ה': (יט) ופנית. לזאת פנה נא אל

משניות מסכת יבמות

ז שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד חָרַשׁ וְאֶחָד פֶּקֶחַ, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת פֶּקֶחֹת; מִת חָרַשׁ בְּעַל הַפֶּקֶחַת, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? אִם חוֹלֵץ אִם מֵיבָם. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת, מָה יַעֲשֶׂה חָרַשׁ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם, וְאִינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם.

ח שְׁנֵי אָחִים פֶּקֶחִים, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת, אַחַת פֶּקֶחַת וְאַחַת חָרָשׁת; מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַחָרָשׁת, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא – יוֹצִיא. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַחָרָשׁת? אִם חוֹלֵץ אִם מֵיבָם.

ט שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד חָרַשׁ וְאֶחָד פֶּקֶחַ, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת, אַחַת חָרָשׁת וְאַחַת פֶּקֶחַת; מִת חָרַשׁ בְּעַל הַחָרָשׁת, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא – יוֹצִיא. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת, מָה יַעֲשֶׂה חָרַשׁ בְּעַל הַחָרָשׁת? כּוֹנֵם, וְאִינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם.

פ ר ק ח מ י ש ה ע ש ר

א הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבִינָה וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם, וּבָאת וְאָמְרָה: מִת בְּעָלִי – תִּנָּשָׂא, מִת בְּעָלִי – תִּתְיָבֵם. שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבִינָה וּמִלְחָמָה בְּעוֹלָם, קִטְמָה בֵּינוּ לְבִינָה וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם, וּבָאת וְאָמְרָה:

פירוש ברטנורא

ז כּוֹנֵם וְאִינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם. דָּלָא אַתִּי גַּם דִּידֵיהּ וּמִפְקַע זִיקָת יְכוּמֵי אַחֵיו הִרְאִשׁוּן: טו א האשה. שלום בינו לבינה. שאם היתה קטמה בינו לבינה דלמא מחמת שנאה מכוונה לאסור עצמה עליו: ושלום בעולם. שאם היה שעת חירום דלמא כשראתה ששהה הרבה זמן ולא חזר אמרה וראי לסמים הרגהו. אי נמי, ראתה אותו מוכה במלחמה וסברה ודאי ימות. אבל כששלום בעולם אי לא חותיה דמית ודאי חיישא ללקולא שמא יבא לאחר שתנשא, ותהא מקולקלת: רבי יהודה אומר כו. ולית הלכתא כוותיה: אמרו לו. לרבי יהודה

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד חָרַשׁ וְאֶחָד פֶּקֶחַ, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת פֶּקֶחֹת – לשתֵי נשים פקחות שאינן אחיות; מִת חָרַשׁ בְּעַל הַפֶּקֶחַת – שאין נישואיו גמורים, ונפלה אשתו לפני אחיו הפיקח לייבום, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת – שנישואיו גמורים, וזיקת יבמתו אינה אלא מדברי סופרים? אִם חוֹלֵץ אִם מֵיבָם – כּדִּין כֹּל יבמה. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת – ונוקקה אשתו לאחיו החרש, מָה יַעֲשֶׂה חָרַשׁ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם – את יבמתו, וְאִינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם – שאין גיטה שהוא מדברי סופרים, יכול להפקיע את זיקת יבמתו, שהיא מן התורה; ולחלוץ אינו יכול, שאין החרש חולץ.

באור משנה ח

שְׁנֵי אָחִים פֶּקֶחִים, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת, אַחַת פֶּקֶחַת וְאַחַת חָרָשׁת; מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַחָרָשׁת – ונפלה אשתו לפני אחיו, בעל הפיקחת, לייבום, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם – את יבמתו; וְאִינוּ חוֹלֵץ לָהּ, שאין חליצה בחרשת, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא, יוֹצִיא – לאחר הייבום בגט. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת – ונפלה אשתו לפני אחיו לייבום, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַחָרָשׁת? אִם חוֹלֵץ אִם מֵיבָם – שהרי הוא פיקח ויבמתו פיקחת.

~ יום שני ~

באור משנה ט

שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד חָרַשׁ וְאֶחָד פֶּקֶחַ, נִשְׁוֹאִים לְשֵׁתֵי נְכָרִיּוֹת, אַחַת חָרָשׁת וְאַחַת פֶּקֶחַת – החרש לחרשת והפיקח לפיקחת;

מִת חָרַשׁ בְּעַל הַחָרָשׁת – ונפלה אשתו לפני אחיו הפיקח לייבום, מָה יַעֲשֶׂה פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת? כּוֹנֵם – את יבמתו החרשת; אבל אינו חולץ לה, שאין חליצה בחרשת, וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא – את היבמה, יוֹצִיא – לאחר הייבום בגט. מִת פֶּקֶחַ בְּעַל הַפֶּקֶחַת – ונפלה אשתו לפני אחיו החרש לייבום, מָה יַעֲשֶׂה חָרַשׁ בְּעַל הַחָרָשׁת? כּוֹנֵם – את יבמתו, וְאִינוּ מוֹצִיא לְעוֹלָם – שהואיל והוא חרש, אין כוח בגיטו, שהוא מדברי סופרים, להפקיע את זיקתה, הבאה מכוח נישואיו הגמורים של אחיו, שהיא מן התורה.

באור משנה א

שני הפרקים שלפנינו, שהם האחרונים במסכתנו, חוזרים לדון בענין האשה שמת בעלה במדינת הים, שקצת מהלכותיה כבר נידונו בפרק י. הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם – לארץ רחוקה, שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבִינָה וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה פיסקה זו משום שהיא רוצה להשימענו בסיפא: "קטטה בינו לבינה" או: "מלחמה בעולם". אבל בענייננו אין צורך לידע בכיורר שיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם, אלא אף בסתם הדין כך; וּבָאת – האשה ממדינת הים, וְאָמְרָה – לבית דין: מִת בְּעָלִי – התיירוני להינשא, תִּנָּשָׂא – מתירים לה להינשא, שמאמינים לה; וְכֵן אַם אָמְרָה: מִת בְּעָלִי – ואין לו בנים, תִּתְיָבֵם – מתירים לה להתייבם לאחי בעלה; ואף על פי שהוחזקה באשת איש ואין לה עדים שמת בעלה, מכל מקום משום תקנת ענונות הקילו חכמים להאמין לה, שכן חזקה על אשה שלא תינשא עד שתחקור היטב ויוברר לה שמת בעלה, כי חוששת היא שמא יבוא בעלה לאחר שתנישא ונמצאת מקלקלת עצמה, שתיאסר על בעלה הראשון ועל זה ותפסיד כתובתה ויהיו בניה ממורים כדין אשת איש שנישאה לאחר. מכאן אמרו חכמים: האשה נאמנת לומר שמת בעלה. שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבִינָה וּמִלְחָמָה בְּעוֹלָם, או

מת בעלי – אינה נאמנת. רבי יהודה אומר: לעולם אינה נאמנת, אלא אם כן פאת בוכה ובגדיה קרועין. אמרו לו: אחת זו ואחת זו – תנשא.

ב בית הלל אומרים: לא שמענו אלא בבאה מן הקציר, ובאותה מדינה, וכמעשה שהיה. אמרו להן בית שמאי: אחת הבאה מן הקציר, ואחת הבאה מן הזיתים, ואחת הבאה מן הפציר, ואחת הבאה ממדינה למדינה; לא דברו חכמים בקציר אלא בהנה. חזרו בית הלל להורות בבית שמאי.

ג בית שמאי אומרים: תנשא ותטל כתבתה. בית הלל אומרים: תנשא ולא תטל כתבתה. אמרו להן בית שמאי: התרתם ערוה חמורה, לא תתירו את המזון הקל? אמרו להן בית הלל: מצינו שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה. אמרו להם בית שמאי: והלא מספר כתבתה נלמד, שהוא פותב לה: שאם תנשאי לאחר תטלי מה שפתוב ליכי. וחזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי.

פירוש ברטנורא

פקחת תנשא שומה לא תנשא, אלא אחת זו ואחת זו תנשא:

ב בכאה מן הקציר. כמעשה שהיה שהלכו בני אדם לקצור חטין ונשכו נחש לאחר מהם ומת, ובאה הודיעה כבית דין ושלחו ומצאו כדבריה. ולא התירו חכמים אלא דוגמתו שהוא הדבר קרוב, אבל ממדינת הים אינה נאמנת: אלא בחותה. מעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר מקומות: ג שאין האחים נכנסים. לנחלת בעלה, דרחמנא אמר (דברים י"ז) על פי שנים עדים. וגבי נשואין דידה הוא דאקילו רבנן משום עגונה: מספר כתובתה. מנוסח הכתוב בשטר כתובה, כשתנשאי לאחר, והרי היא נישאת, ואם כן תטול כתובתה:

משניות מבוארות – קהתי

אלא קציר חטים; קציר שעורים מניין? ואין לי אלא קוצר; בוצר, מוסק, גורד, עורר – מניין? אלא מעשה שהיה בקציר, והוא הדין לכולם; אף כאן מעשה שהיה באותה מדינה והוא הדין לכולן". קצרו בית הלל להורות בבית שמאי – שאף הבאה ממדינת הים נאמנת לומר: "מת בעלי", ומתירים לה להינשא.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה באשה שהתירו לה להינשא על סמך דבריה שמת בעלה, אם היא מקבלת את כסף כתובתה. בית שמאי אומרים: תנשא ותטל כתבתה – כיון שמתירים לה להינשא, הרי היא מקבלת את כסף כתובתה. בית הלל אומרים: תנשא ולא תטל כתבתה – שלענין מומן אינה נאמנת עד שתביא עדים. אמרו להן בית שמאי – לבית הלל: התרתם ערוה חמורה – הרי הודיתם לנו שמתורתה היא להינשא, ומאחר שהאמנתם לה לענין איסור אשת איש, שהוא איסור חמור של עריות, והתרתם לה להינשא, לא תתירו את המזון הקל – היאך לא תאמינו לה בענין גבית כתובתה, שאינו אלא ענין מומן קל? אמרו להן בית הלל – לבית שמאי: מצינו שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה – באמת מוצאים אנחנו שבענין מומן אין מאמינים לה, שהרי אין האחים זכאים לירש את נכסי בעלה על סמך עדותה שהוא מת; ומכאן שלא האמינוה אלא לענין נישואין. משום תקנת עגונות, אבל לענין מומן צריכים שני עדים, שנאמר (דברים י"ז, ט): "על פי שני עדים... יקום דבר". הלכך תינשא ולא תיטול כתובתה. אמרו להם בית שמאי: והלא מספר כתבתה נלמד – מנוסח הכתובה או למדים שהיא נוטלת כסף כתובתה, שהוא פותב לה – שהרי הבעל כותב לה בכתובה: שאם תנשאי לאחר תטלי מה שפתוב ליכי (לך) – וכיון שהיא מותרת להינשא לאחר הרי זכאית היא לקבל את כסף הכתובה. וחזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי – שאף על פי שאין האחים נכנסים לנחלת בעלה על פי עדותה, מכל מקום הואיל והתירוה להינשא הרי היא גובה כתובתה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ד

כבר הזכרנו, שמתירים את האשה להינשא על פי עד אחד, שהעיד לה על מיתת בעלה. משנתנו באה ללמד, שאפילו אשה ואפילו קרובה משפחה נאמנת להעיד

קטטה בינו לבינה ושלום בעולם, ובאת ואמרה: מת בעלי – אינה נאמנת – שאם מלחמה בעולם, או חוששים, שמה הלך בעלה ולא חזר, ומתוך השערה בלבד היא אומרת שמת; ואם קטטה בינו לבינה, או חוששים, שמה מחמת שנאתה לבעלה היא רוצה לאסור עצמה עליו. בגמרא מבואר: קטטה בינו לבינה – כגון שאמרה לבעלה: "גירשתני בפני פלוני ופלוני", ואלה אמרו: לא היו דברים מעולם. רבי יהודה אומר: לעולם אינה נאמנת – לומר שמת בעלה, אלא אם כן פאת בוכה ובגדיה קרועין – מחמת אבה, על בעלה. אמרו לו – חכמים לרבי יהודה: אחת זו ואחת זו, תנשא – בין בוכה ובגדיה קרועים בין אינה בוכה ואין בגדיה קרועים מותרת להינשא כשהיא אומרת שמת בעלה. בברייתא בגמרא מובא: "אמרו לו רבי יהודה לדברין פיקוח (היודעת להתחכם לבוא בכבי ובבגדים קרועים, כדי שיאמינו לה) תינשא. שוטטה (שאינה נותנת לבה לאמת דבריה על ידי כבי ובגדים קרועים) – תוספות יום טוב" לא תינשא? אלא אחת זו ואחת זו תינשא.

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

בית הלל אומרים: לא שמענו – שאשה נאמנת לומר: "מת בעלי", ומתירים לה להינשא, אלא בבאה מן הקציר – ואמרה: "מת בעלי מנשיכת נחש", ובאותה מדינה – שביט דין יכולים לברר הדבר. וכמעשה שהיה – שהלכו עשרה בני אדם לקצור חטים, נשכו נחש לאחר מהם ומת, ובאה אשתו והודיעה לבית דין, ושלחו ומצאו כדבריה. באותה עשה אמרו: האשה שאמרה: מת בעלי – תינשא; מת בעלי – תתייבם (גמרא); ולא התירו חכמים אלא ככגון זה שהיה הדבר קרוב להתברר, ומתוך כך אין חוששים שמה האשה תשקר. אבל אשה שבאה ממדינת הים, אינה נאמנת. אמרו להן בית שמאי – לבית הלל: אחת הבאה מן הקציר, ואחת הבאה מן הזיתים, ואחת הבאה מן הפציר, ואחת הבאה ממדינה למדינה – בין שהיא באה מן הקציר, בין שבאה מן המסיק של הזיתים, בין מן הפציר של ענבים, ואפילו באה ממדינת הים, הרי היא נאמנת לומר שמת בעלה, לא דברו חכמים בקציר אלא בהנה – שמעשה שהיה כך היה, והוא הדין לשאר מקומות (וש"י). בגמרא מובאת ברייתא: "אמרו להם בית שמאי לבית הלל: לדבריים אין לי

ד הכל נאמנים להעידה, חוץ מחמותה, ובת חמותה, וצרתה, ויבמתה, ובת בעלה. מה בין גט למיתה? שהכתב מוכיח. עד אומר: מת, ונשאת; ובא אחר ואמר: לא מת – הרי זו לא תצא. עד אומר: מת, ושנים אומרים: לא מת, אף על פי שנשאת – תצא. שנים אומרים: מת, ועד אומר: לא מת, אף על פי שלא נשאת – תנשא.

ה אחת אומרת: מת, ואחת אומרת: לא מת; זו שאומרת: מת – תנשא ותטל כתבתה, וזו שאומרת: לא מת – לא תנשא ולא תטל כתבתה. אחת אומרת: מת, ואחת אומרת: נהרג; רבי מאיר אומר: הואיל ומכחישות זו את זו – הרי אלו לא ינשאו. רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: הואיל וזו וזו מודות שאין קים – ינשאו.

פירוש ברטנורא

ד חוץ מחמותה. מעמא דכולה, מפני ששונאות אותה ומתכוונות לקלקלה. החמה שונאתה, שאומרת בלבה זאת תאכל כל עמלי. בת חמותה אומרת זאת תירש כל עמל אבי ואמו. יבמתה יראה שמא סופה להיות צרתה. בת בעלה אומרת זאת באה במקום אמי ותאכל כל עמלה: מה בין גט למיתה. דאמרינן אף הנשים שאין נאמנות לומר מת בעלה, נאמנות להביא ניהו: שהכתב מוכיח. דסמכין עיקרא על הנט. ואע"ג דעלייה נמי סמכין שצריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם: עד אחד אומר מת ונישאת. לאו דוקא נישאת, אלא התירוה להנשא אע"פ שלא נישאת, ואחר כך בא עד אחד ואומר לא מת, לא תצא מהתירה הראשון; עד אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת. כגון שהם פסולי עדות. ואשמועינן הואיל והאמינה תורה עד אחד אין כאן תורת עדות, וכי היכי דחר חשיב, פסולי עדות נמי חשיב, הלכך הלך אחר רוב דעות, בין כשרים בין פסולים: שנים אומרים מת ואחד אומר לא מת וכו'. הא קמ"ל, דאולינן אחר רוב דעות בפסולי עדות, בין לקולא בין לחומרא: **ה** אחת אומרת מת. שתי צרות הבאות ממדינת הים, אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת: ר"מ אומר הואיל ומכחישות כו'. ולית הלכתא כוותיה:

משניות מבוארות – קהתי

אף על פי שנשאת, תצא – חייבת היא להתגרש, שבטל האחד מפני השניים. בגמרא מבואר שמדובר כאן בפסולי עדות, כגון נשים או עבדים וכיוצא בהם, ובאה המשנה להשמיענו, שאף בפסולי עדות הולכים אחר רוב דעות. ברם, אם העד האחד היה כשר והשניים היו פסולי עדות, כל שהותרה בתחילה על פי עדותו של האחד להינשא, לא תצא מהתירה הראשון, לפי שבכגון זה נחשבים כל הפסולים כעד אחד, והרי זה כדיון ששנינו למעלה, שאם עד אחד אומר: "מת", ואחר כך בא אחר ואומר: "לא מת", לא תצא. **שנים אומרים: מת, ועד אחד אומר: לא מת, אף על פי שלא נשאת** – שעדיין לא נישאה בשעה שבא האחד ואמר שלא מת, **תנשא** – מותרת היא להינשא; וכבר בארנו למעלה (לפי הגמרא), שמדובר כאן בפסולי עדות, ובאה משנתנו להשמיע שהולכים אחר רוב דעות בפסולי עדות בין לקולא בין לחומרא.

באור משנה ה

אחת אומרת: מת, ואחת אומרת: לא מת – מי שהיו לו שתי נשים, והלך עמהן למדינת הים, וחזרו משם שתי הנשים ואחת מהן אומרת: "מת בעלי", ואחת אומרת: "לא מת", **זו שאומרת: מת, תנשא ותטל כתבתה** – ואין הכחשת צרתה כלום, שהרי שנינו במשנה הקודמת, שצרתה, אינה נאמנת להעידה, וכשם שאינה נאמנת עליה לומר שמת בעלה, כך אינה נאמנת עליה לומר שלא מת (המאיר). **וזו שאומרת: לא מת, לא תנשא ולא תטל כתבתה** – שנאמנת היא לגבי עצמה. בגמרא מבואר, שאפילו חזרה בה אחר כך ונתנה אמתלא לדבריה, שלא התכוונה כמה שאמרה שלא מת אלא לצער את חברתה, מכל מקום אסורה היא להינשא, ואינה נוטלת כתובתה. **אחת אומרת: מת, ואחת אומרת: נהרג** – אם אחת משתי הצרות אומרת, שמת הבעל, ואחת אומרת שהוא נהרג, **רבי מאיר אומר: הואיל ומכחישות זו את זו, הרי אלו לא ינשאו** – בגמרא מבואר, שרבי מאיר חולק גם על הרישא, שאם אחת אומרת "מת" ואחת אומרת "לא מת", הרי אלו לא ינשאו, אלא משנתנו נקטה דבריו בסיפא לרבותא, שאף על פי ששתיהן מודות שאינו קיים, מכל מקום הואיל והן מכחישות זו את זו באופן מיתנה, אסורות הן להינשא. **רבי יהודה ורבי שמעון אומרים: הואיל וזו וזו**

לה על כך, חוץ מחמש נשים המנויות במשנה, שדרכן לשנוא אותה, ויש חשש שמא הן מתכוונות לקלקלה, שתינשא לאחר ותיאסר על בעלה.

הכל נאמנים להעידה – להעיד לאשה על מיתת בעלה, כדי להתירה להינשא, **חוץ מחמותה** – אמו של בעלה, **ובת חמותה** – אחות בעלה, **וצרתה** – אשתו האחרת של בעלה, **ויבמתה** – אשת אחיו של בעלה, **ובת בעלה** – מאשה אחרת; חמש נשים אלו דרכן לשנוא אותה, ויש לחשוש שמא הן מתכוונות לקלקלה, שתינשא לאחר ותהא אסורה לבעלה, הלכך אינן נאמנות להעיד לה שמת בעלה. **רשי' ומפרשים אחרים** מבארים סיבת שנאתן של אלו, שכן חמותה אומרת בלבה: זאת תאכל כל יגיעי ועמלי; וכן בת חמותה אומרת: זאת תירש כל עמל אבי ואמי; צרחה – כדרך הנשים של בעל אחד שהן צוררות זו את זו; ובמותה יראה, שמא סופה להיות צרתה; ובת בענה אומרת: זאת באה במקום אמי והיא תאכל כל עמלה. **מה בין גט למיתה** – שכן במסכת גיטין שנינו (ב, ז): "אף הנשים שאינן נאמנות לומר "מת בעלה", נאמנות להביא את גיטה", ומה טעם נאמנות הן על הגט? **שהכתב מוכיח** – שהגט שבידיהן מוכיח על הגירושין, ואין אנו סומכים על עדותן בלבד. **עד אומר: מת** – בא אחד והעיד לאשה שמת בעלה, **ונשאת** – על פי עדותו; **ובא אחר ואמר: לא מת** – שהכחיש את העד הראשון, **הרי זו לא תצא** – בגמרא מבואר, שמה ששנינו במשנתנו "ונישאת", אין הכוונה דווקא כשנישאה כבר, אלא שהתירוה בית דין להינשא על פי העד שהעיד על מיתת בעלה, ובאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שלא נישאה עדיין, ובא עד ואמר לה: "לא מת", הרי זו לא תצא מהתירה הראשון, שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי הוא במקום שניים, ואין העד הבא אחריו יכול להכחישו, שאין דבריו של אחד במקום שניים. ברם, אם בא העד האחר קודם שהתירוה בית דין להינשא, אסורה היא להינשא, שכל זמן שלא סמכו בית דין על עדותו של הראשון, אינו נחשב כשניים, והרי כאן שני עדים המכחישים זה את זה. ויש מפרשים, שמה ששנינו, שאם בית דין התירוה להינשא על פי העד הראשון, ובא אחר ואמר "לא מת", לא תצא מהתירה הראשון, היינו בדיעבד, שנישאה לאחר שבא העד השני, שהואיל והתירוה מקודם, לא תצא, אבל לכתחילה לא תינשא משום לזות שפתים (ותוספות רבי עקיבא איגרו). **עד אחד אומר: מת, ושנים אומרים: לא מת,**

עַד אָמַר: מַת, וְעַד אָמַר: לֹא מַת; אִשָּׁה אֹמֶרֶת: מַת, וְאִשָּׁה אֹמֶרֶת: לֹא מַת – הָרִי זֶה לֹא תִנָּשָׂא. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבִעֲלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מַת בְּעָלִי – תִנָּשָׂא וְתִטָּל כְּתֻבָתָהּ; וְצָרְתָה אֶסּוּרָה; הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיהֶן – תֹּאכַל בְּתֵרוּמָהּ; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי עֲבָרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֶסּוּרָה לְנִשְׂאָה, וְאֶסּוּרָה מִלְּאָכּוֹל בְּתֵרוּמָה.

ז אָמְרָה: מַת בְּעָלִי וְאַחַר כֵּךְ מַת חָמִי – תִנָּשָׂא וְתִטָּל כְּתֻבָתָהּ, וְחַמּוּתָהּ אֶסּוּרָה; הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיהֶן – תֹּאכַל בְּתֵרוּמָהּ; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי עֲבָרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֶסּוּרָה לְנִשְׂאָה, וְאֶסּוּרָה לְאָכּוֹל בְּתֵרוּמָהּ. קִדְּשׁ אַחַת מִחֻמְשׁ נָשִׁים, וְאִין יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ, כָּל אַחַת אֹמֶרֶת: אוֹתִי קִדְּשׁ – נוֹתֵן גַּם לְכָל אַחַת וְאַחַת, וּמִנִּיחַ כְּתֻבָּהּ בֵּינֵיהֶן, וּמְסַתְּלָק; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי עֲבָרָה, עַד שֶׁיִּתֵּן גַּם וְכֻתְבָּהּ לְכָל אַחַת וְאַחַת. גֹּל אַחַד מִחֻמְשָׁה, וְאִין יוֹדֵעַ מֵאִיזָה גֹל, כָּל אַחַד אָמַר: אוֹתִי גֹל – מִנִּיחַ גֹּלָהּ בֵּינֵיהֶן וּמְסַתְּלָק; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי

פירוש ברטנורא

ו היתה בת ישראל לכהן. אם היתה צרתה בת ישראל לכהן, תאכל בתרומה בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת לעדות צרתה, שהיא לא אינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפוסלה. וכן הלכה:

ז אמרה מת בעלי ואחרי מת חמי. חמותה אסורה, שאין כלה מעידה על חמותה. ואע"פ דאמרה ברישא מת בעלי דתו אינה כלה והיא נכרית, אפילו הכי לא מוסיפה: היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. וכא נמי הלכה כר' טרפון. אבל בקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה מהן קידש, וכן גול אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גול, בתרומהו הלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

שבעלה קיים; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן – שסובר רבי טרפון: הואיל ואינה נאמנת להשיא את צרתה, אינה נאמנת אף לפסלה מאכילת תרומה. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי עֲבָרָה – לא בדרך זו (שתאכל בתרומה) תצא הצרה מידי עבירה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֶסּוּרָה לְנִשְׂאָה, וְאֶסּוּרָה מִלְּאָכּוֹל בְּתֵרוּמָה – כלומר שלדעת רבי עקיבא מחמירים בה מספק בשני הדברים: אסורה היא להנישא, שמא בעלה חי, ואסורה היא באכילת תרומה, שמא הוא מת. והלכה כרבי טרפון (גמרא: ומב"ס).

באור משנה ז

אָמְרָה: מַת בְּעָלִי וְאַחַר כֵּךְ מַת חָמִי – כגון האשה שהלכה היא ובעלה וחמיה למדינת הים, ובאה ואמרה, שמת שם בעלה ואחר כך מת שם חמיה, תִנָּשָׂא וְתִטָּל כְּתֻבָתָהּ – שנאמנת היא לגבי עצמה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, וְחַמּוּתָהּ אֶסּוּרָה – להנישא, שאין כלה נאמנת להעיד לחמותה להתייר, כשם שחמותה אינה נאמנת להעיד לה, כמו ששינונו לעיל (משנה ד), לפי ששונאות הן זו את זו; ואף על פי שאמרה תחילה "מת בעלי", ולפי דבריה אין היא עכשיו כלה, מכל מקום אינה נאמנת עליה. הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיהֶן – בחזקת היתה חמותה בת ישראל הנשואה לכהן, תֹּאכַל בְּתֵרוּמָהּ – בחזקת שבעלה קיים; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן – כמו שבארנו טעמו במשנה הקודמת. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִין זֶה דְרִיךְ מוֹצִיאֶתָה מִיּוֹדֵי עֲבָרָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה אֶסּוּרָה לְנִשְׂאָה, וְאֶסּוּרָה לְאָכּוֹל בְּתֵרוּמָה – שהולכים בה לחומרה, ולענין נישואין אין כלה נאמנת עליה, אבל לענין תרומה חוששים לעדותה. קִדְּשׁ אַחַת מִחֻמְשׁ נָשִׁים, וְאִין יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ – איזו מהן קידש, שכן כָּל אַחַת אֹמֶרֶת: אוֹתִי קִדְּשׁ – והוא אינו רוצה לישא את כולן, נוֹתֵן גַּם לְכָל אַחַת וְאַחַת – שכל אחת מהן היא ספק אשתו, וּמִנִּיחַ כְּתֻבָּהּ בֵּינֵיהֶן – כלומר שמיניח בבית דין כסף של כתובת אשה אחת בשבילן (חַמּוּתוֹת יוֹם טוֹבִי), וּמְסַתְּלָק – מהן; דְּבָרֵי רַבִּי טַרְפוֹן – שלדעת רבי טרפון אינו חייב ליתן כתובה לכל אחת ואחת, אלא זו שתביא ראיה שהיא אשתו הרי היא תקבל את כסף הכתובה שמיניח בבית דין. יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שכתב כתובה לזו שקידש, ואברה הכתובה, וכל אחת אומרת: "אני היא שקידשתני וכתבת לי כתובה ואברה הכתובה",

מוֹדוֹת שְׂאִין הִבְעַל קָיָם, יִנָּשָׂא – שתיהן, שאין זו הכחשה לענין נישואיהן. וכן הלכה (ומב"ס ה' גירושין יב, כז). עַד אָמַר: מַת – עד אחד מעיד לאשה שמת בעלה, וְעַד אַחַר אָמַר: לֹא מַת – או אִשָּׁה אַחַת אֹמֶרֶת: מַת, וְאִשָּׁה אַחַת אֹמֶרֶת: לֹא מַת – הואיל ובא העד השני קודם שהתירוה להנישא על סמך עדותו של הראשון, או כגון שבאו בבת אחת, הָרִי זֶה לֹא תִנָּשָׂא – אסורה היא להנישא משום ספק. בגמרא מבואר שמה ששינונו בסיפא: "ואשה אומרת לא מת", אפילו צרתה במשמע, וסתם משנתנו כרבי מאיר הסובר, שאם הצרות מכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו, כמו שהבאנו לעיל (גמרא ורש"י). ברם, יש דעה אחרת בגמרא, שאם צרה אחת אומרת שמת הבעל ואחת אומרת שלא מת, אף רבי מאיר מודה, שהאומרת "מת" תינשא, שכשם שאין צרה נאמנת להעיד על חברתה שמת הבעל כך אינה נאמנת להעיד עליה שלא מת, ונמצא שאין כאן הכחשה. אבל כשהן מכחישות זו את זו, שאחת אומרת "מת" ואחת אומרת "נהרג", כגון זה סובר רבי מאיר שעדותן בטלה. וכתוב הראשון, שההלכה היא כדעה זו. ומה ששינונו בסיפא: אשה אומרת "מת" ואשה אומרת "לא מת", היינו באשה זרה ולא בצרתה, הלכך לרבי הכל אסורה היא להנישא.

~ יום חמישי ~

באור משנה ו

הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבִעֲלָהּ לְמַדִּינַת הַיָּם – והיתה לה צרה, היינו אשה אחרת של בעלה, שנשארה בבית, וּבָאָה – האשה ממדינת הים לבדה, וְאָמְרָה: מַת בְּעָלִי – שם, במדינת הים, תִנָּשָׂא – מתירים לה להנישא על פי עדות עצמה, וְתִטָּל כְּתֻבָתָהּ – וכבר בארנו שמשום תקנת עגונות הקילו חכמים ההאמין לה, שכן חזקה על אשה שאינה רוצה לקלקל עצמה ולאסור עצמה על בעלה הראשון ועל זה; וכיון שהתירוה להנישא, הרי היא גובה את כסף כתובתה; וְצָרְתָה אֶסּוּרָה – להנישא, שאין מתירים את צרתה על פי עדותה, כמו ששינונו לעיל (משנה ד); ואף על פי שהיא עצמה עושה מעשה ונישאת, מכל מקום חוששים שמא היא מתכוונת לקלקל את צרתה משום "תמות נפשי עם פלשתים" (גמרא). הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵיהֶן – היתה צרתה בת ישראל הנשואה לכהן, תֹּאכַל בְּתֵרוּמָהּ – בחזקת

עברה, עד שישלם גולה לכל אחד ואחד.

ח האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובנה עמהם; ובאה ואמרה: מת בעלי, ואחר כך מת בני – נאמנת. מת בני ואחר כך מת בעלי – אינה נאמנת. וחוששים לדבריה, וחולצת ולא מתנבמת.

ט נתן לי בן במדינת הים, ואמרה: מת בני ואחר כך מת בעלי – נאמנת; מת בעלי ואחר כך מת בני – אינה נאמנת. וחוששים לדבריה, וחולצת ולא מתנבמת.

י נתן לי יבם במדינת הים, אמרה: מת בעלי ואחר כך מת יבמי, יבמי ואחר כך בעלי – נאמנת. הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, אמרה: מת בעלי ואחר כך מת יבמי, יבמי ואחר כך בעלי – אינה נאמנת. שאין האשה נאמנת לומר: מת יבמי שתנשא, ולא: מתה אחותי, שתפגם לביתו. ואין האיש נאמן לומר: מת אחי,

פירוש ברטנורא

ח מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת. הואיל והיה לה בן ולא היתה בחזקת זקוקה ליבם כשיצאה, השתא נמי כי אמרה מת בעלי ואח"כ מת בני שאין בה זיקת יבם, מדימנא. ואם באה להנשא לשוק, חוששים לדבריה, דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא לעלמא, וחולצת ולא מתנבמת:

ט ניתן לי במדינת הים. ומת בני ואחר כך מת בעלי, דלא מפיק נפשה מחזקה קמייחא, שאומרת עדיין היא צריכה ליבם, נאמנת ומותרת להתיבם: אינה נאמנת. להנשא לשוק בלא הליצה, דכי הימננה רבנן לאשה, גבי בעלה הימננה; משום דדייקא ומנסבה, אבל לאפוקי נפשה מיבם לא הימננה, משום דומינן דסניא ליה: וחוששין לדבריה. דאפיק נפשה מיבם, וחולצת ולא מתנבמת:

י ניתן לי יבם במדינת הים. שילדה חמותה במדינת הים, והיא הלכה בחזקת שאין לה יבם: מת בעלי ואח"כ מת יבמי וכו'. דתרווייהו קא שריא נפשה לשוק, נאמנת ומותרת לשוק בחזקתה הראשונה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה באשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ולא היה להם בן.

נתן לי בן במדינת הים – הלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה שילדה שם בן, ואחר כך הוסיפה ואמרה: מת בני ואחר כך מת בעלי – וזקוקה אני לייבום, נאמנת – להתייבם, שהואיל ולא היה לה בן כשהלכה למדינת הים, והיתה מוחזקת שתהא זקוקה לייבום אם ימות בעלה, הרי אף עכשיו אינה מוציאה את עצמה בדבריה מחזקתה הראשונה, ולפיכך נאמנת היא, ומותרת להתייבם, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (הואיל ומפיה בלבד נודע לנו שנוולד לה בן, נאמנת היא בדבריה שהוא מת לפני בעלה). אבל אם אמרה: מת בעלי ואחר כך מת בני – ומותרת אני להינשא לכל אדם, אינה נאמנת – להפקיע עצמה מזיקת ייבום, מאחר שתחילה היתה מוחזקת שתהא זקוקה לייבום, וחוששים לדבריה – שאסרה את עצמה על היבם, וחולצת ולא מתנבמת – שהואיל ואינה נאמנת, הרי היא חולצת כדי להפקיעה מזיקת ייבום, אבל אינה מתניבמת משום חוששים לדבריה.

~ שבת קודש ~

באור משנה י

משנה זו ממשיכה באשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, והיא באה ללמד בכגון שלא היה לה יבם כשהלכה למדינת הים, ולפי עדותה נולד שם בן לחמותה. נתן לי יבם במדינת הים – הלכה היא ובעלה למדינת הים ולא היה לה יבם, ובאה ואמרה: "ניתן לי יבם במדינת הים". כלומר שנוולד שם בן לחמותה, ואחר כך אמרה: מת בעלי ואחר כך מת יבמי, או שאמרה: מת יבמי ואחר כך מת בעלי – ומותרת אני להינשא לכל אדם, נאמנת – שהרי הלכה למדינת הים בחזקת שאין לה יבם, והואיל ואינה מוציאה את עצמה בדבריה מחזקה זו לפיכך היא נאמנת, ומותרת להינשא לכל אדם, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (הואיל ומפיה בלבד נודע לנו שהיה לה יבם, לפיכך נאמנת היא בדבריה שהוא מת). הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, וכשבאה משם אמרה: מת בעלי ואחר כך מת יבמי או שאמרה: מת יבמי ואחר כך מת בעלי – ומותרת אני להינשא לכל אדם, אינה נאמנת – שהואיל והלך עמה גם יבמה למדינת הים, והיתה בחזקת זקוקה

שכן ארוסה אין לה כתובה אלא אם כן כתב לה (דמב"ט). ויש סוברים, שאף אם התנה סתם בענין הכתובה, אף על פי שלא כתב לה, חייב ליתן לה כתובה (הראב"ד). רבי עקיבא אומר: אין זו דרך מוציאתו מידי עברה, עד שיתן גט וכתבה לכל אחת ואחת – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שקידש בכיאה, שעבר בוה על איסור מדרבנן, שכן חכמים תיקנו שיקדש אדם את האשה בתחילה בכסף או בשטר ולא בכיאה, כמו שמוכח (בבב"ב, א) שרב היה מלקה מי שהיה מקדש בכיאה לכתחילה, הלכך חולק רבי עקיבא על רבי טרפון וסובר שקונסים אותו שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת. אבל אם קידש בכסף או בשטר, אף רבי עקיבא מודה שמניח כתובה בנייהן ומסתלק. וכן הלכה. גזל אחד מחמשה – אנשים, ואין יודע מאיזה גזל – והוא רוצה להשיב את הגזילה, אבל כל אחד אומר: אותי גזל, מניח גולה פיניהן – כמו שבארנו בענין הכתובה, שמניח את הגזילה בבית דין עד שיתברר מי הוא הנגזל בנייהן. ומסתלק – מהן; דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר: אין זו דרך מוציאתו מידי עברה – של גזל, עד שישלם גולה לכל אחד ואחד – שרק בדרך זו ישיב בודאי את הגזילה לאותו אדם שגזל אותה ממנו. והלכה כרבי עקיבא.

~ יום ששי ~

באור משנה ח

האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובנה עמהם; ובאה וקראה – לבדה ממדינת הים, ואמרה: מת בעלי, ואחר כך מת בני – ומותרת אני להינשא לכל אדם, נאמנת – הואיל והיה לה בן כשהלכה למדינת הים, והיתה בחזקת היתר להינשא לכל אדם לאחר מיתת בעלה, אף עכשיו כשבאה ואמרה: "מת בעלי ואחר כך מת בני", ונמצא לפי דבריה שבחזקתה הראשונה היא עומדת, שאין עליה זיקת יבם, הרייה נאמנת. אבל אם אמרה: מת בני ואחר כך מת בעלי – וזקוקה אני לייבום, אינה נאמנת – הואיל והיא מפקיעה את עצמה מחזקתה הראשונה, אינה נאמנת להתייבם, שיש לחשוש שמה עיניה נתנה ביבם, וחוששים לדבריה – שלא תינשא לאחר עד שתחלוץ, שהרי בדבריה אסרה את עצמה על כל אדם משום זיקת ייבום, וחולצת ולא מתנבמת – מהטעם שבארנו.

שַׁיְיִבִּים אִשְׁתּוֹ, וְלֹא: מִתָּהּ אִשְׁתּוֹ, שֵׁשִׁיאָ אֶת אַחֲוֹתָהּ.

פ ר ק ש ש ה ע ש ר

א האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך – לא תנשא, ולא תתיבם, עד שתדע שמה מעברת היא צרתה. היתה לה חמות – אינה חוששת. יצתה מלאה – חוששת; רבי יהושע אומר: אינה חוששת.

פירוש ברטנורא

טז א האשה. לא תנשא. הואיל ובלא בנים יצא בעלה: ולא תתיבם. שמה ילדה צרתה. וא"ת תחלוץ ואח"כ תנשא לשוק כמה נפשך. תירצו בנמרא, משום דחלוצה פסולה לכהונה, ואם תחלוץ וימצא אחר כך שילדה צרתה ולד של קיימא וחליצתה אינה כלום, צריכים להכריז עליה כשרה לכהונה ולא נפסלה מחמת אותה חליצה. ומו שנומצא בשעת חליצתה ולא נמצא בשעה שהכריזו על החליצה דלאו כלום היא ולא נפסלה לכהונה על ידה כשיראה אותה נשואה אחר כך לכהן יאמר שחלוצה מותרת לכהן: היתה לה חמות. במדינת הים: אינה חוששת. שמה ניתן לה יבם. אע"ג דחיישינן לעיל שמה ילדה צרה, התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה מפיך לה להיאך מיבם, אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקוק לה להיאך אלא א"כ ילדה זכר, איכא למימר שמה הפילה, ואם תמצא לומר לא הפילה שמה נקבה היתה: יצתה מלאה. מעוברת: חוששת. שמה ניתן לה יבם. ואין הלכה כר' יהושע דאמר אינה חוששת:

משניות מבוארות – קהתי

עוד אשה, והוא הלך עמה למדינת הים, ולא היו לו בנים כשהלך מכאן, ובאו ואמרו לה: מת בעליך, לא תנשא – שהואיל ולא היו בנים לבעלה כשהלך למדינת הים, הרי היא בחזקת זקוקה לייבום, ולא תתיבם, עד שתדע שמה מעברת היא צרתה – ותלד ולד של קיימא ותיאסר להתייבם, או שמה לא יהא הולד של קיימא ותיאסר להינשא לאחר. בנמרא מבואר, שאף לחלוץ לה אסור, משום שחלוצה פסולה לכהונה, ואם תחלוץ ויימצא אחר כך שילדה צרתה ולד של קיימא וחליצתה אינה כלום, יהא צורך להכריז שהיא כשרה לכהונה ולא נפסלה מחמת אותה החליצה, ויש חשש שמה ידע אדם שחלצה ולא ישמע את ההכרזה על החליצה שאינה כלום, וכשיראה אותה אחר כך נשואה לכהן, יאמר שחלוצה מותרת לכהן. ברם, אם היתה מתחילה פסולה לכהן, כגון שהיתה גרושה, מותר לחלוץ לה. היתה לה חמות – כלומר האשה שמת בעלה בלא בנים ובלא אחים, היתה לה חמות במדינת הים, אינה חוששת – שמה ילדה חמותה בן והיא זקוקה לו לייבום. יצתה מלאה – יצאה חמותה מכאן כשהיא מעוברת, חוששת – שמה ילדה חמותה בן, והיא זקוקה לו לייבום; רבי יהושע אומר: אינה חוששת – לפי שיש כאן שני ספקות, שמה לא ילדה חמותה אלא הפילה, ואם תמצא לומר ילדה, שמה נקבה ילדה. ואין הלכה כרבי יהושע.

לייבום לאחר מיתת בעלה, אינה נאמנת בדבריה הפקיע עצמה מחזקתה, שאין האשה נאמנת לומר: מת יבמי שתנשא – לאחר בלא חליצה, שדווקא לגבי בעלה הקילו חכמים להאמין לה, משום שחזקה עליה שלא תינשא עד שתחקור היטב בדבר מיתת בעלה, שאין היא רוצה לקלקל עצמה שתיאסר אחר כך על בעלה הראשון ועל זה ותפסיד כתובתה, ויהיו בניה ממזרים, כדין אשת איש שנישאה לאחר, אבל לגבי יבמה לא האמינו לה, שלפעמים היא שונאתו, ויש לחשוש שמה היא רוצה להוציא עצמה מזיקתו; ולא: מיתה אחותי – ואינה נאמנת לומר "מיתה אחותי", שתכנס לביתו – של בעל אחותה, שהואיל ואינה מקלקלת עצמה בנישואיה עם בעל אחותה, הרי היא נישאת לו מבלי לחקור הרבה על מיתת אחותה. ואין האיש נאמן לומר: מת אחי, שייבם אשתו – שחוששים שמה עינו נתן בה, ולא: מיתה אשתי – וכן אין האיש נאמן לומר: "מיתה אשתי", שישא את אחותה – מאותו חשש שהזכרנו לעיל. הרמב"ם כותב הטעם, שלא האמינו חכמים עד אחד אלא משום התרת עגונה (הלי ייבום ג, יא), ומהטעם שהבאנו לעיל, משום שחזקה על אשת איש שאינה נישאת לאחר עד שמתברר לה היטב שמת בעלה (תוספות יום טוב; ברטנורא), או בכגון ששנינו לעיל, משום ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

ב א ו ר מ ש נ ה א

האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים – שהיתה לבעלה

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

12 הגמרא מבארת דין מסירת דליו לענין מקח וממכר:
13 אמר רבי אלעזר, המוכר פוד לחבירו, בין שפטר לו – המוכר לקונה
14 את דליו קנה הלוקח את הבור. שואלת הגמרא, היכי דמי – מתי
15 וכיצד מסירת דליו מועילה לקנין, אי קנה את הבור בכסף –
16 בקנין כסף, אם כן לקנין בכסף – בתשלום המעות לבד, אי בתוקף
17 – הנעשית על ידי השתמשותו בבור, אם כן לקנין בתוקף – בלבד,
18 מתרצת הגמרא. לעולם בתוקף, וכפי למיטר ליה ללוקח כדי
19 שתועיל חזקתו גם בזמן שהמוכר אינו רואה את מעשה החוקה לך
20 חזק וקנין ובין שפטר לו דליו כמאן דאמר ליה לקונה לך חזק וקנין
21 דמי, ואין צורך לומר זאת בפירוש:
22 אמר רבי יהושע בן לוי, המוכר בית לחבירו

1 לייבם לחצר זו המשותפת לשניהם, משום שכל אחד, נהנה גם
2 מחלקו של חברו האסור עליו. רבי אלעזר בן יעקב אומר מותרים
3 הם להיבנס לחצר, כיון שזה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו –
4 כל אחד מהם יכול לומר שמקום הילוכו בחצר באותה שעה הוא
5 חלקו שלו בלבד, ואם כן אינו נהנה משל חברו. כמאן קמיפלגי רבי
6 אלעזר בן יעקב קבר יש גרירה ולכן אפשר לחלק את בעלותם
7 בחצר, וכל אחד מהם במקום שדורך ובזמן שדורך, שם הוא חלקו
8 שנקנה לו בשעת הקנין, ואם כך האי דלגנפשיה עייל – זה לשלו
9 נכנס, והאי דלגנפשיה עייל. והבן קברי אין גרירה, ואם כן כל החצר
10 שייכת לשניהם יחדיו, וכשנכנס אחד מהם לחצר הרי שנהנה גם
11 מחלק חבירו שנאסר עליו.

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עו והדר"

רש"י

צדק. תפלה שמצדיקו לבוראו והדר וישם פעמיו לדרכי חפציו: אל תקרי **שבע** אלא **שבע**. ילין בל יפקד מן השמים בחלום הרי הוא רע לכך אין משגיחין לפקדו: **מעזי פנים**. שלא יתגרו בי: ומעזות פנים. שלא יוציאו עלי לעז ממזרות: שאינו בן ברית. שאינו מהול: ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי. שהיו שוטרים עומדין במצות אנטונינוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליו:

בפמליא של מעלה. בחבורת שרי האומות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (דניאל י'): ובפמליא של מטה. בחבורת החכמים:

דף יד עמוד ב. הגמרא מביאה דרשה בענין לינה בלא חלום: (ו)אמר רבי יונה אמר רבי יודא, כל הלן שבעת ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי יט כג) 'ושבע ילין כל יפקד רע', אל תקרי 'שבע' אלא שבע, ונדרש הפסוק כר, אם ילין אדם שבע ימים ולא נפקד מן השמים בחלום, סימן שרע הוא ועל כן אין פוקדים אותו.

הגמרא מביאה דרשה אחרת מאותו פסוק: אמר ליה רב אחא בריה דרבי חייה בר אבא לרבי יונה, הכי אמר רבי חייה אמר רבי יוחנן בדרשת פסוק זה, כל המשפיע עצמו מדברי תורה (שלומד הרבה) [אחר כך לו, אין מבשרין אותו בשורות רעות בחלומו להבהילו, שנאמר 'ושבע ילין כל יפקד רע', כלומר שהלן כשהוא שבע מדברי תורה לא יפקד בבשורות רעות.

רבי בתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מאנשים שהם עזי פנים שלא יתגרו בנו, וכן תצילנו מעזות פנים - שלא יוציאו עלינו לעז של ממזרות, וכן תצילנו מאדם רע, ומפגע רע - מכל מיני פגעים רעים, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשמן המשחית את האדם, ומדין קשה, ומבעל דין שהוא אדם קשה, [מהול], ובין שאינו בן ברית.

ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי - אף שהיו שוטרים עומדים במצות המלך אנטונינוס להכות ולהנקם בכל אלו העומדים להרע לרבי, מכל מקום היה מתפלל תפילה זו.

רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום בפמליא של מעלה - בחבורת שרי האומות שלמעלה, ובפמליא של מטה - בחבורת החכמים, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין אם הם עוסקין בתורה לשמה - לשם שמים, ובין אם הם עוסקין בה שלא לשמה, אלא לשם כבוד וכיוצא בזה. וכל אלו התלמידים העוסקין בתורה שלא לשמה, יהי רצון שיהיו עוסקין בה לשמה. רבי אלכסנדר בתר צלותיה [אחר תפילתו] אמר הכי, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן זוית שיש בה אורה, ואל תעמידנו בקרן זוית של חשכה, ואל ידוה [יצטער ויכאב] לבנו, ואל יחשבו עינינו.

איכא דאמרי - ויש אומרים, הא - תפילה זו [שתעמידנו בקרן אורה], רב המנונא מצלי לה - היה מתפלל אותה, ואילו רבי אלכסנדר בתר דמצלי [אחר שהתפלל] אמר הכי, רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות את רצונך, ומי מערב בדינו שלא נעשה את רצונך, השאור שבעיסה שגורם להחמיצה, הדינו, יצר הרע שבתוך הלב הגורם לאדם לחטוא, וכן עול שעבוד מלכות. יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם - מיד היצר הרע ומיד המלכויות, ונשוב לעשות את חובי רצונך בלבב שלם.

46 ללא פעולת המסירה היה הנזק נעשה מאליו, ובמסירת השור
47 לבית דין על ידי השומר לא נעשה כל נזק.
48 הגמרא מביאה מקור לשיטת רבנן שאין גומרין את דינו של השור
49 אלא בפניו: מבארת הגמרא: **מאי טעמא דרבנן** שסוברים שאין
50 גומרים את דינו של השור למיתה אלא בפניו, שנאמר (שמות כא
51 כט) **'השור יסקל וגם בעליו יומת'**, וממה שהקיש הכתוב את דינם
52 לזמדים כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אין דינם נגמר
53 למיתה בבית דין אלא בפניהם, שנאמר (במדבר לה יב) **וְלֹא יָמוּת**
54 **הַרְצֵחַ עַד עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמַשְׁפָּט**, כלומר שהוא עצמו נדרש
55 לעמוד לפני הסנהדרין בשעה שגומרים את דינו, **אף שור אין בית**
56 **דין גומרים את דינו אלא בפניו**. ורבי יעקב סבור גומרים את דינו
57 של השור למיתה אף שלא בפניו, וההיקש אינו נאמר לענין זה,
58 משום שלדעתו יש חילוק ביניהם, **דבשלמא דין הפעלים צריך**
59 **להגמר בפניהם משום שפני טענה נינהו**, ויתכן שיטענו טענה
60 שתזכר בדין, **אלא שור בר מענתא הוא**.
61 שנינו במשנה, **מסרו לשומר הנם ולשואל בו** נכנסו במקום הבעלים
62 להתחייב בתשלום נזקי השור: הגמרא מבררת באיזה שמירה
63 נאמר דין זה: **תנו רבנן, ארבעה נכנסו תחת הבעלים להתחייב**
64 **בתשלומי נזק כמותם, ואילו הן, שומר הנם והשואל נושא שכר**
65 **והשופר**. אם הרגו - אם השוורים שהרגו הם תפיו, נהרגין ובעלים
66 **פטורין מן הכופר**, ואם הם מועדין, נהרגין ובעלים משלמין את
67 הכופר. ומסיימת הברייתא: וכיון שהשור הומת ואינו מוחזר
68 לבעליו **תיבין שומרים לתהור דמי שור לבעליו**, חוץ משומר הנם
69 שפטור מלהחזיר את דמיו.
70 מבררת הגמרא באיזה שמירה מדברת הברייתא: **אמר, היכי דמי,**
71 **אי דנפריה** - אם מדובר ששמר את השור שמירה מעולה שלא
72 יזיק, מדוע פוטרת הברייתא רק את השומר חנים מלהחזיר את
73 דמיו, **אפילו פוליה שומרים** (מלבד שואל) **נמי ליפטרו מלהחזיר**
74 **את דמי השור, ואי דלא נפריה כראוי, אפילו שומר חנים נחייב**
75 **להחזיר את דמיו**, כיון שפשע בשמירתו, ושומר חנים חייב על נזק
76 שנעשה מחמת פשיעתו. **אמר, הכא כמאי עסקין דנפריה שמירה**
77 **פחותה, דהיינו שנעל בפניה דלת הראויה לעמוד ברוח מצויה, ולא**
78 **נפריה שמירה מעולה, ומענתה מובן, דשומר חנים פטור מלהחזיר**
79 **את דמי השור לפי שקלתה לו שמירתו** - די לו בשמירה פחותה
80 ובוה מסתיימת חובתו, ואינו מחוייב בשמירה מעולה מזו, ולכן
81 פטור מלהשיב לבעלים את דמי השור, מה שאין כן הנד - שאר
82 השומרים, לא קלתה שמירתן - לא די להם בשמירה פחותה, אלא
83 חייבים להתחוק בשמירת השור, וכשלא עשו כן פשיעה היא
84 בידם, ומחוייבים בהשבת דמי השור לבעלים.
85 הגמרא מקשה על האוקימתא האמורה: **אמר, לפי הדברים**
86 **האמורים יקשה כמאן** - כדעת מי את הברייתא, **אי כדעת רבי**
87 **מאיר** שסובר (להלן ע"ב) שלמועד לא די בשמירה פחותה, ולכן
88 מחייבת הברייתא את הבעלים בתשלום כופר, יהיה קשה המשך
89 הברייתא שפוטרת רק שומר חנים מהחזר דמי השור לבעלים,

1 הרי הוא מבור ויכול הקונה לחרוש בו עד שיגמר דינו לסקילה,
2 ואם הקדישו הרי הוא מוקדש, ואם שקטו, פשרו מותר באכילה.
3 וכן אם נגח והמית אדם בעודו אצל השומר והחזירו שומר לבית
4 בעליו, הרי הוא מוחזר ופטור השומר מלשלם לבעלים. אבל אם
5 משנגמר דינו לסקילה מקרו, אינו מבור, ואם הקדישו, אינו מוקדש,
6 ואם שקטו, פשרו אסור באכילה. וכן אם נגח והמית אדם בעודו
7 אצל השומר ונגמר דינו לסקילה ולאחר גמח החזירו שומר לבית
8 בעליו, אינו מוחזר כיון שבשעת החזרתו אסור בהנאה. רבי יעקב
9 אומר, אף אם משנגמר דינו ונאסר בהנאה החזירו השומר לבעליו,
10 הרי הוא מוחזר, ופטור מלשלם לבעלים את דמיו.
11 מבררת הגמרא במה נחלקו רבנן ורבי יעקב: **לימא בהא קמיפלגי,**
12 **דרבנן קברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניה, כלומר**
13 **שדבר שנאסר בהנאה בעודו בבית השומר מחמת פשיעתו, השבת**
14 **הדבר אינה נחשבת השבה, ואינו נפטר אלא בתשלום דמי הדבר**
15 **שנאסר, ורבי יעקב קבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניה,**
16 **כלומר שהשומר יכול להשיב את הדבר כמות שהוא, ופטור**
17 **מלשלם דמיו.** הגמרא דוחה שאין להעמיד מחלוקתם בכך: **אמר**
18 **רבה, דכילי עלמא** - רבנן ורבי יעקב סוברים שאומרין באיסורי
19 **הנאה הרי שלך לפניה, דאם פן שרבנן סוברים שהשומר אינו יכול**
20 **לומר לו הרי שלך לפניך, נפלוג רבנן על רבי יעקב גם לענין המין**
21 **בפסח, כלומר, אם גול חמץ קודם הפסח ונתחייב בהשבתו, ועבר**
22 **עליו הפסח ונאסר בהנאה, יסבור רבנן שאין הגולן יכול להשיבו**
23 **אחר הפסח ולומר הרי שלך לפניך, ואילו הלול (צנת) בברייתא**
24 **שנינו, גזל חמץ ועבר עליו הפסח וכו' ושור עד שלא נגמר דינו**
25 **אומר לו הרי שלך לפניך, אבל משנגמר דינו לא, ומוכח**
26 **שהברייתא סוברת כדעת חכמים שמחלקים בין נגמר דינו של**
27 **השור לסקילה ללא נגמר, ואילו לענין חמץ שעבר עליו הפסח**
28 **מודים חכמים שיכול לומר לבעלים הרי שלך לפניך ופטור**
29 **מלשלם, כיון שהוא איסור הנאה הבא מאליו. ונמצא שאי אפשר**
30 **לתלות את מחלוקתם בזה.**
31 הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר: **אלא הכא נידון**
32 **מחלוקתם הוא מה דינו של שומר שתפש את השור והביאו בידי**
33 **לבית דין על מנת שיגמרו את דינו, האם חייב לשלם לבעליו את**
34 **דמי השור או לא, ובגומרין דינו של שור לסקילה שלא בפניו**
35 **קמיפלגי, דרבנן קברי אין בית דין גומרין דינו של שור לסקילה אלא**
36 **בפניו, ולדעתם חייב השומר לשלם את דמי השור לבעלים משום**
37 **דאמר ליה מפיקד לשומר, אי אהדרתיה ניהלי הוה מערקנא ליה**
38 **לאנמא** - אם היית מחזירו אלי היית מבריחו לאגם באופן שבית
39 **דין לא היו יכולים לגמור את דינו לסקילה ולא היה נאסר, אבל**
40 **השתא אתפשתי לתוראי בידא דלא יבלינא לאשתעווי דינא פתדיה**
41 **- התפסת [מסרת] את שורי בידיים ליד בית דין שאיני יכול**
42 **לעמוד כנגדם בדין, ונחשב הדבר כאילו הזקנת בידיים ממש. ורבי**
43 **יעקב קבר גומרין דינו של שור אפילו שלא בפניו, ולכן פטור**
44 **השומר מתשלומין, דאמר ליה שומר למפקד סוף סוף מיגמר הו**
45 **נפרי ליה בית דין לדינא של השור אפילו שלא בפניו, ונמצא שאף**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' א

1 ברשות, אם הדיקו בעל הבית, חייב לשלם. **מאי טעמא, משום דאמר**
2 **ליה זה שנכנס לבעל הבית, נהי דאית לך רשותא לאפוקי - אמנם**
3 **הרשות בידך להוציאני מהחצר, ואף להכותני שאצא, אך לאוּכְיָן**
4 **לית לך רשותא** - להוציאני אין לך רשות, ואף שהזיקו שלא בכוונה
5 **היה לו לזוהר מאחר שידע שיש אדם שנכנס לחצירו.**
6 **ואודו לטעמיהו** - מה שחילקו רבא ורב פפא בין הנכנס שהזיק את
7 בעל הבית שחייב לשלם אף אם הזיק שלא בכוונה, ובין בעל
8 החצר שפטור מלשלם אם הזיקו שלא בכוונה, היינו כשיטתם
9 במקום אחר, וכמו דאמר רבא ואיתימא רב פפא,

1 בעל הבית שלא ברשות, והזיק את בעל הבית בידיים, ואף אם הזיקו
2 שלא בכוונה, או בעל הבית הזיק בו - שעמד זה שנכנס במקומו
3 ונתקל בו בעל הבית והזוק, חייב. ואם הזיקו בעל הבית לאדם זה,
4 פטור בעל הבית מלשלם, לפי שלא היה לו להיזהר שלא יזיקו
5 מאחר שנכנס שלא ברשות.
6 רב פפא מבאר דינו של רבא: **אמר רב פפא, לא אמרן שפטור בעל**
7 **הבית אם הזיק בידיים את הנכנס שלא ברשות, אלא באופן דלא**
8 **הוה ידע ביה** - שלא ידע שנכנס לחצירו, ולא ידע להיזהר
9 מלהזיקו. **אבל אם הוה ידע ביה שנכנס לחצירו, אף שנכנס שלא**

בבא קמא. פרק רביעי - שור שנגח ד' וה' - דף מה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינולץ)" קפא רש"י

1 **מכור.** פי בקונטרס לרדף ומשגמר דינו אינו מכור דאסור בהנאה ואפילו רת דמרש
 2 דמחיים לא מיתסר מימ הרי אסור להשהותו לענות דינו ובמהדורא אתא פרשי
 3 מכור מכור דאמר ליה מוכר הנה לך לשחטו כיון שדעת שורג ואת הוא דאפסדת אנפשו
 4 ולא הוי מקח טעות וא"ת וסיפא כשנגמר דינו דקתני אינו מכור מסתמא יודע שגגה ונגמור
 5 דינו דומיא דרישא שיועד שהרג וא"כ ליהוי מעות
 6 מתנה כמו במקדש אחריו ו"ל שאין הכל בקיאיין
 7 בדין שור הנסקל וסבור שיקול להשהותו לעשות
 8 בו מלאכתו או אפילו לשחטו סבור דרשי: **דא"כ**
 9 כן לפיכך בחמץ בפסח. פ"ה ואנן קריל בהגול
 10 (עצים) לקמן דף ע"ח דלרנן חמץ הרי שלף
 11 לפניו דקתני בברייתא גול חמץ ועבר עליו
 12 הפסח שור והחזירו עד שלא נגמר דינו אמר לו
 13 הרי שלף לפניך אכל משגמור דינו לא והאי
 14 סקרא לרנן הוא דשמעין להו דקתני דבמחץ
 15 בפסח מודו וקשה לפרושו דסוגיא דהבא איתא
 16 נמי התיב בהאי שמעמא ומוכח התיב דרבה
 17 שרחה דאמר דכ"ע אמורים באיסורי הנאה הרי
 18 שלף לפניך מודלא פליגי בחמץ בפסח לא היה
 19 יודע אותה ברייתא אלא רבה בר שמואל הביאה
 20 ואמר ליה רב חסדא אי משבתת להו לא תימא
 21 להו ואור"י דדיק מודלא פליגי בחמץ שלא הייתי
 22 יכול לטעות ולהעמיד מחלוקתם במילתא
 23 אחריתי
 24 **השתא** אתפסמיה לתוראי. פי הקונטרס
 25 אתפסמיה בידים פקדו ופסחו לב"ד
 26 לדינו בסקילה ולכך אין יכול לומר לו הרי שלף
 27 לפניך לפי שהתפיסו בידים והשתא לפי זה נכל
 28 להעמיד כל הבבא דמתני' בהגול קמא ולקמן ד'
 29 ע"ה ברנן דרבי יעקב לפי דחוי דרבה ושור
 30 היוצא ליסקל דקתני במתני' דהתם דא"ל הרי
 31 שלף לפניך בגון שתפסו בו ב"ד מאליהן ומיזו
 32 רש"י פי שם שאין מעמיד ברנן רק רישא אבל
 33 הסיפא ושור היוצא ליסקל דמתניתין לא איתא
 34 ברנן אלא בר' יעקב דוקא וזה פי' משום שרצה
 35 להעמיד שור היוצא ליסקל דמתניתין בתפיסה
 36 בידים ליד ב"ד דומיא דברייתא דהיינו בהתפיסו
 37 בידים וקשה לפרושו דאם זה היזק לא הוי
 38 היזק ניכר אפילו אתפסיה בידים לא יתחייב ואם
 39 הוא ניכר אפילו תפסו ב"ד מאליהן לקמה יפטר
 40 וכי לא היה לו לשמורן שלא יבא לידו כי ועוד
 41 דאם הוא פטור כשתופסים אותו מאליהן
 42 כשתופסים אותו בידים נמי פטור דסוף סוף
 43 אפילו לא היה מתפיסו בידים היו תופסים אותו
 44 מאליהן ולא תפסו בעלים בהתפסותו כלום
 45 ונראה לר"י דבתפסוהו מאליהן נמי חייב דמה שנפול ליד ב"ד חשוב היזק ניכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלף לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח
 46 שהוא היזק שאינו ניכר הלכך יכול לומר שם הרי שלף לפניך ור' יעקב לא חשיב היזק ניכר מה שנפול ליד ב"ד וגמרו דינו פון שאפילו בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו
 47 מפסיד ע"י שבא לידם אלא כאילו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה נאסר והוי היזק שאין ניכר ולכך יכול לומר לו הרי שלף לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ויא' אהדרתיה
 48 לאו נתינת טעם הוא שיהי' יכול להיזלו ע"י בר' שאין תלוי בזה כמו שפי' אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמת שנתפס בידם וגומרין דינו ע"י מה שנפל בידם וכיון
 49 שנפסד ע"י מה שנפל בידם חשיב היזק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלף לפניך וכו' (ג) דהיינו ניכר אין יכול לומר הרי שלף לפניך דפריו מתני' דגול מטובע ונספל
 50 בו אי מקרת היזק שאין ניכר שמהיזק אפילו ניכר אמאי אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמדיק ע"י פשיעת שומר ונפל
 51 בהשתו ניכר לו מיד לר"ע להשתעבד בו ולרבי שמעאל לגבות מגופו והנה ליה היזק ניכר שהוא מופסד שגפול ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלף לפניך כמו שיקול לומר
 52 בשור שהרג אפילו לאחר גמר דין לר' יעקב ולרנן קודם גמר דין ובחמץ לבי' **א"ל** שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כר מיתת השור לנה מילתא אין סקרא
 53 לדורשו: **חז"ן** משומר חנם. וזאת הידי דהנה מצי למימר כולן פטורין בשמור שמירה מעולה חוץ משמואל דחייב באונסים: **אפילו** כולוהו נמי ליפטר. ושואל גופיה נתי דחייב לשלם דמי
 54 שור לבעלים מימ בופר אין משלם:
 55

1 **מכור.** הוא לרדף הקרישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתבני מיניה מעל: מוקדש. ואע"ג
 2 דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא פשהחזירו שור מעלילא הוא: אינו מוקדש. דלאו
 3 ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרון באיסורי הנאה הרי שלף לפניך ונפקא
 4 מיניה לגול חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוקדש: דא"כ. דלרנן אין אומרון: לפיכך.
 5 רנן בחמץ בפסח ולמירד דחייב ואנן קימאן לו
 6 בהגול עצים (לקמן ד' ע"ח) דלרנן אמר לו הרי
 7 שלף לפניך דקתני גול חמץ ועבר עליו הפסח
 8 והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרון לו
 9 הרי שלף לפניך אכל משגמור לא והאי סקרא
 10 לרנן הוא דשמעין להו דקתני דבחמץ בפסח
 11 מודו דאמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך
 12 אלא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי
 13 שלף לפניך הובא דאיסורא ממילא אהא ליה
 14 בגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לא מידי
 15 הוא אבל הובא משום הכי אמרי רנן אינו מוקדש
 16 דאמר ליה אתפסמיה לתוראי בו והויקא
 17 דקתני הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי
 18 אהדרתיה ניהליה לאו משום דחייבא דלא
 19 אהדרתיה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה
 20 אי אהדרתיה ניהלי הנה אבילנא ליה ועוד לר'
 21 יעקב נמי נהי דגומרין דינו של שור שלא בפניו
 22 ניקא ליה אי אהדרתיה ניהלי הנה שחיתקא ליה
 23 אלא אדלא אהדרתיה לא מחייבי ליה רנן דהא
 24 קמהדר ליה השתא ואמרין באיסורי הנאה הרי
 25 שלף לפניך אלא חייבתי משום דהולכי לב"ד
 26 בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו
 27 לב"ד דאי הנה בדי הנה מערקנא ליה מנייהיה:
 28 סוף סוף מינר תהן גמרי ליה דריגיה. הלכך
 29 הנה ליה היזק דממילא ולא בידים: מה בעלים
 30 בפנייהם. כדכתיב עד עמוד לפני העדה למשפט
 31 (ממבר לה: א' דנפריה. שמירה מעולה: בוליה
 32 נמי נישפרי. מדמי שור בר משואל דהא גרוסין
 33 הם: שמירה פחותה. דלת שכולה לעמוד ברוח
 34 מצויה: בלתי ליה שמירתו. דאין עליו להתנות
 35 בשמירתו ודי בכך ולא פשיעה היא הלכך לגבי
 36 בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה
 37 פחותה ובעי כפרה: והני לא בלתי שמירתו.
 38 שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור
 39 לבעליו פשיעה היא מיד דהנה אנגיבה
 40 ואבידה: כפאן אי בר"פ. דאמר במתניתין מועד
 41 לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי
 42 קתני משלמין בופר.

מכור. הוא לרדף הקרישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתבני מיניה מעל: מוקדש. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא פשהחזירו שור מעלילא הוא: אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרון באיסורי הנאה הרי שלף לפניך ונפקא מיניה לגול חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוקדש: דא"כ. דלרנן אין אומרון: לפיכך. רנן בחמץ בפסח ולמירד דחייב ואנן קימאן לו בהגול עצים (לקמן ד' ע"ח) דלרנן אמר לו הרי שלף לפניך דקתני גול חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרון לו הרי שלף לפניך אכל משגמור לא והאי סקרא לרנן הוא דשמעין להו דקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך אלא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך הובא דאיסורא ממילא אהא ליה בגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לא מידי הוא אבל הובא משום הכי אמרי רנן אינו מוקדש דאמר ליה אתפסמיה לתוראי בו והויקא דקתני הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דחייבא דלא אהדרתיה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הנה אבילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרין דינו של שור שלא בפניו ניקא ליה אי אהדרתיה ניהלי הנה שחיתקא ליה אלא אדלא אהדרתיה לא מחייבי ליה רנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך אלא חייבתי משום דהולכי לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד דאי הנה בדי הנה מערקנא ליה מנייהיה: סוף סוף מינר תהן גמרי ליה דריגיה. הלכך הנה ליה היזק דממילא ולא בידים: מה בעלים בפנייהם. כדכתיב עד עמוד לפני העדה למשפט (ממבר לה: א' דנפריה. שמירה מעולה: בוליה נמי נישפרי. מדמי שור בר משואל דהא גרוסין הם: שמירה פחותה. דלת שכולה לעמוד ברוח מצויה: בלתי ליה שמירתו. דאין עליו להתנות בשמירתו ודי בכך ולא פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה: והני לא בלתי שמירתו. שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו פשיעה היא מיד דהנה אנגיבה ואבידה: כפאן אי בר"פ. דאמר במתניתין מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין בופר.

מכור. הוא לרדף הקרישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתבני מיניה מעל: מוקדש. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא פשהחזירו שור מעלילא הוא: אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרון באיסורי הנאה הרי שלף לפניך ונפקא מיניה לגול חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוקדש: דא"כ. דלרנן אין אומרון: לפיכך. רנן בחמץ בפסח ולמירד דחייב ואנן קימאן לו בהגול עצים (לקמן ד' ע"ח) דלרנן אמר לו הרי שלף לפניך דקתני גול חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרון לו הרי שלף לפניך אכל משגמור לא והאי סקרא לרנן הוא דשמעין להו דקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך אלא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך הובא דאיסורא ממילא אהא ליה בגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לא מידי הוא אבל הובא משום הכי אמרי רנן אינו מוקדש דאמר ליה אתפסמיה לתוראי בו והויקא דקתני הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דחייבא דלא אהדרתיה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הנה אבילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרין דינו של שור שלא בפניו ניקא ליה אי אהדרתיה ניהלי הנה שחיתקא ליה אלא אדלא אהדרתיה לא מחייבי ליה רנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרין באיסורי הנאה הרי שלף לפניך אלא חייבתי משום דהולכי לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד דאי הנה בדי הנה מערקנא ליה מנייהיה: סוף סוף מינר תהן גמרי ליה דריגיה. הלכך הנה ליה היזק דממילא ולא בידים: מה בעלים בפנייהם. כדכתיב עד עמוד לפני העדה למשפט (ממבר לה: א' דנפריה. שמירה מעולה: בוליה נמי נישפרי. מדמי שור בר משואל דהא גרוסין הם: שמירה פחותה. דלת שכולה לעמוד ברוח מצויה: בלתי ליה שמירתו. דאין עליו להתנות בשמירתו ודי בכך ולא פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה: והני לא בלתי שמירתו. שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו פשיעה היא מיד דהנה אנגיבה ואבידה: כפאן אי בר"פ. דאמר במתניתין מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין בופר.

קפב בבא קמא. פרוק רביעי - שור שנגח ד' וה' - דף מה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

בְּחֻקָּת

שימור קיימי. אין פירושו כהיה דפ"ק (ר' טו.) גבי פלוגתא דפלגא נוקא קנסא דבְּחֻקָּת שימור דהתם היינו דאין צריכין שימור שאין דרכו להזיק כמו שן ורגל אכל חֻקָּת שימור דהקא היינו שדרך בני אדם לשומרו וסתם עבדי להו שמירה פחותה ור"ת גרס בדר' מאיר בְּחֻקָּת שימור ובדרבי יהודה לאו בְּחֻקָּת שימור ולפי הגיר' הכי פירושו מאי טעמא דר' מאיר קסבר סתם שוורים

דְּאָמְר שׁוֹכֵר כְּשׁוֹמֵר חָנֵּם דְּמִי לִיהִנֵּי חוּזֵי מְשׁוּמְרֵי חָנֵּם וְהַשׁוֹכֵר וְאִי כְּרִי. דְּהָא דְשִׁמְרוּ שְׂמִירָה פְּחוּתָה אִמְרֵי מְשֻׁלְמִים כּוֹפֵר הָאֲמַר ר' מוֹעֵד סָגִי לִיה בְּשְׂמִירָה פְּחוּתָה. ר"א הוּא דְאָמַר. בְּמִתְנִיתִין אִין לֹא שְׂמִירָה לְמוֹעֵד אֲלָא סָבִין וְאִפְלוּ שְׂמִירָה מְעוּלָה וְכִי־שֵׁ הָאִי דְשְׂמִירָה פְּחוּתָה נִטְרִיה וּמִשׁוֹם הָעִבִי מְשֻׁלְמִין כּוֹפֵר לְעֵנָה דְּמִי שׁוֹר נְמִי חִיבִין דְּלִיעֲתָן לְשׁוּמְרוֹ שְׂמִירָה מְעוּלָה הוֹאִיל וְנִשְׂאִי שִׁכְרֵי חֵן וּבִדְנִטְרִיה שְׂמִירָה מְעוּלָה לֹא מְצִי מוֹסִים לָה אִפְלוּ לְרִא דְאֵעִיג דְּלִעֲנָן כּוֹפֵר חִיבִין דְּלֹא סָגִי לִיה בְּשְׂמִירָה מְעוּלָה לְעֵנָה דְּמִי שׁוֹר לְבַעֲלִים פְּטוּרִין דְּהָא נִטְרָהוּ וּמִאי הוּא לְהוּ לְמִיעֵבַד. וְסָתְמָא דְּמִילְתָּהּ. שׁוֹר נִגְנֹן כִּי מִקְבֵּל אִישׁ שְׂטִירוּתָה עֲלֵיהּ לִמְה שְׂהוּא מוּחָק מִקְבֵּל עֲלֵיהּ דְּלֹא לִזְיֵק אַחֲרֵינוּ אֲבָל דְּלֹא לִזְיֵקָה אַחֲרֵינוּ לֹא מִסִּיק אֲרַעְתִּיהּ שְׂהִיר אִין שׁוֹר מְצִיבֵנָה לְגִנּוּד מִפְּחוּתָה. מוֹתְנִי וְנִעַל בְּפִינוּ כְּרִאִי. הֵינּוּ שְׂמִירָה פְּחוּתָה דְּלֵת שִׁכּוּלָה לְעֵמּוּד בְּרוּחַ מְצוּקָה לְקַנָּן בְּהַבְּחִסַּס (דף נח:) וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיוֹ. בְּמוֹעֵד כְּתִיב מִיַּעַט הַכְּתוּב בְּמִקְרָא: אִין לֹא שְׂמִירָה. לְמוֹעֵד: אֲלָא סָבִין. וְאִפְלוּ שְׂמִירָה שְׂמִירָה מְעוּלָה וְהִפְלִי הַבּוֹתֵל וְצָא חֵיב וְשִׁלַּשׁ מַחְלוּקוֹת בְּדָבָר לְרִמ' בְּשְׂמִירָה פְּחוּתָה חֵיב וּבְמִעוּלָה פְּטוּר וְלִר' בְּפְחוּתָה נְמִי פְּטוּר וְלִרִא בְּמִעוּלָה נְמִי חֵיב: גְּמַ' לֹא בְּחֻקָּת שִׁמּוֹר קְיָיִמי. אִין אָדָם מְשַׁמֵּר שׁוֹר כִּלְל אֲלָא מְעִירוֹ וְיוֹצֵא: נִיחָה לְתַם נִיחָה לְמוֹעֵד. מְעוּרָה שׁוֹה דְּלִבְעֵי נְמִי חָם שְׂמִירָה מְעוּלָה: סָתֵם שְׁוֹרִים בְּחֻקָּת שִׁמּוֹר קְיָיִמי. אִין לָה אָדָם שְׂאִינוּ מְשַׁמֵּר שׁוֹר: שְׂמִירָה פְּחוּתָה וְחֵיב הַכְּתוּב בְּתַם אֲלָמָא שְׂמִירָה מְעוּלָה בְּעִי הָדָר כְּתִב כּוּ: וְכִי תִימָא יִלְפֵי נִיחָה נִיחָה דְתַם נְמִי לִסְגִי לִיה בְּפְחוּתָה: וְהָא. לֹא יִשְׁמְרֵנוּ מְעֵי לִיה לְלֹא כְּלוּמַר לְגוּפִיה דָּאִם לֹא שְׂמִירָה מְעוּלָה לִיחִיב וְדִרְשִׁין כִּיה רִיבִי אַחַר רִיבִי וּמִיַּעַט דְתַם מְקָא לִיה: לְוָה. מִיַּעַטִּי לְפְחוּתָה וְלֹא לְאַחַר: אֲבָל צַד תְּמוֹת בְּמִקְרָא עוֹמְדָה. דְּלֹא סָגִי לִיה בְּפְחוּתָה וּמִשְׁלַח חֲצִי נֹקֵי. אֲלִיבָא דְמִאֵן. כְּלוּמַר הָא וְדִאי לְעֵנָה תְּשֻׁלְמוּן לֹא אֲצִטְרִיךְ לִיה לְרַב לֹאשְׁמַעוּן דְּלִימִין נֹקֵי שְׁלַם לְשִׁמְרָה שְׁלֹא הוֹעֵד לָה מְשֻׁלְמֵי חֲצִי נֹקֵי דְהָא כִי הָאִי גּוֹנָא טוֹבָא תְּנֵן דְאִפְלוּ מוֹעֵד לְאָדָם אִינוּ מוֹעֵד לְבַהֲמָה וְכִי־שֵׁ מוֹעֵד לְקָרֵן יִמִּין שְׂהוּא צַד חֻזְקָה שְׁבוּ אִינוּ מוֹעֵד לְשִׁמְרָה אֲלָא דְוִאי רַב לְעֵנָה שְׂמִירָה אֲשׁוּמְרֵין וְאִי אֲלִיבָא דְרִמ' הָא תַם וּמוֹעֵד לְעֵנָה שְׂמִירָה כִי דְרִידִי נִיחָה לֹא גְרִסִין אִי אֲלִיבָא דְרִמ' פְּשִׁטָא וְאִי גְרִסִין חֵבִי מְקַרְשֵׁי אֲלִיבָא דְרִמ' וְלְעֵנָה שְׂמִירָה לֹא אֲשַׁמְעוּן רַב דְּהָא אִין חִלּוּק בְּשְׂמִירָתָהּ אֲלָא לְעֵנָה תְּשֻׁלְמוּן אֲשַׁמְעוּן פְּשִׁטָא דְהָא כִי הָאִי גּוֹנָא טוֹבָא תְּנֵן: אֲלִיבָא דְרִמ'. וְאֲשַׁמְעוּן רַב דָּאִם שְׂמִירָה פְּחוּתָה וְצָא וְהוּקֵי בְּקָרֵן יִמִּין שְׂהוּעֵד לָה פְּטוּר דְמוֹעֵד בְּשְׂמִירָה פְּחוּתָה סָגִיא לִיה וְאִם נִגַּח בְּשִׁמְרָה חֵיב דְתַם לֹא אֲמַעִיט לְשִׁמְרָה פְּחוּתָה: כִּי־ אֲרִיא קָרֵן שְׂמִינָא: דִּיא נִגַּח בְּה חֵיב חֲצִי נֹקֵי כִי נִגַּח בְּמִין נְמִי אִיבָא צַד תְּמוֹת וּמוֹעֵד לְחִצְיוֹ פְּטוּר וְלִחֲצִיו חֵיב דְהָא צַד תְּמוֹת בְּמִקְרָא עוֹמְדָה וְאֲשַׁחְבַּח דְהָא נְמִי חֲצִי נֹקֵי מְשֻׁלְמֵי מִיאִי נִפְקָא לָן מְרִיבִ: לִית לִיה דְרַב אִדָּא. אֲלָא לְגַמְרִי פְטוּר בִּיה ר' וְאֲשַׁמְעוּן רַב דְכִי הָאִי גּוֹנָא מְשַׁכַּח צַד תְּמוֹת וּמוֹעֵדָה בְּחַד תּוֹרָא וְלְעֵנָה שְׂמִירָה פְּחוּתָה וְהוּקֵי בְּקָרֵן יִמִּין פְּטוּר לְגַמְרִי וְאִם בְּשִׁמְרָה מְשֻׁלְמֵי חֲצִי נֹקֵי:

וְשִׁמּוֹר הוּא זֶה ר"א אוֹמֵר אִין לֹא שְׂמִירָה אֲלָא סָבִין: גְּמַ' מִאי מְעָמָא דְרִמ' קַסְבֵּר סָתֵם שְׁוֹרִים לֹא בְּחֻקָּת שִׁמּוֹר קְיָיִמי וְאִמֵּר רַחֲמֵנָא תַם נִיחָיִב דְנִבְעֵי לִיה שְׂמִירָה פְּחוּתָה הָדָר אֲמֵר רַחֲמֵנָא וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ גְבִי מוֹעֵד דְנִבְעֵי לִיה שְׂמִירָה מְעוּלָה וְלִיִּלְפֵי נִיחָה לְתַם נִיחָה לְמוֹעֵד ר"י סָבֵר סָתֵם שְׁוֹרִים בְּחֻקָּת שִׁמּוֹר קְיָיִמי אֲמֵר רַחֲמֵנָא תַם גְּשֻׁלְמֵי דְנִבְעֵי לִיה שְׂמִירָה מְעוּלָה הָדָר אֲמֵר רַחֲמֵנָא וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ גְבִי מוֹעֵד דְנִבְעֵי לִיה שְׂמִירָה מְעוּלָה הוּי רִיבִי אַחַר רִיבִי וְאִין רִיבִי אַחַר רִיבִי אֲלָא לְמַעַט מִיַּעַט הַכְּתוּב לְשְׂמִירָה מְעוּלָה וְכִי תִימָא נִיחָה לְתַם נִיחָה לְמוֹעֵד הָא מִיַּעַט רַחֲמֵנָא וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ לְוָה וְלֹא לְאַחַר וְהָא מִיבְעֵי לִיה לְלֹא אִם כֵּן נִכְתוּב רַחֲמֵנָא וְלֹא יִשְׁמּוֹר מִאי וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ לְוָה וְלֹא לְאַחַר תִּנְיָא ר"א כֵּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אַחַד תַם וְאַחַד מוֹעֵד שְׂשַׁמְרוּ שְׂמִירָה פְּחוּתָה פְּטוּר מִאי מְעָמָא סָבֵר לָה כְּרִי דְאֲמֵר מוֹעֵד בְּשְׂמִירָה פְּחוּתָה סָגִי לִיה וְלִיִּלְפֵי נִיחָה לְתַם וְנִיחָה לְמוֹעֵד אֲמֵר רַב אֲרִיא כֵּר אַהֲבָה לֹא פְטוּר ר"י אֲלָא צַד הַעֲדָאָה שְׁבוּ אֲבָל צַד תְּמוֹת בְּמִקְרָא עוֹמְדָת אֲמֵר רַב מוֹעֵד לְקָרֵן יִמִּין אִינוּ מוֹעֵד לְקָרֵן שְׂמִינָא אֲמֵר אֲלִיבָא דְמִאֵן אִי אֲלִיבָא דְרִמ' הָאֲמֵר אַחַד תַם וְאַחַד מוֹעֵד שְׂמִירָה מְעוּלָה בְּעִי אִי אֲלִיבָא דְרִבִי יְהוּדָה מִאי אֲרִיא קָרֵן שְׂמִינָא אֲפִילוּ בְּמִין נְמִי אִית בִּיה צַד תְּמוֹת וְאִית בִּיה צַד מוֹעֵדָת אֲמֵרִי לְעוֹלָם כְּרִבִי יְהוּדָה וְלֹא סְבִירָא לִיה דְרַב אֲרִיא כֵּר אַהֲבָה וְהִכִּי קָאֲמַר כִּי הָאִי גּוֹנָא הוּא דְמִשְׁפַּחַת בִּיה צַד תְּמוֹת וּמוֹעֵדָת אֲבָל

שימור פחותה וצא והזיק בקרן ימין שְׂהוּעֵד לָה פְּטוּר דְמוֹעֵד בְּשְׂמִירָה פְּחוּתָה סָגִיא לִיה וְאִם נִגַּח בְּשִׁמְרָה חֵיב דְתַם לֹא אֲמַעִיט לְשִׁמְרָה פְּחוּתָה: כִּי־ אֲרִיא קָרֵן שְׂמִינָא: דִּיא נִגַּח בְּה חֵיב חֲצִי נֹקֵי כִי נִגַּח בְּמִין נְמִי אִיבָא צַד תְּמוֹת וּמוֹעֵד לְחִצְיוֹ פְּטוּר וְלִחֲצִיו חֵיב דְהָא צַד תְּמוֹת בְּמִקְרָא עוֹמְדָה וְאֲשַׁחְבַּח דְהָא נְמִי חֲצִי נֹקֵי מְשֻׁלְמֵי מִיאִי נִפְקָא לָן מְרִיבִ: לִית לִיה דְרַב אִדָּא. אֲלָא לְגַמְרִי פְטוּר בִּיה ר' וְאֲשַׁמְעוּן רַב דְכִי הָאִי גּוֹנָא מְשַׁכַּח צַד תְּמוֹת וּמוֹעֵדָה בְּחַד תּוֹרָא וְלְעֵנָה שְׂמִירָה פְּחוּתָה וְהוּקֵי בְּקָרֵן יִמִּין פְּטוּר לְגַמְרִי וְאִם בְּשִׁמְרָה מְשֻׁלְמֵי חֲצִי נֹקֵי:

בשמאל משלם חצי נוק:

בית מלא ספרים, כולל הפירוש - שכל מציאות הבית וכלי תשמישו חדורים בתוכם של ה"ספרים", ובלשון חכמינו ז"ל - בית ועד לחכמים" משיחת שבת פרישת ויגש התשמ"ח

גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא

מחזור להדפסה ושימוש אישי בלבד

54 שְׁמִירָה כָּלֵל אֵלֶּיָא סְבִין - מִיתָה, וּאִפִּילוּ אִם שִׁמְרוּ שְׁמִירָה מְעוּלָה
55 וַיֵּצֵא הוֹזִיק, חַיִּיב עַל נֹזֵק הַשּׁוֹר.

נִמְרָא

56 בִּיאור טַעְמֵי הַמְחֻלְקוֹת בֵּין רַבִּי מֵאִיר לְרַבִּי יְהוּדָה: מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא:
57 מֵאִי מַעְטָא דְרַבִּי מֵאִיר שְׁסוּבֵר בֵּין תָּם וּבֵין מוֹעֵד צְרִיכִים שְׁמִירָה
58 מְעוּלָה. קִסְפָּר, סָתָם שְׁנוּרִים לֹא פְחֻקָת שִׁמְרוּ קְרִימִי, כְּלוּמַר, אִין
59 דְרָךְ אָדָם לְשִׁמּוֹר עַל שׁוֹר שֶׁלֹּא יִזְיק, וְאִמְר רַחֲמֵנָא שְׁבִאוּפֵן זֶה
60 שׁוֹר תָּם יִתְיַיֵּב בְּתַשְׁלוּמֵי, כְּדִי שִׁמּוֹר נִלְמַד דְּנִבְעֵי לִיה שְׁמִירָה
61 פְחֻתָּה עַל מִנַּת לְפֻטְרוֹ מִן הַתְּשֻׁלוּמִין, כְּלוּמַר, מֵאַחַר הַתּוֹרָה
62 חַיְיבָה שׁוֹר תָּם שְׁאִינוּ שִׁמּוֹר כָּלֵל בְּתַשְׁלוּמִין, יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכָּךְ שֶׁכֵּל
63 שֶׁשִׁמְרוּ אִפִּילוּ שְׁמִירָה פְחֻתָּה פְטוֹר, הֲדַר אִמְר רַחֲמֵנָא 'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ
64 בְּעֵלְיָו לְגַבִּי מוֹעֵד, כְּדִי לְלַמַּד דְּנִבְעֵי לִיה לְמוֹעֵד שְׁמִירָה מְעוּלָה.
65 וְלֵאחַר שֶׁלְמַדְנוּ חַיִּיב שְׁמִירָה מְעוּלָה לְמוֹעֵד, מוֹסִיף רַבִּי מֵאִיר
66 וְיִלְיָף בְּגִזְרָה שׁוּוֹה נְגִיחָה הַאֲמוּרָה לְגַבִּי תָּם מְנַיְיחָה הַאֲמוּרָה לְגַבִּי
67 מוֹעֵד, שֶׁאִף תָּתֵּן צִרְךָ שְׁמִירָה מְעוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר סָתָם
68 שְׁנוּרִים פְּחֻקָת שִׁמְרוּ קְרִימִי כְּלוּמַר, דְרָךְ בְּנֵי אָדָם לְשִׁמּוֹר עַל שׁוֹרִים
69 שְׁמִירָה פְחֻתָּה שֶׁלֹּא יִזְיק, וְאִמְר רַחֲמֵנָא שׁוֹר תָּם יִשְׁלֵם כְּדִי שִׁמּוֹה
70 נִלְמַד דְּנִבְעֵי לִיה שְׁמִירָה מְעוּלָה וְלֹא דִי בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה הַמְצוּיָה,
71 וְהֲדַר אִמְר רַחֲמֵנָא 'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיָו לְגַבִּי שׁוֹר מוֹעֵד כְּדִי לְלַמַּד
72 דְּנִבְעֵי לִיה לְשׁוֹר מוֹעֵד שְׁמִירָה מְעוּלָה, וְנִמְצָא הֲדַר רִיבּוּי אַחַר
73 רִיבּוּי, וְאִין רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי אֵלֶּיָא לְמַעַט, וְמָה בֵּא הַתְּלוּב לְמַעַט,
74 מֵיַעַם הַתְּלוּב לְשְׁמִירָה מְעוּלָה - שֶׁאִין חַיִּיב שְׁמִירָה מְעוּלָה מְעוּדֵי.
75 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: וְכִי תִּיָּמָא שֶׁלֹּאחַר שֶׁלִּימַדְנוּ הַכְּתוּב שֶׁתָּם שְׁרִיךְ
76 שְׁמִירָה מְעוּלָה, נִלְמַד בְּגִזְרָה שׁוּוֹה נְגִיחָה הַאֲמוּרָה לְגַבִּי תָּם
77 מְנַיְיחָה הַאֲמוּרָה לְגַבִּי מוֹעֵד שֶׁאִף תָּתֵּן דִּי בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה.
78 מֵיִישֵׁבֶת הַגְּמָרָא: הֵא מֵיַעַם רַחֲמֵנָא בְּמָה שֶׁאִמְר 'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ' לְגַבִּי
79 שׁוֹר מוֹעֵד, לְלַמַּד שֶׁדִּי בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה לָּהּ - לְמוֹעֵד דּוּקָא וְלֹא
80 לְאַחַר - לְתָם. שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: הֵיאךְ נִיתֵן לְמַעַט מ'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ'
81 שׁוֹר תָּם מַחִיּוֹב שְׁמִירָה מְעוּלָה, וְהָא הַכְּתוּב 'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ' מִיַּבְעֵי
82 לִיה לְלֵאמֹר, כְּלוּמַר לְחַיִּיב בְּנוֹקֵי מוֹעֵד אִם לֹא שִׁמְרוּ הַבְּעֵלִים שְׁמִירָה
83 מְעוּלָה. וְלִדְרוּשׁ מִנְּנוּ רִיבּוּי אַחַר רִיבּוּי לְמַעַט מַחִיּוֹב זֶה. מֵיִישֵׁבֶת
84 הַגְּמָרָא: אִם בֵּן שֶׁהַכְּתוּב אִכְּנָן נִאֲמַר רַק כְּדִי לְדְרוּשׁ מִנְּנוּ רִיבּוּי אַחַר
85 רִיבּוּי בְּמוֹעֵד וְלְמַעַט מַחִיּוֹב שְׁמִירָה מְעוּלָה, נִתְּלוּב רַחֲמֵנָא וְלֹא
86 יִשְׁמְרוּ לְבַד, מֵאִי 'וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ', שְׁמוּרָה עַל מֵיַעַט, אֲלֵא וְדֵאִי בֵּא
87 לְמַעַט לָּהּ וְלֹא לְאַחַר.

88 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁיטָה נּוֹסֶפֶת שֶׁאִינָה מְחֻלְקָת בֵּין תָּם לְמוֹעֵד,
89 וּבְשֵׁנִיָּהִם דִּי בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה: תִּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יַעֲקֹב אִמְר,
90 אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד שְׁשִׁמְרוּ שְׁמִירָה פְחֻתָּה, פְּטוֹר מִתְּשֻׁלוּמֵי נּוֹקֵי.
91 מִבְּרַרְת הַגְּמָרָא: מֵאִי מַעְטָא. וּמִבְּאֵרְתָּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יַעֲקֹב סָבַר
92 לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְאִמְר שׁוֹר מוֹעֵד בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה סְגִי לִיה, וְיִלְיָף
93 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יַעֲקֹב בְּגִזְרָה שׁוּוֹה נְגִיחָה' הַאֲמוּרָה לְגַבִּי תָּם
94 וְנִבְעֵי לִיה הַאֲמוּרָה לְגַבִּי מוֹעֵד, שֶׁאִף תָּתֵּן דִּי בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה.
95 הַגְּמָרָא מְבִאֵרְתָּ אֵת שִׁיטַּת רַבִּי יְהוּדָה: אִמְר רַב אֶדָּא בְּר אֶבְהָה, לֹא
96 פְּטוֹר רַבִּי יְהוּדָה עַל נֹזֵק שׁוֹר מוֹעֵד שֶׁשִׁמְרוּ בְּעֵלְיָו שְׁמִירָה פְחֻתָּה,
97 אֵלֶּיָא רַק צִד הַעֲדָתָה שְׁבֹן, כְּלוּמַר הַחֲלֵק הַחֲלֵק שֶׁמַּחֲוִיב בּוּ מִצַּד הַיְּתוֹ
98 מוֹעֵד, אֲבָל הַחֲלֵק שֶׁמַּחֲוִיב בּוּ מִצַּד תְּמוֹת שֶׁהוּא תְּשֻׁלוּם חֲצִי נּוֹק,
99 בְּמִקְוָה עוֹמֶדֶת - נוֹתֵר בְּתַמּוֹתָו, וְלֹא נִעְתַק מִתְּמוֹת לְמוֹעֵדוֹת, וְאִין
100 הַבְּעֵלִים נְפֻטְרִים מַחִיּוֹב זֶה בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה, וּמִמִּילָא שׁוֹר מוֹעֵד
101 שֶׁשִׁמְרוּ שְׁמִירָה פְחֻתָּה וַיֵּצֵא הוֹזִיק חַיִּיב בְּחֻצֵי נּוֹק.
102 דִּין שׁוֹר שֶׁמוֹעֵד לִקְרַן אַחַת: אִמְר רַב, שׁוֹר שֶׁנִּשְׁעָה מוֹעֵד לְקְרַן יְמִין,
103 אִינוּ מוֹעֵד לְקְרַן שְׁמַלְא, וְאִם נִגַח בְּקַרְנוּ הַשְּׁמַלִּית, דִּינוּ כְּתָם
104 שֶׁמְשַׁלֵּם חֲצִי נּוֹק, וְלִפִּי זֶה יִתְכַן צִד תְּמוֹת וְצִד מוֹעֵדוֹת בְּשׁוֹר אַחַר.
105 אִמְר, אֵלִיָּבָא דְבָאן, כִּמִּי מַהֲשִׁיטוֹת שֶׁנִּאֲמָרוּ לְגַבִּי שְׁמִירַת הַשּׁוֹר
106 סוּבֵר רַב. אִי אֵלִיָּבָא דְרַבִּי מֵאִיר, הָאִמְר רַבִּי מֵאִיר אֶחָד שׁוֹר תָּם וְאֶחָד

1 שֶׁכֵּן רַבִּי מֵאִיר לְשִׁיטוֹת דְאִמְר (ב"מ צוה): שׁוֹבֵר בְּשׁוֹמֵר הָנֵם דְּמֵי וְדִי
2 לוֹ בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְאִם כֵּן לִיתְנֵי בְּהַמְשָׁךְ הַבְּרִייתָא 'וְחַיִּיבִין
3 לְהַחְזִיר דְּמֵי שׁוֹר לְבַעֲלֵיו חוּץ מִשְׁוֹמֵר הָנֵם וְהַשּׁוֹבֵר'. וְאִי כְּרַבִּי יְהוּדָה
4 לְהֵלֵךְ בְּמִשְׁנֵה שְׁמוּעָה דִּי לוֹ בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְלְשִׁיטוֹת דְאִמְר שׁוֹבֵר
5 כְּנוֹשֵׂא שְׁכָר דְּמֵי וְלִכֵּן מַחֲיִיבֶת הַבְּרִייתָא אֵת הַשּׁוֹבֵר בְּדִמֵי הַשּׁוֹר,
6 יְהִיָּה קִשָּׁה מְדוּעָה מוֹעֵדִין נְהַרְגִין וּמְשַׁלְּמִים אֵת הַכּוֹפֵר, וְהִרִי הוּא
7 סוּבֵר שְׂדֵי לְתָם בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְאִם כֵּן נִיתְנֵי הַבְּרִייתָא חוּץ
8 מִשְׁוֹמֵר הָנֵם וְכִינֵן בְּמוֹעֵדֵי, פְּטוֹרֵין לְעֵנָן שְׁהִרֵי מְדוּבֵר
9 שֶׁשִׁמְרוּ אֵת הַשּׁוֹר בְּאוּפֵן הָרְאוּ לוֹ.

10 הַגְּמָרָא מְתַרְצַת בְּשֵׁנֵי אוֹפְנִים אֵת הַבְּרִייתָא: אוּפֵן הָרְאוּשׁוֹן בְּבִיאור
11 הַגְּמָרָא: אִמְר רַב הוֹנָא בְּר חִינְנָא, הֵא מֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵיא דְאִמְר
12 מוֹעֵד אִין מוֹעֵלִיָּה לוֹ אִפִּילוּ שְׁמִירָה מְעוּלָה אֵלֶּיָא סְבִין - מִיתָה. וְלִכֵּן
13 חַיִּיבִים הַשּׁוֹמְרִים בְּכוֹפֵר אִף שֶׁשִׁמְרוּ שְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְלִעֲנָן שׁוֹבֵר
14 סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה דְאִמְר שׁוֹבֵר כְּנוֹשֵׂא שְׁכָר דְּמֵי וְלֹא דִי לוֹ
15 בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה. אוּפֵן נּוֹסֶף בְּבִיאור הַבְּרִייתָא: אִבְי אִמְר, לְעוֹלָם
16 כְּרַבִּי מֵאִיר שְׁסוּבֵר שֶׁהַמוֹעֵד לֹא דִי לוֹ בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְעַל כֵּן
17 כּוֹלֵם חַיִּיבִים בְּכוֹפֵר כֶּשֶׁשִׁמְרוּ שְׁמִירָה פְחֻתָּה, וְהַטַּעַם שֶׁהַבְּרִייתָא
18 לֹא פְטָרָה גַם אֵת הַשּׁוֹבֵר מְדִמֵי הַשּׁוֹר, הוּא מְשׁוּם שֶׁרַבִּי מֵאִיר הוּא
19 זֶה סוּבֵר שֶׁהַשּׁוֹבֵר דִּינוּ כְּשׁוֹמֵר שְׁכָר, וְכְּדִמְחֻלְיָף רַבָּה בְּר אֲבִיָּה
20 וְתָנִי, שׁוֹבֵר כִּיֵּצֵד מְשַׁלֵּם, רַבִּי מֵאִיר אִמְר בְּשׁוֹמֵר שְׁכָר רַבִּי יְהוּדָה
21 אִמְר בְּשׁוֹמֵר הָנֵם, וְנִמְצָא שֶׁהַבְּרִייתָא כּוֹלָה סוּבֵרְתָּ כְּרַבִּי מֵאִיר.
22 אִמְר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָסַר שׁוֹרֵי לְשׁוֹמֵר הָנֵם, אִם הוֹיָק חַיִּיב הַשּׁוֹמֵר
23 בְּתַשְׁלוּמֵי נּוֹק, וְאִם הוֹיָק פְּטוֹר הַשּׁוֹמֵר מִלְּשַׁלֵּם לְבַעֲלָם אֵת דְּמֵי
24 נּוֹק. הַגְּמָרָא מְבִרַרְתָּ בְּאִיזָה אוּפֵן אִמּוֹר דִּינוּ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִמְר,
25 הוֹיָב דְּמֵי, אִי דְקָבִיל עָלֶיהָ שׁוֹמֵר אֵת שְׁמִירַת נְקִיוֹ שֶׁל הַשּׁוֹר, שֶׁלֹּא
26 יִזְיק וְשֶׁלֹּא יִזְיק, אִפִּילוּ הוֹיָק נְמִי לִיתְיַיֵּב שׁוֹמֵר, וְאִי דֵלֹא קָבִיל עָלֶיהָ
27 שׁוֹמֵר אֵת שְׁמִירַת נְקִיוֹ שֶׁל הַשּׁוֹר, אִפִּילוּ הוֹיָק נְמִי לִיְפֻטֵּר הַשּׁוֹמֵר.
28 אִמְר רַבָּא, לְעוֹלָם שְׁקִיבֵל עָלֶיָו הַשּׁוֹמֵר אֵת שְׁמִירַת נְקִיוֹ, וְלִכֵּן אִם
29 הוֹיָק הַשּׁוֹר חַיִּיב הַשּׁוֹמֵר, אִמְנַם יֵשׁ לְהַבִּין מְדוּעָה אִם הוֹיָק פְטוֹר
30 הַשּׁוֹמֵר, וְהָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינָן בְּגוֹן שְׁהַכּוּר בּוּ הַשּׁוֹמֵר שְׁהוּא שׁוֹר נְגִינָן
31 וְקִיבֵל עָלֵיו אֵת שְׁמִירַתוֹ בְּסַתָּם, וְכִתְּבָא דְּמִילְתָּא, דֵּלֹא אוּיֵל אִיהוּ
32 וְמוֹיָק אַחֲרֵינִי קָבִיל עָלֶיהָ - שֶׁלֹּא יִזְיק הוּא אִתְּ אַחֲרִים קִיבֵל עַל
33 עַצְמוֹ, מֵאַחַר וְהַעֲלָה אִפְשָׁרוֹת זֹו בְּדַעְתּוֹ, אֲבָל דְאֵתִי אַחֲרֵינִי -
34 שׁוֹרִים אַחֲרִים וְמוֹיָק לִיה לְדִידֵיהּ - וְיִזְיקוּ לְשׁוֹר זֶה שְׁהוּא נְגִינָן
35 וְאִימְתוֹ מוֹטֵל עַל הָאֲחֵרִים, לֹא אִפְיָק אַדְעָתֵיהּ - לֹא הַעֲלָה
36 בְּדַעְתּוֹ, וּמִמִּילָא קִבְּלָתוֹ לֹא קִבֵּל עָלֵיו אֵת שְׁמִירַתוֹ.

מִשְׁנֵה

37 בְּתוֹרָה נִאֲמָרוּ שְׁנֵי פְסוּקִים בְּדַבַּר חַיִּיבֵי שׁוֹר תָּם וּמוֹעֵד שֶׁהוֹיָקוּ.
38 לְגַבִּי שׁוֹר תָּם נִאֲמַר (שְׁמוֹת כ"א לה) 'וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֵת שׁוֹר
39 רֵעֵהוּ וְנָמַת, וּמָקָרוּ אֵת הַשּׁוֹר הַחַדִּי וְחֻצוֹ אֵת כִּסְפּוֹ' וְגו'. וְלְגַבִּי שׁוֹר
40 מוֹעֵד נִאֲמַר (שִׁם כ"א לו) 'אוּ נוֹדַע בִּי שׁוֹר נִגַח הוּא מִתְּמַל שְׁלֶשֶׁם
41 וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיָו שְׁלֶם יִשְׁלֵם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר' וְגו'. הַמִּשְׁנֵה
42 מְבִאֵרְתָּ בְּאִיזָה שְׁמִירָה מַחֲוִיבִים הַבְּעֵלִים בְּתָם וּבְמוֹעֵד,
43 שֶׁבְּהַעֲדָרָה חַיִּיבִים בְּתַשְׁלוּמֵי נּוֹק, וְשֶׁלֹּשׁ שִׁיטוֹת הַלּוֹקוֹת נִשְׁנוּ בּוֹה.
44 קִשְׁרוּ בְּעֵלְיָו בְּמוֹסָרָה - חֲבַל הָעֵשׂוּי גַּמִּי וְנֶעַל בְּפִנּוּי כְּרָאוּי, כְּלוּמַר
45 כִּשְׁעוֹר שִׁיכּוּלָה הַחֵלֵת לְעַמּוֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, וְהִינּוּ שְׁמִירָה
46 פְחֻתָּה, וְאִף עַל פִּי כֵּן יֵצֵא וְהוֹיָק, אֶחָד שׁוֹר תָּם וְאֶחָד שׁוֹר מוֹעֵד
47 חַיִּיב הַשּׁוֹמֵר בְּתַשְׁלוּמֵי נּוֹקוֹ, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אִמְר, עַל
48 נּוֹזֵק שׁוֹר תָּם, חַיִּיב הַשּׁוֹמֵר, וְעַל נּוֹזֵק שׁוֹר מוֹעֵד פְּטוֹר, שְׁנֵאֲמַר
49 (שְׁמוֹת כ"א לו) 'אוּ נוֹדַע בִּי שׁוֹר נִגַח הוּא וְגו' וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיָו
50 שְׁלֶם וְשֶׁלֶם' וְגו', וְכִינֵן שֶׁהַכְּתוּב תְּלוּ אֵת חַיִּיב הַבְּעֵלִים בְּחִסְרוֹן
51 שְׁמִירָה, הִרִי שֶׁכֵּל שִׁישְׁנָה שְׁמִירָה וְלוֹ גַם בְּשְׁמִירָה פְחֻתָּה שׁוּב אִין
52 לְחַיִּיבֵי שְׁהִרֵי וְשְׁמִירָה הוּא תָּה, כְּלוּמַר דִּי לוֹ לְמוֹעֵד שְׁמִירָה פְחֻתָּה,
53 וְכִמּוֹ שִׁתְּבָאָר בְּגִמְרָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִמְר אִין לוֹ לְמוֹעֵד אִפְשָׁרוֹת

39 השור לגבות גם בשווי הולד. בעל השור משתלם - מקבל
40 תשלומים חצי נוק מן - משווי הפרה ורביע נוק מן - משווי הולד.

נמרא

41 שמואל מבאר שמשנתינו כסומכוס, וחכמים נחלקו עליו: אמר רב
42 יהודה אמר שמואל, זו דברי סומכוס דאמר שממון המופל בספק,
43 חולקין, ואף שלבעל השור יש חזקת מרא קמא על הממון. אבל
44 חכמים אומרים, זה כלל גדול בדין, המוציא מחבירו עליו להביא
45 הראיה - עדים שהוא מוציא מיד חבירו בדין, ובמשנתינו שלבעל
46 השור יש חזקת מרא קמא, אומרים 'המוציא מחבירו עליו הראיה',
47 ופטור מתשלום על הולד.

48 שואלת הגמרא: למה לי למיירי - מדוע צריכים חכמים לומר 'זה
49 כלל גדול בדין'. משיבה הגמרא: אצטריף, לבאר דאפילו במשנתינו
50 שהניק אומר כרי - ודאי לי שהפרה ילדה אחרי הנגיחה, והמייק
51 שהוא המוחזק אומר שמא ואינו יודע האם הפרה ילדה קודם
52 הנגיחה או אחריה, המוציא מחבירו עליו הראיה. אי נמי, חכמים
53 אמרו 'זה כלל גדול בדין' לבי הא דאחמר - כדי להשמיענו
54 ברייתא זו, המוכר שור לחבירו ונמצא שהוא נהנין קודם המכירה,
55 ואינו ראוי לחרוש בו אלא הוא מיועד לשחיטה, והלוקח טוען
56 שקנה את השור כדי לחרוש בו, ואף שלא אמר כן בשעת
57 המכירה, רוב בני אדם משתמשים בשוורים לחרישה. רב אמר,
58 הרי זה מקח טעות, והולכים אחר להוציא ממון מהמוכר אף
59 שהוא מוחזק. ושמואל אמר, יבול המוכר שיאמר לו, לשחיטה
60 מכרתיו לך, שהרי יש מיעוט שקונים שוורים לשחיטה, וכיון
61 שהמוכר מוחזק, לא הולכים אחר הרוב, והמוציא מחבירו עליו
62 הראיה. וזו כוונת חכמים שאמרו 'זה כלל גדול בדין', שאפילו אם
63 יש רוב כנגד המוחזק, לא מוציאים ממנו.

64 שואלת הגמרא: אמאי - מדוע נחלקו רב ושמואל אם הולכים אחר
65 הרוב או אחר המוחזק, וניחוי - נראה אי נכרא דבין לרדיא - האם
66 הלוקח הוא עובד אדמה הצריך שור לחרישה, והמוכר הכירו
67 וידע את זה, או אי נכרא דבין לנכסתא - או שהוא טבח הצריך שור
68 לשחיטה. משיבה הגמרא: לא צריכא, מדובר בנכרא דבין להא
69 ולהא - באדם שהוא גם עובד אדמה וגם טבח, והוא קונה שוורים
70 גם לחרישה וגם לשחיטה, ואי אפשר לדעת עבור מה הוא קנה את
71 השור. שואלת הגמרא: וניחוי - נראה כמה שילם הלוקח למוכר
72 עבור השור, אי דמי לרדיא - אם שילם דמי שור לחרישה שהוא
73 יקר, מוכח שהתכוין לקנותו לרדיא - לחרישה, ואי דמי נכסתא -
74 ואם שילם דמי שור לשחיטה שהוא זול, מוכח שהתכוין לקנותו
75 לנכסתא - לשחיטה. משיבה הגמרא: לא צריכא, מדובר דאוקיר
76 בישרא וקאי בדמי רדיא - שהבשר התייקר, ושור לשחיטה נמכר
77 באותו מחיר של שור לחרישה.
78 אמרי - הקשו על דברי רב שהולכים אחר הרוב,

1 אבל בשור מועד לגמרי, לא משפחת ביה בשור אחד לצד תמות
2 כלל שנחייבו על היזקו חצי נוק, כיון שצד תמות אינה עומדת
3 במקומה.

4 שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר אין לו למועד שמיירה אלא כסין
5 (כו'): הגמרא מבררת מניין למד רבי אליעזר את דינה: אמר רבה,
6 מאי טעמא דרבי אליעזר, דאמר קרא גבי מועד (שמות כא כט) 'ואם
7 שור נגח הוא מתלם שלשם והועד בבגליו ולא ישמרנו' וגו', שוב
8 אין לו שמיירה ליה, כלומר, ככל שישמרנו אין זו שמירה, אלא עליו
9 לשוחטו, ומטעם זה חייב אפילו שמרו שמירה מעולה. אמר ליה
10 אבין, אלא מעתה נדרוש גם את מאי דכתיב לגבי בור 'ולא יבסנו'
11 שמשמעו נמי ששוב אין לו כיסוי ליה ועליו לאטום את הבור. וכי
12 תיקא הכי נמי, והתנן כפהו לבור קראו ועבר ונפל לתוכו שור או
13 חמור ופת פטור, ומוכח שמיירה לבור מועיל.
14 מביאה הגמרא טעם אחר לדינו של רבי אליעזר: אלא אמר אבין,
15 היינו מעמיה דרבי אליעזר ששור מועד אין לו שמירה אלא עליו
16 לשוחטו, כדכתיב, רבי נתן אומר, מניין שלא יגדל אדם כלב רע
17 בתוך ביתו, וכן שאל יעמיד אדם סולם רעוע בתוך ביתו, שנאמר
18 (דברים כב ח) 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים
19 דמים בביתך' וגו', ומדבריו רבי נתן לומדים שגם 'לא ישמרנו'
20 האמור לגבי שור המועד שסכנתו מרובה, הכוונה שלא יקיימנו.

הדרן עלך שור שננה ארבעה וחמשה

21 בתחילת המסכת (ב). שנינו, ארבעה אבות נזיקין, השור והבור
22 והמבעה וההבער. פרק זה עוסק בעניני בור, אולם קודם עניני
23 בור נתבאר בו כמה ענינים הנוגעים לנזקי שור, וכן מה דינו של
24 הנכנס לחצר חבירו או מכניס כליו לרשות חבירו, והזיקו כליו או
25 הזוקק.

משנה

26 משנה זו מבארת שבאופן שיש ספק האם השור הזיק, בעל השור
27 והניזק חולקים בממון המסופק. וכן פרה שנגחה ויש ספק האם
28 ולדה הזיק, חולקים בעל הולד והניזק בדמי הולד:
29 שור תם שנגח את הפרה המעוברת, וראו עדים מרחוק את הנגיחה,
30 ואחרי הנגיחה נמצא עופרה מת בצדה, ואין ידוע האם עד שלא
31 נגחה - קודם הנגיחה ילדה, אם משנגחה - או שאחרי הנגיחה
32 ילדה, ומחמת הנגיחה הפילה את עובריה. בעל השור משלם חצי
33 נוק לפרה, כדון שור תם, ורביע נוק לולד, מכיון שיש ספק האם
34 הזיק את העובר או לא, ולכן בעל השור ובעל הולד מתחלקים
35 בממון המסופק שהוא דמי חצי הנזק של הולד. וכן פרה מעוברת
36 תמה שנגחה את השור, ואחרי הנגיחה נמצא ילדה בצדה, ושור תם
37 שהזיק משלם רק בשווי גופו. ואין ידוע האם עד שלא נגחה ילדה,
38 ובעל השור גובה רק בשווי הפרה, אם משנגחה ילדה, ויכול בעל

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון ע' 1

11 פחותה, ואם כן קשה מה לימדנו רב שנטק חילוק זה בשני קרינים.
12 אמרי, לעולם סובר רב פרבי יהודה שמחלק בין חיוב שמירת תם
13 לחיוב שמירת מועד, ולא סבירא ליה כדכר אדא פה אהבה שאמר
14 צד תמות במקומה עומדת, אלא גם צד תמות שבו נעתק מתמות
15 ונכנס לכלל העדאה, והכי קאמר רב, שדווקא בפי האי גוונא שקרן
16 אחת תמה וקרן אחת מועדת הוא דמשפחת ביה בשור אחד צד
17 תמות ומועדת, ואם שמר שמירה פחותה והזיק בקרן ימנית פטור
18 לגמרי כרבי יהודה שלמועדי די בשמירה פחותה, ואם הזיק בקרן
19 שמאלית משלם חצי נוק כדון תם.

1 שור מועד שמיירה מעולה כפי, ואילו רב מחלק בין שמירת תם
2 לשמירת מועד. ואי אליבא דרבי יהודה, והשמיענו רב שבשור אחד
3 יש שתי סוגי שמירות, ואם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימנית
4 שהועד לה פטור כיון שדי לו למועד בשמירה פחותה, ואם נגח
5 בקרן שמאלית חייב חצי נוק כיון שלתם לא די בשמירה פחותה,
6 אם כן מאי אריא קרן שמאל - מדוע הוצרך להשמיענו חילוק זה
7 בין קרן ימין לשמאל, והרי אפילו בקרן ימין עצמה נמי אית ביה צד
8 תמות ואית ביה צד מועדת, שכן כאמור צד תמות במקומה עומדת,
9 נמצא שאף בקרן אחת לבד מצאנו שני סוגי שמירות, לגבי צד
10 תמות לא די בשמירה פחותה ולגבי צד מועדות די בשמירה

בבא קמא. פרק רביעי - שור שנגח ד' וה' - דף מו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

רש"י

1 אֵלֶּי טַעֲמָא דְרַ"א כְּדַתְנִיא. תִּימָה מֵהָאֵי טַעֲמָא נִמְי לֹא תִסְגִי בּוֹר כְּבִסְוֵי מִשּׁוֹם דְּרַבִּי נָחֵן וְיָלְ דְּבוֹר אֵית לִיה תִּקְנָתָא טַפִּי כְּשִׁמְכֹסְהוּ כְּרַאוי מִשּׁוֹר נִנְחֵן וְעִיל דְּמַעֲקֵרָא וְדַאי סִיד דְרַ"א לַעֲנֵן
2 תְּשַׁלְּמוּן קְאָמֵר אֲבָל הִשְׁתָּא דְמַסְקִין טַעֲמָא כְּדָר' נָחֵן לֹא לַעֲנֵן תְּשַׁלְּמוּן אִימְרֵי אֵלָא לְגַבִּי אִיסוֹר בְּעֻלְמָא דְאָסוֹר לְקִימוֹ וְאִיקָא לְמִימֵר דְּבַבִּי בּוֹר נִמְי אִיקָא אֲבָל מוֹדָה שְׁאֵם שְׁמֵר
3 שְׁמִירָה מֵעוֹלָה וְחִזִּיק פְּטוֹר מִיּוֹר בְּשְׁמִירָה פְּחוּתָה וְדַאי לֹא סִגָּא מִדְּאוּסֵר לְקִימוֹ וְלִקְבִי אֲמַר לַעֲלֵל (דף מה) אָמַר מִנִּי רַ"א דַּאי:

הֲדָרֵן עֲלֵךְ שׁוֹר שְׁנָנַח ד' וְה'

4 שׁוֹר שְׁנָנַח אֶת הַפֶּה וְהוּא ז' דְּבָרֵי טוֹמְכוֹס. תִּימָה
5 דְּבִפְרָק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף ק. ו) וְשֵׁם מִשְׁמַע
6 דְּלֹא אָמַר טוֹמְכוֹס וְחִלּוּקוֹ אֵלָא בְּעוֹמֵד בְּאֵגֶם
7 גַּבִּי הַמְחַלְּוִין פֶּה בְּחִמּוֹר דְּפִרְיָךְ בְּגִמְרָא אִמּוּאֵי
8 וְחִלּוּקוֹ נִנְחֵן בְּרִשּׁוֹת דְּמָנֵן קִימָא אָמַר שְׁמוּאֵל
9 בְּעִמּוּדָה בְּסַגְתָּ וְפִירָךְ וְנוֹקְמָה בְּחוֹקֵת מִרְאָא קִמָּא
10 הָא מִנִּי טוֹמְכוֹס הִיא מְדֻלָּא אָמַר אֵלָא מִשְׁמַע
11 דְּלֹא הָרַר בֵּיהּ מִשְׁנֵינָא קִמָּא וְהָךְ דְּהָבָא אִיקָא
12 לְאוֹקְמֵי בְּעוֹמֵדָה בְּאֵגֶם ל"ע דְּאָמַר יוֹחֲלֵט
13 הַשּׁוֹר אֲבָל לר' יִשְׁמַעֵאל דְּמַצִּי לְסַלֵּק לִיהּ בּוֹדִי
14 לֹא תִתְיַשֵּׁב אֶךְ מֵהִיאָה דְּהַמְנִיחַ (לַעֲלֵל דף לה)
15 קֶשֶׁה דְּדִיִּיק אֶת אִמְרַת חֲלֻקִים עֲלִיו חֲבִירֵי
16 עַל טוֹמְכוֹס דְּמִשְׁמַע הָתֵם דְּאִפִּילוֹ בְּבָרֵי וְבָרֵי
17 קְאָמַר טוֹמְכוֹס דְּחֻלְלֵן וְאִפִּילוֹ עוֹמֵד בְּבִיתוֹ
18 מְדֻלָּא אוֹקְי מִתְנַיִתִּין בְּעוֹמֵד בְּבִיתוֹ אוֹ פְּרַבִּי
19 יִשְׁמַעֵאל דְּאָמַר ב"ח הוּא וְמַצִּי לְסַלְּוִי בּוֹדִי
20 וְתִיבֵי אִפִּילוֹ כְּטוֹמְכוֹס: דְּאִפִּילוֹ נִיָּק אִמְרֵי
21 בְּרֵי וְיִזִּיק אִמְרֵי שְׁמָא. וְאִת' וְהָא מְחֻיָּב שְׁבֻעָה
22 וְאִין יָכוֹל לִישַׁבַע הוּא שׁוֹר מוֹדָה בְּמִקְצַת בְּנוֹק
23 הַפֶּה וְנִבְנוֹק וְחֻלְלֵן אִמְרֵי אִינֵי יוֹדַע וְתוֹמֵר שְׁאִין
24 יָכוֹל לִישַׁבַע מִשְׁלֵם כְּדָאָמַר רַבָּא בְּפִרְק הַשּׁוֹאֵל
25 (ב"מ דף צח. ו) וְנִמְיָד שְׁמוּאֵל לִית לִיהּ הָאֵי
26 סְבָרָא בְּפִרְק כֹּל הַנְּשַׁבְעִין (שְׁבֻעוֹת דף מה. ו) וְשֵׁם
27 וְעוֹד י"ל דְּלִמַּד פְּלָגָא נִיָּקָא קִנְסָא לֹא יָהָא
28 מְחֻיָּב שְׁבֻעָה גְּדוּלָּה מִתּוֹרָאָת עֲצֻמוֹ דְּמִוֹדָה
29 בְּקִנְסָא פְּטוֹר וְעוֹד אִמְרֵי ר"י דְּלֹא דְמִי כֻלָּל דְּהָא
30 טַעֲמָא דְּמְחֻיָּב שְׁבֻעָה וְאִין יָכוֹל לִישַׁבַע מִשְׁלֵם
31 מִקְרָא בְּפִרְק כֹּל הַנְּשַׁבְעִין (שש) מִשְׁמַע כְּחֻיָּב
32 שְׁבֻעוֹת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם וְלֹא בֵּין הַיּוֹרֶשִׁים
33 וּמְקַרְשׁ הָתֵם כְּגוֹן שְׁאָמַר לִיהּ מִנְה לֹאבָא בִּיד
34 אֲבִירָךְ וְאָמַר לִיהּ חֲמִישִׁים דְּעָנָא וְחִמְשִׁים לֹא

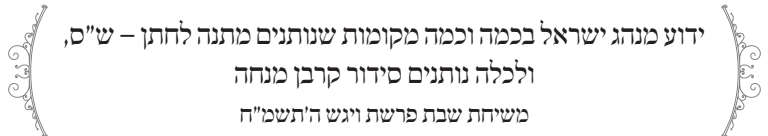
1 אֲבָל מוֹעֵד לְמִירָה לֹא מִשְׁבַּחַת לֶה לְצַד תְּמוֹת
2 כֻּלָּל. דְּלִחְיִיב חֲצִי נִיָּק. שְׁלֹא יִגְדֵל אֵלָא כו'. הִבִּי
3 נִמְי הָאֵי לֹא יִשְׁמַרְנוּ לֹא יִקְיָמְנוּ הוּא:
4 הֲדָרֵן עֲלֵךְ שׁוֹר שְׁנָנַח אֲרַבְעָה
5 וְחִמְשָׁה
6 שׁוֹר שְׁנָנַח אֶת הַפֶּה וְנִמְצָא עוֹבְרָה בְּצִדָּה.
7 וְמַת: וְאִין יוֹדַע אֵם עַד שְׁלֹא נִגְחָה יָלְדָה.
8 וְלֹא מַת מִחִמּוֹת הַנִּינְחָה: אֵם מִשְׁנַנְחָה. וּמִחִמּוֹת
9 הַנִּינְחָה הַפִּילָה: וְרַבִּיעַ נִיָּק. דְּהֵם חֲיִיב חֲצִי נִיָּק
8 וְהָאֵי וְלֵד מוֹטֵל בְּסַפֵּק הוּא וְחֻלְלֵן: וְכֵן פֶּה
9 שְׁנָנַח ב'ו'. מְקַרְשׁ בְּגַמְי: גַּמְי' אֵי נִמְי לְכִי הָא.
10 דְּכּוֹבֵל לומֵר לְשַׁחֲטָה מְכַרְתִּיו לָךְ וְאָף עַל גַּב
11 דְּאִיקָא לְמִימֵר זֵיל בְּתַר רֹבָא וְרֹבָא לְרִדְיָא
12 כְּוֹנֵי וְהוּי מִקְּחָ טַעוֹת אֲשַׁמְעִין מִתְנַיִתִּין דְּהוּאִיל
13 וְקִטְט מוֹכֵר דְּמִי הוּדָה לִיהּ אִידָךְ מוֹצִיא מְחֻבְרֵי
14 וְעֲלִיו הָרַדְיָא: לְנִכְסָתָא. לְשַׁחֲטָה: דְּמִי דְרַ"א.
15 יִקְרִי:

הֲדָרֵן עֲלֵךְ שׁוֹר שְׁנָנַח אֲרַבְעָה וְחִמְשָׁה

1 שׁוֹר שְׁנָנַח אֶת הַפֶּה וְנִמְצָא עוֹבְרָה בְּצִדָּה וְאִין יוֹדַע
2 אֵם עַד שְׁלֹא נִגְחָה יָלְדָה אֵם מִשְׁנַנְחָה יָלְדָה
3 מִשְׁלֵם חֲצִי נִיָּק לְפָרָה וְרַבִּיעַ נִיָּק לְיֹלָד וְכֵן פֶּה שְׁנָנַח
4 אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָה בְּצִדָּה וְאִין יוֹדַע אֵם עַד שְׁלֹא נִגְחָה יָלְדָה אֵם מִשְׁנַנְחָה יָלְדָה מִשְׁתַּלֵּם
5 חֲצִי נִיָּק מִן הַפֶּה וְרַבִּיעַ נִיָּק מִן הַיֹּלָד: גַּמְי' אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל ז' דְּבָרֵי טוֹמְכוֹס
6 דְּאָמַר מִמּוֹן הַמוֹטֵל בְּסַפֵּק חוֹלְקִין אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים ז' כֻּלָּל גְּדוּל בְּרִין הַמוֹצִיא מְחֻבְרֵי
7 עֲלִיו הָרַדְיָא לְמַה לִּי לְמִימֵר ז' כֻּלָּל גְּדוּל בְּרִין אֲצִטְרִיד דְּאִפִּילוֹ נִיָּק אוֹמַר בְּרֵי וְיִזִּיק אוֹמַר
8 שְׁמָא הַמוֹצִיא מְחֻבְרֵי עֲלִיו הָרַדְיָא אֵי נִמְי לְכִי הָא דְאֶתְמַר הַמוֹכֵר שׁוֹר לְחִבְרֵי וְנִמְצָא נִנְחֵן
9 רַב אָמַר הִרִי ז' מִקְּחָ טַעוֹת וְשְׁמוּאֵל אָמַר יָכוֹל שְׁיִאמַר לֹא לְשַׁחֲטָה מְכַרְתִּיו לָךְ אִמּוּאֵי וְנִיָּחוּ
10 אֵי גְּבָרָא דְּזִבְיֵן לְרִדְיָא אֵי גְּבָרָא דְּזִבְיֵן לְנִכְסָתָא לֹא צְרִיבָא בְּגִבְרָא דְּזִבְיֵן לְהָא וְלִהָא וְנִיָּחוּ אֵי
11 דְּמִי רִדְיָא לְרִדְיָא אֵי דְּמִי נִכְסָתָא לְנִכְסָתָא לֹא צְרִיבָא דְּאוֹקוּר בִּישְׂרָא וְקָאֵי בְּדַמִּי רִדְיָא אָמַרִי
12 וְאֵי

1 דְּעָנָא דְּכַאבוּה בְּד"ג מִיחֻיָּב וְעַל בְּרִיךְ צְרִיר לִיתֵן טַעַם לְמַה בַּאב חֲיִיב וּבִיּוֹרֶשִׁים פְּטוֹר דְּכַלָּא טַעֲמָא אִין לומֵר כְּדָאָמַר הָתֵם אֵי דְאָמַר לִיהּ נ' אֵית לִיהּ וְנ' לִית לִיהּ מַה לִּי הוּא
2 מַה לִּי אָבוּה אֵלָא הִינֵנּוּ טַעֲמָא דְּבַאב חֲיִיב לֹא יִדְעָא דְּהָא לֹא לִידַע אֵם חֲיִיב לֹא מִנְה אֵם אֲבָל יוֹרְשֵׁיו לֹא הִיָּה לְהֵם לִידַע בְּמִילֵי דְאָבּוּחוֹן וְמֵהָאֵי טַעֲמָא אֵית לִיהּ נִמְי לְמִיפְטֵר
3 בְּשִׁמְעֵתִין שְׁאִין לֹא לִידַע דְּבַר ז' אֵם אֵם מִשְׁנַנְחָה יָלְדָה אוֹ קוֹדֵם אִין וְאִת' דְּהָבָא מִשְׁמַע דְּלִית לִיהּ לְרַב יְהוּדָה בְּרֵי עֲרִיף וְלִקְטֵן בְּפִרְק בְּתַרָא (דף קח.) וּבְהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צח. ו) וְשֵׁם אָמַר מִנְה
4 לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמַר אִינֵי יוֹדַע רַב יְהוּדָה וְרַב הוּנָא מְחֻיָּבֵי דְּבָרֵי עֲרִיף וְאִין לְתַרְץ דְּהָבָא מִשְׁמִיה דְּשְׁמוּאֵל קְאָמַר דְּהָא בְּסַפִּיק דְּכַתּוּבָתָהּ (דף יב.) וְשֵׁם גְּבֵי לְמִימֵר הָא דְרַב יְהוּדָה וְרַב
5 הוּנָא דְשְׁמוּאֵל הִיא לְפִי אוֹתָהּ סְבָרָא תְּקַשָּׁה דְשְׁמוּאֵל אֲדַשְׁמוּאֵל וְיָלְ כְּפִרְיִשִׁית לַעֲלֵל דְּהָתֵם בְּרֵי שִׁלּוֹ טוֹב שְׂיֹדַע שְׁיִכְחִישׁוּן אֵם הוּא מְשַׁקֵּר וְגַם אוֹתוֹ יֵשׁ לוֹ לִידַע אֵם חֲיִיב לֹא
6 אֵם לֹא הִלְכָךְ מִדְּטַעֲנִין שְׁמָא מוֹכַחַת מִלְתָּא דְּבָרֵי דְהָאֵי אִמַּת הוּא וְבָרֵי עֲרִיף אֲבָל הָבָא מַה שְׁשׁוּעֵן בְּרֵי לְפִי שְׂיֹדַע שׁוֹה לֹא הִיָּה בְּשַׁעַת נִינְחָה וְהוּ שְׁטוּעֵן שְׁמָא טוֹב שְׁאִין לוֹ לִידַע
7 מִשְׁרָה אִין בְּרֵי עֲרִיף וּבְסַפִּיק דְּכַתּוּבָתָהּ (שש) דְּבָעִי לְמִימֵר הָא דְרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה דְשְׁמוּאֵל הִיא וְלֹא מִסִּיק אֲדַעְתִּיהּ הָא דְרַחֲמֵי הָתֵם בְּמַסְקָאָתָהּ הִיָּה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת הָתֵם דְשְׁמוּאֵל
8 אֲדַשְׁמוּאֵל דְּהָתֵם פְּסִיק שְׁמוּאֵל ב"ג דְּאָמַר נֶאֱמַנְתָּ בְּהֵיאָה דְּמִשְׁאַרְסְתִּינִי נֶאֱנַחְתִּי אַע"ג דְּהָתֵם אִין לַעֲבַל לִידַע מַתִּי נֶאֱמַנְתָּ וְהָבָא בְּשִׁמְעֵתִין מוֹדָה שְׁמוּאֵל דְּלֹא אָמַר בְּרֵי עֲרִיף בְּמַקְסוֹם
9 שְׁחִירֵי גְרוּעַ אֵלָא בְּשִׁבְכָהּ מִקּוֹמוֹת יָכוֹל לומֵר וְלִשְׁעֻמְעִין וְלֹא קְאָמַר וְהֵיאָה דְּחַבִּית וְהַעֲלִיָּה (ב"מ דף קט.) וְשֵׁם דְּהִיָּה אַחַד מְכִיר מִקְצַת אֲבָנֵי וְנִטְוֵן וְאָמַר וּבְגַמְי' דְּאִידָךְ קְאָמַר אִינֵי
10 יוֹדַע וְפִירָךְ לִימָא תִּהְיֵי תִּיּוֹבָתָא דְרַבִּי וּמִשְׁמַע דְּלַרְב יְהוּדָה נִיָּהָא הָתֵם י"ל דְּרִגְלִית הוּא שְׁכָל אַחַד מְכִיר מִקְצַת אֲבָנֵי וְכֵן מוֹכֵר דְּמוֹקֵי לֹא כְּגוֹן שֵׁשׁ עֶשֶׂק שְׁבֻעָה בְּעִינֵיהֶם וְאֵם לֹא
11 הִיָּה לוֹ לְחִבְרֵי אֲבָנֵי וְלֹא הִיָּיתִי אוֹמַר מִתּוֹךְ שְׁאִין יָכוֹל לִישַׁבַע מִשְׁלֵם כְּפִרְיִשִׁית לַעֲלֵל וְהֵיאָה דְּתַנּוּן בִּישׁ נִחְלִין (ב"ב דף קלד.) וְשֵׁם קִלְדָה ז' אִינֵי אִין נֶאֱמַן וְיִטּוֹל עֲמוֹ כְּחֻלְלֵן וּמוֹקֵךְ
12 בְּגַמְי' דְאִמְרֵי אִינֵי אִין אָנוּ יוֹדְעִין וְדִיִּיק זֹאת אוֹמְרַת מִנְה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמַר אִינֵי יוֹדַע פְּטוֹר אַע"ג דְּבָרֵי גְרוּעַ הוּא שְׁאִין לְהָם לְאַחֲזֵן לִידַע אֵם הוּא אֲחִיהֶם דְּמַה יוֹדְעִים כַּאוּתוֹ
13 שְׂבָא מְמֻדְרֵת הֵיָם הָתֵם בְּלֹא חִבִּי דְרִי שְׁפִיר וְאִין חוּשֵׁשׁ לומֵר וְלִשְׁעֻמְעִין וְעוֹד י"ל דְּהָתֵם מַצִּי לְמִימֵר דְּחִבִּי קְאָמַר זֹאת אוֹמְרַת מִנְה לִי בְּיָדְךָ וְהִלָּה אוֹמַר אִינֵי יוֹדַע פְּטוֹר הִיָּבָא
14 דְּרִי בְרֵי גְרוּעַ וְהַשְׁמָא טוֹב כְּהֵי אֲחִי דְמַתְנִי דְּהָתֵם:

1 הַמוֹצִיא מְחֻבְרֵי עֲלִיו הָרַדְיָא. מִשְׁמַע מֵהָבָא דְאִין הִלְכָה כְּסוֹמְכוֹס מְדֻלָּא ס"ל שְׁמוּאֵל פְּחוּתָה וּבְשִׁמְעֵתִין דְּכָל דְאֵלִים גְּבַר בְּפִרְק תּוֹקֵת הַבְּתִים (ב"ב דף לה.) וְשֵׁם יֵשׁ לְהֶאֱרִיךְ בּוֹדִי: וְנִנְחֵוּ
2 אֵי דְמִי רִדְיָא לְרִדְיָא. פִּי הַרְרִי' בַר מִרְדְּכִי דְהָבָא אִפִּי' בְּרַבְּנָן דְאָמְרֵי בְּהַמוֹכֵר אֶת הַסְּפִיסָה (שם דף עז.) מְכִיר הַצִּמּוֹד לֹא מְכִיר הַקֶּקֶר וְלִית לִיהּ דְּהַדְמִים מוֹדִיעִים הָבָא מוֹדוֹ דְּהַנִּי
3 מִיָּלֵי גַבִּי צִמּוֹ דְאִיקָא רֹבָא וְחֻקָּה דְרֹבָא קָרוֹ לְצִמּוֹ צִמּוֹ וְלִבְרַךְ בְּקֵר וְגַם הוּא מוֹתוֹן וְאִפִּילוֹ לְפִי הַסְּפִיסָה וְלֹא גִרְסֵי רֹבָא מִ"מ לֹא אֲתִיָּא דְמִים לְחֻדְוִיָּהּ וּמְפִיק מוֹתוֹן אֲבָל הָבָא רֹבָא
4 לְרִדְיָא וְכֵן וְאִיקָא חֻקָּה בְּגַנְגֵי אוֹתוֹ הַרֹב הַשְׁמוֹכֵר מוֹתוֹן אֲמִרְיָן הַדְמִים מוֹדִיעִים לְטַעֵי אֵם לְרוֹב אוֹ לְחֻקָּה וְרִשְׁבִים פִּירֵשׁ בְּהַמוֹכֵר פִּירוֹת (שם דף צב.) וְשֵׁם בְּעִנְיָן אַחַר:
5 ד"ג

קפו בכא קמא. פרק חמישי - שור שננה את הפרה - דף מו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

ה"ג אי דליכא לאשתלומי מניה לשקול תורא בחווי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מניה
ואית דגרסי אי דליחא להני חזי משמע שאם אין אותן מעות בעין שנתן לוקח למוכר
אפי' אית ליה חזי אותי חריני לא יחייב ליה חזי ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא סביר
הוא שדינו כדן ב"ח וב"ח אי אית ליה חזי לא מצי לסלקי בשאר מילי כדמובח בהכותב

בעל דברים. תובע: שאין נוקמן אלא לתובע תחילה. כגון ראובן תובע משמעון מנה
שהלוחו (בעדים או בשטר) ושמעון משיבו הפסד משלי החור לי מה שהפסד או משכון
היה בדרך נפחת מדמי ששנשמשת בו בתחילה נוקמן לטענת ראובן ומוציאים לו הפנה
משמעון ואחר כך נוקמן לו לטענת שמעון לדון על דבר התפיסה והמשכון: דקא וילי

נכסיה. שיש כאן תנורן שיקנהו בדמים קרית
ומחר ילכו להם אי נמי ששקעוהו ולות ע"י
תביעה זו שראין אותו דחוק ואם יוציאו לו
הפסדתו או משכונו ימכרו וישלם לו מה: חצי
נוק ורביע נוק. הרי כל הנוק חסר רביע ואמאי
הא תם הוא ופלגא נוקא הוא דבעי שלומי ותו
לא והאי כל נוקא נבי רבנא דמחייבת ליה
לשלומי מאי עבדימיה: אמר אביי חצי נוק.
דקתני היינו חצי תשלומין שישנו על הפרה אם
אין נולד דקא אידי משלמת ח"נ השקא משלם
רבנא משום דאית ליה שותפות וכדמפרש
ואיל דולד דאניש אחרנא הוא: ורביע נוק.
דקתני אולד רביע חצי נוק שהיה חייב אם הוא
לכדו נגח דהיינו אחד משמנה בנזק כדמפרש
טעמא: ואי פרה וולד כו'. דפרה דחור וולד דחור.
כגון שמכר לו פרה חוץ מעוברת: ואי' בעל
הפרה: גלית אדעתך דשותפא אית לי. ורבנא
דנוקא הוא דמתחייבא לך ובעל נולד אמר ליה אי
ודאי עם נולד נגחה תואי אנא שותפא ומחייבא
לך רבנא דנוקא השקא דמספקא לך שמיית
משתלמת מנא:

שאיין נוקמן אלא לתובע תחילה. פ"ה כגון
ראובן תובע לשמעון מנה שהלוחו
ושמעון משיבו הפסד משלי החור לי מה שהפסד
או משכון היה בדרך נפחת מדמי שנשמשת בו
בתחילה נוקמן לטענת ראובן ומוציאים לו הפנה
משמעון ואחר כך נוקמן לשמעון לדון על דבר
התפיסה והמשכון והשקא צ"ל לפי דמיירי כגון
שיש לראובן שטר על המנה דאי לא הכי נאמן
שמעון אפי' יש עדים לראובן דהמלוה את חבריו
בעדים אין צריך לפורעו בעדים וא"ת היכי דמי אי
יש לשמעון עדים מוכנים או טוען שקיבא עדים
תוך לו' יום תפס ראובן משלו למה יגבה ראובן
תחילה והלא אם שואל לו' יום לפורע חובו נותנים
לו שהוא זמן ב"ד ואם שמעון אומר שקיבא עדים
שלו לאחר לו' יום אפי' בלא קרא נמי לא היינו
שמעון לו ואפי' ידלו נכסיה דאטא אם אומר
שלאחר שנה או שנתיים יביא עדים מי שומעם
ליה כלל וי"ל כגון דשמעון אומר פלוני ופלוני
בשעת מעשה היו יודעים שבדברי פי הוא ואנו
יודעים שהוא אומר אמת בזה שהיו בשעת
המעשה ואי לא קרא ה"א שקראי להתמתן להם
אפי' סופו בלא זמן מרובה ר"מ כגון שנה תובע
שקבל בו ושמעון אומר יש לי שאר תביעות עליו
ומגבינו לראובן דמי תכלתו אע"פ שמעון אומר
שהיום או למחר יביא עדים ואין ממתנין לו בלד דקיריל בהחובל (לקמן דף גא).

שאיין נוקמן אלא לתובע תחילה שנוקמן מי בעל דברים וגיש אליהם דבריו אליהם
אמרו נהרדעי פעמים שנוקמן לנתבע תחלה והיכי דמי דקא וילי נכסיה: וכן פרה שנגחה
את השור [וכו'] חצי נוק ורביע נוק פלגא נוקא הוא דבעי שלומי פולג נוקא נבי רבנא
מאי עבדימיה אמר אביי חצי נוק אחד מארבעה בנזק ורביע נוק אחד משמנה בנזק ואי
פרה וולד דחור ניהו ה"ג דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נוק חב לי אלא לא
צריכא דפרה דחור וולד דחור ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמו דאמר ליה
לבעל פרה פרה דידך אויבתן חב לי ראייה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל
ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים
תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא) דשותפא אית לי
אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נוק ורביע נוק קתני
אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחור והכי קאמרין איתה לפרה משתלם חצי נוק מפרה
ליתא

שקיים או למחר יביא עדים ואין ממתנין לו בלד דקיריל בהחובל (לקמן דף גא) דאין נותנין זמן לתבולות ויותר משמע לפרש לענין תכלה מלעגן מלה מדמית עליה קרא דאשרו חמוץ
בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה. ושם:

ורביע נוק אחד משמנה בנזק. הימה האיך משנה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה דאטו אם יש לו לאחד ט' חלקים והלאחד חלק אחד מי ישלם זה כמו זה כאילו היתה
חצייה שלו והא תניא בהר"א בפרק ארבעה וחמשה לעיל דף לו.) האחרון נוטל מנה ושלפניו (חמשים וזו ויחיים) הראשונים דינר וזב שמעו שכל אחד מפסידו כפי מה שיש לו
ומפרש ריב"א דבולה מלוקא נקט לסימנא בעלמא כאילו הולד עשה חצי נזק אבל לעולם לא ישלם אלא רביע נזקו שאם הפרה שנה שמונים זה בלא הולד ועם הולד מנה וחצי כל נזק
שעשה מנה כגון שנגחה שור שנה מאתים ונמצא חלק חמישית לולד ואם היה ודאי שותף היה נוטל הפרה עם הולד ועכשיו שהוא ספק נוטל חצי הולד שהוא עשר זה שהוא רביע
נזקו של הולד.

גלית אדעתך דשותפא אית לי. ומאחר שהודעה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ואיך פלגא לא משלם פולו בעל הולד דשקא ילדה ואח"כ נגחה וחולקין ואפי' לך נתן דאמר
(לקמן דף גג.) כי ליכא לאשתלומי מתאי משתלם מתאי מודה הקא דער כפאן לא קאמר רבי נתן אלא בשור תם שדחה את חבריו לכוור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע אע"פ
שודאי הויק לפיכך משתלם כל השאר מבעל הבור כיון שהבור הרגו לשור אבל כפאן שאם הולד כמעט אמו בשעת נגיחה יש לו להתחייב בתשלומין אין לחייב הפרה תשלומין שהם
על הולד לשלם אם נגח

מידע ידעי דשותפא אית לי. פי' שיש לנו להעמיד הפרה בחוקה שהיא מעוברת והשקא היא ילדה והורה סומכוס כיון דאיכא תרמי שהיא מוחזקת וגם איכא חוקה גופה דאמרין דמע"ה
הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כאילו רדאי אית ליה שותפי ומיהו להוציא ממון מיד בעל הולד אין מעלת חוקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא אחד משמינית נזק ואיך
אחד משמינית נזק מפסידו וד"נ אשכחן בההוא דהמקלחין פרה בחמור דמוקי בהשואל (כ"מ דף ק.) ושם בסומכוס ולא אמרין אוקי אהוקתיה והשקא הוא דילדה להוציא ממון מחוקת מרה
קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (שם דף עז. ושם עח.) נתן זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע וילקו גבי שאילה למהר ומקמא לך בסומכוס ואמאי לא אמרין אוקמיה
אזוקתיה והשקא היא דמתה להעמיד הממון ביד השואל ויפטר מלשלם ואורי' דשקא יחולקו לאו שאשלה היום ושכרה למחר קאי אלא אשאל אחת ושכר אחת:
ליתא

54 מוציאים ממנו ממון, לא ירצו לקנות את קרקעותיו אלא בפחות
 55 משווים. ולכן נזקקין בתחילה לטענת שמעון, כדי שלא יפסיד
 56 ממון.
 57 שנינו במשנה, וכן פרה שנגקה את השור [ובין] ונמצא ולדה בצדה,
 58 ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה, משתלם
 59 חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד:
 60 מקשה הגמרא: אם מדובר שהפרה והולד שייכים לאדם אחד,
 61 מדוע הניזק מקבל חצי נזק ורביע נזק, הלא הפרה הנוגחת היא
 62 תמה ופלגא נקא הוא דכעי שלומי - ובעל הפרה מחויב לשלם רק
 63 חצי נזק, ואילו כאן הניזק מקבל שלוש רבעים מהנזק, וכולי נקא
 64 נכי רבנא מאי עבדיתייה - כל הנזק פחות רבע ו- שלוש רבעי
 65 הנוזק מה מעשהו כאן, כלומר מדוע הניזק מקבל כך.
 66 אביי מותרך את קושיית הגמרא: אמר אביי, חצי נזק הכוונה אחר
 67 מארבעה בנות - רבע נזק, שזה חצי מהתשלומים שמוטלים על
 68 בעל הפרה לשלם, ורביע נזק הכוונה אחר משמנה בנות - שמינית
 69 מהנזק, שזה חצי מהתשלומים המוטלים על בעל הולד לשלם. ואי
 70 - ואם נאמר שהפרה והולד דחד נגחה - שייכים לאדם אחד, הכי
 71 נמי דמצי אמר ליה - ודאי יכול הניזק לומר לבעל הפרה, ממה
 72 נפשך חצי נזק תב לי - תן לי, שהרי ודאי בהמתך הויקה את שורי,
 73 או כשהולד היה בתוכה, או אחרי שילדה את הולד. אלא לא
 74 צריכא אלא באופן הפרה דחד וולד דחד - שהפרה שייכת לאדם
 75 אחד והולד שייך לאדם אחר. ועוד יש לחלק, שאי דקדים תבעיה
 76 אדם מדובר שהניזק קדם ותבע לבעל הפרה תחלה, הכי נמי דאמר
 77 ליה - ודאי יכול הניזק לומר לבעל הפרה, פרה דיך איקפתן -
 78 פרתך ודאי הויקה את שורי, אלא שאתה טוען שגם הולד השתתף
 79 בנגיחה, תב לי ראייה דאית לך שותפי - שאכן היו לך שותפים
 80 בהיזק, וכל זמן שאינך מביא ראיה, אתה חייב לשלם לי חצי נזק.
 81 אלא מדובר באופן דקדים תבעיה - שהניזק קדם ותבע לבעל הולד
 82 תחלה, ואז יש לבעל הפרה טענה כנגדו, דאמר ליה, גילית אדעתך
 83 דשותפא אית לי - גילית דעתך שבעל הפרה הולד שותף עמי בהיזק, ואם
 84 כן איני חייב לשלם לך אלא רבע נזק, ואת הרבע השני עליך
 85 לתבוע מבעל הולד, וכשתובע את בעל הולד טוען שאינו ודאי
 86 שותף למעשה ההיזק כיון שיתכן שהפרה ילדה קודם הנגיחה,
 87 וממון המוטל בספק חולקין, ובעל הולד צריך לשלם רק שמינית
 88 נזק.
 89 איכא דאמרי - יש אומרים, שאף על גב דקדים תבעיה - שהניזק
 90 קדם ותבע לבעל הפרה תחלה, בעל הפרה מצי מדיחי ליה - יכול
 91 לדחותו על ידי דאמר ליה - לניזק, מידע דיצי (אנא) - אני יודע
 92 דשותפא אית לי - שיש לי שותף להיזק, והוא בעל הולד, כלומר
 93 שהפרה ילדה אחרי הנגיחה. וכיון שבעל הפרה מוחזק בממון, וגם
 94 יש לפרה חזקת מעוברת, שכמו שהיתה מעוברת קודם הנגיחה כך
 95 היתה מעוברת בשעת הנגיחה, מודה סומכוס שהמוציא מחבירו
 96 עליו הראיה, והניזק אינו יכול לגבות מבעל הפרה יותר מרבע נזק.
 97 ומבעל הולד גובה עוד שמינית נזק.
 98 רבא דוחא את ביאור אביי: אמר רבא, אמו - וכי אחר מארבעה
 99 בנות ו-רבע נזק ואחר משמנה בנות ו-ושמינית נזק קתני - כתוב
 100 במשנה, הלא חצי נזק ורביע נזק קתני - כתוב במשנה, ואיך אתה
 101 [אביי] מעמיד את המשנה שמדובר ברבע נזק ושמינית נזק. אלא
 102 אמר רבא, לעולם מדובר בפרה וולד דחד - השייכים שניהם לאדם
 103 אחד, והכי קאמרין - וכך הוא ביאור דברי המשנה, שאם איתיה
 104 לפרה - הפרה קיימת לפנינו משתלם - גובה הניזק את כל חצי
 105 הניזק מן הפרה,

1 ואי ליקא לאשתלומי מיניה - אם מדובר שאין למוכר מעות
 2 להחזיר ללוקה, אם כן לישקליה לתורא בוזי - יקח הלוקה את
 3 השור במקום המעות, וכמו דאמרי אנשי - שבני אדם רגילים לומר
 4 'ממרי רשותך פארי אפרע' - מהאיש שאתה נושה בו תגבה נכסים,
 5 אפילו גרועים כמו טובין, נמצא שבין לרב ובין לשמואל השור
 6 נשאר אצל הלוקה, לרב בתורת פירעון, ולשמואל המקח קיים,
 7 ובמה נחלקו. מתרצת הגמרא: לא צריכא, מדובר דאיכא
 8 לאשתלומי מיניה - שיש למוכר מעות והלוקה יכול לגבותם, רב
 9 אמר, הרי זה מקח מעות, מפני שאומרים ויל בתי רובא - לך אחר
 10 הרוב, ורובא דאנשי לרדיא הוא דובני - רוב האנשים קונים שור
 11 להרישה, ושמואל אמר, וכול המוכר שאומר לו, לשיקשה מכרתיו
 12 לך, ולא אולין בתי רובא - ולא הולכים אחר הרוב, מפני שבי
 13 אולין בתי רובא - הדין שהולכים אחר הרוב הוא רק באיפוקא -
 14 בדיני איסור והיתר, אבל בממונא - בדיני ממונות לא אולין בתי
 15 רובא - לא הולכים אחר הרוב כדי להוציא ממוחזק, אלא המוציא
 16 מהבירז עליו להביא הראיה על ידי עדים.
 17 הגמרא מביאה ברייתא שסומכוס וחכמים נחלקו האם הולכים
 18 אחר הרוב בממונות: תניא נמי הכי - כך גם שנינו בברייתא, שור
 19 תם שנגח את הפרה המעוברת, ואחרי הנגיחה נמצא עופרה של
 20 הפרה מת בצדה, ואינו יודע האם עד שלא נגחה ילדה הפרה, אם
 21 משנגחה ילדה, ומחמת הנגיחה הפילה את עובריה, בעל השור
 22 משלם חצי נזק לפרה, כדן שור תם, ורביע נזק לולד, אלו דברי
 23 סומכוס הסובר שממון המוטל בספק חולקין. וחכמים אומרים,
 24 המוציא מהבירז עליו להביא הראיה, ומפורש בברייתא כדברי
 25 שמואל שאמר שמשנתנו כסומכוס, וחכמים חולקים ולדבריהם
 26 פטור לגמרי על הולד.
 27 הגמרא מבארת את מקור הדין שהמוציא מחבירו עליו הראיה:
 28 אמר רבי שמואל בר נחמן, מניין להמוציא מהבירז עליו הראיה,
 29 שנאמר (שמות כד יד) 'מי בעל דברים יגש אליהם', כלומר, שמי
 30 שטוען דברים על חבירו צריך להביא ראיה על טענתו. ומפורש
 31 הגמרא שכונת המילה 'יגש' היא שיגש ראייה אליהם - לבית דין.
 32 רב אשי מקשה על דברי רבי שמואל בר נחמן: מתקוף לה רב אשי,
 33 הא - דין זה שהמוציא מחבירו עליו הראיה, למה לי קרא - מדוע
 34 צריך ללמודו מפסוק, הלא כקרא הוא, דכאית ליה כאיכא אויל לבי
 35 אביא - שמי שיש לו כאב הוא ההולך לבית הרופא, וכמו כן על
 36 התובע להביא ראיה להוציא מן המוחזק. אלא קרא - הפסוק בא
 37 ללמד לברך נחמן אמר רבה בר אבתי, דאמר רב נחמן אמר רבה
 38 בר אבתי, מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה - באופן שראובן
 39 תובע משמעון שהוא חייב לו ממון, ושמעון טוען שראובן תפס
 40 ממנו ממון עבור החוב, או שיש לו משכון ביד ראובן וראובן
 41 השתמש במשכון והוא נפחת משוויו, ולכן הוא פטור מלשלם
 42 לראובן, בית דין נזקקין תחילה לראובן שתבע ראשון, ומוציאים
 43 משמעון, ואחר כך נזקקין לדון בטענת שמעון, שנאמר 'מי בעל
 44 דברים יגש אליהם', ומדייק רב נחמן, שכונת המילה 'יגש' היא
 45 שיגש דבריו אליהם - לבית דין, כלומר, שראובן התובע שנקרא
 46 'בעל דברים' מגיש תחילה את דבריו לבית דין, ובית דין מוציאים
 47 את הממון משמעון, ואחר כך אם שמעון יביא עדים שראובן חייב
 48 לו, ראובן יחזיר לו את הממון.
 49 הגמרא מבארת שלפעמים נזקקין לנתבע תחילה: אמרי נהרדעי,
 50 פעמים שנוקקין לתבע תחלה, והכי דמי, במקרה דקא זיל נכסיה
 51 - שיש סוחרים שרוצים לקנות משמעון את נכסיו בדמים יקרים,
 52 ואם לא ניתן לו עכשיו את מה שראובן חייב לו לפי טענתו, ילכו
 53 התגרים מכאן ויפסיד ממון. או שכיון שבני אדם רואים שביט דין

47 שוה יותר מחמת שהיתה בה יותר שומן עקב העיבור, ועכשיו יש
48 בה פחות שומן מחמת הנגיחה, על המזיק לשלם לבעל הפרה, כיון
49 ששומן הפרה אינו שייך לעובר שבמעיה, למרות שהוא נגרם
50 מחמת העיבור, אבל את הנפחא – השווי של הפרה מחמת הנפח
51 שנראתה גדולה עקב העיבור, מאי – למי יצטרך המזיק לשלם על
52 זה שהיא נראית עכשיו יותר קטנה, האם לבעל הפרה או לבעל
53 הולד, שהרי הפרה היתה נראית יותר גדולה מחמת הולד שהיה
54 בתוכה. רב פפא אמר, צריך לשלם את השווי של הנפח לבעל
55 הפרה, כיון שהוא יכל למכור את פרתו ביוקר מחמת המראה
56 שלה, אף אם הולד שבתוכה שייך לאדם אחר, אבל בעל הולד לא
57 יכל למכור את הולד ביוקר מחמת מראה הפרה. ורב אחא בריה
58 דרב איקא אמר, בעל הפרה ובעל הולד חולקין את התשלום על
59 השווי של הנפח, משום שהנפח של הבהמה המעוברת כולל גם
60 את הולד. מסכמת הגמרא: והלכתא שבעל הפרה ובעל הולד
61 חולקין את התשלום על השווי של הנפח:

משנה

לעיל (טז) שנינו, שכשהניזק הכניס את שורו לרשות המזיק, וניזוק
62 על ידי שורו של בעל הבית, פטור המזיק, המשנה שלפנינו מבארת
63 בשלושה אופנים, במי שהכניס חפציו לחצר חבירו, ברשותו או
64 שלא ברשותו, והזוקק חפציו על ידי חפצו בעל החצר, או שהזוקק
65 חפצו בעל החצר על ידי חפציו. באיזה אופן בעל החצר חייב,
66 ובאיזה אופן המכניס חייב.
67 הקפדן – אומן העושה קדרות למכרן בשוק, שהכניס קדרותיו לחצר
68 בעל הבית שלא ברשות, ושבכה בהמתו של בעל הבית את הקדרות,
69 פטור בעל הבית, כיון שלא היה לקדר להניחם בחצריו. ואם הוזקה
70 בהמת בעל החצר בקפדן, כגון שנפלה ונשברה רגלה, בעל הקדרות
71 חייב לשלם. ואם הכניס את קדרותיו ברשות, שאמר לו בעל החצר,
72 היכנס, ושברתם בהמת בעל הבית, בעל החצר חייב לשלם. מפני
73 שכשנותן לחבירו רשות להכניס את חפציו לחצרו, מקבל עליו
74 שמירתם, וכאילו אמר הכנס ואני אשמור, וכשלא שמר חייב
75 לשלם.
76 ומבארת המשנה אופן נוסף, אם הכניס את פירותיו לחצר בעל הבית
77 שלא ברשות, ואכלתן בהמתו של בעל הבית, פטור מלשלם, כיון
78 שלא נתחייב בשמירת הפירות. ואם הוזקה בקפדן, כגון שמעדו רגליה
79 על ידיהן, או שהחולקה ונפלה ונשברה רגלה, בעל הפירות חייב
80 לשלם, כדן הכורה בור ברשות הרבים, או כאדם המזיק, שהיה לו
81 לשמור על פירותיו שלא יזוקו על ידיהן, ופשע ולא שמרן. ואם
82 הכניס ברשות, שאמר לו בעל החצר, היכנס, ואכלה בהמת בעל
83 החצר מהן, בעל החצר חייב לשלם. מפני שכשנותן לחבירו רשות
84 להכניס את פירותיו לחצרו, מקבל עליו שמירתן, וכאילו אמר
85 הכנס ואני אשמור, וכשלא שמר חייב לשלם.
86 ומבארת המשנה אופן נוסף, אם הכניס את שורו לחצר בעל הבית
87 שלא

1 ואם ליתא לפרה – אין לפנינו את הפרה, או שהיא שוה פחות
2 מחצי הנזק, וכיון שתם משלם מגופו, והפרה איננה, לכן הוא תובע
3 חצי נזק מהולד, והולד ספק הזיק ספק לא הזיק, ומשתלם – גובה
4 רק רביע נזק מן הולד, ואין כוונת המשנה שגובה גם חצי נזק
5 מהפרה וגם רבע נזק מהולד, אלא גובה או חצי נזק מהפרה או
6 רבע נזק מהולד.
7 מדייקת הגמרא: מעמא – הטעם שגובה מהולד רק רבע נזק הוא
8 משום דלא דיעין אי תהו ולד בקרה כי ננקה אי לא תהו – שאיננו
9 יודעים האם הולד היה יחד עם הפרה כשנגחה, או שהוא נולד
10 קודם הנגיחה, אבל אי פשיטא לן – אם היינו יודעים בודאות דתהו
11 ולד בקרה – שהולד היה בתוך הפרה כי ננקה – כשנגחה, ובשעה
12 שבא הניזק לגבות הפרה איננו, משתלם בפולה – גובה הניזק את
13 כל חצי הניזק מהולד, ורבא למעמיה – לשיטתו, דאמר רבא, פרה
14 מעוברת שהזיקה, הניזק נזקה מולדה, מאי מעמא, משום שגופה
15 היא – שעובר ירך אימו, והולד הוא חלק מגוף הפרה. ואילו
16 התנגולת שהזיקה, הניזק אינו נזקה מביצתה. מאי מעמא, משום
17 שהביצה אינה חלק מהתרנגולת, אלא פירשא בעממא הוא – דבר
18 נפרד המופרש מגוף התרנגולת.
19 רבא חזר לענין שור שנגח פרה והפילה, ומבאר איך שמים את
20 דמי הולד: ואמר רבא, אין שמיין לפרה – את הפרה בפני עצמה,
21 כמה היתה שוה קודם הנזק, ולולד – ואת הולד בפני עצמו, ומחירו
22 יקר יותר, אלא שמיין לולד על גב פרה – כאילו הוא בבטנה, ורואים
23 כמה היתה הפרה שוה בעודה מעוברת, וכמה היא שוה עכשיו,
24 ובתוך שומא זו נמצאים גם דמי העובר. שאם אי ו-אין אתה אומר
25 בן, אלא שהמזיק צריך לשלם את דמי הולד לחוד ואת דמי הפרה
26 לחוד, נמצא שאתה מבחיש את המזיק, ומפסיד את ממונו. וכן אתה
27 מוצא בקומע יד עבדו הכנעני של חבירו, שלא שמים כמה ממון
28 אדם מוכן לקבל כדי שיקטעו את יד עבדו, אלא שמים כמה היה
29 העבד שוה עם יד, וכמה הוא שוה ללא יד, כיון שעבור קטיעת יד
30 העבד דורשים ממון רב, ונמצא שהמזיק מפסיד. וכן אתה מוצא
31 במזיק פרה של חבירו, שלא שמים כמה אדם מוכן ליטול עבור
32 ערוגה אחת בפני עצמה, שזה ממון רב, אלא שמים בית סאה
33 בשדה זו, כמה היתה שוה עם ערוגה מלאה פירות, וכמה היא שוה
34 בלעדיה.
35 הגמרא מקשה על דברי רבא: אמר ליה רב אחא בריה דרבא, לרב
36 אשי. ואי דינא הוא – אם עיקר הדין הוא שמשלם את דמי הולד
37 לחוד, ליכחוש מזיק – שיפסיד המזיק, ומדוע אנו מבקשים להקל
38 עליו. מתרצת הגמרא: משום דאמר ליה המזיק לניזק, פרה
39 מעברתא אוזקתך – פרה מעוברת הזיקתי לך, ולכן פרה מעברתא
40 שיימנא לך – פרה מעוברת אני שם לך, כלומר אני אתן לך תשלום
41 על הולד לפי מה שהיה שוה בבטן אמו, ואיננו באים להקל על
42 המזיק, אלא כך הוא דינו מלכתחילה, שמשלם לפי מה שהיה
43 העובר שוה בבטן אימו.
44 הגמרא דנה איזה חלק מהנזק שייך לבעל הולד. מבררת הגמרא:
45 פשיטא שאם הפרה דחד – שייכת לאדם אחד והולד דחד – שייך
46 לאדם אחר, את הפשיטא – פיטום הפרה דהיינו שהפרה היתה

אגרות קודש

[י"ב כסלו, תשס"ו]

... בודאי מתכווננים כדבעי לחגיגת יום הבהיר י"ט כסלו הבע"ל, וכן ינצלו את ימי החנוכה בכיוון זה. וכמבואר בדרושי חנוכה שהתנגדות היתה (וכן הנס בשמן זית זך כתיבת) למאור, מאור שבתורה, שבדורנו זה נתגלה ונתבאר בתורת החסידות.

בבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שמיניולוגין) קפט

תוספות

רש"י

1 ליתא לפרה. ותם אין משלם אלא מגופו ואמר ליה הב לי בולה פלגא הויקא מוקד דאיהו
2 נמי אגון בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאגריה כדמפרש בסיפא
3 דמלתיה משלם ליה מניה רבעא דגוקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שנה הולך כל פלגא
4 נזקא: משתלם בוליה חצי נזקא טולך. בי ליתא לפרה: פראשי. דבר המופרש ממנה: אין
5 שטיו. ארישא קאי שור שנגח את הפרה והפליק
6 אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק
7 הרכבה אבל שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה
8 תחילה וכמה היא שנה עקשיו אם מתה אם חיה:
9 מכחיש. מפסיד ולקמיה פריך אי דינא הוא
10 לכחוש: בקוטע יד עבדו של חבירו. אין שמין
11 היר בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה לישול
12 לטוע ד יד עבד כזה דודאי הוראה עבדו שלם
13 אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין
14 עבד זה כמה הוא שנה עקשיו וכמה היה שנה
15 תחלה: הפיך שדה חבירו. קוצץ נטיעותיו או
16 אבל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא
17 שמין בית קמא כמותה שדה כמה היתה יפה
18 תחלה ומה פתחו דמיה בשביל ערוגה זו
19 פטומא. מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני
20 שוממה הוי דבעל פרה דתא ולד מחמתיה לא
21 אתי שפועה: נפחא סאי. מה שהיתה יפה מפני
22 נפחא למי שלם:
16 פרה רב אחא בריו דרב איקא אמר חולקין והלכתא חולקין: מתני' תפרך שהכנים
17 קדוהויו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברה בהמתו של בעל הבית פטור ואם
18 הוזקה בהן בעל התקרות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים פירותיו
19 לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל
20 הפירות חייב ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא
ברשות
עיקר אומר תיובתא א"ע ש'כול למעוזה תנאי דפליגי כדאשכחן בהנזקין (גיטין דף נג) דמסיק תיובתא דמאן דאמר הדין שאינו נכיר שמייה הדין ובתר הכי קאמר ליתא תנאי היא וא"ע
דברך העבד (יבמות דף עז) ושם מייית מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה תא דאמר רבא כבית מעוברת שנתגיירה נזה אין פריך טבילה כו' ודחיק לטעמי שאני עובר כו' לא משום
שהיה מילתיה דרבי יוחנן עיקר אלא משום דבעי לאוקמי מילתיה דרבא דבביתא כו' לדברי הכל ודהאוי רבא גופיה אית ליה הכא עובר ורך אמר:
מא' טעמא פירשא בעלמא הוא. והא דאמר באילו טריפות (חולין דף נח) ושם גבי פלוגתא דר' ארי' ורבי' יהושע בולד טריפה הכל מודים בבית טריפה שהיא אסורה מאי טעמא פיון
דאגיה בגופה דמאי הינו דוקא אותם שפוערות בגידין שנמצאו ארומות בפני תרנגולת חשיב בגוף התרנגולת ולכך אין גובה מביצתה דמי יומר שהיה מעורות בשעה
שהזיקה התרנגולת ואפילו לסומכוס לכל הפחות מותרת דמתהילךא האידיאן אין גובה דמאתמול גמרה לה אבל לענין טריפה אסורה דשמא בשעה שנטרפה היתה מחוברת ואפילו
אותם שגולדו מיד אחר שנטרפה אסורה מוגירה דרבנן כמו שאסרו ביצה התרנגולת נבילה דתנן במסכת עדיות (פ"ה מ"א) דב"ה אסרין ונראה דטעם דביצת תרנגולת נבילה אסורה אטו
ביצת טריפה שהגדילה אצ"ע שיהא גמורה:
זבן אהא מוצא בקוטע יד עבדו כו'. וז'א אמאי לא קאמר נמי וכן אהא מוצא בשמות דמי ולדות דתנן במתני' לקמן (ר' מה) ששמין אותה כמה היתה שנה האשה עד שלא ילדה מחמת
ולדות וכמה היא יפה משולךד אין שמין דמי ולדות בפני עצמן שהיה נכחש מזה ביהא אלא שמין הכל ביחד ורשב"ג לא נחלק על רבנן אלא בהו שאם שמין כר פטור הפניק
שהאשה משבחת יותר לאחר לידה אבל לא בא לחלוק לומר שישומו הולדות בפני עצמם כי בהו לא נתן טעם לפה לחלוק בכך אלא לרשב"ג שמין ולדות אבא אשה כמה שנה אשה
מעוברת למכור גופה בלא ולדות פחות מלמכור הכל ביחד ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרשב"ג שמין ולדות בפני עצמם ולא אבא האשה משום דכיון דגוף האשה לאו ממון בעלים
הוא וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו אינו ראוי לשלם ולדות אבא אשה כולו אבל אפרי' ומתני' לא איירי בל' בשמות הולך אלא בשמות שכן ולדות וכן לא מיייתי הכא
ראיה מדמי ולדות וכן משמע ומתניתין לא איירי בשמות ולד כולל למאן דמפרש מילתיה דרשב"ג וכי אשה משבחת יותר קודם שתלד מלאחר שתלד והא ודאי סבךא גזילה הוא
שדמיה עם הולדות מרובין מדמיה שלאחר לידה אלא ודאי לא דברי רבנן ורשב"ג אלא בשמות שכן ולדות אבל ולדות שמין לכ"ע בפני עצמם וה"פ דמתניתין פירג משלם דמי ולדות
ולא תימא דמי ולדות לבדן אלא שמין את האשה כו' ומסיפין הדמים הללו על דמי הולדות ודמי ולדות גופיהו לא אצטרין לפרש מידי והא דמקשה בגמרא האי דמי ולדות שכן
ולדות הוא לאו משום דבכלל שומת האשה דמתניתין ידעו דמי ולדות אלא לחיות נתוסף על דמי ולדות הוא דקתני בהו דמתניתין דפרשיתא וכי משני ביצד משלם דמי ולדות ושכן
ולדות שמין את האשה כו' היינו פ' שכן ולדות אבל דמי ולדות א"צ לפרש:
א' דינא הוא ליכוש מדיק כו'. סובר המקשה פיון שפרה וולך שני גופין הן שמין ולד בפני עצמו ולא דמי לקוטע יד עבד שכל העבד גוף אחד וכן כל השדה שהיא הכל של נזק בגוף אחד
דמי ולחכי מוקשה אי דינא הוא כאשר נראה מתוך הסבךא לפי שהן שני גופין וכחוש מדיק ומשני הא נמי בגוף אחד דמי דאמר ליה פרה מעוברת כו': נפחא נמי רבא פפא אמר לבעל
הפרה. ולא דמי לשבח ולדות דהוי כולה לבעל לרבנן ולרשב"ג חולקין דהבא פיון שבעל הפרה יכול למכור פרתו בלא ולד נמצא כשמוסדו מפסיד כל מה שדמיה נפחא אבל אשה דאגיה
יכולה למכור אותו שכן אית ליפות פתח בשבח ולדות א"ע דבשאר נזקין גופה יש לה א"ע ש'אין יכולה למכור עצמה מטעם זה יפה חכ בעל הפרה בנפחא מכה האשה בין לרבנן בין לרשב"ג
וכן למיד דבנפחא חולקין יפה מטעם זה חכ בעל הפרה בנפחא מכה האשה בשבח ולדות לרבנן:
תתפרך התקנים קדוהויו כו'. הך תלתא גבי צריכי ולא זו אף זו קתני דאי תנא קדוהויו הך אמין תנא ברשות חייב לפי שנוחת לישבר ובסתמא קבל עליה נטירותא אבל פירות לא ותי תנא
פירות שנוחת לתתקלקל אבל בהמה לא:

אימא

קצ בבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

אִימָא סיפא אם הכניס ברשות כו'. תימה לר"י אמאי לא דייק מתחלת הבבא דקתני שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור ברשות חייב דבסתמא קביל עליה נטירותא כרנן וקשה להווקה בהן בעל הקדירות חייב כרבי ועל הבבא בפני עצמה התי יכול להקשות ורשא וסיפא רנן ומציעתא רבי ויל דמירשא אין יכול לדקדק דפשי

מתני' הָיָה אָבִיו אִו' בְּנֵו. בל בעל הבית בתוכו; משלם את הכופר. בגמ' פריך לה אם הוא ואמאי נקט חייב גמ' מעמא דשלא ברשות. משום הכי אם הווקה בהם בעל קדירות חייב; מני רבי היא. דאמר בסיפא ככולן אינו חייב כו' דקסיד דלרנן פי היכי דבעל חצר ברשות מתייבב בגוקי קדירות דבסתמא קביל עליה נטירותא חייב נמי מתייבב בעל קדירות בגוקי בעל הבית דבסתמא כי חייב ליה בעל הבית רשותא למיעל קביל עליה קוד נטירותא דלא לזיקו קדירותיו לבעל החצר. תברא. קשה אהרדי רישא וסיפא דחייב ומי ששנה זו לא שנה זו ותנאי היא אליבא דרנן מר סבר פליגי רנן עליה דרבי ומר סבר לא פליגי; אפי' נשקרין בריה. דעול ואנטריה לך קאמר ליה אכל בעל קדירות לא קביל עליה מיד; לא שני. הא דקתני אם הווקה בהן בעל הפירות חייב; אכל אכלה. יותר מדאי ומתה; באפרותא. עשב דעבידא למיכליה והוא סם המות לבהמה והתירו. אנפודרא' בלעז: חיבא דקביל עליה נטירותא. כגון לרנן סתמא ולרבי דאמר ליה כגוס שורך ואני אשמרנה; דנפשיה. שלא יגחשו שורו ולא ישכנו בלבו.

הווי

ומציעתא רנן אמר ר' וירא תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר פולא רנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברות: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב לא שנו אלא שהוולקלה בהן אכל אכלה פטור מאי מעמא הוה לה שלא תאכל אמר רב ששט אמאיא פי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אכל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מתייבב ואמאי הוויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרותא דהיינו פירי: מתייבב האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הווקה תיבת ואמאי גימא הנה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוולקלה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני אם הווקה בהן שהוולקלה בהן הוא אכל הכא קתני אם הווקה ולא קתני בהן אכלה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנתא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חסין והתירו ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היבא דקביל עליה נטירותא מהו דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בגוקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

זה מקביא ליה אכל אם יצא השור חוץ מחצרו של בעל הבית ובאו שוריים ונגחחו לא מקביא ליה דהא פשיטא דמקבל עליה נטירותא אפילו מעמא כיון שצא חוץ לחצר:

מאי לאו פטור בעל החצר וחייב בעל החצר. וא"ת וילך ויתבע מבעל השור ויש לומר כגון דהווא שור הוי של חרש שוטה וקטן דלא בני תשלומי ניהו א"נ זה יתבע מבעל החצר ובעל החצר יתבע מבעל השור:

הכא

בכל בית פרטי של כל אחד ואחד מישראל צריכים להיות ספרי יסוד של יהדות (נוסף לחומש, סידור, תהלים, ובבית חסידי - גם ספר התניא וכו'), כולל ובמיוחד - ספרי הלכה בעניינים הנוגעים לחיי היום-יום, שילמדו בהם לעתים קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשו

משיחת שבת פרשת ויגש ה'תשמ"ח

54 שיטת רבנן היא, ואף כשלא פירש שמקבל על עצמו שמירה, חייב
 55 לשמור, ומה שמשמע ברישא שכשהכניס ברשות אינו חייב בנוקי
 56 בעל החצר, אין זה רק לרבי, אלא אף לחכמים, וברשות - כשנתן
 57 רשות להכניס, שְׁמִירַת קְדִירוֹת קָבֵל עָלָיו פְּעֵל הַחֲצֵר כאילו אמר
 58 שישמור עליהם, וְאִפְּלוּ אִם נִשְׁכְּרוּ בְּרוּחַ בְּפִשְׁעוֹתָ, באופן ששומר
 59 חנם חייב, חייב לשלם. אך המכניס לא קיבל על עצמו שמירה,
 60 ולכן כשהכניס ברשות פטור.
 61 שנינו במשנה, הַכְּנִיס פִּירוֹתָיו לַחֲצֵר בְּעַל הַבַּיִת וְכוּ' ואם הוזקה
 62 בהן, בעל הפירות חייב. הגמרא מבררת איך הוזקה: אָמַר רַב, לֹא
 63 שָׁנוּ שְׁבַע הַפִּירוֹת חֵיב בְּנוֹקֵי הַבַּהֲמָה, אֲלָא שְׁהוּחֻלְקָה בְּהָן, אֲכַל
 64 אִם אֲכָלָה יוֹתֵר מֵדָא, וְחִלְתָּהּ בְּחוּלֵי מַעֲיִים וּמְתָה, פְּטוּר, מֵאֵי
 65 מַעְקָמָא - מה הטעם שפטור, משום דְּהוּן - שהיה לה שְׁלָא תֵּאכַל
 66 באופן שתזוק, והיא הזיקה לעצמה, והמכניס לא הזיקה, וגם לא
 67 קיבל עליו שמירה.
 68 אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אָמַיְנָא - אומר אני, שְׁבִי נְיִים וְשָׂכִיב רַב -
 69 כשהתנמנם ושכב רבו, אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא - לשמועה זו. ומוכיח
 70 שאינה הלכה, דְּתַנְיָא, הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת לִפְנֵי הַמֵּת הַכִּירוֹ וְאִכְלָתוּ
 71 וּמְתָה, פְּטוּר מִדְּיַי אָדָם, שאין בית דין מחייבים אותו, וְחֵיב לְשַׁלֵּם
 72 כּדִּי לְצַאת קְדִינֵי שְׁמִיִם. משמע, שדווקא כשנתן לפניו סַם הַמָּוֶת,
 73 הוּא שְׁפִטוּר, משום דְּלֹא עֲבִידָא דְּאֲכָלָה - שאינה עשויה לאכול
 74 זאת, אֲכַל כְּשֶׁהֵינִיחַ לִפְנֵיהּ פִּירוֹת, דְּעִבְדָּא דְּאֲכָלָה - שעשויה
 75 לאכול אותן, אִם אִכְלָה הִרְבָּה מִהֵן וּמְתָה, קְדִינֵי אָדָם נְמִי מִיְחֵיב,
 76 וְאִמְאֵי - מדוע חייב, הֵי הוּא הוּא לַה - היה לה שְׁלָא תֵּאכַל, ואין בעל
 77 הפירות נחשב למזיקה.
 78 מתרצת הגמרא, אָמַר - יש לומר, שהוּא הַדִּין אִפְּלוּ כְּשֶׁהֵינִיחַ
 79 לִפְנֵיהּ פִּירוֹת וְאִכְלָה הִרְבָּה וּמְתָה נְמִי פְּטוּר מִדְּיַי אָדָם, וְהָא קָא
 80 מְשַׁמְעֵ לָן - וזה מה שהשמיענו בכך שנקט סַם הַמָּוֶת, דְּאִפְּלוּ
 81 כְּשֶׁהֵינִיחַ סַם הַמָּוֶת נְמִי, דְּלֹא עֲבִידָא דְּאֲכָלָה - שאינה עשויה
 82 לאכול, חֵיב קְדִינֵי שְׁמִיִם, וְכַל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהֵינִיחַ לִפְנֵיהּ פִּירוֹת שְׁחִיב.
 83 הגמרא מתרצת עוד: וְאִיְבַעֵית אִימָא - ואם תרצה, אמור לתריך,
 84 שֶׁסַם הַמָּוֶת הַזֶּה בְּבִרְיֵיתָא נְמִי מְדוּבֵר בְּאִפְרֹחָא - סַם הַמָּוֶת
 85 בצורת עשב, דְּהֵינִיחַ פִּירֵי - שהוא כפירות, ועשויה לאכול, ואף
 86 על פי כן פטור מדיני אדם, משום שהיה לה שלא תאכל, וכמו כן
 87 בפירות הראויים לה, אִם אִכְלָה הִרְבָּה וּמְתָה, פְּטוּר, וְכַרְבּ.
 88 הגמרא מקשה על רב מבריייתא: מִיֵּיבִי, הָאִשָּׁה שְׁנִכְנְסָה לְטַחֲוֹן
 89 חֲטִיִם אֲצֵל בְּעַל הַבַּיִת הַמְּשַׁכֵּיר רִיחִים שְׁלָא בְּרִשׁוֹת, וְאִכְלָתוּ
 90 בְּחֵמָתוֹ שָׁל בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוּר, שאינו צריך לשמור שלא תאכלם.
 91 ואִם הוּזְקָה הַבַּהֲמָה עַל יַד הַחֲטִיִם, הֵיבַת. ובפשוט היינו שאכלה
 92 הרבה ומתה. וְקֵשָׁה, וְאִמְאֵי - מדוע חייבת, נִימָא הָוָה לָהּ - נאמר
 93 שהיה לבהמה שְׁלָא תֵּאכַל מִן הַחֲטִיִם, והיא הזיקה את עצמה.
 94 מתרצת הגמרא, אָמַר - יש לומר, וְמִי עֲדִיפָא מִפְּתִינֵי - וכי
 95 עדיפה הבריייתא ממשנתנו, דְּאִוִּיקְמָנָא - שהעמדתה, שדווקא
 96 כְּשֶׁהוּחֻלְקָה בְּהָן חֵיב, אבל כשאכלה הרבה ומתה, פטור. ואף את
 97 הבריייתא נפרש שהוחלקה בהן, אך אִם אִכְלָה הִרְבָּה, פְּטוּרָה,
 98 משום שהיה לה שלא תאכל.
 99 שואלת הגמרא, וְדִקְאָרֵי לָהּ מֵאֵי קְאָרֵי לָהּ - מי שהקשה זאת מה
 100 עלתה בדעתו להקשות, ולא להעמיד כבמשנה שאכלה מהן.
 101 משיבה הגמרא, אָמַר לָהּ הַמְּקַשָּׁה, בְּשִׁלְמָא מִתְּנִיחֵין הַעֲמַדְנוּ כָךְ,
 102 משום דְּקִתְנֵי אִם הוּזְקָה בְּהָן, וְחֵיבַת 'בְּהָן' מִפְּרִשְׁתָּהּ שְׁהוּחֻלְקָה בְּהָן
 103 הוּא, ולא כשאכלה, אֲכַל הָאָא בְּבִרְיֵיתָא, קִתְנֵי אִם הוּזְקָה, וְלֹא קִתְנֵי
 104 'בְּהָן' מִסְתַּבֵּר שְׁאִכְלִיָּה הוּא דְּקִתְנֵי - כוונת הבריייתא שהזיקה
 105 באכילה הכתובה בתחילה. מבארת הגמרא, וְאִיךָ - התרצן,
 106 שפירש שהוחלקה בהן, אָמַר לָהּ, לֹא שְׁבָנָא - אין לחלק בין כשכתוב
 107 'בְּהָן' ובין שלא כתוב, ואף הבריייתא מדרת שהוחלקה בהן ולא
 108 כשאכלה.

1 בְּרִשׁוֹת בַּעַל הַחֲצֵר, וְנִגְחָה שׁוֹרֵי שָׁל בְּעַל הַבַּיִת, אוּ שְׁנִשְׁבּוּ בְּלִבּוֹ שָׁל
 2 בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוּר מִלְּשֵׁלֵם. ואם נִגְחָה הוּא - השור של המכניס, את
 3 שׁוֹרֵי שָׁל בְּעַל הַבַּיִת, חֵיב לְשַׁלֵּם. ואם נִפְּלָ לְבוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַחֲצֵר
 4 וְהִבְאִישׁ אֶת מִיּוֹ וְאִינֵם רְאוּיִים לְשִׁתָּהּ, חֵיב לְשַׁלֵּם. ואם הָיָה אֲבִיו
 5 אוּ פָּנוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת לְתוֹכּוֹ - בתוך הבור, ומתו, מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֵר
 6 לְיֹרְשֵׁי הָאֵב אוּ הֶבֶן, כְּדִין שׁוֹר שֶׁהִמִּית אָדָם, הַמְּבוּאֵר לְעִיל (מ.א.).
 7 וְאִם הַכְּנִיס בְּרִשׁוֹת, הוּזַק עַל יַד שׁוֹרֵי אוּ כִּלְבוֹ שֶׁל בַּעַל הַחֲצֵר,
 8 בְּעַל הַחֲצֵר חֵיב לְשַׁלֵּם.
 9 רַבִּי אֲמַר, בְּבוּלָן - בכל האופנים ששנינו, אם ניוזק חפצי המכניס,
 10 אף כשהכניס ברשות, בעל החצר אינו חייב לשלם, משום שלא
 11 קיבל שמירת את חפצי המכניס, אלא המכניס ישמור על חפציו,
 12 עַד שְׁיִקְבַּל עָלָיו בַּעַל הַחֲצֵר בְּפִירוֹשׁ לְשִׁמּוֹר אֶת חֲפְצֵי הַמְּכַנִּיס.

גמרא

13 שנינו במשנה, הקדר שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית שלא
 14 ברשות, והוזקה בהן בהמתו של בעל החצר, חייב המכניס:
 15 מדקדקת הגמרא, מַעְקָמָא - הטעם שהוא חייב, משום דְּשָׁלָא בְּרִשׁוֹת
 16 הַכְּנִיס, הָא - משמע, שאם הכניס בְּרִשׁוֹת, לֹא מִיֵּחֵיב בְּעַל קְדִירוֹת
 17 בְּנִיחֵי בְּחֵמָתוֹ דְּבַעַל הַחֲצֵר, וְלֹא אֲמַרִּין שְׁכַשְׁהַכְּנִיס בְּרִשׁוֹת, על אף
 18 שלא פירש שמקבל על עצמו לשמור, מכל מקום קְבוּלֵי קָבֵל -
 19 קיבלו בְּעַל קְדִירוֹת על עצמו נְטִירוֹתָא דְּבַחֲמָתוֹ דְּבַעַל הַחֲצֵר - שמירת
 20 בהמתו של בעל החצר, שלא תינזק בקדירותיו, ומוכח מכך, דְּמִנֵּי
 21 כְּשִׁיטַת מִי הִיא מִשְׁנַתִּינוּ, שיטת רבי היא, דְּאָמַר בְּסוּף הַמְּשֻׁנָּה,
 22 קָל שְׁנַתן רִשׁוֹת בְּחֵמָתָא הַכְּנִיס לְחֲצֵרוֹ, ולא פירש שמקבל עליו
 23 שמירה, לֹא קָבֵל עָלֶיהָ נְטִירוֹתָא - אינו מקבל על עצמו שמירה,
 24 והוא הדין שהמכניס אינו מקבל על עצמו שמירת בהמת בעל
 25 החצר שלא תינזק.
 26 מקשה הגמרא, אִימָא - אמור את הסיפא של דין זה, אִם הַכְּנִיס
 27 בְּרִשׁוֹת, בְּעַל הַחֲצֵר חֵיב לְשַׁלֵּם, על אף שלא קיבל עליו שמירה.
 28 אֲתַנְיָא לְרַבְּנָן - דין זה כחכמים הוא, דְּאָמַר, שְׁכַשְׁתָּן רִשׁוֹת בְּחֵמָתָא
 29 - בלא לפרש שמקבל עליו שמירה, נְמִי קְבוּלֵי עָלֶיהָ נְטִירוֹתָא
 30 - מקבל עליו שמירה, וכשפשע ושרבה בהמתו את הקדירות, חייב
 31 לשלם. והוא הדין שכשכמכניס ברשות מקבל עליו לשמור שלא
 32 יזיק, וכשהוזקה בהמת בעל החצר בקדירות, חייב לשלם.
 33 וממשיכה הגמרא לבאר קושייתו, וְתו - ועוד יש לדקדק, ששנינו
 34 בסוף המשנה, רַבִּי אֲמַר, בְּבוּלָן - בכל האופנים ששנינו, אף שנתן
 35 רשות להכניס חפצים לחצירו, אינו חייב לשלם אם הזיקה בהמתו
 36 את החפצים, עַד שְׁיִקְבַּל עָלָיו בְּעַל הַבַּיִת בְּמִפּוֹרֵשׁ לְשִׁמּוֹר שְׁבַחֲמָתוֹ
 37 לא תזיק. ונמצא, שרִישָׁא שְׁדוּוּקָא כְּשֶׁהִכְנִיס שְׁלָא בְּרִשׁוֹת חֵיב
 38 בנוקי בעל החצר, וְסִיפָא שאף כשנתן רשות להכניס חפצים
 39 לחצירו, אינו חייב לשלם את נוקי בהמתו, הֵם כְּשִׁיטַת רַבִּי,
 40 וְמוֹצֵיעֵתָא - והדין שבאמצע, שְׁכַשְׁתָּן רִשׁוֹת חֵיב בְּנוֹקֵי בַּהֲמָתוֹ,
 41 היא כשיטת רבנן, שאף בסתמא מקבל עליו שמירה.
 42 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יוֹרָא, תְּבַרָא - המשנה קשה, ושני
 43 הדינים שבתחילת המשנה נחלקו בשיטת חכמים, מִי שְׁשָׁנָה זו -
 44 את הרישא, שדווקא כשהכניס שלא ברשות חייב בעל הקדירות
 45 בנוקי הבהמה, ומשמע שכשהכניס ברשות פטור, סובר שלא
 46 נחלקו חכמים ורבי, וסוברים שאף כשנתן רשות להכניס חפצים
 47 אם שברה בהמתו את הקדירות, לֹא שָׁנָה זו - את ההמשך,
 48 שכשנתן בעל החצר רשות ושרבה בהמתו את הקדירות, חייב
 49 לשלם, אלא סובר שפטור אף כשנתן רשות. והתנא ששנה את
 50 הסיפא שכשנתן בעל החצר רשות, חייב בנוקי הקדירות, סובר
 51 שחכמים חולקים על רבי, וסוברים שאף כשהכניס ברשות חייב
 52 בעל הקדירות בנוקי בהמת בעל החצר.
 53 הגמרא מביאה תירוץ נוסף. רַבָּא אָמַר, בּוּלָה - כל תחילת המשנה,

56 ונשברה רגלה, תניבית לשלם לבעל הבית דמי הנזק. ומבואר
 57 שטעמא שחיבת, משום שנכנסה שלא ברשות, הא אם נכנסה
 58 ברשות, פטור - פטורה האשה על הזיק בהמת בעל החצר, משום
 59 שבעל החצר מקבל עליו לשמור שלא תזק בהמתו מחיטאים. ואף
 60 כאן שנכנסה ברשות, בעל החצר מקבל עליו לשמור שלא יאכל
 61 העז מהעיסה, ומדוע חיבה רבא לשלם.
 62 אמרי - תירצו בני הישיבה, יש לחלק בין האופנים, באופן שנכנסה
 63 לטחון חטים, בין דלא פגימי צניעותא מדי - כיון שאינה צריכה
 64 לטחון שלא בפני אנשים ובצניעות, שאין הדרך לגלות זרועותיה
 65 בשעת הטחינה, לא פגי מסלקי מוונתא דחצר נפשיהו - לא היה
 66 צריך בעל החצר להסתלק מהחצר, ועליה דידה רמי נטירותא -
 67 ועליו היה מוטל לשמור שלא תזק בהמתו מחיטאים. אבל
 68 כשנכנסה למיפא - לאפות, בין דפגימי היא צניעותא - כיון
 69 שצריכה לאפות שלא בפני אנשים, שהדרך הוא שמגלה את
 70 זרועותיה בשעת האפייה, מוונתא דחצר מסלקי נפשיהו - בעל
 71 החצר מסתלק מהמקום באותה שעה ואינו יכול לשמור, הלכך
 72 עלה דידה רמי נטירותא - לכך מוטל השמירה עליה וחיבת.
 73 שנינו במשנה, שורו להצד בעל הבית ונגחו שורו של בעל
 74 הבית וכו' פטור, נגח הוא שורו של בעל הבית חייב:
 75 אמר רבא, הכנים שורו להצד בעל הבית שלא ברשות, והפר בה
 76 בורות שיחין ומקורות - מיני בורות, ושוב אי אפשר להשתמש
 77 בקרקע בתחילה, בעל השור חייב בנגיף חצר, ובעל חצר חייב
 78 בנגיף הבור, אם לאחר מכן הפיקר את רשותו, כשם שהיה חייב
 79 לשלם אם הוא עצמו חפר את הבור. ואף על גב דאמר מר שיש
 80 לדרוש מהפטוק (שמות כא לג - לד) כי יכרה איש בר, שדווקא
 81 איש שחפר חייב, ולא אם שור חפר בור, והיה צריך להיות בעל
 82 החצר פטור על הפירת השור, מכל מקום רבא, בין דאית ליה
 83 להאיך למלויה ולא קא מלויה - כיון שהיה צריך לסתום את הבור
 84 קודם שהפקיר, ולא עשה כן, כמאן דכרייה דמי - הרי זה כאילו
 85 כרה הוא בעצמו את הבור ברשות הרבים, שהרי הבור שלו חייב.
 86 ואמר רבא, הכנים שורו להצד בעל הבית שלא ברשות, והזיק השור
 87 את בעל הבית בידיים, כגון שנגחו, או שבעל הבית הוזק בו שלא
 88 בידיים, כגון שנתקל בו וניזוק, חייב בעל השור לשלם. ואם רפיץ
 89 בחצר ובכך נגרם הזיק לבעל החצר, פטור בעל השור מלשלם
 90 הזיק זה.
 91 ומבינה הגמרא שברביצתו שיבר את הכלים שהיו בחצר, או
 92 שנתקל בו בעל הבית והזיק. ומקשה הגמרא: ומשום דרפיץ פטור
 93 מלשלם הזיק זה. מתרצת הגמרא, אמר רב פפא מאי רפיץ, הכוונה
 94 שהרפיץ גללים - שהטיל השור שם את גלליו ונמנפו גליו של בעל
 95 הבית - ולאחר שנחו הגללים על הקרקע נתלכלכו בגדיו של בעל
 96 הבית מחמת הגללים, ולכך פטר רבא, משום שהיו גללים כבור,
 97 ולא מצינו בור שחייב בו את הגללים - ולא חיבה התורה על הכלים
 98 שנפלו בבור, וכמו שדרשו לעיל (כתב) שור ולא אדם, חמור ולא
 99 כלים.
 100 מקשה הגמרא: הניחא לשמואל דאמר לעיל (כתב) שכל תפלה
 101 שהניחה ברשות הרבים שלא הפקירה, בור הוא - חייב עליו משום
 102 בור, מובן שלכך פטור על הכלים, אלא לרב דאמר שתקלה ברשות
 103 הרבים שלא הפקירה חייב עליה משום שור, ואין חייב משום בור
 104 עד דמפקר ליה - אלא אם כן הפקיר את התקלה, ואף על הגללים
 105 שלא הפקירם חייב משום שור, מאי איבא למימר - כיצד נבאר מה
 106 שפטר רבא על הכלים, והלא שור חייב אף על הכלים. מתרצת
 107 הגמרא, אמר, סתם גללים אפקירי מפקיר להו - בדרך כלל מפקיר
 108 בעל השור את הגללים, ולכך אף לרב אינו חייב עליהם אלא
 109 משום בור.
 110 דין נוסף באדם שנכנס לחצר בעל הבית: ואמר רבא, נכנס להצד

1 מאי ברשות ומאי שלא ברשות איבא, מה שייך לחלק בין אם הכניס
 2 ברשות לבין שלא ברשות, והלא שור זה נכנס לחצר חבירו ואכל
 3 בה פירות והיה על בעליו לשמרו שלא יכנס.
 4 מתרצת הגמרא, אמרי - יש לומר, שכשהכניס ברשות, הוויא לה -
 5 נחשבת האכילה שן ברשות הניזק, כיון שכשנתן לו רשות להכניס
 6 פירותיו, הקנה לו מקום בחצירו. ושן ברשות הניזק תניבית, אבל
 7 כשהכניס שלא ברשות, הוויא לה - נחשבת האכילה שן ברשות
 8 הרבים, כלומר שאינו בחצר הניזק, ושן ברשות הרבים פטורה.
 9 הגמרא מביאה ברייתא לפשוט אם כשקיבל עליו בעל החצר
 10 שמירה, מקבל גם שלא יגחוהו שוריים אחרים: תא שמע, הכנים
 11 שורו להצד בעל הבית שלא ברשות, וכא שור ממקום אחר - של
 12 אדם אחר ונגחו לשור של המכניס ומת, פטור, ואם הכנים ברשות,
 13 חייב. מבררת הגמרא, מאן פטור ומאן חייב - מיהו הפטור והחייב
 14 ששנינו, לאו - האם לא, פטור כשהכניס ללא רשות היינו בעל
 15 הצד, וחיוב כשהכניס ברשות, היינו בעל הצד. הרי שמקבל עליו
 16 שמירה אפילו משוריים אחרים.
 17 דוחה הגמרא, לא, אין הפטור והחייב בעל החצר, אלא פטור היינו
 18 בעל השור, וחיוב היינו בעל השור. אך בעל החצר לא קיבל על
 19 עצמו שמירה מנוזקי אחרים.
 20 מקשה הגמרא, אי הכי - אם כן שחייב ופטור הוא בעל השור, מאי
 21 ברשות ומאי שלא ברשות איבא - מה שייך לחלק בין אם הכניס
 22 ברשות לבין שלא ברשות, והלא בקרן אין חילוק בין רשות הרבים
 23 לחצר הניזק.
 24 מתרצת הגמרא, אמרי - יש לומר, הא - הברייתא, מני - כשיטת
 25 מי היא, שיטת רבי מרפון היא, דאמר (לעיל כד): משונה קרן -
 26 נגיחה בקרן, שנקראת משונה: כיון ששינה מהרגלו, שאין דרכו
 27 לכך, כשנגח בחצר הניזק, נזק שלם משלם, ורק ברשות הרבים
 28 משלם חצי נזק, ולכך כשהכניס את שורו ברשות, הוויא לה - הרי
 29 היא קרן בחצר הניזק, ומשלם נזק שלם, אך כשהכניס שלא ברשות,
 30 הוויא לה - הרי היא קרן ברשות הרבים, כלומר שאינה בחצר הניזק,
 31 ולא משלם - אין בעל השור משלם אלא חצי נזק, ופטור מחצו,
 32 ומה ששנינו שבהכניס שלא ברשות פטור, היינו שפטור מנזק שלם
 33 שמשלם שור הנוגח ברשות הניזק.
 34 מספרת הגמרא: התיא איתתא דעלתה למיפא בהוא ביתא - אשה
 35 נכנסה לאפות עיטתה בתנור שהיה עומד בחצר בעל הבית, והיה
 36 משאילו לאחרים, אתא בקרחה - עז וכו' דמרי דביתא - של בעל
 37 הבית אכלה ללישא - ואכל את העיטה שלשה האשה, חביל ומית
 38 - נתחמם גופו יותר מדאי ומת. חייבה רבא לבעלת העיטה, לשלומי
 39 לבעל הבית דמי הפקרה, שהיתה צריכה לשמור שלא יאכל העז
 40 מהעיטה שמה יאכל וימות.
 41 שואלת הגמרא: לימא שדינו של רבא, פליגא אדרב - חולק על רב,
 42 דאמר רב לעיל שאם הכניס פירותיו שלא ברשות ואכלתם בהמתו
 43 של בעל החצר ומתה פטור מלשלם, משום שהיויא לה שלא תאכל
 44 - שלא היתה צריכה לאכול מהפירות, והיא הזיקה עצמה. ואף
 45 כאן יש לומר כן, וממה שחייב רבא משמע שאינו סובר כרב.
 46 משיבה הגמרא: אמר, הכי השתא - וכי דומים האופנים זה לזה,
 47 התיב בדברי רב הכניס פירותיו שלא ברשות בעל החצר, ולכך לא
 48 קביל עליה נטירותא - לא קיבל עליו לשמור שלא תזק בהמה
 49 מנטירותו, ופטור מלשלם, אך התיב אצל רבא נכנסה ברשות בעל
 50 הבית, וקביל עליה נטירותא - קיבלה עליה לשמור שלא תזק
 51 בהמת בעל הבית, ולכך חיבה רבא.
 52 מקשה הגמרא: ומאי שניא אופן זה ממה ששנינו בברייתא, האשה
 53 שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות, ואכלתן בהמתו
 54 של בעל הבית, פטור בעל הבית מלשלם, כיון שלא קיבל עליו
 55 שמירתם. ואם הוזקה בהמת בעל הבית מהם, כגון שהוחלקה

כבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצנ

תוספות

רש"י

1 **הַבָּא** ברשות קביל עליה נטירותא. אע"ג דלעיל אמר רבא דאדרבה משום דברשות הוא
2 דמקבל בעיה נטירותא טפי ואפי' תנן אַת עצמו אלמא הורע כחו של בעל הבית
3 ברשות הבא היינו טעמא בדמסיק משום דבעינן צניעותא שמוגלה ודעותיה בשעת לישא
4 ומסלק מרוותא נפשיה ומשיה פריך עליה מהאשה שנבנסה לטחון ולא רצה להקשות מפל
5 הך דמתניתין קדירות ופירות ושור דאמשה נתיא
6 ליה למפרך דס"ד דאשה מסלקי מרוותא נפשיותו
7 טפי משום יחוד:

8 **אע"ג** דאמר מר איש בור ולא שור בור. כלומר
9 ומתוך כך היה לנו לפטור בעל החצר
10 וא"ת כ"ש דאי לא ממעטין שור שהיה ראוי
11 לפטור בעל החצר דהוה ליה למרמי חיובא
12 אבעל השור וי"ל דה"ק אע"ג דאמר מר איש בור
13 ולא שור בור והיה ראוי לפטור כל אדם בבור
14 שקרה שור כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור
15 בעל החצר דה"ל למידרש מפסוק זה שלא
16 יתחייב שום אדם בבור שקרה שור זה אין סבירא
17 לדרוש כך אלא כיון דעליה למלויה במאן
18 דכרייה דמי ונראה דאפי' אם חפרו אדם ובר
19 חיובא הוא חייב בעל החצר בנזקי בור ועליה
20 דידיה למלויה והחופר משלם בנזקי החצר
21 צ"ע: **א"ש** בור ולא שור בור. וא"ת והא לעיל
22 (דף כב.) פטרין בעל הנבל כשלא סבקה למיד
23 אשו משום ממנו אע"ג דלא חביב איש אש ולא
24 שור אש וי"ל דהתם נמי חביב שלם ושלם
25 הפוכו את הכהן דמשמע דוקא כשפוכו
26 עצמו הוא משלם.

27 **ומינפו** פלוי. פ"ה דוקא פלוי אכל הוא עצמו
28 והזקו חייב בעל השור ולא פטרין
29 ליה משום איש בור ולא שור בור דכל מידי דהוה
30 דליה בשעת נפילה כגון בגללים וכן נפלה גמלו
31 ולא העמידה דמתיבתא ליה משום בור אע"ג
32 דאיהו לא פרייה אלא הנבל כרתו כיון דבשעת
33 כרייה דידיה הוא ועליה רמי לסלוקיה דלא סליקה
34 במאי דכרייה דמי אף על גב דמפקיר ליה בתר
35 שעתא ולא דמי לשורו שקפר בור בהדר דחפיה
36 לאו דידיה הוא ודליל הקשור כרגל התרנגול
37 מאלי דליל לאו דידיה הוא עביל משמע מתוך
38 פ"ה למאי דמסקין סתם גללים אפקורי מפקר להו
39 דלא פטרין אלא פלוי דוקא אכל הוא עצמו חייב
40 ולר"י נראה דחדיא מעיקרא דס"ד דלא אפקריה
41 לא פטר אלא פלוי אכל לפי המסקנא דאמר
42 דמפקר להו אפי' הוא עצמו פטור מידי דהוה
43 אפקורי נזקי לאחר נפילת אונס ונפילת גמלו
44 מוזקמין דאתקל ואתקלא ביה גמליה או דרך
45 שרעתא דנהרא דהוי פושע אכל הבא דלא פשע
46 אע"פ שאם לא היה מפקר היה חייב לטלס מימי
47 השתא דהפקריה פטור ופ"ה נראה יותר שאין
48 נראה שחתור ממה שלא פטר אלא כלי וחיוב
49 האי מפקר נזקין לאחר נפילת פשיעה שפושע
50 הוא שמכוס שורו שלא ברשות שדרכו לדרבין
51 גללים:

52 **הזיקו** ב"ה פטור. וא"ת מתינתין היא בפרק
53 הפניח (לעיל דף לב. ושם) גבי מבקע
54 דחייב כשפוכו ברה"י והזיק ברה"י אחר אכל
55 שניהם

1 **הוויא** שן בחצר הניזק. דכיון דחייב ליה בעל חצר רשותא לעילוי דוכתא אקני ליה בגנה
2 והוויא ליה חצר הניזק וחצר השותפין דפטור בה על השן ועל הרגל הימ משותף לחברה
3 החצר של שניהם אכל שור מעלמא דעל ואויקו לתר מינייהו ובער בשדה אחר קרינן ביה
4 ברשות הרבים. לאו דוקא כלומר לאו בשדה אחר דניזק קרינא ביה: **מאי** ברשות ומאי
5 שלא ברשות. בקרן אין חילוק בין חצר הניזק
6 לרה"י אי אמרת בשלמא פטור וחייב בעל
7 החצר היינו דשלא ברשות פטור דאין עליו
8 לשמרו: ולא משלמא אלא חצי נזק. והאי פטור
9 מנזק שלם קאמר וברשות חייב נ"ש. פתח. עז:
10 כביל. נתחמם: וקאמא ברשות קביל עליה
11 נטירותא. דבהמות וטעמא דרבא לאו משום
12 דקסבר דמאן דעל ברשות קביל עליה נטירותא
13 דבהמות בעל חצר דהא איהו הוא דשני לעיל
14 כולה רבנן היא ואוקי דבעל קדירות כי על
15 ברשות לא קביל עליו נטירותא והבא בדמפרש
16 טעמא לקמיה דלמפיא בעינן צניעותא ואסתלקו
17 מרוותא דחצר ונקרא דאתביה מהאשה
18 שנבנסה לטחון משום דלא אסיק למילתיה הוא:
19 **למיפא** בעינן צניעותא. שמגלה ודעותיה: ובעל
20 חצר חייב בנזקי תבור. אם הפקיר רשותו ואף
21 על גב דכתיב כי יכרה איש בור ולא וכו' יכרה
22 שור בור הימ בבור בהדר דלאו עליה דידיה
23 רמייה למלויה: **הבא** כיון דא"ת ליה למלויה
24 מקמי דליפקריה דהא בור דידיה הוא וכי אפקר
25 בתר חכי נותן תפלה ברה"י: הוה כו. שנתקל בו:
26 דבין פטור. ס"ד השתא רבץ ושיבר כלים או
27 נתקל בו בעיה לאחר שרבץ: ונשנפו פלוי. לאחר
28 מיזב ודוקא פלוי אכל הוא עצמו הזק חייב בעל
29 השור ולא פטרין ליה משום איש בור ולא שור
30 בור דכל מידי דהוה דידיה בשעת נפילה כגון
31 גללים וכגון שפלה גמלו ולא העמידה מתיבתא
32 ליה משום בור ואע"ג דאיהו לא פרייה אלא
33 הנבל כרתו כיון דבשעת נפילה דידיה הוא
34 ועליה לסלוקיה כמו דכרייה איהו דלא אף על
35 גב דמפקר ליה בתר שעתא ולא דמי לשורו
36 שקפר בור ברשות הרבים דחפיה לאו דידיה
37 היא ודליל הנזק כרגל התרנגול מאלי
38 דליל לאו דידיה הוא: ותיק. קרי בין מתכיון
39 בין שאין מתכיון ומיהו בידים הזיק: הוה. שזח
40 היה עומד במקומו וקא בעל הבית נתקל בו:
שניהם

1 **מאי** ברשות ומאי שלא ברשות איבא אמרי ברשות
2 הוויא לה שן ברשות הניזק ושן ברשות הניזק חייבת
3 שלא ברשות הוויא לה שן ברה"י ושן ברשות הרבים
4 פטורה ת"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא
5 ברשות ובא שור ממקום אחר ונגחו פטור ואם הכנים
6 ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל
7 חצר וחייב בעל חצר לא פטור בעל השור וחייב
8 בעל השור אי הכי מאי ברשות ומאי שלא ברשות
9 איבא אמרי הא מני ר' טרפוהו היא דאמר משונה
10 קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ברשות הוויא לה
11 קרן בחצר הניזק ומשלם נזק שלם שלא ברשות
12 הוויא לה קרן ברה"י ולא משלמא אלא חצי נזק:
13 **ההיא** איתתא דעלתה למיפא פתחה ביתא אמתא
14 ברחא דמרי דביתא אכלה ללישא חביל ומית חייבה
15 רבא לשלומי דמי ברחא למיפא פליגא אדרב דאמר
16 רב הוויא לה שלא תאכל אמרי הכי השתא התם
17 שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא הכא ברשות
18 קביל עליה נטירותא ומאי שניא מהאשה שנבנסה
19 למחון חטין אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתו
20 בהמותו של בעל הבית פטור ואם הזיקה חייבת
21 טעמא שלא ברשות הא ברשות פטור אמרי למחון
22 חטים כיון דלא בעינן צניעותא מידי לא פני מסלקי
23 מרוותא דחצר נפשיותו ועליה דידיה רמי נטירותא
24 אכל למיפא כיון דבעינן היא צניעותא מרוותא דחצר
25 מסלקי נפשיותו הלכך עליה דידה רמי נטירותא:
26 **הכנים** שורו לחצר בעל הבית: אמר רבא הכנים
27 שורו לחצר בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר
28 שחיון ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר
29 חייב בנזקי תבור אף על גב דאמר מר כי יכרה איש

30 בור ולא שור בור **הבא** כיון דא"ת ליה למלויה
31 ואמר רבא הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית
32 הזק בו חייב רבץ פטור ומשום דרבץ פטור אמר רב פפא מאי רבץ שהרביץ גללים ונשנפו
33 פלוי של בעל הבית דהוויא גללים בור ולא מיצינו בור שהחייב בו את הכלים הניחא לשמואל
34 דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי איבא למימר אמרי סתם
35 גללים אפקורי מפקיר להו ואמר רבא נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל
36 הבית או בעל הבית הוה כו חייב הזיקו בעל הבית פטור א"ר פפא לא אמרן אלא דלא
37 הוה ידע ביה אכל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"ט משום דאמר ליה נהי דא"ת
38 לך רשותא לאפקורי לאזוקי לית לך רשותא ואודו לטעמיהו דאמר רבא ואיתמיא רב פפא
שניהם

הזיק באותו רשות והחיד פטור וי"ל דהוה סלקא דעקר התם משום דאיבא תרי ספיקי שקא לא תהא בקעת נהות וגם לא יבא שום אדם שם ויזק

קצדכבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שמיניז'לז")

תוספות

1 שְׁנֵיהֶם בְּרִשׁוֹת פ"ה בגון ברה"ר שלא ברשות בגון ששניהם רצים ברה"ר וקשה דהיינו
2 מתינתין בפרק המניח (לעיל דף לב). ונראה לפרש בגון שנכנס לחצר בע"ה שלא
3 ברשות או ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לאמר
4 רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמו גם אחר נכנס שלא ברשות ולכן חייבין
5 כשהזיקו את זה זה אפי' הזיקו שלא מדעת אבל
6 אחר ברשות ואחר שלא ברשות האי אית ליה
7 לאסוקי אדעתיה בהאי וְהָאֵי לִית לִיהּ לֵאסוקי
8 אדעתיה בהאי ואם שלא מדעת הזיקו ברשות
9 פטור שלא ברשות חייב
10 **דְּחֻזָּא** יְרוּקָא וְנָפֵל. רש"י מוקי ההיא דהק"ה
11 מתחבר בכותל בני עמינים הראשונים
12 לא היתה כותנו להתחבר אלא בכונה להפיל על
13 האדם ופטור דקתני התם אחר אחרונה שהיתה
14 להתחבר והראשונות הן שנגעשה מתוך כך
15 מועד ובהך אחרניא חשיב ליה משונה קצת שהרי
16 בנפילת הכותל ולכן לא נחשב מועד אלא מקמת
17 היראשונות וזהו דוחק דחשיב משונה מה שעשה
18 להנאתו לאכול ירוקא או להתחבר גם מימה הוא
19 לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה
20 שלא בכונה על ידי היראשונות שהיו בכונה
21 ולפירושו צ"ל דהא דקאמר הכא במועד ליפול על
22 בני אדם בבורות לא חזיר בני אדם אלא בשביל
23 אחרונה דגב' היראשונות לא חיישין אלא שהיא
24 מועד ויעשה אחריה להפיל עצמו בבור לאכול
25 הירוק
26 **וְשְׂמוּאֵל** אמר הלכתא כרבי. לכאורה נראה
27 דהלכתא כשמואל בדניו רצ"ע
28 דרבא קאמר לעיל הכניס שורו לחצר בעל הבית
29 שלא ברשות וחרפי בו בורות שיחזק ומערות בעל
30 השור חייב בנגזיק חצר משמע אבל ברשות פטור
31 ואי כרבי אפי' ברשות חייב דלרבי סתמא חייב
32 בעל השור וכולה שנויא דלעיל מסיק רבא ברבנן
33 ואפי' נשברו ברות ואפי' חנק עצמו.
34 **טַעֲמָא** דקאמר ליה שמו. כולל דהך סוניה
35 כרבא דלעיל דלר' זירא לא קשה
36 כלל רישא לסיפא וכולה רבי היא והוי סתמא
37 שניהם פטורין בין ברישא בין בסיפא דאין כל אחד
38 מקבל עליו שמירת חבירו ולרובן הא סתמא שניהם
39 חייבינן
40 **אֵימָא** סיפא כו'. הכא לא מבינינן נעשה כדמשני
41 בפרק קמא דקדושין (דף ק) גבי נתן הוא
42 ואמר היא מקודשת נהנה היא ואמר הוא אין
43 מקודשת משום דהכא אית ליה שנויא אחרניא
44 דקאמר תברא אבל התם ליבא למימר תברא
45 דליבא פלוגתא במילתא:
46 חמרתא

1 שְׁנֵיהֶם בְּרִשׁוֹת או שְׁנֵיהֶם שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת הַזִּיקוּ וְהָ
2 אֵת זֶה חַיִּיבִין הַזִּיקוּ זֶה בְּזֶה פְטוּרִין טַעֲמָא דְשְׁנֵיהֶם
3 בְּרִשׁוֹת או שְׁנֵיהֶם שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת אֶחָד בְּרִשׁוֹת
4 וְאֶחָד שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת דְּבְרִשׁוֹת פְטוּר שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת
5 חַיִּיב: נָפֵל לְבוֹר וְהִבְאִישׁ מִימּוֹ חַיִּיב: אָמַר רַבָּא לֹא
6 שְׁנוּ אֵלָא שְׁהִבְאִישׁ בְּשַׁעַת נְפִילָה אֶבֶל לְאַחַר נְפִילָה
7 פְטוּר מ"ט הוּוּ שׁוֹר בּוֹר וּמִיּוֹם בָּלִים וְלֹא מִצִּינּוּ בּוֹר
8 שְׁחֵיב בוּ אֵת הַכְּבִלִים הַנִּיחָא לְשְׂמוּאֵל דְאָמַר כֹּל
9 תַּקְלָה בּוֹר הוּא אֵלָא לְרַב דְאָמַר עַד דְמַפְקַר לִיהּ
10 מַאי אֵיפֵא לְמִימַר אֵלָא או אֵימַר הִכִּי אֵימַר אָמַר
11 רַבָּא לֹא שְׁנוּ אֵלָא שְׁהִבְאִישׁ מִגּוּפּוֹ אֶבֶל הִבְאִישׁ
12 מִרְחוּ פְטוּר מַאי טַעֲמָא גְרָמָא בְּעֵלְמָא הוּא וְגְרָמָא
13 בְּעֵלְמָא לֹא מִיחַיִּיב: הָיָה אָבִיו או בְּנוֹ לְתוֹכוֹ מְשֻׁלֵּם
14 אֵת הַכּוֹפֵר: וְאִמָּאֵי הָא תָּם הוּא אָמַר רַב בְּמוֹעֵד
15 לִפְלוֹל עַל בְּנֵי אָדָם בְּבוֹרוֹת עַסְקִינָן א"ה בַּר קַטְלָא
16 הוּא אָמַר רַב יוֹסֵף דְּחֻזָּא יְרוּקָא וְנָפֵל שְׂמוּאֵל אָמַר
17 הָא מְנִי ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְאָמַר תָּם מְשֻׁלֵּם חֲצִי
18 כּוֹפֵר עוֹלָא אָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְאָמַר פְּר'
19 מַרְפוֹן דְאָמַר קָרוֹן בְּחֻצַּר הַנִּזְיָק נֹזֵק שְׁלָם מְשֻׁלֵּם ה"ג
20 כּוֹפֵר שְׁלָם מְשֻׁלֵּם בְּשֻׁלְמָא לְעוֹלָא חַיִּיבֵי דְקָתְנֵי הָיָה
21 אָבִיו אוּ בְנוֹ לְתוֹכוֹ אֵלָא לְשְׂמוּאֵל מַאי אֵימָא אָבִיו
22 אוּ בְנוֹ אֵפִילוּ אַחַר נְפִי אֹרְחִיהּ דְמֵימְלָא קָתְנֵי: וְאִם
23 חֲכָנִים בְּרִשׁוֹת בַּעַל חֻצַּר חַיִּיב [כו'] אֵימַר רַב אָמַר
24 הַלְכְתָּא כְּת"ק וְשְׂמוּאֵל אָמַר הַלְכְתָּא כְּרַבִּי תַנּוּ רַבְּנָן
25 כְּנוּם שׁוֹרְדֵי וְשְׂמָרוּ הַזִּיק חַיִּיב הַזִּיק פְטוּר כְּנוּם שׁוֹרְדֵי
26 וְאִנִּי אֲשַׁמְרֵנוּ הַזִּיק חַיִּיב הַזִּיק פְטוּר הָא גּוּפָא קָשְׂיָא
27 אָמַרְתָּ כְּנוּם שׁוֹרְדֵי וְשְׂמָרוּ הַזִּיק חַיִּיב הַזִּיק פְטוּר
28 טַעֲמָא דְא"ל שְׂמָרוּ דְחַיִּיב בַּעַל הַשׁוֹר וּפְטוּר בַּעַל
29 חֻצַּר הָא סְתָמָא חַיִּיב בַּעַל חֻצַּר וּפְטוּר בַּעַל הַשׁוֹר
30 דְּכִסְתָּמָא מְקַבֵּל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא אֵימָא סִיפָא כְּנוּם
31 שׁוֹרְדֵי וְאִנִּי אֲשַׁמְרֵנוּ הַזִּיק חַיִּיב הַזִּיק פְטוּר טַעֲמָא
32 דְאָמַר לִיהּ וְאִנִּי אֲשַׁמְרֵנוּ הוּא דְמַחֲיִיב בַּעַל חֻצַּר
33 וּפְטוּר בַּעַל הַשׁוֹר הָא סְתָמָא חַיִּיב בַּעַל הַשׁוֹר וּפְטוּר

34 בַּעַל חֻצַּר דְּכִסְתָּמָא לֹא מְקַבֵּל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא אֵתָּאן לְרַבִּי דְאָמַר עַד שְׁיַקְבֵּל עֲלֵיהּ נְטִירוּתָא
35 בַּעַל הַבַּיִת לְשִׁמּוֹר רִישָׁא רַבְּנָן וְסִיפָא רַבִּי א"ר אֲלַעְזָר תְּבָרָא מִי שְׁשֵׁנָה זֶה לֹא שְׁנָה זֶה
36 רַבָּא אָמַר כּוֹלָה רַבְּנָן הִיא אֵינִי דְנָסִיב רִישָׁא שְׂמָרוּ תַנָּא סִיפָא וְאִנִּי אֲשַׁמְרֵנוּ רַב פָּפָא
37 אָמַר כּוֹלָה רַבִּי הִיא וְסָבַר לָהּ כֵּר' מַרְפוֹן דְאָמַר קָרוֹן בְּחֻצַּר הַנִּזְיָק נֹזֵק שְׁלָם מְשֻׁלֵּם הַלְכְּדֵי
38 אָמַר לִיהּ שְׂמָרוּ לֹא מְקַנֵּי לִיהּ מְקוּם בְּחֻצַּר וְהוּוּא לִיהּ קָרוֹן בְּחֻצַּר הַנִּזְיָק וְקָרוֹן בְּחֻצַּר הַנִּזְיָק
39 מְשֻׁלֵּם נֹזֵק שְׁלָם לֹא אָמַר לִיהּ שְׂמָרוּ אֲקַנְיֵי אֲקַנֵּי לִיהּ מְקוּם בְּחֻצַּר וְהוּוּא לִיהּ חֻצַּר הַשׁוֹתְפִין
40 וְקָרוֹן בְּחֻצַּר הַשׁוֹתְפִין אִינוּ מְשֻׁלֵּם אֵלָא חֲצִי נֹזֵק: מַתְנִי' שׁוֹר שְׁהִיָּה מְתַפְּוִין לְחִבְרֵי וְהִפְהָ
41 אֵת הָאִשָּׁה וְיִצְאוּ יְלָדֶיהּ פְטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת וְאָדָם שְׁהִיָּה מְתַפְּוִין לְחִבְרֵי וְהִפְהָ אֵת הָאִשָּׁה וְיִצְאוּ יְלָדֶיהּ מְשֻׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת
42 כִּיצַד מְשֻׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת שְׂמִין אֵת הָאִשָּׁה כְּמָה הִיא יָפָה עַד שְׁלֵא יָלְדָה וְכְמָה הִיא יָפָה מְשֻׁלְּדָה אָמַר רַבִּין שְׂמֵעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל

55 אינו נסקל לפי שהיה שלא בכונה, אמנם אם עשה כן שלש
 56 פעמים מעתה ישלם כופר אף שאינו נסקל, שהרי הוא כמו שהמית
 57 אדם בש"ן ורגל, שמשלם כופר אף שאין השור נסקל, ואין לומר
 58 שאופן זה משונה הוא ואינו תולדה של ש, שכוין שעשה כן שלש
 59 פעמים מעתה דרכו לעשות כן וחייב משום תולדה של ש, ש
 60 שמתכוון להנאתו.
 61 שמואל מתרץ באופן אחר: שמואל אמר, המשנה מדברת בשור
 62 תם, ומכל מקום משלם כופר, שהא מני, רבי יוסי הגלילי היא דאמר
 63 ששור תם משלם חצי כופר כשם שמשלם חצי נזק.
 64 עולא מתרץ באופן אחר: עולא אמר, אכן משנתנו כדעת רבי יוסי
 65 הגלילי היא ששור תם משלם חצי כופר, ומכל מקום כוונת המשנה
 66 שמשלם כופר שלם, משום דאמר - שהוא סובר ברבי מרפון, דאמר
 67 לעיל (כד): שקרן פחצר הניזק נזק שלם משלם, ולא אמרה התורה
 68 שישלם חצי נזק אלא ברשות הרבים, והכא נמי כיון שהמית בחצר
 69 הניזק, כופר שלם משלם.
 70 שואלת הגמרא: בשלמא לעולא שמשלם כופר שלם כיון שהמית
 71 בחצר הניזק, היינו דקתני - מובן שלכך כתבה המשנה דין זה
 72 באופן שהיה אביו או גנו לתוכו, שדווקא בהם שיש להם רשות
 73 להימצא בחצר, הרי זה כחצר הניזק ומשלם כופר שלם, אלא
 74 לשמואל שמשלם חצי כופר, מאי איריא אביו או גנו, הרי אפילו
 75 אם המית אדם אחר, נמי דינו כר, שמשלם חצי כופר. מתרצת
 76 הגמרא, אירחיה דמילתא קתני - המשנה נקטה אופן הרגיל, שאין
 77 אדם זר מצוי בתוך בור שבחצר חבירו אלא אם כן הוא אביו או
 78 בנו של בעל החצר:
 79 שנינו במשנה: ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב (כו'), רבי אומר
 80 ככולן אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור:
 81 הגמרא מביאה מירא בפסק החלכה בדין זה: איתמר, רב אמר
 82 הלכתא פתנא קמא, ושמואל אמר הלכתא קרבי.
 83 תנו רבנן, אם אמר בעל החצר לבעל השור, פגום את שורך
 84 לחצרי, ושקרו - ותשמרנו אתה, הדין הוא שהיה חייב
 85 בעל השור לשלם, ואם הניזק השור משורו של בעל החצר, פטור
 86 בעל החצר, כיון שאמר לו בפירוש שאינו מקבל שמירה על השור.
 87 ואם אמר לו, פגום שורך ואני אשקרו, הרי בפירוש קיבל עליו
 88 שמירה, ולכך אם הניזק השור חייב בעל החצר, ואם הניזק השור
 89 פטור בעל השור מלשלם.
 90 מקשה הגמרא: הא נזיף קשיא - הברייתא סותרת דברי עצמה
 91 מהירשא לסיפא, אמרת ברישא, פגום שורך ושקרו, הניזק חייב הניזק
 92 פטור, ומשמע, מעמא דאמר ליה שקרו, לכך הדין הוא דחייב בעל
 93 השור ופטור בעל חצר, הא סתמא שלא אמר לו בפירוש שישמור
 94 על שורו, משמע שמקבל עליו בעל החצר את השמירה, וחייב בעל
 95 חצר ופטור בעל השור, משום דבסתמא מקבל עליה נטירותא -
 96 מקבל עליו בעל החצר את השמירה, והיינו כדעת חכמים. אמנם,
 97 אימא סיפא, ששנינו בה, פגום שורך ואני אשקרו, הניזק חייב הניזק
 98 פטור, ומשמע, מעמא דאמר ליה ואני אשקרו, הוא דחייב בעל
 99 החצר ופטור בעל השור, הא סתמא שלא אמר בעל החצר בפירוש
 100 שמקבל לשמור, הדין הוא שחייב בעל השור ופטור בעל חצר,
 101 משום דבסתמא לא מקבל עליה נטירותא, ואתאן לרבי - ודין זה
 102 הוא כרבי דאמר שנינו חייב בעל הבית עד שיקבל עליה נטירותא
 103 בעל הבית לשמור, ויקשה, רישא רבנן וסיפא רבי.
 104 מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעזר, תברא - הירשא וסיפא סותרים
 105 זה את זה, וצריך לומר שמי ששנה זו לא שנה זו, ואכן נשנתה
 106 הברייתא כשני תנאים.
 107 רבא אמר, כולה רבנן היא, ובסתמא מקבל עליו בעל החצר
 108 שמירה, ומה שנקטה הברייתא בסיפא שאמר בפירוש שמקבל

1 שנים שהלכו במקום אחד, אם שניהם מהלכים ברשות, כגון
 2 ברשות הרבים, או שהיו שותפים בחצר, או שנכנסו לחצר ברשות,
 3 או אם שניהם מהלכים שלא ברשות, כגון שהיו רצים ברשות
 4 הרבים שלא הותר לרוץ בו, או שנכנסו לחצר שלא ברשות, אם
 5 הויקו בידיים זה את זה היכיך בתשלומי הנזק, ואף אם הויקו שלא
 6 בכונה, שכן אדם מועד לעולם וכיון שנכנס ברשות היה צריך
 7 לחשוש שמא עוד אדם מהלך כאן ברשות, והיה לו להזהר שלא
 8 יזיקו, וכן אם נכנס שלא ברשות היה צריך לחשוש שמא עוד אדם
 9 נכנס שלא ברשות. ואם הויקו זה בזה, כגון שנתקל כל אחד מהם
 10 בחבירו וניזוק, פטורין.
 11 ומבואר, מעמא ששניהם שווים, משום דשניהם ברשות או שניהם
 12 שלא ברשות, אבל אם אחד היה ברשות, ואחד - וחבירו היה שלא
 13 ברשות, בין הויקו ובין הווקו, דברשות - אותו שהיה מהלך ברשות
 14 פטור, אם לא היה צריך לחשוש שמא עוד אדם נכנס עוד אדם
 15 לחצר, לא היה צריך לחשוש שמא עוד אדם מהלך שלא ברשות,
 16 אך אותו שהלך שלא ברשות, חייב.
 17 ודין זה שווה למה שאמרו רבא ורב פפא לעיל שהנכנס לחצר בעל
 18 הבית שלא ברשות חייב על נזקי בעל הבית, ובעל הבית פטור על
 19 נזקי הנכנס, בין אם הויקו ובין אם הווקו:
 20 שנינו במשנה: נפל לבורו והקאיש מימי חייב:
 21 אמר רבא, לא שנו שחייב על הבאשת המים, אלא באופן שהקאיש
 22 בשעת נפילה, כגון שהיה השור מלוכלך ובנפילתו נתלכלכו
 23 המים, או שהעביר את המים בורפש וטיט עם נפילתו, שבאופן זה
 24 הויק השור בגופו, אבל אם הבאיש רק לאחד נפילה מחמת ששהה
 25 במים, פטור. מאי מעמא, משום שהיו שור בור ומים בליים - שהשור
 26 נחשב כבור, שהרי לא הויק במעשה את המים אלא שהם ניזוקו
 27 על ידי ששהה בתוכם, והמים הרי הם ככלים שנפלו לתוך הבור,
 28 ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים.
 29 מקשה הגמרא: הניחא לשמואל דאמר לעיל (כה): שכל תקלה
 30 שהניח אדם ברשות הרבים, בור הוא ואף אם לא הפקירה, אף כאן
 31 אינו חייב אלא משום בור ופטור על המים, אלא לרב דאמר שאינו
 32 חייב משום בור עד דמפקן ליה לתקלה, אך אם לא הפקיר יש
 33 לחייבו משום ממונו שהויק וכו' שור, מאי איכא למימר, הרי השור
 34 חייב אף על הכלים, ומדוע פטר רבא.
 35 הגמרא מביאה את דברי רבא באופן אחר: אלא, אי איתמר הכי
 36 איתמר, אמר רבא, לא שנו שחייב על הבאשת המים, אלא באופן
 37 שהקאיש מגופו - שהיה השור מלוכלך בטיט, ובנפילתו בבור
 38 נעברו המים, אבל אם הבאישו מריחו - שמת בתוך הבור, ומריח
 39 הנבלה נפסדו המים ואינם ראויים לשתיה, פטור. מאי מעמא,
 40 נרמא בעלמא הוא - הנבילה גורמת לסרחון שיבא מאיליו, ונרמא
 41 בעלמא - ועל הניזק שנגרם מממונו לא מיתחייב:
 42 שנינו במשנה: הנה אביו או גנו לתוכו משלם את הכופר:
 43 מקשה הגמרא: ואמאי חייב לשלם כופר, והא תם הוא, ואין חיוב
 44 כופר אלא בשור מועד שכבר המית אדם באופן זה שלש פעמים.
 45 אמר רב, אכן פטור ליה על בני אדם בבורות עסקינן - המשנה
 46 מדברת בשור שכבר הפיל עצמו שלש פעמים על בני אדם
 47 בבורות, ולכך חייב על הפעם הרביעית כופר. מקשה הגמרא, אי
 48 הכי שהפיל השור עצמו בכונה, פר קמלא הוא - היה צריך לסקול
 49 את השור על כך, וכבר בפעם הראשונה שהפיל עצמו לבור
 50 והמית אדם היה דינו לסקול, שהרי אף שור תם שהמית אדם
 51 בכונה נסקל, ואין שייך שעשה כן שלש פעמים ולא סקלוהו.
 52 מתרצת הגמרא, אמר רב יוסף, אין כוונת רב שהיה מועד להפיל
 53 עצמו בכונה על בני אדם שבבור, אלא דהוא יזקא ונפל - שראה
 54 עשב על פי הבור ורצה לאוכלו, ומתוך כך נפל לתוך הבור, ולכך

55 יפה עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה. שואלת הגמרא: וכי
56 בשומה זו ששמין את האשה כמה נחסרה מדמיה, משערים רק את
57 דמי הולדות, והלא בשומא זו יש בכללה גם שיעור נזקי האשה
58 עצמה ממה שהושבחה על ידי עיבורה, ואם כן שָׁבַח וְלֹדוֹת מִיָּעַי
59 לִיהָ – היה לתנא לשנות 'כיצד שמין דמי ולדות ושבח ולדות'.
60 מיישבת הגמרא: הָיָי נָמִי קָאָמֵר – אכן כוננת התנא היא לבאר
61 בדבריו גם שומת שבח הולדות, וצריך לשנות במשנה כך, בְּיָצַד
62 מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלֹדוֹת וְשָׁבַח וְלֹדוֹת, כלומר כיצד משערין כמה היו
63 שוים הולדות, וכן את מה שהיו משביחים את האשה, שְׁמִין אֶת
64 הָאִשָּׁה כְּמָה הִיא יָפָה בְּשִׁבְלֵי וְלֹדוֹת הַלְלוּ עַד שְׁלֹא יֵלְדָה, וְכַמָּה הִיא
65 יָפָה מִשְׁתַּלְּדָה, דהיינו כמה אשה מעוברת שיהי יותר מריקנית
66 בשביל הולדות, ודמים אלו הם 'דמי הולדות', וכן שמין כמה דמיה
67 יפים מחמת שנראית שמנה ובעלת איברים בעודה מעוברת,
68 ודמים אלו הם 'שבח האשה מחמת הולדות', ואת הדמים הללו
69 נותן לבצל:
70 שנינו במשנה: אָמֵר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אִם בֶּן מִשְׁתַּאֲשֵׁה וְיֹלְדָת
71 מִשְׁפַּחָתָה. ומלשונו משמע שהקשה לתנא קמא שלדבריו נמצא
72 שלאחר שהאשה יולדת היא משבחת יותר. שואלת הגמרא: מָאי
73 קָאָמֵר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, והרי מדברי תנא קמא מבואר
74 להיפך שלאחר שהיא יולדת נפחת שויה. משיבה הגמרא: אָמֵר
75 רַבִּיה, הָיָי קָאָמֵר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְתַנַּאי קָמָא, וְכִי כִךְ הוּא
76 כְּדַבְרֵיךְ שְׁאִשָּׁה מִשְׁפַּחָתָה בְּדַמְיָה, קֹדָם שְׁתַּלְּדָה יוֹתֵר מִלְּאַחֵר שְׁתַּלְּדָה,
77 וְהֵלֵא אִשָּׁה מִשְׁפַּחָתָה לְאַחֵר מִקֹּדָם שְׁתַּלְּדָה, שְׁמַתְחִילָה
78 כְּשֶׁהִיא מְעוּבֶרֶת דְּמִיהָ פְּחוּתִים, שְׁמֻסְכַּנְתָּהּ הִיא לְמוֹת בְּצַעַר לִידָה,
79 וְדַבְרֵי רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנֵינוּ מְתַפְרְשִׁים כִּךְ, אִם אֲכַן
80 כְּדַבְרֵיךְ שְׁמִין אֶת דְּמֵי הוֹלְדוֹת עַל פִּי שׁוּיָה שֶׁל הָאִשָּׁה, נִמְצָא
81 שֶׁהַמּוּזִיק לֹא יִשְׁלֵם לוֹ כְּלוּם, שְׁהָרֵי אֲנִי סוֹבֵר שְׁאֵחֹר שֶׁהָאִשָּׁה
82 יוֹלְדָת הִיא מִשְׁבַּחַת יוֹתֵר. אֲלֵא שְׁמִין אֶת הַתְּלֻדוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָי, כְּמָה
83 רוֹצֵה אִדָּם לִשְׁלֵם עֲלֵיהֶן כְּדִי שִׁיחִיו שְׁלוֹ כְּשִׁיּוּלְדוֹ, וְנִתְּנִין אֶת
84 דְּמֵיהֶם לְבַעַל.
85 מביאה הגמרא הוכחה כדברי רבה: תְּנִיָא נָמִי הָיָי – אף בביריתא
86 שנינו כן, שהשיב רבן שמעון בן גמליאל לתנא קמא, וְכִי אִשָּׁה
87 מִשְׁפַּחָתָה קֹדָם שְׁתַּלְּדָה יוֹתֵר מִלְּאַחֵר שְׁתַּלְּדָה, וְהֵלֵא אִשָּׁה מִשְׁפַּחָתָה לְאַחֵר
88 שְׁתַּלְּדָה יוֹתֵר מִקֹּדָם שְׁתַּלְּדָה, וְנִמְצָא שֶׁהַמּוּזִיק לֹא יִשְׁלֵם לוֹ כְּלוּם, אֲלֵא
89 שְׁמִין אֶת הַתְּלֻדוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָי וְנִתְּנִין לְבַעַל.
90 מביאה הגמרא ביאור אחר בדברי רבן שמעון בן גמליאל: רַבָּא
91 אָמֵר, הָיָי קְהָנִי – כך השיב רבן שמעון בן גמליאל לתנא קמא,
92 מדבריו משמע שהמוזיק משלם גם את דמי שבח הולדות רק
93 לבעל, וְכִי אִשָּׁה לְמִי שְׁיֹלְדָתָה – וכי רק למי שזכתה תורה דמי
94 ולדות דהיינו לבעלה מִשְׁפַּחָתָה – ראוי ליתן את דמי שבח גופה
95 מחמת הולדות, וְאִין לְאִשָּׁה עֲצָמָה בְּשָׁבַח וְלֹדוֹת בְּלוּם, והלא גם
96 לאשה צריך להיות זכות בחלק ממה שהושבח גופה על ידי
97 הולדות, שהרי דמי נזק גופה הרי הוא לעצמה. אֲלֵא סוֹבֵר רַבִּין
98 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שְׁמִין אֶת דְּמֵי הַתְּלֻדוֹת וְנִתְּנִין אֶת כּוֹלּוֹ לְבַעַל,
99 כְּדַבְרֵי תַנַּאי קָמָא. נְאִילוּ אֶת דְּמֵי הַשְּׁבַח שֶׁהוֹשְׁבָחָה אִשָּׁה מִחַמַּת
100 הַתְּלֻדוֹת, הוֹלְקִין חֲצִיו לְבַעַל וְחֲצִיו לְאִשָּׁה, שְׂדֵמִי הִנְפַח מִחַמַּת
101 הַבַּעַל וְהָאִשָּׁה הֵם בְּאִים.
102 מביאה הגמרא ראייה כדברי רבה: תְּנִיָא נָמִי הָיָי – אף בביריתא
103 שנינו כן, אָמֵר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְתַנַּאי קָמָא, וְכִי אִשָּׁה לְמִי
104 שְׁיֹלְדָתָה – וכי רק לבעלה הוכיח בדמי הולדות היא מִשְׁפַּחָתָה – ראוי
105 לשלם לתנא נזקי שבח הולדות, וְאִין לְאִשָּׁה עֲצָמָה בְּשָׁבַח וְלֹדוֹת
106 בְּלוּם. אֲלֵא כִךְ הוּא הָדִין, שְׁמִין אֶת נֹזֵק גּוּף הָאִשָּׁה מִחַמַּת הַמַּכָּה
107 שְׂדֵמִיהָ פְּחוּתִים מִשְׁעָה שְׁחִיתָה רִיקְנִית בְּרִיאָה, בְּפָנֵי עֲצָמָי, וְשִׁמִּין
108 אֶת דְּמֵי הַצֶּעֶר שֶׁנִּצְטַעְרָה הָאִשָּׁה מִחַמַּת הַמַּכָּה בְּפָנֵי עֲצָמָי, וּמִשְׁלֵם
109 דְּמֵי נֹזֵק וְצַעַר אִלּוּ לְאִשָּׁה, וְשְׁמִין אֶת דְּמֵי הַתְּלֻדוֹת בְּפָנֵי עֲצָמָי,

1 אִם בֶּן לְדַבְרֵיךְ שְׁמִין כְּמָה נִשְׁתַּנִּית הָאִשָּׁה בְּדַמְיָה מִשְׁלִידָה,
2 נִמְצָא שֶׁלֹּא יִשְׁלֵם הַמּוּזִיק כְּלוּם, שְׁהָרֵי מִשְׁתַּאֲשֵׁה יוֹלְדָתָה הִיא
3 מִשְׁפַּחָתָה יוֹתֵר מִמָּה שְׁהִיָּתָה שׁוּה קוֹדָם הַלִּידָה, שְׁמַתְחִילָה דְּמִיהָ
4 פְּחוּתִים מִשׁוּם שְׁמֻסְכַּנְתָּהּ הִיא לְמוֹת בְּצַעַר לִידָה. וְבוֹבַרְכָה אִין
5 שְׁמִין כְּמָה מִשְׁתַּנָּה שׁוּיָה בִּין קוֹדָם שִׁילְדָה לְבִין אַחֵר שִׁילְדָה, אֲלֵא
6 שְׁמִין אֶת הַתְּלֻדוֹת עֲצָמָי כְּמָה הֵן יָפָי, לִימְכַר, דְּהֵינּוּ כְּמָה הִיא אִדָּם
7 רוֹצֵה לִשְׁלֵם לְקַנּוֹת אֶת הַעוֹבֵר שְׁבַמְעֵיהָ.
8 וּמוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה, בִּין לְתַנַּאי קָמָא וּבִין לְרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, נִתְּנִין
9 הַמַּכָּה אֶת דְּמֵי הוֹלְדוֹת לְבַעַל הָאִשָּׁה הַמוּכָה, שֶׁהַתּוֹרָה זִיכְתָהּ
10 אוֹתָם לוֹ, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת כ"א כ"ב) 'עֲנוּשׁ יַעֲנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עֲלָיו
11 בְּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים'. וְאִם אִשָּׁה זֹו אִין לָהּ בְּעַל – מֵת בְּעַלָּה,
12 נִתְּנִין הַמַּכָּה אֶת הַדְּמִים לְיוֹרְשָׁיו שֶׁל הַבַּעַל. וְאִם אִשָּׁה זֹו הִתְּחַה
13 שְׁפַחָה וְנִשְׁתַּתְּרָהּ, כְּלוּמֵר שְׁפַחָה מְשׁוּחַרְרַת הַנְּשׂוּאָה לְעַבֵּד
14 מְשׁוּחַרְרַת וְנִתְּעַבְרָה מִמֶּנּוּ, אוֹ שְׁהִיָּתָה נִיזְרָת הַנְּשׂוּאָה לַגֵּר וְנִתְּעַבְרָה
15 דִּמְנָה, וְכִשְׁהוֹכַחָה יִצְאוּ וְלֹדוֹתֶיהָ וּמִתּוֹ, וּמֵת הַבַּעַל בְּלֹא בְּנִים,
16 פְּטוּר הַמַּכָּה מִלְּשַׁלֵּם דְּמֵי הוֹלְדוֹת, שְׁהָרֵי דְּמֵי הוֹלְדוֹת שְׁיִיכִים רַק
17 לְבַעַל וְלֹא לְאִשָּׁה, וְעַבֵּד מְשׁוּחַרְרַת וְגַר כִּיּוֹן שְׁאִין לְהֵם יוֹרְשִׁים
18 הַמּוּזִיק בְּנִכְסֵיהֶם זְכָה, וְהַמּוּזִיק קוֹדָם לְכָל אִדָּם לִזְכוֹת כְּמָה שְׁבִידוֹ.

גמרא

19 שנינו במשנה: שור שהיה מתכוין לחבירו, והכה את האשה ויצאו
20 ילדיה, פטור מדמי ולדות. מדייקת הגמרא: מִטְּעָמָא דְּתַבְּרִין לְהַבְרִיזוּ
21 – דווקא כשנתכוין השור ליגח את חבירו והכה את האשה, פטור
22 מדמי הולדות, הֵא אִם מְתַבְּרִין הַשּׁוֹר לְהַכּוֹת אֶת הָאִשָּׁה, מְשַׁלֵּם
23 בְּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי הוֹלְדוֹת. מַקְשָׁה הַגְּמָרָה: לִיָּא תִּיהִי תִּיּוֹבְתָא דְּרַב
24 אָדָא בְּרַ אֲהָבָה – יש להקשות מכך על רב אדא בר אבהו, דְּאָמֵר
25 רַב אָדָא בְּרַ אֲהָבָה לְעִיל (מב.), שְׁנוֹרִים שְׁנִתְּבַרְנוּ לְהַכּוֹת אִשָּׁה,
26 וַיִּצְאוּ יִלְדֶיהָ, פְּטוּרִים בְּעַלֵי הַשּׁוֹרִים מְדַמֵי הוֹלְדוֹת. מִתְּרַצַּת
27 הַגְּמָרָה: אָמֵר לָךְ רַב אָדָא בְּרַ אֲהָבָה, אִין לְדִיִּיק מִמִּשְׁנֵינוּ שְׁאִם
28 נִתְּכוּין הַשּׁוֹר לְהַכּוֹת אֶת הָאִשָּׁה חַיִּיב בְּדַמֵי וְלֹדוֹת, אֲלֵא הוּא הָדִין
29 דְּאִפִּילוּ אִם נִתְּבַרְנוּ לְאִשָּׁה, נָמִי פְּטוּרִים מְדַמֵי וְלֹדוֹת, וְהָאֵ דְּקִתְּנִי
30 בְּמִשְׁנֵינוּ שׁוֹר שְׁהָיָה מְתַבְּרִין לְהַבְרִיזוּ וְלֹא לְאִשָּׁה, מִשׁוּם דְּאִיִּירֵי
31 דְּקָא בְּעִי לְמִיתָנָא – אגב שרצה התנא לשנות בסופא דין אָדָם שְׁהָיָה
32 מְתַבְּרִין לְהַבְרִיזוּ וְהַכָּה אֶת הָאִשָּׁה וַיִּצְאוּ יִלְדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלֹדוֹת,
33 מִשׁוּם דְּהָיָי כְּתִיב קָרָא – שְׁבֹאוֹן זֶה הָדִין אֲמֹר בְּתוֹרָה, לְכִךְ קִתְּנִי
34 רִישָׁא נָמִי – שְׁנָה הַתַּנַּאי גַּם בְּרִישָׁא שׁוֹר שְׁהָיָה מְתַבְּרִין לְהַבְרִיזוּ וְהַכָּה
35 אֶת הָאִשָּׁה פְּטוּר מְדַמֵי וְלֹדוֹת, וְלַעוֹלָם אִף כְּשִׁמְתְּכוּין הַשּׁוֹר
36 לְהַכּוֹת אֶת הָאִשָּׁה, הָרִי הוּא פְּטוּר מְדַמֵי וְלֹדוֹת:
37 הַגְּמָרָה מְבִיאָה דִּין שׁוֹר שְׁהוּיָק וְלֹדוֹת שְׁפַחָה: אָמֵר רַב פְּפָא, אִף
38 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵינוּ שְׁשׁוֹר שְׁהַכָּה אֶת הָאִשָּׁה אִינוּ מְשַׁלֵּם דְּמֵי
39 וְלֹדוֹת, מְכַל מְקוּם שׁוֹר שְׁנִנְנָה אֶת הַשְּׁפַחָה הַמְּעוּבֶרֶת וַיִּצְאוּ יִלְדֶיהָ,
40 בְּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם לְאִדוּנִיהָ דְּמֵי וְלֹדוֹת. מָאי מְטַעְמָא אִין לְפּוֹטְרוֹ
41 מְדַמֵי וְלֹדוֹת הַשְּׁפַחָה כִּשְׁם שְׁנַפְטֵר מְדַמֵי וְלֹדוֹת אִשָּׁה, מִשׁוּם
42 שְׁשׁוֹר הַמּוּזִיק שְׁפַחָה הָרִי זֶה כְּמִתְּרָתָא מְעַבְרָתָא בְּעִלְמָא הוּא דְּאִיִּיק
43 – כְּמוֹ שְׁנַגַּח הַשּׁוֹר חֲמוּרָה מְעוּבֶרֶת, שְׁכֵן מִצִּינוּ דְּאָמֵר קָרָא
44 (בראשית כב ה) כְּשֶׁהַחֵלֶק אִבְרָהָם אֲבִינוּ לְעַקוּד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל
45 גְּבִי הַמּוֹבָה, אֲמַר לִישְׁמַעְאֵל בְּנוֹ וְלֵאלִיעֶזֶר עַבְדוֹ 'שְׁבוּ פִּה עַם
46 הַתְּמוֹר', וְדַרְשׁוּ שְׁכוּנַת הַכְּתוּב 'עַם הַתְּמוֹר' הִיא. שְׁאִלְעִיזוֹר שְׁהָיָה
47 עַבֵּד כְּנַעֲנִי הוּא מְעַם הַדְּוִמָה לְתְּמוֹר, דְּהֵינּוּ שְׁאִין עַבֵּד מִתִּיחַס אַחֵר
48 אֲבִיו כְּשֶׁם שְׁחֲמוֹר אִין לוֹ יִחַס, וְלְכִךְ גַּם לְעַנֵּן חִיזֵק הוֹלְדוֹת יִשׁ
49 לְדַמּוֹת אֶת הַשְּׁפַחָה הַמְּעוּבֶרֶת לְחֲמוּרָה מְעוּבֶרֶת, שֶׁהַשּׁוֹר הַמּוּזִיק
50 אֶת וְלֹדוֹתֶיהָ חַיִּיב לְשַׁלֵּם לְבַעַלָּהּ אֶת דְּמֵיהֶן, וְלֹא מִיַּעֲטָה תּוֹרָה
51 שׁוֹר מִתְּשִׁלוּמֵי דְּמֵי הוֹלְדוֹת אֲלֵא בּוֹלְדוֹת שְׁמִתִּיחַסִים אַחֵר הָאֵב,
52 דְּהֵינּוּ וְלֹדוֹת יִשְׂרָאֵלִית אוֹ שְׁפַחָה מְשׁוּחַרְרַת:
53 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: בְּיָצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלֹדוֹת, שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כְּמָה הִיא

כבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קצו

תוספות

רש"י

1 חמרתא מעברתא כו. וא"ת הא גבי נהן בן שלמה פרקין לפל לחובו עבר ואמה פטור
2 ולא אמרין דמי כחמרתא מעברתא ולא נמטישה משור ולא אדם וי"ל דהקא
3 לא מיטע הכתוב שור בדמי ולדות אלא במקום שהולדות של בעל פדכתי בעל האשה
4 אכל כאן הולדות לארן דכתיב האשה וילדיה תהיה לארנהיה

5 אמו ולדות צריי ניהו. בירושם לא פליג רב
6 חסדא ומוזד הוא דכזו דהא בכחובות
7 בפרק נערה (דף מג) אצטרין קרא למעטי שאין
8 אדם מוריש וכות בתו לבנו והקא ליפא מיטע
9 ועוד מדפרין לרבה מבריייתא דהכה את האשה
10 ומוקי לה שחבל בתי הגר אכל לרב חסדא
11 משמע דניחא לאחר מיתת הגר דווקא גר אכל
12 כשאינו גר משלם דמי ולדות לירושם.
13 וכו' ערף נמתינתין. וא"ת ומאי ס"ד דמקשו וכי
14 לא דע דלא ערף ושל לומר משום דבהך
15 ברייתא קמי גנו וצער וכי היכי דזק וצער איירי
16 בכל ענין כמו כן זכה בדמי ולדות איירי בכל ענין.
ותני

פפא שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות מאי טעמא חמרתא מעברתא בעלמא
הוא דאויק דאמר קרא שכו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור: ביצד משלם דמי
ולדות: דמי ולדות שכו ולדות מיבעי ליה הכי נמי קאמר ביצד משלם דמי ולדות ושכח
ולדות שמי את האשה כפמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה: אמר רשב"ג
א"כ משתאשה וילדת משפחת: מאי קאמר אמר רבה ה"ק וכי אשה משפחת קודם שתלד
יותר מלאחר שתלד והלא אשה משפחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמי את
הולדות ונותנין לבעל תניא נמי הכי וכי אשה משפחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד
והלא אשה משפחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמי את הולדות ונותנין לבעל
רבא אמר הכי קתני וכי אשה למו שילדת משפחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא
למו שילדת משפחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמי וכן רשב"ג וכי אשה
עצמו ושמי את הולדות ונותנין לבעל ושכח ולדות חולקין קשיא דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק
כאן במכפרת פאן בשאינה מכפרת ורפגן דאמרי שכו ולדות נמי לבעל מאי טעמא פדתגן
ממשמע שנאמר ויצאו ילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שכו הריון
לבעל ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתניא ר"א בן עקב אומר לעולם אינו
חייב עד שיכנה כנגד בית התריון אמר רב פפא לא תימא כנגד בית הריון כמש אלא כל
היכא דסליק ביה שיחמא ולול לאפוקי יד ורגל דלא: היתה שפחה ונשתחררה או גיורת
פטור: אמר רבה לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר
זכה בהו גר וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר אכל חבל בה לאחר מיתת הגר וכן איהו
בגויהו ומיחייב לשלמי לה לדידה א"ר חסדא מרי דיכי אטו ולדות צריי ניהו ווכיא בהו
אלא איתיה לבעל זכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא מיתביה הבה את האשה ויצאו ילדיה
נותן גזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל אין הבעל נותן לירושיה אין האשה נותן לירושיה
היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שחבל בה
בחייה הגר ומת הגר הקא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר
ותני

1 א"כ משתאשה וילדת כו. מפרש בגמרא: ונותן לבעל. שהתורה זכתה לו דכתיב בעל
2 האשה (שמות כא). היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה
3 לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין
4 זכה וזה קודם לזכות במה שקודו והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא
5 נקט היתה משוחררת משום דע"כ בשאין לה
6 גנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה
7 ונשתחררה דמשמע עתה מקורב דעדיין לא היו
8 לקם גנים והוא הדין נמי לישראלית הנשואה
9 לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל
10 והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם שפחה
11 משוחררת נשואה למשוחרר וסתם גיורת לגר.
12 נמו' רב אדא בר אבהו. בשור שנגח ארבעה
13 חמשה (לעיל דף מב). דהכי כתיב קרא. כי יצו
14 אנשים אלמא מכתבין לחיבור משתע: דמי
15 ולדות שכו ולדות הוא. דקתני שמי את האשה
16 כו' ויש בכלל שומא זו דמי ולדות ובמה
17 משתאשה נתיא משפחת ובעלת אברים מפני
18 העובר ודמיה קרי: ה"ג קאמר ביצד משלם דמי
19 ולדות ושכו ולדות. שהן משביחין את האשה
20 שמי את האשה. כמה האשה יפה בשביל ולדות
21 הללו עד שלא ילדה ובמה היא יפה עכשיו
22 כשתורקה ונפחהו ודמיה ונותן לבעל ונוקה של
23 אשה אינו בכלל שומא זו דאין כאן אלא פחת
24 ריקון העובר אכל כהש גופה מקמת הפכה
25 ונפחתו דמיה משתנה ראייה ליפכר בשותקה
26 בריאה ריקנית הוא גזק ואינו של בעל אלא
27 כשאר חבלה הוא והדיו קצוב בכחובות (דף סה)
28 בזמן שבתה לה שני חלקים ולו אחד ובזמן
29 שבגלו לו ב' חלקים כו: פאי קאמר. דמשמע
30 דהכי קאמר ליה דא"כ לדידך אית לך
31 דמשתאשה וילדת משפחת ות"ק הא קאמר
32 דמפתחא: והלא אשה משפחת. בדמים לאחר
33 שתלד המתחילה דמיה פחותין לימכר
34 שפסוקת היא למות בצער לידה ודמי משמע
35 מתניתין א"כ דכך שמין פדקאמרת אשתכח
36 דלא יהיב ליה מיד דמשתאשה וילדת משפחת
37 וכי למי השתאשה וילדת. למי שזכתה תורה דמי
38 ולדות יחביון נמי שכו דמי נפחא שדמי גופה
39 מתעלזין הא ודאי שכו דמי נפחא מקמת גופה
40 נמי אתי וזקו הוא: חולקין. שדמי הפח מקמת
41 שניהו באין: אלא שמיין גזק בפני עצמו. היינו
42 כהש הגוף מקמת מכה ודמיה פחותים משותקה
43 ריקנית בריאה ואין כאן שומת פחת ריקון: וצער
44 בפני עצמו. ונקא דהקא בחבלה דעלמא הקצוב
45 במסכת פתובות כדפרישית לעיל: ושמיין ולדות
46 ונותן כל דמיתין לבעל: ושכו ולדות. דהיינו פחת
47 דמי נפח גופה מקמת ריקון חולקין: קשיא
48 דר"ש כו. דהקא קתני ושכו ולדות חולקין
49 אלמא אשה משפחת לימכר בשדיה הרה יותר
50 מריקנית ולעיל קתני אשה משפחת משתלד
51 יותר מקודם לכן: במכפרת. דמיה פחותין קודם
52 לידה מלאחר לידה דמסוקנת היא: שיקמא. דמיתת והיינו כנגד כל החלל כולו: וכיא בהו איחי. דהא ולדות נכסי בעליהן וכשמת הגר ועדיין היא מעוברת היא החוקה בהן והיא
53 קודם לכל אדם היקר כי חבל בה ברה הכי משלם לה לדידה: מרי דיכי. בעל שמועה זו הלכה מתרגמין דיכי (בראשית לו) צריי ניהו. קשר מעות וכספים הן שמוכה בהן מן התפקה
54 איתיה לבעל. או לירושיו וכי להו רחמנא: ליתיה לבעל כו'. דחובא אימת אתי לה בשעת חבלה ודרי אין לה תובעין: אין האשה נותן לירושיה. הא אוקימנא בגרושה ליפכר אין הבעל
55 יורשה בפרק שור שנגח ד' וד' (דף מג). וזה. החובל במה שקודו ואפי' לאחר מיתת הגר חבל בה זכה בה

קצחבא קמא. פרק חמישי - שור שנגח את הפרה - דף מט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

1 זכתה. ואין מגיה הברייתא אלא כלומר זכה מי שיש לו זכות:
2 **משבנו** של ישראל ביד בר כו מוציאן אותו מקדו. ואפילו משבנו שלא בשעת הלאתו
3 ואפילו למיד בעל חוב קנה משבנו דע"כ אין לו אלא שעבוד עליו כיון שהיה
4 יכול לפדותו הישראל ויטלסו בדמיה:

והלכתא

5 דליתיה בחצר. פ"ה דאמטבון קאי
6 דאם איתיה בחצר קני אע"פ שאין
7 עומד בצד שדהו וצריך לומר דאיירי בחצר
8 המשמרת דאי בחצר שאין משמרת לא קנה
9 אלא אם כן עומד בצד שדהו כדאיתא ב"ק דב"מ
10 (דף יא. וס) ולמאי דס"ד דאיירי כשהמשבון
11 בחצר ובעל החצר אין כאן זה אינו כפי הפסקא
12 של ב"מ ולר"י נראה דמעיקרא נמי הכי ס"ל
13 דאיירי בחצר שאין משמרת ולא קנה אלא אם
14 כן עומד בצד שדהו וכן משמע נמי מ"א ז'
15 והחוקק בה אם כן לא היתה משמרת אצל זה
16 הוא דקאמר והלכתא דליתיה בחצר אבעל חצר
17 קאי כלומר שנוצא דשנין שנינא הוא:

החופר

18 בור ברה"י ופתחו לרה"י. כללא
19 דמילתא בכל הך שמעתתא בור
20 בתר פתחו אולין דתנשב הבור כאליו הוא במקום
21 שהפתח שם:

ברה"ר

22 ופתחו לרה"י. פירש בקונט' והפקיר
23 רשותו וזהו אם מתחילה סמכיה
24 לרה"י ולא הוצרך לפרש בהפקיר רשותו אלא
25 משום דמשמע ליה לישנא דפתחו לרה"י באמצע
26 רה"י כדומכח בנמרא דקתני ברה"ר ופתחו לרה"י
27 פטור דמוקי שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו
28 ומעיקרא ס"ד כשהפקיר רשותו ולא בורו דהיינו
29 משום דמשמע ליה ופתחו לרה"י באמצע רה"י:

ברה"י

30 ופתחו לרה"י אחר. פ"ה שהפקיר רשותו
31 אותה שפי' הבור תחובה אין נראה
32 שר"ל שפתחו לרה"י של אדם אחר וקא אותו אדם
33 והפקיר רשותו שלא היה לו לומר אותה בלשון
34 נקבה אלא משמע שרובא לפרש הכל ברשות

35 עצמו ולשון אחר אינו מושב לפירוש זה ואין
36 להקשות אמאי אצטרף למתני ברה"י ופתחו
37 לרה"י אחר ה"ל למימר החופר בור ברה"י ותו לא
38 דאגב אחרניי נקט גטי ופירש לנו שהבור והפתח
39 הכל עושה ברשותו ור"י מפרש ברה"י ופתחו
40 לרה"י אחר דהיינו שהחפר בור ברשות עצמו ופתחו
41 לרשות חבירו ואצטרף דלא תיקא פתחו לרה"י
42 הוא דתיבי דשכיחי רבים ומנוקי אכל ברה"י
43 דליקא למיחש אלא לנזק יחיד פטור וכד"ג
44 תניא בהמניה (לעיל לב) גבי המבקע ולפי פי ר"י
45 קשה למה הוא חייב בנזק בעל חצר אם נפל
46 שורו לבור כיון שהחופר משלם נזק החצר על
47 בעל חצר למלויה:

ת"ר

48 החופר בור ברה"י ופתחו לרה"י. וי"ס
49 שכתבו בן ברה"ר ופתחו לרה"י הכי
50 מתניא בתוספתא (פ"ו) וק"י דה"ל למימר החופר
51 בור ברה"י אבל אין להקפיד משום דקאי אחר
52 דמתניתין דאיירי שהפתח ברשות אחרת
53 אצטרף לאשמעוניה דאיירי באותו ענין שהבור
54 והפתח במקום אחד ברשות הרבים:

על

55 הקריה לא כ"ש. במכילתין אמרין מכאן
56 שאין עונשין מן הדין אלא בשיטתו של סו"כ פ"ו בדרפרישת בריש הפסכת (דף ב.א.)
57 [ועיין תוס' לעיל ד"ה ועדין]

1 **וְתַנִּי וְזָכְתָּה לְיֹאמֵר כְּתֻבָּא פִתְּ יִשְׂרָאֵל שְׁנִשְׁמַת לְגַר**
2 **וְנִתְעַבְרָה מִמֶּנּוּ וְחָבַל בַּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר נֹתֵן דְּמֵי וְלֹדוֹת**
3 **לְגַר לְאַחַר מִיתַת הַגֵּר תֵּנִי חֲדָא חֵיב וְתַנִּי חֲדָא פְטוֹר**
4 **מֵאִי לֹא תִנְצֵא נִינְהוּ לְרִבְּה וְדַאי תִּנְצֵא הִיא אֱלָא לְרִב**
5 **חֲסָדָא מִי לְיֹאמֵר תִּנְצֵא הִיא ל'וֹק הָא רִבְּנָן הָא רִשְׁבִּינָא**
6 **אִי רִשְׁבִּינָא מֵאִי אִיִּיא לְאַחַר מִיתָה אִפְּי מַחֲיִים נְמוּ**
7 **אִית לָהּ פְּלִגְנָא מַחֲיִים אִית לָהּ פְּלִגְנָא לְאַחַר מִיתָה**
8 **בְּחַיָּיה וְאִיפְעִית אִימָא הָא וְהָא רִשְׁבִּינָא כְּאֵן בְּשִׁבְחָה**
9 **וְלֹדוֹת כְּאֵן בְּדַמֵּי וְלֹדוֹת אִמְרוּ מִשְׁבַּח וְלֹדוֹת לִישְׁמַע**
10 **דְּמֵי וְלֹדוֹת וּמְדַרְשְׁבִּינָא לִישְׁמַע לְרִבְּנָן אִמְרוּ לֹא שִׁבְחָה**
11 **וְלֹדוֹת דְּשִׁיבָא יְדָה בְּגִינְהוּ וְזָכִיא בְּהוּ בְּכֹחֵהוּ דְּמֵי**
12 **וְלֹדוֹת דְּלֹא שִׁיבָא יְדָה בְּגִינְהוּ לֹא וְזָכִיא בְּהוּ כְּלָל:**
13 **בְּעֵי מִזְיָה רַב וְיָבָא סָבָא מוֹרִינָא דְּמַחֲזִיק בְּשִׁמְרוֹתָיו**
14 **שֶׁל גֵּר מִהוּ מֵאֵן דְּמַחֲזִיק בְּשִׁמְרָא אֲדַעְתִּיהּ דְּאַרְעָא**
15 **הוּא דְּמַחֲזִיק וּבְאַרְעָא הָא לֹא אַחֲזִיק וְשִׁמְרָא נְמוּ**
16 **לֹא קִנְה דְּלֹא דַעְתִּיהּ אֲשִׁמְרָא אוֹ דְּלִמָּא דַעְתִּיהּ**
17 **נְמוּ אֲשִׁמְרָא א"ל עֵינִי מוֹרִי וְכִי לְצוֹר ע"פ צְלוֹתוֹ**
18 **הוּא צְרוּף א"ל לְצוֹר וְלְצוֹר אִמְרָה רַבְּה מִשְׁבֹּנוּ שֶׁל**
19 **יִשְׂרָאֵל בְּיַד גֵּר וּמַת הַגֵּר וּבֵא יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהַחֲזִיק**
20 **בּוּ מוֹצִיאֵן אוֹתוֹ מְדוּר מ"ט בֵּינָן דְּמִית לִיה גֵּר**
21 **פִּקַּע לִיה שְׁעִבְדִּיהּ מִשְׁבֹּנוּ שֶׁל גֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל וּמַת**
22 **הַגֵּר וּבֵא יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהַחֲזִיק בּוּ זֶה קִנְה פְּגִיד**
23 **מְעוֹתָיו וְזֶה קִנְה אֵת הַשָּׂאֵר וְאִמָּאי תִּקְנֵי לִיה חֲצִירוֹ**
24 **דְּהָאִמֵּר רַבִּי יוֹסִי בַר חִינְיָא חֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֵה**
25 **לוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ אִמְרוּ הֵבָא כְּמֵאִי עֲסִקִינָן דְּלִיתִיהּ**
26 **כֹּל הֵיכָא דְּאִיתָא לְדִידִיהּ דְּאִי בְּעֵי מְקִנֵי [מְצִיא] קְנִי**
27 **קְנִיא לִיה [נְמִי] חֲצִירוֹ כֹּל הֵיכָא דְּלִיתִיהּ לְדִידִיהּ דְּאִי**
28 **בְּעֵי הוּא לְמִיקְנֵי לֹא מְצִי קְנִי חֲצִירוֹ נְמוּ לֹא קְנִיא**
29 **וְהַלְכְתָּא דְּלִיתִיהּ בְּחֲצִירוֹ דְּלֹא קִנְה: מַתְנִי' הַחֹפֵר**
30 **בּוֹר בְּרַה"י וּפְתָחוּ לְרַה"ר אוֹ בְּרַה"ר וּפְתָחוּ לְרַה"י**
31 **בְּרַה"י וּפְתָחוּ לְרַה"ר אַחַר חֵיב: גְּמ' ת"ר הַחֹפֵר**
32 **בּוֹר בְּרַה"י וּפְתָחוּ לְרַה"ר (בְּרַה"ר וּפְתָחוּ לְרַה"י)**
33 **חֵיב וְהוּוּ בּוֹר הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה דְּבַרִּי ר' יִשְׁמַעְאֵל**
34 **ר"ע אוֹמֵר הַפְּקוֹר רְשׁוֹתוֹ וְלֹא הַפְּקוֹר בּוֹרוֹ וְהוּוּ בּוֹר**
35 **הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה אִמְרָה רַבְּה בְּבוֹר בְּרַה"ר כ"ע לֹא פְּלִיגֵי**
36 **דְּמִיתִיב מ"ט אִמְרָה קְרָא פִי יִפְתַּח וְכִי יִכְרַה אִם עַל**
37 **פְּתִיחָה חֵיב עַל כְּרִייה לֹא כֹּל שְׁפֹן אֱלָא שְׁעַל עֲסָקִי**
38 **פְּתִיחָה וְעַל עֲסָקִי כְּרִייה בְּאָה לוֹ לֹא נַחֲלִקוּ אֱלָא**
39 **בְּבוֹר**

1 לְיָבָה וְדַאי. ע"כ מוקי למילתיה כתנאי דהוא אמר חייב והא דתני פטור לא מצי מוקי
2 ליה בותיה וע"כ הכי מתרץ אגא דאמר פתנא דמתחייב אלא לרב חסדא מי ליכא. מי
3 מביענא ליה לאוקמיה מילתא בפלוגתא כתנאי ולמימר אגא דאמר פתנא דפטור או מצי
4 לתרוצי האי דתנא חייב במילתא אחריתי דלא תקשי ליה: לא קשיא. כלומר אמר לך רב
5 חסדא תרתייהו תנאי פתויה קיימי דבדמי וְלֹדוֹת
6 פטור וְהָא דְּתַנִּיא חֵיב בשבט וְלֹדוֹת ואליבא
7 דר"ש דאמר אשה פלגא בהו והיא קימית: והא.
8 דתני פטור רבנן היא דאמרי כולהו דבעל וְהָרִי
9 הוא מת וְזָכָה זֶה מִן הַתִּפְקֵר אֲבָל רַבָּה לֹא מְצִי
10 לתרוצי מידי דתא איהו אמר אשה וְזָכָה בחלק
11 בעל מן התפקד והואיל והיא היתה מעוברת
12 ומחוקקת בתן בשעת מיתה ואמאי פטור משבט
13 וְלֹדוֹת וְדַמֵּי וְלֹדוֹת דִּידָה נִינְהוּ: מֵאִי אִיִּיא לְאַחַר
14 מִיתָה. הַגֵּר דְּתַנִּי חֵיב לִיתֵן לָהּ חֲלָקָה: מַתְנִי'.
15 דַּגּוּ: נְמִי. חֵיב לִיתֵן לָהּ חֲלָקָה: לְאַחַר מִיתָה.
16 הַגֵּר: בְּחַיָּיה. דְּזָכִיא בְּחֲלָק שִׁבַּח וְלֹדוֹת שֶׁל
17 חֲסָדָא: אִיִּיא לְרַב חֲסָדָא דְּמַשְׁבַּח
18 וְלֹדוֹת הַמְּגִיעַ חֲצִי בְּחַיֵּי הַגֵּר לַגֵּר וְאִמְרוּ ר"ש
19 דְּכַשְׁמַת וְהִיא מְעוֹבְרָת וְזָכָה הִיא בְּחֲלָקוֹ נִשְׁמַע
20 דְּזָכָה נְמוּ בְּדַמֵּי וְלֹדוֹת דְּבַעֲלָה דְּמֵאִי שָׂא דְּמֵי
21 וְלֹדוֹת מִשְׁבַּח וְלֹדוֹת: וּפְדִי' ש'. דְּאִשְׁמַעִין
22 דְּזָכָה בְּחֲלָקוֹ נִשְׁמַע נְמוּ לְרַבְּנָן דְּזָכָה בְּכוֹל
23 דְּרַבְּנָן לֹא פְּלִיגֵי אֱלָא בְּמַחֲיִים אֲבָל בּוֹכִיָּה
24 דְּמִיתָה לֹא פְּלִיגֵי רַבְּנָן וְר"ש: אִמְרוּ. לֹא דְּמוּ דְּמֵי
25 וְלֹדוֹת לְשִׁבְחָה וְלֹדוֹת: שִׁבְחָה וְלֹדוֹת. לְר"ש דְּשִׁיבָא
26 בְּבוֹר מַחֲיִים בְּפִלְגָא כִּי מִית וְזָכִיא בְּכֹחֵהוּ
27 בְּשִׁמְרוֹת שֶׁל גֵּר. שִׁיעֵבַד לוֹ יִשְׂרָאֵל אַחַר
28 כְּרִקְעוֹתָיו: אִמְרוּ. אִיִּיא לְקִנְוֹת אֵת הַגֵּר: וְשִׁמְרָא נְמוּ
29 לֹא קְנִי. וְאִי אִתָּא יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהַחֲזִיק בָּהּ לְצוֹר
30 עַל פִּי צְלוֹתוֹתָ קְנִי: עֵינִי מוֹרִי. עֵינִי אֲדוֹנֵי: וְכִי
31 לְצוֹר עַל פִּי צְלוֹתוֹתָ. דְּלִינְוִי דַעְתִּיהּ אֲשִׁמְרָא
32 מְעִיקָא (וְלֹא דַעְתִּיהּ אֲרַעָא) פִּקַּע לִיה
33 כְּרִקְעוֹתָיו: וְקָם לִיה בְּרִשׁוֹתֵי דְּמִרְיָה: דְּלִיתִיהּ.
34 שֶׁאֵין הַמְּחַלֵּל בְּעֵיר: וְהַלְכְתָּא. הָא דְּאִמְרוּנָן זֶה
35 קָנָה אֵת הַשָּׂאֵר: בְּחַיָּיה. לְמַשְׁבֹּנוּ בְּחֲצִירוֹ שֶׁל
36 מְלֻכָּה בְּשַׁעַת מִיתַת הַגֵּר אֲבָל אִיתִיהּ לְמַשְׁבֹּנוּ
37 בְּחֲצִירוֹ קָנִי לִיה חֲצִירוֹ: מַתְנִי' וּפְתָחוּ לְרַה"י.
38 וְכ"ש אִם חֲפַר בְּרַה"ר וּפְתָחוּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים וְלֹא
39 תִּיקָא דְּנָקָא חוֹפֵר בְּרִשׁוֹתֵיהּ דְּהוּוּ לִיה בּוֹר דְּאִית
40 לִיה בְּעֵלִים אֲבָל חֲפַר בְּרַה"ר פְּטוֹר דְּתָא תֵּנִי
41 סִיקָא חוֹפֵר בּוֹר בְּרַה"ר וְנָפַל לְתוֹכוֹ כּו': בְּרַה"ר
42 וּפְתָחוּ לְרַה"י. דְּהוּוּ לִיה בּוֹר בְּרַה"י וְהַפְּקִיר
43 רְשׁוֹתוֹ דְּלֹא מְצִי לְמִימַר מֵאִי בְּעִית בְּרִשׁוֹתֵיהּ וְנָפַל
44 בְּרִיךְ פִּי לְתוֹכוֹ: מַתְנִי'. דְּדָקְסַר חִיבָא דְּבוֹר בִּין
45 בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים בִּין בְּרִשׁוֹת הַיְחָד הִיא וְנָבְלַב
46 שִׁפְקִיר רְשׁוֹת: בְּרִשׁוֹת הַיְחָד וּפְתָחוּ לְרִשׁוֹת
47 הַיְחָד. אִם עַל גַּב דְּאֵין כָּאן צַד רְשׁוֹת הַרְבִּים:
48 מַתְנִי'. וְנָבְלַב אִם הַפְּקִיר רְשׁוֹתוֹ אִתָּהּ שְׁפִי הַבוֹר
49 לְתוֹכָהּ: גְּמ' וּפְתָחוּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים. כִּיּוֹן
50 שְׁתַּקְלָה בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְהוּוּ לִיה כְּמִי שְׁתַּפְּרוּ
51 בְּרַה"ר: וְהוּוּ בּוֹר כּו'. לְקַמְיָה מְפַרֵּשׁ מֵאִי זֶה:
52 קָתַם לֹא וְנִסְתִּין: כ"ע לֹא פְּלִיגֵי דְּמִיתִיב. וְר"ע
53 מוֹדֵה לִיה לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּבוֹר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים
54 דְּהוּוּ אִמּוֹר בְּתוֹרָה אֲבָל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל לֹא מוֹדֵה
55 לִיה לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּבוֹר בְּרִשׁוֹתוֹ דְּדָקְסַר כִּי
56 אֲפַקְרָא לָךְ רְשׁוֹתֵי לֹא לְאִחִיבֵי אֲנָא בְּהוֹזָק אֲפַקְרִיתִיהּ: אִם עַל פִּתְחָה. שְׁחָפְרוּ אַחַר
57 וּבְסוּדָה וּבֵא אַחַר וְגִילְיָה: בְּאֵה לוֹ. שֶׁאֵין לוֹ חֲלָק בּוֹ אֱלָא שְׁכַרְדּוּ אוֹ שְׁפָתוֹ דְּהִינּוּ בְּרִשׁוֹת
58 הַרְבִּים שֶׁאֵין חֲקַרְקַע שֶׁלּוֹ:

בעל

בור

56 הברייתא ששינו בה שהמוזיק פטור, היינו בְּרִמְיָ וְלִדְוֹת, שלא זיכתה
 57 תורה את דמי הולדות אלא לבעל, וכיון שמת ואין לו יורשים, אף
 58 אם חבל בה לאחר מיתת הבעל זכה המוזיק ונפטר מדמי הולדות.
 59 שואלת הגמרא: אִמְרֵי, מדוע סבר רב חסדא שאין האשה זוכה
 60 בדמי הולדות אחר מיתת בעלה, והלא מְדַבְּרֵי הברייתא לענין
 61 שְׂבַח וְלִדְוֹת, שבחבל בה לאחר מיתת הגר זוכה האשה בכל דמי
 62 שבת הולדות, על אף שהיה חובל בה בחיי הגר לא היתה זוכה
 63 אלא במחצית מדמי שבת הולדות, לִישְׁמַע - נלמד מכך לענין זכות
 64 האשה בְּרִמְיָ וְלִדְוֹת, שאף שכשחבל בה בחיי הגר אין האשה זוכה
 65 בהן, אך אם חבל בה לאחר מיתתו תזכה בהן, כמו שזכתה
 66 במחצית מדמי שבת הולדות שהיה של בעלה. ואף שרק בדעת
 67 רבן שמעון בן גמליאל מצינו כן, שסובר שבחיי הגר זוכה האשה
 68 במחצית שבת ולדות ואחר מיתתו זכתה בכלה, מכל מקום מְדַבְּרֵי
 69 שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לִישְׁמַע - נלמד שאף לְרַבֵּן הַסּוֹבְרִים שכשחבל בה
 70 בחיי בעלה הגר, שבת הולדות הוא רק של בעל, אך כשחבל בה
 71 לאחר מיתת בעלה הגר יהיה הדין שזוכה האשה בדמי הולדות
 72 ובשבת הולדות, כשם שלשית רבן שמעון בן גמליאל זוכה
 73 האשה לאחר מיתת בעלה בכל מה שהיה שייך לבעל, שהרי לא
 74 נחלקו חכמים על רבן שמעון בן גמליאל בענין זכיית האשה במה
 75 שהיה ראוי הבעל לזכות, ומדוע סבר רב חסדא שאין האשה זוכה
 76 בדמי הולדות כשחבל בה לאחר מיתת הגר.
 77 מיישבת הגמרא: אִמְרֵי, לא - אין לדמות דין שבת ולדות לדין דמי
 78 ולדות, משום שרק בְּשִׁבַּח וְלִדְוֹת, כיון דְשִׁיבָא יְדָה גְנוּיָהוּ - שאף
 79 בחיי הגר יש לאשה זכות בהם, לכך כשחבל בה לאחר מיתת הגר
 80 זְכִינָא האשה בְּהוּ בְּכּוּלָּהּ - בכל דמי שבת הולדות, אבל גבי דְמֵי
 81 וְלִדְוֹת, כיון דְבַחֵי גַר לֹא שִׁיבָא יְדָה גְנוּיָהוּ - אין לאשה זכות כלל
 82 בהם ורק הבעל זוכה בהן, הלכך כשחבל בה לאחר מיתת הגר לֹא
 83 זְכִינָא האשה בְּהוּ - בולדות ובדמיהן כָּלָל, אלא הן הפקר ופטור
 84 המוזיק משלם דמי הולדות:
 85 אגב שנתבאר במשנתנו דין זכיית המוזיק בדמי הולדות של גר
 86 שמת, משום שהן הפקר, מביאה הגמרא דינים נוספים בזכיה
 87 מנכסים של גר שמת. בְּעֵי מֵינִיחָ - שאל רב יובב בְּמֵה מֵרַב נְחֻמָּה,
 88 ישראל הַמְּחֻזֵּק בְּשִׁמְרוֹתָיו שֶׁל גַּר - בשטר ששיעבד בו ישראל אחר
 89 את קרקעותיו לגר, ומת הגר, מהו דין זכיית המחזיק בנייר של
 90 שטרות הללו, האם מֵאֵן הַמְּחֻזֵּק בְּשִׁמְרָא - אדם המחזיק בשטר
 91 שיש בו זכות ממון, רק אֲדַעְתִּיהּ דְאֲרַעָא הוּא דְמְחֻזֵּק - על דעת
 92 לזכות בקרקע המשועבדת בשטר הוא מחזיק, וְכִינָא הָא לֹא
 93 חֻזְקִי - והרי אינו מחזיק בקרקע ולכך אין לו לזכות בקרקע,
 94 וְשִׁמְרָא נְמִי לֹא קָנָה - וגם את הנייר של השטר לא קנה משום דְלֵאוּ
 95 דְעִתִּיהּ אֲשִׁמְרָא - שאין דעתו לזכות בנייר, ואם בא ישראל אחר
 96 והחזיק בנייר קנאו. אוּ דְלָמָּא - שמה דְעִתִּיהּ נְמִי אֲשִׁמְרָא - נתכוין
 97 גם לזכות בגוף השטר, ולכך זכה בו בהחזקה. אִמְרֵי לִיה רב נחמן
 98 לרב ייבא סבא, עֵנִי מוֹרֵי - ענני אדוני, איך אפשר לצדד שנתכוין
 99 המחזיק לזכות בגוף השטר, וְכִי בְכַדִּי לְצוּר - לקשור את השטר על
 100 פִּי צְלוֹחִיתוֹ ולסתמו בו, הוּא צְרִיךְ אוֹתוֹ. והרי ודאי אין כוונתו
 101 להחזיק אלא כדי לזכות בקרקע על ידי השטר. אִמְרֵי לִיה - השיב
 102 רב ייבא סבא לרב נחמן, אכן נסתפקתי בענין זה אם יכול המחזיק
 103 לומר נתכוונתי לזכות בגוף הנייר לְצוּר וְלְצוּר - אף שאין לו שום
 104 צורך בזה אלא לצור על פי צלוחיתו.
 105 אִמְרֵי רַבָּה, מְשַׁבְּזוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיַד גַּר - לזה ישראל מעות מהגר
 106 והניח לו הישראל משכון על הלוואתו, וְזִמְתָּ הָגֵר ונעשו נכסיו
 107 הפקר, וְכֵּן יִשְׂרָאֵל אַחַר וְחֻזְקִי בּוּ - במשכון של הישראל, בית דין
 108 מוֹצִיאֵין אוֹתוֹ - את המשכון מִיָּדוֹ של המחזיק בו, ומחזירים אותו
 109 ללוה. מֵאֵי טַעְמָא אין מועיל תפיסתו במשכון, דְכִיּוֹן דְמִית לִיה גַּר,
 110 פְּקַע לִיה שְׁעָבְדִיהּ - נפקע השעבוד שהיה לגר על הישראל

1 וְזִמְתָּ - ויש לפרש כוונת הברייתא, שזכה מי ששייך אצלו זכיה,
 2 כשחבל בה לאחר מיתת הגר וְקָבָה האשה בדמי הולדות, כדברי
 3 רבה. וכשחבל בה בחיי הגר זכה החובל בדמיהן כיון שהוא מוחזק.
 4 שואלת הגמרא: לִמָּא כְּתָנָא - שמא רבה ורב חסדא נחלקו
 5 במחלוקת תנאים. ששינוי בברייתא, בְּתֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַשְׂאֵת לְגַר
 6 וְנִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ, וְחָבַל בָּה אדם אחר בְּחַיֵּי בעלה הָגֵר ומתו ולדותיה,
 7 נִתְּנָה הַמּוּזֵק את דְמֵי הוֹלְדוֹת לְגַר, שכן זכתה התורה את דמי
 8 הולדות לבעל. אך באופן שחבלו בה לאחר מיתת הגר ויצאו ילדיה
 9 ומתו, ואין לגר יורשים, תְּנֵי חָדָא - בברייתא אחת שנינו שְׂחִיב
 10 המוזיק לשלם לאשה את דמי הולדות, משום שכשמת הגר זכתה
 11 בולדותיה מן ההפקר, וְזִמְתָּ חָדָא - בברייתא השניה שנינו שהמוזיק
 12 פְּטוּר מלשלם את דמי הולדות, משום שכשמת הגר לא זכתה
 13 האשה בולדות אלא נעשו הפקר ולא נתחייב החובל כלום. מֵאֵי
 14 לֹא - האם לא מצינו אם כן שמחלוקת רבה ורב חסדא כְּתָנָא
 15 גִּינְהוּ - במחלוקת שתי הברייתות היא, אם החובל בה לאחר מיתת
 16 הגר משלם לאשה או פטור לגמרי, ואם כן מדוע לא פירש כל
 17 אחד מהאמוראים שהוא סובר כהתנא שאמר כן. משיבה הגמרא:
 18 אמנם לְשִׁית רַבָּה הסובר שבמיתת הגר זכתה האשה בולדות
 19 וחיוב לשלם לה, וְזִמְתָּ תְּנָא חָדָא - בהכרח יש לומר שנחלקו תנאים
 20 בדינו, שאינו יכול לבאר באופן אחר את דברי הברייתא ששינוי
 21 בה שהמוזיק פטור. אִלָּא לְפִי רַב חֲסָדָא הסובר שאחר מיתת הגר לא
 22 זכתה האשה בולדות ופטור החובל מדמיהם, מִי לִמָּא תְּנָא חָדָא -
 23 האם מוכרח הוא לומר שנחלקו שתי הברייתות בדינו, והוא סובר
 24 כהברייתא הפוסרת. מיישבת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא על רב חסדא
 25 מהברייתא המחייבת לשלם לאשה, משום שרב חסדא לא פטר
 26 אלא מדמי ולדות, ואף ברייתות אלו סוברות שהחובל בה לאחר
 27 מיתת הגר פטור מדמי הולדות. אלא נחלקו הברייתות לענין דמי
 28 שבת האשה מחמת הולדות, הֵא - הברייתא ששינוי בה שפטור
 29 המוזיק, נשנתה כשיטת רַבֵּן הַסּוֹבְרִים שרק לבעל זיכתה תורה את
 30 שבת הולדות, וכשמת הבעל פטור המוזיק. וְהָא - הברייתא ששינוי
 31 בה שחייב לאשה, נשנתה כשיטת רַבֵּן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הסובר
 32 שכשחבל בה בחיי הגר חולקין את דמי שבת הולדות בין הבעל
 33 והאשה, ולכך שנינו שכשמת הגר והאשה קיימת, אין נפטר
 34 החובל משלם לאשה את חלקה בדמי שבת הולדות, כמו בחבל
 35 בה בחיי הגר.
 36 שואלת הגמרא: אִי ברייתא זו שחייב לשלם לאשה בשיטת רַבֵּן
 37 שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל נאמרה, מֵאֵי אֲרִי - מדוע דין הברייתא נאמר
 38 דווקא בחובל בה לאחר מיתתה של הגר, והלא אֶפְיֻלוּ כשחבל בה
 39 מְחִיִּים - בחייו נְמִי אֵית לָהּ פְּלָגָא - זוכה האשה במחצית מדמי שבת
 40 הולדות. מיישבת הגמרא: אמנם כשחבל בה מְחִיִּים אֵית לָהּ פְּלָגָא -
 41 זוכה האשה במחצית מדמי שבת הולדות, שהרי גם לבעלה יש
 42 זכות בזה, אך הברייתא באה להשמיענו שכשחבל בה לאחר מיתת
 43 של הגר, זכתה האשה בְּכּוּלָּהּ - בכל דמי השבת, שכיון שמת
 44 הבעל זוכה האשה אף בחלק בעלה, ומשלם החובל את כל דמי
 45 השבת לאשה.
 46 מיישבת הגמרא את הברייתות לפי רב חסדא באופן אחר: וְאִי קָעִית
 47 אִמָּא, שלא נחלקו הברייתות בדינו של רב חסדא, וסוברות שתי
 48 הברייתות שאף כשחבל בה לאחר מיתת הגר לא זכתה האשה
 49 בדמי הולדות, ופטור החובל משלם אותם. ואין צריך לפרש
 50 שברייתא אחת נשנית כרבן שמעון בן גמליאל והאחרת כרבנן,
 51 אלא הָא וְהָא - שתי הברייתות נשנו כשיטת רַבֵּן שְׂמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 52 הסובר שזכאית האשה במחצית דמי שבת הולדות, ולכן כָּאֵן -
 53 הברייתא הסוברת שהחובל אחר מיתת הגר משלם לאשה,
 54 כוונתה שחייב בְּשִׁבַּח הוֹלְדוֹת את כולו לאשה, שכיון שמת הבעל
 55 ונכסיו הפקר, זוכה האשה אף בחלק בעלה בשבח זה. ואילו כָּאֵן -

56 הרבים, כגון אלו החופרים בורות בגבול רשותם הסמוכה לרשות
 57 הרבים לצורך הנחת אושין - יסודות לחומת ביתם, פטור. ודברי יוסף
 58 דברי יהודה מתייב בחופר לאושין, עד שיעשה מחיצה גבוהה עשירה
 59 טפחים לפני החפירות, או עד שיהחיק את החפירות לתוך רשותו
 60 ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה טפחים.
 61 ולכאורה דברי הירשאה והסיפא סותרים זה את זה, שברישיא
 62 משמע שבכל אופן שחפר ברשותו, אף שהפקיר רשותו שסביב
 63 הבור ומהלכים שם בחיבת פטור, ואילו בסיפא מבואר שהחופר
 64 ברשותו לאושין פטור, ומשמע דמקמא דפטור הוא רק משום
 65 דחפר לאושין שדרך העולם לחפור בורות אלו, ולא פשע
 66 בחפירתם. הא אם חפר ברשותו סמוך לרשות הרבים לאו לאושין
 67 אלא בור סתם, תיב. ומעתה, הא מני - ברייתא זו בשיטת מי
 68 שנויה, בשלמא לרבה שפירש שמחלוקת התנאים היא בבור
 69 ברשותו, אפשר לדחוק ולהעמיד, שהירשאה שנויה כשיטת רבי
 70 ישמעאל הפוסק בבור ברשותו, וסיפא שלא פטרה אלא בחופר
 71 לאושין, שנויה כשיטת רבי עקיבא, המחייב בבור ברשותו
 72 כשהפקיר רשותו מסביב, והשמיענו התנא שבחופר לאושין גם
 73 לשיטתו פטור, כיון שדרך לחפור כן. אלא לרבי יוסף שפירש
 74 שמחלוקת התנאים היא בבור ברשות הרבים, אבל בבור ברשותו
 75 מודים כולם שחייב, בשלמא סיפא שמשמע שהחופר ברשותו סתם
 76 חייב, דברי הכל היא. אלא רישא שפטרה בבור ברשותו בכל אופן
 77 מני - בשיטת מי שנויה, והרי לא כרבי ישמעאל היא, ולא כרבי
 78 עקיבא.
 79 מתרצת הגמרא: אמר לך רבי יוסף, בולא כדברי הכל היא שנויה,
 80 ולכן לא פטר התנא בסיפא בבור ברשותו אלא בחופר לאושין,
 81 אבל בחופר ברשותו סתם והפקיר רשותו מסביב חייב, וברישיא
 82 מדובר באופן שלא הפקיר לא רשותו סביב בורו ולא את בורו,
 83 ולכן פטור, שטוען לנופל, מה לך ברשותי.
 84 מוסיפה הגמרא: אמר רב אשי, השתא דאוקומתא - כעת שהעמדת
 85 הברייתא לפי רבי יוסף לרבי הכל, האם לך לפי רבה נמי לא תוקמה
 86 בתנאי ו-לא תעמידנה כשני תנאים, אלא מדרשישא רבי ישמעאל
 87 סיפא נמי רבי ישמעאל, ומה שמשמע בסיפא שמעמא שפטור
 88 החופר ברשותו, הוא רק משום דלאושין, הא לאו לאושין תיב,
 89 היינו כגון דארווח ארווחי - שהרחיב החפירות לרשות הרבים, וכיון
 90 שחלק מהבור הוא ברשות הרבים גם רבי ישמעאל מודה שחייב,
 91 ורק בחופר לאושין פטור כיון שדרך העולם לחפור כן.
 92 שוב מקשה הגמרא על רב יוסף: מיתבי, שנינו בברייתא, החופר
 93 בור ברשות היתיד ופתחו לרשות הרבים, תיב בנוקי הבור. אבל אם
 94 חפרו ופתחו ברשות היתיד הסמוכה לרשות הרבים, פטור. ומעתה,
 95 בשלמא לרבה בולא בשיטת רבי ישמעאל היא שנויה, ולכן פטרה
 96 בבור ברשותו, וחייבה בבור ברשות הרבים. אלא לרבי יוסף הסובר
 97 שבבור ברשותו כולם מחייבים, אם כן בשלמא רישא שנויה כרבי
 98 ישמעאל, המחייב גם בבור ברשות הרבים, אלא סיפא שפטרה
 99 בחופר בור ברשותו מני - כשיטת מי שנויה, והלא לא כרבי
 100 ישמעאל היא, ולא כרבי עקיבא. מתרצת הגמרא: אמר לך רב יוסף,
 101 יש להעמיד הסיפא בחופר לאושין, ודברי הכל היא, כמבואר
 102 בברייתא לעיל, שבאופן זה כיון שדרך העולם לחפור כן כולם
 103 מודים שפטור:
 104 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין החופר בורות לצורך הרבים.
 105 תנו רבנן, חפר ופתח בור ברשות הרבים, ומסר אותו לרבים,
 106 לצורך שתיית מי גשמים המתכנסים בו, פטור מנוקי הבור. אמנם
 107 אם חפר ופתח בור ברשות הרבים, ולא מסר אותו לרבים, תיב
 108 בנוקי הבור. וכן היה מנגזל של נהינא חופר בורות שיהיו ומעורות,
 109 שהיה חופר בורות בדרך לירושלים, ופתח אותם, שיתמלאו במי
 110 גשמים, ומסר אותם לרבים לצורך שתיית עולי רגלים. ובששמענו

1 כבוד ברשותו, והפקיר רשותו מסביב, רבי עקיבא סבר, בור ברשותו
 2 נמי תיב, דתיב (שם) 'בעל תבור ישלם', ומבואר דבבור דאית ליה
 3 פעלים קאמר רחמנא לחייבו בנוקיו. ורבי ישמעאל סבר שפטור,
 4 שיכול החופר לטעון לא הפקירי רשותי כדי להתחייב בנוקי
 5 הבור, ובעל הבור, אין הכוונה לבעלות ממונית על גוף הבור,
 6 אלא 'בעל התקלה', כלומר, גורם התקלה והזיקה, והיינו חופר
 7 הבור.
 8 שואלת הגמרא: אלא מאי זהו בור האמור בתורה' דהוסיף וקאמר
 9 רבי עקיבא, שמשמעו 'זהו ולא אחר, והלא לדברי רבה רבי
 10 עקיבא סובר שגם בור ברשות הרבים אמור בתורה לחיוב. משיבה
 11 הגמרא: אין כוונתו למעט 'זהו ולא אחר, אלא כוונתו לטעון לרבי
 12 ישמעאל, מדוע פטרת בבור ברשותו, והלא זהו בור שפתח בו
 13 הפתוח תהלה לתשלומין, כלומר, הוא הבור שנוכח בתורה בחיוב
 14 התשלומים, וכפי שדרשנו מ'בעל הבור ישלם'.
 15 דעה שניה בביאור מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל: ורב יוסף
 16 אמר, כבוד ברשות היתיד, והפקיר רשותו סביב בורו, בולא עלמא
 17 לא פליגי דמתיב, מאי שמעמא, 'בעל תבור ישלם' אמר רחמנא,
 18 ומבואר דבבור דאית ליה פעלים עסקינן במקרא זה המחייבו
 19 בתשלומים. אלא כי פליגי רבי עקיבא ורבי ישמעאל, כבוד ברשות
 20 הרבים, רבי ישמעאל סבר, בור ברשות הרבים נמי תיב החופרו
 21 בנוקיו, דתיב בפסוק שני אופנים לחייב בנוקי הבור 'כי יפתח איש
 22 בור' ו'כי יכרה איש בור'. וכי יכרה' מיתור, שהרי אם על פתיחה
 23 של כיסוי בור תיב, על כריתה של בור מתחילתו לא כל שבין, אלא
 24 בא הכתוב ללמדך שכל עסקי פתיחה ועל עסקי כריתה באה לו
 25 האחריות לנוקי הבור, אף אם אינו ברשותו. ורבי עקיבא סבר,
 26 שלא חייבה תורה בחפר בור ברשות הרבים, ורק בחפר בור
 27 ברשותו חייבה אותו מחמת בעלותו על הבור. ועל דרשת רבי
 28 ישמעאל הוא משיב, הנהו מיצרך צריכי - שני האופנים נצרכים
 29 להכתב ואין כאן יתור, דאי כתב רחמנא רק 'כי יפתח איש בור ולא
 30 יכסנו, הנה אמיןא ופתח הוא דפני ליה [ו-די לון] ככסוי הבור כדי
 31 להפטור, כיון שלא חפרו, אבל הכוונה בור חדש לא כפי ליה להפטור
 32 מנוקי הבור ככסוי לבד, אלא חייב בנוקיו עד דמאים ליה - עד
 33 שיתסם את הללו בעפר, לכך הוסיפה תורה ו'כי יכרה איש בור
 34 ולא יכסנו' ללמדנו שאף הכורה בור מתחילתו אינו חייב אם
 35 כיסהו. ואי כתב רחמנא רק 'כי יכרה איש בור ולא יכסנו', הנה
 36 אמיןא כריתה בור מחדש הוא דכעי פסוי, משום דעבד מעשה
 37 חפירת בור, אבל ופתח בור קיים ולא עבד מעשה חפירה, אמיןא
 38 דכסוי נמי לא כעי כדי להפטור מנוקיו, קא משמע לן הכתוב 'כי
 39 יפתח', שגם הפותח כיסוי בור חייב בנוקיו עד שיכסנו.
 40 שואלת הגמרא: ואלא מאי זהו בור האמור בתורה' דהוסיף וקאמר
 41 רבי ישמעאל, שמשמעו זהו ולא אחר, והלא לדברי רב יוסף רבי
 42 ישמעאל סובר שגם בור ברשותו אמור בתורה. משיבה הגמרא:
 43 אין כוונתו למעט 'זהו ולא אחר, אלא כוונתו לטעון לרבי עקיבא,
 44 מדוע פטרת בבור ברשות הרבים, והלא זהו בור שפתח בו הפתוח
 45 תהלה לניקיו, כלומר, הוא הבור שנוכח בכתוב במעשה הנוק, כפי
 46 שלמדנו מ'כי יפתח' ו'כי יכרה', והמשך הכתוב הוא 'ונפל שם שור
 47 או חמור'.
 48 מקשה הגמרא על פירושו של רב יוסף: מיתבי, שנינו בברייתא,
 49 החופר בור ברשות הרבים ופתחו לרשות היתיד, ונפלו בו דרך פתחו
 50 שברשות היתיד, פטור, ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן - לחפור
 51 בעומק רשות הרבים, לפי שאין עושין חלל תחת רשות הרבים. אבל
 52 החופר בורות עגולים, או שיהיו - חפירות עשויות כמלבן, ארוכות
 53 וצרות, ומעורות - חפירות מרובעות מקורות אלא שיש להם תת
 54 שאפשר ליפול דרכו, ברשות היתיד ופתחו לרשות הרבים, תיב
 55 בנוקי הנופל שם. והחופר בורות ברשות היתיד הסמוכה לרשות

בעל התקלה. ולעולם ברה"ר אבל ברשותו א"ע שהפקיר פטור בדפרישותי האי דנקט
 ולא הפקיר בורו דאם הפקיר אף בורו הנה ליה בור ברה"ר. וסאי זהו דר"ע. בשלמא זהו
 דרבי ישמעאל למעוטי דר"ע אלא זהו דר"ע למעוטי מאי קא בור ברה"ר נמי אמור
 בתורה בדדרישני: לתשלומין. בור דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין כדכתבי בעל
 הבור ישלם ובור ברה"ר נאמר אצל הניקיון
 כדכתיב כי יפתח איש וכי יכרה ונפל שקמה וגו'
 והכי קאמר ר"ע אמאי פטרך בבור ברשותו
 והלא זהו בור האמור בתורה אצל תשלומין
 תנהו מיצרך צריכי. ולעולם ברשות הניחיד
 והפקיר רשותו ולא בורו דהנה ליה מקום בהדיק
 חייב משום דקרינן ביה בעל הבור אב ברה"ר
 דלא ממונו הוא פטור. וסאי. יסתם וימלא
 עפר. וסאי זהו דר' ישמעאל. הואיל ולדריה
 תריווהו כתיבי לגוקין. בור ברה"ר פתח בו
 הכתוב תחלה כשבורו בנזקו ונפל שקמה שור או
 חמור בור ברשות הרבים דבר בו הכתוב כי
 יפתח וכי יכרה ונפל ואי שקיף מתני' מני רבך
 מוקף לה כר"ע דמתיבי אתריווהו ורב יוסף מוקף
 לה כר' ישמעאל: פטור. אם נפל דרך פי
 ברשותו וקס"ד אפילו הפקיר רשותו פטור
 אבל אם נפתח ההקמיה שקמו וקסה ברה"ר
 חייב דאית תנא סבר חיובא דבור ברה"ר הוא:
 לאישין. וסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב
 הבית אצל רה"ר וחיבורו בספר עניא (ד) ואשאי
 חיטו ובנקרא נפל אשתקא (ברכות דף נו). פטור.
 והנינו נמי בחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים
 והפקיר רשותו דלא מצי למימר ליה מאי בעית
 ברשותי הקא נמי לא מצי למימר ליה להם
 הלכה בהמתוך על שפתו דהא ברשות הרבים
 היא: ושמעאל דלאושיין. שדרך לעשותו בן ואינו
 פושע. הא לא לאושיין חייב. אלקמא בור ברשותו
 חייב וקסאי רישא לסיפא: רישא. דקתני בור
 ברשותו פטור ר' ישמעאל: וסיפא. דמתיביב
 דדייקין קא לא לאושיין חייב ר"ע: אלא לרב
 יוסף. דאמר בור ברשותו דכולי עלמא חייב
 רישא דקתני פטור מני. לא רשותו ולא בורו.
 דא"ל ברשותאי מאי בעית ואצטרך לאשמעאל
 דאע"ג דאינו רשאי לעשותו בן דאין עושין חלל
 תחת רשות הרבים מיהו הואיל ולרשותו פתוח
 פטור: דארווחי בת ארווחי לרה"ר. דהנה ליה
 חופר בור ברה"ר והלך טעמא דלאושיין קא
 לאו לאושיין חייב: ברה"ר הסמוכה לרה"ר. כגון
 מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים דהנה ליה
 הפקיר רשותו פטור. וסאי לרבים. דאמר לבני
 עירו הבור זה שהפירתי צריך לכם לשנות מי
 גשמים המתכנסין שם ורואיה צריך לכם לשנות בהמות
 מהן הרי הוא מסור לכם. חופר שחיו. לעולי
 רגלים דברכים: שעה ראשונה. שערין היא
 ראויה להיות חיה בתוך המים: אמר להם שלום.
 עלתה וכן שניה. שלישיית. דהנה לה שהות
 שתצא נקשה אם וינה שם: אמר להן. כבר
 עלתה וראי כדאמרין לקמן דפשיטא ליה דלא
 תמונו שם: וכן של רחלים. אילו של יצחק וזמן
 מנהיגו. אברהם: מצטער בו. לחפר בורות
 ומערות לעולי רגלים: עם סביביו. צדיקים
 הדברים בו: שיערה פאר. לשון חוט השערה: ונרא על כל כביביו. מטיל אימת משפסיו עליהם: ותרן. לעבור על כל פשעם: ויתרו חיוו. יופקרו חיוו וגופו שמורה אל הכריות לחטוא:
 ארך

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

בְּבוֹר ברשותו. פי בקונט' דקס"ר ר"י דכי אפקרינא רשותאי לא ליחייב אנא בהניקא
 אפקריניה משמע דר"ע לומר אם סמך הבור מתחילה לרה"ר חייב לכולי עלמא
 ואין משמעו כן ועוד דבסמוך אמר דא לאו לאושיין חייב ואוקמה רבא כר"ע אב"ל לרבי
 ישמעאל משמע דפטור ו"ל דהנינו טעמא משום דא"ל תורך ברשותי מאי בעי שלא יהא
 לו להתקרב כל כך אצל רשותי שתפול בבור
אָמַר לך רב יוסף בולא דברי הכל היא. לאו
 דוקא בולא אלא רישא וסיפא דאקשי מינייהו
 אב"ל מצטמא דקתני ברה"ר ופתחו לרשות דרבים
 חייב לא אתיא אלא כרבי ישמעאל: **כְּגוֹן**
 דארווח ארווחי לרה"ר. והשתא בולא דברי הכל
 רישא כשלא הפקיר לא רשותו ולא בורו וסיפא
 דארווח ארווחי ומיהו רבי יוסי בר יוחנן דבעי
 הרחקה לא מתוקמא כרבי ישמעאל: **דְּבַר**
 שצטער בו. וא"ו אפתי קמא ליה דא מת בנו
 בצמא ו"ל דמ"מ באותו דבר עצמו לא היה ראוי
 ליקבל בדרושלמי (שקלים פ"ה הל"א ע"ש) מלאך
 בדמות רבי חנינא ונדפון לה:
 ארך

יפתח הנה אמינא פותח הוא דסגי ליה בכספוי בורה לא סגי ליה בכספוי עד דטאים ליה ואי
 כתב רחמנא כי יכרה הנה אמינא פרייה הוא דבעי כספוי משום דעבד מעשה אב"ל פותח
 דלא עבד מעשה אימא כספוי נמי לא בעי קמ"ל ואלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר
 ר' ישמעאל זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לניקיון מיתבי החופר בור ברה"ר ופתחו
 לרה"ר. פטור ואף על פי שאינו רשאי לעשותו בן לפי שאין עושין חלל תחת רה"ר החופר
 בורות שחיון ומערות ברשות הניחיד ופתחו לרה"ר חייב והחופר בורות ברה"ר הסמוכה
 לרשות הרבים כגון אלו החופרים לאושיין פטור ור' יוסי בר' יהודה מתיב עד שיעשה
 מרוצה עשרה או עד שירחיק ממקום דריסת רגלו אדם וממקום דריסת רגלו בהמה ארבעה
 טפחים טעמא דלאושיין הא לאו לאושיין חייב הא מני בשלמא לרבה רישא ר' ישמעאל
 וסיפא ר"ע אלא לרב יוסף בשלמא סיפא דברי הכל אלא רישא מני לא רבי ישמעאל ולא
 ר"ע אמר לך רב יוסף בולא דברי הכל היא ורישא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו אמר
 רב אשי השתא דאוקימתא לרב יוסף לרבויי הכל לרבה נמי לא תוקמה פתנאי מדרישא ר'
 ישמעאל סיפא נמי ר' ישמעאל וטעמא דלאושיין הא לאו לאושיין חייב כגון דארווח ארווחי
 לרה"ר מיתבי החופר בור ברשות הניחיד ופתחו לרה"ר חייב ברה"ר הסמוכה לרה"ר פטור
 בשלמא לרבה בולא ר' ישמעאל היא אלא לרב יוסף בשלמא רישא רבי ישמעאל אלא
 סיפא מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע אמר לך בחופר לאושיין ודברי הכל: ת"ר חפר ופתח
 ומסר לרבים פטור חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב וכן מנהיגו של נחוניא חופר בורות
 שחיון ומערות שהיה חופר ופותח ומסר לרבים ובששמיטו חכמים בדבר אמרו קיים זה
 הלכה זו הלכה זו ותו לא אלא אימא אף הלכה זו: תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא
 חופר שחיון שגפלה לבור גדול פאו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר
 להם שלום שניה אמר להם שלום שלישיית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלף אמרה
 להם וכן של רחלים נדפון לי וזמן אחד מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא
 אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו ויבשל בו ורעו אמר
 רבי אחא אף על פי כן מת בנו בצמא שצמא וסביביו נשערה מאד מולמד שהקדוש ברוך
 הוא כדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר' נחוניא אמר מהבא אל גערך בסוד קדושים
 רבה וגורא על כל סביביו אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרו הוא יתרו חיוו ויתרו חיוו
 הצור תמים פעלו פי כל דרכיו משפט א"ר חנא ויתומיא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב
 ארך

בעל התקלה. ולעולם ברה"ר אבל ברשותו א"ע שהפקיר פטור בדפרישותי האי דנקט
 ולא הפקיר בורו דאם הפקיר אף בורו הנה ליה בור ברה"ר. וסאי זהו דר"ע. בשלמא זהו
 דרבי ישמעאל למעוטי דר"ע אלא זהו דר"ע למעוטי מאי קא בור ברה"ר נמי אמור
 בתורה בדדרישני: לתשלומין. בור דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין כדכתבי בעל
 הבור ישלם ובור ברה"ר נאמר אצל הניקיון
 כדכתיב כי יפתח איש וכי יכרה ונפל שקמה וגו'
 והכי קאמר ר"ע אמאי פטרך בבור ברשותו
 והלא זהו בור האמור בתורה אצל תשלומין
 תנהו מיצרך צריכי. ולעולם ברשות הניחיד
 והפקיר רשותו ולא בורו דהנה ליה מקום בהדיק
 חייב משום דקרינן ביה בעל הבור אב ברה"ר
 דלא ממונו הוא פטור. וסאי. יסתם וימלא
 עפר. וסאי זהו דר' ישמעאל. הואיל ולדריה
 תריווהו כתיבי לגוקין. בור ברה"ר פתח בו
 הכתוב תחלה כשבורו בנזקו ונפל שקמה שור או
 חמור בור ברשות הרבים דבר בו הכתוב כי
 יפתח וכי יכרה ונפל ואי שקיף מתני' מני רבך
 מוקף לה כר"ע דמתיבי אתריווהו ורב יוסף מוקף
 לה כר' ישמעאל: פטור. אם נפל דרך פי
 ברשותו וקס"ד אפילו הפקיר רשותו פטור
 אבל אם נפתח ההקמיה שקמו וקסה ברה"ר
 חייב דאית תנא סבר חיובא דבור ברה"ר הוא:
 לאישין. וסוד לחומת ביתו על פני כל רוחב
 הבית אצל רה"ר וחיבורו בספר עניא (ד) ואשאי
 חיטו ובנקרא נפל אשתקא (ברכות דף נו). פטור.
 והנינו נמי בחופר בור ברשותו דאית ליה בעלים
 והפקיר רשותו דלא מצי למימר ליה מאי בעית
 ברשותי הקא נמי לא מצי למימר ליה להם
 הלכה בהמתוך על שפתו דהא ברשות הרבים
 היא: ושמעאל דלאושיין. שדרך לעשותו בן ואינו
 פושע. הא לא לאושיין חייב. אלקמא בור ברשותו
 חייב וקסאי רישא לסיפא: רישא. דקתני בור
 ברשותו פטור ר' ישמעאל: וסיפא. דמתיביב
 דדייקין קא לא לאושיין חייב ר"ע: אלא לרב
 יוסף. דאמר בור ברשותו דכולי עלמא חייב
 רישא דקתני פטור מני. לא רשותו ולא בורו.
 דא"ל ברשותאי מאי בעית ואצטרך לאשמעאל
 דאע"ג דאינו רשאי לעשותו בן דאין עושין חלל
 תחת רשות הרבים מיהו הואיל ולרשותו פתוח
 פטור: דארווחי בת ארווחי לרה"ר. דהנה ליה
 חופר בור ברה"ר והלך טעמא דלאושיין קא
 לאו לאושיין חייב: ברה"ר הסמוכה לרה"ר. כגון
 מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים דהנה ליה
 הפקיר רשותו פטור. וסאי לרבים. דאמר לבני
 עירו הבור זה שהפירתי צריך לכם לשנות מי
 גשמים המתכנסין שם ורואיה צריך לכם לשנות בהמות
 מהן הרי הוא מסור לכם. חופר שחיו. לעולי
 רגלים דברכים: שעה ראשונה. שערין היא
 ראויה להיות חיה בתוך המים: אמר להם שלום.
 עלתה וכן שניה. שלישיית. דהנה לה שהות
 שתצא נקשה אם וינה שם: אמר להן. כבר
 עלתה וראי כדאמרין לקמן דפשיטא ליה דלא
 תמונו שם: וכן של רחלים. אילו של יצחק וזמן
 מנהיגו. אברהם: מצטער בו. לחפר בורות
 ומערות לעולי רגלים: עם סביביו. צדיקים
 הדברים בו: שיערה פאר. לשון חוט השערה: ונרא על כל כביביו. מטיל אימת משפסיו עליהם: ותרן. לעבור על כל פשעם: ויתרו חיוו. יופקרו חיוו וגופו שמורה אל הכריות לחטוא:
 ארך

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

57 שואלת הגמרא: הרי בין לרב ובין לשמואל אם מתה הבהמה חייב
58 החופר, אלא שלרב החיוב הוא מחמת ההבל שגרם, ולשמואל
59 החיוב הוא גם מחמת החבטה ואם כן מאי בינייהו – מה חילוק
60 להלכה יש ביניהם. משיבה הגמרא: איכא בינייהו חילוק, באופן
61 דקבד גזבה – שעשה תל גבוה עשרה טפחים בקרשות הרבים,
62 ועלתה בהמה עליו ונפלה ונחבטה בקרקע רשות הרבים וניזוקה,
63 דלרב אגובה לאו מיחייב, שהרי רק חבטה יש כאן, ולא הבל,
64 ולשמואל אגובה נמי מיחייב, שהרי סובר שגם על מה שגרם
65 לחבטה בקרקע רשות הרבים יש לחייבו.
66 מבארת הגמרא: מאי משמא דרב, דאמר קרא בחיוב החופר בור
67 (שמות כא לג) וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו,
68 ונפל שמה שור או חמור, ומשמעות ונפל' היא שאין החופר
69 מתחייב עד שיפול דרך נפילה, והיינו נפילה לעומק וכשפניו כלפי
70 הבור, שבאופן זה ההבל שבבור מזיק את הנופל. ולשמואל, ונפל'
71 כל דהו – כל נפילה נמי משמע, בין נפילה לעומק, שיש בה הבל, ובין
72 נפילה מגובה לקרקע, שאין בה אלא חבטה.
73 מקשה הגמרא על רב: תנן במשנתנו, מאחר שהחיוב הוא בכל
74 חפירה שהיא אם פן למה נאמר בתורה 'בור', אלא ללמד מה בור
75 שיש בו כדי להמית, והיינו שעומקו עשרה טפחים, אף כל שיש בו
76 כדי להמית, והיינו עשרה טפחים. ולשון 'אף כל' משמע שאב
77 להוסיף, בשלמא לשמואל 'אף כל' לאתווי – בא ללמד חיוב בעשה
78 גובה ברשות הרבים. אלא לרב הפוסט בגובה, 'אף כל' לאתווי מאי
79 – מה בא ללמדנו. משיבה הגמרא: כוונת התנא לאתווי חיוב
80 בבריצי ונעיצין. מקשה הגמרא: והרי תריצי ונעיצין ביהדי
81 (בפירוש) קתני להו במשנתנו קודם לכן. מיישבת הגמרא: תני –
82 שנה התנא חיוב בכל מיני החפירות, והדר מפרש – ואחר כך פירש
83 מנין למדים החיוב בהם, אף שלא נכתב בתורה אלא 'בור'. והוא
84 מפני שאין כוונת התורה במה שכתבה 'בור' למעט שאר חפירות,
85 אלא ללמדנו שהעומק המחייב במיתת הנופל בו, הוא כשיעור
86 סתם בור שהוא עשרה טפחים.
87 מבררת הגמרא: והני פוליהו מיני החפירות דקתני במשנתנו, למה
88 לי לפורטם. מבארת הגמרא: צריכא להשמיענו החיוב בכל אלו,
89 דאי תנא רק בור, הוה אמינא דווקא בור שעומקו עשרה הוא דאית
90 ביה תכלא כדי להמית הנופל בו, משום דקמין ובריכא – מחמת
91 שהיקפו צר ועגול, ומחמת כן האויר שבתוכו חם, אכל שיח דאריד
92 – שארוך, כלומר אורכו גדול מרחבו, אימא שמחמת אורכו אורו
93 פחות חם, ובעומק עשרה בלבד לית ביה תכלא כדי להמית. וכן אי
94 תנא רק בור ושיח, הוה אמינא דווקא שיח בעומק עשרה הוא דאית
95 ביה תכלא כדי להמית, משום דקמין – משום שרחבו צר, אכל מערה
96 דמרבועא – שמרובעת היא, ורוחבה כאורכה, אימא בעומק עשרה
97 בלבד לית בה תכלא כדי להמית. וכן אי תני רק בור שיח ומערה
98 הוה אמינא, דווקא מערה בעומק עשרה הוא דאית בה תכלא, משום
99 דמשללא – משום שמקורה בתקרה, ולכן אוירה חם, אכל תריצי
100 דמרבועים כמערה ולא משללי – אינם מקורים, אימא, בעומק
101 עשרה בלבד לית בהו תכלא כדי להמית. ואף אי תנא גם תריצי
102 הוה אמינא דווקא תריצי בעומק עשרה הוא דאית בהו תכלא,
103 משום דלית בהו ריחא מלעיל מפי מתתאי – שאין בהם ריח
104 למעלה בפתחם יותר מלמטה בתחתיתם, ולכן מתאסף בהם אויר
105 חם, אכל נעיצין דריחי מלעיל מפי מתתאי – שמרווחים למעלה
106 בפתחם יותר מלמטה בתחתיתם, אימא בעומק עשרה בלבד לית
107 בהו תכלא כדי להמית, ולכן קא משמע לן – השמיעינה התנא שבכל
108 מיני החפירות די בעומק עשרה כדי שיהיה בהם הבל הממית:
109 כפי המתבאר, בין לרב ובין לשמואל חייב החופר בנוקי הבל הבור,
110 ולא נחלקו אלא בחיוב נוקי החבטה. מקשה הגמרא: תנן במשנתנו,
111 הוי החפירות פחותין מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור וזת,
112 פטור החופר, ואם רק הווק בו, תיבי, ולכאורה, נפל לתוכו שור או
113 חמור וזת פטור, מאי משמא פטור, לאו, משום דלית ביה חבטה כדי
114 להמית, ואף שיש בו הבל, ומבואר שחיוב החופר אינו אלא בנוקי
115 חבטה,

1 הטעם שכתוב ב"ג מידות הרחמים של הקדוש ברוך הוא (שמות
2 לד ו) 'אָרְךָ אַפִּים', וְלֹא כְתִיב 'אָרְךָ אָף' בלשון יחיד. משום שארץ
3 אף' משמעותו רק שמאריך הרוגו וממתין להפרע מעוברי רצונו,
4 ולכן נכתב אָרְךָ אַפִּים שמשמעותו תיבת 'אפיים' היא 'רצונות',
5 ללמדנו שמאריך שני רצונות שיש לו, ממתין מלהטיב לצדיקים
6 בעולם הזה על מעשיהם הטובים, כדי להטיבם בעולם הבא,
7 וְלִרְשָׁעִים ממתין מלהפרע על מעשיהם הרעים, כדי להפרע מהם
8 בעולם הבא:
9 הגמרא מביאה ברייתא המבארת איסור הנחת תקלה ברשות
10 הרבים: תנו רבנן, לא יסקל – ויפנה אבנים) אדם מרשותו לרשות
11 הרבים, שלא יכשלו בהם הרבים. מעשה באדם אחד שהיה מסקל
12 מרשותו לרשות הרבים, ומצאו חסיד אחד, אמר לו החסיד, ריקה
13 ו–אדם ריק, מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך,
14 שהרי שדך אינה בהכרח שלך לעולם, שמא תמכרנה, אבל רשות
15 הרבים לעולם יש לך בה חלק. לָגַלְגְּ עָלָיו המסקל, כיון שלא הבין
16 כוונתו. לָמַים וכעבור זמן נצרך לַמְבוּר שָׁדוּו שסיקל ממנה
17 האבנים, ומכרה, וְהָיָה מְהֵלֵךְ בְּאוֹתוֹ רְשׁוֹת הַרְבִּים הסמוכה, ונכשל
18 בְּאוֹתוֹ אֲבָנִים שסיקל, ואז הבין דברי החסיד, ואמר, יפה אמר לי
19 אותו חסיד, מִפְּנֵי מַה אַתָּה מְסַקֵּל מִרְשׁוֹת שְׂאֵינָה שְׁלֶךְ לְרְשׁוֹת שְׁלֶךְ:

משנה

20
21 משנתנו תבאר שאף שנכתב בתורה 'בור' החיוב הוא בכל מיני
22 חפירות, וכן תבאר שיעור עומק החפירה המחייב בתשלומי בהמה
23 שנפלה לתוכה ומתה, החופר בור לרשות הרבים ונפל לתוכו שור
24 או חמור, וניזוק או מתה, תיבי. ודין זה אינו דווקא בחופר בור עגול,
25 אלא אף החופר בור – חפירה עגולה, או שיח – חפירה ארוכה
26 וצרה, ומערה – חפירה מרובעת ומקורה, אלא שיש בתקרתה פתח
27 שאפשר ליפול דרכו, תריצי – חפירות מרובעות בלא תקרה,
28 ונעיצין – חפירות רחבות למעלה בפתחן, והולכות ונעשות צרות
29 בעומקן, תיבי בנוקי הנופל לתוכם. אם פן למה נאמר בתורה דווקא
30 'בור', אלא כדי ללמד מה בור אין חיוב החופרו בנוקי בהמה
31 שמתה בו אלא כשיש בו בעומקו כדי להמית הנופל, שהרי סתם
32 בור עומקו עשרה טפחים, ועומק זה יכול לגרום למיתתו, אף כל מין
33 חפירה, אין מתחייב חופרו במיתת בהמה שנפלה לתוכו, אלא
34 כשיש בו בעומקו כדי להמית, והיינו עשרה טפחים. אבל אם היו
35 פחותין מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור וזת, פטור
36 החופר מלשלם, שלא מחמת הבור מת. ואמנם אם רק הווק בו,
37 חייב בתשלומי הנזק, שכל עומק שהוא עלול לגרום לנזק בנפילה
38 לתוכו:

גמרא

39
40 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים ביסוד חיוב החופר בור בנוקי
41 הבור: אמר רב, בור ברשות הרבים שחייבה עליו תורה היינו דווקא
42 לנזק הבא מחמת תכלא – אויר חם של הבור, ולא לנזק הבא מחמת
43 תכלא – שנחטב הנופל בקרקעית הבור וניזוק או מת מכח החבטה.
44 מבארת הגמרא: אלמא – הרי טעמו של רב משום דקבד
45 שקרקעית הבור שבה היתה התכלא אינה של החופר, אלא קרינע
46 שהיתה שם מעולם הוא דמוקא ליה – היא שהזיקתו. אך על נוקי
47 ההבל חייב משום שמחמת חפירתו נעשה ההבל. ושמואל אמר,
48 בור ברשות הרבים שחייבה תורה היינו בנוקי תכלא, אף שלא הוא
49 הביא במעשיו את ההבל, אלא ממילא בא בגרמתו, וכל שכן שיש
50 לחייבו לתכלא של הנופל בקרקעית הבור, שהרי גרם לקרקעית
51 שתזיק על ידי מעשה חפירת הבור. ואם תאמר דווקא לתכלא
52 אמה תורה שיתחייב, כיון שעשאו בידיים, ולא לתכלא שרק גרם
53 שיתקבץ בו אויר העולם ולא הביאו בידיים. אין לומר כן, שהרי
54 התורה כתבה 'בור' סתם, והענין בכך על חיוב נוקי הבור בכל אופן
55 ואפילו כשהוא מלא ספוגין של צמר, המגינים מפני חבטה, ואין בו
56 אלא הבל.

נפילה מפחות מעשרה עלולה להמית, שאני בית, דכל שגבהו
 פחות מעשרה טפחים לאו בית הוא, שאינו ראוי לדירה, ולא חייבה
 תורה במעקה אלא בגג בית.
 מקשה הגמרא: אי הכי שטעם הפטור בגג הוא משום שאינו קרוי
 בית, מדוע כאשר הבית גבוה עשרה טפחים בצמצום חייב
 במעקה, הרי השתא נמי דהוי מאבראי עשרה - אף שמבחוץ הוא
 גבוה עשרה, דל מיניה - הפחת מגבהו את שיעור תקרה ומעויקה
 ו-טיח התקרהו שלו נמצא דמגנאי - מבפנים, בתוך הבית לא הוי
 גובהו עשרה, ואינו נקרא בית. מתרצת הגמרא: אמר ליה, כגון דחק
 מגנאי - התנא חייב במעקה בית שמבחוץ גבהו עשרה רק באופן
 שחפר פנים בקרקע הבית עד שמבפנים גובהו עשרה, והרי הוא
 בית הראוי לדירה. דוחה הגמרא: אי הכי שמדובר בחק בתוכו,
 כי לא הוי נמי מאבראי עשרה - גם אם אינו גבוה מבחוץ עשרה,
 משפחת לה דהוי מגנאי עשרה - יכול להמציא שגובהו מבפנים
 עשרה, וראוי לדירה, וכגון דחק בה טפי - שחפר בקרקעיתו יותר,
 עד שגובהו מבפנים עשרה, ומדוע אמר התנא שרק אם הבית
 גבוה מרשות הרבים עשרה טפחים יש חיוב מעקה, הרי העיקר
 תלוי בגובהו פנים, וכל שגובהו עשרה חייב אף שבחוץ הוא פחות
 מכך. הגמרא חוזרת ממה שנבאר שרב נחמן הטיף את השור
 מחמת חבטה אף בפחות מעשרה טפחים: אלא ודאי טעם הפטור
 ממעקה בפחות מעשרה הוא מחמת שאין החבטה ראויה להמית.
 והיינו מעמא דרב נחמן שהטריף שור שנפל לעומק ששה טפחים,
 משום דכפר שגם עומק זה נחשב עשרה. שהרי מכרימא דתורה
 לארבע - מכרסו של שור עד הקרקע שתחתיו כמה הוי, ארבעה
 טפחים, אריתא דדלאי כמה הוי עומקה, שיתא טפחים, הא - הרי
 כאן עשרה טפחים, ואישתבח - נמצא דכי קא מהכח השור מעשרה
 הוא דקא מהכח. מקשה הגמרא: אלא מתניתין דקתני שבור
 האמור בתורה בא ללמד מה בוד שהוא כרי להמית, שהרי עומקו
 עשרה טפחים, אף כל הדומה לו החיוב הוא רק כשיש בו כרי
 להמית, והיינו שעומקו עשרה טפחים, הלא בעומק שיתא נמי סניא
 - גם די כדי לחייבו שבצירוף ארבעה שמכרסו לקרקע נמצא
 שנחבט חבטה בשיעור עשרה טפחים. מתרצת הגמרא: אמרי,
 מתניתין מדברת באופן שלא נפלה הבהמה דרך הליכתה, אלא
 דשוכב היה ואינגרד - התגלגל ונפל לבדו כשגבו כלפי הבור, ואו
 אין החבטה אלא בשיעור עומקו של בור, ולכן חייב רק כשעומקו
 עשרה טפחים:

משנה

בוד של שני שותפין, עבר עליו הראשון והשתמש בו ולא כפהו,
 שהיה השותף השני משתמש בבור, והשני כשסיים הלך ולא כפהו,
 אזי השני לבדו חייב והראשון פטור:

נמרא

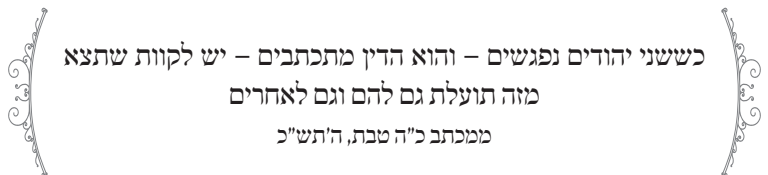
אמרי - שאלו בבית המדרש, בוד של שני שותפין חייב משפחת לה
 שיתחייבו שנים בנזקי, הנתיחא אי סכריא לן כרבי עקיבא דאמר
 החופר בוד פרשותו והפקיר את רשותו ולא את בורו חייב בנזקי
 בורו, משפחת לה שיתחייבו שנים, כפיצ של שניהם ובתוכה בוד
 של שניהם, והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן, ונמצא שעל שניהם
 מוטלת השמירה. אלא אי סכריא לן כרבי ישמעאל, שהחופר בוד
 פרשותו והפקיר את רשותו ולא את בורו פטור, הרי לדבריו חייב
 משפחת לה דתיב עליה - שחייב על נזקי בור, דוקא כשהבור
 פרשות הרבים, וכרשות הרבים בוד של שני שותפין חייב משפחת
 לה, אי באופן השוין - שמינו שליח תרתייהו ואמרי ליה, ויל כרי לן -
 חפור עבדינו בור, ואול כרה להו, וכיון שמעשה השליח מתייחס
 לשולחו נמצא כאילו הם עשוהו. לא ניתן לבאר כן, שהרי אין

וקשה בין לרב ובין לשמואל. מתרצת הגמרא: לא, טעם הפטור הוא
 משום דלית ביה תכלא, וכל שכן שאין בו חבטה. מקשה הגמרא: אי
 הכי שזוהו טעם הפטור, מדוע אם הויק בו חייב, והא לית ביה תכלא.
 מיישבת הגמרא: אמרי, אמנם אין בעומק פחות מעשרה די תכלא
 למיתה, ואולם יש בו די תכלא לנזקין.
 הגמרא מביאה פסק בדיון טריפה, ומקשה על כך ממשנתינו: ההוא
 תורה דנפל לאריתא דדלאי - מעשה היה בשור שנפל לאמת המים
 העמוקה ששה טפחים שמשקין השדות ממנה, ושקמיה קריה -
 שחטו בעליו מיד, קרפיה רב נחמן - אסרו רב נחמן באבילה מחמת
 טריפת נפולה. אמר רב נחמן, אי שקיל קריה דהאי תורה - אילו
 היה נוטל בעל שור זה קבא דקמחא - קב קמח הוצאות הדרך,
 ואול תנא פי מדרשא - והיה הולך לבית המדרש לברר אצל
 החכמים דין השור קודם שישחטנו, היו מורים לו הדין, שאם
 שקתה בחיים אחר נפילתה יום אחד מעת לעת - משעת נפילה עד
 למותה שמונה יום, כשירה, לא אפסדיה לתורה דשנה כמה קבי - לא
 היה מפסיד את השור השהו בכמה קבים של קמח, שהיה ממתין
 לשוחטו עד מעת לעת, ושמה היה נשאר בחיים והיה מתברר
 שאינו טריפה. מוכיחה הגמרא: אלא - הרי דקפרי רב נחמן שיש
 הקשה העלולה להמית כנפילה לבור שעומק פחות מעשרה.
 מקשה הגמרא: איתביה רבא לרב נחמן ממשנתינו, ששינוי הוי
 החפירות פחותין מעשרה טפחים, ונפל לתוכו שור או חמור ומת
 פטור, מאי מעמא טור, האם לא משום דלית ביה הקשה הממיתה
 בעומק זה, ומדוע הטרפה הבהמה שנפלה לעומק ששה טפחים.
 מתרצת הגמרא: לא משום שאין בו חבטה פטור, אלא משום דלית
 ביה תכלא. מקשה הגמרא: אי הכי מדוע אם הויק בו חייב, הא לית
 ביה תכלא. מתרצת הגמרא: אמר ליה, אין בו די תכלא למיתה, ויש
 בו די תכלא לנזקין.
 מוסיפה הגמרא להקשות על רב נחמן: איתביה, שנינו במשנה
 (סנהדרין מה). בית הפקילה - הבית שמגנו היו מפילים את
 החייבים סקילה, היה גבוה שתי קומות אדם. ותני עלה בברייתא,
 וקומה שלו ו-של הנסקל, הרי כהן נפילה מגובה שלש קומות
 אדם. ואי סלקא דעתך שיש תכפה הממיתה אף בפחות מעשרה
 טפחים, למה לי בולי האי - כל זאת, הרי די להפילו מגובה פחות
 מעשרה. שואלת הגמרא: ולמעמיה, הרי די אם נעביר - נעשה בית
 הסקילה גבוה עשרה, שהרי אתה מודה שבעשרה יש חבטה
 הממיתה, אלא בהכרח צריך לומר פרב נחמן שיש טעם מיוחד
 לכך, דאמר רב נחמן אמר רבא בר אבהו, אמר קרא (ויקרא יט יח)
 ואהבת רעך כמוך, ולכן, בוד לו מיתה יפה - שימות מהר.
 מקשה הגמרא: אי הכי נגבה טפי - נגביה את בית הסקילה יותר
 משתי קומות, כדי למהר מיתתו ביותר. מתרצת הגמרא: אי אפשר
 להגביה יותר משום דביותר מכך מינוול גופו, שאבריו מתפרקים
 וגופו מתפזר, וכרסו נבקעת.
 קשיא נוספת על רב נחמן: איתביה, שנינו בברייתא: נאמר (דברים
 כב ח) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים
 בביתך כי יפל תכלא ממנו, ודורשים, ממנו, ולא בתוכו - חיוב
 מעקה הוא רק בחשש נפילה מהגג לרשות הרבים, אבל לא
 מרשות הרבים לגג. כיצד, היתה רשות הרבים גבוה ממנו ו-מגג
 הבית) עשרה טפחים, שהיה הבית בנוי בעומק, ונפל - החשש הוא
 שיפול מתוכה לתוכו - מרשות הרבים לגג, פטור בעל הבית
 מלעשות מעקה בשפת רשות הרבים. ורק אם היתה רשות הרבים
 עמוקה ממנו עשרה טפחים, ונפל - החשש הוא שיפול מתוכו
 לתוכה - מהגג לרשות הרבים, חייב לעשות מעקה לגגו. ומתוך
 דברי הברייתא מוכח שחיוב מעקה הוא כשהגג גבוה עשרה, ואי
 סלקא דעתך יש תכפה פחות מעשרה, למה לי עשרה, הרי אף
 בפחות מכך יש חשש מיתה. מתרצת הגמרא: אמר ליה, אף שגם

1 **אמר** אין הכל למיתה כו'. והמקשה היה סובר דלענן חבט שייך שפיר אין חבט למיתה
 2 אבל יש חבט לנזקין אבל לענן הכל היה סובר דאי יש הכל למיתה יש הכל לנזקין
 3 ואי אין הכל למיתה לנזקין נמי אין הכל: **נעביר** פותחה מעשרה. והשתא מדמה טריפות
 4 אדאם לטריפות דבדקה וכן באלו טריפות (חולין דף מג. ושם) ומייתי ראיה מאיוב וקשה
 5 לר"ת דחמלק ביניהם:
 6 **בור** של שני שותפין היכי משכחת לה. ולא בעי
 7 למימר שהפקירו רשותן וכוון דפטור לבולי
 8 עלמא כדפרישית בהנניח (לעיל דף כח. ושם) ולא
 9 בעי למימר בגון שחפר זה ועשרה וזה עשרים
 10 דאמר לקמן דכולם חביבין דאבור עשרה
 11 דמניחין קאי
 12 **האחרון** חייב. דוקא הוא שבביל שחידש
 13 מיתה שלא היה מתחילה אבל
 14 ראשון ח' וזה ט' כולם חביבין בנזקין כמו זה י וזה
 15 עשרים:
 16 **בור** י ובא אחר והשלימו לעשרים. והוא הדין
 17 לרי"א למאי דפריך עלה מסייד וכייד ומשני
 18 הא רבי והא רבא: **שלא**

1 לא משום דלית ביה הכלא. אבל הקשה את ביה ואפי' פטור כרבי: ולמעשה נעביר י.
 2 דהא בעשרה מיהא מודית דיש חבטה: מיתה נהי. שימנת מה: דמנוול. שנעשה אברים:
 3 מנוול ולא לתובו. בית גבוה מרה"ר שראוי ליפול ממנו לרה"ר חייב במעקה ולא בית עמוק
 4 מרה"ר שהנופל נופל על גגו. גבוה ממנו י. מפתחים ונפל מתוכה לתובו. כלומר שהנופל
 5 נופל מתוך רה"ר לתובו על גגו. פטור. מן
 6 המעקה ונפל מתוכה לתובו. כלומר שהנופל
 7 נופל מגגו לרה"ר. חייב. במעקה: לפה ל. בית 2
 8 גבוה י' דמשמע הא בציר מיהי פטור ממעקה:
 9 לאו בית הוא. ותורה לא חייבה במעקה אלא
 10 בית ואפי' דיש חבטה: אי הכי. דטעמא משום
 11 דאינו קריר בית הוא אמאי קתיי עמוקה ממנו י'
 12 טפחים חייב כי הוי נמי עשרה לצד רה"ר: על
 13 תקרה ועשיבה לא תוי גזאי י'. ולא הוי לדירה
 14 ולא הוי בית: משפחת לה. דהוי בית: דחק לה
 15 מגזאי. עד דהוי מגזאי י' טפחים והוי בית וחייב
 16 אלא. טעמא ודאי משום דאין חבטה פחות
 17 מעשרה הוא ולרב נחמן לא תקשי דקסבר ר"ג
 18 כו'. דאיגבר. שוכב היה ונתלגלג ונפל. **מתני'**
 19 השני חייב. והראשון פטור ובגמרא מוקף לה
 20 בשניהו ראשון לשני משתמש ודולה בשתלך
 21 לו: **גמ'** אין שליח לדבר עבירה. להתחייב
 22 שולחו אלא שליח מייחייב וסברא הוא דאמר'
 23 ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין:
 24 הניחא לרבי. דאמר לקמן אחר שניהו לנזקין:
 25 ונזקין משפחת לה. דתרוניהו מיהיב: אלא
 26 לרבי ולמיתה. דבמיתה מודה דאחרון חייב ולא
 27 ראשון היכי משפחת לה: שעקרו שניהם. שחפר
 28 האחד תשעה ובא חבירו וסייעו ועקרו בבת
 29 אחת חוליא מפרקטתיהו והשלימה לעשרה. דאין
 30 באן אחרון (לנזקין) דתרוניהו כי הדין משו ליה
 31 בור וכן לרבי וכן לרבנן חביבין במיתה וכ"ש
 32 בנזקין: מיצוד צריכי. בדאמרן לעיל בפירקין נד
 33 ג. אחר ולא ב'. מעטיה קרא לראשון בדמפרש
 34 לקמיה וכי מעטיה לנזקין מעטיה דאי ממיחה
 35 לא אצטרך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה:
 36 שור פסולי המוקדשין. בגון כבוד בעל מום
 37 שהוא של בתו דקרין ביה שור רעהו או שור
 38 קרן שגפול בו מום ונפרה דקרינא ביה שור
 39 רעהו ואפי' לענן בור פטור דכתיב והמת יהיה
 40 לו מי שקרא לו להאכיל נבילתו לכלבים וצא זה
 41 כו' דהכי אמרינן בבבורות דף טו. גפי פסולי
 42 המוקדשין שגפודו תובח ולא ניזה בשר ולא חלב
 43 ואבלת ולא לכלבין אבל שור שגפודו חייב
 44 בדמפרש לקמיה בפירקין ולהכי נקט פסולי
 45 המוקדשים דאילו קרשים תמים מאי אריא בור
 46 אפי' שור שגפודו נמי פטור דכתיב שור רעהו ולא
 47 שור הקדש: לאו מפילא כו'. כלומר תרתי
 48 שמעת מניה: סייד וכייד. שמתחילה רחב היה
 49 ולא היה בו הכל כל כך וזה שסיידו קצרו: בייד.
 50 עשה בו עיריין בבבלים כתיב הסייד שחב בו.
 ליכא

1 **לי עשרה** א"ל שאני בית דכל פחות מעשרה לאו בית הוא אי הכי השתא נמי דהוי
 2 מאבראי עשרה דל מניה תקרה ומעובה מגזאי לא תוי עשרה א"ל בגון דחק מגזאי אי
 3 הכי כי לא תוי נמי מאבראי עשרה משפחת לה דהוי מגזאי עשרה בגון דחק בה טפי אלא
 4 היינו טעמא דר"ג סבר מפרסא דתורא לארעא פמה הוי ארבעה ארתיא דדלאי פמה הוי
 5 שיחא הא עשרה אישתפח דכי קא מחבט מעשרה הוא דקא מחבט אלא מתני' דקתינו
 6 מה בור שהוא כרי להמית י' טפחים אף כל שיש בו כרי להמית י' טפחים בשיחא נמי
 7 סגי אמרי מתני' דאיגבר לבור: **מתני'** בור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא
 8 כפסו והשני ולא כפסו השני חייב: **גמ'** אמרי בור של שני שותפין היכי משפחת לה
 9 הניחא אי סבירא לן כר"ע דאמר בור ברשותו חייב משפחת לה בחצר של שניהם ובור
 10 של שניהם והפקירו רשותן ולא הפקירו בורן אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור היכי
 11 משפחת לה דחייב עליה ברה"ר וברה"ר בור של שני שותפין היכי משפחת לה אי דשאו
 12 שליח תרוניהו ואמרי ליה זיל כרי לן ואול פרה להו אין שליח לדבר עבירה ואי דפרה
 13 האי חמשה והאי חמשה נסתלקו להו מעשה ראשון הניחא לרבי ולנזקין משפחת לה אלא
 14 לרבי ולמיתה ולרבנן בין למיתה בין לנזקין היכי משפחת לה אמר רבי יוחנן בגון שעקרו
 15 שניהו חוליא בכת אחת והשלימו לעשרה מאי רבי ומאי רבנן דתניא אחד החופר בור
 16 תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה האחרון חייב רבי ואמר אחר אחרון למיתה ואחר
 17 שניהם לנזקין מאי טעמא דרבנן דאמר קרא פי פתחו וכי יכרה אם על פתיחה חייב על
 18 כרייה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שפילק מעשה ראשון ורבי אמר לך
 19 הנהו מיצוד צריכי כדאמרינן ורבנן נמי מיצוד צריכי אלא היינו טעמא דרבנן אמר קרא
 20 פי יכרה איש בור אחד ולא שנים ורבי ההוא מיבעי ליה פי יכרה איש בור ולא שור בור
 21 ורבנן תרי איש בור פתיכי ורבי אידי דכתב האי פתח האי וממאי דלחייבי בתרא דלקא
 22 לחייבי קמא לא סלקא דעתך דאמר קרא והמת יהיה לו ההוא דקא עבד מיתה והאי
 23 והמת יהיה לו מפעי ליה לכדכרא דאמר רבא שור פסולי המוקדשין שגפול לבור פטור
 24 שנאמר והמת יהיה לו כמי שהמת שלו אמרי ולאו מפילא שמעת מניה דבההוא דעבד
 25 מיתה עסקינן: ת"ר אחד החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לכ' ובא אחר והשלימה
 26 לשלשים בולן חביבין ורמינהו אחד החופר בור עשרה ובא אחר וסייד וכייד האחרון חייב
 27 ליכא

1 ליקא הא דקתני חיבין רבי היא דאמר לעיל גבי חופר בור תשעה הואיל ועבד בו
 2 שיעור נקון דהיי שותף בנקוץ והכא דעבדי קמאי שיעור מיתה הוה כולם שותפין
 3 בתשלומי מיתה והא דקתני אחרון חיב וראשון פטור רבנן דדייקי איש אחר ולא
 4 שנים אמילו רבנן מודו דכי כתיב מיעוטא אחרופ בור ט' כתיב דליקא לחיוביה מן
 5 ותמת יתיה לו דהא מסקנא דמילתא מן ותמת
 6 יתיה לו נפקא לן דהואו דעבד שיעור מיתה
 7 מחיב ומיהו בוקה מילתא לא מעיני למילף
 8 מינה דעיקר קרא לכדרכא אתא: שלא היה
 9 בת הכל למיתה. שהיתה רחבה הרבה משה
 10 פטור אף בנקוץ דאחרון איש אחר ולא שנים
 11 דהוה ליה כחופר בור ט' ובא אחר והשלימה
 12 לעשרה הא והא רבי. דאילו רבנן כי חיבי
 13 דפטרי חופר ט' מנקוץ פטרי נמי הכא לקמאי:
 14 כגון שלא היה בו הכל לא למיתה ולא
 15 לנקוץ. הלכך ראשון פטור אף בנקוץ ואליבא
 16 דרב דאמר להבול ולא לחבטו ואליבא דרבי
 17 אצטריך לשנויי שלא היה בו הכל אפי' לנקוץ
 18 דאילו היה בו הכל לנקוץ הוה ראשון שותף
 19 לנקוץ ולשמואל דאמר אף על התבטה חיבה
 20 תורה מוקי לה בכלא פסולות בקרקעותיו דאין
 21 כאן חבט: גמא לפחולקת רבי ורבנן. לרבנן
 22 אחרון חיב בין לנקוץ בין למיתה לרבי אחר
 23 אחרון למיתה אחר שנינו לנקוץ: פשיטא.
 24 מה לי הוסיף למטה מה לי הוסיף למעלה:
 25 מהו דתימא. בין לרבי בין לרבנן אחרון פטור
 26 דלאי הכלא דידיה קטליה: סם פשה. החופר
 27 בור ט' ואחר השלימו לעשרה וקור אחרון
 28 וקתם ומילא עפר אותו טפח שהוסיף: סם.
 29 קתם בלשון ארמי וסתמוס טמנין פלשתאי
 30 (בראשית כו): מאי דעבד שקליה. וראשון חיב
 31 בנקוץ: קמה ליה ברשותיה. ודקה ליה השתא
 32 בור תשעה דאחרון וחיב מיתה בנקוץ: פיא.
 33 מוסרי הכלא: הרהיבה. אחר חופר בור י' ובא
 34 חבירו ורחיב פיה הרי מעט הכלא. וקבא לו
 35 ברכיה: הרי קרב הויא. שמיטת מקום מעמד
 36 רגלים ושקא לא היה הולך השור עד מקום
 37 פי הבור בשתחילה: וראשון מאימת מיפטר.
 38 דניטעון על השני היתה השמחה דפשיטא לן
 39 דהני עבד דקתני מתני' נשתמש קאמר דאי
 40 דקתני מתני' שעברו עליו שניהן זה אחר זה
 41 אמאי ראשון פטור הרי גם הוא פשע: דליו.
 42 כסוי הבור לכסותו שהראשון פתחו ודלה ובא
 43 שני ומצאו מטר לו ראשון את כסוי הבור:
 44 והאי מדידיה קמטלא. ולא הוה ליה שני שואל
 45 על חלקו של ראשון שהיא כולה מוטל עליו
 46 לשומרו הלכך אם הוסיף שניהם חיבין אבל
 47 מסר לו את הדלי נעשה זה שומר שקיבל
 48 עליו לכסותו: לחצר. של שניהן: לתוך שולו. כל
 49 היבא דעילי יכול לומר זה חלקי שאני בורר
 50 ומתני' ליה ברירה: לינתינה פתוקה. משנשתמש
 51 בו שהרי קרקע נקנית בכסף בישור ובחוקה
 52 לעולם פתוקה. לבד מסירת דליו בעי לאחוזק
 53 ביה ומיהו להכי מתני' מסירה דאי בחוקה
 54 לחידה בעי למימר ליה לך חזק וקני כו':
 55 משככות

1 שלא היה בו הכל למיתה. שהיה רחבו יותר מעמקו: אי' בהכלא מיתה. הרבה הוא תימה
 2 דנהי דמיעט הכלא מכל מקום אם לא דהרחיב לא היה נולד: השותפין שגרו
 3 הנאה זה מזה אסורים ליבנס בחצר. בנדרים (דף מו) מפרש בין יש בה דין חלוקה ובין אין
 4 בה דין חלוקה אסורים ואע"פ שאין יכול למחות ליבנס כשאין בו דין חלוקה מי"מ יכול
 5 לאסור עליו מיד דהיי אמשכר בית לחבירו
 6 שיקול המשכיר להקדיש כדאינא במסכת
 7 ערכין בפ' האומר משקלף (דף כא. ושם) אע"פ
 8 שאין יכול למחות ביד השוכר שלא ליבנס וא"ת
 9 ומ"ש מב"ח דאתי וקסלף אפי' הקדיש שרדו
 10 אלא משום דר' אבהו מוסיק דינר שלא יאמר כו'
 11 (שם דף כג) ו"ל דשאני ב"ח דגוף הפרקע יוצא
 12 מתחת יד המקדיש אבל גבי שוכר לעולם אין
 13 גוף הפרקע יוצא מתחת יד המשכיר:
 14 זה נכנס בתוך שלו. השתא משמע דריסת הרגל
 15 אסור בבנינו הנאה ואפילו ר"א בן יעקב לא
 16 שרי אלא שותפין משום דבשלו נכנס אבל בלא
 17 שותפין מודה דאסור דקפדי אריסת רגל
 18 כדמשמע בסוף חוקת הבתים (כ"ב דף נו. ושם)
 19 וקשה דבפ"ק דמגילה (דף ת. ושם) תנן אין בין
 20 המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא
 21 דריסת רגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש
 22 ובריה בגמרא דריסת הרגל הא לא קפדי ומאי
 23 קפדי? הא משמע הכא דקפדי ומפרש ר"ת דרבי
 24 פריך ה"מ דע"כ בדריסת הרגל דלא קפדי כמו
 25 בבקעה מיידי דאי בהדיא דקפדי כגון בחצר א"כ
 26 אפי' נודר הימנו מאכל והא אסור בין דקפדי
 27 א"כ כיוצא בו משכירין ונתיב בנדרים בפ' אין בין
 28 המודר (דף לג.) וכל דבר שאין עושה בו אוכל
 29 נפש מוקם משכירין כיוצא בו אסור ובין דלא
 30 קפדי אמאי אסור והוא הדין דקה מצי למימר
 31 כלים הא לא קפדי:
 32 בין
 33 או דלמא בין דלא עמקא לית ביה הכלא תיקו: בעא מיניה רב שזיבו מרבה הרחיבה מהו
 34 א"ל הרי מיעט הכלא א"ל אדרבה הרי קורב הויא אלא אמר רב אשי ניהו אנן אי בתכלא
 35 מיתה הרי מיעט הכלא אי בתבטה מיתה הרי קורב הויא אלא אמר רב אשי ניהו אנן
 36 אי מההיא גיסא נפל הרי קורב הויא ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הכלא: איתמר בור
 37 שעומקה ברחבה רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמיה
 38 דרבי מני חד אמר לעולם יש בה הכל עד שהיא רחבה ותר על עומקה וחד אמר לעולם אין
 39 בה הכל עד שהיא עומקה ותר על רחבה: עבר עליו הראשון ולא פשהו: וראשון מאימת
 40 מיפטר רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמיה דרבי מני חד
 41 אמר משמניהו משתמש וחד אמר משמסור לו דליו פתנאי המודלה מים מן הבור ובא חבירו
 42 ואמר לו הנה לי ואני אדלה מים בין שהניחו משתמש פטור רבי אליעזר בן יעקב אומר
 43 משמסור לו דליו כמא קמפלגי רבי אליעזר בן יעקב סבר יש ברירה האי מדידיה קא ממלא
 44 והאי מדידיה קא ממלא ורבנן סברי אין ברירה אמר רבינא ואודו למעמיהו דתנן השותפין
 45 שגרו הנאה זה מזה אסורין ליבנס לחצר ר"א בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו זה נכנס
 46 לתוך שלו כמא קמפלגי ר"א בן יעקב סבר יש ברירה האי לדנפשיה עייל והאי לדנפשיה
 47 עייל ורבנן סברי אין ברירה א"ר אלעזר המוכר בור לחבירו בין שמסר לו דליו קנה היכי דמי
 48 אי בכספא ליקני בכספא אי בחוקה ליקני בחוקה לעולם בחוקה ובעי למימר ליה לך חזק וקני
 49 ובין שמסר לו דליו כמא דאמ' ליה לך חזק וקני דמי: א"ר יהושע בן לוי המוכר בית לחבירו
 50 כיון

56 של מים לגרום תוספת הבל בעומק של שני טפחים בלי מים ולכן
57 אינו כבוד עשרה הראוי להמית, ואם נהרגה שם בהמה פטור. או
58 דלמא בין דעמיק טפי מבור שמונה, אית ביה הקלא, שהעומק
59 משלים את החסרון בכמות המים, וחייב. עוד שאלו בני הישיבה:
60 חפר בור שקעה ומהן שלשה טפחים מים, מהו. מי אמרין בין
61 דנשי מים טפי - מאחר שיש יותר מים, אית ביה הקלא של בור
62 עשרה שמים מרובים גורמים להרבה הבל, ומשלימים את חסרון
63 העומק, וחייב. או דלמא בין דלא עמקא כל כך, לית ביה הקלא
64 שאין בתוספת כמות המים להשלים חסרון העומק והחופר פטור.
65 מסיימת הגמרא תיקו:
66 ספק נוסף בענין שותפות בבור: בעא מיניה רב שיזבי מרבה, החופר
67 בור עשרה, וחבירו הרחיבה ואת פי הבור, ומתה שם בהמה או
68 הזוקה מהו, אמר ליה רבה, רבי שיזבי אדרבה, הרי קירב הדיקא
69 הקלא ומדוע נחייבו. אמר ליה - רבי שיזבי אדרבה, הרי קירב הדיקא
70 - שעל ידי הרחבתו מיעט את מקום הילוך הבהמות, אלא אמר רב
71 אשי, ניהו אנן, אי בהקלא מית הרי השני שהרחיב מיעט הקלא,
72 והקטין את האפשרות שימות שם, ופטור. ואי בהקמה מית, הרי
73 שהשני במעשיו קירב הדיקא, שלולי ההרחבה אולי לא היה נופל,
74 וחייב. איקא דאמרי אמר רב אשי, ניהו אנן, אי מההיא ניסא נפל
75 - אם מהצד שהרחיב נפל, חייב האחרון כי הרי קירב הדיקא, ואי
76 מאדרה ניסא נפל פטור האחרון בכל ענין שהרי לא גרם מאומה,
77 ואדרבה הרי מיעט הקלא:
78 דין בור שמידת רוחבו ועמקו שווים: איתמר החופר בור הראוי
79 להמית אלא שעומקה פתחה באותה מידה, מה הדין. נחלקו בזה
80 רבה ורב יוסף, דאמרי תרוניה משמיה דרבה בר בר חנה דאמר
81 משמיה דרבי מני, חד אמר לעולם יש פה הקלא הראוי להמית עד
82 שיהא רחבה יותר על עומקה, וכשרחבה כל כך שולט בתוכה האויר
83 ואין בה הבל הראוי להמית, אבל כששוים ראוי להמית, וחד אמר,
84 לעולם אין פה הקלא עד שיהא עומקה יותר על רחבה, אך אם הם
85 שווים, אין ההבל ראוי להמית:
86 הגמרא מבארת את המשך המשנה: שנינו, עבר עליו - והשתמש
87 בו הראשון ולא פסחה, והשני ולא פסחה. השני חייב והראשון פטור:
88 שואלת הגמרא, וראשון מאימית מיפטר ורק השני חייב. משיבה
89 הגמרא, שנחלקו בזה רבה ורב יוסף, דאמרי תרוניה משמיה דרבה
90 בר בר חנה דאמר משמיה דרבי מני, חד אמר, משמניהו - הראשון
91 לשני משתמש, וחד אמר משמיסור לו דליו - מכסה הבור, אבל
92 במניחו משתמש שניהם חייבים. בתנאי בברייתא, הפדלה -
93 השואב בדלי מים מן הבור, וכאן הבירו - השותף עמו בבור ואמר
94 לו, הנה לי ואני אדלה מים, בין שהניחו לשני משתמש בבור, פטור
95 הראשון, אלו דברי חכמים. רבי אליעזר בן יעקב אומר אין נפטר
96 אלא משמיסור לו לשני את דליו - מכסהו של הבור. שואלת
97 הגמרא, כמאי מיפלגי - מה טעם המחלוקת. מבארת הגמרא רבי
98 אליעזר בן יעקב סבר יש גרידה, יכולים אנו לסמוך עכשיו על מה
99 שיתברר בעתיד, וכיוון שיתברר לנו זמן ההשתמשות של כל אחד,
100 כבר משעת ההשתתפות בבור, חלקו של כל אחד קנוי לו לבדו,
101 ונמצא האי מגידיה - זה האחד מחלקו שלו בלבד קא ממלא והאי
102 מגידיה קא ממלא, ושמירת חלקו של כל אחד מוטלת עליו בפני
103 עצמו, ואין הראשון נפטר רק במסר לשני את כיסוי הבור, שבוה
104 נעשה שומר גם על חלקו. ורבנן סברי אין גרידה, אין אנו
105 מסתמכים עכשיו על מה שיתברר בעתיד, וכיון שעתה אינו מבורר
106 במה ישתמש כל אחד, הבור שייך לשניהם יחד, וכל אחד בחלק
107 חבירו יש לו דין שואל, וכשהניחו הראשון לשני משתמש, הרי
108 הוא ככל שואל החייב בשמירה, והראשון נפטר. אמר רבינא, ואי
109 רבי אליעזר בן יעקב וחכמים למעמיניהו, דתנן בנדרים (מהו)
110 השותפין שגדו הנאה זה מזה, חכמים אומרים אסורין - שניהם

1 סבורה הגמרא שסתירה זו תלויה במחלוקת רבי ורבנן: ליקא הא
2 הברייתא שפולן חייבין סוברת כרבי ששניים שחפרו בור שניהם
3 חייבים בנוזקין, וכן כאן שכל אחד מהם חפר כדי שיעור מיתה
4 כולם חייבים גם על המיתה. ואילו הא הברייתא שהאחרון חייב/
5 היא לשיטת דרבנן שרק אחד חייב ולא שנים, לכן המסייד לבדו
6 חייב.
7 דוחה הגמרא: אמר רב וביד, הא והא רבנן ואין סתירה, עד כאן לא
8 קאמרי רבנן אחרון חייב ולא הראשון, אלא היקא דלא עבר קמא
9 ו- שאין במעשה הראשון שיעור מיתה, והאחרון עשהו שיהיה
10 ראוי להמית. שכן המקור לחייב רק את השני הוא הפסוק (שמות
11 כא לו) וְהָמַת יְהִיֶה לוֹ, והוּוּ רַק בַּמִּקְרָה שֶׁבִגְלַל הַשְּׁלֵמַת הַשְּׁנִי
12 נַעֲשֶׂה הַבּוֹר רְאוּי לְהַמִּית, אָבֵל הִיָּכָא שְׁגַם הַבּוֹר דְּעֵבֵד קָמָא יֵשׁ בּוֹ
13 שְׁעִיז מִיָּתָה, הִרִי שְׁגַם בְּגַלל מַעֲשֵׂיו יֵשׁ כַּאֲן וְהָמַת יְהִיֶה לוֹ, לְפִיכָךְ
14 אֶפְּיֵלוּ רַבְּנָן מוֹדוֹ דְּבוּלָן חֵיבִין. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל רַב זְבִיד: וְכַאֲן
15 בַּמִּקְרָה שֶׁל סִיד וְכַיִּד דְּקָא עֵבֵד קָמָא שְׁעִיז מִיָּתָה, וְכַאֲן
16 אִפּוֹן קָתַנְי אַחֲרֵיוֹן חֵיב, הִרִי גַם כְּשֹׁחֵפֵר הָרֵאשׁוֹן בּוֹר שֶׁל מִיתָה, רַק
17 הַשְּׁנִי שֶׁהוֹסִיף חֵיב. אָמַר, הָתָם מְדוּבָר שְׁקוּדֵם הַסִּידוֹ שֶׁלֹּט בְּבוֹר
18 אוֹיֵר כִּךְ שְׁלֵא יְהִי בּוֹ הֶקֶל לְמִיתָה רַק לְהוֹיֵק, וְכֵא אַחַר הַקְּטִין
19 בְּסִידוֹ אֵת רֹחַב הַבּוֹר וְהוֹסִיף פֶּה הֶקֶל לְמִיתָה וְדוּמָה בַּמַּעֲשֵׂיו לְבוֹר
20 תִּשְׁעָה שֶׁעֲשָׂהוּ לַעֲשֵׂרָה, שְׁחִיב לְבוֹדוֹ בֵּין לְמִיתָה בֵּין לְנוֹזְקִין.
21 שִׁיטָה אַחֲרַת בְּתִירוּצוֹ שֶׁל רַב זְבִיד: אִיָּקָא דְּאָמְרֵי אָמַר רַב זְבִיד, הָא
22 וְהָא - שֶׁן הַבְּרִייתוֹת הֵם לְדַעַת רַבִּי שֶׁשְׁנַיִם חֵיבִין בְּנוֹזְקִין, וְהָךְ
23 דְּקָתַנְי בּוּלָן חֵיבִין, שְׁפִיטוֹ מִתְבָּאֵר לְרַבִּי בְּלֵא תוֹסֵפֵת הַסֵּבֵר, וְאִילוּ
24 הָא דְּקָתַנְי אַחֲרֵיוֹן חֵיב, מְדוּבָר כְּגוֹן שְׁלֵא יְהִי בּוֹ - בְּבוֹר שֹׁחֵפֵר
25 הָרֵאשׁוֹן הֶקֶל לֹא לְמִיתָה וְלֹא לְנוֹזְקִין וְכֵא אַחַר שֶׁסִּיד וְכַיִּד וְעַל יְדֵי
26 כִּךְ הוֹסִיף בּוֹ הֶקֶל בֵּין לְמִיתָה בֵּין לְנוֹזְקִין, וְכִיוֵן שֶׁהוּא שְׁגַרֵם לְשֵׁנִיָּם
27 הוּא לְבוֹדוֹ חֵיב.
28 פרט נוסף במחלוקת רבי ורבנן: אמר רבא, החופר בור תשעה ובה
29 אחר והניח אגן על פי הבור, והשלימה לעשרה פאנו למחלוקת רבי
30 ורבנן, שואלת הגמרא: פשיטא, מיישבת הגמרא: מהו דתימא
31 שדוקא למטה - בחפירה לעומק הדין הוא שהשני חייב על
32 התוספת, מפני דהקלא דידיה קא קטיל ליה - שאז ההבל שהוא
33 יצר בטפח התחתון המית, אבל הוסיף למעלה, דלא הקלא דידיה קא
34 קטיל, שהרי מת מההבל שבקרקעית וזה יצר הראשון, אימא לא,
35 ובין לרבנן ובין לרבי האחרון פטור, קא משמע לן רבא שהוספת
36 טפח מלמעלה משפיע על כל הבור והופך את הקרקעית שיהיה
37 ראוי להמית.
38 ספק בענין בור של שני שותפים: בעי רבא, החופר בור תשעה,
39 והשלימו חבירו לעשרה, וחזר האחרון עם - סתם הטפח שחפר, או
40 שחזר וסילק מעל פי הבור את אגניו שהשלימו לעשרה, מי אמרין
41 מאי דעביד - את הטפח העשירי שעשה שקליה - נטלו, והראשון
42 לבדו חייב בנוזקין. או דלמא, שאותה שעה שהוסיף את הטפח
43 העשירי נסתלקו מעשה ראשון - נסתלק הראשון מחיובו ויותר
44 אין לו שום שייכות לבור, וקמה ליה - ועומד הבור פוליה ברשותו
45 של השני, ולכן חייב השני בנוזקין אף לאחר שהסיר את התוספת.
46 תיקו - לא נפשט הספק:
47 ספק נוסף דיני בור: אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל בר מרתא,
48 חפר בור שמונה טפחים ומהן - ומהשמונה הללו שני טפחים
49 מלאים מים, ונפלה שם בהמה ומתה, חייב. שואלת הגמרא: מאי
50 מעמא הרי אין הבור עמוק עשרה טפחים. מתרצת הגמרא: קל
51 טפח דמיא בבור לענין הבל, הוא פתרי דנפשח דמי - כעומק שני
52 טפחים בלי מים, ויש כאן הבל של בור עשרה.
53 מביאה הגמרא ספק בדבריו, איפעיא להו חפר בור תשעה, ומהן
54 טפח אחד מים ונהרגה שם בהמה, מהו, מי אמרין בין דלא נפשי
55 מיא - מאחר שכמות המים אינה מרובה, לית ביה הקלא אין בטפח

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר
משה פנחס שי הכהן והווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אברהם יצחק שי

שלום וברכה!

נהניתי מהדיעה אשר הם הן שהתעסקו בשילוח מכתבי התעוררות לעריכת התועדות ביום הבהיר י"ט כסלו הבע"ל יום גאולתנו ופדות נפשנו בנצחונו ובגאולתו של רבנו הזקן בעל התניא קדישא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - אשר חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

ואשרי חלקם של כל אלו העושים ומעשים בזה, וכבר ידוע הפירוש ע"פ חסידות בהמשנה דשנים אוחזין בטלית ז"א כולה שלי וז"א כולה שלי כמבואר בכ"מ ומהם בקונטרס לימוד החסידות פרק י"ב. וה"ה בנדון זה ובפרט שבאמת הרי אפשר יהי' כולו של הראשון וכולו של השני וע"ד המבואר במדליק מנר לנר.

והשי"ת יזכ[ם] ויצליחם בעינים אלו גם על להבא ודוקא כפירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע בלשון המובא בדרז"ל העוסק בתורה והעוסק במצוה, שהוא כמו בעסק שאין הבעל עסק יושב ומחכה עד שיבואו אצלו בהצעת המסחר אלא שמחזר אחריו ביגיעה המתאימה, הרי כן תהי' גם הנהגתם בזה, ואז מובטחים שיגיעת ומצאת הוא בהצלחה.

בברכת חג הגאולה.

ב"ה, טו"ב כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח ווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר ניסן שי

שלום וברכה!

מכתבי מענה על שני מכתבי הקודם בטח כבר נתקבל. וזה עתה נתקבלו מכתבי מו' וי"ב כסלו, וצודק בהנחתו שלא תמיד כדאי לכופ את התלמידים לקבל את החלטת ההנהלה. אבל לאידך גיסא צריך להשמר שלא יפרשו את הדבר כחלשות או כהנחה מפני הלחץ מצד, ובמילא יש לשער מראש איזה ענינים יכולים לקבל ובאיזה אופן.

וע"ד מרז"ל אין גוזרים גזירה על הצבור אא"כ יכולים לעמוד בה ובפרט בעינים הנמשכים משך זמן, אשר ע"ז אמרז"ל אלמלא נגדוהו לחנני מישאל ועזרי' וכו'. ולפעמים יש מקום לבאר, בעינים מסוימים, שבאמת צריך הי' להיות בענין פלוני באופן אחר לגמרי, אלא מפני שעדיין לא

הגיעו לזה ועדיין אינם שייכים לעניינים נעלים כמו אלה והנהגה כזו, במילא אין עוד הסדר בפרט זה שלם.

מוסג"פ הקונטרס ליי"ט כסלו, ובטח מתכוננים כדבעי לחגיגת יום הבהיר ייי"ט כסלו הבע"ל. וכן ינצלו את ימי החנוכה בכיוון זה, וכמבואר בדרושי חנוכה שהתנגדות היתה, וכן הנס בשמן זית זך כתית למאור, שבדורנו זה נתגלה ונתבאר בתורת החסידות.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל ולבשו"ט בקרוב ממש - למרות המברק - מבריאות בנו שלום דובר ש"י שחוזר לאיתנו.

מ. שניאורסאהן

ב"ה, ייי"ט כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר שלמה ש"י

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מיי"ד כסלו עם המוסגר בו. ובמענה על שאלתו, נכון להעתיק המלים או עניינים שברשימת המאסר שאינם מובנים לאחינו הספרדים, ויכול לעשות את זה על דעת עצמו, ובפרט שתרגום המלים יבוא בשולי הגליון. ובמילא יבחר הביטויים שקרובים יותר לרוחם.

בהנוגע לשאלתו אודות הנסיעה לכאן - איזה זמן נוח יותר, הרי כשיהי' הברור בהנוגע לענייני העבודה על אתר שמזכיר אודותם במכתבו, וכן בהנוגע לביקורו של הרה"ג והרה"ח כו' מוהרבא"ג ש"י יחליטו ביחד גם עדי"ז. ובטח יתדברו ביניהם, היינו הוא והרה"ח כו' הר"מ ש"י ליפסקר, שגם הוא רוצה לנסוע לכאן, שיהי' באופן המועיל יותר בהנוגע לעבודתם בקדש באהלי"י ליובאוויטש אשר במרוקה.

בודאי עורכים התועדות באופן המתאים ביום הבהיר ייי"ט כסלו, וכן ימשיכו בימי החנוכה בהנ"ל, הן בהנוגע להתלמידים וכן להתלמידות, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם. וכשפותחים - עיי' תעמולה מתאימה - באיש הישראלי אפילו כחודש של מחט - פותח הקב"ה כפתחו של אולם, וכמבואר בדא"ח הדיוק בזה, שלאולם לא היו דלתות ובמילא הי' תמיד פתוח ובלבד שישתדלו להכנס לעזרה, והרי גם בין עזרת ישראל וכהנים לא היתה מחיצה מפסקת אף שצריכים היו לעלות במעלות מזו לזו, והנמשל מובן.

מטובם לחלק דמי חנוכה בשמי כדאשתקד.

בברכת חג הגאולה והצלחה בגו"ר,

מ. שניאורסאהן

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ו וַאֲפִלוּ עַל יְדֵי נְכָרֵי אֲסוּר בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, מִשּׁוּם שֶׁגִּנְאֵי הוּא לְמַת שִׁיאֲמְרוּ הַבְּרִיּוֹת נִתְחַלֵּל עָלָיו שֶׁבֶת חָלוּל גָּמוּר לָב, אִף שֶׁנַּעֲשֶׂה הַחֲלוּל עַל יְדֵי נְכָרֵי גַם, מֵה שֶׁאֵין בֶּן הַפְּרָמְלִית הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאֵינָהּ בְּכֻלָּל מְלָאכּוֹת וְעִקְרָהּ מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים:

חלק ב סימן שיא, דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף ו:

ביאורי הלכה

מלאכות האסורות מן התורה, אך הנכרי לא יסיע את המת ברכבו בשבת.³²

[ב] חילול גמור – אף ברשות הרבים שלנו³⁰.
[ג] ע"י נכרי – מותר לקרוא לנכרי³¹ שיבוא להתעסק ולמנוע בזיון המת גם אם יבוא ברכבו תוך כדי עשיית

צינונים והוספות

ואינו מפורסם ע"פ המבואר להלן בסי' שכה סכ"א 'שגנאי הוא למת שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת בשבילו'; ובס' נשמת אברהם (ח"ד סוס"י שמ) הביא לגבי עשיית מלאכה ע"י נכרי למנוע ניוול המת, כגון חולה שעובר ניתוח בשבת, ור"ל מת באמצע הניתוח, שמותר לנכרי לתפור את בטנו או כל מקום אחר בגופו ולהכניס חתיכות גדולות של צמר גפן לתוך חלל הגוף כדי למנוע יציאת המעיים וכו' וכדי שייספג הדם ולא ישפך למחוז' לגוף בזמן שמטלטלים את הגוף מחדר הניתוח החוצה.

30 סיבת איסור הנכרי אינה קשורה ל'שבות' או 'שבות דשבות' אלא משום גנאי, וכיון שאין הכל יודעים שנתפשט המנהג ורשות הרבים שלנו היא ככרמלית, ויאמרו שנתחלל עליו שבת חילול גמור - אין להתיר טלטול על ידי נכרי אפילו ברשות הרבים שלנו (להעיר מסי' שנב ס"ב).

31 גם על ידי הטלפון, כדלעיל הערה כד.
32 גנאי המת הוא חילול שבת בהתעסקות עמו ממש כגון הוצאתו או הסעתו בשבת, וכן בחפירת הקבר שהוא דבר עיקרי ומפורסם, אך לא בהתעסקות סביבו. וצ"ע הדין בהתעסקות הנכרי עם המת עצמו בדבר שאין נראה לרבים

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

אכילה מכל מקום לא הותרו אלא אם כן יש בהן צורך היום קצת וכיון שאין מקברים אותו בו ביום אין צורך היום כלל אבל לטלטלו מותר אע"פ שאין מקברין אותו בו ביום כיון שאינו עושה בזה שום מלאכה רק טלטול בעלמא.

ויש מי שמחמיר ואוסר גם לטלטלו כיון שאין מקברין אותו בו ביום וטוב לחוש לדבריו בדבר שאין בו הפסד כלל אם אין צורך לטלטלו ואם יש צורך לטלטלו כגון מפני הכהנים שיוכלו ליכנס לבית או לשאר צורך יטלטלוהו ע"י ככר או תינוק אע"פ שאין ככר ותינוק מועיל להתיר טלטול המת בשבת לצורך החיים אלא אם כן הוא לצורך המת כגון

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקכו דין מת ביום טוב:

י וכל זה כשרוצים לקברו בו ביום דכיון שהמצוה נגמרת בו ביום עשאוהו חכמים כחול לענין מצוה זו אבל אם לא יקברו אותו עד הערב אסור לחלל יו"ט שני אפילו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים לצורך מצוה הנעשית כחול לפיכך אין מוציאים אותו ביו"ט שני אפילו לכרמלית אפילו ע"י נכרי ואין מחמין לו חמין כדי לטהרו אפילו ע"י נכרי ואע"פ שהוצאה והבערה הותרו אפילו שלא לצורך

להרבות בכבודו.

אבל אותן אנשים הצריכים להתעסק בעיקר צרכי קבורתו אם יש להם צער לילך ברגל או שהוא מורה גדול מותרין ביו"ט שני לילך בספינה או לרכוב על גבי בהמה שהרי יום זה כחול הוא לענין קבורת המת ומכל מקום לא ירכבו בתוך העיר או כפר שיש בהן נכרים שלא יאמרו עליהן שמחללין יו"ט:

~ יום שלישי ~

יז אם נודע לבני עיר אחת ביו"ט שני שישראל מת מוטל על פני השדה בבזיון רחוק מכאן מהלך ארבעה או חמישה ימים מותרים בני העיר לצאת לדרך בו ביום כדי למהר קבורתו אע"פ שאין מחללין יו"ט אלא בשביל מת שיקבר בו ביום מכל מקום כיון שהוא מוטל על פני השדה יש לחוש שמא יאכלוהו כלבים קודם שיגיעו אנשי העיר לשם ולא יבא לידי קבורה כלל אבל אם המת הוא מוטל בבית המשתמר שבדאי יבא לידי קבורה אחר יו"ט אסורין לצאת ביו"ט חוץ לתחום כדי למהר קבורתו אחר יו"ט:

יח מי שמת בעיר שיש בה שכונת קברות לישראל וקודם מותו צוה שיוליכוהו לעיר אחרת לקברו שם אצל קברי אבותיו אע"פ שמצוה לקיים דברי המת ובפרט בדבר שהוא כבודו שיקבר אצל אבותיו מכל מקום אין זה כבודו לחלל יו"ט בחנם שהרי אם לא היה מצוה על ככה היה אסור להוליכו מעיר זו שיש בה קברי ישראל לעיר אחרת נמצא שצוואתו גורמת לחלל יו"ט בשבילו ואין זה כבודו לפיכך משהיה אותו עד מוצאי יו"ט ומולכים אותו לקברות אבותיו ואם יש לחוש שמא יסריח ויבא לידי בזיון מקברין אותו במקומו ביו"ט מיד כמ"ש ביו"ד בס' שם"ג ע"ש:

יט תינוק שמת בתוך שלשים יום ללידתו אם גמרו שערו וצפרניו אע"פ שאין אנו יודעים אם כלו לו חדשיו הרי הוא בחזקת בן קיימא ומקברים אותו ביו"ט ראשון ע"י נכרי וביו"ט שני ע"י ישראל לפי שרוב הנשים יולדות ולד של קיימא ומן הסתם כלו לו חדשיו.

כמה דברים אמורים כשמת לאחר המילה או שהיא נקבה אבל תינוק שמת קודם מילתו אפילו מת ביו"ט שני של גליות אין לקברו בו ביום לפי שצריך להסיר ערלתו בצרור או באבן קודם שיקברוהו כמ"ש ביו"ד ס' רס"ג וביו"ט אסור להסיר הערלה לפי שדבר זה אינו מצרכי הקבורה וגם אינו בשביל כבוד התינוק כלל שנחלל יו"ט שני בשביל כך אלא הוא מטעם שנתבאר ביו"ד שם:

כא ואם לא גמרו שערו וצפרניו או שידוע שלא כלו לו חדשיו אין מקברין אותו אפילו ע"י נכרי אפילו הוא יו"ט שני של גליות אפילו היא נקבה דכל שהולד אינו בן קיימא אין שם בזיון כלל אם משהיה אותו עד הערב:

שהוא מוטל בחמה כמ"ש בס' שו"א מכל מקום כיון שיש צורך לטלטלו יש לסמוך על סברא הראשונה כי בן עיקר להלכה:

יא כל דברים המותרים לעשות למת ביו"ט ע"י ישראל מותר לכל אדם לעשותן אע"פ שאינו מבני החבורה המיוחדת לכך ומותר לעשותן ע"י אנשים רבים אע"פ שאפשר לעשותן ע"י אנשים מועטים אין מודקדקים בכך כיון שיו"ט שני הוא כחול לענין קבורת מת:

יב דיני קריאת שמע ותפלה אם מת לו מת ביו"ט ראשון או ביו"ט שני עיין בס' ע"א ושאר דיני אנינות עיין בס' תקמ"ח וביו"ד ס' שמ"א:

~ יום שני ~

חלק ד סימן תקכו דין מת ביום טוב ובו כ"ב סעיפים:

יג כשמקברין המת ביו"ט שני וצריכים לקנות תחית בגד לתכריכים אסור להזכיר סכום מקח ולא סכום מעות (עיין ס' ש"ו ושכ"ג) ואין צריך לומר שאסור ליתן לו מעות ביו"ט אלא אם בן אי אפשר לקנות בענין אחר כגון שהמוכר הוא פושע ואינו רוצה למכור בענין אחר או שאי אפשר למצוא לקנות רק מנכרי:

יד וכן אם אי אפשר למצוא מי שיחפור לו קבר אלא אם בן יקצצו לו שכר מותר לקצוץ לו אבל החופר הוא נקרא פושע שמונע את עצמו מהמצוה עד שיקצצו לו שכר ביו"ט.

אבל אם אין קוצצין לו שכר ביו"ט יש מי שמתיר לו לאחר יו"ט ליטול שכר מרחו ואע"פ שאסור ליטול שכר שבת ויו"ט שלא במקום מצוה מכל מקום במקום מצוה יש מי שמתיר כמ"ש בס' ש"ו לכן אין למחות ביד מי שמיקל לעצמו כמ"ש שם:

טז מותר ללוות את המת ביו"ט ראשון תוך התחום וביו"ט שני אפילו חוץ לתחום כיון שזהו כבודו של המת הרי יו"ט שני נחשב כחול לענין זה אפילו ליוהו כמה מילין מותרין לחזור למקומן בו ביום אע"פ שבחזרה זו אין בה כבוד המת מכל מקום אם לא יהיו מותרין לחזור למקומן לא ילוהו כל כך וימעטו בכבודו וממעם זה מותרים הקברנים להחזיר עמהם לבתיהם את כל כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום:

טז המלוים את המת אסורים לרכוב על גבי בהמה ולילך בספינה אפילו תוך התחום אפילו ביו"ט שני של גליות אע"פ שדברים הללו אינם אסורים אלא מדברי סופרים מכל מקום יש כאן זלוול יו"ט יותר מהליכה ברגל חוץ לתחום ולא התירו לזלוול בכבוד יו"ט כדי להוסיף ולהרבות כבוד המת שהרי לוויה זו אינה מעיקר צרכי המת ואינה אלא כדי

~ יום רביעי ~

יו"ט בשביל תיקון צרכי סעודות השבת שלאחריו הוא נזכר על כל צרכי השבת מערב יו"ט ובורר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט ואינו מכלה את הכל ליו"ט.

ולפי טעם הראשון אין צריך להניח העירוב בערב יו"ט ממש אלא מותר להניח עירוב תבשילין אפילו כמה שבועות קודם יו"ט ולהתנות עליו שבעירוב זה יהא מותר לו לבשל ולאפות ביו"ט הבא עלינו לשבת שלאחריו רק שיהא העירוב קיים וראוי לאכילה שלא נתקלקל בהנחתו עד יו"ט כגון שלא עירב בתבשיל אלא בבשר מעושן שמתקיים ימים רבים וכן מותר להניח עירוב אחד לימים טובים הרבה שיהיו בערב שבת אם מתנה עליו בפירוש שבעירוב זה יהא מותר לי לבשל ולאפות בכל ימים טובים של שנה זו שיהיו בערב שבת לצורך השבת שלאחריה רק שיהיה העירוב קיים וראוי לאכילה בכל יו"ט ויו"ט.

אבל לפי טעם הב' שביארנו צריך להניח עירוב תבשילין בערב יו"ט ממש שהרי אם הניח הרבה ימים קודם יו"ט עדיין כשיגיע ערב יו"ט לא יהא נזכר על צרכי שבת ולא יברור מנה יפה לכבודו וכן אם עירב בערב יו"ט אחד ליו"ט אחר אפילו הוא סמוך לו כגון יו"ט של סוכות שחל בחמישי ובששי ושמיני עצרת ושמיחת תורה ג"כ בחמישי וששי ועירב בערב יו"ט הראשון גם ליו"ט האחרון לא הועיל כלום שעדיין כשיגיע ערב יו"ט האחרון לא יהא נזכר על שבת שלאחריו.

לפיכך לענין מעשה אין לערב לכתחלה אלא בערב יו"ט ממש ליו"ט זה בלבד כמו שנתבאר לפי טעם הב' אבל בדיעבד שכבר עירב ימים רבים קודם יו"ט ובערב יו"ט ממש שכח או הויד ולא עירב מותר לו לסמוך על עירובו ולבשל בתחלה מיו"ט לשבת אבל אם נזכר בערב יו"ט יניח עוד עירוב או יקח עירוב הראשון ויאמר עליו בדין יהא שרי וכו' אבל לא יברך עליו וכן אם כשהניח העירוב התנה עליו שבעירוב זה יהא מותר לו לבשל ולאפות בכל ימים טובים שיהיו בערב שבת לצורך השבת שלאחריו אעפ"כ צריך לערב כשיגיע ערב יו"ט שלפני השבת אלא שלא יברך עליו רק יאמר עליו בדין יהא שרא לנא כו' כמו שנתבאר ואם לא עירב בערב יו"ט סומך על עירובו הראשון כל זמן שהוא קיים וראוי לאכילה כמו שנתבאר:

~ יום שישי ~

ג כיצד מצות הנחת עירוב תבשילין נוטל בידו חתיכת פת שיש בה כביצה וכזית בשר מבושל או שאר דבר מבושל שיש בו כזית כדי שכפת זו יהא מותר לו לאפות מיו"ט לשבת ובתבשיל זה יהא מותר לו לבשל מיו"ט לשבת.

ואם לא עירב אלא בתבשיל לבד ולא נזכר עד לאחר שנכנס ליל יו"ט אפילו הוא יו"ט ראשון של גלויות שחל בחמישי בשבת שיוכל לערב על תנאי כמו שיתבאר אעפ"כ אין צריך לחזור ולערב כיון שכבר עירב בתבשיל שהוא עיקר העירוב.

בא אע"פ שיו"ט שני הוא כחול לענין עסקי המת אעפ"כ אין קרובים קורעים בגדיהם עד הערב לפי שדבר זה אינו מעסקי המת אלא חובת החיים היא:

בב כשמת כליל יו"ט שני משכימין למחר ומקברים אותו קודם תפלת שחרית ואם אי אפשר להקדים כל כך או שמת איזו שעות על היום של יו"ט שני מקברין אותו בשעה שהש"ץ אומר פיוטים ושאר דברים שאין חובה על הכל לאמרם ולשומעם וטוב לקבץ מנין בשעת הקבורה ואם המת הוא אדם חשוב שצריכים רבים ללוותו ויצאוהו לבית הקברות אחר יציאה מבית הכנסת כדי שילווחו רבים וחוזרים המלוין לבתיהם לאכול סעודת יו"ט ואחר האכילה מקברים אותו כראוי עיין סי' תמ"ג הטעם לכל זה:

(דין צידוק הדין ביו"ט ראשון וביו"ט שני עיין ביו"ד סי' ת"א ולעיל סי' ת"כ):

חלק ד סימן תקכז דיני עירוב תבשילין:

א אע"פ שאסור לעשות אפילו כל מלאכות אוכל נפש לצורך מוצאי יו"ט מכל מקום אם חל יו"ט להיות בערב שבת מן הדין היה מותר לעשותן ביו"ט לצורך השבת שלאחריו שהרי המבשל (או עושה שאר מלאכות) ביו"ט לצורך החול אינו לוקה מן התורה הואיל והתבשיל ראוי לכו ביום (אלא אם כן בישראל סמוך לחשכה שאין עוד שהות ביום לאכול ממנו) כמו"ש בס"י תק"ג אלא שחכמים אסרו לטרוח ביו"ט לצורך החול כיון שאפשר לטרוח בחול עצמו אבל שבת שאחר יו"ט כיון שאי אפשר לטרוח בשבת עצמה היה ראוי להתיר לטרוח ביו"ט לכבוד השבת כיון שהוא שעת הדחק שאי אפשר בענין אחר ומן התורה אין כאן שום איסור כלל כשמבשל בעוד היום גדול שיש שהות ביום שאם מודמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היו אוכלים מתבשיל זה שמבשל לצורך השבת כמו"ש בס"י תק"ג אעפ"כ תיקנו חכמים שלא לבשל ולעשות שאר כל מלאכות אוכל נפש ביו"ט לצורך שבת שלאחריו אפילו בעוד היום גדול אלא אם כן הניח עירוב תבשילין דהיינו שיבשל תבשיל אחד מערב יו"ט ויהיה תבשיל זה שמור אצלו שלא יאבדנו ולא יאכלנו עד לאחר שתיקן ועשה כל צרכי שבת:

~ יום חמישי ~

ב ומפני שני דברים תיקנו חכמים דבר זה א' כדי להרבות בכבוד יו"ט שיאמרו הבריות מה אם לכבוד השבת אסור לבשל בתחלה ביו"ט אלא אם כן התחיל לבשל תבשיל אחד מערב יו"ט דמה שמבשל ביו"ט אינו אלא כגומר והולך מה שהתחיל מערב יו"ט קל וחומר שאסור לבשל ביו"ט לצורך החול אפילו התחיל לבשל מערב יו"ט הב' כדי להרבות בכבוד שבת שע"י שאתה מוקיפו לבשל תבשיל אחד מערב

השחיטה והפשט העור ומליחת הבשר נכלל במה שאמר ולבשולי שכל המלאכות שקודם הבישול נכללים בהיתר הבישול וכן כל המלאכות שקודם האפייה נכללים בהיתר האפייה והיתר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד וכן שאר כל מלאכות אוכל נפש נכללים במה שאומר ולמעבד כל צרכנא ולא הצריכו לפרט רק האפייה והבישול לפי שהן עיקר של כל מלאכות האכילה וההטמנה והדלקת הנר לפי שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה יותר ראוי לאסור ההטמנה והדלקת הנר מיו"ט לשבת משאר כל המלאכות לפי שבשעת עשייתן ניכר שעושה שלא לצורך יו"ט שאין דרך האדם להטמין מנין לבו ביום אלא לצורך מחר וכן אין דרך בני האדם להדליק נר מבעוד יום אלא בערב שבת לצורך ליל שבת לפיכך כשמניח עירוב תבשילין צריך לפרט מלאכות אלו יותר משאר כל המלאכות שהן נכללים בו למעבד כל צרכנא.

ואם עבר או שכח ולא פרט אחת מארבע מלאכות אלו שהן האפייה והבישול וההטמנה והדלקת הנר יש אומרים שאותה המלאכה שלא הזכירה בפירוש אסור לו לעשותה מיו"ט לשבת לא הוא בעצמו ולא אדם אחר בשבילו והרי הוא לאותה מלאכה כמי שלא הניח כלל עירוב תבשילין ואם לא הזכיר שום אחת מארבע מלאכות הללו אע"פ שאמר ולמעבד כל צרכנא הרי הוא אסור בכל (הארבע) מלאכות ודינו (בהם) כמי שלא הניח עירוב תבשילין כלל.

אבל יש חולקין על זה ואומרים שלא הצריכו לפרט ולומר בדין יהא שרי כו' אלא למצוה מן המובהר אבל בדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין או שנמל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות בו עירוב תבשילין ולברך עליו ואח"כ שכח או הויד ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום הרי עליו שם עירוב תבשילין ומותר לסמוך עליו לעשות כל המלאכות מיו"ט לשבת.

אבל אם עירב כפת בלבד צריך לחזור ולערב ואם לא עירב אסור לו אפילו לאפות מיום טוב לשבת שאין זה עירוב כלל כמו שיתבאר:

ד ואחר שנמל העירוב בידו חייב לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות עירוב כמו שמבכרין על שאר כל מצות חכמים:

ה ואחר כך יאמר בדיון יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא ואם אינו מבין בלשון ארמי יאמר בלשון שמכין:

ו ואם חל יו"ט בערב שבת ובשבת טוב שיפרט היתר עשיית מלאכה מיו"ט ראשון ליו"ט שני שיאמר ולמעבד כל צרכנא מיו"ט לשבת ומיו"ט לחבירו לפי שאדם מבשל תבשילין יתירים לכבוד יו"ט שחל בשבת יותר ממה שהוא מבשל לכבוד שבת בלבד ואם לא יאמר רק מיו"ט לשבת בלבד לא יהא נכלל בזה היתר בישול התבשילין היתרים שמבשל לכבוד יו"ט שני:

ז ואם בדעתו לשחוט מיום טוב לשבת בהמתו או שאר בעלי חיים שלו אף על פי שאינו שוחט בעצמו כיון שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה השוחט אסור לשחוט לצרכו לפיכך טוב שגם הוא יפרט היתר השחיטה בהנחת עירוב תבשילין שיאמר ולמישחמ ולבשולי וכו' והשוחט הקבוע לרבים טוב שיאמר כן בכל ערב יום טוב שלפני השבת שמא יביאו לו לשחוט מיום טוב לשבת.

~ שבת קודש ~

ומכל מקום אם לא אמר כן לא השוחט ולא מי ששוחט בשבילו אין זה מעבד כלל ומותר לשחוט לו לפי שהיתר

~ 'תורה אור' פרשת ויגש - הפרשה החסידית ~

ויגש אליו יהודה

הַיְהִי כְּתִיב (שיר השירים א, יז): "קוֹרוֹת בְּתֵינּוּ אֲרָזִים

"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי וְגו'" (פרשתנו מד, יח):

הַאֲרָזִים - נִדְפַס שֵׁם בְּמַקְבִּיל "נוֹסְחָא שְׁנִידָה". מוֹיֶסֶד עָלָיו - דְּבוּר הַמִּתְחִיל זֶה בְּתוֹרַת חַיִּים הַגָּלוּל.

חֶלֶק מִהַמֶּאֱמָר הוּבָא עִם הוֹסְפוֹת בְּסֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תְּרַכ"ט עֲמִיד כַּב וְאִלְפִי. תְּרַמ"ד עֲמִיד רִיב. רָאָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל וַיִּגַּשׁ תְּשַׁמ"ו. שִׁיחַת שְׁבַת פְּרִשַׁת וַיִּשָּׁב תְּשַׁמ"ו - תּוֹרַת מְנַחֵם הַתּוֹנֵעֲדִיּוֹת חֶלֶק ב עֲמִיד 196 וְאִלְפִי.

(דְּבוּר הַמִּתְחִיל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו וְיִאֲדָר: תּוֹרַת חַיִּים פְּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ [פַּמ, א]. אִוֵר הַתּוֹרָה רִישׁ פְּרִשַׁת וַיִּגַּשׁ [בְּרֵאשִׁית פֶּרֶךְ ב - שְׁמַח, ב. פֶּרֶךְ ה - תְּחִפָּה, ב (קִיצוּרִים). פֶּרֶךְ ו - תְּחִשָּׁה, א (קִיצוּר)]. - צִיּוֹן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲרָמ"ר.

נֶאֱמַר בְּפְרִשַׁת וַיְחִי תְּקַס"ה פְּתוּקַת הַבַּיִת. נוֹסַח הַמֶּאֱמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא הַתְּקַת רַבִּי מִשָּׁה עִם הַתְּהוֹת הַצִּמּוּ צֶדֶק, נִדְפְּסָה בְּלִי הַתְּהוֹת בְּמֶאֱמָרֵי אֲדַמ"ר הַתְּקַן תְּקַס"ה חֶלֶק א עֲמִיד קַמֵּב וּמִתְחִילָה "קוֹרוֹת בְּתֵינּוּ אֲרָזִים". נוֹסַח אַחֵר - הַתְּקַת אֲדַמ"ר

ולכאורה תמויה: דאם פון, מפני מה הארץ דוקא תוציא צמחה¹⁶, שהצומח יהיה גדל ונולד ונמשך מעפר הארץ, הלא הצומח הוא למעלה מהדומם שהוא העפר! אך הענין דלא ראי זה פראי זה – שאף על פי שהדומם למטה במדרגה מן הצומח, עם כל זה יש בו מעלה יתירה מצד שרשו שלמעלה מבחינת צומח וחי כו'.

דהנה ידוע מחלוקת התנאים¹⁷ בגמרא (חגיגה יב.)¹⁸: חד אמר – "שמים קדמו לארץ"¹⁹, כמו שכתוב (בראשית א, א): "בראשית ברא כו' את השמים ואת הארץ". והד אמר – "ארץ קדמה", כמו שכתוב (בראשית ב, ד): "ביום עשות כו' ארץ ונשמים". ואלו ואלו דברי אלקים חיים²⁰, שבמחשבה – ארץ קדמה לשמים, וכשברא – ברא השמים תחלה²¹.

והענין, פי "סוף מעשה במחשבה תחלה"²², פירושו: פי הארץ לפי שהיא "סוף מעשה" על פן שרשה במחשבה היא בבחינת "תחלת המחשבה"²³. אבל

(1) כמו שכתב הרמב"ם פרק א' מהלכות בית הבחירה (ו'גם הראב"ד סבירא ליה פן – ראה כסף משנה שם). – לקוטי שיחות חלק ו' שם הערה 48).
וענין בספר ה"חנינו" מצנח תצ"ב.
(12) מדות ג, ח: "ובלזנסות של ארו היו קבעוין מפתלו של חיכל לבתלו של אולם".
(13) נשאת ה, יז: "העפר אשר יתה בקרקע המשפן". ראה דבור המתחיל זה תשמ"ו).
(14) (ראה לקוטי שיחות שם הערה 48).
(15) (ראה מדות פרק ג משנה ח (כפי גירסת רוב המפרשים). כסף משנה לתרמ"ב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ט. מפרשי המשנה שם בפרק א משנה ו. ועוד. – לקוטי שיחות חלק ו' שם הערה 63).
(16) (על פי ישעיה סא, יא: "כארץ תוציא צמחה").
(17) (ראה לקוטי שיחות חלק ו' עמוד 78 ובהערה 60).
(18) (ראה לקוטי תורה צו יג, ד. ראה כו, ב. שמיני עצרת עמ, ד. מאמרי אדמו"ד הנקן תקס"ח חלק ב עמוד שכג. אור התורה בראשית בראך ג תפן, א. ספר המאמרים תרכ"ז עמוד כג).
(19) (ראה גם לקוטי פמ, א. ספר המאמרים תרכ"ט עמוד כג. שצח. לקוטי שיחות חלק ו' עמוד 76 ו'אי'לך).
(20) (ערוכין יג, ב).
(21) (בתורת חיים כאן ובדבור המתחיל "פי המצוה הואת" תרס"ו באופן אחר קצת. וראה לקוטי שיחות שם).
(22) (פיוט "לכה דוד").
(23) ("דמצד זה שהארץ עליה במחשבה תחלה, יש בה (עילוי וחשיבות –) הכח להצמיח מאין ליגו (שאינו בשמים)". – לקוטי שיחות שם).

וגו"².

והנה יש להבין ההפך בין המשפן לבית עולמים³: שהמשפן היה מארוים⁴, כמו שכתוב (תרויח כו, טו): "עצי שטים עומדים", והמכסה היה מ"יריעות עזים"⁵, ו"עורות אילים", ו"עורות תחשים"⁶ כו'⁷; והבית המקדש היה מאבנים⁸ ועפר דוקא⁹ (ש"אסור לעשות בו עין בולט¹⁰, ואכסדראות של עין"¹¹), רק שהיו בלונסאות של ארו בתקרת האולם¹² כו'.

וצריך להבין זה: מפני מה במשפן היו הארוים עיקר בבנין, והעפר היה רק בקרקע המשפן¹³ למטה; ובמקדש נהפוך הוא, שהיו האבנים והעפר העיקר, שאפילו הנה היה מהן, ולא היו עזים, רק בלונסאות של ארו¹⁴ הנ"ל, שהיו מפלים לעיקר הבנין¹⁵? והענין:

פי הנה ידוע שיש בכל עולם ד' בחינות: דומם, צומח, חי, מדבר. והדומם הוא למטה במדרגה מצומח, והצומח למטה מן החי כו', והעילוי שבכולם הוא בחינת המדבר.

(2) ("והתרגום [אמר שלמה נביא פמא, יאי בית מקדשא דין דאתבני על דיון מן קסי גולמיש אבל יתור יהא יאי בית מקדשא דעתיד לאתבנאה ביומי מלכא משיחתי"] נראה דמפרש "קורות פתינו ארוים" קאי על בית המקדש דשלמה". – אור התורה שיר השירים עמוד קעה עין שם).
(3) (ראה אור התורה וזכור עמוד א'תשפא. שיר השירים עמוד קעה. ספר המאמרים תרכ"ט עמוד יח).
(4) (ראה רש"י על הפסוק (תרויח כה, ה) "ועצי שטים – ומאין היו להם במדבר? פירש רבי תנחומא: יעקב אבינו צפה ברוח הקודש שעתידין ישראל לבנות משפן במדבר והביא ארוים למצרים ונטעם וצוה לבניו לישלם עמיהם כשיצאו ממצרים").
(5) (תרויח כו, ו: "ועשית יריעות עזים לאהל על המשפן").
(6) שם, יד: "ועשית מכסה לאהל ערת אולם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה").
(7) (צריך עיון מה שיר – הערת כבוד קדשת אדמו"ר).
(8) ("מה שביית המקדש הוצרך להיות (לבתיחלה) מאבנים דוקא [ולא מלבנים] נתבאר בלקוטי שיחות חלק ו' עמוד 23 הערה 76).
בענין משפן שילה – ראה לקוטי תורה ברכה צמ, ד. אגרות קדש חלק יט אגרת זקנן).
(9) ("וילא בהמשפן, שרק קרקע המשפן היה מעפר (שנשתנה ממשע למפע). דומם, אבל בתיחלה המשפן היה מצומח, והמכסה שעל המשפן (היריעות) היה מתי" – תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ב (כסלה'שבת) עמוד רו).
(10) ("ועובר על לאו לא תעב כו'", רק עין שקוע מותר כמו התקרות כו').
לקוטי תורה ברכה שם. וראה סידור עם ד"א"ח עמוד רא, ג. פירוש "עין בולט" זה ש"לשפת כהן גדול של עין היתה" – ראה לקוטי שיחות חלק כה עמוד 252 ו'אי'לך).

ההשתלשלות בהשתלשלותן ובריאותן מלמעלה למטה, שהוא בחינת "שמים קדמו" כו'.

אבל במקדש היה נמצא בו תכלית השלימות, כי היה דירת קבע²⁸ של הקדוש ברוך הוא, כמו שפיתוב (תהלים קלב, ד): "זאת מנוחתי עדי עד"²⁹, שהיה מעין עולם הפא, מה שהיה באלף השביעי בשיהיה "מנוחה לחי העולמים"³⁰, שאז תתעלה הארץ עליונה שהיא בחינת מלכות דאצילות להיות למעלה מפולם. וכמו שפיתוב (משלי יב, ד): "אשת חיל עטרת בעלה", שתהיה "עטרת לעתיד-לבא לך" אדאצילות. והיינו מצד שרשה שעלתה במחשבה הקדומה תחלה - "ארץ קדמה לשמים".

לכן אף בבית המקדש שהיה מעין עולם הפא, נעשה עיקר הבית מאבנים ועפר שהם בחינת דומם, שאף הגג והמעויבה שהיא בחינת המקיף נעשה מאבנים ועפר ולא מארזים, שהוא כפי מה שהיה לעתיד-לבא - שבחינת ארץ קדמה, "אשת חיל עטרת בעלה", מצד שרשה כו'.

רק שכלונסאות של ארו שהיה בהתקרה - הם היו בחינת תמכין לבד לעיקר התקרה הנעשה מבחינת דומם, וכענין "תמכין"³¹ דאורייתא³² :

והנה נראה בעליל גם בן בחינה זו: שיש בהארץ מעלה יתירה, והוא בחינת הפטול שיש בה, שהיא מדרס תחת פפות רגלי הכלב³³. מה שאין בן הצומח, שגדלים בגובה והתנשאות כו'.

ובטול זה נמשך מצד שרשה הנעלה במחשבה, שהמחשבה היא בחינת חושב מ"³⁴, שהוא תכלית הפטול, כמו שאמר משה רבנו עליו השלום (בשלה טו, ו): "ונחננו מ"^ה. ומשם נמשך ומתלבש בחינת הפטול

השמים שהם תחלת המעשה, הם אחרונים במחשבה, כי זהו הכלל שה"סוף מעשה" עולה תחלה במחשבה²⁴.

ולכך הצומח למעלה מהדומם, וכן החי למעלה מהצומח כו' - שזהו כפי סדר ההשתלשלות דדומם, צומח, חי, מדבר בעולמות: שבחינת הדומם ועפר הארץ הוא בחינת "סוף מעשה", וצומח וחי למעלה מפנו במדרגה, והוא ענין "שמים קדמו לארץ". ומכל מקום מצד שרשן במחשבה הקדומה הרי ארץ וקא קדמה לכולם במחשבה, לכן וקא בה יש הפח והיכולת להוציא צמחה²⁵, מצד שרשה הנעלה, ולכן הצומח והחי ותמדבר פולם מקבלים ממנה כו' :

והנה במשפן לא היה נמצא עדיו תכלית השלימות, שהיה רק דירת עראי²⁶ של הקדוש ברוך הוא. כמו שפיתוב (שמואל ב ג, ו): "ואהיה מתהלך באהל וכמשפן כו"²⁷. לכך נעשה כפי אופן סדר ההשתלשלות העולמות איד שנבראו בסדרן, שבה שמים קדמו לארץ.

ולכן כותלי המשפן היו מקרשים שהן בחינת צומח, ורק קרקע המשפן היה מעפר - שזהו כמו שהוא בהשתלשלות, שהצומח למעלה מן הדומם. ולכן נעשו הקרשים מארזים, שהארז גדל בגובה מאד, שזהו בחינת העליונה שבצומח כו', למעלה מעלה מבחינת הדומם שאין בו תוספת וגידול כלל;

והמכסה על המשפן היה מיריעות ומעורות אילים ותחשים כו', שהוא בחינת החי שלמעלה במדרגה גם מבחינת הצומח. לפיכך, היריעות שהם בחינת המקיפים, שהיו פרושים על פותלי המשפן - היו מבחינת חי, שהוא למעלה מבחינת צומח שממנו נעשו פותלי המשפן. נמצא, שכל זה נעשה כפי סדר מעלת ומדרגת

24) "היינו לפי שעיקר המכון נגמר בסוף, וכמו שאנו רואים למטה בגשמיית בכל השפעה שעיקר המכון נשלם בסוף" - ספר המאמרים תרמ"ד עמוד ריב עין שם בארוכה.

25) (ראה אגרת הקדוש סימן כ (קלב, א). אור התורה וקרא כרך ב עמוד תמד).

26) (ראה שיר השירים רבה רבה פרק א, טו (ג). זהו חלק ב רמא, א).

27) (ראה ספר המאמרים תרמ"ד עמוד ריג ואלוף).

28) (ראה אור התורה ויש בראשית כרך ב) עמוד שג, א. ג"ך כרך א עמוד לה: "על דרך אהל כל יצען הנזכר בלקוטי תורה דבור המתחיל 'שובה ישראל עד' ודרוש השני". עין שם בארוכה. ראה גם אור התורה בלק עמוד אלו.

בלקוטי שיחות חלק ו עמוד 21 הערה 66: "וזהו גם הפעם מה שהמשפן היה דירת עראי של הקדוש ברוך הוא ובית המקדש דירת קבע, כי בשתגלוי נמשך רק מלמעלה, אינו חודר בגשמיית כל כך (ולקוטי מלכותי תורה וקרא, ב, יד).

29) (ראה "המשך מים רבים תרל"ו" פרק ע (ספר המאמרים תרל"ו חלק א עמוד ער), שלכתאורה צריך להבין האיד בגין בית מאבנים וסיד וזהו נקרא בשם מנוחה ונחלה לאלקים חיים. עין שם).

30) (סוף מסכת תמיד).

31) (תומכי התורה. ראה הקדמת הזיהר ת, א).

32) (ענין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק "מחר חדש" במה שאמר יהונתן לְדוד: (שמואל א כ, ו) "ואנכי אקרה לך למשנה כו" (ראה מאמרי ארמו"ר ה'תקנ' תקס"ז עמוד מה. תקס"ח חלק א עמוד תקלו; גביאים עמוד יד).

33) (ראה בראשית רבה פרשה מא, ט: "מה עפר עשיתי דייש. ובמתנות כהונה שם: הכל דשין עליה. וראה גם לקוטי שיחות חלק כ עמוד 310).

34) (מחשבה... חושב מ"ה זהו חלק א כו, א. תקוני זהו תקון סט קוב, ב).

בחנינת הדומם דאצילות. ולכן יהודה – לשון הודאה⁴⁰ ובטול, שהדומם יש בו בחנינת הבטול ביותר כנ"ל :

והנה בסדר ההשתלשלות עתה יוסף הוא למעלה מיהודה, שהרי המלכות מקבלת שפעה וחיותה מן הו"א. ולכן יוסף היה המלך במצרים, שהוא בחנינת צומח, בחנינת גידול והתנשאות. והוא היה "המשביר" (מקץ מב, ו) והמשיפע לכולם, ויהודה הוא המקבל.

וזהו שכתוב: "ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני – פירוש: שבו⁴¹ וימשך⁴² השפע מיוסף הצדיק. וכמבואר בזוהר ד"ויגש" היינו "תקרבתא עלמא בעלמא"⁴³. דהיינו, עלמא-תתאה – בחנינת מלכות מתיחדת ונגשת לגבי עלמא-עלאה – בחנינת ו"א לקבל השפע כו'. וזהו על דרך שהיה במשפן – הצומח למעלה מהדומם כנ"ל.

אבל לעתיד-לבא יתעלה יהודה להיות למעלה מבחנינת יוסף, כמו שכתוב: "אשת חיל עטרת בעלה", מצד שרשו שעלה במחשבת תחלה כנ"ל. כי הנה מן שבה הוא חשב מ"ה, דהיינו תכלית הבטול, שהוא בחנינת חכמה-דאצילות כח מ"ה⁴⁴.

והנה "אבא יסד ברתא"⁴⁵: כי חכמה-עילאה נקרא יראה-עלאה, וחכמה-תתאה שהיא המלכות היא יראה-תתאה. וזהו "אבא יסד ברתא", שמבחינת יראה-עלאה דחכמה נמשכת המלכות – יראה-תתאה. ולעתיד-לבא תתעלה בחנינת יראה-תתאה בראה-עלאה מקורה, על כן תהיה אז "עמרת בעלה", כי הבטול הוא למעלה במדרגת מאהבה-ויראה דמדות הנמשכים מבחינת חסד-

בארץ, ומצד זה תתעלה לעתיד-לבא להיות "עמרת בעלה", לכן היה בית-המקדש מאבנים דוקא³⁵.

מה שאין כן בהמשפן שנעשה כפי סדר ההשתלשלות דעכשיו שבחנינת צומח למעלה מהדומם, "שמים קרמו כו'", לכן היו הכותלים מעצי שטים, והעפר היה בקרקע המשפן וכנ"ל :

והנה זהו גם כן ענין יוסף ויהודה – שהוא גם כן בחנינת ומדרגת שמים וארץ, ובחנינת צומח ודומם כו' :

כי יוסף – לשון תוספת ורבו³⁶, שמתוסף והולך בהגדלה והגבהה למעלה, והוא ענין בחנינת צומח. ובפרט בחנינת הארו שגדל והולך למעלה מעלה ברום המעלות. וכמו שכתוב (תהלים צב, י): "צדיק פתמו יפּרה, כּארו בלכּונו יסגּה"³⁷.

(והיינו בחנינת ו"א-דאצילות, שנקרא צומח לגבי המלכות שנקרא דומם. כמו שנתבאר במקום אחר באריכות³⁸, שהמדות יש בהם צמיחה וגידול, אבל האותיות הן בחנינת דומם כו'. ובמדות יש בחנינת קטנות וגדלות.

וזהו בחנינת "עץ ארז ואזוב" (קתת יט, ו): שהאזוב הוא בחנינת הקטנות³⁹, והארו בחנינת הגדלות כו', וזהו שכתוב "כּארו בלכּונו יסגּה כו'".

יוסף בפרט הוא בחנינת יסוד, שעולה עד הרעת, ורעת עולה עד הפתר כו'. וכשמבירים מעלה מעלה נקרא "ארו בלכּונו כו'").

ויהודה הוא בחנינת ארץ – מלכות-דאצילות, שהיא

ביקש מיוסף שבו (ביהודה) ימשך השפע" – דבור המתחיל 'ועבדי דוד' שם סעיף ו. ענין שם הביאור.

"לכאורה יש לחוסף עוד דיין בנות, הנה שבו (ביהודה) ימשך השפע אינו תלוי ביוסף אלא ביהודה. אבל – אינו דדוקא קבלת השפע אינה תלויה בהותו, מה שאין כן המשכת השפע". – שם הערה 29 וראה הערה הבאה.

(42) שבו יומשך השפע: ולא 'שבו יתקבל השפע' – כי זה ששייך ליוסף הוא המשכת השפע (ולא קבלת השפע). אלא שהתמשכה דהמשפיע צריכה להיות בשביל המקבל – דבור המתחיל 'ועבדי דוד' שם סעיף ו).

(43) חלק א ויגש ר, א: "ויגש אליו – תקרבתא דעלמא בעלמא, לאתאדא דא ברא למתוי בלא חד. בנין דיהודה איהו מלך ויוסף מלך, אתקריבו דא ברא ואתאחוריו דא ברא" – התקרבות של עולם עם עולם, לאתחו זה עם זה, שהכל יתנה אחר. משום שיהודה הוא מלך ויוסף מלך, התקרבו זה לזה ונאחזו זה עם זה).

(44) (זהר חלק ג כח, א. לר, א. תקוני זהר בהקדמה (ד, א) ובקמה מקומות.)

(45) (זהר חלק ג רמת, א. רטו, ב. רנת, א. תקוני זהר תקון כא. ראה לעיל ד, ג.)

(35) (כמו שנתבאר גם כן במקום אחר על פסוק "מומור שיר נהנית הבית", דלךך אמרו בנגמרא (ראש השנה ד, א. ראה אור התורה וקרא פּרד ב עמוד חמד. פּרד ג עמוד תשעה) על פורש שהחמיץ – כמה שחזור וצוה לערב בחנינת צומח בבית-המקדש – "נדבכו די אבן גלל תלמא, ונדבך די אע חרת כו'" (עזרא ג, ד. נדבכים של אבן גלל – שלשה, ונדבך של עץ – אחר). כי צריך להיות כולו כאבנים דוקא מפעם ה"ל (ראה מאמרי ארמור תקן חס"ח חלק א עמוד קלב ואילך. לקושי תורה ברכה צמ, ד. סידור עם ד"ח כא, ג).

ובתפלה הוא בחנינת השתחואות שבשמונה-עשרה – "קול דמקוה דקח" (מלבי"ם א, יט, יב), בחנינת דומם. ואותיות התפלה הם בחנינת דומם.

(36) (ראה לעיל לא, א.)

(37) ("התגדל ועלה מעלה מעלה בקומת הארו אשר בלכּונו". מעזרת דוד).

(38) (ראה לקושי תורה קתת ג, ד ואילך).

(39) (מאורי אור אות א, סעיף ג. לקושי תורה קתת ס, ד.)

(40) (ראה לקמן וחי מה, א דבור המתחיל "יהודה אתה יודי").

(41) (בי אדני... שבו יומשך השפע מיוסף הצדיק: דלכאורה, מין שהודה ביקש זה מיוסף, הרי היה צריך לבקשו שהוא (יוסף) ימשך השפע אליו, ולמה

ונבורה דו"א. ולקד גם עכשיו יש בהארץ בחינת הכפול יותר וכנ"ל. ובחינת בטול דיראה-עלאה היא בחינת ומדרגת משה רבינו עליוהשלום ונחננו מה" כו⁴⁶ :

וזהו מה שאומרים בהפטרות דפרשת ויגש⁴⁷ (יחזקאל לו, טו"ט):

"קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה כו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים כו, וקרב אותם אחד אל אחד כו, הנה אני לוקח את עץ יוסף כו, ונתתי אותם עליו את עץ יהודה כו - ער: "ועבדי דוד מלך עליהם"⁴⁸ (שם, כד).

פירוש:

פי עתה יוסף הוא למעלה מיהודה, שהוא נמשל לארז⁴⁹ אשר גדל בגובה ומתוסף והולך, כך יוסף, אליו שייכים עשרת השבטים, כמו שכתוב שם (ט): "ושבטי ישראל חביריו". נמצא הוא מרובה בשבטים יותר מיהודה. שעל שם זה נקרא יוסף, פי הוא הרעת עליון כו.

אך לעתיד-לבא כשיתחברו שניהם - יוסף ויהודה - ביחד בתכלית היחוד האמיתי, דהיינו מה שכתוב ויגש⁵⁰ אליו יהודה, וכמו שכתוב (איוב מ"א, ה): "אחד באחד יגשו", וזה יהיה לעתיד-לבא, אז יתעלה יהודה למעלה מיוסף, כנ"ל על פסוק "אשת חיל עמרת בעלה", ולכן אז "ועבדי דוד מלך" - על כל ישראל.

וזהו שכתוב (פרשתנו מה, א): "ולא יכל יוסף להתאפק כו, בהתנדע יוסף אל אחיו", דהיינו שנתחברו יוסף ויהודה בתכלית החבור ותיחוד "למיהו אחד באחד

כו"⁵⁰.

(51) ובכל הנ"ל יוכן ויבואר מה שכתוב ב"לקומי הש"ס" מהאר"י ז"ל כביאור מאמר רז"ל ב"חלק" (סנהדרין) דף ק"ב, סוף עמוד א'):
ש"תפשו הקדוש ברוך-הוא לירבעם בן נבט ואמר לו: חזור כך כו⁵², אמר לו מי בראש? אמר לו: בן ישי בראש. אמר לו: אי הכי, לא בעינא⁵³.

שהוא ממש הענין הנ"ל; שהקדוש ברוך-הוא רצה שירבעם יחזור בתשובה ואז יאיר בו מבחינת ומדרגת יוסף, בחינת "עץ אפרים כו";

וזהו "אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן" - שיהיה מאיר בהם אין-סוף ברוך-הוא בהארץ רבה. וזהו "אני כו".

"אמר לו: מי בראש?" - פי הוא רצה כמו שהיה עכשיו שבחינת ומדרגת יוסף הוא למעלה מבחינת יהודה, לקד רצה הוא להיות בראש לגבי דוד. אבל הקדוש ברוך-הוא "אמר לו": שלעתיד-לבא יתעלה יהודה, לכן "בן ישי בראש כו".

"אמר לו: אי הכי לא בעינא" - שלא היה בו בחינת בטול ושפלות זה, וזהו שאמרו רז"ל (שם קא, ב): "גסות הרוח שפירבעם טרדתו כו".

ומעין זה נתבאר גם בן במקום אחר בענין המרגלים⁵⁴, שלא היה בהם גם בן שפלות זו לגבי בחינת ארץ העליונה. שדימו בעצמם שאין צריך לזה, להיותן מעלמא דדכונרא, "כולם אנשים כו" (שלה יג, ג). אבל יוסף הצדיק ויהודה יתחברו לעתיד-לבא בתכלית היחוד "למיהו אחד באחד" כנ"ל).

בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד כו" (לקומי תורה במדבר ג, ג. ד, ט).

ועין בדרוש "ברפת הזמון" בענין שדוד המלך עליוהשלום וכרף על פוס יין המשומר שלעתיד לבא כו (סדור עם דא"ח שער ברפת הזמון קב, א וקנת, א).

ועין על פסוק "מחר ה'ש" בענין יהונתן ודוד (ראה מאמרי אדמו"ר תקון תקס"ו עמוד מוח ואור התורה בראשית ד, ב. תקס"ח חלק א עמוד תקכח, ונסח אחר במאמרי אדמו"ר תקון נביאים עמוד ט).

(52) "ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן".

(53) אם כך, אני רוצה).

(54) אור התורה שלח (במדבר כד ב) עמוד תג).

46) (ועין לקמן מה, א) על פסוק "יהודה אתה". ומה שנתבאר על פי מאמר הוהר פרשת אמור, על פסוק "וגם אמנה אחותי בת אבי כו" מענין "בהקמה יסר ארץ, בוגן שמום בתבונה" (באורי הוהר תרא כ, ג). ועין מה שנתבאר לעיל (ג, ד) פרשת בראשית, דבור המתחיל "להבין הטעם שנשתנה יצירת".

47) (ראה דבור המתחיל ויגש תשמ"ו. לקומי שיחות חלק טו עמוד 413).

48) (שכיכות "ועבדי דוד" לפסוק ויגש נתבאר בתורת מנחם התנועדיות השנ"ב חלק ב עמוד 63 ואילך. וראה הנסמן שם הערה 71. וראה גם דבור המתחיל "ועבדי דוד" תנ"ל).

49) (ראה תורת מנחם התנועדיות תשמ"ט חלק ב עמוד 261 הערה 28).

50) (זהר חלק ב תרומה קלה, א).

51) ועין על פסוק "ויהו מספר בני ישראל כו" בענין (הישע ב, ב) ונקבצו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ע"י תנועה גשמית לפי שהיא הנותנת משום דכל שכל הגבוה יותר א"א לבא בדבור הרוחני כ"א בתנועה הגשמית ברמוז (או במשל וחידה וכה"ג כמ"ש במ"א) (או כמשל הבקת אור אבן טוב איננו ניכר כ"א בחקיקתו בשעוה או כאור הנר שבלילה הוא מאיר יותר מביום דשרנא במיהרא מאי אהני וכה"ג כמ"ש במ"א) וכך הוא ממש בכל המצות מעשיות לפי שבשרשן הן בפנימית אור הכתר (שלוה נק' תר"ד עמודי אור כו') שהוא פנימית רצה"ע ממש שלמעלה מן החכ' ע"כ ידרו למטה להתלבש בדברים גשמיים דוקא ולא בענינים רוחניים ובלא טעם וכוונה כמ"ד המצות א"צ כוונה לפי שהכוונה היא בחכ' שלמטה מעצם הרצון שאין טעם לרצון כלל כנ"ל (וזהו עיקר מעלת משיח בן דוד שנאמר בו וגבה מאוד והוא בחי' כתר ש"ט שעולה למעלה גם מכתר תורה והוא כמ"ש ואלה דברי דוד האחרונים דוקא נאם הגבר הוקם על כו') וכל זה לפי שנתב"ס דוקא דסוף מעשה עבמ"ת ולכך א' דתכלית חכמ' תשובה ומע"ט כו' (ומה שנק' החכ' דתורה הון ביתו דקאי גם על המצות כנ"ל זהו כפי' ומעמים של המצות לבד שבמעמי מצות אלה נק' כלים לגילוי אור וסוד ומעם ה' כמו הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי כו' אבל גוף מעשה המצות עצמן למעלה מהון ביתו מטעם הנ"ל) ונמצא מובן דגוף מעשה המצות שרשן א' עם האה"ר העצמי שבבחי' העצמו' ממש שע"ז אמר אם יתן איש את כל כו' באהבה כוז יבוז לו שזהו דוקא הון ביתו דחכ' שבתורה אבל המצות עצמן מגיעים בבעל הרצון בעצמות ממש (ובאמת קאי גם על גוף המצוה שנק' הון ביתו שמוזה נמשך חיי העוה"ב אך תשובה ומע"ט בעוה"ז יפה מכל חיי העוה"ב כו' שהרי אה"ר העצמית היא למעלה גם מן המצות כמו ע"י תשובה האמיתית או בצ"ג שהיו בחי' מרכבה כאבות אברהם אוהבי רחימא דמלכא כו' ובאמת עיקר אה"ר העצמית הנ"ל הרי היא קיימת ועומדת גם אם אין ישראל עושים רש"מ במצות אע"פ שנק' פנימית רצונו כי גם פנימית רצון זה אין לו ערך לגבי פנימית ועצמות בעל הרצון כו' וראייה מסליחת העוונות לעוברי רצונו ע"י י"ג מדה"ר ביו"כ ע"י שזדונות נעשו כזכות ממש כו' וד"ל):

(כב) והנה כל בחי' הון ביתו הנ"ל שאינו רק בחי' זיו ואור בעלמא לגבי מהו"ע א"ס ב"ה ממש כנ"ל זהו דוקא בבחי' פנימית דח"ע דתורה שהוא בחי' פירוש וביאור למצות מעשיות ולמעלה נק' טעמי מצות או טעמי תורה כמו טוב טעם ודעת למדני שיתגלו לע"ל כמ"ש ע"פ ישקני מנשיקות פיהו כו' שזהו בבחי' פנימית דח"ע שנק' ח"ס. אבל הנה גוף מעשה המצות עצמ' כמו מצות תפילין וציצית ומצות סוכה ולולב וכה"ג מצות הצדק' בפ"מ שנק' מעשה הצדק' שכוללת כל המצות כמ"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור כו' הרי הן בחי' פנימית רצון העליון שהוא פנימית התענוג והשעשועים העצמיים ממש שלמעלה גם מבחי' פנימית ח"ע כמו הגלגלתא שלמעלה ממוח החכ' שבה שהרצון נק' עטרה ע"ג הראש כמ"ש כצנה רצון תעטרנו והן בחי' רצה"ע שבמצות כאשר באים לפ"מ דוקא ששרשם ברצון העצמות ממש שא"א שגייע לזה גם פנימית ח"ע שאינו אלא טעם כמוס לרצה"ע ואמתות ועצמות הרצון הוא למעלה מן הטעם לגמרי אפי' מטעם כמוס כו' ונמצא גופי מעשה המצות הן למעלה ממעמי וסודות המצות גם בשרשן למעלה בבחי' ח"ס כו' וזוה יש יתרון מעלה למצות על התורה שהתורה אין עיקר שרשה רק מח"ע שנק' חש"מ אבל המצות הן בעצמות בעל הרצון שאין טעם והכ' לרצון העצמי כלל כו' (ולכך גם מה שנמנו וגמרו דתלמוד גדול אינו אלא משום דהתלמוד מביא לידי מעשה ויול בתר טעמא כו' וכמ"ש סוף דבר כו' את האלקים כו' ומצותיו שמור כי זה כל האדם דנעוץ תב"ס וסב"ת דוקא וכן מ"ש ראשית חכ' יראת ה' שכל טוב לכל עושיה' ולא ללומדיה' כי לא המדר' הוא העיקר כו') ומה שהמצות באו בהתלבשות גשמיות בדצ"ח הגשמיים כצמר דציצית וקלף דתפילין וכה"ג אדרבה זהו הוראה גדולה על היות שרשו למעלה הרבה גם מן החכ' עילאה ע"כ הוצרכו לבא למטה בלבוש גשמי דוקא לפי שכל הגבוה יותר א"א לבא למטה כ"א בלבוש גשמי ביותר ועד"מ הידוע מן הרמוז שאור שכל עמוק ביותר שא"א להביאו בדבור כלל הרי יוכל להביאו ברמוז באצבעו בתנועה הגשמית כמו מחוי ליה במחוג כו' עד שיבין מרמוז זה כל עומק השכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - מה יפו פעמיך

אמנם הנשמות שהם מפנימו' העולמו' והם מן האיברים עצמו ולכן הנשמו' דעשי' נק' עקביים שהעקביים הן מן הרגל עצמו עכ"פ וזהו עקבות משיחא. והנה כמו שלמטה באדם התחתון הלבוש של הרגל הוא המנעל שהוא היותר גם מכל לבושו שעל גופו שהרי הלבוש שמלביש הידים והחזה והשוקיים הם של צמר וכדומה שהוא דק ולבוש המנעל הוא של עור שהוא גם מאד. כמ"כ למעלה לבוש הרגלי השכינה שבעשי' הוא של עור ונק' מנעל שהוא לבוש גם יותר מלבוש' דיצי' ועשי'. והגם שבודאי העיקר הוא גוף הרגל וחיותו הפנימי ואין העור של המנעל תופס מקום לנגדו שהרי מנחגו את המנעל לאותו צד שיפנה הרגל ע"פ רצון החיות האלקי שבתוך הרגל שהיא הנשמה של הכלי כנ"ל, וא"כ לכאורה מה יתן לך ומה יוסיף לך עביות המנעל מאחר שעכ"ז בטל להרגל. אך באמת גם שע"פ האמת אין עביותו גורם כלום לבטל הנהגת הרגל, כי הוא בטל להרגל ולכל אשר יחפוץ יטנו, עכ"ז לעין הרואה הוא גורם הסתר והעלם, שהוא מסתיר מאד את הרגל יותר משיסתיר לבוש הצמר ופשתן את הגוף שהרי מתוך הדקות של לבוש הצמר ופשתן יכולים להביט קצת בגוף ולהכיר אפס ושמן מיני', אבל מתוך גסות העור בלתי אפשר כלל להכיר אפי' שמן מן גוף הרגל, וכמ"כ עד"מ למעלה חיות האלקי שבכלים דעשי' שהן הנק' רגלי השכינה הגם שהוא העיקר והמקור אמיתי וכל הברואים שבעולם העשיה ומנהיגם כרצונו להשפיל ולהרים על מלכי האדמה וכל פרטי הצטרכותם וחיותם וקיומם ושינויי הזמן של כל פרטי הנברא' דעשי' ארמ"ע ודצח"מ וצבא השמי' ממנו הוא, ואין בחי' הלבושי' מסתיר' לו באמת כי הם טפילי' ובטילי' לו ית' לכל אשר יחפוץ יטנו. עכ"ז אצלינו הם גורמים הסתר והעלם. להיות כי הלבוש מנעלים דעור הם בחי' קליפות גסות ומוסתר ומצומצם בהם כ"כ האור האלקי בתכלי' ההסתר, עד שהן נראי' כאילו הם נפרדי' ממש ויש ודבר בפ"ע, ולא יושג ויוכר מהם ההשגחה אלקית, וזהו המעם שבדורות הראשונים היה מצוי האותות ומופתים ניסים נפלאים כידוע ועכשיו אותותינו לא ראינו שהרי אינו מצוי כ"כ שיהי' גם נפלא רק מוסתר ומצומצם מאד בסיבות המבע. לפי שגשמות של דורות הראשונים היו הלבושים שלהם דקים ביותר כמו לבוש הצמר ופשתן שעל הגוף כנ"ל (כי הנשמות הן מפנימו' העולמות שנק' גופים ואיבר' לשכינתא, והנשמו' של דורות

(שה"ש ז' פסוק ב') מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב. ודרשו רז"ל בפ"ק דהגיגה כמה יפין רגליהן של ישראל בנעלים בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם שנק' נדיב כמ"ש נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם, הנה ענין עקבות משיחא היינו נשמות שבבחי' עקביים דאדם תתאה מל' דאצי' הנק' רגלי השכינה, כי הנה בחי' ממכ"ע הוא בחי' ציור אדם ראש ורגל מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין דהיינו מעולם הבריאה עד עולם העשי' דכת' הארץ הרום רגלי פי' כי מדת מלכותו ית' בכל משלה והיא מחיה ומהוה את כל הנבראים מאין וזהו ממכ"ע שהוא כמו הנשמה הממלא את הגוף שהיא ממשכת שפע וחיות לכל אבר כפי מזוג מראש עד רגל כן כל העולמות דבי"ע הם בדוגמת איברים דשכינתא כידוע והשכינה עצמה מל' דאצי' היא כנשמה להם שממשכת להם שפע וחיות, והנה באיבר' יש חלוקי מדרגות שיש איברים פנימיים כמוה שבראש וכדומה ויש איברים חיצוני' כמו הרגלים שאינם רק לקיום ומעמד גוף העיקרי כו', ואמנם בכלל כולם הן כלים שחיות הנפש שורה ומתאחד בהם כך למעלה בעולמו' דבי"ע שהם בחי' כלים להארת המל' דאצילות יש רבוי חלוקי' ראש ורגל דהיינו מתחלת הבריאה שהוא בחי' ראש עד סיום העשי' שהוא בחי' רגל ומ"מ כל הבחי' שהם נק' כלים ואיברים לשכינתא הם פנימי' העולמו' דבי"ע שהם הכלים שהארת המל' דאצילות שורה בהן וכמו הרגל שגם בו יש חיות הנפש ממש ע"ד שיש בראש ובכולן יש ב' בחי', החיות של כל אבר וגוף האבר עצמו כן עד"מ כל העולמות דבי"ע הפנימי' הקרובי' אל אור וחיות אלקי שבי"ס דבי"ע הם כערך גוף האבר לגבי חיות האבר דהיינו ממכ"ע שיווד ושופע לכל אבר ואבר ויש בכל אבר ב' בחי', החיות של אלקות שממל' דאצי' שבו והאבר עצמו כו', אמנם עולמות החיצוני' ביותר הם בחי' לבושים לגבי איברים אלו כמו הלבוש שהוא דבר נפרד לגמרי ואין חיות הנפש מתלבשת ומתאחדת בתוכיותו כלל ע"ד שמתלבשת בגוף לא מיני' ולא מקצתי', כך אותן העולמות אינן בערך הפנימי' להיות איבר' לשכינתא אלא נק' לבושי'. והנה הארץ הרום רגלי שהוא עולם העשי' יש בו פנימו' שהוא בחי' רגלי השכינה סוף כל דרגין ממדרגת שפע החיות ממל' דאצי' שמתלבש' בו שנק' בשם רגל, והחיצוני' דעשי' שהם בחי' ההיכלות והמלאכי' נק' לבושי' להרגל,

ענין הנשמות שמבחי' עקביים דשכינה כנ"ל והלבושים שלהם גסים מאד הוא נוגה דעשי' כמשל העור של המנעל שמסתיר על הרגל לגמרי לכך האור אלקי מוסתר מאד בצמצום הנהגת הטבע ואינו מצוי כ"כ שיחי' גילוי אור אלקי בנם נפלא:

הראשונים היו מבחי' איברי הגוף כמו הראש ואח"כ הכתף והידיים כו' שהלבושי' שעליהן הם דקים כנ"ל, לכן הי' לפעמים עת הכושר שיאיר האור אלקי ויתגלה לחוץ לעין כל רואה מתוך דקות הלבוש וזה הי' הניסים הנפלאים שהן גילוי אלהות ממש כידוע, אמנם עכשיו בעקבות משיחא שהוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

שתי ידות לקרש

והנה מבואר בסידור בפ' מומור לתודה, איך בקרבן תודה שהוא בחי' גבוה גם החמץ יוכל להתעלות כו' יעו"ש, וכן מבואר במ"א דלפי שבשבעות מ"ת ע"כ שתי הלחם חמץ תיאפנה, וע' בלק"ת פ' במדבר בד"ה וידבר אלקים כו' אנכי ס"ה קרוב לסופו, כי חמץ הוא לשון התנשאות, ובפסח אסור החמץ שיש לזה יניקה לקליפות וסמ"א גבהות וגמות הרורה כו' משא"כ בשבעות שנודככו המדות הטבעיות ועולות להיות נכללים בקדושה (והיינו ע"י ספירת העומר שקודם, יעו"ש) הרי אין ההתנשאות אלא בבחי' הקדושה שזו ההתנשאות היא כמ"ש לך ה' הגדולה כו' ואין שם יניקה לסמ"א כלל, מחמת גילוי הרצון עליון ב"ה שלמעלה מעלה מגדר השתלשלות, יעו"ש שזוהו הגילוי שבמ"ת שבחי' הרצון שלמעלה מהשתלשלות יתגלה כחכ' עילאה, וזהו ע"י התורה (ושם מדברים שחכ' היא ראשית ההשתלשלות, ולא כמ"ש בסמ"ב פי"ח ובלק"ת כד"ה מצה זו כנ"ל) ונמצא שא"צ לעשות מן ח' ה' כ"א גם החי"ת עצמו יתעלה, וזהו בחי' גבוה יותר כי מצה אין בה טעם כו', אבל כשהחמץ יתעלה ע"ד שתי הלחם זהו כשיחי' גילוי טעמו' עליוני', והיינו בחי' טעמי תורה, ולכן עיקר הגילוי יהי' לע"ל, כי יש בתורה ד' בחי' טעמים נקודות תגין אותיות, ועיקר תושבע"פ היא מאותיות התורה שזהו שבכל הגמרא אומרים מ"ט אמר קרא שהוא בחי' אותיות התורה, ויש גם תגין שזהו שארז"ל שר"ע הי' דורש על כל קוץ וקוץ (שהם תגין שבתורה) תילי תילים של הלכות, וגם מבחי' נקודות יש בתושבע"פ שזהו שאמרו יש אם למקרא ויש אם למסורת, שהוא בענין הניקוד איך לקרות התיבה הכתובה בתושב"כ, אבל טעמי תורה שהוא בחי' הנגינות שבתושב"כ לא נתגלו, ולע"ל יתגלה גם טעמי תורה, ואז יתעלה גם החמץ שיש בו טעם וע"ד עתיד חויר ליטרה.

וזה הי' ענין שתי ידות לקרש כו' שהי' כמין חי"ת והוא

(ד) והנה כמשכן שהוא בחי' דירה בתחתונים דהיינו אתהפכא חשובא ממש לנהורא נתקנו אותו' הנ"ל קו"ף רי"ש שי"ן שהם קשר שקר כנ"ל, ונעשה מזה קרש, קרשי המשכן וכו' בחי' עמודי' המחברים גילוי אור א"ם הסוכ"ע למטה בעשי' כמו תר"ך עמודי אור שמחברי' הגג עם הקרקע כו' כמ"ש במ"א בענין המצות כו'. ויובן ענין אתהפכא זו ע"ד מ"ש הוזהר פ' פנחס רנ"ב א' בפ' גער חית קנה (תהלים ס"ח ל"א), כי קנה זהו רגל שמאלי דקו"ף, דכורא דסמ"א ז"א דאצי' דקליפה וממנו יונק חית קנה מל' דאצי' דקליפה הנרמות באות ח' דחמץ כו', והקב"ה יגער בהחית והקנה וישברם כמ"ש קנה וסוף קמלו (בישעי' סי' י"ט וא"ו) וישבר רגל השמאלי ונעשה מן קו"ף ה' שע"ו נאמר (ישעי' מ"ם פסוק יו"ד) הנה ה' אלקי' בחווק יבא וכו' מן קנה נתהפך על הנה, שהוא גלוי אלקות ע"ד ואמר כיום ההוא הנה אלקינו זה, גם מן ח' נעשה ה' ע"ד חמץ מצה ע"ש, הרי מצינו שיוכל להיות אתהפכא חשובא ממש דבחי' ק' לנהורא עד שמבחי' קנה הנ"ל נעשה הנה כו'. וגם ע"ד שאמרו עתיד חויר ליטרה, וחזיר הוא חית קנה הנ"ל כמ"ש בגמ' דפסחים קי"ח ב' ופרשי' שם שעלי' נאמר ושאר ארנה רפסה (דניאל ז' י"ט) וכו' וזהו רגל ק' הנ"ל. והנה כתי' אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו' כי את רוח הטומאה אעביר כו', וזהו ענין עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא בחי' רגל דק' היוצא לחוץ לגבול הקליפות שהוא שוק טורי דפרודא, וצריך להדליק נ"ח להמשיך עליו אור ה' מלמעלה למטה, ע"ד וחי' גיה חשבי עד שיכלה הרגל מבחי' שוק כי האור דוחה חשך והיינו שגם בחי' המעשה יהי' כולו לה' ונעשה מבחי' קנה הנה כו', ולע"ל כתי' ועמדו רגליו ב' בחי' רגל לאפוקי מבחי' רגל א' הנ"ל שהוא בחי' קיימא דחד סמכא וזהו שקר אין לו רגלים, רק רגל א' דקו"ף הנ"ל, אבל קושטא קאי אמת ה' לעולם.

שיהי' בחי' ועמדו הגלוי ב' רגליו בשוה כי ה' יש בו ג' קוין וקו הג' נפרד אף עשיתיו, אבל לע"ל שיהי' הגלוי בעשיי' כמו למעלה זהו כשהח' יתעלה וכל הג' קוין יהיו יחדיו יהיו תמים.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

שופטים ושוטרים תתן לך, שבת פרשת שופטים, תער"ג

דהיחוד במצות הוא בחי' איהו וגרמוהי שזהו כב' דברים המתייחדים שא"ז בבחי' יחוד עצמי כו', והיחוד בתו' הוא בחי' איהו וחיוהי יחוד האור במקורו שאינו בבחי' מהות אחר והיחוד בזה הוא בבחי' יחוד עצמי כו', וכמשנת"ל פרק הג"ל דבאור ומאור ההתאחדות שלהם הוא בבחי' דבקות לא רק בבחי' התקשרות כו', וכמו"כ בתו' היחוד הוא בבחי' יחוד עצמי דו"ע אורייתא וקוב"ה כו"ה ממש כו', ואך שייך ענין ההתקשרות בתורה שזהו התקשרו' בדבר הנבדל כו'. ולכאן י"ל שזהו ההפרש בין חיצוני' התו' לפנימי' התו', דהנה חיצוני' התו' היא בחי' אותי' התו' לבד, דהרי מה שנגלה לנו בתו' הן רק האותי' לבד הן בתושב"כ הרי נגלה רק האותי' משא"כ הנקודות והתנין וכ"ש המעמים לא נתגלו עכשיו כו' (ויתגלו לעתיד שו"ע טעמי תו' והוא בחי' העונג והשעשועים שבתו' כו'), ומה שנתגלה עכשיו הן רק אותי' התו' כו', וזהו מה שניתן לנו במ"ת הן האותי' דתו' כו'. הגם שבמ"ת ניתן הכל היינו גם בחי' התנין נקודות כו' והרי יש גם עכשיו גילויים ממדר' אלו כו', וגם לעתיד שיהי' גילוי טעמי תו' הרי לא יהי' עוד הפעם מ"ת כו', כי הכל ניתן כבר במ"ת כו', מ"מ מה שניתן בהתגלות ולכאן"א ה"ה האותי' כו'. דמה שהתו' היא שייכה לכאן"א מישראל ה"ז האותי' דתו' כו', ולכן כאן"א מברך נותן התו' גם הע"ה שאין להם שום ידיעה גם בהחכ' דתו' המלוכשת בהאותי' וכ"ש בהמדר' העליונות דתו' כו', ומ"מ מברכים נותן התו' על האותי' דתורה שזהו מה שניתן לכאן"א מישראל לכולם בשוה כו'. הרי דתושב"כ עיקרה הוא האותי' כו', וכן מה שבא מתושב"כ בתושבע"פ הרי הכל רק מהאותי' התו' כו' וכמשנת"ל פקע"ג, וגם שכל עניני התורה הכל הוא בהלכות המדברים בעניני' הגשמי', וכמו המחליף פרה בחמור ושנים אוחזין בטלית, וכמו דיני אונאה וכה"ג, שהכל מדבר בענינים גשמי' שהן דברים נבדלים ונפרדים בעצם, וממילא גם בחי' החכ' דתו' שמתלבש בזה ה"ז מתלבש בדבר הנפרד שהוא ג"כ בבחי' נבדל כו', רק שאינו כמו המצות שבאין בבחי' התלבשו' ממש

שופטים ושוטרים תתן לך כו' צדק צדק תרדוף למען תחי' וירשת כו', וצ"ל מהו"ע ב"פ צדק שאו' צדק צדק תרדוף כו', ואח"כ או' ג"כ ב' ענינים למען תחי' וירשת כו', ומשמעות הענין הוא שע"י ב"פ צדק ע"י תחי' וירשת כו', צ"ל מהו ב' הענינים אלו ושזה ע"י הכ"פ צדק כו', גם מה שייך זה למ"ש שופטים ושוטרים תתן לך כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל בענין מאה"ז תלת קשרין כו', דהתקשרות שייך בשני דברים נבדלים דבדבר א' כמו אור ומאור שהאור אינו מהות אחר מהמאור אינו שייך ענין ההתקשרות כ"א דבקות כו', רק בשני דברים נבדלים כו', והיינו בנש"י ותו' שהנשמה היא בבחי' מהות כפ"ע שייך ההתקשרות בתו' כו', וכן בתו' לגבי קוב"ה להיות דנובלות השמ"ע תו' שייך ענין ההתקשרות כו'. ונת' דבהתקשרות יש בזה יתרון מע' לגבי ההתאחדות הקודמת דהנשמות למע' מיוחדים בתו', אך הוא רק באותיות התו' כו', ולמטה ההתקשרות היא בחכ' שבתו' ובהאור חדש הנמשך מבחי' עצמות א"ס בתו' (ובד"כ הו"ע ב' אופני התקשרות דנש"י בתו' כו'), וכן בתו' שדוקא ע"י ירידתה למטה ונש"י מתקשראין בתו' ע"י התו' מתקשרת בבחי' עצמות שו"ע האור חדש שממשיכים בתו' כו'.

קעט) **אמנם** צ"ל כללות הענין שנת"ל פקע"ה דהתקשרות הוא בשני דברים הנבדלים זמ"ז דכמו הא דאורייתא מתקשראה בקוב"ה זהו כמו דבר הנבדל שמתקשר, והלא אמרו בזהר ככ"ד דאורייתא וקוב"ה כו"ה, דהכוונה בזה שהן בבחי' חד ממש כו'. וכמו"ש בסש"ב פכ"ג. ההפרש בין תו' למצות דמצות נק' אברים שזהו כמו אברי הגוף שהן דבר כפ"ע כו', דע"ה שהנפש עם הגוף מתייחדים ממש עד שאין לחלק ביניהם כו', מ"מ הרי הגוף הוא דבר כפ"ע מהנפש, והיינו שני דברים נבדלים המתייחדים כו', וכמו"כ המצות שנק' איברין דמלכא ה"ז יחוד שני דברים נבדלים כו' (וזהו לפי שהמצות בכלל הן בחי' כלים וכמו"ש כי נר מצוה כו'), משא"כ התו' היא חד ממש. ומבו' כמ"א שזהו ההפרש בין בחי' איהו וגרמוהי חד לאיהו וחיוהי חד,

בלמוד ההלכה כו', שאין הדברים הגשמי נעשים בזה כלים לאלקו' ואין בהם שום קדושה משו"ז כו' (וכמו בענין הבידורים ההפרש בין הבידור דתפלה שהוא בדרך התלבשות בהמתברר, משא"כ הבידור דתו' כמו ר"י כולו תנוי בניקין כו' אינו בבחי' התלבשו' כו', ועד"ז הוא ג"כ ההפרש בין תורה למצות בענין ההתלבשו' כו', רק בענין הבידורים הנה הבידורו' שע"י המצות אינו כמו בתפלה, דמצות ג"כ הבידור דהאור עליון בדרך מלמעלמ"ט וכמ"ש במ"א, להיות שזהו אור עליון שלמע' מבחי' התלבשו' ממש כו', שהרי האור המתלבש במעלה"צ הוא בלי הסתר פנים כו' כמ"ש בסש"ב, והיינו שהוא אור עליון יותר ובא בלי שום הסתר פנים, ע"כ הבידור בזה הוא בדרך מלמעלמ"ט לפי שאינו בענין ההתלבשו' שבס' השתל' כו', ומ"מ אינו כמו התו' שאינה באה בבחי' התלבשו' כלל כו'), אבל א"ז רק בדרך מקופ כ"א בדרך התעסקות שמתעסק בהענינים הגשמי' כו', ומאחר שהוא עכ"פ בבחי' התעסקות בדברים הנפרדים ה"ז ג"כ בבחי' נבדל כו'.

קיצור. וצ"ל והלא אורייתא וקוב"ה כולא חד, דמצות הן כלים ואיברין שהיחוד בבחי' איהו וגרמוהו, ותורה אור יחוד איהו וחיוהו, ואיך הוא בבחי' התקשרות. וי"ל דהתקשרות זהו בחיצוניות התורה אותיות התו' שזהו שנתגלה במ"ת ובא בתושבע"פ, ונתלכשה בענינים גשמיים נבדלים, רק לא כמו המצות שהגשמי הוא בבחי' כלי ממש, ולכן יש בהם קדושה, ובהכנת המצוה נמשך מס' השתל', ובעשייתן נמשך בהם רצה"ע, וזהו הקב"ה ז"א מניח תפילין גילוי המוחין, וגם קוב"ה כתר מניח תפילין תוס' אור במוחין, ותורה אינה בבחי' התלבשות ממש (וכמו בהבידור ההפרש בין תורה ותפלה, ומצות ג"כ מלמעלמ"ט), מ"מ ה"ז התעסקות בענינים נבדלים דגם החכ' שבזה הוא בבחי' נבדל.

דבר הגשמי כמו בציצית הגשמי או בקלף הגשמי כו', שהרי הדבר הגשמי נעשה כלי ממש להרצה"ע כו', וכמ"ש בסש"ב פכ"ג שהחיות של מעלה"צ כו' נעשה לו ממש כנוף לנשמה כו', ועמ"ש באגה"ק בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח כמו עד"מ האתרוג ומינוי הליבש בהן הקב"ה ממהותן כו' (ולפמשנ"ת שם לעיל נר' שזהו בחי' הלבנונית שבא בבחי' התלבשו' בחיצוני' הכלים כו', ומהות בחי' החיצוני' דחסדים פנימו' דו"א (י"ל שזהו בחי' הלבנונית כמו שבא בבחי' ז"א כו') מתלבש במעלה"צ כמו בהאתרוג כו'), הרי נעשה בבחי' כלי ממש כו', ולכן יש בה קדושה במה שהוקצה למצותה כו'. וכמ"א מב' דמצות יש ב' ענינים, הא' מה שהמצוה היא בס' השתל' דע"ס דאצי' כו', והב' באוא"ס שלמע' מאצי' כו', וכמו בתפילין שהד' בתים הן ד' מוחין דו"א היינו מה שע"י התפילין נמשכים מוחין לז"א כו', והב' הוא הרצה"ע שהוא ההמשכה מבחי' כתר כו' (שזה שזה בכל המצות כו'). וזהו משארז"ל הקב"ה מניח תפילין שיש בזה ב' פי', הא' דהקב"ה הוא בחי' ז"א ומניח תפילין היינו המשכת המוחין לז"א מחו"ב כו', אבל בבחי' הכתר אינו שייך ענין התפילין כו', והפי' הב' דקוב"ה הוא בחי' הכתר ומניח תפילין היינו המשכת תוס' אורות בבחי' המוחין כו'. וזהו דבמא' פתח אליהו במ"ש כתר עליון כו' ואיהו קרקפתא דתפילין כו' יש נוסחא ואיהו קרקפתא דלא מנח תפילין כו', והיינו לפי פי' הא' הנ"ל דתפילין הן המשכת המוחין מחו"ב אבל בחי' הכתר למע' מזה כו', ומבו' במ"א דבהכנת המצות כמו בכתיבת הד' פרשיות והנחתן בבתים ועשייתן כתקונן נמשך בהם הד' מוחין מחו"ב כו', וע"י עשיית המצוה בהנחת תפילין על הזרוע ועל הראש נמשך בהם הרצה"ע מבחי' הכתר בבחי' תוס' אורות בהמוחין כו'. ואיך שיהי' הרי בהמצות נעשים הדברים הגשמי' כלים לאלקו' כו', והתו' אינה באה בבחי' התלבשו' בהעניני' הגשמי' שעוסק בהם

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

מרגלא וכו' תכלית חכמה תשובה - י"ט כסלו פ"ט בסעודה

השייך לעולמות, והיינו בההארה אלקית המתלבשת בעולמות להחיותם, שבד"כ הוא בהאוא"ס השייך לעולמות, אבל בבחי' עצמות אוא"ס אינו שייך תפיסא ע"י השגה. דהנה ידוע שיש ב' מיני השגה, השגת החיוב והשגת

(ב) אך הענין הוא, דהנה אי' בוהר לית מח' תפיסא כך כלל, אבל נתפס איהו ברעו"ד, ופי' לית מח' תב"כ קאי על בחי' פנימו', ועצמו' אוא"ס דאינו שייך שם תפיסא והשגה כלל, דתפיסא שע"י השגה הוא רק בבחי' אוא"ס

מה ששכל א' מחייב ומשתנה להשגה, הנה כמו"כ בהפשטה הוא ג"כ בא בסדר והדרגה, וההפרש ביניהם הוא שבהלכה הוא מוריד את הנקודה שכלית למטה יותר, ובהפשטה הנה הוא מתקרב יותר אל הנקודה, ולזאת הנה על ידה ה"ה משיג איכות ואופן ההפלאה, מאחר ששולל הענינים שבהארה מהאוא"ם המופלא הרי משיג עי"ז איכות ההפלאה דאוא"ם עד שיכול להיות קצת הכרה בעצם הדבר המופלא. דכ"ז שיידך בהאוא"ם השיידך לעולמות, אבל בבחי' עצמות אוא"ם שאינו שיידך לעולמות כלל אינו שיידך שם ענין השגת השלילה ג"כ, דהשגת השלילה שיידך רק בהאוא"ם השיידך לעולמות, לפי שיש לו שייכות אל ההארה המתלבשת בעולמות, והיינו בבחי' אור הסוכב בכלל שהוא מקור בחי' ממכ"ע, לפיכך שיידך לשלול משם פרטי הענינים שבהארה, אבל בעצמות אוא"ם שאינו שיידך אל ההארה כלל אינו שיידך לשלול משם הענינים שבהארה, מאחר שאינו בערך כלל, ועם היות שבדאי מושללים הם ענינים אלו מבחי' עצמות אוא"ם, אבל אינו שיידך לומר דע"י שלילה זו ידע אופן ההפלאה מאחר שאינו בערך כלל, דמדבר שהוא בערך רק שהוא מופלא הרי יכול לידע אופן ההפלאה, אבל בדבר שאינו בערך כלל, או עם איז גאר ניט דאס, איך ידע וישיג משלילה זאת אופן ההפלאה דעצמות אוא"ם, וכ"ש שא"א להיות קצת הכרה במהות הדבר, ונמצא דשום השגה אפילו השגת השלילה שזהו המדרגה היותר געלית שבהשגה אינו שיידך באוא"ם. קיצור. יבאר דהשגת החיוב הוא בעצם הדבר המושג, והשגת השלילה הוא רק בזה דכל הענינים שישנם בחיוב אינם שייכים בשלילה, ולהיות כי שלילה היא ג"כ השגה ע"כ יכול להיות השגת ההפלאה, ויבאר ב' אופנים בדרכי ההשכלה, א' בדרך הלכשה, ב' בדרך הפשטה, דכ"ז הוא באוא"ם השיידך אל העולמות, אבל עצמות אוא"ם לית מחשבה תב"כ.

השלילה, השגת החיוב הוא שמושיג עצם הדבר שמושיג, והיינו עי"ז שמבין את ההשכלה בטוב נעשית ההשגה השגה מושגת בהבנה ברורה איך ומה הוא, והשגת השלילה הוא מה שעצם הדבר א"א להשיג, כ"א מה שאפשר לו לשלול מזה הענינים שבדבר המושג, והיינו דשם אינם שייכים ענינים אלו, דענין השלילה הרי אין זה שדוחה את הדבר בלי מעם וסברא, אלא שהשלילה גופא הוא במעם וסברא שכלית, והיינו דהשגת החיוב שיידך בד"כ בהארה אלקית המתלבשת בעולמות, להיות שזהו רק הארה לבד ומתצמצם ומתלבש בעולמות שיידך בזה ענין ההשגה לידע את הדבר איך ומה הוא, וכמו מבשרי אחזה אלקה, דאי' בתרכ"א האדם הוא עולם קטן והעולם הוא גוף גדול, וארו"ל מה הנשמה ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, אבל באוא"ם שלמעלה מהתלבשות בעולמות אינו שיידך ענין השגה ממש כ"א השגת השלילה מה שביכלתו לשלול שהענינים שבהארה שמושיג אינו שיידך לומר באוא"ם שמופלא מעולמות, והו"ע השגת ההפלאה שמושיג איך שהאוא"ם מופלא מעולמות, וע"י השלילה דענינו הוא ההשגה בהפשטה יכול להיות השגת ההפלאה, דהנה ב' דרכים יש בהשכלה, הא' בדרך הלכשה שמביא כמה משלים וכמה דוגמאות ומהם מסתעפים כמה ענינים שהם דומים זל"ז, והגם דבגופי ההלכות הם חלוקים זמ"ז, ולכן הנה לפעמים מה שהפרט הזה בהלכה זו יהי' לחומרא יהי' הפרט הזה בהלכה השני' לקולא, אבל הסברא שכלית שבהם אחת היא, וכמו ענין ר"מ לשיטתו כו', דהשיטה היא סברא שכלית אחת ובאה בכמה הלכות שהם חלוקים בענינים כמו טרפות הריאה יין נכף ורבית וכדומה, דבכל הלכשה והלכשה הרי נתוסף שכלים חדשים, והב' בדרך הפשטה והוא להורות ההבדל שבין השכלה א' לשני' והחילוק שבניהם, והנה כשם שבהלכשה הרי יש בזה סדר והדרגה

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

אחרון של פסח, תרצ"ד

כל ההשגות וההבנות כיום באות מן הנפש והנפש מסבירה לגוף. הגוף מצד עצמו אינו מבין שום דבר. לחסר דעה ר"ל ישנם כל האברים כמו לאדם בריא. יש לו חומר המוח, עינים, אזנים, ידיים ורגלים, וכל האברים פועלים, העינים רואות, האזנים שומעות, הידים עובדות

יד. כשיהיה גילוי המשיח במהרה בימינו אמן, יהיו הרי גילויים נעלים ועצומים ובראיה מוחשית, ככתוב "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דבר". את "דבר הוי'" שהוא מהות המציאות של כל נברא יראו אז בראיה מוחשית, העין הגופנית תראה אלקות.

הגילויים העצמיים שיהיו כשהמשיח יבוא במהרה בימינו אמן.

כיום הנפש משפיעה והגוף חי מהנפש. כלומר, גשמיות מקבלת מרוחניות. ואילו בביאת המשיח, יהיה הגוף משפיע, כלומר, אז תיראה העליונות האמיתית של הגשמיות.

אלה שלומדים חסידות, אשר התעמקו היטב באימרת "ההשכלה העמוקה והקדושה שאמר רבנו הזקן⁷": "דמהותו ועצמותו של המאציל ברוך-הוא שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט" – מבינים באופן יסודי שהתהוות הגשמי היא מן העצמות ברוך-הוא.

האימרה האמורה שהתהוות הגשמי היא מן העצמות ברוך-הוא, מהווה אבן פינה בבנין ההשכלה של מעלת הגשמיות על הרוחניות. ומעלה זו תתגלה במוחש בזמן ביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

טז. מעלת הגשמיות על הרוחניות, למרות שהיא דורשת הבנה עמוקה, מכל מקום ניתן להבין אותה היטב. שכן, ישנם בזה הרבה הסברים מדברים שהם מופתים מוחשיים בפועל.

רואים אנו במוחש שישנם כאלה שהם בעלי כשרון ובעלי חוש המבינים השכלות עמוקות בקלות ובמהירות, וישנם כאלה שהם בעלי הבנה טובה ויסודית אבל הם קשיי תפיסה, נמשך זמן עד שהם קולטים ענין והדבר עולה להם בקשיים. אך, כאשר הם תופסים את הענין, הם יודעים אותו במדה טובה יותר בהרבה ויסודית יותר מאשר בעלי הכשרונות הגדולים.

הסיבה לקושי התפיסה שלהם היא, כי חומר המוח שלהם מגושם יותר מאשר חומר המוח של בעלי הכשרונות. חומר המוח בבעלי הכשרונות הוא קל, הוא משיג כל שכל בקלות, ואילו חומר המוח בסוג השני הוא קשה, ועד שהוא קולט את הרעיון עובר זמן והוא זקוק ליגיעה מרובה.

ברם, הסוג השני הוא יסודי יותר. ורואים אנו במוחש שבמשך הזמן, כשהוא שוקד במושכלות ביגיעה גדולה ועצומה, נעשה גם חומר המוח, על ידי היגיעה במושכלות, מעובד היטב, ואז משיג הסוג השני את היסודיות של ההשכלה באופן טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר.

זה שאנו אומרים "טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר" – נאמר במדויק. וכדי להבין זאת יש לשים לב להבדל שבין בעל חוש לבעל כשרון.

והרגלים מהלכות, אך אין הוא יודע מה שהוא רואה ואינו מבין מה שהוא שומע, שכן הוא גוף בלבד. גוף מצד עצמו הוא בהמי, כל ההשגות באות מן הנפש והנפש מסבירה אותן לגוף.

ואילו, כשהמשיח יבוא יראה הגוף הגשמי מצד עצמו את "דבר הוי" שבכל דבר. כלומר, עתה הרי מבינים בלבד ולא רואים, והמבין הוא הנפש, ואילו בביאת המשיח במהרה בימינו אמן יראו, והרואה יהיה הגוף.

במלים ברורות יותר: עתה מסבירה הנפש לגוף ענין שכלי, ולכן הנפש היא המשפיעה והגוף הוא המקבל, ואילו בביאת המשיח יבין הגוף בעצמו את אשר יראה אלקות במוחש בראיית העין הגשמית ממש, והוא יהיה המשפיע והנפש תקבל אז מהגוף.

טז. הגילויים העצומים בביאת המשיח יהיו שונים מהגילויים הנוכחים, בשני ענינים:

(א) עצם גילויי האורות יהיו נעלים יותר בעצם מהותם. גם בגילויים הנוכחים ישנם הרי הבדלים, גדולים או קטנים יותר, כאשר בדבר רוחני, גם של שכל אנושי, משמעות התוארים גדול וקטן, היא נעלה יותר ונחות יותר. למרות שהקטן והגדול או הנעלה והנחות של דבר רוחני אינו דבר שניתן לשקילה ולמידה, כמו הדברים הגשמיים הנמדדים והנשקלים, מכל מקום גם בדבר הרוחני ישנו מדה ומשקל, אלא שהמדה והמשקל שלו הוא לפי ערך מהותו.

לדוגמה – כפי שהדבר במדות. מדות הן דבר רוחני. וישנם הרי בכל מדה חילוקי מדריגות, במדת האהבה או במדת היראה, אינה דומה אהבת אב ואם לבנים ובנות לאהבת אחים ואחיות, ושתי אהבות אלו אינן דומות לאהבה שבין רב לתלמיד או לאהבת חברים וידידים. כך גם ישנם הבדלים במדת היראה, כמו יראת העונש, יראת בושות ויראת הרוממות. כל הדרגות הללו, עונש, בושות ורוממות, הן דרגות כוללות שכל אחת מהן כוללת כמה מדריגות.

כל סוגי האהבות והיראות האמורות, גם האהבה והיראה הכוללות וגם ההסתעפויות שלהן, הן במדה ובמשקל מסויימים. המדה והמשקל של כל אהבה או של כל יראה הם ההגבלה של המדה.

אך הגילויים שלהן כיום הם דומים, בכך שהם כולם הארה בלבד ולא גילויים עצמותיים, מה שאין כן הגילויים של ימות המשיח.

זה הבדל אחד בין הזמן הנוכחי לבין ימות המשיח. (ב) ההבדל השני הוא באופן וסדר הגילוי של

(7) תניא, אגה"ק סימן כ', ד"ה איהו וחייהו חד.

חוש שייך לרוחניות השכל, כלומר לנפש של השכל. כשרון שייך לגשמיות השכל, כלומר לגוף של השכל. אך, בבעלי כשרון עצמם, הרי זה שבטבעו היה קש"תפסה, ועל ידי הרבה יגיעה, עיבר את חומר המוח שלו להיות כלי לשכל – תופס כל השכלה באופן יסודי יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר. המעלה שבכך היא, ה"עיבוד" של חומר המוח. ויש בכך משום הוראה על מעלת הגשמיות על הרוחניות. ברור לי הדבר כאילו רואה אני זאת כעת בעיני, שבשעה שהרבי השמיע את המלים השמימיות-נשמתיות הספורות ש"עצמות אין-סוף שמציאותו הוא מעצמותו בלא שום עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת הקודמת ליש הזה" – התעמק בהן אלפי מוחות של חסידים, במשך שעות ארוכות היו בהפשטת הגשמיות, הם טיפסו על סולם ההשכלה, הם היו ספוגים בים החכמה והיו שבויים בזרם של רגש. יט. מי שמעלה את שכלו לרמה שלמעלה משכל, מי שיש בכוחו לעבור את הגבול של השכל המישושי ומגיע לגבול של חיי הנפש, של הבנות נפשיות, על ידי התפתחות הרגש – פעם דובר שהרגש במשכיל אמיתי הוא למעלה מהשכלה והשגה, המישוש וההבנה – הרי הוא נמוג בעונג של שכל ומרחף באוויר שכולו אור. אלפי חסידים חיו עשרות שעות באוירה העילאית שאימרה זו העניקה להם. בהכירנו היטב סדר החיים של החסידים בכל התקופות ובחוש הציור שיש לנו, מי שיכול לתאר לעצמו דבר בציור, בדמיון, מסוגל להגיע לאפס קצה של הבנה איך השיגו חסידים בהשגה שכלית מוחשית את מעלת הגשמי על הרוחני, כלומר את הכוח הנעלם שבגשמיות, ואת העובדה שגילוי של הכוח הנעלם הוא רק כשהגשמי מנוצל למען הכוונה שלשמה ברא אותו הבורא ברוך-הוא. כוח הציור בכל דבר, מעמיד את הדבר במקומו האמיתי. כשם שבעצם ההשכלה הרי על ידי הצטיירות הדבר בכוח שכלו ובמוחו, חי בו הרעיון – כבר דובר הרבה פעמים שאמיתת ההבנה היא כאשר השכל מצטייר במוחו – כך נוגע ציור הסביבה והמצב – איך ומתי נתגלה השכל. כשאנו מתבוננים איך חי חסיד של רבנו הזקן וכמה הוא חי, שהחסידות היתה חיינו ממש – אי אפשר לנו לתאר כלל לעצמנו באיזה תענוג חיו חסידים כאשר נתגלתה האימרה "התהוות הגשמיות היא מעצמות ברוך-הוא". אז, כשנתגלתה אותה אימרה, שהתהוות הגשמיות היא מעצמות ברוך-הוא, הרי לא זו בלבד שהעולם הגשמי קיבל בעיני חסידים מראה יפה יותר, אלא גם נפתח מעיין של חיות בקיום המצוות המעשיות.

כל הבנה, איזו שתהיה, אם השכלה או השגה או העמקה, ובאיזה חכמה שלא תהיה, הרי ההבנה היא תולדה של כוח השכל וחומר המוח. כוח השכל, ללא הבדל אם הוא כוח החכמה, כוח הבינה או כוח הדעת, הוא אבי ההבנה, וחומר המוח הוא אם ההבנה, ועל ידי התקשרותם יחד באה ההבנה. חוש וכשרון הם האב והאם המולידים את הבן-ההבנה. ישנו בן שדומה יותר לאב וישנו בן שדומה יותר לאם. ישנה הבנה שחלק החוש שבה רב יותר מאשר חלק הכשרון, וישנה הבנה שחלק הכשרון שבה רב יותר מאשר חלק החוש. יז. בשיחה קצרה קשה לדבר בענין עמוק כזה, ואילו לדבר רק בראשי פרקים הוא כאב לב גדול. ענין כזה של חוש וכשרון, שהוא אחד ההסברים העמוקים ביותר של כוחות חכמה ובינה, הפשטה והלבשה, אחד מעולמות השכל העשירים ביותר, הרי כשהשי"ת עוזר ומתעמקים בהבנה זו, רואים אז את העושר שבשכל – ואיך אפשר לתת לדבר להתמססם? ברם, אין ברירה, כעת בשיחה זו, עלינו להתייחס לאותו חלק בענין חוש וכשרון שיש לו שייכות לשיחתנו. חוש וכשרון הם שני עולמות, וכל אחד מהם הוא עולם לעצמו. אחרי שהסברנו שבכל דבר יש נפש וגוף, והגענו להכרה השכלית שכשם שבגוף ישנה חיות – נוסף על הנפש שמחיה את הגוף – כך ישנה גם בנפש מציאות כזו המהווה את הגוף של הנפש – נבין שחוש וכשרון הם כל אחד לעצמו דבר שלם בעל נפש וגוף. ומאחר וחוש וכשרון הם כל אחד מציאות לעצמו ודבר שלם, שאינו זקוק לעזרת השני – שבכך אינו דומה הנמשל של חוש וכשרון למשל של אב ואם, שהרי המשל הוא גשמי והנמשל הוא רוחני – יתכן, איפוא, שאחד יהיה בעל חוש ולא בעל כשרון, והשני יהיה בעל כשרון ולא בעל חוש. לרוב אנו רואים שמי שהוא בעל חוש, הוא בעל המצאה גדול יותר, הן בהמצאת שכל בעצמו והן בחידוש המצאה עמוקה ברעיון שהמציא מישוהו אחר. ומי שהוא בעל כשרון הוא בעל השגה ובעל הסברה גדול יותר גם בהמצאה השכלית שהוא המציא בעצמו וגם בהמצאה השכלית שהמציא אחר. יח. עתה נבין דיוק האימרה, שמי שמעבד את חומר המוח שלו על ידי יגיעה במושכלות – קולט את היסודיות של ההשכלה באופן "טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר". טוב יותר מאשר בעל הכשרון הגדול ביותר, אבל לא טוב יותר מאשר בעל חוש, שכן חוש הוא דבר אחר לגמרי מאשר כשרון.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

חוקי בית האסורים ה"ה:

(א) הפקידים אסורים לבוא בשיח ושיג עם האסירים, (ב) כל החדרים צריכים להיות על מסגור כפול, (ג) האסירים מחוייבים לשכב לישון בשעה הקבועה כפי הציווי, ולעמוד בשעה הקבועה, (ד) ביום אסור לישן, (ה) אסור לכסות את האשנב, (ו) אסור להסתכל בחלון (הגם שאי אפשר לראות מאומה), (ז) אסור להשליך דבר מה דרך החלון, (ח) אסור לעשן מקטורות בלילה, (ט) אסור להדליק נר בחדר, (י) אסור לשוב בלילה, (יא) אסור לדרוש שום דבר משעה האחד עשר בלילה, עד שעה שביעית בבקר, כלומר מזמן השכיבה עד זמן קימה, (יב) אסור לשבור הכלים הנמצאים בחדר (?), (יג) כל אסיר מחוייב לכבס את הרצפה, (יד) כל אסיר מחוייב להכניע לפקודת השומר שהוא הממונה על היארליקים, כלומר האסירים, (טו) אם אסיר ממרה ציווי השומר, או עובר על אחד החוקים הנזכרים, ביד השומר לענוש אותו כפי הבנתו במניעת אוכל או תמין יום או יומים, או יכתוב אודותו לפקיד המחלקה להושיבו במבצר הקארצער על יום או יומים, ולפעמים גם על שבוע.

הנהגת בית האסורים:

(א) בבוקר מקיצים את היארליקים על ידי הכרזה עמו, עמו, הגיע הזמן לעמוד, ובהשמע הכרזה זו הפל מחוייבים לרדת ממטתם, כי השומר מביט דרך האשנב, ואוי לו לאסיר אשר השומר מוצא אותו מושכב במטתו, או על הרצפה אחר ההכרזה.

(ב) פרוז יוצא: קבלו לחם, הכונו לקבל לחם, ובה בשעה איש אחד פותח מנעולי החורים הקטנים אשר בדלתי החדר, אבל עודם סגורים על מסגור השני, והאסירים עומדים הכן לבוא השומר השני הפותח את המנעול השני ואחריו הולך המחלק לחם.

(ג) לכל אסיר נותנים פרוסת לחם שחור במשקל קילא המספיק על יום שלם, ועל הרוב נשארים פתיתים גדולים אצל כל אסיר.

שמחה גדולה היא להאסירים בהפתח החור ורואים פני איש יגה מי שיהיה ומה גם כי ברגעים ההם יכול הוא האסיר לראות גם כותל החומה החיצונית ולהתענג על שאיפת רוח קר החודר מהאצטבא, וברגע אחר חילוק הלחם נסגר החור על מנעול אחד.

(ד) כעבור איזה זמן פרוז יוצא: הכונו לקבל תמין, כי לכל אסיר בבואו לחדר כלאו נותנים לו כף עץ, קערה וכד גדולה ככוס מאליומיניום, ובהשמע פרוז זה האסירים עומדים הכן לקבל המתנה טובה ומתוקה מים תמין.

(ה) פרוז יוצא: הכונו לקבל סעודת צהרים וכל אחד האסירים מנקה את הקערה והכף ועומד הכן לקבל הסעודה ומפלפלים ביניהם מה יהיה בארוחה היומית.

(ו) פרוז יוצא: הכונו לקבל דייסא, והיא סעודת הערב, ועוד הפעם תנועה גדולה בחדר. זה אומר אקח ולא אאכול, וזה אומר אקח ואאכול, והשלישי אומר לא אקח, והחור נפתח והמלצר ממלא הקערות דייסא שחורה.

ז) פרוז יוצא: הפונו לקבל מים, מים חמין, כי פּעמם ביום נותנים פד מים חמין לאיש, אבל פד אָחד ולא יותר, כל פד עשוי שיש לו בית יד, ועל דרך הרגיל אוחזים הפד על ידי אמצעית בית ידו, אבל לפעמים הפקידים המחלקים מצוים לאחוז את הפד ולא בהבית יד, וכונתם לצער על ידי החום הגדול, עוד זאת כי כל אסיר צריף הוא לקבל בעצמו המנה שלו דוקא, וכאשר אנכי לא חפצתי לקום ממקומי לקבל בעצמי מנת חלקי וכסוי במים חמין (ביום הששי י"ז סיון, כי ביום ד' ויום ה' עד פעם השנייה של חלוקת מים ביום הששי ישבתי בתענית) נשארתי בלי מים, ורק אחרי כן, כאשר יבואר הלאה במקומו הובא לי מים ביחוד.

ח) פרוז יוצא: חדר פלוני הפונו לטייל, פרוז זה של טיול מתקבל בנעימות גדולה בין האסירים, המחכים על זה יום תמים, עשרים וארבע שעות, כי חוק הוא להנתן לכל אסיר ואסיר ללכת רבע שעה בכל יום ויום לטייל, בשמירתם של פלוגת שומרים מיוחדת.

* * *

הטיול הלזה, מלבד עצם ענינו לצאת אף לשעה קלה מן החדר, לשאוף אויר, לראות את הרקיע, ללכת, מאות אמות בהילוף, לרדת מן הסולמות של ברזל, הנה עוד תוכן גדול בזה, לראות אנשים פן יקרה ויזדמן מפירים, כי הלא אלפי אנשים, אנשים שונים יושבים שמה, בעלי מדה, רופאים מומחים, אינזינערים, עורכי דין, פרקליטים, סוחרים, כהני הדתות, בעלי דת שונים, זקנים, צעירים, אברכים, בעלי מלאכה שונים, עוד ועוד.

הטיול הלזה נוטל הוא חלק גדול אצל האסירים, תחילה חושבים ומתקשרים איך להתנהג בעת ההילוף באופן אשר הטיול הלזה יביא איזה תועלת מלבד נשיבת האויר, ובעת ההילוף לפעמים מצליח לראות איזה מפיר, ולפעמים ההצלחה משחקת כי גם מתדברים ברמיזה אף כי השמירה גדולה היא במאד.

ו) הטיול הלזה נותן ענין לענות בו גם אחרי כן, בבוא האסיר חזרה לחדר פלאו, לפעמים נשבר ונדכא רוחו של האסיר עוד יותר מתחילה, בסיבת חזרתו אנשים שונים, ולפעמים פועל התחזקות הרוח, אבל בכל אופן הטיול הוא דבר הלוקח לבו של אסיר.

הטיול הלזה אין לו שעה קבועה במשך היום, כי זמנו הוא במשך י"ב שעות היום, היינו משעת קימה עד שעה השביעית אחר הצהרים, ובהשמע פרוז ההילוף של חדר זה, האסירים מכינים עצמם אל העונג הבא וכל רגע לשעה ארוכה יחשב.

וסדר מיוחד יש לו לטיול זה, אחרי צאת פרוז ההכנה לטיול, באיש מיוחד לבקר בהאשנב האם האסירים מוכנים ואחרי כן בשעה קלה פותחים את הפתח, ופקיד מיוחד עם פלוגת חיל מזוינים באים לקבל את הנאקלייקעס להוליכם לטייל.

ראש הפלוגה הלזו, הוא מין אדם שחור כגחלת, גבוה כארו וכתפיו רחבים, מכנה גופו איתן, ולבושו אדום ושחור, ומעוטר בתכשיטי כלי חבלה, מראהו כשד משחית, ובהבטה אחת יכול לבלוע מאה אסירים, וקולו פקול אריה, ותמיד חורק בשיניו, תאב הוא להעיק ולהציר את היצורים הללו, ומה מאושר היה אם היה יכול למלול את אחד היתושים הללו.

בהפתח הדלת, ראש הפלוגה עומד ומסתכל בכל הנעשה בחדר פנימה ויוצא לו החוצה ועומד במזווית הפתח ומכריז: צא לטייל, וכרחלים הולכים כפוף האסירים בזה אחר זה, והפקיד

סוגר את הדלת ומוכיל את הפרעושים לרחש על פני האדמה (פן הוא מליצתו של ראש הפלוגה בהוליוכו את האסירים לטייל), ולהתעבדן על נועם מתיקות עריבות האויר זך (!?) של חצר בית המות, היא החצר המוקפת מכל צדדיה על ידי כתלי הבנינים של מבצר שפאליענא.

(על פי השמועה, פי אנכי לא הלכתי לטייל אפילו פעם אחת) מקום הטיול הוא באורך שלשים קלאפטער או יותר, בנקודת מרכז השטח הלזה נבנה בימת עץ גבוה יותר מקומת אדם, ועליה עומדת השמירה הכללית, השומר הלזה תעודתו להשגיח אם המטיילים ממלאים חוקי הטיול בעשה ולא-תעשה.

העשה הם: א) לילך במקום המיועד להילוף בעיגול, פלומר כל הטיול הוא במקרב העשוי כעיגול, סביבות הבימה, ב) הכלואים בחדר אחד צריכים להלוך זה אצל זה, ג) צריכים להלוך, לא לעמוד ולא לישב.

והלא-תעשה: א) אסור לרוץ, פי-אם לילך במתינות, ב) אסור לדבר פי-אם בחשאי, ג) אסור לילך בקומה זקופה, שלא להסתכל בפני שאר ההולכים, ד) אסור להביט בכיוון אל איזה חלון מחלונני המבצר, ה) אסור להגביה איזה דבר מן הארץ, ו) אסור לזרוק איזה דבר, ז) אסור לקרוץ בעינים, ח) אסור לעשות איזה תנועה ביד או ברגל, ט) אסור לדבר עם אחד המלוים, י) אסור לתת מקטרת או לקבל מקטרת מאחר.

ולפתע פתאם פרוז יוצא, הטיול נגמר, נגמר הטיול, עמדו, עמדו סטראייסא וויראוניאייסא, סטאי, נא מיעסטא⁹⁸ (ואז האסירים של חדר אחד צריכים לעמוד זה אצל זה, רגל אצל רגל, וכתף אצל כתף) ופרוז שני נשמע, שאגאם מארש (ואז הולכים פן עד פתח הביאה) ופרוז נשמע סטאי, הסתדר בזה אחר זה (ומתחיל סדר הבניסה לביאה), ושם מקבלים פני הבאים, ואיש איש אל חדרו ילך, הפתחים נפתחים, והכלואים הולכים אל פלובותיהם פתישים כפופים.

98) הסתדר בשורה. עמוד... לכו... עמוד.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

זוכרו מעת ההיא בטוב ונהייתו לשמוע מידידי בפרטיות אודות מצבו, והשיית יעזרהו כי יקבל את חלקו להצלחה ונכון אשר יסתדר עם בי"ב יחיו בלונדון בעניני תורה והשיית יצליחו בהסתדרות טובה בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו בגשמיות וברוחניות

יוסף יצחק

בי"ה, א' שבט תשי"ט.

ברוקלין

ידידי הרב ווי"ח אי"א מוה"ר בן ציון

שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג טבת העבר אודות תלמידי התמימים ווי"ח אי"א מו"ה משה בנימין שי, הנני תייל

אין זמן לבכות

פּרשׂת ויגשׁ מספּרת על הפּגישה המרגשׁת בין יוסף לאחיו בנימין. אחרי עשרים ושנים בּהן הם לא נפגשו, הם נופלים איש על הצנאר של אחיו ובוכים. אבּל חכמינו זכרונום לברכה (חז"ל) מספּרים לנו שׁהם לא בכו רק בגלל הפּגישה המרגשׁת.

למה הם בכו? כי הם ראו את החרבן העתידי של המשפּכן ושל בתי המקדשׁ. המלה "צנאר" רומזת על בית המקדשׁ, כמו שהצנאר הוא גבוה, כּך בית המקדשׁ נמצא בגבוהו של העולם, וכמו שהמטרה של הצנאר לחבר בין הראש לגוף, כּך גם בית המקדשׁ תפקידו להוריד את אור השכינה מלמעלה ולהביאו לכל העולם פּלו.

מקומו של (חלק מ)בית המקדשׁ היה בנחלתו של שבט בנימין. אם כן, יוסף בוכה על צנארי בנימין - על שני בתי המקדשׁ, שהיו בנחלת בנימין. ובנימין בוכה על צנארי יוסף - על משפּכן שילה, שהיה בחלקו של יוסף.

אם נשים לב לפסוק וידברי חז"ל, יוצא שכל אח בכה על צנארי אחיו, על בתי המקדשׁ או המשפּכן של אחיו. ולכאורה, אם כל אחד יודע שבית המקדשׁ או המשפּכן הנמצא בחלקו עתיד להחרב, למה הוא לא בוכה על החרבן האישי שלו אלא רק על החרבן של אחיו? נבין את התשובה כשנזכר את זה לחיים שלנו.

מה קורה כשיהודי שם לב שהחבר שלו נמצא חלילה במצב של חרבן - כשהוא חוטא ואור הנשמה אינו מאיר אצלו?

הוא צריך לנסות להוכיח את חברו בדרך נעם ובדרכי שלום, ואף לבכות ולעורר עליו רחמים. אבּל אם החבר לא תגן את דרכו, הוא לא יכול לעשות זאת במקומו. לא נותר לו אלא לבכות ולהצטער על המצב של חברו.

אך הדבר שונה כשיהודי רואה את הבּעיה לא אצל החבר, אלא אצלו בעצמו:

הוא יכול לפרץ בבכי. הבכי עשוי להקל ולהרגיע אותו. אבּל אסור לו להסתפק בבכיה. אסור לו לחשב שהבכי לבד זה מספיק. עליו לתגן את המצב שלו ולעשות תשובה! לכן יוסף ובנימין לא בוכים על עצמם, על החרבן האישי שלהם, אלא רק אחד עבור השני.

הבכי הוא אף פעם לא במקום הצרף לשפר ולתגן את ההתנהגות שלנו. להצטער זה לא מספיק, צריך גם לעשות.

(מעובד ע"פ לקו"ש כרך י עמ' 146 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת ויגש

ועשיתם לעץ אחד וקרוי אחד בְּיָדֵי, וְהִינֵנו, שְׂבִיבֵי־אֵת הַמָּשִׁיחַ
 וְתִמְדֵנוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶפְסֹן שְׁ"אָחַד בְּאָחַד יִגְשׁוּ, שְׁזָהוּ עֲנָנִן
 ד' וַיִּגְשׁ אֵלָיו יְהוָה.

(שיחת ש"פ מקץ, שבת הנוכה, ה'תשכ"ו)

שני א וְהִזָּה פְּרָאוֹתוֹ פִּרְאִין תַּנְעֵר וּמַת וְהוֹרִידוּ
 עֲבָדֶיךָ אֶת־שִׁיבַת עֲבָדֶיךָ אֲבִינוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה:
 ב כי עֲבָדֶיךָ עָרַב אֶת־הַנְּעֵר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר
 אִם־לֹא אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:
 ג וְעַתָּה יִשְׁבֵּנָא עֲבָדֶיךָ תַּחַת הַנְּעֵר עֲבָד לַאֲדֹנָי
 וְהַנְּעֵר יַעַל עִם־אֲחִיו: ד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
 וְהַנְּעֵר אֵינְנו אֲתִי פֶן אֲרֵאֶה בְרַע אֲשֶׁר יִמְצָא
 אֶת־אָבִי: ה זָה א וְלֹא־יִבְלַע יוֹסֵף לְהַתְּאֶפֶק לְכָל
 הַנְּצָבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאֵנו כָּל־אִישׁ מֵעָלָי
 וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו:
 ו וַיִּתֵּן אֶת־קִלְוֹ בְּכַפִּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית
 פְּרַעֲוָה: ז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד
 אָבִי חִי וְלֹא־יָבִיאוּ אֲחָיו לַעֲנֹת אִתּוֹ כִּי נִבְחָלוּ
 מִפְּנֵיו: ח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֲחָיו גִּשְׁוֹנָא אֵלָי
 וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
 אֲתִי מִצְרַיִמָּה: ט וְעַתָּה א אֶל־תַּעֲצֹבוּ וְאֶל־יִחַר
 בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֲתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי
 אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם: י כִּי־זָה שְׁנַתִּים הָרַעֲב בְּקִרְבִּי
 הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:
 יא וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֲרִית
 בְּאָרֶץ וְלְהַחְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

כי עֲבָדֶיךָ עָרַב אֶת הַנְּעֵר (מד, לב) עֲרַבְתוּוֹ שֶׁל הַיְהוּדָה בְּאֵה
 מִצַּד זֶה שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֲצָם אֶחָד מִמֶּשׁ, שְׁלִמְעֵלָה
 מֵהַתְּחַלְקוֹת (שְׁהִיא דְרִגְוָה נְעֻלִית יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁכֵּל יִשְׂרָאֵל
 מְעַרְבִים זֶה בְּזֶה). לָכֵן הִזְתָּה עֲרַבּוֹת זֶה אֶצֶל הַיְהוּדָה דְּנֹקָא,
 שְׁלוֹ נִתְּנָה הַמְּלוּכָה, כִּי סְפִירַת הַמְּלָכוֹת מִשְׂרֵשֶׁת בְּכַתָּר,

מד י וַיִּגְשׁ אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי
 יְדַבֵּר־נָא עִבְדֶּךָ דְּכָל פְּאֻזְנֵי אֲדֹנָי וְאֶל־יִחַר אֶפְרָךְ
 בְּעֲבָדֶיךָ כִּי כְמוֹךָ כְּפַרְעֹה: ט אֲדֹנָי שְׂאֵל אֶת־
 עֲבָדֶיךָ לֵאמֹר הִישְׁלַחְכֶם אָב אֹרֵאֵח: ז וְנֹאמֶר
 אֶל־אֲדֹנָי יִשְׁלַחְנוּ אָב זָקֵן וְיִלְד זָקִים קָמֵן וְאֲחָיו
 מֵת וַיּוֹתֵר הוּא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְבּוּ: (ל"ה)
 ח וְהֹאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלָי וְאֲשִׁימָה
 עֵינֵי עָלָיו: ט וְנֹאמֶר אֶל־אֲדֹנָי לֹא־יִוָּכַל הַנְּעֵר
 לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעֹזֵב אֶת־אָבִיו וּמַת: ז וְהֹאמֶר
 אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יִרְדוּ אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֲתֶכֶם
 לֹא תִסְפּוֹן לְרֹאוֹת פְּנֵי: ט וַיְהִי כִּי עָלִינוּ
 אֶל־עֲבָדֶיךָ אָבִי וַנְּגַדְלוּ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: (י"ד א"ל)
 ח וַיֹּאמֶר אֲבִינוּ שָׁבוּ שְׁבִרוּ־לָנוּ מְעַט־אֶכֶל:
 ט וְנֹאמֶר לֹא נוּכַל לְרַדַּת אִם־יֵשׁ אֲחִינוּ הַקָּטָן
 אִתָּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לְרֹאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ
 וְאֲחִינוּ הַקָּטָן אֵינְנו אִתָּנוּ: ט וַיֹּאמֶר עֲבָדֶיךָ אָבִי
 אֵלֵינוּ אַתֶּם יִדְעַתֶּם כִּי שָׁנִים יִלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:
 ח וַיִּצָּא הָאָחַד מֵאֲתֵי וְאָמַר אֶךְ טַרְף טַרְף וְלֹא
 רֵאִיתִיו עַד־הַנְּהָ: ט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעַם
 פְּנֵי וְקָרְהוּ אִסּוֹן וְהוֹרְדְתֶם אֶת־שִׁיבַתִּי בְּרַעֲוָה
 שְׂאֵלָה: ז וְעַתָּה כִּבְאִי אֶל־עֲבָדֶיךָ אָבִי וְהַנְּעֵר
 אֵינְנו אִתָּנוּ וְנִפְשׁוּ קִשׁוּרָה בְּנִפְשׁוֹ: (ע"ב בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּזִמְנֵי הַזֶּה, יוֹסֵף הוּא לְמַעֲלָה מִיְהוּדָה, וְלָכֵן נֹאמֶר וַיִּגְשׁ
 אֵלָיו יְהוָה". הִינֵנו, שְׁהַיְהוּדָה נִגְשׂ אֶל יוֹסֵף, שְׁהִזָּה "הַמְּשַׁבֵּיר
 לְכָל עַם הָאָרֶץ"; אָבֵל לְעַתִּיד־לְבָא יְהִיָּה יְהוּדָה לְמַעֲלָה
 מִיוֹסֵף. וְכַמְּבֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר, שְׁזָהוּ מֵה שְׁעֲכָשׁוּ "תְּלַמּוּד
 גְּדוֹל", שְׁזָהוּ עֲנָנֵנו שֶׁל יוֹסֵף, וְלְעַתִּיד־לְבָא יְהִיָּה "מַעֲשֵׂה
 גְּדוֹל", שְׁזָהוּ עֲנָנֵנו שֶׁל יְהוּדָה.

וְלְעַתִּיד־לְבָא יִתְאַחַדוּ יוֹסֵף וְיְהוּדָה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב בְּהַפְּסָרָה
 דְּפִרְשַׁת וַיִּגְשׁ: "הִנֵּה אֲנִי לֹקַח אֶת עֵץ יוֹסֵף (ו) אֶת עֵץ יְהוּדָה

עֲשֶׂה חֲמִיּוֹם נְשָׂאִים מְטוֹב מִצָּרִים וְעֶשֶׂה
 אֶתֶּנָּת נְשָׂאת בָּר וְלֶחֶם וּמִזֶּן לְאָבִיו לְדָרֶךְ:
 כו וַיִּשְׁלַח אֶת־אֲחִיו וַיִּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
 תִּרְגְּזוּ בְּדָרֶךְ: כז וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
 כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כח וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד
 יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מִשְׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפַּג
 לָבוּ פִי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כט וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת
 כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת־
 הַעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
 רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה פני האלקים (מה, ח)
 בספר התניא מבאר, שכאשר אדם גורם גזק לזולתו - אין
 לו לנזק לכעס על המזיק, שכן אף שהמזיק נענש על רע
 בחירתו, הנה על הנזק כבר נגזר בשמים, והרבה שלוחים
 למקום. ויש לשאל, אם-כן מדוע אמרו רז"ל (בבא קמא צב,
 ב) לגבי השפעת הטוב "חמרא למריה טיבותא לשקנייה",
 והטעם - כיון שהשליח הוא בעל בחירה. ויש לומר,
 שבהשפעת הטוב, השליח מוסיף לפעמים בהשפעה
 שמלמעלה (כמו שמועילה תפלת צדיק או ברכתו). וראה
 'תוספות' דבור-המתחיל חמרא: המשקה נותן בעין יפה למי
 שהוא רוצה. . טוב עין וברך.

(לקוטי שיחות, כרך ז עמ' 14)

רביעי כה וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חַי
 אֲלֶיךָ וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרִם אָמוֹת: מו * וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
 וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים
 לֵאלֹהֵי אָבִיו יַצְחָק: כז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל
 בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 חֲנֻנִי: כח וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הֵאֵל אֱלֹהֵי אַבְיָד אֶל־תִּירָא
 מִרְדֵּה מִצְרַיִמָּה כִּי־לָגַו גָּדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:
 כט אֲנֹכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֲעִלֶךָ גַּם־עִלָּה
 וַיֹּסֵף יִשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינָיו: ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר
 שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
 וְאֶת־טָפְסָם וְאֶת־נְשֵׂיהֶם בַּעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח
 פָּרְעֹה לְשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־

שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַתְּחִלָּקוֹת. וְדִבְרֵיו פְּעֻלוֹ עֲנָן זֶה גַם בַּיּוֹסֵף, וְלִכְן
 לֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְהִתְנוּעַ אֶל אֲחִיו.

(ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

שלישי ה וְעֵתָה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֲנֵה פִי
 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁמְנֵי לָאֵב לְפָרְעָה וְלֶאֱדוֹן לְכָל־
 בֵּיתוֹ וּמִשְׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ט מהרו ועלו
 אל־אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני
 אלהים לארון לכל־מצרים רדה אלי אל־
 תעמד: וישבת בארץ־גשן והיית קרוב אלי
 אתה ובניך ובני בנך וצאנך ובקרך וכל־אשר־
 לך: י * וכלכלתי אתך שם כיעוד חמש שנים
 רעב פן־תורש אתה וביתך וכל־אשר־לך:
 יי והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כפי
 המדבר אליכם: יג והגדתם לאבי את־כל־
 כבודי במצרים ואת כל־אשר ראייתם
 ומהרתם והורדתם את־אבי הנה: יד ויפל
 על־צווארי בנימין־אחיו ויבך ובנימן בכה על־
 צוואריו: טו וינשק לכל־אחיו ויבך עליהם ואחרי
 כן דברו אחיו אתו: טז ותקל נשמע בית פרעה
 לאמר פאו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה
 ובעיני עבדיו: יז ויאמר פרעה אל־יוסף אמר
 אל־אחיד זאת עשו טענו את־בעיניכם ולכו
 באו ארצה כנען: יח וקחו את־אביכם ואת־
 בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את־טוב ארץ
 מצרים ואכלו את־חלב הארץ: טט ואתה צויתך
 זאת עשו קחו־לכם מארץ מצרים עגלות
 לטפכם ולנשיכם ונשאתם את־אביכם
 ובאתם: כ ועיניכם אל־תחם על־פליכם כיעוד
 כל־ארץ מצרים לכם הוא: כא ויעשו־כֵן בני
 ישראל ויתן להם יוסף עגלות על־פי פרעה
 ויתן להם צדה לדרך: כב לכלם נתן לאיש
 חלפות שמלת ולבנימן נתן שלש מאות פסג
 וחמש חלפת שמלת: כג ולאביו שלח כזאת

יִלְד לַיעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבַּעַּה עָשָׂר: ^כ וּבְנֵי־דָן חָשִׁים: ^כ וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וַיִּצַּר וְשִׁלֹּם: ^כ אֵלֶּה בְנֵי בְלָחָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֶן לְרַחֵל בְּתוֹתָהּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לַיעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שִׁבְעָה: ^כ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לַיעֲקֹב מִצְרֵימָה יִצְאִי יִרְכּוּ מִלֶּבֶד נִשְׂי בְנֵי־יעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ שְׁשִׁים וָשֵׁשׁ: ^כ וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יִלְדוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרֵימָה שִׁבְעִים: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל נֶפֶשׁ . . . שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ (מו, טו) ובפרטן אי אמה מוצא אלא שלשים ושנים, אלא זו יוכבד (רש"י) הינו שהיא השלימה את המנין של שבעים נפש. וגש לבאר, דהנה המטרה של גלות מצרים היתה גלוי האמונה הפשוטה שיש בכל יהודי - "ויאמן העם". ואשה בכלל רומזת לספירת המלכות, שנקראת "ואמונה כל זאת", כי היא מהדירה בנשמות ישראל את האמונה שכל העולמות חיים וקיימים ממלכותו ותברך - "מלכותך מלכות כל עולמים". ואף ביוכבד כן: בנה, משה, פעל וגלה את האמונה אצל בני ישראל, והיא עצמה, בתור מלכות, עוררה בהם אמונה ובטחון בה', לא להתפעל מפרעה ומגזרותיו.

(לקוטי שיחות, כרך כ עמ' 223)

ששי ^כ ואת־יהודה שלח לפניו אל־יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן: ^כ ויאסר יוסף מרפכתו ויעל לקראת־ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על־צוואריו ויבך על־צוואריו עוד: ^כ ויאמר ישראל אל־יוסף אמותה הפעם אחרי ראיתי את־פניך כי עודך חי: ^כ ויאמר יוסף אל־אחיו ואל־בית אביו אעלה ואנידה לפרעה ואמרה אליו אחי ובית־אבי אשר בארץ־כנען באו אלי: ^כ והאנשים רעי צאן כִּי־אנשי מקנה היו וצאנם ובקרים וכל־אשר להם הביאו: ^כ והיה כִּי־יקרא לכם פרעה ואמר מה־מעשיכם: ^כ ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד־עתה גם־אנחנו גם־אבותינו בעבור תשבנו בארץ גשן כִּי־תועבת מצרים

רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל־זרעו אתו: ^כ ובניו ובני בניו אתו בנותיו ובנות בניו וכל־זרעו הביא אתו מצרימה: ^כ

~ נקודות משיחות קודש ~

אל תירא מרדה מצרימה (מו, א) לפי שהיה מצר על שונק לצאת לחוצה לארץ (רש"י) יש לשאל, לפי־מה היה לו לומר "אל תצטער" וכדומה, ולא "אל תירא". וגש לומר, דהנה כשיהודי מכיר ומרגיש שהגלות אינה מקומו האמתי, והוא מצטער על המצאו בה ומשתוקק לשוב למקומו - הרי תשיקה זו עצמה מרוממת אותו מעל לגלות ומעניקה לו את הכוחות הדרושים להתמודד עם הגלות ועם קשייה ללא מורא ופחד. והו הרמז בלשון רש"י: "דוקא משום שאמה מצר על הגלות, אין לה סבה לפחד ממנה.

(לקוטי שיחות, כרך ל עמ' 235)

חמישי ^ה ואלה שמות בני־ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ^א ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי: ^ב ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצחר וישאול בן־הפנענית: ^ג ובני לוי גרשון קהת ומררי: ^ד ובני יהודה ער ואונן ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן בארץ כנען ויהיו בני־פרץ חצרן וחמול: ^ה ובני יששכר תולע ופוע ויוב ושמרון: ^ו ובני זבולן סרד ואלון ויחלאל: ^ז אלה ^ח בני לאה אשר ילדה ליעקב בפרן ארם ואת דינה בתו כל־נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש: ^ט ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי: ^י ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל: ^{יא} אלה בני זלפה אשר־נתן לבן ללאה בתו ותלד את־אלה ליעקב שש עשרה נפש: ^{יב} בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן: ^{יג} ויולד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה־לו אסנת בת־פוטו פרע כהן אן את־מנשה ואת־אפרים: ^{יד} ובני בנימן בלע ובכר ואשבֵל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד: ^{טו} אלה בני רחל אשר

לְפִי הַטָּף: ^א וְלַחֵם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כִבֵּד
הָרַעַב מְאֹד וַתִּלַּח אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן
מִפְּנֵי הָרַעַב: ^ב וַיִּלְקַט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַפֶּסֶף
הַנּוֹמָצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׂבֵר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַפֶּסֶף בֵּיתוֹ
פָּרְעָה: ^ג וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָּל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִכְהֵ־
לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוֹת נִגְדָּךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:
^ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הִבּוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶנָּה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶס כֶּסֶף: ^ה וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּפֹסוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחִמְרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלֶחֶם
בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: ^ו וַתִּתֵּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֵאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נִכְחַד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תָּם הַפֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׂאָר לָפְנֵי אֲדָנִי בְלֹתִי
אִם־גּוֹיֵתֵנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ: ^ז לָמָּה נָמוֹת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמְתֵנוּ קִנְיַת־אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדָמְתֵנוּ
בְּלֶחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה
וַתַּן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוֹת וְהֵאֲדָמָה לֹא תִשָּׂם:
^ח וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה: ^ט וְאֶת־הָעָם
הָעֹבֵד אֹתוֹ לְעֹרָם מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קְצֵהוּ: ^י רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קִנְיַת כִּי חֹק
לְכֹהֲנִים מֵאֵת פָּרְעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פָּרְעָה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם:
^{יא} וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אֲדָמְתְכֶם לְפָרְעָה הֵאֲלֵכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: ^{יב} וְהִיָּה בַּתְּבוּאוֹת וְנִתְתֶם חֲמִישִׁית
לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הַיֵּדֶת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וְלֵאכְלֵכֶם וְלֵאשֶׁר בְּבֵתֵיכֶם וְלֵאכֹל לְטַפְכֶם:
^{יג} וַיֹּאמְרוּ הַחִיתֵנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדָנִי וְהִינּוּ

כָּל־רְעָה צֹאן: ^א מִזּוּ אֵין־בָּא יוֹסֵף וַיִּגַּד לְפָרְעָה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֲחִי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וּכְלֵ־אֲשֶׁר לָהֶם
כָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ^ב וּמִקְצֵה
אֲחִיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיִּצְגֹּם לָפְנֵי פָרְעָה:
^ג וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־אֲחִיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פָּרְעָה רְעָה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבוֹתֵינוּ: ^ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פָּרְעָה לְגֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
כִּי־אֵין מְרֻעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי־כִבֵּד
הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יִשְׁבוּ־נָא עִבְדֶּיךָ
בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ^ה וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאֲחִיךָ כָּאוּ אֵלָיךְ: ^ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ
הִוא כְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֲחִיךָ
יִשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן וְאִם־יִדְעַת וְיִשְׁכֹּם אֲנִישֵׁי־חֵיל
וְשִׁמְתֶם שָׂרֵי מִקְנֵה עַל־אֲשֶׁר־לִי: ^ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדוּהוּ לָפְנֵי פָרְעָה וַיִּבְרָךְ
יַעֲקֹב אֶת־פָּרְעָה: ^ח וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־יַעֲקֹב
כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ^ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פָּרְעָה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשִּׁיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתִי בְיַמֵּי מְגוּרֵיהֶם: ^י וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת־פָּרְעָה
וַיִּצָּא מִלְּפָנֵי פָרְעָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי (מו, כח) לְמַקְנֵי לוֹ בֵּית תְּלָמוּד
(רש"י) מִסְתַּבֵּר שֶׁכָּבֵד הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּהִנְהַגַּת יוֹסֵף,
וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָקִים יַעֲקֹב לְיִשְׂרָאֵל נֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמְקָו
עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טְרוּד בְּנִהּוּל עֲנִיֵי הַמִּדְיָנָה, כִּף שֶׁלֹּא הָיָה
יְכוּל לְהַקְדִּישׁ לְיִשְׂרָאֵל אֶת כָּל זְמָנוֹ. וַיַּעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה
לְיִשְׂרָאֵל שְׂבֵרָא שֶׁעוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טְרוּד בְּעַסּוּקִים
אַחֵרִים, נְעֻלִים כָּל שְׂיָהוּי, וְהוּא יְכוּל לְהִתְמַסֵּר אֶף וְרַק
לְלַמּוּד הַתּוֹרָה.

(לקוטי שיחות כרך ג עמ' 828)

שְׁבִיעִי ^א וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֲחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אַחֲזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פָּרְעָה: ^ב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֲחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לָחֵם

"הא לכם נרע" - יוסף הצדיק שבכל דור נותן לכל אחד ואחד כוחות חיזוק בעבודת ה'. אף נתינת-כוח זו כשהיא לצממה אינה מספיקה, וצריך להיות גם - "וירעם את האדמה" - עבודה בכת עצמו...
(משיחת פרשת ויגש תשי"א. תורת מנחם תשי"א כרך א (ב), עמ' 165)

מפטיר כה ויאמרו החיתנו נמצא-חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה: כי וישם אתה יוסף לחק עדיהיום הוזה על-אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה: כי וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:

ק"ו פסוקים והלל"א סימן

~ נקודות משיחות קודש ~

ויגש אליו יהודה (מד, יח) יהודי נגש לרבי, צדיקו של עולם (יוסף הצדיק) ואומר: בי אדוני - הצדיק הוא אדוני, אני מקשר אליו ומתבטל אליו, ולכן רשאי אני לבקש שימשיך בתוכי (בי) השפעה ממנו. ואל יחר אפך בעבדך - אל נא יתרעם הצדיק על כף שאני מכבד את זמנו עם הבקשות חסרות-הערך שלי. כי כמוך פפרעה - פרעה רומז על הקב"ה, "דאתפריעו ואתגלגן מיניה כל נהורין". לגבי הקב"ה, עצם הטוב וטבע הטוב להיטיב, לא שיהי פרעמט, ואף אצל הצדיק כן.

(תורת מנחם ב עמ' 162)

עבדים לפרעה: כי וישם אתה יוסף לחק עדיהיום הוזה על-אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הפהנים לבדם לא היתה לפרעה: כי וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד:

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וכימיכון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

ויאמר יוסף אל העם... הא לכם נרע וירעם את האדמה

(מד, כג)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁעָה עֲבָדָו וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

טו וְהִי דַבְרֵיהֶנּוּ אֵלַי לֵאמֹר: - אַחַר שֶׁהִרְאֵנוּ ה' אִיךָ יְהִי הַעֲצֻמוֹת תִּבְשׁוֹת וְתִבֵּא בָּם הַרוּחַ, הִרְאֵנוּ אִיךָ יִתְנַהֵג הַגּוֹף הַכִּלְיִי הַזֶּה הַעוֹמֵד בַּתְּחִילָה בְּאִפְסָן שְׁלֵא יָמוּת עוֹד, הֵנּוּ אִיךָ תִּתְּנֶה הַנְּהַנֵּת הַמְּלִיכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמְּחַיֶּה אֶת הַגּוֹף הַכִּלְיִי וְאִיךָ יִשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוָתָיו שֶׁהֵם בְּנֶפֶשׁ

שי למורא

(טו) עֵץ אֶחָד, חֲמִיבַת עֵץ. "לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו", אֶת הַמַּלְאִים הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רָמַז עַל שִׁבְט יְהוּדָה וְשִׁבְט בְּנֵימִן שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. "לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו", וְהוּא רָמַז עַל שִׁבְט אֶפְרַיִם וְשֵׁשׁ שִׁבְטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. (יז) וְקָרַב אַתֶּם,

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביוזקאל פרק לו

לז טו וְהִי דַבְרֵיהֶנּוּ אֵלַי לֵאמֹר:

טו וְאַתָּה בְּנֵי־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד

וּכְתֹב עָלָיו לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

חֲבָרִיו וְלִקַּח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו

לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל

חֲבָרִיו: יז וְקָרַב אַתֶּם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ

לְאַחֲדִים בְּיַדְךָ: יח וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמּוֹךְ לֵאמֹר

הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מַה־אֵלֶּה לְךָ: יט וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי

יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקַּח אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי

יִשְׂרָאֵל חֲבָרוּ וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וְעֵשִׂיתֶם לְעֵץ

אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיַדִּי: כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם

בְּיַדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה

אֲנִי לִקַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם

לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל שִׁיתְחַבְּרוּ עָלָיו בַּעַת קֵץ, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתְחַבְּרוּ גַם בְּנֵי יְהוּדָה הַנִּקְבְּצִים בְּכָר, לְהִיּוֹת תַּחַת שִׁבְטוֹ וּמִמְשַׁלְתּוֹ. כ וְהָיוּ הָעֵצִים הַהֵם אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם תִּדְבְּרִים הָאֵלֶּה, תִּאֲמַרְםָּ בְּיַדְךָ לְעֵינֵיהֶם: **כא** וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם בַּעַת תִּאֲחוֹ הָעֵצִים הַהֵם בְּיַדְךָ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה אֲנִי לִקַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וּמִשָּׁם נִתְּחַבְּרוּ אַחֲרֵי־כֵן אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, וְקִבְּצַתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וּבִבְאֵתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמַתְם:

כב געת שהיו בארץ ועשיתי אתם והיו לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים כי כלם יעבדו את ה' ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד כי בין געת שימלך משיח בן יוסף וישך יהודה אחר אפרים, ובין אחר כך בשימלך בן דוד וישבו כלם אחר בית דוד: כג ולא יטמאו עוד בגלוליהם כבימי בית ראשון ובשקוציהם ובכל פשעיהם כבימי בית שני והושעתי אתם מפל מושבתיהם שגרו בין הגוים ובגלל זה אשר חטאו בהם ואחר כך וטהרתו אותם עד והיו לי לעם לחאמין בי ולשמור מצותי ואני אהיה להם לאלהים ולהתנהג בהשגחה נסית, ואז: כד ועבדי דוד מלך המשיח תבא מנרע דוד, יהיה מלך עליהם ורועה ופנהיג אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקותי ישמרו כלב ועשו אותם בפועל: כה וישבו עלהארץ אשר נתתי לעבדי לעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה תמה ובניהם ובני בניכם ובני בניכם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם לא תפסוק המלוכה מנרע דוד: כו וכרתי להם ברית שלום שישבו בארצם בשלום ברית עולם יהיה אותם ויהי עמם ונתתים אמן אותם במקומם ולא יזוו משם והרביתי אותם ונתתי אתי מקדשי בתוכם לעולם ולא תחרב עוד: כז והיה מושפנו משפנו שכנתי וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש

כד) ועבדי דוד, מלך המשיח, שבא מנרע דוד. כה) אשר נתתי לעבדי לעקב, שלעקב תבטיח הקב"ה תברכה בלי מצרים ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה" (בראשית כח, יד). כו) ברית שלום, שישבו בארצם בשלום. ונתתים, ואקבע אותם במקומם, ולא יזוו משם. כהיות מקדשי בתוכם לעולם, בשיתמיד להיות מקדשי בתוכם לעולם, אז ידעו הגוים שאני ה' הקדשתי את ישראל להיות עמי.

וּקְבַצְתִּי אֹתְם מִסְּבִיב וְהִבֵּאתִי אֹתְם אֶל-אֲדָמְתָם: כב וְעָשִׂיתִי אִתְּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשֵׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחְצוּ עוֹד לְשֵׁנֵי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתְם מִכָּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטַהַרְתִּי אֹתְם וְהִיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים: כד וְעַבְדֵי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרֹעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטֵי יִלְכוּ וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֹתָם: כה וַיֵּשְׁבוּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי לְעֵקֶב אֲשֶׁר יִשְׁבוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ תְּמָה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד-עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נִשְׂיָא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אֹתָם וְנָתַתִּים וְהִרְבִּיתִי אֹתָם וְנָתַתִּי אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁפְּנֵי עֲלֵיהֶם וְהִייתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים וְהָמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: כח וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. פרוך אתה יי, משמח ציון בכנייה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד:
 פרוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמוך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: פרוך
 אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלזו בארץ
 כנען ויברך אתי: (ישעיה) ויאמר אלי הנני מפרך
 והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את
 הארץ הזאת לזרעך אחריו אחוזת עולם:
 והעמתי שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים
 עד באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה
 פראובן ושמעון יהוי לי: ומולדתך אשר
 הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו
 בנחלתם: ואני אבא מפדן מתה עלי רחל
 בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא
 אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית
 לחם: ה וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי
 אלה: ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן
 לי אלהים פנה ויאמר קחם נא אלי ואברכם:

מו ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה
 שנה ויהי ימי יעקב שני חיו שבע שנים
 וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי ישראל
 למות ויקרא א לבני יוסף ויאמר לו אם נא
 מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי
 ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני
 במצרים: ושכבתי עם אבתי ונשאתני
 ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה
 כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו
 ישראל על ראש המטה: פ (ס) מוח ויהי
 אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך
 חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת
 אפרים: ויגיד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא
 אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה: ויאמר

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:23	16:23	17:12	17:09	16:43	16:40	12:10	12:07	09:59	09:55	09:06	09:03	08:29	08:26	06:36	06:33	באר שבע (ח)
17:19	16:08	17:08	17:05	16:42	16:39	12:09	12:06	09:59	09:56	09:07	09:04	08:30	08:27	06:39	06:36	חיפה (ח)
17:20	16:05	17:09	17:06	16:45	16:43	12:08	12:05	09:57	09:54	09:05	09:02	08:28	08:25	06:36	06:33	ירושלים (ח)
17:21	16:19	17:10	17:07	16:41	16:39	12:10	12:07	09:59	09:56	09:07	09:04	08:30	08:27	06:38	06:35	תל אביב (ח)
16:57	15:45	16:43	16:40	16:04	16:01	12:23	12:20	10:30	10:27	09:46	09:43	08:57	08:54	07:43	07:40	אוסטריה, וינה (ח)
21:30	20:24	21:16	21:13	20:44	20:40	13:56	13:53	10:51	10:48	09:35	09:32	08:47	08:45	05:55	05:53	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:05	15:55	16:51	16:48	16:13	16:11	12:26	12:23	10:30	10:27	09:45	09:42	08:58	08:55	07:39	07:35	אוקראינה, אודסה (ח)
16:32	15:20	16:18	16:15	15:39	15:36	11:58	11:55	10:04	10:01	09:20	09:17	08:31	08:28	07:17	07:13	אוקראינה, דניינץ (ח)
16:42	15:29	16:27	16:25	15:48	15:45	12:09	12:06	10:16	10:12	09:32	09:29	08:43	08:40	07:30	07:26	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:02	15:47	16:47	16:44	16:05	16:03	12:34	12:31	10:44	10:41	10:02	09:58	09:10	09:07	08:03	08:00	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:54	15:38	16:38	16:36	15:57	15:54	12:27	12:24	10:37	10:34	09:55	09:51	09:03	09:00	07:57	07:53	אוקראינה, קייב (ח)
18:17	17:20	18:07	18:04	17:40	17:37	12:51	12:48	10:35	10:32	09:40	09:37	09:06	09:03	07:03	07:00	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
17:34	16:25	17:20	17:17	16:46	16:44	12:52	12:49	10:55	10:52	10:10	10:06	09:23	09:20	08:01	07:57	איטליה, מילאנו (ח)
18:51	17:59	18:41	18:38	18:17	18:14	12:43	12:40	10:12	10:09	09:09	09:06	08:38	08:35	06:09	06:06	אקוודור, קיטו (ח)
20:51	19:49	20:39	20:35	20:08	20:05	13:29	13:26	10:28	10:25	09:14	09:11	08:29	08:27	05:38	05:36	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:10	21:00	21:55	21:51	21:19	21:15	14:22	14:19	11:13	11:10	09:55	09:52	09:02	08:59	06:10	06:07	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:32	16:29	17:20	17:17	16:47	16:45	12:35	12:32	10:31	10:28	09:42	09:39	09:02	08:58	07:23	07:20	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:18	16:14	17:06	17:03	16:33	16:30	12:25	12:22	10:22	10:19	09:34	09:31	08:52	08:49	07:17	07:14	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:19	16:14	17:06	17:03	16:33	16:30	12:25	12:22	10:23	10:20	09:34	09:31	08:53	08:49	07:18	07:14	ארה"ב, גרסי סיטי (ח)
17:51	16:45	17:38	17:35	17:04	17:01	13:01	12:58	11:00	10:57	10:13	10:10	09:30	09:27	07:59	07:56	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:06	17:09	17:55	17:52	17:28	17:25	12:50	12:47	10:38	10:35	09:45	09:42	09:09	09:06	07:14	07:10	ארה"ב, הווסטון (ח)
17:29	16:30	17:18	17:15	16:48	16:45	12:21	12:18	10:12	10:09	09:21	09:17	08:43	08:40	06:54	06:51	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:13	17:17	18:03	18:00	17:36	17:33	12:50	12:47	10:35	10:32	09:40	09:37	09:06	09:03	07:04	07:01	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:13	16:08	17:00	16:57	16:26	16:24	12:21	12:18	10:19	10:16	09:31	09:28	08:48	08:45	07:15	07:12	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:43	16:39	17:30	17:28	16:57	16:55	12:49	12:46	10:46	10:43	09:58	09:55	09:16	09:13	07:41	07:37	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:10	16:05	16:57	16:54	16:23	16:21	12:20	12:17	10:18	10:15	09:31	09:27	08:48	08:45	07:16	07:12	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:41	18:47	19:31	19:27	19:05	19:02	13:04	13:01	10:20	10:18	09:13	09:10	08:39	08:36	05:58	05:55	בליז, ב'ה-פס (ח)
17:36	16:19	17:20	17:17	16:38	16:35	13:11	13:08	11:22	11:19	10:41	10:38	09:48	09:45	08:45	08:41	בלגיה, אמסטרדם (ח)
17:37	16:21	17:22	17:19	16:40	16:37	13:11	13:09	11:22	11:19	10:40	10:37	09:48	09:45	08:43	08:40	בלגיה, בריסל (ח)
19:31	18:35	19:21	19:17	18:58	18:55	12:40	12:37	09:50	09:47	08:40	08:37	08:03	08:00	05:18	05:15	ברזיל, סאו פאולו (ח)
19:18	18:21	19:07	19:04	18:40	18:37	12:28	12:25	09:38	09:35	08:29	08:26	07:52	07:50	05:07	05:05	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
16:53	15:39	16:37	16:34	15:56	15:54	12:29	12:26	10:41	10:38	10:00	09:57	09:06	09:03	08:04	08:01	בריטניה, לונדון (ח)
16:55	15:36	16:38	16:35	15:52	15:50	12:38	12:35	10:53	10:50	10:14	10:10	09:17	09:14	08:24	08:20	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:56	15:36	16:39	16:37	15:57	15:54	12:35	12:32	10:49	10:46	10:09	10:05	09:14	09:10	08:16	08:12	גרמניה, ברלין (ח)
17:22	16:07	17:07	17:05	16:26	16:23	12:54	12:51	11:04	11:01	10:21	10:18	09:30	09:27	08:23	08:19	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:39	18:41	19:28	19:25	19:07	19:04	12:41	12:38	09:48	09:45	08:37	08:34	07:59	07:57	05:12	05:10	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:42	17:48	18:32	18:29	18:07	18:04	13:07	13:04	10:48	10:44	09:51	09:48	09:18	09:15	07:08	07:05	הודו, מומבאי (ח)
18:39	17:45	18:29	18:26	18:04	18:01	13:03	13:00	10:43	10:40	09:46	09:43	09:14	09:11	07:03	07:00	הודו, פנה (ח)
16:48	15:37	16:34	16:31	15:56	15:53	12:13	12:10	10:18	10:15	09:34	09:31	08:46	08:43	07:29	07:26	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:19	07:23	08:54	08:57	09:36	09:39	10:24	10:27	12:26	12:29	16:33	16:36	16:17
יוון, אתונה (ח)	07:35	07:38	09:16	09:19	09:56	09:59	10:46	10:49	12:51	12:54	17:07	17:10	16:51
מולדובה, קישינב (ח)	07:45	07:48	09:03	09:06	09:51	09:54	10:35	10:38	12:31	12:34	16:16	16:19	16:00
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:03	07:06	09:13	09:16	09:45	09:48	10:42	10:45	13:02	13:05	18:01	18:04	17:45
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	04:38	04:42	07:27	07:32	08:31	08:35	09:52	09:55	13:08	13:11	20:19	20:21	20:03
נפאל, קטמנדו (ח)	06:48	06:51	08:47	08:50	09:22	09:25	10:16	10:19	12:30	12:32	17:11	17:14	16:56
סין, בייג'ין (ח)	07:30	07:33	09:06	09:10	09:48	09:51	10:37	10:40	12:40	12:43	16:50	16:53	16:33
סנגפור, סינגפור (ח)	06:59	07:02	09:27	09:29	09:58	10:01	11:00	11:03	13:31	13:33	19:02	19:05	18:46
פולין, ורשא (ח)	07:40	07:44	08:40	08:43	09:34	09:37	10:15	10:18	12:02	12:05	15:23	15:26	15:07
פרו, לימה (ח)	05:39	05:42	08:17	08:20	08:50	08:53	09:56	09:59	12:36	12:39	18:29	18:32	18:14
צרפת, ליון (ח)	08:16	08:19	09:38	09:41	10:24	10:28	11:10	11:13	13:07	13:10	16:57	17:00	16:41
צרפת, פריז (ח)	08:39	08:42	09:51	09:54	10:41	10:44	11:24	11:27	13:17	13:20	16:56	16:59	16:38
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:57	06:00	08:22	08:25	08:53	08:56	09:54	09:57	12:22	12:25	17:48	17:51	17:32
קנדה, טורונטו (ח)	07:45	07:49	09:13	09:16	09:57	10:01	10:44	10:47	12:44	12:47	16:45	16:47	16:26
קנדה, מונטריאול (ח)	07:29	07:32	08:51	08:55	09:38	09:41	10:23	10:26	12:20	12:23	16:13	16:16	15:56
קפריסין, לניקה (ח)	06:47	06:50	08:34	08:37	09:12	09:15	10:03	10:06	12:11	12:14	16:36	16:39	16:20
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	09:15	09:19	10:02	10:06	11:02	11:05	11:40	11:43	13:22	13:25	16:29	16:31	16:13
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:55	08:58	09:37	09:40	10:38	10:41	11:15	11:18	12:55	12:58	16:00	16:03	15:40
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	08:02	08:06	09:20	09:23	10:08	10:11	10:52	10:55	12:47	12:50	16:32	16:34	16:16
שווייץ, ציריך (ח)	08:08	08:11	09:25	09:28	10:13	10:16	10:57	11:00	12:52	12:55	16:41	16:44	16:20
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:34	06:37	08:50	08:53	09:22	09:25	10:21	10:24	12:44	12:47	17:54	17:57	17:38

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פירענויות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7